

ספר בראשית

GENESIS

Formatting by Nathan Kasimer

With the Targum, 1917 JPS Translation, and Rashi

©Nathan Kasimer, 2021 (5782). This text may be re-used under the terms of the Creative Commons Sharealike 2.0 license (CC-BY-SA), the terms of which are available here: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0/>. This book includes the following texts:

- Miqra According to the Masora
 - License: CC-BY-SA
 - Source: https://he.wikisource.org/wiki/מקרא_על_פי_מסורה
- Targum Onkelos, vocalized according to the Yemenite Taj
 - License: CC-BY-SA
 - Source: https://he.wikisource.org/wiki/תרגום_אונקלוס
- Rashi Chumash, Metsudah Publications, 2009
 - License: CC-BY

All these texts were retrieved from Sefaria. It was typeset and formatted using L^AT_EX, using the Shlomo font by Shlomo Orbach from <https://sites.google.com/site/orlaeinayim/download> and the EB Garamond font by Georg Duffner from <http://www.georgduffner.at/ebgaramond/index.html>. Both of these were used under the terms of the SIL Open Font License.

תוכן העניינים

Introduction

This ḥumash is intended primarily for learning *Shnayim Mikra veEchad Targum*, but to be versatile enough to be usable in a synagogue. To that end, it includes multiple texts used as the “Targum”—Targum Onkelos itself, the commentary of Rashi, and a translation into English. For Haftarot, special Maftir portions, and Shabbat Minḥa readings, only Hebrew and English are printed, since these sections are included for ease of use in synagogues rather than for study use.

The text of the Torah itself is from the *Mikra al pi Masorah* project. The text was selected for its open licensing, extensive source documentation, and accuracy in presenting the masoretic text. The text of Targum is the Wikisource Targum, which is based on Yemenite texts (particularly the 1901 edition of the Tāj). It was selected for its accurate vocalization. The English translation is the 1917 JPS translation, and text of Rashi is from the Metsudah edition. All these texts were retrieved from Sefaria. Data for aliya divisions, haftarot, and lengths of parshiyot was pulled from Hebcal. Information on which special *Maftir* and *Haftarot* can occur on which Sabbaths is from the Koren Shabbat Chumash. Sedarim data was pulled from *Mikra al pi Masorah*.

I hope this text will be helpful to those who use it.

Usage Guide

This text has minimal notations about various textual differences in the Masoretic text of the Torah. For information where this text varies from others, see the notes of the *Mikra al pi Masorah* project, or notes in *Minḥat Shai*. The *Mikra al pi Masorah* project also has information in its notes about variations in customs about where to divide aliyot. Only differences that affect the consonantal text as it appears in a Seder Torah are noted. Kamatz Katan is indicated with a special symbol for the text of the Torah, but not in the text of the Targum. *Paseq* is indicated with a vertical bar with a space on both sides, but the line indicating a *munah legarme* has no space between the line and the preceding word.

To reduce confusion, different numbering systems used for running verse references are numbered differently. Roman numerals are used for chapters, Hindu-Arabic numerals for verses, and Hebrew letters for Sedarim. In verse references in notes, however, chapters are listed in Hindu-Arabic numerals. Where there are attested seder divisions that are not included in the traditional 154-seder count, the number is printed with an asterisk, indicating that it is a seder break but the seder number has not increased. Instances where there are variations in tradition for the start of a seder are in brackets or parentheses.

Names of parshiyot, aliyot, and the number of verses in each parsha are noted in Rashi script. The weekday aliyot can be assumed to end where the second aliya begins. The ending is noted if that is not the case. לוי and ישראל indicate the weekday aliyot. Aliyot for doubled parshiyot are in parentheses.

Parsha breaks are indicated with a פ or ס in parentheses. A petuḥa is a paragraph break that ends a line, a setuma is a break where a blank space is left mid-line. Keri ukhetiv instances are noted with brackets and letters indicating which text is the kerī and which is the ketiv.

Large/small letters are printed in the text. Note that in an actual Seder Torah the large/small letters have the top of the letter aligned with the rest of the text. They are printed aligned with the bottom line here due to typesetting considerations. Other special letters are indicated with parenthetical notes.

1	In the beginning God created the heaven and the earth.	בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:	בראשית א
2	Now the earth was unformed and void, and darkness was upon the face of the deep; and the spirit of God hovered over the face of the waters.	וְהָאָרֶץ הִתְהַוָּה וְנִחְוָה וְחָשֶׁךְ עַל-פְּנֵי תְהוֹמֹת וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם:	2
3	And God said: 'Let there be light.' And there was light.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אוֹר וַיְהי אוֹר:	3
4	And God saw the light, that it was good; and God divided the light from the darkness.	וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת-הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:	4
5	And God called the light Day, and the darkness He called Night. And there was evening and there was morning, one day.	וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם וּלְחֹשֶׁךְ לַיְלָה וַיְהי עֶרֶב וַיְהי-בֹקֶר יוֹם אֶחָד: (פ)	5

(1) בראשית. אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחֶדֶשׁ הַזֶּה לְכַס, שהיא מלוא ראשונה שנִשְׁטוּ ישראל ומה טעם פתח בבראשית (תנחומא כ"י יא), משום פֶּחַ מַעֲשָׂיו הַגִּיד לַעֲמוֹ לָחֵט לָהֶם נִחְלַת גוֹיִם (תהלים קיא, ו), שֶׁאִם יֵאמְרוּ אוֹמוֹת הָעוֹלָם לִישְׂרָאֵל, לִיסָטִים אַתָּה, שֶׁכַּשְׁתָּם אֲרָצוֹת שָׂעָה גוֹיִם, הֵם אוֹמְרִים לָהֶם, כֹּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקִּבְצָה הִיא, הוּא צָרָה וְנִתְּנָה לְאִשֵּׁר צַעֲיָנוּ, צִרְאוֹנוּ נִתְּנָה לָהֶם, וּצִרְאוֹנוּ נִתְּנָה מֵהֶם וְנִתְּנָה לָנוּ (ב"ר): בראשית ברא. אֵין הַמִּקְרָא הַזֶּה אוֹמֵר אֵלָּא דְרַשְׁנִי, כִּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ חז"ל (בראשית רבה א, ו) שֶׁצִּבֵּל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת רִאשִׁית דְּרָכָהּ (משלי ח, כב), וְצִבֵּל יִשְׂרָאֵל (תנחומא כ"י ג) שֶׁנִּקְרָאוּ רִאשִׁית תְּבוּאָתָהּ (ירמיה ג, ג). וְאִם בָּאת לִפְרֹשׁ כִּפְשׁוֹתָיו כַּךְ פִּרְשֵׁהוּ, בְּרִאשִׁית בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ, וְהָאָרֶץ הִתְהַוָּה וְנִחְוָה וְרוּחַ אֱלֹהִים יָהי אוֹר. וְלֹא בָּא הַמִּקְרָא לְהוֹרֹת סֵדֶר הַבְּרִיאָה לומר שֶׁאֵלֹהִים קָדְמוֹ, שֶׁאִם בָּא לְהוֹרֹת, כִּךְ הִיא לוֹ לְכַתּוּב, בְּרִאשִׁית בָּרָא אֶת הַשָּׁמַיִם וְגו', שֶׁאֵין לָךְ רִאשִׁית בַּמִּקְרָא שֶׁאֵינוֹ דְּבוּק לְחִיצָה שֶׁלְאַחֲרָיו, כִּמוֹ בְּרִאשִׁית מִמְּלָכּוֹת יְהוֹשִׁיעַ (ירמיה כו, א), רִאשִׁית מִמְּלָכָתוֹ (בראשית י, י), רִאשִׁית דְּגָנָהּ (דברים יח, ד), אֵף כֹּאֵן אַתָּה אוֹמֵר בְּרִאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים וְגו' כִּמוֹ בְּרִאשִׁית בָּרָא, וְדוּמָה לוֹ תִּפְסְלֶת דְּרָכָהּ ה' בְּהוֹשֶׁעַ (הוֹשֶׁעַ א, צ), כִּלּוּמֵּר תַּחֲלַת דְּבוּרוֹ שֶׁל הַקִּבְצָה בְּהוֹשֶׁעַ וַיֹּאמֶר ה' אֵל הוֹשֶׁעַ וְגו'. וְאִם תֹּאמַר לְהוֹרֹת בָּא, שֶׁאֵלֹהִים תַּחֲלַת נִצְרָאוֹ וּפִירוּשׁוֹ בְּרִאשִׁית הַכֹּל בָּרָא אֵלָּו, וַיֵּשׁ לָךְ מִקְרָאוֹת שֶׁמִּקְרָאִים לְשׁוֹנֵם וּמִמַּעֲטִים תִּצְבֵּה אַחַת, כִּמוֹ כִּי לֹא סָגַר דְּלִתִּי בְּטָנִי (איוב ג, ט), וְלֹא פִירַשׁ מִי הַסּוּגָר, וְכִמוֹ יֵשָׁא אֵת חֵיל דְּמִשְׁקָא (ישעיה

ח, ד), וְלֹא פִירַשׁ מִי יִשְׁאֲנוּ, וְכִמוֹ אִם יִתְרוֹשׁ צִבְּקָרִים (עמוס ו, יצ), וְלֹא פִירַשׁ אִם יִתְרוֹשׁ אָדָם צִבְּקָרִים, וְכִמוֹ מִגִּיד מִרְאשִׁית אֶחָדָה (ישעיה מו, י), וְלֹא פִירַשׁ מִגִּיד מִרְאשִׁית דְּבַר אַחֲרִית דְּבַר. אִם כֵּן תַּמָּה עַל עֲצָמָךְ, שֶׁהִרִי הַמַּיִם קִדְמוֹ, שֶׁהִרִי כְּחִיצ וְרוּחַ אֱלֹהִים מִרְחַפֶּת עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וְעַדִּין לֹא גִלָּה הַמִּקְרָא בְּסִידּוֹר הַקּוֹדְמִים וְהַמְּאוֹחֲרִים כְּלוֹם בְּרִיאַת הַמַּיִם מִתִּי הִיחָה, הֵא לְמַדָּת, שֶׁקִּדְמוֹ הַמַּיִם לְאָרֶץ, וְעוֹד שֶׁהַשָּׁמַיִם מֵאֵשׁ וּמַיִם נִצְרָאוּ (בראשית רבה ד, ז), עַל כִּרְתָּךְ לֹא לִימַד הַמִּקְרָא בְּסִידּוֹר הַמּוֹקְדָמִים וְהַמְּאוֹחֲרִים כְּלוֹם: בְּרָא אֱלֹהִים. וְלֹא אֲמַר בָּרָא ה', שֶׁצִּתְּחַלֶּה עֲלֵה בַּמַּחֲשָׁה לְבִרְאוֹתָיו בְּמַדָּת הַדִּין, וְרֹאֵה שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּים, וְהַקִּדְמִים מִדַּת רַחֲמִים וְשִׁתְּפָה לְמַדָּת הַדִּין (בראשית רבה יב, טו), וְהִינֵינוּ דְּכַתִּיב (ב, ד) בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' הַלָּלוּ אֵת אֲרָץ וְשָׁמַיִם:

(2) תְּהוֹ וּבְהוֹ. תְּהוֹ לְשׁוֹן שְׁמָהּ וְשִׁמְמוֹן, שֶׁאִדָּם תְּהוֹה וּמִשְׁתוּמֵם עַל צִהַ שְׂצָה: תְּהוֹ. אֲשֶׁטוֹרֵדִי שִׁין בְּלַע"ו: בְּהוֹ. לְשׁוֹן רִיקוּת וְצִדוֹ (אוֹנְקֵלוֹס) (סא"א): עַל פְּנֵי תְּהוֹמֹת. עַל פְּנֵי הַמַּיִם שֶׁעַל הָאָרֶץ: וְרוּחַ אֱלֹהִים מִרְחַפֶּת. כִּסָּא כְּבוֹד עוֹמֵד בְּאוֹר, וּמִרְחָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם בְּרוּחַ פִּיו שֶׁל הַקִּבְצָה וּבִמְאֻמָּרוֹ, כִּיּוֹנָה הַמִּרְחַפֶּת עַל הַקֵּן (חגיגה טו, ב"ר), אֲקוּצְטִי"ר בְּלַע"ו:

(4) וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל. אֵף זִוָּה אֵנוּ צִרְיָכִין לְדַבְּרֵי אֲגָדָה (חגיגה יב), קָרָהוּ שֶׁאֵינוֹ כְּדֹאֵי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ רַשְׁעִים, וְהַצִּדִּילוּ לְצִדִּיקִים לַעֲתִיד לְבָא. וּלְפִי פִשּׁוּטוֹ כִּךְ פִּרְשֵׁהוּ, רָאִהוּ כִי טוֹב, וְאֵין נָאֵה לוֹ וּלְחַשֵּׁךְ שֶׁהִיוּ מִשְׁתַּמְשִׁין בְּעֶרְבוּצִיָּה, וְקָבַע לְזֶה תַּחֲמוֹם בְּיוֹם וְלִזֶּה תַּחֲמוֹם בְּלִילָה (ב"ר):

6	And God said: 'Let there be a firmament in the midst of the waters, and let it divide the waters from the waters.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם:	וַיֹּאמֶר יי יהי רקיע במציעות מַיָּא וַיְהִי מַפְרִישׁ בֵּין מַיָּא לַמַּיָּא:
7	And God made the firmament, and divided the waters which were under the firmament from the waters which were above the firmament; and it was so.	וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן:	וַעֲבַד יי ית רקיעא ואפריש בין מַיָּא דמַלְרַע לרַקִיעָא וּבֵין מַיָּא דמַעַל לרַקִיעָא וַהֲוָה כֵּן:
8	And God called the firmament Heaven. And there was evening and there was morning, a second day.	וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי: (פ)	וַקְרָא יי לרַקִיעָא שְ�מַיָּא וַהֲוָה רַמֶּשׁ וַהֲוָה צֶפֶר יוֹם תַּנּוּן:
9	And God said: 'Let the waters under the heaven be gathered together unto one place, and let the dry land appear.' And it was so.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתִרְאָה הַיַּבֵּשָׁה וַיְהִי־כֵן:	וַאֲמַר יי יתכַנְשׁוּן מַיָּא מִתַּחַת שְׁמַיָּא לְאַחַר חֵד וְתִתְחַזֵּי יַבִּשְׁתָּא וַהֲוָה כֵּן:
10	And God called the dry land Earth, and the gathering together of the waters called He Seas; and God saw that it was good.	וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבֵּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:	וַקְרָא יי לַיַּבִּשְׁתָּא אֶרְעָא וּלְבֵית כְּנִישַׁת מַיָּא קָרָא יַמִּי וַחֲזָא יי אַרְי טֹב:
11	And God said: 'Let the earth put forth grass, herb yielding seed, and fruit-tree bearing fruit after its kind, wherein is the seed thereof, upon the earth.' And it was so.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׂא הָאֲרֶץ דָּשָׁא עֹשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְרִי לְמִינֹו אֲשֶׁר זֶרְעוֹ־בּוֹ עַל־הָאֲרֶץ וַיְהִי־כֵן:	וַאֲמַר יי תִּדְאִית אֶרְעָא דְתַאָּה עֶסְבָּא דְּבֵר זֶרְעִיה מִזְדְּרַע אֵילָן פִּירִין עֹבִיד פִּירִין לְזִנְיָה דְּבֵר זֶרְעִיה בֵּיה עַל אֶרְעָא וַהֲוָה כֵּן:

(5) יום אחד. לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון, כמו שכתוב בשאר הימים, שני, ושלישי, רביעי, למה כתב אחד, לפי שהיה הקצ"ה יחיד בעולמו, שלא נצראו המלאכים עד יום שני, כך מפורש בצראשית רבה (ג, ח"ט):

(6) יהי רקיע. יתחזק הרקיע (צ"ר), שאף על פי שנצראו שמים ביום הראשון, עדיין לחים היו, וקראו בשני מגערת הקצ"ה באומרו יהי רקיע, וזהו שנאמר עמודי שמים ירוקפו (איוב כו, יא), כל יום ראשון, ובשני יתמיהו מגערתו, כאדם שמשחמם ועומד מגערת המאיים עליו: בתוך המים. באמצע המים (אונקלוס), שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ (צ"ר), הא למדת, שהם תלויים במאמרו של מלך (חגיגה טו):

(7) ויעש אלהים את הרקיע. תקנו על עמדו, והוא עשייתו, כמו וַעֲשֶׂה אֶת הַקִּיָּה (דברים כא יב): מעל

לרקיע. על הרקיע לא נאמר, אלא מעל לרקיע, לפי שהן תלויים באויר. ומפני מה לא נאמר כי טוב ביום שני, לפי שלא היה נגמר מלאכת המים עד יום השלישי, והרי התחיל זה בשני, ודבר שלא נגמר אינו צמלואו וטובו, ובשלישי שנגמרה מלאכת המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת, קפל בו כי טוב שני פעמים, אחת לגמר מלאכת השני, ואחת לגמר מלאכת היום (צ"ר):

(8) ויקרא אלהים לרקיע שמים. שא מים (צ"ר), שם מים, אש ומים, שערבן זה בזה ועשה מהם שמים (חגיגה יב). (ס"א שמים. שם מים ד"א אש ומים):

(9) יקוו המים. שטופין היו על פני כל הארץ (פדר"א ה), והקוים באוקינוס הוא היס הגדול שצבל הימים:

(10) קרא ימים. והלא ים אחד הוא, אלא אינו דומה טעם דג העולה מן היס צעכו לדג העולה מן היס באספמיה (צ"ר):

12 And the earth brought forth grass, herb yielding seed after its kind, and tree bearing fruit, wherein is the seed thereof, after its kind; and God saw that it was good.	וַתוֹצֵא הָאֲרֶץ דָּשָׁא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה-פְּרִי אֲשֶׁר זֶרְעוֹ-בוֹ לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:	וַתוֹצֵא הָאֲרֶץ דָּשָׁא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה-פְּרִי אֲשֶׁר זֶרְעוֹ-בוֹ לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:
13 And there was evening and there was morning, a third day.	וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי: (פ)	וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי: (פ)
14 And God said: 'Let there be lights in the firmament of the heaven to divide the day from the night; and let them be for signs, and for seasons, and for days and years;	וַיֹּאמֶר יי וַיְהִי נְהוֹרִין בְּרָקִיעָא דְשָׁמַיָא לְאַפְרָשָׁא בֵּין יוֹמָא וּבֵין לַיְלָא וַיְהִיוּ לְאֹתִין וּלְמִנִּין וּלְמִמְנֵי בְּהוֹן יוֹמִין וּשְׁנִין:	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם:
15 and let them be for lights in the firmament of the heaven to give light upon the earth.' And it was so.	וַיְהִיוּ לְנְהוֹרִין בְּרָקִיעָא דְשָׁמַיָא לְאַנְהָרָא עַל אֲרֶעָא וַיְהִי כֵן:	וְהָיוּ לְמְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל-הָאָרֶץ וַיְהִי-כֵן:
16 And God made the two great lights: the greater light to rule the day, and the lesser light to rule the night; and the stars.	וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים יְיָ יֵת תְּרִין נְהוֹרָיָא רַבְּרָבִיָּא יְיָ נְהוֹרָא רַבָּא לְמַשְׁלַת הַיּוֹם וְיֵת נְהוֹרָא זְעִירָא לְמַשְׁלַת בְּלִילָא וְיֵת הַכּוֹכְבִּים:	וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת-הַמְּאֹרֶת הַגָּדֹל לְמַשְׁלַת הַיּוֹם וְאֶת-הַמְּאֹרֶת הַקָּטָן לְמַשְׁלַת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכְבִּים:

ואת הארץ, לרבות תולדותיה: יהי מארת. חסר וי"ו כתיב, על שהוא יום מארה ליפול אסכרה צניוקות (מדרש אגדה), הוא ששנינו (תענית כז:), צרביעי היו מתענים על אסכרה שלא תפול צניוקות: להבדיל בין היום ובין הלילה. משגנו האור הראשון, אבל צשצעת (נ"א בג') ימי בראשית, שמשו האור והחשך הראשונים יחד, בין ציוס בין בלילה: והיו לאחת. כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם (סוכה כט:), שנאמר מאורות השמים אל תסתו וגו' (ירמיה י, ז), צעשותכס רצון הקצ"ה, אין אתם צריכין לדאוג מן הפורענות: ולמועדים. על שם העתיד, שעתידיס ישראל להטוות על המועדות, והם נמנים למוולד הלצנה: ולימים. שמוש החמה חזי יום ושימוש הלצנה חזי יום שלם: ושנים. לסוף שס"ה ימים (ס"א ורביע יום), יגמרו מהלכתם צ"צ מזלות המשרתים אותם, והיא שנה, (ס"א והוא שס"ה יום ורביע יום) וחוזרים ומתחילים פעם שניה לסבב בגלגל כמהלכן הראשון (פס"ז):

(15) והיו למאורות. עוד זאת ישמשו שיאירו לעולם: (16) המארת הגדולים. שוים נבראו, ונתמעטה הלצנה, על שקטרגה ואמרה אי אפשר לשני מלכים שיסתמשו בכתר אחד (חולין ס:). הכוכבים. על ידי שמיטע את הלצנה, הקצה צאחיה להפס דעתה (צ"ר):

(11) תדשא הארץ דשא עשב. לא דשא לשון עשכולא עשב לשון דשא, ולא היה לשון המקרא לומר מעשיב הארץ, שמיני דשאים מחולקין, כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני, ואין לשון למדבר לומר דשא פלוני, שלשון דשא הוא לציטת הארץ כשהיא מתמלאת דשאים: תדשא הארץ. תתמלא ותתכסה לבוש עשבים (ר"ה יא.), כלשון לע"ז נקרא דשא ארצרייך, כולן בערצוביא, וכל שורש לעצמו נקרא עשב: מזריע זרע. שיגדל צו זרע לזרוע ממנו במקום אחר: עץ פרי. שיהא טעם העץ כטעם הפרי. והיא לא עשתה כן, אלא ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי, ולא העץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא על עונה (ונתקללה ס"א אינו ודוק): אשר זרעו בו. הן גרעיני כל פרי, שמהן האילן צומח כשנטעין אותן:

(12) ותוצא הארץ וגו'. אף על פי שלא נאמר למיניה דשאין ציווייהן, שמעו שנצטוו האילנות על כך, ונשאו קל וחומר בעצמן, כדמפורש באגדה בשחיטת חולין (חולין ס:).

(14) יהי מארת וגו'. מיום ראשון נבראו, וצרביעי צוה עליהם להתלות ברקיע (חגיגה יב:), וכן כל תולדות שמים וארץ נבראו ציוס ראשון, וכל אחד ואחד נקבע ציוס שנגזר עליו, הוא שכתוב את השמים, לרבות תולדותיהם,

17	And God set them in the firmament of the heaven to give light upon the earth,	וַיִּתֵּן אֱלֹהִים בְּרָקִיעַ וַיִּהְיֶה יְתֵהוּן יְיָ בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל-הָאָרֶץ:
18	and to rule over the day and over the night, and to divide the light from the darkness; and God saw that it was good.	וּלְמַשֵּׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:
19	And there was evening and there was morning, a fourth day.	וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי:
20	And God said: 'Let the waters swarm with swarms of living creatures, and let fowl fly above the earth in the open firmament of heaven.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל-הָאָרֶץ עַל-פְּנֵי רִקִּיעַ הַשָּׁמַיִם:
21	And God created the great sea-monsters, and every living creature that creepeth, wherewith the waters swarmed, after its kind, and every winged fowl after its kind; and God saw that it was good.	וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּנִּינִים הַגְּדֹלִים וְאֶת כָּל-נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרֹמֶשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵיהֶם וְאֶת כָּל-עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:
22	And God blessed them, saying: 'Be fruitful, and multiply, and fill the waters in the seas, and let fowl multiply in the earth.'	וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת-הַמַּיִם בַּיָּמִים וְהָעוֹף יִרְבַּ בָּאָרֶץ:
23	And there was evening and there was morning, a fifth day.	וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם חַמִּישִׁי:
24	And God said: 'Let the earth bring forth the living creature after its kind, cattle, and creeping thing, and beast of the earth after its kind.' And it was so.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בַּהֶמָּה וְרֶמֶשׂ וְחִית-אָרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי-כֵן:

(20) נפש חיה. שיהא זה חיות: שרץ. כל דבר חי שאינו גבוה מן הארץ קרוי שרץ. בעוף כגון זבובים, בשקצים כגון נמלים ומיפושאים וחולעים, ובדבריות כגון חולד ועכבר וחומט וכיוצא בזה וכן הדגים: (21) התנינם. דגים גדולים שצצים. ובדברי אגדה (פרק הספינה צא בתרא עד: 7) הוא לויתן וכן זוגו, שצראס זכר ונקבה, והרג את הנקבה ומלחה לנדיקים לעתיד לזא, שאס יפרו וירצו, לא יתקיים העולם בפניהם. התנינם כתיב (צ"ר): נפש החיה. נפש שיש בה חיות: (22) ויברך אותם. לפי שמחסרים אותם ולדין מהם ואוכלין אותם, הוצרכו לצרכה, ואף החיות הוצרכו לצרכה, אלא מפני הנחש שעמיד לקללה לכן לא צרכו, שלא יהא הוא ככלל (מדרש אגדה): פרו. לשון פרי, כלומר עשו פירות: ורבו. אס לא אמר אלא פרו, היה אחד מוליד אחד ולא יותר, וצא ורבו שאחד מוליד הרבה: (24) תוצא הארץ. הוא שפירשתי (פסוק יד) שהכל נצרא מיום ראשון ולא הוצרכו אלא להויתאם: נפש חיה. שיש בה חיות (עיין לעיל פסוק כ'): ורמש. הם שרצים, שהם נמוכים ורוממים על הארץ ונראים כאילו נגדרים, שאין הלוקין ניכר. כל לשון רמש ושרץ בלשוננו קונמזי"ש (רענען):

25 And God made the beast of the earth after its kind, and the cattle after their kind, and every thing that creepeth upon the ground after its kind; and God saw that it was good.

וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חֵית הָאָרֶץ
לַמִּינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה לַמִּינָהּ
וְאֶת־כָּל־רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לַמִּינָהּ
וַיִּבְרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:

וַעֲבַד יי ית חַיִּת אֲרֻעָא לִזְנָה
וַיִּת בַּעֲיָרָא לִזְנָה וַיִּת כָּל
רְחֻשָּׁא דְאַרְעָא לִזְנוּהִי וַחֲזָא יי
אֲרִי טָב:

26 And God said: 'Let us make man in our image, after our likeness; and let them have dominion over the fish of the sea, and over the fowl of the air, and over the cattle, and over all the earth, and over every creeping thing that creepeth upon the earth.'

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם
בְּצַלְמֵנוּ כְּדֹמוֹתֵינוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת
הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה
וּבְכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-הָרֶמֶשׂ
הָרֹמֵשׁ עַל-הָאָרֶץ:

27 And God created man in His own
image, in the image of God created
He him; male and female created
He them.

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם׃ וַיִּבְרָא יי ית אָדָם בְּצֶלְמִיהָ
בְּצֶלְמֹו בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא בְּצֶלֶם אֱלֹהִים יְתִיהָ
אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם׃ דָּבָר וְנוֹקְבָא בָּרָא יְתִיהוּן׃

28 And God blessed them; and God said unto them: ‘Be fruitful, and multiply, and replenish the earth, and subdue it; and have dominion over the fish of the sea, and over the fowl of the air, and over every living thing that creepeth upon the earth.’

וַיִּבְרַךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר
לָהֶם אֱלֹהִים פָּרוּ וּרְבוּ וּמָלְאוּ
אֶת-הָאָרֶץ וּבִשְׂשָׁה וּרְדּוּ בְּדִגְתַּת
הַיָּם וּבְעֹרֵף הַתְּשְׁמִיּוֹם וּבְכָל-חַיַּת
הָרֶמֶשׂת עַל-הָאָרֶץ:

וירדו בדגת הים. יש צלשון הזה לשון רידוי ולשון ירידה, וזה רודה במיתות וצממות, לא וזה, נעשה ירוד לפנייהם והמיה מושלת בו (ב"ר):

(27) ויברא אלהים את האדם בצלמו. העשוי לו, שהכל נברא במאמר והוא נברא בידים, שנאמר וַיִּשְׁאֵל עָלַי פֶּסֶדָה (תהלים קלט, ה), נעשה בחוסם, כמטבע העשויה על ידי רושם שקורין קווייץ (ובכ"י קוי"ן והוא בלשון אשכנזי שטעמפעל), וכן הוא אומר תִּסְתַּכֶּף כְּחֹמֶר חֹסֶם (איוב לח, יד): בצלם אלהים ברא אותו. פירש לך, שאותו כלם המתוקן לו, כלם דיוקן ויצורו הוא: זכר ונקבה ברא אורחם. ולהלן הוא אומר וַיִּקַּח חֹסֶם מִנְּעֻלָּתוֹ וַיְוַלְדֵה (בראשית 3, כא), מדרש אגדה (ברכות סא. ב"ר) שנבראו שני פרחונים בריאה ראשונה ואחר כך חלקן, ופשוטו של מקרא, כאן הודיעך שנבראו שניהם בששי, ולא פירש לך כיצד ברייתן, ופירש לך במקום אחר:

(28) וּבְבִשָּׁהּ. חסר וי"ו, ללמדך שהזכר כובש את הנקבה, שלא תהא ינאנית (ב"ר), ועוד ללמדך, שהאינש שדרכו לכבוש, מנאווה על פרייה ורבייה, ולא האשה (יבמות סה: ב"ר):

(25) ויעש. תקנס בלציונס בתקונן וזקומתן:

(26) נעשה אדם. עֲנֻקְנוּתוֹ שֶׁל הַקֶּזֶ"ה לַמְדֵנו מֵכֶלֶךְ לְפִי שֶׁהָאֵדָם הוּא צְדָמוֹת הַמִּלְכִּים וַיִּתְקַנְהוּ צוֹ, לְפִיכֶךְ נִמְלֵךְ בָּהֶן, וּכְשֶׁהוּא דָן אֶת הַמִּלְכִּים הוּא נִמְלֵךְ בְּפִמְלִיָּה שְׁלוֹ, שְׁכֵן מִזֵּינוּ בִּחְחֹאֵב, שֶׁאִמֵר לוֹ מִיכֵה רָאִיתִי אֶת ה' יוֹשֵׁב עַל פָּקָאוֹ וְכָל יָצָה הַשָּׁמַיִם עֹמְדִים עָלָיו מִימִינוֹ וּמִשְׁמָלָאוֹ (מִלְכִּים אֵל כֶּבֶד, וְכִי יֵשׁ יִמִּין וּשְׁמָלָל לְפָנָיו, אֲלֵא אֵלֹו מִימִינִים לְנֻכּוֹת וְאֵלֹו מִשְׁמָלָלִים לְחֻצְבָּה, וְכֵן בְּגִי' יִרְתֶּ עִירִין פִּתְגָמָא וּמֵאִמֵר קְדִישֵׁין שֶׁאֵלְתָּא (דְּנִיָּל ד', יד), אֵף כֵּן בְּפִמְלִיָּה שְׁלוֹ נִטֵּל רְשׁוֹת, אִמֵר לְהֵם יֵשׁ בְּעִלְיוֹנִים כְּדֻמוֹתֵי, אִם אֵין כְּדֻמוֹתֵי בְּחֻתּוֹנִים הֵרִי יֵשׁ קִנְיָה בְּמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית: נַעֲשֵׂה אָדָם. אֵף עַל פִּי שֶׁלָּא סִייעוּהוּ בִּיזִירְתּוֹ, וְיֵשׁ מִקּוֹם לְמִינִים לְרִדּוֹת, לֹא נִמְנַע הַכְּתוּב מִלְלַמַּד דֶּרֶךְ אֶרֶץ וּמִדַּת עֲנוּה, שִׁיּהָ הַגְדוֹל נִמְלֵךְ וְנוֹטֵל רְשׁוֹת מִן הַקֶּטָן (סְנֵה־דֶרִין לֹה: ב"ר), וְאִם כֵּתֵב אַעֲשֵׂה אָדָם, לֹא לַמְדֵנו שֶׁהִיא מִדְּבַר עִם בֵּית דִּינוֹ, אֲלֵא עִם עֲלָמוֹ, וְחֻשְׁבָּתוֹ כְּחֻצְבָּה בְּצִלְדּוֹ, וַיִּבְרָא אֶת הָאָדָם, וְלֹא כְּתִיב וַיִּבְרָאוֹ (ב"ר): בְּצִלְמֵנו. צִפּוּס שְׁלֵנו: כְּדֻמוֹתֵנו. לְהַצִּין וְלִהְשִׁכֵּל (מִדְרַשׁ אֲגֻדָּה):

29	And God said: 'Behold, I have given you every herb yielding seed, which is upon the face of all the earth, and every tree, in which is the fruit of a tree yielding seed—to you it shall be for food;	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשְׂבוֹ זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְּרִי־עֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם וְהָיָה לְאֹכְלָהּ: וַיֹּאמֶר יי הֵא וְהָבִית לְכֹן יֵת כָּל עֵסְבָא דְבֵר זֶרְעִיה מְזֻדְרַע דְּעַל אִפִּי כָל אֶרְעָא וְיֵת כָּל אֵילָנָא דְּבִיָּה פִּירֵי אֵילָנָא דְּבֵר זֶרְעִיה מְזֻדְרַע לְכֹן יֵהִי לְמִיכָל:	29
30	and to every beast of the earth, and to every fowl of the air, and to every thing that creepeth upon the earth, wherein there is a living soul, [I have given] every green herb for food.' And it was so.	וְלִכָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְלִכָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכָּל רֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֹשֶׂב לְאֹכְלָהּ וַיְהִי־כֵן: וְלִכָּל חַיַּת הָאָרֶץ וְלִכָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכָּל רֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה יֵת אֶרְעָא דְּבִיָּה נִפְשָׁא חַיָּתָא יֵת כָּל יְרוֹק עֵסְבָא לְמִיכָל וְהָיָה כֵּן:	30
31	And God saw every thing that He had made, and, behold, it was very good. And there was evening and there was morning, the sixth day.	וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי: (פ) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־וַחֲזָא יי יֵת כָּל דְּעֵבֵד וְהָא תְקִין לַחֲדָא וְהָיָה רִמְשׁ וְהָיָה צִפֹּר יוֹם שְׁתִּיתִי:	31
II	And the heaven and the earth were finished, and all the host of them.	וַיֵּכֶלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם: וַאֲשַׁתְּכֻלּוּ שָׁמַיָא וְאֶרְעָא וְכָל־חַיִּיהוֹן:	II
2	And on the seventh day God finished His work which He had made; and He rested on the seventh day from all His work which He had made.	וַיֵּכֶל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְשִׁיב יי בַּיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה עֲבִידְתִּיה דְּעֵבֵד וְנַח בַּיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְכָל עֲבִידְתִּיה דְּעֵבֵד:	2
3	And God blessed the seventh day, and hallowed it; because that in it He rested from all His work which God in creating had made.	וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְכָל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: (פ) וַיְבָרֶךְ יי יֵת יוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְקַדִּישׁ יֵתִיה אֲרִי בֵּיה נַח מְכָל עֲבִידְתִּיה דְּבָרָא יי לְמַעֲבֵד:	3

(ס"א שציוס ו' צסיון שקצלו ישראל התורה נתחזקו כל יצירת בראשית, ונחשז כאלו נצרא העולם עשה, וזהו יום הששי צה"א, שאותו יום ו' צסיון) המוכן למתן תורה (שבת פח):

(2) ויכל אלהים ביום השביעי. ר' שמעון אומר, צשר ודס שאינו יודע עתיו ורגעיו, צריך להוסיף מחול על הקודש, אצל הקצ"ה שידוע עתיו ורגעיו, נכנס צו כחוט השערה ונראה כאלו כלה צו ציוס (צ"ר). דבר אחר, מה היה העולם חסר, מנוחה, צאת שבת צאת מנוחה, כלה ונגמרה המלאכה (צ"ר):

(29) לכם יהיה לאכלה. ולכל חית הארץ. השנה להם צהמות וחיות למאכל, ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית צריה ולאכול צשר, אך כל ירק עשב יאכלו יחד כלם, וכשצאו צני נח המיר להם צשר (סנהדרין נט:), שנאמר קל קמץ אֲשֶׁר הוא סי וגו' (ט, ג), כירק עשב שהתמית לאדם הראשון, נמתי לנס את כל: (31) יום הששי. הוסיף ה' צששי, צגמר מעשה בראשית, לומר שהתנה עמהם על מנת שיקצלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה (תנחומא בראשית א). דבר אחר, יום הששי, שכלם חלולים ועומדים עד יום הששי, הוא ששי צסיון

4	These are the generations of the heaven and of the earth when they were created, in the day that the LORD God made earth and heaven.	אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בַּיּוֹם שֶׁבָּרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָרֶץ וְאֶת-הַשָּׁמַיִם בְּיוֹם שֶׁבָּרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָרֶץ וְאֶת-הַשָּׁמַיִם בְּיוֹם שֶׁבָּרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָרֶץ וְאֶת-הַשָּׁמַיִם
5	No shrub of the field was yet in the earth, and no herb of the field had yet sprung up; for the LORD God had not caused it to rain upon the earth, and there was not a man to till the ground;	וְכָל-שִׁיחַ הַשָּׂדֶה טָרֵם יְהוָה בָּאָרֶץ וְכָל-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם עַד לֹא צִמַּח אֲרִי לֹא אָחִית יְיָ אֱלֹהִים מִטָּרָא עַל-הָאָרֶץ וְאָנֹשׁ לֵית לְמַפְלַח יֵת אֲדָמָתָא
6	but there went up a mist from the earth, and watered the whole face of the ground.	וְאֵד יַעֲלֶה מִן-הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת-כָּל-פְּנֵי הָאֲדָמָה
7	Then the LORD God formed man of the dust of the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man became a living soul.	וַיִּצְרֶה יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם עֹפָר מִן-הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בָּאָפוּי נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה

(3) ויברך ויקדש. צרכו זמן, שכל ימות השבוע ירד להם עומר לגלגולת, וצשאי לחם משנה. וקדשו זמן, שלא ירד כלל צבצת, והמקרא כתוב על שם העמיד: אשר ברא אלהים לעשות. המלאכה שהיתה ראויה לעשות צבצת, כפל ועשאה צשאי, כמו שמפורש בצראשית רבה (יא, ט):

(4) אלה. האמורים למעלה: תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה'. ללמדך שכלם נצראו צראשון. דבר אחר צהצראס, צה' צראס (מנחות כט:), שנאמר ציה' ה' צור עולמים, (ישעיה כו, ד) צה' אמותיות הללו של השם, יצר שני עולמים, ולמדך כאן שהעולם הזה נצרא צה' א, (ס"א רמו כמו שה"א פתוחה למטה, כך העולם פתוח לשצים צתשובה, ועולם הבא נצרא צה' ד, לומר שצדיקים שצאותו זמן מועטים (מנחות שס), כמו י' שהיא קטנה צאותיות). רמו שירדו הרשעים למטה לראות שחת, כה"א זאת שסתומה מכל צדיקה, ופתוחה למטה לרדת דרך שם:

(5) טרם יהיה בארץ. כל טרם שצמקרא לשון עד לא הוא, ואינו לשון קודם, ואינו נפעל לומר הטריס כאשר יאמר הקדים, וזה מוכיח, ועוד אחר פי טרם פיקראון (שמות ט, ל), עדיין לא תיראון. ואף זה תפרש עדיין לא היה בארץ, כשגמררה צריאת העולם צשאי קודם שנצרא אדם, וכל עשב השדה עדיין לא צמח, ובג' שכתוב ותוצא, לא יצאו, אלא על פתח הקרקע עמדו עד יום ששי (חולין ס:), ולמה, כי לא המטיר, ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה, ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשצא אדם וידע

שהם צורך לעולם, התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים (שס): ה' אלהים. ה' הוא שמו, אלהים, שהוא שליט ושופט על כל העולם, וכן פירוש זה בכל מקום לפי פשוטו, ה' שהוא אלהים:

(6) ואד יעלה. לענין צרייתו של אדם העלה התהום, והשקה עננים לשרות העפר, ונצרא אדם, כגלגל זה שנותן מים ואחר כך לש את העיסה, אף כאן והשקה, ואחר כך ויירצ (צ"ר):

(7) ויצר. שתי יצירות, יצירה לעולם הזה ויצירה לתחיית המתים (צ"ר), אצל צבהמה שאינה עומדת לדיון, לא נכתב ציצירתה שני יודין: עפר מן האדמה. צצר עפרו מכל האדמה, מארבע רוחות (סנהדרין לח.), שצכל מקום שימות שם, תהא קולטתו לקבורה (תנחומא פקודי ג). דבר אחר, נטל עפרו ממקום שנאמר צו מוצא חַדְמָה פַּעֲשָׁה לִי (שמות כ, כ), הלאי תהא לו אדמה כפרה ויוכל לעמוד (צ"ר): ויפח באפיו. עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים, לפי שציוס ראשון נצראו שמים וארץ, צשני צרא רקיע לעליונים, צשלישי תראה היצעה לתחתונים, צרביעי צרא מאורות לעליונים, צחמישי ישראו המים לתחתונים, הוצק צשאי לצראות צו מעליונים ומתחתונים, ואס לאו יס קנאה צמעשה צראשית, שיהיו אלו צבים על אלו צצריאת יום אחד (צ"ר): לנפש חיה. אף צבהמה וחיה נקראו נפש חיה, אך זו של אדם חיה שצכולן, שנתוסף צו דעה ודבור (אונקלוס):

8	And the LORD God planted a garden eastward, in Eden; and there He put the man whom He had formed.	וַיִּטֵּעַ יְהוָה אֱלֹהִים גֶּן־עֵדֶן מִקֶּדֶם וַיִּשֶׂם שָׁם אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר:	וַיַּצַּב יי אֱלֹהִים גֶּנֶתָא בְּעֵדֶן מִלְּקַדְמִין וְאֲשֶׁרִי תַמֵּן יֵת אָדָם דְּבָרָא:
9	And out of the ground made the LORD God to grow every tree that is pleasant to the sight, and good for food; the tree of life also in the midst of the garden, and the tree of the knowledge of good and evil.	וַיֵּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־עֵץ נֹחַמֵד לְמַרְאֶה וְטוֹב לְמֵאכֹל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הָעֵץ וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע:	וַאֲצֻמַּח יי אֱלֹהִים מִן אֲדָעָא כָּל אֵילָן דְּמִרְגָּא לְמַחְזֵי וְטוֹב לְמִיכָל וְאֵילָן חַיָּא בְּמִצִּיעוֹת גֶּנֶתָא וְאֵילָן דְּאֲכָלִי פִירוּהִי חֻקְמִין בֵּין טוֹב לְבִישׁ:
10	And a river went out of Eden to water the garden; and from thence it was parted, and became four heads.	וְנָהָר יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הָעֵץ וּמִשָּׁם יִפְרָד וְהָיָה לָאֲרְבַּעַת רָאשִׁים:	וְנָהָרָא הָיָה נָפִיק מֵעֵדֶן לְאַשְׁקָאָה יֵת גֶּנֶתָא וּמִתַּמֵּן מִתְפָּרֵשׁ וְהָיָה לָאֲרְבַּעַת רִישֵׁי נְהָרִין:
11	The name of the first is Pishon; that is it which compasseth the whole land of Havilah, where there is gold;	שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסָּבִב אֶת כָּל־אֶרֶץ הַחַוִּילָה אֲשֶׁר־שָׁם הַזָּהָב:	שׁוּם חַד פִּישׁוֹן הוּא מְסִיף יֵת כָּל אֶרֶע חַוִּילָה דִּתַּמֵּן דְּהַבָּא:
12	and the gold of that land is good; there is bdellium and the onyx stone.	וְהָיָה הָאֶרֶץ הַהִוא טוֹב שָׁם הַבְּדֵלֶלֶת וְהָאֵבֶן הַשָּׁהֶם:	וְדִהַבָּא דְּאֲדָעָא הָיָה טוֹב תַּמֵּן בְּדוּלְחָא וְאֵבֶן בּוּרְלָא:
13	And the name of the second river is Gihon; the same is it that compasseth the whole land of Cush.	וְשֵׁם־הַנָּהָר הַשֵּׁנִי גִיחוֹן הוּא הַסּוֹבֵב אֶת כָּל־אֶרֶץ כּוּשׁ:	וְשׁוּם נְהָרָא תַנְינָא גִיחוֹן הוּא מְסִיף יֵת כָּל אֶרֶע כּוּשׁ:
14	And the name of the third river is Tigris; that is it which goeth toward the east of Asshur. And the fourth river is the Euphrates.	וְשֵׁם הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי חֲדָקֵל הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת אַשּׁוּר וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא פָּרָת:	וְשׁוּם נְהָרָא תְּלִיתָאָה דְּגִלְתָּ הוּא מְהֻלְלָה לְמִדְנָחָא דְּאַתּוּר וְנְהָרָא רְבִיעָאָה הוּא פָּרָת:
15	And the LORD God took the man, and put him into the garden of Eden to dress it and to keep it.	וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיִּנְחֵהוּ בְּגֶן־עֵדֶן לְעֲבֹדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ:	וְדִבֵּר יי אֱלֹהִים יֵת אָדָם וְאֲשֶׁר־יִיָּהּ בְּגֶנֶתָא דְּעֵדֶן לְמַפְלָחָה וּלְמַטְרָה:

(8) מקדם. צמורחו של עדן נטע את הגן, ואם תאמר הרי כבר נאמר ויצרא וגו' את האדם וגו', ראיתי צברייתא של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי מל"צ מדות שהתורה נדרשת וזו אחת מהן, כלל שלאחריו מעשה הוא פרטו של ראשון, ויצרא את האדם וגו', וזה כלל, קטס בריאתו מהיכן וקטס מעשיו, חזר ופירש ויצר ה' אלהים וגו', ויצמח לו גן עדן, ויניחם בְּגֶן עֵדֶן, וַיִּפֶּל עָלָיו חֲדָמָה, השומע סבור שהוא מעשה אחר, ואינו אלא פרטו של ראשון. וכן אצל הבהמה חזר וכתב ויצר ה' וגו' מן האדמה כל חית השדה (יט), כדי לפרש וַיִּצָּא אֶל הָאָדָם לקרות שם, וללמד על העופות שנבראו מן הרקק; (9) ויצמח. לענין הגן הכתוב מדבר: בתוך הגן. צאמנע הגן (אונקלוס):

(11) פישון. הוא נילוס נהר מצרים (זוהר א, קכה), ועל שם שמימי מתצרכין ועולין ומשקין את הארץ נקרא פישון, כמו ופשו פְּשָׁיו (חזקוני א, ח). דבר אחר פישון, שהוא מגדל פשתן (צ"ר), שנאמר אצל מצרים וצושו עוֹבְדֵי פְּשָׁתִים (ישעיה יט, ט):

(13) גיחון. שהיה הולך והומה והמייתו גדולה מאד, כמו וְכִי יָצָא (שמות כא, כח), שמנגח והולך והומה:

(14) חדקל. שמימי חדין וקלין (צרכות נט: צ"ר): פרת. מימיו פריין ורצין (שם שם), ומצריין את האדם: כוש ואשור. עדיין לא היו, וכתב המקרא על שם העמיד (צ"ר): קדמת אשור. למזרחה של אשור: הוא פרת. המשוב על כולם, הנזכר על שם ארץ ישראל (צ"ר):

16	And the LORD God commanded the man, saying: 'Of every tree of the garden thou mayest freely eat;	וַיִּצְוֶה יְהוָה אֱלֹהִים עַל-הָאָדָם וַיֹּאמֶר מִכָּל עֵץ-הַגָּן אָכַל תֹּאכַל:
17	but of the tree of the knowledge of good and evil, thou shalt not eat of it; for in the day that thou eatest thereof thou shalt surely die.'	וּמִעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בַיּוֹם אָכַלְתָּ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת:
18	And the LORD God said: 'It is not good that the man should be alone; I will make him a help meet for him.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא-טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה-לּוֹ עֶזֶר כְּנֶגְדּוֹ:
19	And out of the ground the LORD God formed every beast of the field, and every fowl of the air; and brought them unto the man to see what he would call them; and whatsoever the man would call every living creature, that was to be the name thereof.	וַיִּצֹר יְהוָה אֱלֹהִים מִן-הָאֲדָמָה כָּל-חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל-הָאָדָם לִרְאוֹת מֶה-יִקְרָא-לּוֹ וְכָל-אֲשֶׁר יִקְרָא-לּוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:
20	And the man gave names to all cattle, and to the fowl of the air, and to every beast of the field; but for Adam there was not found a help meet for him.	וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל-הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא-מָצָא עֶזֶר כְּנֶגְדּוֹ:
21	And the LORD God caused a deep sleep to fall upon the man, and he slept; and He took one of his ribs, and closed up the place with flesh instead thereof.	וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים תְּרִדְמָה עַל-הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעוֹתָיו וַיִּסְגֶּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָהּ:

(15) ויקח. לקחו דברים נאים, ופתחו ליכנס (צ"ר טו, ה): וכבש, כמו כי תצור אל עיר (דברים כ, יט), שכבשן תחת ידו של אדם: וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה וגו'. סרסו ופרסוהו, כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם, הוא שמו לעולם: (16) ולאדם לא מצא עזר. ויפל ה' אלהים תרדמה. כשהצילן, הציאן לפניו כל מין ומין, זכר ונקבה, אמר, לכלם יש צן וזג ולי אין צן וזג (צ"ר שס), מיד ויפל. (17) מצלעותיו. מסטריו (צ"ר), כמו ולצלע המשכן (שמות כו, כ), זהו שאמרו שני פרופין נבראו (זרכות סא): ויסגור. מקום החתך (שס): ויישן ויקח. שלא יראה חתיכת הבשר שממנו נבראת, ותחזיקה עליו (סנהדרין לט):

22	And the rib, which the LORD God had taken from the man, made He a woman, and brought her unto the man.	וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הַצֶּלֶע וּבָנָא יי אֱלֹהִים ית עלֶעָ אֲשֶׁר-לָקַח מִן-הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבָאָהָ אֶל-הָאָדָם: וַיִּתֶּנָּה לְנֹת אָדָם:	22
23	And the man said: 'This is now bone of my bones, and flesh of my flesh; she shall be called Woman, because she was taken out of Man.'	וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הִפַּעַם עֵצָם מֵעֵצָי וּבֶשֶׁר מִבְּשָׁרִי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לָקַחְתָּ נָסִיבָא דָא:	23
24	Therefore shall a man leave his father and his mother, and shall cleave unto his wife, and they shall be one flesh.	עַל-כֵּן יַעֲזֹב-אִישׁ אֶת-אָבִיו וְאֶת-אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׁר אֶחָד: עַל כֵּן יִשְׁבּוּק גְּבֵר בֵּית מִשְׁכְּבוֹ אָבוֹתָיו וְאִמּוֹתָיו וְיִדְבּוּק בְּאִתְתּוֹ וְיִהְיוּ לְבָשָׁר חָד:	24
25	And they were both naked, the man and his wife, and were not ashamed.	וַיְהִיו שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִים הָאָדָם וְהָיָה תְרוּיָהוֹן עֲרֻטָּאִין אָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבַּשְּׁשׁוּ: וְאִתְתּוֹ וְלֹא מִתְכַּלְמִין:	25
III	Now the serpent was more subtle than any beast of the field which the LORD God had made. And he said unto the woman: 'Yea, hath God said: Ye shall not eat of any tree of the garden?'	וְהַנָּחַשׁ הָיָה עָרוּם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל-הָאִשָּׁה אַף כִּי-אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הָגֶן:	III
2	And the woman said unto the serpent: 'Of the fruit of the trees of the garden we may eat;	וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל-הַנָּחַשׁ מִפְּרִי עֵץ-הָגֶן נֹאכָל: וְאִתְתּוֹ אִתְתָּא אִתְתָּא לְחוּיָא מִפְּרִי אֵילָן גִּנְתָּא נִיכּוּל:	2
3	but of the fruit of the tree which is in the midst of the garden, God hath said: Ye shall not eat of it, neither shall ye touch it, lest ye die.'	וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ-הָגֶן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעּוּ בּוֹ פֶן-תָּמוּתוּן: וּמִפְּרִי אֵילָנָא דְּבִמְצִיעוֹת גִּנְתָּא אָמַר יי לֹא תִיכְלוּן מִנִּיהּ וְלֹא תִקְרְבוּן בִּיהּ דְּלָמָא תָּמוּתוּן:	3

(22) ויבן. כזנין, רחצה מלמטה וקצרה מלמעלה, לקבל הולד (זכרות סא: ז"ר), כאוצר של חטים שהוא רחצ מלמטה וקצר מלמעלה, שלא יכדיד משאו על קירותיו: ויבן את הצלע לאשה. להיות אשה, כמו ויעש אותה גזעון לאפוד (שופטים ח, כז), להיות אפוד: (23) זאת הפעם. מלמד שזא אדם על כל צהמה וחייה, ולא נתקרה דעתו עד שזא על חיה (יצמות סג.). לזאת יקרא אשה כי מאיש וגו'. לשון נופל על לשון, מכאן שנצרכ העולם כלשון הקדש (ז"ר יח, ד) (24) על כן יעזב איש. רוח הקדש אומרת כן, לאסור על זני נח העריות (סנהדרין נז:): לבשר אחד. הולד נוצר על ידי שניהם, ושם נעשה צרם אחד (שם נח.):

(25) ולא יתבוששו. שלא היו יודעים דרך זניעות להצחין בין טוב לרע, ואף על פי שנקמה צו דעה לקרות לו שמות, לא נתן צו יצר הרע, עד אכלו מן העץ ונכנס צו יצר הרע, וידע מה בין טוב לרע (פס"ו):

(1) והנחש היה ערום. מה ענין זה לכאן, היה לו לסמוך ויעש לאדם ולאשתו פגנות עור וילגישם, אלא ללמדך מאיזו סבה קפץ הנחש עליהם, ראה אותם ערומים ועסוקים בתשמיש לעין כל, ונתאוו לה (ז"ר יח, ו): ערום מכל. לפי ערמתו וגדולתו הייתה מפלתו, ערום מכל ארור מכל (שם יט, א): אף כי אמר וגו'. שמא אמר לכם לא תאכלו מכל וגו', ואף על פי שראה אותם אוכלים משאר פירות, הקצה עליה דברים, כדי שתשיבנו ויבא לדגור בראותו העץ:

4	And the serpent said unto the woman: 'Ye shall not surely die;	וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל-הָאִשָּׁה לֹא-מוֹת תָּמָתוּן: וַאֲמַר הוּיָא לְאַתָּתָא לֹא מָמָת תָּמוֹתוּן:
5	for God doth know that in the day ye eat thereof, then your eyes shall be opened, and ye shall be as God, knowing good and evil.'	כִּי יֵדַע אֱלֹהִים כִּי בַיּוֹם אֲכַלְכֶּם מִמֶּנּוּ וּנְפַקְחוּ עֵינֵיכֶם וְהָיִיתֶם כְּאֱלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע:
6	And when the woman saw that the tree was good for food, and that it was a delight to the eyes, and that the tree was to be desired to make one wise, she took of the fruit thereof, and did eat; and she gave also unto her husband with her, and he did eat.	וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לִמְאָכָל וְכִי תֹאוֹה-הוּא לְעֵינֶיהָ וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל וְתִקַּח מִפְרִיָּו וַתֹּאכַל וַתֵּתֶן גַּם-לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל:
7	And the eyes of them both were opened, and they knew that they were naked; and they sewed fig-leaves together, and made themselves girdles.	וַתִּפְקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֲרֻמָּם הֵם וַיִּתְּפְרוּ עָלֶיהָ תְּאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חִגְרֹת:
8	And they heard the voice of the LORD God walking in the garden toward the cool of the day; and the man and his wife hid themselves from the presence of the LORD God amongst the trees of the garden.	וַיִּשְׁמְעוּ אֶת-קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בִּגְן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְּחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֵּן:
9	And the LORD God called unto the man, and said unto him: 'Where art thou?'	וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל-הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה: וַיִּקְרָא יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם וַאֲמַר לִיה אַן אַתָּ:

- (3) ולא תגעו בו. הוסיפה על הזווי, לפיכך צאה לידי גרעון (סנהדרין כט.), הוא שנאמר אל תוקף על דצקיו (משלי ל, 1):
- (4) לא מות תמותון. דחפה עד שנגעה בו, אמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה (ז"ר יט, ג):
- (5) כי יודע. כל אומן שונא את בני אומנותו, מן העץ אכל וצרא את העולם (שם, ד): והייתם כאלהים. יוצרי עולמות (ז"ר):
- (6) ותרא האשה. ראתה דצקיו של נחש והנאו לה והאמינתו (ז"ר): כי טוב העץ. להיות כאלהים: וכי תאוה הוא לעינים. כמו שאמר לה ונפקחו עיניכם ונחמד להשכיל. מו שאמר לה יודעי טוב ורע: ותתן גם לאישה. שלא תמות היא ויחיה הוא וישא אחרת (פדר"א יג): גם. לרבות בהמה וחיה (ז"ר):
- (7) ותפקחנה וגר. לענין החכמה דצק דכחוכ, ולא לענין ראייה (סנהדרין לח):
- לענין ראייה ממש (ז"ר), וסוף המקרא מוכיח: וידעו כי עירומים הם. אף הסומא יודע כשהוא ערום, אלא מהו וידעו כי עירומים הם, מצוה אחת היתה צידם ונחערטלו הימנה (ז"ר יט, ו): עלה תאנה. הוא העץ שאכלו ממנו, דצבר שנתקלקלו בו נחקנו (סנהדרין ע:), אכל שאר העצים מנעם מליטול עליהם (ז"ר). ומפני מה לא נחפרסם העץ, שאין הקצ"ה חפץ להונות צריה, שלא יכלימוהו ויאמרו זה שלקה העולם על ידו. (מדרש רבי תנחומא וירא פי"ד):
- (8) וישמעו. יש מדרשי אגדה רבים, וכבר סדרוס רבותינו על מכוס צבראשית רצה וצאר מדרשות, ואני לא צאתי אלא לפשוטו של מקרא, ולאגדה המישצת דצרי המקרא דצק דצור על אופקיו: וישמעו. מה שמעו, שמעו את קול הקצ"ה שהיה מתהלך בגן: לרוח היום. לאותו רוח שהשמע צאה משם (ס"א לשם ודוק כי כן עיקר), וזו היא מערבית (ז"ר), שלפנות ערב חמה צמערצ והמה סרחו צעשירית (סנהדרין לח):

10	And he said: 'I heard Thy voice in the garden, and I was afraid, because I was naked; and I hid myself.'	וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים אֶת־קִלְלָהּ שִׁמְעֵתִי בְּגֶן וַאֲרָא כִּי־עֵרָם אָנֹכִי וְאֶחְבֵּאתִי אֲנִי וְאֶת־מִרְיָהּ	10
11	And He said: 'Who told thee that thou wast naked? Hast thou eaten of the tree, whereof I commanded thee that thou shouldst not eat?'	וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עֵרָם אֶתָּה הֲמֹן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵבִלְתִּי אֲכָל־מִמֶּנּוּ אֲכָלָתָּ	11
12	And the man said: 'The woman whom Thou gavest to be with me, she gave me of the tree, and I did eat.'	וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נָתְנָהּ־לִי מִן־ הָעֵץ וָאֲכָלָהּ	12
13	And the LORD God said unto the woman: 'What is this thou hast done?' And the woman said: 'The serpent beguiled me, and I did eat.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לָאִשָּׁה מַה־זֶּאת עָשִׂיתָ וְתֹאמְרִי הָאִשָּׁה הִנְחָהּ הַשִּׂיאוֹנִי וָאֲכָלָהּ	13
14	And the LORD God said unto the serpent: 'Because thou hast done this, cursed art thou from among all cattle, and from among all beasts of the field; upon thy belly shalt thou go, and dust shalt thou eat all the days of thy life.'	וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים לַחֲוִיָּא אֲרִי עֲבָדְתָּ דָּא לִישׁ אֶתָּה מִכָּל בְּעִירָא וּמִכָּל חַיַּת הַבָּרָא עַל מַעַד תִּיזִיל וְעִפְרָא תִיכּוֹל כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ	14
15	And I will put enmity between thee and the woman, and between thy seed and her seed; they shall bruise thy head, and thou shalt bruise their heel.'	וְאִי־בֵתְךָ אִשִּׁית בֵּינֶיךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זֶרְעֶךָ וּבֵין זֶרְעָהּ הִוא יִשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תִּשׁוּפְנֶנּוּ עֲקֵבָהּ (ס)	15

(9) איבה. יודע היה היכן הוא, אלא ליכנס עמו בדברים, שלא יראה נזהל להשיב אדם יענישהו פחאוס (מדרש אגדה). וכן בקין אמר לו אי הָזֶל אֶחָיָה (בראשית 4, ט), וכן צלעס מי הָאֶלֶּשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ (במדבר 32, ט), ליכנס עמהם בדברים, וכן בחוקיהו (ישעיה לט, א) בשלוחי מרודך בְּלֹאֲדָן (צ"ר):

(11) מי הגיד לך. מאין לך לדעת מה בשת יש צעומד ערוס: המון העץ. צתמיה:

(12) אשר נתתה עמדי. כאן כפר צטוצה (עבודה זרה ה:):

(13) השיאני. הטעני (אונקלוס), כמו (ישעיה לו, יד) אֵל יִשְׂרָאֵל אֶתְּכֶם חֲזָקָהּ (צ"ר):

(14) כי עשית זאת. מכאן שאין מהפכים בזכותו של מסית, שאילו שאלו למה עשית זאת, היה לו להשיב דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין (סנהדרין כט). מכל הבהמה ומכל חית השדה. אם מצהמה נתקלל, מחיה לא כל שכן,

העמידו רבותינו מדרש זה במסכת בכורות (ח.), ללמד שימי עיבורו של נחש שזע שנים: על גחונך תלך. רגלים היו לו ונקללו (סוטה ט: צ"ר):

(15) ואיבה אשית. אמה לא נטכונות אלא שימות אדם כשיאכל הוא תחלה ותשא את חוה (צ"ר), ולא זאת לדבר אל חוה תחלה אלא לפי שהנשים דעתן קלות להפתות, ויודעות לפתות את בעליהן, לפיכך ואיבה אשית (סוטה ט:):

ישובך. יכתתך, כמו וְאֶפְסָה אִתּוֹ (דברים ט, כא), ותרגמו ושפית יתיה: ואתה תשופנו עקב. לא ירא לך קומה, ותשכנו בעקבו, ואף משם תמיתנו. ולשון תשופנו, כמו נָשַׁף בָּהֶם (ישעיה מ, כד), כשהנחש צא לנשך הוא נושף כמין שריקה, ולפי שהלשון נופל על הלשון, כחז לשון נשיפה צשייה:

16	Unto the woman He said: 'I will greatly multiply thy pain and thy travail; in pain thou shalt bring forth children; and thy desire shall be to thy husband, and he shall rule over thee.'	וְאֶל-הָאִשָּׁה אָמַר ה' הִרְבָּה אֲרִבָּהּ עֲצָבוֹנָהּ וְהִרְבָּה בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל-אִישָׁהּ תִּשְׁוָקֶתָּ וְהוּא יִמְשָׁל-בָּךְ: (ס)
17	And unto Adam He said: 'Because thou hast hearkened unto the voice of thy wife, and hast eaten of the tree, of which I commanded thee, saying: Thou shalt not eat of it; cursed is the ground for thy sake; in toil shalt thou eat of it all the days of thy life.	וְלָאָדָם אָמַר כִּי-שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וְתָאכַל מִן-הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרָהּ בְּעֲצָבוֹן תֹּאכֶלְנָהּ כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:
18	Thorns also and thistles shall it bring forth to thee; and thou shalt eat the herb of the field.	וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְתֹאכַל אֶת-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה:
19	In the sweat of thy face shalt thou eat bread, till thou return unto the ground; for out of it wast thou taken; for dust thou art, and unto dust shalt thou return.'	בְּזֵיעַת אַפֶּיךָ תֹאכַל לֶחֶם עַד שׁוּבְךָ אֶל-הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לָקַחְתָּ כִּי-עֹפָר אָתָּה וְאֶל-עֹפָר תָּשׁוּב:
20	And the man called his wife's name Eve; because she was the mother of all living.	וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הוּא הִיְתָה אִם כָּל-חַי:
21	And the LORD God made for Adam and for his wife garments of skins, and clothed them.	וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם: (פ)

(16) עֲצָבוֹנָהּ. זה צער גידול בנים (עירוזין ק:). והרבה. זה צער העזר (ס): בעצב תלדי בנים. זה צער הלידה (ס): ואל אישך תשווקתך. לתשמיש, ואף על פי כן אין לך מנח לחוצעו צפה, אלא הוא ימשול בך, הכל ממנו ולא ממך (ס): תשווקתך. תאומך, כמו וְנִפְשׁוּ שׁוֹקֶקָה (ישעיה כט, ח):

(17) אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בעבורך. תעלה לך דברים ארורים, כגון זבובים ופרעושים וגמלים (צ"ר), משל ליונא לתרבות רעה, והצרות מקללות שדים שינק מהם (ירושלמי כלאים א, 1):

(18) וקוץ ודרדר תצמיח לך. הארץ, כשתזרענה מיני זרעים, תצמיח קוץ ודרדר קונדס ועכציות (צ"ר), והן נאכלים על ידי תיקון (צ"ר). ואכלת את עשב השדה. ומה קללה היא זו, והלא צדקה נאמר לו (א, כט)

הנה נמסר לך את כל עֶשֶׂב זֶרַע וגו', אלא מה אמר כאן צראש הענין, ארורה האדמה בעצורך בעצבון תאכלנה, ואחר העצבון וקוץ ודרדר תצמיח לך, כשתזרענה קטניות או ירקות גנה, היא תצמיח לך קוצים ודרדרים ואחר עשבי שדה, ועל כרחך תאכלם:

(19) בזעת אפך. לאחר שתטרח צו הרצה:

(20) ויקרא האדם. מור הכתוב לענינו הראשון ויקרא האדם שמות, ולא הפסיק, אלא ללמדך שעל ידי קריאת שמות מזדווגה לו חוה, כמו שכתוב ולאדם לא מנח עזר כנגדו, לפיכך ויפל תרדמה, ועל ידי שכתב ויהיו שניהם ערומים, סמך לו פרשת הנחש, להודיעך, שמתוך שראה אותם ערומים וראה אותם עסוקים בתשמיש, נחמה לה וצא עליהם במחשבה ובמרמה: חוה. נופל על לשון חיה, שמחיה את ולדותיה, כאשר תאמר מה הוה לָאָדָם (קהלת ב, כב) בלשון היה (פס"ז):

22	And the LORD God said: 'Behold, the man is become as one of us, to know good and evil; and now, lest he put forth his hand, and take also of the tree of life, and eat, and live for ever.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וְרָע וְעַתָּה פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מִעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וַתִּי לָעֵלָם:	רביעי ג
23	Therefore the LORD God sent him forth from the garden of Eden, to till the ground from whence he was taken.	וַיִּשְׁלַחְהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגֶּן עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת-הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם:	23
24	So He drove out the man; and He placed at the east of the garden of Eden the cherubim, and the flaming sword which turned every way, to keep the way to the tree of life.	וַיִּגְרֹשׁ אֶת-הָאָדָם וַיִּשְׁכֵּן מִקֵּדֶם לְגִן-עֵדֶן אֶת-הַכֶּרֶבִּים וְאֵת לְהִט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לִשְׁמֹר אֶת-דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים: (ס)	24
IV	And the man knew Eve his wife; and she conceived and bore Cain, and said: 'I have agotten a man with the help of the LORD.'	וְהָאָדָם יָדַע אֶת-חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת-קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת-יְהוָה:	IV
2	And again she bore his brother Abel. And Abel was a keeper of sheep, but Cain was a tiller of the ground.	וַתִּסֶּף לָלֶדֶת אֶת-אַחִיו אֶת- הָבֶל וַיְהִי-הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:	2
3	And in process of time it came to pass, that Cain brought of the fruit of the ground an offering unto the LORD.	וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה:	3
4	And Abel, he also brought of the firstlings of his flock and of the fat thereof. And the LORD had respect unto Abel and to his offering;	וְהָבֶל הָבִיא גַם-הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמִחֻלְבֵּיהֶן וַיִּשַׁע יְהוָה אֶל- הָבֶל וְאֶל-מִנְחָתוֹ:	4

(21) כתנות עור. יש דברי אגדה (צ"ר) אומרים חלקים (1) והאדם ידע. כזר קודם הענין של מעלה, קודם שחטא כפסוקו היו מדוכקים על עורן. ויש אומרים דבר הזה מן העור, כגון זמר הארנצת שהוא רך וחס, ועשה להם כתנות ממנו (סוטה יד. צ"ר):

(22) היה כאחד ממנו. הרי הוא יחיד בתחתונים כמו שאני יחיד בעליונים (צ"ר), ומה היא יחידתו, לדעת טוב ורע, מה שאין כן בצדמה ואחיה: ועתה פן ישלח ידו וגר. ומשיקיה לעולם, הרי הוא קרוב להטעות הצריות אחריו, ולומר אף הוא אלוה. ויש מדרשי אגדה, אבל אין מיושצין על פשוטו:

(24) מקדם לגן עדן. צמורחו של גן עדן, חוץ לגן: את הכרובים. מלאכי חבלה (צ"ר): החרב המתהפכת. ולה להט לאיים עליו מלכנוס עוד לגן. תרגום להט שגן, כמו שלף שנגא (סנהדרין פג). ובלשון לע"ז למ"א. ומדרש אגדה יש (צ"ר), ואני איני זא אלא לפשוטו:

(1) וזכר קודם הענין של מעלה, קודם שחטא ונטרד מגן עדן, וכן ההריון והלידה (סנהדרין לח:), שאם כחצוידע אדם, נשמע שלאחר שנטרד היו לו צנים: קין. על שם קניתי: את ה'. כמו עס ה', כשצרא אותי ואת אישי, לצדו צראנו, אבל צוה שותפים אנו עמו (נדה לא:). את קין את אחיו את הבל. ג' אחים ריבויים הם, מלמד שחאומה נולדה עס קין, ועס הצל נולדו שנים, לכך נאמר וחוסף (צ"ר כב, ג):

(2) רועה צאן. לפי שנתקללה האדמה, פירש לו מעבודתה (מדרש אגדה):

(3) מפרי האדמה. מן הגרוע (צ"ר). ויש אגדה (תנחומא) שאומרת זרע פשתן היה. (דבר אחר מפרי, מאיזה שצא לידו לא טוב ולא מוצחר):

5	but unto Cain and to his offering He had not respect. And Cain was very wroth, and his countenance fell.	וְאֶל־קַיִן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיַּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָנָיו:
6	And the LORD said unto Cain: 'Why art thou wroth? and why is thy countenance fallen?	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן לָמָּה תָּרָה לָךְ וּלְמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ:
7	If thou doest well, shall it not be lifted up? and if thou doest not well, sin coucheth at the door; and unto thee is its desire, but thou mayest rule over it.'	הֲלֹא אִם־תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם־ לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוָקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־ בּוֹ:
8	And Cain spoke unto Abel his brother. And it came to pass, when they were in the field, that Cain rose up against Abel his brother, and slew him.	וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הָבֵל אָחִיו וַיְהִי בְהִיּוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיִּקָּם קַיִן אֶל־ הָבֵל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ:
9	And the LORD said unto Cain: 'Where is Abel thy brother?' And he said: 'I know not; am I my brother's keeper?'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן אֵי הָבֵל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי:
10	And He said: 'What hast thou done? the voice of thy brother's blood crieth unto Me from the ground.	וַיֹּאמֶר מָה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן־הָאֲדָמָה:
11	And now cursed art thou from the ground, which hath opened her mouth to receive thy brother's blood from thy hand.	וַעֲתָה אָרִיר אֶתָּה מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת־פִּיהָ לִקְחַת אֶת־דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדְךָ:
12	When thou tillest the ground, it shall not henceforth yield unto thee her strength; a fugitive and a wanderer shalt thou be in the earth.'	כִּי תַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה לֹא־ תִסָּר תִּתֶּן־כֹּחָהּ לָךְ נָע וְנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ:

(4) וישע. ויפן. וכן ואל מנקטו לא שָׁעָה, לא פנה. וכן ואל יִשְׁעו (שמות ט, טו), אל יפנו. וכן שָׁעָה מַעְלִיו (איוב יד, ו), פנה מעליו: וישע. ירדה אל וְלִסְכָּה מנחתו (פס"ו):

(7) הלא אם תישיב. כמרגמו פירושו: לפתח חטאת רובץ. לפתח קצרך חטאתך שמור (מדרש אגדה): ואליך תשוקתו. של חטאת, הוא יֵצֵר הרע, תמיד שוקק ומתאוה להכשילך (שם): ואתה תמשל בו. אם תרצה תמגבר עליו (שם):

(8) ויאמר קין. נכנס עמו דבדברי ריב ומנֶה, להמעולל עליו להרגו. ויש בזה מדרשי אגדה, אך זה ישובו של מקרא:

(9) אי הבל אחיד. להכנס עמו דבדברי נחת, אולי ישוב

13	And Cain said unto the LORD: 'My punishment is greater than I can bear.	וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־יְהוָה גְּדוֹל עוֹנִי (בספרי ספרד ואשכנז) מִלְּמִשְׁבֶּכַּי (מִנְשׂוֹא)	13
14	Behold, Thou hast driven me out this day from the face of the land; and from Thy face shall I be hid; and I shall be a fugitive and a wanderer in the earth; and it will come to pass, that whosoever findeth me will slay me.'	הִנֵּה גֵרֶשֶׁת אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפְּנֵי אֶסְתָּר וְהָיִיתִי נֹדֵד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָּל־מֹצְאִי יִהְרֹגֵנִי:	14
15	And the LORD said unto him: 'Therefore whosoever slayeth Cain, vengeance shall be taken on him sevenfold.' And the LORD set a sign for Cain, lest any finding him should smite him.	וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לִכְן כָּל־הֹרֵג לָּךְ שְׁבַע־עֲתִים יִקָּם וַיֵּשֶׁם יְהוָה לָקַיִן אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מֹצְאֹו:	15
16	And Cain went out from the presence of the LORD, and dwelt in the land of Nod, on the east of Eden.	וַיֵּצֵא קַיִן מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בָּאָרֶץ־נֹד קִדְמַת־עֵדֵן:	16
17	And Cain knew his wife; and she conceived, and bore Enoch; and he builded a city, and called the name of the city after the name of his son Enoch.	וַיֵּדַע קַיִן אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־חֲנוֹךְ וַיְהִי בְנָה עִיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוֹךְ:	17

(12) נע ונד. אין לך רשות לדור במקום אחד:
(13) גדול עוני מנשוא. בחמיה, אחת טוען עליונים ותחמונים, ועוני אי אפשר לטעון (צ"כ, יא):
(14) לכן כל הורג קין. זה אחד מן המקראות שקצרו דצריהם ורמזו ולא פירשו, לכן כל הורג קין, לשון גערה, כה יעשה לו, כך וכך עונשו, ולא פירש עונשו: שבעתים יוקם איני רוצה להנמס מקין עכשיו, לסוף שצעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו, שיעמוד למך מצני בניו ויהרגוהו. וסוף המקרא שאמר שבעתים יוקם, והיא נקמת הבל מקין, למדנו שחללת מקרא לשון גערה היא, שלא תהא בריה מוסיקתו. וכיוצא בו ויאמר דוד כל מִכָּה יְבוֹסִי וַיִּגַּע צִנּוֹר (שמואל ב' ה, ח), ולא פירש מה יעשה לו, אבל דבר הכתוב צרמנו, כל מכה יבוסי ויגע צנור ויקרב אל השער ויכבשנו, וְאֵת הַעֲוֹרִים וְגו', וגם אותם יכה על אשר אמרו העור והפסח לא יא אל חוך הציט, המכה את אלו אני אעשנו ראש ושר, כאן קצר דבריו, וצדרי הימים (א, יא, ו) פירש יהיה לראש וְלִשָּׁר: וישם ה' לקין אות.

חקק לו אות משמו במצחו. (ס"א) כל מוצאי יהרגני, הצהמות והחיות, אבל בני אדם עדיין לא היו שיירא מהם, רק אציו ואמו, ומהם לא היה ירא שיהרגוהו, אלא אמר, עד עכשיו היה פחדתי על כל החיות, כמו שנאמר וּמוֹרְאָכֶם כו', ועכשיו בשביל עון זה לא ייראו ממני החיות ויהרגוני, מיד וישם ה' לקין אות, החזיר מוראו על הכל:
(16) ויצא קין. ילא צהכנעה כגונג דעת העליונה: בארץ נוד. בארץ שכל הגולים נדים שם: קדמת עדן. שם גלה אציו כשגורש מגן עדן, שנאמר וַיִּשְׁכֶּן מִקְדָּם לְגֵן עֵדֵן וְגו', לשמור את שמירת דרך מצוא הגן, שיש ללמוד שהיה אדם שם, ומצינו שרות מזרחית קולטת בכל מקום את הרואים, שנאמר אִזְּ יִצְדִּיל מִשָּׁה וְגו' מִן־קָדָה שָׁמַשׁ (דברים ז, מא). דבר אחר בארץ נוד, כל מקום שהלך, הייתה הארץ מודעזעת תחתיו, והצריות אומרים סורו מעליו, זהו שהרג את אחיו: (17) ויהי. קין צונה עיר, ויקרא שם העיר לזכר בנו חנוך:

18	And unto Enoch was born Irad; and Irad begot Methusael; and Methusael begot Lamech.	וַיֵּלֶד לְחֶנֹּךְ אֶת־עִירָד וְעִירָד יָלַד אֶת־מֶתְחַשָּׂאֵל וּמֶתְחַשָּׂאֵל יָלַד אֶת־מֶתְוִשָּׂאֵל וּמֶתְוִשָּׂאֵל יָלַד אֶת־לָמֶךְ׃	18
19	And Lamech took unto him two wives; the name of one was Adah, and the name of the other Zillah.	וַיִּקַּח לָלוֹ לָמֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאֶחָת עָדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה׃	חמישי
20	And Adah bore Jabal; he was the father of such as dwell in tents and have cattle.	וַתֵּלֶד עָדָה אֶת־יִבְל הוּא הָיָה אָבִי יֹשְׁבֵי אֹהֶל וּמִקְנָה׃	20
21	And his brother's name was Jubal; he was the father of all such as handle the harp and pipe.	וְשֵׁם אָחִיו יוֹבֵל הוּא הָיָה אָבִי כָל־תַּפֵּשׁ כְּנֹר וְעֹוגָב׃	21
22	And Zillah, she also bore Tubal-cain, the forger of every cutting instrument of brass and iron; and the sister of Tubal-cain was Naamah.	וְצִלָּה גַם־הוּא יָלְדָה אֶת־תּוֹבֵל קֵין הוּא הָיָה רִבְהוֹן דָּקֶל דִּידְעֵי עֲבִידַת נְחָשָׁא וּבְרָזְלָא וְאַחֲתֶיהָ דְּתוֹבֵל קֵין נַעֲמָה׃	22

עליו ומוסרת מאכלו (ס"א ממאכלו), עדה תרגום של סורה: צלה. היא של תשמיש, על שם שיושבת תמיד צלו, דברי אגדה הם בצראשית רבה (ס): (20) אבי יושב אהל ומקנה. הוא היה הראשון לרועי בהמות במדברות, ויושב אהלים חדש כאן וחדש כאן בשביל מרעה זאנו, וכשכלה המרעה במקום זה הולך ותוקע אהלו במקום אחר. ומדרש אגדה (צ"ר) בונה צמים לעבודת אלילים, כמה דאחא אמר סמל הקנאה המקנה (יחזקאל ח, ג), וכן אחיו תופש כנור ועוגב, לומר לעבודת אלילים: (22) תובל קין. תיצל אומנתו של קין. ותובל לשון תצלין, תיצל והתקין אומנתו של קין לעשות כלי זיין לרועים (צ"ר): לרוע כל חרש נחשת וברזל. מחדד אומנות נחשת וברזל, כמו ילעוץ עיניו לי (איוב טו, ט), חורש אינו לשון פועל בגוף"ל אלא לשון פועל בציר"י, שהרי נקוד קמץ קטן, וטעמו למטה, כלומר מחדד ומנחם כל כלי אומנות נחשת וברזל: נעמה. היא אשתו של נח, בצראשית רבה (כג, ג).

(18) ועירד ילד. יש מקום שהוא אומר בזכר הוליד, ויש מקום שהוא אומר ילד, שהלידה משמשת שתי לשונות, לידת האשה נישטר"א בלע"ז, וזריעת תולדות האיש אינוינד"ר בלע"ז, כשהוא אומר הוליד בלשון הפעיל, מדבר בלידת האשה, פלוני הוליד את אשתו בן או בת, וכשהוא אומר ילד, מדבר בזריעת האיש, והוא בלע"ז אניידרי"ר: (19) ויקח לו למך. לא היה לו לפרש כל זה, אלא ללמדנו מסוף הענין שקיים הקצ"ה הצטחחו, שאמר שבעתים יקם קין, ועמד למך לאחר שהוליד בניו ועשה דור שביעי, והרג את קין, וזה שאמר פי איש הרגתי לפעמי וגו': שתי נשים. כך היה דרכן של דור המצול, אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש, זו שהיא לתשמיש משקה כוס של עקרון (ס"א אינו) כדי שתעקר, ומקושטת ככלה ומאכילה מעדנים, וחברתה נוספה ואכלה כאלמנה, וזהו שפירש איוב (כד, כא) רעה עקרה לא תלד ואלמנה לא ייטיב, (צ"ר כג, ב) כמו שמפורש באגדת חלק: עדה. היא של פריה ורביה, ועל שם שמגונה

23	And Lamech said unto his wives: Adah and Zillah, hear my voice; Ye wives of Lamech, hearken unto my speech; For I have slain a man for wounding me, And a young man for bruising me;	וַיֹּאמֶר לָמֶךְ לְנָשָׁיו עֲדָה וְצִלָּה שְׁמַעְנָי קוֹלִי נָשִׁי לָמֶךְ אֲמַרְתִּי כִּי אִישׁ הִרְגֹתִי לַפְעָעִי וַיֵּלֶד לַחֲבֶרְתִּי:	ששי
24	If Cain shall be avenged sevenfold, Truly Lamech seventy and sevenfold.	אֲרִי שִׁבְעָה דָרִין אֶתְלִיא לְקִין הֲלֹא לָלֶמֶךְ בְּרִיָּה שִׁבְעִין וְשִׁבְעָה:	24
25	And Adam knew his wife again; and she bore a son, and called his name Seth: 'for God hath appointed me another seed instead of Abel; for Cain slew him.'	וַיַּדַּע אָדָם עוֹד יְת אֶתְתִּיה וַיֵּלֶד בֶּר וקֶרֶת יְת שְׁמִיה שֵׁת אֲרִי אֲמַרְתִּי יִהְיֶה לִּי יִי בֶר אַחֲרָיו חֲלָף הַכֵּל דְּקַטְלִיה קִין:	25
26	And to Seth, to him also there was born a son; and he called his name Enosh; then began men to call upon the name of the LORD.	וּלְשֵׁת אִם הוּא אֶתְיֵלֶד בֶּר וּקְרָא יְת שְׁמִיה אֲנוֹשׁ בְּכִין בְּיוֹמֹהִי חָלוּ בְנֵי אָנָּשָׁא מִקְצֵלָה בַשָּׁמָיִם דִּי:	26
V	This is the book of the generations of Adam. In the day that God created man, in the likeness of God made He him;	זֶה סֵפֶר (בספרי תימן סֵפֶר בסמ"ך גדולה) תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדִמּוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:	ד

(23) שמען קולי. שהיו נשיו פורשות ממנו מתשמיש, לפי שהרג את קין ואת חוּבֶל קין בנו, שהיה למך סומא וחובל קין מושכו, וראה את קין ונדמה לו כחיה, ואמר לאביו למשך בקשת והרגו, וכיון שידע שהוא קין זקנו, הכה כף אל כף וספק את בנו ציניהם והרגו, והיו נשיו פורשות ממנו, והוא מפייסן: שמען קולי. להשמע לי לתשמיש, וכי איש אשר הרגתי לפעמי הוא נהרג, וכי אני פגעתי מזיד שיהא הפגע קרוי על שמי, וילד אשר הרגתי לחצורתי נהרג, כלומר על ידי חצורתי בתמיה, והלא שוגג אני ולא מזיד, לא זה פגעי ולא זה חצורתי (תנחומא): פצעי. מכת חרב או חץ, מקאדור"ה צלע"ו:

(24) כי שבעתים יקם קין. קין שהרג מזיד נתלה לו עד שצעה דורות, אני שהרגתי שוגג לא כל שכן שיתלה לי שציעות הרצה (תנחומא): שבעים ושבעה. לשון רצוי שציעות אחז לו, כך דרש ר' תנחומא (בראשית יא). ומדרש בראשית רבה (כג, ד), לא הרג למך כלום, ונשיו פורשות ממנו משקיימו פריה ורביה, לפי שגזרה גזרה לכלות זרעו של קין

לאחר שצעה דורות, אמרו, מה אנו יולדות לזהה, למחר המבול בא ושותף את הכל, והוא אומר להן וכי איש הרגתי לפעמי, וכי אני הרגתי את הכל, שהיה איש בקומה וילד בשנים, שיהא זרעי כלל באותו עון, ומה קין שהרג נתלה לו שצעה דורות, אני שלא הרגתי לא כל שכן שיתלו לי שציעות הרצה, וזה קל וחומר של שטות, אם כן אין הקדוש צריך הוא גוצה את חובו ומקיים את דברו:

(25) וידע אדם וגו'. בא לו למך אלל אדם הראשון וקבל על נשיו, אמר להם, וכי עליכם לדקדק על גזירתו של מקום, אחס עשו מנאכסם והוא יעשה את שלו, אמרו לו קשוט עצמן תחלה, והלא פרשת מאשתך זה מאה ושלושים שנה משנקנסה מיתה על ידך, מיד וידע אדם וגו', ומה עוד, ללמוד שנתוספה לו תאוה על תאומו. בבראשית רבה (כג, ה):

(26) אז החל. לשון חולין, לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של הקצ"ה, לעשותם אלילים ולקרותם חללות (ילקוט סוף בראשית):

2	male and female created He them, and blessed them, and called their name Adam, in the day when they were created.	וַיִּבְרָא אֱלֹהִים וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָם אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאָה׃	דָּבָר וְנוֹקְבָא בְּרָאנוּן וּבְרִיָּה יִתְהוּן וּקְרָא יֵת שׁוּמְהוֹן אָדָם בְּיוֹמָא דְּאַתְבְּרִיאוי׃
3	And Adam lived a hundred and thirty years, and begot a son in his own likeness, after his image; and called his name Seth.	וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בְּדְמוּתוֹ כְּצַלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת׃	וַחֲיָא אָדָם מֵאָה וּתְלָתִין שָׁנִין וַאֲוֹלִיד בְּדְמוּתִיהּ דְּדָמִי לִיהּ וּקְרָא יֵת שְׁמִיהּ שֵׁת׃
4	And the days of Adam after he begot Seth were eight hundred years; and he begot sons and daughters.	וַיְהִי יְמֵי־אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁת שְׁמֹנֶה מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת׃	וַהּוּ יוֹמֵי אָדָם בְּתֵר דְּאֹלִיד יֵת שֵׁת תְּמַנִּי מֵאָה שָׁנִין וַאֲוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין׃
5	And all the days that Adam lived were nine hundred and thirty years; and he died.	וַיְהִי כָל־יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר־חִי תִשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת׃ (ס)	וַהּוּ כָל יוֹמֵי אָדָם דְּחִיָּא תִשְׁעַ מֵאָה וּתְלָתִין שָׁנִין וּמִית׃
6	And Seth lived a hundred and five years, and begot Enosh.	וַיְחִי־שֵׁת חֲמֹשׁ שָׁנִים וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־אֶנוֹשׁ׃	וַחֲיָא שֵׁת מֵאָה וַחֲמִישׁ שָׁנִין וַאֲוִלִיד יֵת אֶנוֹשׁ׃
7	And Seth lived after he begot Enosh eight hundred and seven years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אֶנוֹשׁ שִׁבְעַ שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת׃	וַחֲיָא שֵׁת בְּתֵר דְּאֹלִיד יֵת אֶנוֹשׁ תְּמַנִּי מֵאָה וּשְׁבַע שָׁנִין וַאֲוִלִיד בָּנִין וּבָנִין׃
8	And all the days of Seth were nine hundred and twelve years; and he died.	וַיְהִי כָל־יְמֵי־שֵׁת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּתִשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת׃ (ס)	וַהּוּ כָל יוֹמֵי שֵׁת תִּשְׁעַ מֵאָה וּתְרַתַּא עַסְרִי שָׁנִין וּמִית׃
9	And Enosh lived ninety years, and begot Kenan.	וַיְחִי אֶנוֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־קֵיֵן׃	וַחֲיָא אֶנוֹשׁ תִּשְׁעִין שָׁנִין וַאֲוִלִיד יֵת קֵיֵן׃
10	And Enosh lived after he begot Kenan eight hundred and fifteen years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי אֶנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קֵיֵן חֲמֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת׃	וַחֲיָא אֶנוֹשׁ בְּתֵר דְּאֹלִיד יֵת קֵיֵן תְּמַנִּי מֵאָה וַחֲמִישׁ עַסְרִי שָׁנִין וַאֲוִלִיד בָּנִין וּבָנִין׃
11	And all the days of Enosh were nine hundred and five years; and he died.	וַיְהִי כָל־יְמֵי אֶנוֹשׁ חֲמֹשׁ שָׁנִים וּתִשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת׃ (ס)	וַהּוּ כָל יוֹמֵי אֶנוֹשׁ תִּשְׁעַ מֵאָה וַחֲמִישׁ שָׁנִין וּמִית׃
12	And Kenan lived seventy years, and begot Mahalalel.	וַיְחִי קֵיֵן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֵד אֶת־מַחְלָלָאֵל׃	וַחֲיָא קֵיֵן שְׁבַעִין שָׁנִין וַאֲוִלִיד יֵת מַחְלָלָאֵל׃

(1) זה ספר תולדות אדם. זו היא ספירת מולדת אדם, (3) שלשים ומאת שנה. עד כאן פירש מן האשה (עירובין ומדרכי אגדה יש רזיס: ביום ברא וגו'. מגיד שזיס ית: צ"ר): שנברא הוליד (צ"ר):

13	And Kenan lived after he begot Mahalalel eight hundred and forty years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי קַיִן אַחֲרֵי הוּלִידוֹ אֶת מַהֲלָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַיְחִי קַיִן בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת מַהֲלָאֵל תְּמַנִּי מָאָה וְאַרְבָּעִין שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
14	And all the days of Kenan were nine hundred and ten years; and he died.	וַיְהִי כָּל-יְמֵי קַיִן עֶשְׂרֵת שָׁנִים וּתְשַׁע שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	וְהָיוּ כָּל יוֹמֵי קַיִן תְּשַׁע מָאָה וְעֶסֶר שָׁנִין וַיָּמָת:
15	And Mahalalel lived sixty and five years, and begot Jared.	וַיְחִי מַהֲלָאֵל חֲמֵשׁ שָׁנִים וּשְׁשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-יָרֵד:	וַיְחִי מַהֲלָאֵל שְׁתֵּין וְחֲמִישׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת יָרֵד:
16	And Mahalalel lived after he begot Jared eight hundred and thirty years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי מַהֲלָאֵל אַחֲרֵי הוּלִידוֹ אֶת-יָרֵד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַיְחִי מַהֲלָאֵל בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת יָרֵד תְּמַנִּי מָאָה וּתְלָתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
17	And all the days of Mahalalel were eight hundred ninety and five years; and he died.	וַיְהִי כָּל-יְמֵי מַהֲלָאֵל חֲמֵשׁ וּתְשַׁע־עֶשְׂרִים שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	וְהָיוּ כָּל יוֹמֵי מַהֲלָאֵל תְּמַנִּי מָאָה וּתְשַׁע־עֶשְׂרִין וְחֲמִישׁ שָׁנִין וַיָּמָת:
18	And Jared lived a hundred sixty and two years, and begot Enoch.	וַיְחִי-יָרֵד שְׁתֵּים וּשְׁשִׁים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-חֲנוֹךְ:	וַיְחִי יָרֵד מָאָה וּשְׁתֵּין וּתְרֵיתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת חֲנוֹךְ:
19	And Jared lived after he begot Enoch eight hundred years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי-יָרֵד אַחֲרֵי הוּלִידוֹ אֶת חֲנוֹךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַיְחִי יָרֵד בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת חֲנוֹךְ תְּמַנִּי מָאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
20	And all the days of Jared were nine hundred sixty and two years; and he died.	וַיְהִי כָּל-יְמֵי-יָרֵד שְׁתֵּים וּשְׁשִׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)	וְהָיוּ כָּל יוֹמֵי יָרֵד תְּשַׁע מָאָה וּשְׁתֵּין וּתְרֵיתִין שָׁנִין וַיָּמָת:
21	And Enoch lived sixty and five years, and begot Methuselah.	וַיְחִי חֲנוֹךְ חֲמֵשׁ וּשְׁשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-מֶתוֹשֶׁלַח:	וַיְחִי חֲנוֹךְ שְׁתֵּין וְחֲמִישׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת מֶתוֹשֶׁלַח:
22	And Enoch walked with God after he begot Methuselah three hundred years, and begot sons and daughters.	וַיְהִי לֶךְ חֲנוֹךְ אֶת-הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוּלִידוֹ אֶת-מֶתוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:	וַיְהִי חֲנוֹךְ בְּדַחֲלָתָא דִּי בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת מֶתוֹשֶׁלַח תְּלַת מָאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין:
23	And all the days of Enoch were three hundred sixty and five years.	וַיְהִי כָּל-יְמֵי חֲנוֹךְ חֲמֵשׁ וּשְׁשִׁים שָׁנָה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה:	וְהָיוּ כָּל יוֹמֵי חֲנוֹךְ תְּלַת מָאָה וּשְׁתֵּין וְחֲמִישׁ שָׁנִין:

24	And Enoch walked with God, and he was not; for God took him.	וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת־הָאֱלֹהִים וַאֲיָנֹנוּ כִּי־לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים: (ס)
25	And Methuselah lived a hundred eighty and seven years, and begot Lamech.	וַיְחִי מֶתוּשֶׁלַח שֹׁבַע וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאֶת שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־לָמֶךְ: וְשֹׁבַע שָׁנָיִן וְאוֹלִיד יֵת לָמֶךְ:
26	And Methuselah lived after he begot Lamech seven hundred eighty and two years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי מֶתוּשֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־לָמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וּשֹׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:
27	And all the days of Methuselah were nine hundred sixty and nine years; and he died.	וַיְהִי כָל־יְמֵי מֶתוּשֶׁלַח תִּשְׁעַ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)
28	And Lamech lived a hundred eighty and two years, and begot a son.	וַיְחִי־לָמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאֶת שָׁנָה וַיֹּלֶד בֶּן: וְשֹׁבַע שָׁנָיִן וְאוֹלִיד בֶּר:
29	And he called his name Noah, saying: 'This same shall comfort us in our work and in the toil of our hands, which cometh from the ground which the LORD hath cursed.'	וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יִנְחַמֵּנוּ מִמְּעֹשֵׁנוּ וּמִעֲצָבוֹן יְדֵינוּ מִן־הָאָדָמָה אֲשֶׁר אָרְרָה יְהוָה: וַיִּקְרָא יֵת שְׁמִיָּה נֹחַ לְמִימַר דִּין יִנְחַמֵּנָא מִעוֹבְדָנָא וּמִלֵּאוֹת יִדְנָא מִן אֲרֻעָא דְלִטָּה יִי:
30	And Lamech lived after he begot Noah five hundred ninety and five years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־לָמֶךְ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חֲמִשָּׁה וּתְשַׁעִים שָׁנָה וּחֲמִשָּׁה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:
31	And all the days of Lamech were seven hundred seventy and seven years; and he died.	וַיְהִי כָל־יְמֵי־לָמֶךְ שֹׁבַע וּשְׁבַעִים שָׁנָה וּשֹׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)
32	And Noah was five hundred years old; and Noah begot Shem, Ham, and Japheth.	וַיְהִי־נֹחַ בֶּן־חֲמִשָּׁה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד נֹחַ אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת:

(24) ויתהלך חנוך. וקל (ס"א וקבל) צדעמו לשונו להרשע, לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו (שם כה, א), וזהו ששניה הכתוב צמיחתו לכתוב ואינו צעולס למלאות שנותיו (צ"ר): כי לקח אותו. לפני זמנו, כמו הגני לוקח ממך את מקדש עניך (יחזקאל כד, טז): (28) ויולד בן. שממנו נבנה העולם (מדרש אגדה): (29) זה ינחמנו. יניח ממנו את עצבון ידינו, עד שלא בא נח לא היה להם כלי מחרישה, והוא הכין להם, והיתה הארץ מוֹצִיָּא קוֹצִים ודרדרים כשזורעים חטים, מקללם של אדם הראשון, ובימי נח נחה, וזהו ינחמנו (תנחומא). ואם לא תפרשהו כך, אין טעם הלשון נופל על השם, ואמה צריך לקרות שמו מנחם (צ"ר):

VI	And it came to pass, when men began to multiply on the face of the earth, and daughters were born unto them,	וַיְהִי כִּי-הִתְחַל הָאָדָם לָרֹב עַל-פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוּת יִלְדוּ לָהֶם:	וַיְהִי כִּי-הִתְחַל הָאָדָם לָרֹב עַל-פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוּת יִלְדוּ לָהֶם:	VI
2	that the sons of nobles saw the daughters of men that they were fair; and they took them wives, whomsoever they chose.	וַיִּרְאוּ בְנֵי-הָאֱלֹהִים אֶת-בָּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הָנָה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ:	וַיִּרְאוּ בְנֵי-הָאֱלֹהִים אֶת-בָּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הָנָה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ:	2
3	And the LORD said: 'My spirit shall not abide in man for ever, for that he also is flesh; therefore shall his days be a hundred and twenty years.'	וַיֹּאמֶר יְיָ לֹא יִתְקַיֵּם דְּרָא בִּישָׁא הַדִּין קִדְמִי לְעֹלָם בְּדִיל דְּאֶנּוּן בְּסָרָא וְעוֹבְדֵיהוֹן בִּישִׁין אֲרָכָא יְהִיב לַהוֹן מָאָה וְעֶסְרִין שָׁנִין אִם יִתְיַבּוּן:	וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא-יִדּוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשֹׁגֶם הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מָאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה:	3
4	The Nephilim were in the earth in those days, and also after that, when the sons of nobles came in unto the daughters of men, and they bore children to them; the same were the mighty men that were of old, the men of renown.	הַגִּבּוֹרִים הָיוּ בָאָרֶץ בִּיָּמֵים הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי-כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶל-בָּנוֹת הָאָדָם וַיִּלְדוּ לָהֶם תְּמָה הַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר מְעוֹלָם אֲנָשֵׁי הָשָׁם: (פ)	הַגִּבּוֹרִים הָיוּ בָאָרֶץ בִּיָּמֵים הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי-כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶל-בָּנוֹת הָאָדָם וַיִּלְדוּ לָהֶם תְּמָה הַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר מְעוֹלָם אֲנָשֵׁי הָשָׁם: (פ)	4
5	And the LORD saw that the wickedness of man was great in the earth, and that every imagination of the thoughts of his heart was only evil continually.	וַיַּחַז יְיָ אֲרִי סְגִיאת בִּישַׁת אֲנָשָׁא בָאָרֶעָא וְכָל יִצְרָא מַחְשַׁבַת לְבִיהּ לְחֹדֵר בִּישׁ כָּל יוֹמָא:	וַיֵּרָא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל-יִצְרָא מַחְשַׁבַת לְבֹו רָק רַע כָּל-הַיּוֹם:	מפטיר

(32) בן חמש מאות שנה. אמר רבי יודן, מה טעם כל הדורות הולידו למאה שנה וזה לחמש מאות, אמר הקצ"ה, אם רשעים הם, יאצדו צמים ורע (ס"א לזרע של צדיק זה) לצדיק זה, ואם צדיקים הם, אטריח עליי לעשות חיצות הרצה, כצאת מעינו ולא הוליד עד חמש מאות שנה, כדי שלא יהא יפת הגדול שצבניו ראוי לעונשין לפני המצול (צ"ר כו, ז), דכתיב פי הגער צן מִאָה עָנָה יָמוֹת (ישעיה סה, כ), ראוי לעונש לעמיד, וכן לפני מתן תורה: את שם את חם ואת יפת. והלא יפת הגדול הוא, אלא בתחלה אתה דורש את שהוא צדיק, ונולד כשהוא מהול, ואצרהם ילא ממנו וכו'. (צבראשית רבה כו, ג):

(2) בני האלהים. בני השרים והשופטים (צ"ר). דבר אחר בני האלהים, הם השרים ההולכים בשליחותו של מקום, אף הם היו מתערבין צהם (פדר"א כב). כל אלהים שצמקרא לשון מרות, וזה יוכיח וְאִתָּה פְּהִיָּה לוֹ לְאֱלֹהִים (שמות ד, טו), רָאָה נְפִתִיף אֱלֹהִים (שם ז, א). כי טבת הגה. אמר רבי יודן טבת כתיב, כשהיו מטיבין אותה מקושטת ליכנס לחופה, היה גדול נכנס וצועלה תחלה (צ"ר כו, ה): מכל אשר בחרו. אף צעולת צעל, אף הזכר והצממה (צ"ר שם):

(3) לא ידון רוחי באדם. לא יאטרעם וירי צרוחיעלי צבציל האדם: לעולם. לאורך ימים, הנה רוחי נידון צקרי אס

להשחית ואם לרחם, לא יהיה מדון זה צרוחי לעולם, כלומר לאורך ימים: בשגם הוא בשר. כמו צשגם צסגו"ל, כלומר צבציל שגם זאת צו שהוא צשר, ואף על פי כן אינו נכנע לפני, ומה אם יהיה אס או דצר קשה. כיצא צו עד עֲקֻמִּי צְבוֹרָה, (שופטים ה, ז), כמו שקמתי, וכן עֲקֻמִּי מִדְּצָר עֲמִי (שם ו, ז), כמו שאתה, אף צשגם כמו צשגם: והיו ימיו וגו'. עד ק"ך שנה אצריך להם אפי, ואם לא יצוצו, אציא עליהם מצול. ואם תאמר משנולד יפת עד המצול אינו אלא מאה שנה, אין מוקדם ומאוחר צתורה (פסחים ו), צבר היטה הגזרה גזורה עשרים שנה קודם שהוליד נח תולדות, וכן מצינו צסדר עולם (פרק כה). יש מדרשי אגדה רצים צלא ידון, אצל זה הוא צחצוח פשוטו:

(4) הגפילים. על שם שנפלו והפילו את העולם (צ"ר), וצלשון עצרית לשון ענקים הוא: בימים ההם. צימי דור אנוש וצני קין: וגם אחרי כן. אף על פי שראו צאצדן של דור אנוש, שעלה אוקיינוס והציף שליט העולם, לא נכנע דור המצול ללמוד מהם (צ"ר כו, ז): אשר יבאו. היו יולדות ענקים כמותם (צ"ר): הגבורים. למרוד צמקום (צ"ר): אנשי השם. אותם שנקצו צשמות, עירד, מחויאל, מתושאל, שנקצו על שם אצדן, שנמוחו והותשו (צ"ר). דצר אחר, אנשי שממון, ששממו את העולם (צ"ר):

- 6 And it repented the LORD that He had made man on the earth, and it grieved Him at His heart. וַיִּנָּחַם יְהוָה כִּי-עָשָׂה אֶת-הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֵל-לִבּוֹ: וַתֵּב יְיָ בְּמִימְרֶיהָ אֶרֶץ עֲבָד יְיָ אִשָּׁא בָּאֶרֶץ וַאֲמַר בְּמִימְרֶיהָ לְמַתְּבַר תִּקְפְּהוּן כְּרַעוּתֶיהָ:
- 7 And the LORD said: 'I will blot out man whom I have created from the face of the earth; both man, and beast, and creeping thing, and fowl of the air; for it repenteth Me that I have made them.' וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַחֶה אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר-בָּרַאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד-בְּהֵמָה עַד-רֶמֶשׂ וְעַד-עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתִם: וַאֲמַר יְיָ אֲמַחֶה יְיָ אִשָּׁא דְבָרִיתִי מֵעַל אֶפֶי אֶרֶץ מֵאִשָּׁא עַד בְּעִירָא עַד רֶחֶשׂא וְעַד עוֹפָא דְשָׁמַיָא אֶרֶץ תְּכִית בְּמִימְרֵי אֶרֶץ עֲבָדִתְנִון:
- 8 But Noah found grace in the eyes of the LORD. וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה: (פ) וְנֹחַ אִשְׁכַּח רַחֲמִין קָדָם יְיָ:

The Haftara is Isaiah 42:5 - 43:10 on page ?? . Sepharadim read Isaiah 42:5 - 42:21. On Erev Rosh Hodesh, some read the Haftara on page ??, while some read the Parsha's Haftara even on Erev Rosh Hodesh.

- 9 These are the generations of Noah. Noah was in his generations a man righteous and wholehearted; Noah walked with God. נֹחַ אֱלֹהֵי תוֹלְדוֹת נֹחַ נָח אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדִרְתּוֹ אֶת-הָאֱלֹהִים הִתְחַלֵּךְ-נֹחַ: אֲלֵין תוֹלְדוֹת נֹחַ נֹחַ גִּבֹּר וְזָכָא שְׁלִים הָיָה בְּדִרְוֵהוּ בְּדַחֲלָתָא דִּי הִלִּיךְ נֹחַ:
- 10 And Noah begot three sons, Shem, Ham, and Japheth. וַיּוֹלֵד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת-שֵׁם אֶת-חָם וְאֶת-יָפֶת: וַאֲלִיד נֹחַ תִּלְתָּא בְּנֵין יְיָ שֵׁם יְיָ חָם וְיָת יָפֶת:

(6) וינחם ה' כי עשה. נחמה הייתה לפניו שבראו בזהבונים, שאלו היה מן העליונים היה ממדין. בבראשית רבה (כו, ד): ויתעצב. האדם אל לבו של מקום, עלה במחשבתו של מקום להעניבו, וזהו תרגום אונקלוס. דבר אחר וינחם, נהפכה מחשבתו של מקום ממדת רחמים למדת הדין, עלה במחשבה לפניו מה לעשות באדם שעשה צרך. וכן כל לשון נוחם שצמקרא לשון נמלך מה לעשות, וכן קדם וינחם (במדבר כג, יט), ועל עקדיו וינחם (דברים לב, לו), וינחם ה' על הקצה (שמות לב, יד), נחמתי פי המלכתי (שמואל א טו, יא), כולם לשון מחשבה אחרת הם: ויתעצב אל לבו. נחמל על אצדן מעשה ידי, כמו (שמואל ב יט, ג) וינחם המלך על צנו (צ"ר), וזו כחבתי לתשובת אפיקורוס אחד שאל את רבי יהושע בן קרחה, אמר לו, אין אתם מודים שהקב"ה רואה את הנולד, אמר לו הן, אמר לו והא כתיב ויתעצב אל לבו, אמר לו נולד לך בן זכר מימך, אמר לו הן, אמר לו ומה עשית, אמר לו שמחתי ושימחתי את הכל, אמר לו ולא היית יודע שסופו למות, אמר לו בשעת חדותא חדותא בשעת אכלא אכלא. אמר לו כך מעשה הקב"ה, אף על פי שגלוי לפניו שסופו לחטוא ולא אצדן, לא נמנע מלבראן (צ"ר) (ועיין ברא"ם), ששני הנדיקים העתידים לעמוד מהם:

(7) ויאמר ה' אמוחה את האדם. הוא עפר, ואניא עליו מים ואמוחה אותו, לכך נאמר לשון מחוי. מאדם עד בהמה. אף הם השחיתו דרכם (סנהדרין קח.). דבר אחר, הכל נברא בשביל האדם, וכיון שהוא כלה מה צורך באלו (שם): כי נחמתי כי עשיתם. מחשבת מה לעשות על אשר עשיתם: (9) אלה תולדות נח נח איש צדיק. הואיל והזכירו ספר בשבח, שנאמר (משלי י, ז) זכר צדיק לצרכה. דבר אחר, ללמדך שצדיק תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים (צ"ר ל, ו): בדורותיו. יש מרבזיני דורשים אותו לשבח, כל שכן שאלו היה צדור צדיקים היה צדיק יותר. ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואלו היה צדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום (סנהדרין קט): את האלהים התהלך נח. ובאברהם הוא אומר (לקמן כד, מ), אשר התהלכתי לפניו. נח היה צדיק סעד לתומכו, אצל אברהם היה מתחזק ומהלך בצדקו מאליו: התהלך. לשון עבר. וזהו שמושו של ל' צלשון כד, משמשת להבא ולשעבר צלשון אחד, (שם יג, יז) קום התהלך להבא, התהלך נח לשעבר. (ש"א יב) התפלל בעד עבדיך להבא, (מלכים א ח, מז) ובא והתפלל אל הבית הזה לשון עבר, אלא שהיו"ש שבראשו הופכו להבא:

11	And the earth was corrupt before God, and the earth was filled with violence.	וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ חָמָס:	וַאֲתַחְבֵּלֶת אֶרֶעָ קִדָּם יי וַאֲתַמְלִיאֵת אֶרֶעָ חֲטוּפִין:
12	And God saw the earth, and, behold, it was corrupt; for all flesh had corrupted their way upon the earth.	וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דְּרָכָו עַל־הָאָרֶץ: (ס)	וַחֲזָא יי יֵת אֶרֶעָ וְהָא אֲתַחְבֵּלֶת אֶרֶי חֲבִילוֹ כָּל בְּסָרָא אָנָּשׁ אוֹרְחִיהָ עַל אֶרֶעָ:
13	And God said unto Noah: "The end of all flesh is come before Me; for the earth is filled with violence through them; and, behold, I will destroy them with the earth."	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל־ בָּשָׂר בָּא לִפְנֵי כִי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנֵּנִי מַשְׁחִיתָם אֶת־הָאָרֶץ:	וַאֲמַר יי לְנֹחַ קֶצֶא דְכָל בְּסָרָא עָאֵל לְקִדְמִי אֶרֶי אֲתַמְלִיאֵת אֶרֶעָ חֲטוּפִין מִן קִדָּם עוֹבְדֵי־הוֹן בִּישָׂא וְהָאָנָּא מִחֲבִילָהוֹן עִם אֶרֶעָ:
14	Make thee an ark of gopher wood; with rooms shalt thou make the ark, and shalt pitch it within and without with pitch.	עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי־גֹפֶר קָנִים תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתֵּבָה וְכִפַּרְתָּ אֹתָהּ מִבִּיַּת וּמִחוּץ בִּכְפֹר:	עֲבִיד לְךָ תֵּיבְתָא דְעָעִין דְּקִדְרוּס מְדוּרִין תַּעֲבִיד יֵת תֵּיבְתָא וְתַחְפִּי יֵתָּה מִגִּוֵּי וּמִבְּרָא בְּכוּפָרָא:
15	And this is how thou shalt make it: the length of the ark three hundred cubits, the breadth of it fifty cubits, and the height of it thirty cubits.	וְזֹה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אָרְדֵּי הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רְחֹבָהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ:	וְדִין דְּתַעֲבִיד יֵתָּה תֵּלַת מֵאוֹת אַמִּין אוּרְכָא דְּתֵיבְתָא חֲמִשִּׁין אַמִּין פּוּתְיָהּ וְתֵלַתִּין אַמִּין רֹמְהָ:
16	A light shalt thou make to the ark, and to a cubit shalt thou finish it upward; and the door of the ark shalt thou set in the side thereof; with lower, second, and third stories shalt thou make it.	צִתְּרוּ תַעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל־אַמָּה תִּכְלָנָה מִלְּמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תִּשֶׂים תַּחְתִּים שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים תַּעֲשֶׂה:	נִיהוֹר תַּעֲבִיד לְתֵיבְתָא וְלֵאמָתָא תִּשְׁכַּלְלָנָה מִלְּעִילָא וְתַרְעָה דְּתֵיבְתָא בְּסִטְרָהּ תִּשְׂוֵי מְדוּרִין אֶרְעָאִין תִּגְנִינִין וְתִלִּיתָאִין תַּעֲבִידָנָה:

(11) ותשחת. לשון ערוה ועבודה זרה (סנהדרין נו, א) טפחים של עומק המחרשה נמוחו ונטשטשו (צ"ר לא, ז):
(ס"א ערוה כי השחית כל בשר את דרכו, ועבודה זרה) כמו (דברים ז, טז) פן תשחיתון: ותמלא הארץ חמס. גזל (ס"א שנאמר (יונה ג) ומן החמס אשר בכפיהם):
(12) כי השחית כל בשר. אפילו צהמה חיה ועוף נזקקין לשאינן מיין (סנהדרין קה, א):
(13) קץ כל בשר. כל מקום שאתה מוצא זנות ועבודה זרה, אנדרולמוסיא צאה לעולם והורגת טוֹבִים ורעים: כי מלאה הארץ חמס. לא נחמס גזר דינס אלל על הגזל (סנהדרין קה, א): את הארץ. כמו מן הארץ. ודומה לו, (שמות ט, כט) כלאמי את העיר, מן העיר. (מ"א טו, כג) חלה את רגליו, מן רגליו. דבר אחר, את הארץ, עם הארץ. שאף ג'

(14) עשה לך תבת. הרצה ריוח והצללה לפניו. ולמה הטריחו צבנין זה. כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה ק"כ שנה, ושואלין אותו, מה זאת לך. והוא אומר להם, עתיד הקצ"ה להציא מבול לעולם (תנחומא נח ה), אולי ישוּבו: עצי גפר. כך שמו. ולמה ממין זה. על שם גפרית שנגזר עליהם להמחות צו: קנים. מדורים מדורים לכל צהמה וסיה: בכפר. זפת בלשון ארמי. ומלינו בגמרא כופרא (שבת סז, א). צמיחו של משה על ידי שהיו המים חשים, דיה צחומר מצפנים וזפת מצחון. ועוד, כדי שלא יריח אותו נדיק ריח רע של זפת. אצל כאן, מפני חווק המים זפתה מצית ומצחון (צ"ר לא, י):

17	And I, behold, I do bring the flood of waters upon the earth, to destroy all flesh, wherein is the breath of life, from under heaven; every thing that is in the earth shall perish.	וְאֲנִי הֹנֵנִי מֵבִיא אֶת־הַמָּבּוּל מַיִם עַל־הָאָרֶץ לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ יָגוּעַ:	לוי
18	But I will establish My covenant with thee; and thou shalt come into the ark, thou, and thy sons, and thy wife, and thy sons' wives with thee.	וְהִקְמַתִּי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּךָ וּבָאתָ אִלַּי־הַתֵּבָה אַתָּה וּבְנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וְנִשְׁי־בְנֶיךָ אִתְּךָ:	18
19	And of every living thing of all flesh, two of every sort shalt thou bring into the ark, to keep them alive with thee; they shall be male and female.	וּמִכָּל־חַיִּי מִכָּל־בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכָּל תָּבִיא אִלַּי־הַתֵּבָה לְהַחְיֶת אִתְּךָ זָכָר וְנִקְבָּה יְהִיו:	19
20	Of the fowl after their kind, and of the cattle after their kind, of every creeping thing of the ground after its kind, two of every sort shall come unto thee, to keep them alive.	מִהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכָּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחְיֹת:	ישראל
21	And take thou unto thee of all food that is eaten, and gather it to thee; and it shall be for food for thee, and for them.'	וְאַתָּה קַח־לָךְ מִכָּל־מֵאֲכָל אֲשֶׁר יֹאכֵל וְאִסַּפְתָּ אֵלָיֶךָ וְהָיָה לָךְ וּלְהֵם לֶאֱכֹלָה:	21
22	Thus did Noah; according to all that God commanded him, so did he.	וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים כִּן עָשָׂה:	22
VII	And the LORD said unto Noah: 'Come thou and all thy house into the ark; for thee have I seen righteous before Me in this generation.	וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בֹּא־אַתָּה וְכָל־בֵּיתְךָ אִלַּי־הַתֵּבָה כִּי־אַתָּה רָאִיתִי צְדִיק לְפָנַי בְּדוֹר הַזֶּה:	שני

- (16) צהר. יש אומרים חלון, ויש אומרים אבן טובה המאירה להם (צ"ר שס): ואל אמה תכלנה מלמעלה. כסויה משופע ועולה עד שהוא קצר מלמעלה ועומד על אמה, כדי שיוצו המים למטה (מכאן ומכאן, ס"א אינו): בצדה תשים. שלא יפלו הגשמים צה: תחתים שנים ושלשים. ג' עליונות וז על גז וז. עליונים לאדם אמצעים למדור תחתים לזבל (סס): (יז)
- (17) ואני הנני מביא. הנני מוכן להסכים עם אותם שזרוני ואמרו לפני כזר (תהלים ח,ה) מה אנוש כי תזכרנו: מבורל. שזלה את הכל. שזבל את הכל. שהזיל את הכל מן הגבוה לנמוך. וזהו לשון אונקלוס שזרגס טופנא, שהניף את הכל והציאם לזבל שהיא עמוקה. לכך נקראת שנער, שנענעו שם כל מחי מזול (ס"א מימי, וכן הגיה מהרש"ל בזכמת שלמה
- זמסכת שבת [קיג,ג]): (18) והקמות את בריתי. ברית היה צריך על הפירות שלא ירקצו ויעפשו, ושלא יהרגוהו רשעים שזדור (צ"ר לא, יז) אתה ובניך ואשתך. האנשים לזד והנשים לזד. מכאן שנאסרו צתשמים המטה (סס): (19) ומכל החי. אפילו שדים (חגיגה טז): שנים מכל. מן הפחות שזבה לא פחתו משנים, אחד זכר ואחד נקבה: (20) מהעוף למינהו. אותן שזדצקו צמיניהם ולא השחיתו דרכם, ומאליהם צאו. וכל שהחיצה קולטתו הכנים צה (צ"ר): (22) ויעש נח. זה בנין התיבה (סנהדרין קח,ג): (1) ראיתי צדיק. ולא נאמר צדיק תמים. מכאן שאומרים מקצת שזכו של אדם צפניו, וכולו שלא צפניו (צ"ר לז,ג):

2 Of every clean beast thou shalt take to thee seven and seven, each with his mate; and of the beasts that are not clean two [and two], each with his mate;	מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח לָךְ שִׁבְעָה שִׁבְעָה שְׁבַעַיִם וְשֵׁשׁ וְשֵׁשׁ וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ:	2 מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח לָךְ שִׁבְעָה שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ:
3 of the fowl also of the air, seven and seven, male and female; to keep seed alive upon the face of all the earth.	אֶף מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה זָכָר וְנִקְבָּה לְקִיּוּמָא זָרַע עַל־פָּנַי כָּל־הָאָרֶץ:	3 גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה שִׁבְעָה זָכָר וְנִקְבָּה לְחַיּוֹת זָרַע עַל־פָּנַי כָּל־הָאָרֶץ:
4 For yet seven days, and I will cause it to rain upon the earth forty days and forty nights; and every living substance that I have made will I blot out from off the face of the earth.	אֲרִי לְזֶמֶן יוֹמִין עוֹד שִׁבְעָה אָנָּה מַחִית מַטָּרָא עַל אֶרֶץ אֲרָבָעִין יָמִין וְאַרְבָּעִין לַיְלָן וְאֶמְחִי יָת כָּל יְקוּמָא דְעַבְדִּית מִעַל אֶפֶי אֶרֶץ:	4 כִּי לַיָּמִים עוֹד שִׁבְעָה אָנֹכִי מִמְטִיר עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וּמַחִיתִי אֶת כָּל־הַיְּקוּמָא אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מִעַל פָּנַי הָאֲדָמָה:
5 And Noah did according unto all that the LORD commanded him.	וַעֲבַד נֹחַ כְּכָל דְּפִקְדֵיהּ יי:	5 וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכָל אֲשֶׁר־צִוָּהוּ יְהוָה:
6 And Noah was six hundred years old when the flood of waters was upon the earth.	וְנֹחַ בָּר שִׁית מָאָה שָׁנִין וְטוֹפָנָא הָיָה מַיָּא עַל אֶרֶץ:	6 וְנֹחַ בֶּן־שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמַּבּוּל הָיָה מַיִם עַל־הָאָרֶץ:
7 And Noah went in, and his sons, and his wife, and his sons' wives with him, into the ark, before the waters of the flood.	וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּבָנֵי בָנָיו אִתּוֹ אֶל־הַתֵּבָה מִפְּנֵי מַי הַמַּבּוּל:	7 וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּבָנֵי בָנָיו אִתּוֹ אֶל־הַתֵּבָה מִפְּנֵי מַי הַמַּבּוּל:
8 Of clean beasts, and of beasts that are not clean, and of fowls, and of every thing that creepeth upon the ground,	מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינָנָה טְהוֹרָה וּמִן־הָעוֹף וְכָל אֲשֶׁר־רֹמֵשׁ עַל־הָאֲדָמָה:	8 מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינָנָה טְהוֹרָה וּמִן־הָעוֹף וְכָל אֲשֶׁר־רֹמֵשׁ עַל־הָאֲדָמָה:
9 there went in two and two unto Noah into the ark, male and female, as God commanded Noah.	תָּרִין תָּרִין עָאֵלוּ עִם נֹחַ לְתִיבְתָּא דְכָר וְנִקְבָּא כָמָא דְפִשִׁיד יי יָת נֹחַ:	9 שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה זָכָר וְנִקְבָּה כָּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ:

- (2) הטהורה. העמידה להיות טהורה לישראל. למדנו
שלמד נח תורה (עירובין יח): שבעה שבעה. כדי שיקריב
מהם קרבן צלחתו (צ"ר לד, ט): (5) ויעש נח. זה ציאתו לתיבה:
(7) נח ובניו. האנשים לצד והנשים לצד, לפי שנאסרו
בתשמיש המטה, מפני שהעולם שרוי בצער (תנחומא נח יא):
מפני מי המבול. אף נח מקטני אמנה היה. מאמין ואינו
מאמין שיצא המצול, ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים:
(9) באו אל נח. מאלהין (צ"ר לצ, ח): שנים שנים. כלם
השוו צמנין זה, מן הפחות היו שנים:
(2) הטהורה. העמידה להיות טהורה לישראל. למדנו
שלמד נח תורה (עירובין יח): שבעה שבעה. כדי שיקריב
מהם קרבן צלחתו (צ"ר לד, ט): (3) גם מעוף השמים וגו'. צטהורים הכתוב מדבר, ולמד
סחוס מן המפורש:
(4) כי לימים עוד שבעה. אלו שבעה ימי אצלו של
מחוללם הנדיק (סנהדרין קח) שחם הקצ"ה על כבודו ועכב
את הפורענות. לא וחשוב שנותיו של מחוללם ותמלא שהם
כלים בשנת ח"ר שנה לחיי נח: כי לימים עוד. מהו עוד,
ומן אחר זמן. זה נוסף על ק"כ שנה: ארבעים יום. כנגד

10	And it came to pass after the seven days, that the waters of the flood were upon the earth.	וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וַיָּמִי הַמַּבּוּל הָיָה עַל-הָאָרֶץ:
11	In the six hundredth year of Noah's life, in the second month, on the seventeenth day of the month, on the same day were all the fountains of the great deep broken up, and the windows of heaven were opened.	בְּשָׁנָה שֶׁשׁ-מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי- נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה-עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל-מְעִינֹת (בספרי ספרד ואשכנז מעינות) תְּהוֹם רַבָּה וְאֲרָבַת הַשָּׁמַיִם נִפְתְּחוּ:
12	And the rain was upon the earth forty days and forty nights.	וַיְהִי מִטְרָא נְחִית עַל אֶרֶץ אֲרָבַעַיִן וַיָּמִין וְאֲרָבַעַיִן לַיְלָן:
13	In the selfsame day entered Noah, and Shem, and Ham, and Japheth, the sons of Noah, and Noah's wife, and the three wives of his sons with them, into the ark;	בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם- וְחָם וַיִּפֹּת בְּנֵי-נֹחַ וְאִשְׁתּוֹ נֹחַ וְשְׁלֹשֶׁת נָשֵׁי-בָנָיו אִתָּם אֵל- הַתֵּבָה:
14	they, and every beast after its kind, and all the cattle after their kind, and every creeping thing that creepeth upon the earth after its kind, and every fowl after its kind, every bird of every sort.	הָמָּה וְכָל-הַחַיָּה לְמִינָהּ וְכָל- הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל-הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׁ עַל-הָאָרֶץ לְמִינֵהוּ וְכָל- הָעוֹף לְמִינֵהוּ כָּל צִפּוֹר כָּל- כָּנָף:
15	And they went in unto Noah into the ark, two and two of all flesh wherein is the breath of life.	וַיָּבֹאוּ אֵל-נֹחַ אֶל-הַתֵּבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם מִכָּל-הַבָּשָׂר אֲשֶׁר-בּוֹ רוּחַ חַיִּים:
16	And they that went in, went in male and female of all flesh, as God commanded him; and the LORD shut him in.	וְהַבָּאִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל-בָּשָׂר בָּאוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר יְהוָה בַּעֲדָיו:

(11) בחדש השני. רבי אליעזר אומר זה מרחשון, רבי יהושע אומר זה אייר (סנהדרין קח:). נבקעו. להוציא מימיהן: תהום רבה. מדה כנגד מדה. הס חטאו ברכה רעת האדם (לעיל ו,ה), ולקח בזה (סנהדרין קח,ה). (12) ויהי הגשם על הארץ. ולהלן הוא אומר, ויהי המבול. אלא כשהורידן, הורידן ברחמים. אם יחזרו יהיו גשמי ברכה, וכשלא חזרו היו למבול: ארבעים יום וגו'. אין יום ראשון מן המנין, לפי שאין לילו עמו. שהרי כתיב, ביום הזה נבקעו כל מעינות. נמאלו ארבעים יום כלים בכ"ח צכמליו לרבי אליעזר שהחדשים נמנין כסדרן, אחד מלא ואחד

חסר, הרי י"ג ממרחשון וכ"ח מכסליו: (13) בעצם היום הזה. למדן הכתוב שהיו בני דורו אומרים, אילו לנו רואים אותם נכנסים לתיבה, לנו שוצרין אותה והורגין אותה. אמר הקצ"ה, אני מכניסו לעיני כלם (ספרי האזינו שלו. צ"ר לצ,ח) וגראה דבר מי יקום: (14) צפור כל כנף. דבוק הוא. צפור של כל מין כנף, לרבות חגצים (חולין קלט,ב) (כנף זה לשון נוטה, כמו (ויקרא א,יז) ושטע אותו בכנפיו, שאפילו נוטה עולה. אף כאן צפור, כל מין מראית נוטה):

17	And the flood was forty days upon the earth; and the waters increased, and bore up the ark, and it was lifted up above the earth.	וַיְהִי חֲמִשָּׁה עָרָבִים יוֹם עַל-הָאָרֶץ וַיִּרְבּוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת-הַתֵּבָה וַתָּרָם מֵעַל הָאָרֶץ:	שלישי
18	And the waters prevailed, and increased greatly upon the earth; and the ark went upon the face of the waters.	וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיִּרְבּוּ מְאֹד עַל-הָאָרֶץ וַתֵּלֶךְ הַתֵּבָה עַל-פְּנֵי הַמַּיִם:	18
19	And the waters prevailed exceedingly upon the earth; and all the high mountains that were under the whole heaven were covered.	וַהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל-הָאָרֶץ וַיִּכָּסּוּ כָּל-הַהָרִים הַגְּבוּהִים אֲשֶׁר-תַּחַת כָּל-הַשָּׁמַיִם:	19
20	Fifteen cubits upward did the waters prevail; and the mountains were covered.	חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְּמַעְלָה גָבְרוּ הַמַּיִם וַיִּכָּסּוּ הַהָרִים:	20
21	And all flesh perished that moved upon the earth, both fowl, and cattle, and beast, and every swarming thing that swarmeth upon the earth, and every man;	וַיָּגָע כָּל-בָּשָׂר הָרֹמֵשׁ עַל-הָאָרֶץ בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבְכָל-הַשֹּׁרֶץ הַשֹּׁרֶץ עַל-הָאָרֶץ וְכָל-הָאָדָם:	21
22	all in whose nostrils was the breath of the spirit of life, whatsoever was in the dry land, died.	כָּל אֲשֶׁר נְשַׁמְת-רוּחַ חַיִּים בְּאַפֵּי מְכָל אֲשֶׁר בַּחֲרָבָה מָתוּ:	22
23	And He blotted out every living substance which was upon the face of the ground, both man, and cattle, and creeping thing, and fowl of the heaven; and they were blotted out from the earth; and Noah only was left, and they that were with him in the ark.	וַיִּמַּח אֶת-כָּל-חַיָּוִי אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד-בְּהֵמָה עַד-רֶמֶשׂ וְעַד-עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמַּחוּ מִן-הָאָרֶץ וַיִּשְׁאֶר אֲדָנָה וְאִשָּׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה:	23
24	And the waters prevailed upon the earth a hundred and fifty days.	וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל-הָאָרֶץ חֲמִשִּׁים וּמֵאֵת יוֹם:	24

- (16) ויסגור ה' בעדו. הגין עליו שלא שזרחה. הקיף המצודה דוים ואריות והיו הורגים בהם (צ"ר לז, ח). ופשוטו של מקרא, סגר כנגדו מן המים. וכן כל צעד שצמקרא, לשון כנגד הוא, (צראשית כ, יח) צעד כל רחס, (מ"צ ד, ז) צעדן וצעד צניך, (איז צ, ז) עור צעד עור, (תהלים ג, ד) מגן צעדן, (ש"א י, יט) תפלת צעד צדיק, כנגד צדיק: (17) ותָרַם מֵעַל הָאָרֶץ. משוקעת הייתה צמים י"א אמה כספינה טעונה המשוקעת מקצתה צמים (צ"ר לז, ט), ומקראות שלפנינו יוכיחו: (18) ויגברו. מאליהן: (20) חמש עשרה אמה מלמעלה. למעלה של כל גובה כל ההרים לאחר שהושבו המים לראשי ההרים (יומא עו, א): (22) נשמת רוח חיים. נשימה של רוח חיים: אשר בחרבה. ולא דגים שצים (סנהדרין קח): (23) וימח. לשון ויפגעל הוא, ואינו לשון ויפגעל. והוא מגזרת ויפן ויבן. כל תיבה שסופה ה"א כגון צנה מחה קנה, כשהוא נותן וי"ו יו"ד צראשנה, נקוד צמירק תחת היוד: אך נח. לצד נח, זה פשוטו. ומדרש אגדה (צ"ר) גונח וכוהה דם מטורח הצהמות והחיות. ויש אומרים שאיחר מזונות לארי והכישו. ועליו נאמר (משלי יז, א), הן צדיק צאצא יושלם:

VIII

And God remembered Noah, and every living thing, and all the cattle that were with him in the ark; and God made a wind to pass over the earth, and the waters assuaged;

וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־כָּל־
הַחַיָּה וְאֶת־כָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־
אִתּוֹ בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ־
עַל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁכּוּ הַמַּיִם:

the fountains also of the deep and the windows of heaven were stopped, and the rain from heaven was restrained.

וַיִּסְכְּרוּ מַעֲיֵנֹת תְּהוֹם וְאָרְבַּת
הַשָּׁמַיִם וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם מִן־
הַשָּׁמַיִם:

And the waters returned from off the earth continually; and after the end of a hundred and fifty days the waters decreased.

וַיָּשְׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הַלֹּךְ
וַיָּשׁוּב וַיִּחְסְרוּ הַמַּיִם מִקְצֵה
חֲמִשִּׁים וּמֵאֵת יוֹם:

And the ark rested in the seventh month, on the seventeenth day of the month, upon the mountains of Ararat.

וַתָּנַח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי
בַּשְּׁבַע־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל־
הָרֵי אָרָרָט:

And the waters decreased continually until the tenth month; in the tenth month, on the first day of the month, were the tops of the mountains seen.

וּמַיָּא הָיוּ אֲזַלִּין וַחֲסָרִין עַד
יָרְחָא עֲסִירָאָה בַּעֲסִירָאָה
בְּחַד לִירְחָא אֶתְחַזְיָאוּ רִישֵׁי
טוּרֵיָא:

And it came to pass at the end of forty days, that Noah opened the window of the ark which he had made.

וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח
נֹחַ אֶת־חַלּוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה:

באחד לחדש נראו ראשי ההרים, זה אב שהוא עשירי למרחשון לירידת גשמים. והם היו גבוהים על ההרים חמש עשרה אמה, וחסרו מיום אחד בסיון עד אחד באב חמש עשרה אמה לששים יום. הרי אמה ל' ימים. נמצא שבט"ז בסיון לא חסרו אלא ד' אמות, ונחה התיבה ליום המחרת. למדת שהיתה משוקעת י"א אמה במים שעל ראשי ההרים:

(5) בעשירי וגו' נראו ראשי ההרים. זה אב, שהוא עשירי למרחשון שהחיל הגשם. ואם תאמר הוא אלול, ועשירי לכסליו שפסק הגשם, כשם שאתה אומר בחדש השביעי סיון, והוא שביעי להפסקה. אי אפשר לומר כן. על כרחך, שביעי אי אתה מונה אלא להפסקה. שהרי לא כלו ארבעים יום של ירידת גשמים ומה וחמשים של תגבורת המים עד אחד בסיון. ואם אתה אומר שביעי לירידה, אין זה סיון. והעשירי אי אפשר למנות אלא לירידה. שאם אתה אומר להפסקה, והוא אלול, אי אתה מוצא בראשון באחד לחדש חרבו המים מעל הארץ. שהרי מקץ ארבעים משנראו ראשי ההרים שלח את העורב. וכ"א יום הוחל בשליחות היונה, הרי ששים יום משנראו ראשי ההרים עד שחרבו פני האדמה. ואם תאמר באלול נראו, נמצא שחרבו במרחשון, והוא קורא אותו ראשון, ואין זה אלא תשרי שהוא ראשון לצריאת עולם, ולרבי יהושע הוא ניסן:

(1) ויזכור אלהים. זה השם מדת הדין הוא. ונהפכה למדת רחמים על ידי חפלת הנדיקים. ורשעתן של רשעים הופכת מדת רחמים למדת הדין (ב"ר לג, ג), שנאמר (בראשית ו, ז) וירא ה' כי רבה רעת האדם וגו', ויאמר ה' אמתה והוא שם מדת רחמים: ויזכור אלהים את נח וגו'. מה זכר להם לצדמות וזכות שלא השחיתו דרכם קודם לכן (תנחומא ישן נח יא), ושלא שמשו צדיקה: ויעבר אלהים רוח. רוח תנחומין והנחה עצרה לפניו: על הארץ. על עסקי הארץ: וישבו. כמו (אסתר ז, א) כשוך חמת המלך, לשון הנחת חמה: (2) ויסכרו מעינות. כשנפתחו כתיב (לעיל ז, יא) כל מעינות, וכאן אין כתיב כל. לפי שנשתיירו מהם אותן שיש בהם נורק לעולם, כגון חמי עזריא וכיוצא בהם (סנהדרין קמ"א), ויבלאו. וימנעו, כמו (תהלים מ"ב) לא תכלא רחמין, (בראשית כג, ו) לא יכלה ממך:

(3) מקצצה חמשים ומאת יום. התחילו לחסור, והוא אחד בסיון (סדר עולם פ"ד). כיצד. ככ"ז בכסליו פסקו הגשמים, הרי ג' מכליו וכ"ט מטבת הרי ל"ב. ושבו ואדר וניסן ואייר קי"ח, הרי ק"ג:

(4) בחדש השביעי. סיון, והוא שביעי לכסליו, שבו פסקו הגשמים: בשבועה עשר יום. מכאן אתה למד שהיתה התיבה משוקעת במים י"א אמה. שהרי כתיב בעשירי

7	And he sent forth a raven, and it went forth to and fro, until the waters were dried up from off the earth.	וַיִּשְׁלַח אֶת־הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יְצוּא וְשׁוֹב עַד־יִבְשֹׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ:	וַיִּשְׁלַח יְת עֹרְבָא וְנִפְק מִפְק וְתָאִיב עַד דִּיבִישׁוּ מֵיָא מֵעַל אָרְעָא:
8	And he sent forth a dove from him, to see if the waters were abated from off the face of the ground.	וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה מֵאֹתוֹ לִרְאוֹת הַקָּלוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה:	וַיִּשְׁלַח יְת יוֹנָה מִלְּוִתִּיהָ לְמַחֲזִי אִם קָלוּ מֵיָא מֵעַל אִפִּי אָרְעָא:
9	But the dove found no rest for the sole of her foot, and she returned unto him to the ark, for the waters were on the face of the whole earth; and he put forth his hand, and took her, and brought her in unto him into the ark.	וְלֹא־מָצְאָה הַיּוֹנָה מְנוּחַ לְכַף־רַגְלָהּ וַתָּשָׁב אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה כִּי־מַיִם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה:	וְלֹא אִשְׁפַּחַת יוֹנָה מְנַח לְפַרְסַת רַגְלָהּ וַתָּבֵת לְוִתִּיהָ לְתִיבְתָא אֲרִי מֵיָא עַל אִפִּי כָל אָרְעָא וְאוֹשִׁיט יְדִיהָ וְנִסְבָּהּ וַאֲשִׁיל יָתָה לְוִתִּיהָ לְתִיבְתָא:
10	And he stayed yet other seven days; and again he sent forth the dove out of the ark.	וַיֵּחַל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרָיִם וַיִּסְרֶף שְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה מִן־הַתֵּבָה:	וְאוֹרִיךְ עוֹד שִׁבְעָא יוֹמִין אַחֲרָנִין וְאוֹסִיף שְׁלַח יְת יוֹנָה מִן תִּיבְתָא:
11	And the dove came in to him at eventide; and lo in her mouth an olive-leaf freshly plucked; so Noah knew that the waters were abated from off the earth.	וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לָעֵת עֶרֶב וְהָיָה עָלֶיהָ זֵית טָרֵף בִּפִּיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי־קָלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ:	וַאֲתָת לְוִתִּיהָ יוֹנָה לְעֶדֶן רַמְשָׁא וְהָא טָרֵף זֵיתָא תָּבִיר מַחַת בְּפִימָה וַיֵּדַע נֹחַ אֲרִי קָלוּ מֵיָא מֵעַל אָרְעָא:
12	And he stayed yet other seven days; and sent forth the dove; and she returned not again unto him any more.	וַיֵּחַל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרָיִם וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה וְלֹא־יָסָפָה שׁוֹב־אֵלָיו עוֹד:	וְאוֹרִיךְ עוֹד שִׁבְעָא יוֹמִין אַחֲרָנִין וַיִּשְׁלַח יְת יוֹנָה וְלֹא אוֹסִיפַת לְמָתֵב לְוִתִּיהָ עוֹד:

- (6) מקץ ארבעים יום. משנראו ראשי ההרים: את תשוב אליו:
 חלון התיבה אשר עשה. לזהר (צ"ר לג,ה) ולא זה פתח התיבה העשוי לביאה ויציאה:
 (7) יצוא ושוב. הולך ומקיף סביבות התיבה ולא הלך בשליחותו. שהיה חושדו על צת זוגו, כמו ששנינו באגדת חלק (סנהדרין קח,ג): עד יבשת המים. פשוטו כמשמעו. אצל מדרש אגדה (צ"ר לג,ה), מוכן היה העורב לשליחות אחרת בעזירת גשמים צימי אליהו, שנאמר (מלכים א יז,ו) והעורבים מציאים לו לחם ובשר:
 (8) וישלח את היונה. לסוף ז' ימים. שהרי כתיב ויחל עוד ז' ימים אחרים, מכיל זה אחת למד שאף בראשונה הוחיל ז' ימים: וישלח. אין זה לשון שליחות אלא לשון שלום. שלחה ללכת לדרכה, ובזו יראה אם קלו המים, שאם תמצא מנוח לא
- (10) ויחל. לשון המתנה. וכן (איוב כט,כא) לי שמעו ויחלו, והרצה יש במקרא:
 (11) טרף בפיה. אומר אני שזכר היה. לכן קוראו פעמים לשון זכר, ופעמים לשון נקבה, לפי שכל יונה שבמקרא לשון נקבה, כמו (שה"ש ה,יב) כיונים על אפיקי מים רוחלות, (יחזקאל ז,טז) כיוני הגאיות כולם הומות, (הושע ז,יא) כיונה פותה: טרף. חטף. ומדרש אגדה, לשון מזון. ודרשו (עירובין יח,ג) צפיה, לשון מאמר. אמרה, יהיו מזונותי מרורין כזית צידו של הקב"ה ולא מתוקין כדבש צידי צער ודם: (12) ויחל. הוא לשון ויחל, אלא שזה לשון ויפגעל, וזה לשון ויפגעל. ויחל וימתין, ויחל ויתמתן:

13 And it came to pass in the six hundred and first year, in the first month, the first day of the month, the waters were dried up from off the earth; and Noah removed the covering of the ark, and looked, and behold, the face of the ground was dried.

וַיְהִי בִּאֲחֶת וּשְׁש־מֵאוֹת שָׁנָה
בְּרֵאשׁוֹן בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ חָרְבוּ
הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיִּסָּר נֹחַ אֶת־
מִכְסָּה הַתֵּבָה וַיֵּרָא וַהֲנֵה חָרְבוּ
כָּל הָאָדָמָה:

14 And in the second month, on the
seven and twentieth day of the
month, was the earth dry.

14 וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בִשְׂבָעָה וְעֶשְׂרִים
יוֹם לַחֹדֶשׁ יִבְשֶׁהָ הָאָרֶץ: (ס)
וּבִירְחָא תַּנְיָנָא בְּעֶסְרִין
וְשַׁבְעָא יוֹמָא לִירְחָא יְבִישֶׁת
אַרְעָא:

15 And God spoke unto Noah, saying:

וַיִּדְבֹּר אֱלֹהִים אֶל-נָח לֵאמֹר: וּמִלִּיל יְיָ עִם נָח לְמִימָר:

16 'Go forth from the ark, thou, and
thy wife, and thy sons, and thy sons'
wives with thee.

[illegible]

17 Bring forth with thee every living thing that is with thee of all flesh, both fowl, and cattle, and every creeping thing that creepeth upon the earth; that they may swarm in the earth, and be fruitful, and multiply upon the earth.’

כָּל־הַחַיָּה אֲשֶׁר־אַתָּה מֵכֵל־
 בְּשָׂר בַּעֲוֹן וּבִבְהֵמָה וּבְכָל־
 הָרֶמֶשׂ הָרֶמֶשׂ עַל־הָאָרֶץ (כ')
 הוּצָא) [ק' הוּצָא] אֶתָּה וְשָׂרְצוֹ
 בָּאָרֶץ וּבְרוּ וּרְבוּ עַל־הָאָרֶץ:

18 And Noah went forth, and his sons,
and his wife, and his sons' wives
with him;

וַיֵּצֵא אֶת-נָח וּבְנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְנִשְׁי-בָנָיו 18
אִתּוֹ: וְנֹפֶךְ נָח וּבְנוֹהֵי וְאִתְּתֵיהֶם וְנִשְׁי
בְּנוֹהֵי עִמָּיהֶם:

19 every beast, every creeping thing,
and every fowl, whatsoever moveth
upon the earth, after their families;
went forth out of the ark.

כָּל-הַחַיָּה כָּל-הָרֶמֶשׂ וְכָל-
הָעוֹף כָּל רוֹמֵשׁ עַל-הָאָרֶץ
לְמִשְׁפַּחְתֵּיהֶם יֵצְאוּ מִן-הַתְּבִיחַ:

20 And Noah builded an altar unto the
LORD; and took of every clean beast,
and of every clean fowl, and offered
burnt-offerings on the altar.

וַיִּבְנוּ אֶת-מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּשָּׁח וַיִּזְבֹּחַ וַיִּשְׁלַח מִקְלָו הַתְּהִימָה הַשְּׁתִּיחָה וּמִכָּל הָעֹרֹף הַשְּׁתִּיחֹר וַיַּעַל עֲלֵת בְּמִזְבֵּחַ:

(13) בראשון. לרבי אליעזר הוא תשרי ולרבי יהושע הוא ניסן (ר"ה יצ): חרבו. נעשה כמין טייט שקרמו פניה של מעלה:

(14) בשבעה ועשרים. וירידתן צדש השני צ"ו צדש (סדר עולם פ"ד. צ"ל לג, ז), אלו ימים שהחמה יתירה על הלבנה. שמשפט דור המבול שנה תמימה היה (עדיות ב', צ"ח כח, ט): יבשה. נעשה גריד כהלכתה:

(16) אתה ואשתך וגר. איש ואשמו. כן המיר להם

21	And the LORD smelled the sweet savour; and the LORD said in His heart: 'I will not again curse the ground any more for man's sake; for the imagination of man's heart is evil from his youth; neither will I again smite any more every thing living, as I have done.	וַיִּרַח יְהוָה אֶת־רִיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לְבוֹ לֹא־אֶסְףָּ לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאָדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רָע מִנַּעֲרֹו וְלֹא־אֶסְףָּ עוֹד לְהַכּוֹת אֶת־כָּל־חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי: וְקִבֵּיל יְיָ בְּרֵעָוָא יֵת קוֹרְבָנִיהּ וַאֲמַר יְיָ בְּמִימְרֵיהּ לֹא אוֹסִיף לְמַלֵּט עוֹד יֵת אֶרְעָא בְּדִיל חוֹבֵי אֲנָשָׁא אֲרִי יֵצֵרָא לְבָא דְאֲנָשָׁא בִישׁ מְזַעֲוִרִיהּ וְלֹא אוֹסִיף עוֹד לְמַמְחֵי יֵת כָּל דְּחֵי כְּמָא דְעֵבְדִית:	21
22	While the earth remaineth, seedtime and harvest, and cold and heat, and summer and winter, and day and night shall not cease.'	עוֹד כָּל יוֹמֵי אֶרְעָא זְרוּעָא וַחֲצִידָא וְקוֹרָא וְחוֹמָא וְקִיטָא וְסַתָּנָא וַיִּימָם וְלִילֵי לֹא יִבְטְלוּ:	22
IX	And God blessed Noah and his sons, and said unto them: 'Be fruitful and multiply, and replenish the earth.	וַיְבָרֵךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ:	IX
2	And the fear of you and the dread of you shall be upon every beast of the earth, and upon every fowl of the air, and upon all wherewith the ground teemeth, and upon all the fishes of the sea: into your hand are they delivered.	וּמוֹרָאכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם בְּכָל־אֲשֶׁר תִּרְמָשׁ הָאָדָמָה וּבְכָל־דָּגֵי הַיָּם בְּיַדְכֶם נִתְּנוּ:	2
3	Every moving thing that liveth shall be for food for you; as the green herb have I given you all.	כָּל־רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא־חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ כִּי־רָק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־: כָּל רֶחֶשָׁא דְהוּא חַי לְכוֹן יִהְיֶה לְמִיכַל כִּי־רוֹק עֶסְבָּא יִהְיֶה לָכֶם אֶת־כָּל־: לְכוֹן יֵת כּוֹלָא:	3

(21) מנעריו. מנעריו כתיב. משננער לנאת ממעי אמו ניחן צו יצר הרע (שם לד, י. ירושלמי ברכות ג, ה): לא אסף. וכל הדבר לשבועה. הוא שכחתי (ישעי' נד, ט) אשר נשבעתי מעבור מינח. ולא מנינו זה שבועה אלא זו שכפל דבריו, והיא שבועה. וכן דרשו חכמים במסכת שבועות (דף לו):

(22) עוד כל ימי הארץ וגו' לא ישבתו. ו' עמים הללו שני חדשים לכל אחד ואחד, כמו ששנינו חזי תשרי ומרחשון וחזי כסליו וזע. חזי כסליו וזעט וחזי שבט קור (ס"א חורף) וכו', בצבא מניעא קנ) (ס"א עוד כל ימי, כלומר תמיד, כמו עוד טומאתו צו): קור. קשה מחורף: חורף. עת זרע שעורים וקטניות החריפין להתבשל מהר. קור הוא חזי שבט ואדר וחזי ניסן: קציר. חזי ניסן ואייר וחזי סיון: קיץ. הוא זמן לקיטת תאנים וזמן שמייבשים אותן בשדות ושמקין, כמו (שמואל ב טז, צ) והלחם והקיץ לאכול הנערים: חום.

הוא סוף ימות החמה, חזי אז ואלול וחזי תשרי שהעולם חם ביותר, כמו ששנינו במסכת יומא (כט, א), שלחי קייטא קשי מקייטא: ויום ולילה לא ישבתו. מכלל ששבתו כל ימות המבול שלא שמשו המזלות, ולא ניכר צין יוס וצין לילה (ב"ר פכ"ה ופ' לד, יא): לא ישבתו. לא יפסקו כל אלה מלהתנהג כסדרן:

(2) וחתכם. ואימתכם, כמו (איוב ו, כא) תראו חמת. ואגדה, לשון חיות. שכל זמן שהתינוק צן יומו חי, אין אתה צריך לשומרו מן העכברים. עוג מלך הבשן מת, צריך לשומרו מן העכברים, שנאמר ומוראכם וחתכם יהיה. אימתי יהיה מוראכם על החיות, כל זמן שאתם חיים (סנהדרין נח. שבת קנא, ב):

(3) לכם יהיה לאכלה. שלא הרשיתי לאדם הראשון צפר, אלא ירק עשב, ולכם, כירק עשב שהפקרתי לאדם הראשון, נחתי לכם את כל (סנהדרין קט):

4	Only flesh with the life thereof, which is the blood thereof, shall ye not eat.	אֶדְ-בָּשָׂר בְּנִפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ: בָּרֶם בְּסָרָא בְּנִפְשֶׁיהָ דְּמִיהָ לֹא תִיכְלוּ:	4
5	And surely your blood of your lives will I require; at the hand of every beast will I require it; and at the hand of man, even at the hand of every man's brother, will I require the life of man.	וְאֵד אֶת־דַּמְכֶם לְנַפְשְׁתִּיכֶם וְכִרְם יַת דְּמִכּוֹן לְנַפְשְׁתְּכוֹן אֶתְּבַע מִיַּד כָּל חַיָּתָא אֶתְּבַעְנִיהָ וּמִיַּד אֲנָשָׁא מִיַּד גְּבֵר דְּיִישׁוּד יַת דְּמָא דְּאֶחָוֵהּ אֶתְּבַע יַת נַפְשָׁא דְּאֲנָשָׁא:	5
6	Whoso sheddeth man's blood, by man shall his blood be shed; for in the image of God made He man.	שִׁפְךָ דָּם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפַךְ כִּי בְצִלְם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־הָאָדָם: דְּיִישׁוּד דְּמָא דְּאֲנָשָׁא בְּסַחְדִּין עַל מִימַר דְּיִינָיָא דְּמִיהָ יִתְאַשֵּׁד אַרִי בְּצִלְם אֱלֹהִים עֲבַד יַת אֲנָשָׁא:	6
7	And you, be ye fruitful, and multiply; swarm in the earth, and multiply therein.'	וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ שִׂרְצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ-בָהּ: (ס) וְאַתֶּן פִּישׁוֹ וְסָגוּ וְאֶתְלִדּוּ בָאָרְעָא וְסָגוּ בָהּ:	7
8	And God spoke unto Noah, and to his sons with him, saying:	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ וְאֶל־בָּנָיו אֵתוֹ לֵאמֹר:	חמישי
9	'As for Me, behold, I establish My covenant with you, and with your seed after you;	וְאֲנִי הֲנִי מְקִים אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זֶרְעְכֶם אַחֲרֵיכֶם:	9
10	and with every living creature that is with you, the fowl, the cattle, and every beast of the earth with you; of all that go out of the ark, even every beast of the earth.	וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בְּעוֹף בִּבְהֶמָה וּבְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכָּל יֹצְאֵי הַתֵּבָה לְכָל חַיַּת הָאָרֶץ: וְעַם כָּל נַפְשָׁא חַיָּתָא דְּעִמְכוֹן בְּעוֹפָא בְּבִיעִירָא וּבְכָל־חַיַּת אֲרֻעָא עִמְכוֹן מִכָּל נַפְשֵׁי תִיבְתָּא לְכָל חַיַּת אֲרֻעָא:	10

(4) בשר בנפשו. אסר להם אכר מן החי, כלומר כל זמן שנפשו צו לא תאכלו הנשר (שס נז,א): בנפשו דמו. צעוד נפשו צו: בשר בנפשו לא תאכלו. הרי אכר מן החי. ואף בנפשו דמו לא תאכלו, הרי דם מן החי (שס נט,א): (5) ואך את דמכם. אף על פי שהחית לנש נטילת נשמה צבהמה, את דמכם אדרוש מהשופך דם עצמו: לנפשו וחיתכם. אף החונק עצמו, אף על פי שלא ילא ממנו דם: מיד כל חיה. לפי שחטאו דור המבול והופקרו למאכל חיות רעות לשלוט בהן, שנאמר (תהלים מט,יג) נמשל צבהמות נדמו, לפיכך הוצרך להזהיר עליהן את החיות (שצח קנא,ב): ומיד האדם. מיד ההורג צמוזד ואין עדים, אני אדרוש: מיד איש אחיו. מיד שהוא אוהב לו כחש והרגו שוגג אני אדרוש, אם לא יגלה ויצקש על עונו לימחל, שאף השוגג צריך כפרה. ואם אין עדים לחייצו גלות, והוא אינו נכנע, הקדוש צרוך הוא דורש ממנו. כמו שדרשו רבותינו, והאלהים אנה לידו (שמות כא,יג) צמסכת מכות (י,ב), הקדוש צרוך הוא

מזמנן לפונדק אחד וכו': (6) באדם דמו ישפך. אס יש עדים המיתוהו אדם. למה, כי צלם אלהים וגו': עשה את האדם. זה מקרא חסר. וצריך להיות עשה העושה את האדם, וכן הרצה במקרא: (7) ואתם פרו ורבו. לפי פשוטו, הראשונה (לעיל א,כח) לצרכה (כתובות ה,א), וכאן לצווי. ולפי מדרשו (צ"ר לדי) להקיש מי שאינו עוסק צפריה ורציה לשופך דמים (יצמות סה): (9) ואני הנני. מסכים אני עמך. שהיה נח דואג לעסוק צפריה ורציה עד שהצטוהו הקדוש צרוך הוא שלא לשחת העולם עוד (תנחומא נח יא), וכן עשה. וצאחרונה אמר לו, הנני מסכים לעשות קיום וחזוק צרית להצטמתי, ואתן לך אות: (10) חית הארץ אתכם. הם המתהלכים עם הצריות: מכל יוצאי התבה. להציא שקלים ורמשים: לכל חית הארץ. להציא המזיקין שאינן בכלל החיה אשר אתכם, שאין הילוכן עם הצריות:

11	And I will establish My covenant with you; neither shall all flesh be cut off any more by the waters of the flood; neither shall there any more be a flood to destroy the earth. ⁷	והקמתי את-בריתי אתכם ולא-יכרת כל-בשר עוד ממי המבול ולא-יהיה עוד מבול לשחת הארץ:	11
12	And God said: 'This is the token of the covenant which I make between Me and you and every living creature that is with you, for perpetual generations:	ויאמר אלהים זאת אות-הברית אשר-אני נתן ביני וביניכם ובין כל-נפש חיה אשר אתכם לדלת עולם:	12
13	I have set My bow in the cloud, and it shall be for a token of a covenant between Me and the earth.	את-קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ:	13
14	And it shall come to pass, when I bring clouds over the earth, and the bow is seen in the cloud,	והיה בענני ענן על-הארץ ונראתה הקשת בענן:	14
15	that I will remember My covenant, which is between Me and you and every living creature of all flesh; and the waters shall no more become a flood to destroy all flesh.	וזכרתי את-בריתי אשר ביני וביניכם ובין כל-נפש חיה בכל-בשר ולא-יהיה עוד המים למבול לשחת כל-בשר:	15
16	And the bow shall be in the cloud; and I will look upon it, that I may remember the everlasting covenant between God and every living creature of all flesh that is upon the earth. ⁷	והיתה הקשת בענן וראיתייה לזכר ברית עולם בין אלהים ובין כל-נפש חיה בכל-בשר אשר על-הארץ:	16
17	And God said unto Noah: 'This is the token of the covenant which I have established between Me and all flesh that is upon the earth. ⁷	ויאמר אלהים אל-נח זאת אות-הברית אשר הקמתי ביני ובין כל-בשר אשר על-הארץ: (פ)	17

- (11) והקימותי. אעשה קיום לזריתי. ומהו קיומו, את (16) בין אלהים ובין כל נפש חיה. צין מדת הדין של אות הקשת, כמו שמסיים והולך:
- (12) לדלת עולם. נכתב חסר. שיש דורות שלא הוזכרו לאות לפי שזדקקים גמורים היו, כמו דורו של חזקיהו מלך יהודה, ודורו של רבי שמעון בן יוחאי (ב"ר לה, 3):
- (14) בענני ענן. כשמעלה כחמשה לפני להביא חשך שחמתי:
- (17) זאת אות הברית. הראהו הקשת ואמר לו, הרי האות מעלה, וזיניכס (ש"ג). שהיה לו לכתוב זיני ובין כל נפש חיה. אלף זהו מדרשו, כשמבא מדת הדין לקטרג עליכס (לחייב אתכם), אני רואה את האות ונזכר:
- (17) זאת אות הברית. הראהו הקשת ואמר לו, הרי האות (14) בענני ענן. כשמעלה כחמשה לפני להביא חשך שחמתי:
- ואזדון לעולם:

18	And the sons of Noah, that went forth from the ark, were Shem, and Ham, and Japheth; and Ham is the father of Canaan.	וַיְהִיו בְּנֵי־נֹחַ הַיֵּצְאִים מִן־הַתֵּבָה שֵׁם וְחָם וַיִּפֶּת וְחָם הוּא אָבִי כְנָעַן:	ששי ח
19	These three were the sons of Noah, and of these was the whole earth overspread.	שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה בְּנֵי־נֹחַ וּמֵאלֵהֶם נִפְצָה כָּל־הָאָרֶץ:	19
20	And Noah, the man of the land, began and planted a vineyard.	וַיִּחַל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטֵּעַ כֶּרֶם:	20
21	And he drank of the wine, and was drunken; and he was uncovered within his tent.	וַיִּשְׁתֶּ מִן־הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר וַיִּתְּגַל בְּתוֹךְ אֹהֱלָה:	21
22	And Ham, the father of Canaan, saw the nakedness of his father, and told his two brethren without.	וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנָעַן אֶת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֵּד לִשְׁנֵי־אֶחָיו בְּחוּץ:	22
23	And Shem and Japheth took a garment, and laid it upon both their shoulders, and went backward, and covered the nakedness of their father; and their faces were backward, and they saw not their father's nakedness.	וַיִּקַּח שֵׁם וַיִּפֶּת אֶת־הַשְּׂמָלָה וַיִּשְׂמְלוּ עַל־שִׁכְמָם שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ אַחֲרָנִית וַיִּכְסּוּ אֶת עֶרְוַת אָבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אַחֲרָנִית וְעֵרְוַת אָבִיהֶם לֹא רָאוּ:	23
24	And Noah awoke from his wine, and knew what his youngest son had done unto him.	וַיִּיקָץ נֹחַ מִיַּיְנו וַיָּדַע אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה־לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן:	24
25	And he said: Cursed be Canaan; a servant of servants shall he be unto his brethren.	וַיֹּאמֶר אַרְוִיר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו:	25

- (18) וְחָם הוּא אָבִי כְנָעַן. למה הוצרך לומר כאן. לפי שהפרשה עסוקה וצאה בשכרותו של נח, שקלקל זה חס, ועל ידו נחלקל כנען, ועדיין לא כתב תולדות חס ולא ידענו שכנען בנו. לפיכך הוצרך לומר כאן וְחָם הוּא אָבִי כְנָעַן:
- (20) וַיִּחַל. עשה עצמו חולין (צ"ר לו, ג). שהיה לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת: איש האדמה. אדוני האדמה, כמו (רות א, ג) איש נעמי: וישע ברם. כשנכנס לתיבה הכניס עמו זמורות ויחורי תאנים (צ"ר שם):
- (21) וַיִּתְּגַל. לשון וַיִּתְּפַעַל: אהלו. אהלה כתיב, רמו לי שבטים (תנחומא ישן נח ס"כ) שנקראו על שם שומרון שנקראת אהלה, שגלו על עסקי היין, שנאמר (עמוס ו, 1) השומים צמזמרוקין יין (צ"ר לו, ד):
- (22) וַיֵּרָא חָם אָבִי כְנָעַן. יש מרבותינו אומרים כנען ראה והגיד לאביו, לכך הוזכר על הדבר ונתקלל (צ"ר): וירא את
- ערוה אביו. יש אומרים סרסו (סנהדרין ע, א), ויש אומרים רצעו (צ"ר):
- (23) וַיִּקַּח שֵׁם וַיִּפֶּת. אין כתיב ויקחו, אלא ויקח. לימד על שם שנחמאמן בצמזה יותר מיפת, לכך זכו בניו לטולת של זינית. ויפת זכה לקבורה לבניו, שנאמר (יחזקאל לו, יא) אתן לגוג מקום שם קבר. וחס שבזה את אביו, נאמר בזרעו (ישעיה כ, ד) כן ינהג מלך אשור את שני מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף וחסופי שם וגו' (סנהדרין ע). תנחומא נח טו. צ"ר לו, ו): ופניהם אחורנית. למה נאמר פעם שניה. מלמד, שכשקצו אכלו והוצרכו להפוך עצמם לכסוח, הפכו פניהם אחורנית (צ"ר לו, ו):
- (24) בְּנוֹ הַקָּטָן. הפסול והבזוי, כמו (ירמיה מט, טו) הנה קטן נחמין בגוים, בזוי צלם:

26	And he said: Blessed be the LORD, the God of Shem; And let Canaan be their servant.	וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לָמוֹ: וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵיהֶם דָּשֵׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לָהוֹן:	26
27	God enlarge Japheth, and he shall dwell in the tents of Shem; And let Canaan be their servant.	יַפֶּת אֱלֹהִים לִיָּפֶת וַיִּשְׁכֵּן בְּאַהֲלֵי־שָׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לָמוֹ: יַפֶּתִי יְיָ לִיָּפֶת וַיִּשְׁרֵי שְׁכִינְתִּיהֶם בְּמִשְׁכְּנֵי שָׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לָהוֹן:	27
28	And Noah lived after the flood three hundred and fifty years.	וַיְחִי־נֹחַ אַחֲרֵי הַמָּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה: וַחַיָּא נֹחַ בְּתֵר שׁוּפָנָא תִלָּת מֵאָה וַחֲמִשִּׁין שָׁנִין:	28
29	And all the days of Noah were nine hundred and fifty years; and he died.	וַיְהִיו (בספרי ספרד ואשכנז ויהי) כָּל־יְמֵי־נֹחַ תִּשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמָת: (פ) וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמָת: (פ)	29
X	Now these are the generations of the sons of Noah: Shem, Ham, and Japheth; and unto them were sons born after the flood.	וְאַלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי־נֹחַ שָׁם תָּם וַיָּפֶת וַיּוֹלְדּוּ לָהֶם בָּנִים אַחֲרֵי הַמָּבּוּל: וְאַלִּין תּוֹלְדֹת בְּנֵי נֹחַ שָׁם חָם וַיָּפֶת וְאַתִּילִידוּ לָהוֹן בְּנֵין בְּתֵר שׁוּפָנָא:	X
2	The sons of Japheth: Gomer, and Magog, and Madai, and Javan, and Tubal, and Meshech, and Tiras.	בְּנֵי יָפֶת גֹּמֶר וּמָגוֹג וּמְדֵי וַיִּנּוּ וְתִבְלֹ וּמִשְׁשֶׁךְ וְתִירָס: בְּנֵי יָפֶת גֹּמֶר וּמָגוֹג וּמְדֵי וַיִּנּוּ וְתִבְלֹ וּמִשְׁשֶׁךְ וְתִירָס:	2
3	And the sons of Gomer: Ashkenaz, and Riphath, and Togarmah.	וּבְנֵי גֹמֶר אַשְׁכְּנַז וְרִיפָת וְתוֹגַרְמָה: וּבְנֵי גֹמֶר אַשְׁכְּנַז וְרִיפָת וְתוֹגַרְמָה:	3
4	And the sons of Javan: Elishah, and Tarshish, Kittim, and Dodanim.	וּבְנֵי יָוָן אֵלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כִּתִּים וְדֹדָנִים: וּבְנֵי יָוָן אֵלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כִּתִּים וְדֹדָנִים:	4
5	Of these were the isles of the nations divided in their lands, every one after his tongue, after their families, in their nations.	מֵאַלֶּה נִפְרְדּוּ אֲנִי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֹתָם אִישׁ לְלִשְׁנֹו לְמִשְׁפַּחְתָּם בְּגוֹיֵיהֶם: מֵאַלִּין אֶתְפַּרְשִׁין נִגְנוֹת עַמֻּמָּא בְּאַרְעֵתְהוֹן גִּבְר לְלִישְׁנֵיהֶם לְזַרְעֵיתְהוֹן בְּעַמֻּמֵּיהוֹן:	5
6	And the sons of Ham: Cush, and Mizraim, and Put, and Canaan.	וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוּט וּכְנַעַן: וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוּט וּכְנַעַן:	6

(25) ארור כנען. אתה גרמת לי שלא אוליד בן רביעי (27) יפת אלהים ליפת. מתורגס יפתי, ירחיב. אחר לשמשני. ארור בן רביעי להיות משמש את זרעם של וישכון באהלי שם. ישרה שכינתו בישראל. ומדרש חכמים אלו הגדולים, שהוטל עליהם טורח עבודת מעשה (צ"ל, 1). (יומא א, א), אף על פי שיפת אלהים ליפת, שזנה כורש שהיה ומה ראה חס שסרסו. אמר להם לאחיו, אדם הראשון שני בנים היו לו, והרג זה את זה בזביל ירושת העולם (שם ה). ראשון שזנה שלמה שהיה מצני שם: ויהי כנען עבד. אף ואצניו יש לו ג' בנים ועודנו מצקש בן רביעי: (26) ברוך ה' אלהי שם. שעתיד לשמור הצטמתו לזרעו (2) ותירס. זו פרס (בראשית רבה לו, א. יומא שם): למת להם את ארץ כנען: ויהי. להם כנען למס עובד:

7	And the sons of Cush: Seba, and Havilah, and Sabtah, and Raamah, and Sabteca; and the sons of Raamah: Sheba, and Dedan.	וּבְנֵי כוּשׁ סֶבָא וְחַוִּילָה וְסַבְתָּה וְרַעְמָה וְסַבְתֶּכָּא וּבְנֵי רַעְמָה שָׁבָא וְדִדָן׃	7	וּבְנֵי כוּשׁ סֶבָא וְחַוִּילָה וְסַבְתָּה וְרַעְמָה וְסַבְתֶּכָּא וּבְנֵי רַעְמָה שָׁבָא וְדִדָן׃
8	And Cush begot Nimrod; he began to be a mighty one in the earth.	וְכוּשׁ יָלַד אֶת־נִמְרֹד הוּא הָחָל לִהְיוֹת גִּבּוֹר בָּאָרֶץ׃	8	וְכוּשׁ יָלַד אֶת־נִמְרֹד הוּא הָחָל לִהְיוֹת גִּבּוֹר בָּאָרֶץ׃
9	He was a mighty hunter before the LORD; wherefore it is said: 'Like Nimrod a mighty hunter before the LORD.'	הוּא הָיָה גִבּוֹר־צֹד לִפְנֵי יְהוָה עַל־כֵּן יֵאמָר כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צֹד לִפְנֵי יְהוָה׃	9	הוּא־הָיָה גִבּוֹר־צֹד לִפְנֵי יְהוָה עַל־כֵּן יֵאמָר כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צֹד לִפְנֵי יְהוָה׃
10	And the beginning of his kingdom was Babel, and Erech, and Accad, and Calneh, in the land of Shinar.	וְהָיָה רִישׁ מַלְכוּתוֹ בָּבֶל וְאַרְךָ וְאַכַּד וְכַלְנֶה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר׃	10	וְהָיָה רִישׁ מַמְלַכְתּוֹ בָּבֶל וְאַרְךָ וְאַכַּד וְכַלְנֶה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר׃
11	Out of that land went forth Asshur, and builded Nineveh, and Rehoboth-ir, and Calah,	מִן־אֶרֶץ הַהִיא נָפַק אֲשׁוּר וַיְבַנֵּה יָת נִינְוֶה וְיָת רְחוֹבוֹת וְיָת כַּלַּח׃	11	מִן־הָאָרֶץ הַהִיא יָצָא אֲשׁוּר וַיִּבֶן אֶת־נִינְוֶה וְאֶת־רְחוֹבֹת עִיר וְאֶת־כַּלַּח׃
12	and Resen between Nineveh and Calah—the same is the great city.	וְיָת רֶסֶן בֵּין נִינְוֶה וּבֵין כַּלַּח הִיא קָרְתָּא רַבָּתָא׃	12	וְאֶת־רֶסֶן בֵּין נִינְוֶה וּבֵין כַּלַּח הוּא הָעִיר הַגְּדוֹלָה׃
13	And Mizraim begot Ludim, and Anamim, and Lehabim, and Naphtuhim,	וּמִצְרַיִם וּמִצְרַיִם אֶת־לֹדִים וְאֶת־עֲנָמִים וְאֶת־לְהָבִים וְאֶת־נַפְתֻחִים׃	13	וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת־לֹדִים וְאֶת־עֲנָמִים וְאֶת־לְהָבִים וְאֶת־נַפְתֻחִים׃
14	and Pathrusim, and Casluhim—whence went forth the Philistines—and Caphtorim.	וְיָת פְּתֻרְסִים וְיָת פְּתֻרְסִים וְיָת פְּתֻרְסִים וְיָת פְּתֻרְסִים וְיָת פְּתֻרְסִים וְיָת פְּתֻרְסִים׃	14	וְאֶת־פְּתֻרְסִים וְאֶת־פְּתֻרְסִים וְאֶת־פְּתֻרְסִים וְאֶת־פְּתֻרְסִים וְאֶת־פְּתֻרְסִים וְאֶת־פְּתֻרְסִים׃
15	And Canaan begot Zidon his firstborn, and Heth;	וּכְנַעַן וּכְנַעַן אֶת־צִידֹן בְּכֹרֹו וְאֶת־חֶת׃	15	וּכְנַעַן יָלַד אֶת־צִידֹן בְּכֹרֹו וְאֶת־חֶת׃
16	and the Jebusite, and the Amorite, and the Girgashite;	וְיָת יְבוּסָא וְיָת אַמּוֹרָא וְיָת גִּרְגָּשָׁא׃	16	וְאֶת־הַיְבוּסִי וְאֶת־הָאֲמֹרִי וְאֶת־הַגִּרְגָּשִׁי׃

- (8) להיות גבור. להמריד כל העולם על הקצ"ה צעצ"ה דור הפלגה:
 (9) גבור ציד. צד דעתן של צריות צפיו ומטען למרוד במקום (צ"ר לו, 3): לפני ה'. מתכוין להקניטו על פניו (תו"כ צחוקות פ"ב, 3): על כל אדם מרשיע בעזות פנים יודע רצונו ומתכוין למרוד בו יאמר זה כנמרוד גבור ציד (צ"ר):
 (11) מן הארץ. כיון שראה אשור את בניו שומעין לנמרוד

17	and the Hivite, and the Arkite, and the Sinite;	וְאֶת־הַחִי וְאֶת־הָעַרְקִי וְאֶת־ הַסִּינִי:	וְיֵת חִוִּי וְיֵת עַרְקָאִי וְיֵת אַנְתּוֹסָאִי:
18	and the Arvadite, and the Zemarite, and the Hamathite; and afterward were the families of the Canaanite spread abroad.	וְאֶת־הָאַרְוַדִּי וְאֶת־הַצִּמְרִי וְאֶת־הַחֲמָתִי וְאַחֲרַיִם נִפְצוּ מִשְׁפְּחוֹת הַכְּנַעֲנִי:	וְיֵת אַרְוַדָּאִי וְיֵת צִמְרָאִי וְיֵת חֲמָתָאִי וְכֵתֶר כֵּן אֶתְּבַדְּרוּ זְרַעֲיִת כְּנַעֲנָאִי:
19	And the border of the Canaanite was from Zidon, as thou goest toward Gerar, unto Gaza; as thou goest toward Sodom and Gomorrah and Admah and Zeboiim, unto Lasha.	וְיֵהִי גְבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן בְּאַכָּה גֵרָרָה עַד־עֵזָה בְּאַכָּה סְדֹמָה וְעִמְרָה וְאַדְמָה וְצִבְיִים עַד־לָשָׁע:	וְהִנֵּה תַחֲסִים כְּנַעֲנָאָה מִצִּידֹן מִטִּי לְגֵרָר עַד עֵזָה מִטִּי לְסְדוֹם וְעִמּוֹרָה וְאַדְמָה וְצִבּוֹיִם עַד לָשָׁע:
20	These are the sons of Ham, after their families, after their tongues, in their lands, in their nations.	אֵלֶּה בְנֵי־חָם לְמִשְׁפְּחוֹתָם לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצֹתָם בְּגוֹיֵיהֶם: (ס)	אֵלִין בְּנֵי חָם לְזִרְעֵיהֶן לְלִישְׁנָהֶן בְּאַרְעֵיהֶן בְּעַמֻּמֵיהֶן:
21	And unto Shem, the father of all the children of Eber, the elder brother of Japheth, to him also were children born.	וְיִלְשָׁם יֶלֶד גַּם־הוּא אָבִי כָל־ בְּנֵי־עֶבֶר אָחִי יַפֶּת הַגָּדוֹל:	וְיִלְשָׁם אִיתִּילִיד אָבִי הוּא אָבוֹהוֹן דְּכָל בְּנֵי עֶבֶר אָחוֹהִי דְּיַפֶּת רַבָּא:
22	The sons of Shem: Elam, and Asshur, and Arpachshad, and Lud, and Aram.	בְּנֵי שֵׁם עִילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלֹוּד וְאַרָם:	בְּנֵי שָׁם עִילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשָׁד וְלֹוּד וְאַרָם:
23	And the sons of Aram: Uz, and Hul, and Gether, and Mash.	וּבְנֵי אָרָם עוּץ וְחוּל וְגֶתֶר וּמָשׁ:	וּבְנֵי אָרָם עוּץ וְחוּל וְגֶתֶר וּמָשׁ:
24	And Arpachshad begot Shelah; and Shelah begot Eber.	וְאַרְפַּכְשָׁד יָלַד אֶת־שֶׁלַח וְשֶׁלַח יָלַד אֶת־עֶבֶר:	וְאַרְפַּכְשָׁד אוֹלִיד יֵת שֶׁלַח וְשֶׁלַח אוֹלִיד יֵת עֶבֶר:
25	And unto Eber were born two sons; the name of the one was Peleg; for in his days was the earth divided; and his brother's name was Joktan.	וְיִלְעֶבֶר יֶלֶד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג כִּי בַיָּמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אֶחָיו יֶקְטָן:	וְיִלְעֶבֶר אִתִּילִידוֹ תֵּרִין בְּנֵין שׁוּם חֵד פֶּלֶג אָרִי בְּיוֹמוֹהִי אֶתְּפִלְגַת אָרְעָא וְשׁוּם אָחוֹהִי יֶקְטָן:

- (18) ואחר נפצו. מאלה נפוצו, משפחות הרצה: (19) גבול. סוף ארצו. כל גבול לשון סוף וקצה: באכה. (לחלן יא, י) שם בן מאת שנה וגוי שנתיים אחר המבול, הוי אומר יפת הגדול. שהרי בן ת"ק שנה היה נח כשהתחיל להוליד (לעיל ו, א), והמבול היה בשנת שש מאות שנה (שם ו, א). נמצא שהגדול צבניו היה בן מאה שנה. ושם לא הגיע למאה עד שנתיים אחר המבול (צ"ר לו, א): אחי יפת. ולא אחי חם. שאלו שניהם כדו את אציהם, וזה צוהו: (20) ללשונוהם בארצותם. אף על פי שנחלקו ללשונות וארצות, כולם בני חם הם: (21) אבי כל בני עבר. הנהר היה שם: אחי יפת

26	And Joktan begot Almodad, and Sheleph, and Hazarmaveth, and Jerah;	וַיִּקְטֹן יֶלֶד אֶת־אֱלֹמוֹדָד וְאֶת־שֶׁלֶף וְאֶת־חֲצַרְמוֹת וְאֶת־יֶרַח:	וַיִּקְטֹן יֶלֶד אֶת־אֱלֹמוֹדָד וְאֶת־שֶׁלֶף וְאֶת־חֲצַרְמוֹת וְאֶת־יֶרַח:	26
27	and Hadoram, and Uzal, and Diklah;	וְאֶת־הַדּוֹרָם וְאֶת־אוּזָל וְאֶת־דִּקְלָה:	וְאֶת־הַדּוֹרָם וְאֶת־אוּזָל וְאֶת־דִּקְלָה:	27
28	and Obal, and Abimael, and Sheba;	וְאֶת־עוֹבָל וְאֶת־אַבִּימָאֵל וְאֶת־שָׁבָא:	וְאֶת־עוֹבָל וְאֶת־אַבִּימָאֵל וְאֶת־שָׁבָא:	28
29	and Ophir, and Havilah, and Jobab; all these were the sons of Joktan.	וְאֶת־אוֹפִיר וְאֶת־חַוִּילָה וְאֶת־יֹבָב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יֶקְטָן:	וְאֶת־אוֹפִיר וְאֶת־חַוִּילָה וְאֶת־יֹבָב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יֶקְטָן:	29
30	And their dwelling was from Mesha, as thou goest toward Sephar, unto the mountain of the east.	וַיְהִי מוֹשְׁבָם מִמִּשָּׁא בְּאַכָּה סְפָרָה תַרְתִּיקָדָם:	וַיְהִי מוֹשְׁבָם מִמִּשָּׁא בְּאַכָּה סְפָרָה תַרְתִּיקָדָם:	30
31	These are the sons of Shem, after their families, after their tongues, in their lands, after their nations.	אֵלֶּה בְּנֵי־שֵׁם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצֹתָם לְגוֹיֵיהֶם:	אֵלֶּה בְּנֵי־שֵׁם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְלִשְׁנָתָם בְּאַרְצֹתָם לְגוֹיֵיהֶם:	31
32	These are the families of the sons of Noah, after their generations, in their nations; and of these were the nations divided in the earth after the flood.	אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגוֹיֵיהֶם וּמֵאלֶּה נִפְרְדוּ חַגּוּיִם בְּאֶרֶץ אַחֵר חֲמוֹבּוּל: (פ)	אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגוֹיֵיהֶם וּמֵאלֶּה נִפְרְדוּ חַגּוּיִם בְּאֶרֶץ אַחֵר חֲמוֹבּוּל: (פ)	32
XI	And the whole earth was of one language and of one speech.	וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ שִׁפְהָ אַחַת וּדְבָרִים אַחָדִים:	וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ שִׁפְהָ אַחַת וּדְבָרִים אַחָדִים:	שביעי ט
2	And it came to pass, as they journeyed east, that they found a plain in the land of Shinar; and they dwelt there.	וַיְהִי בְּנִסְעָם מִקֵּדָם וַיִּמָּצְאוּ בְּקִעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם:	וַיְהִי בְּנִסְעָם מִקֵּדָם וַיִּמָּצְאוּ בְּקִעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם:	2

(25) נפלגה. נתבלבלו הלשונות ונפוצו מן הצקעה, ונתפלגו ככל העולם. למדנו שהיה עבר נביא, שקרא שם בנו על שם העתיד (שם), ושנינו בסדר עולם (פ"א) שבסוף ימיו נתפלגו. שאם תאמר בתחלת ימיו, הרי יקטן אחיו נעיר ממנו והוליד כמה משפחות קודם לכן, שנאמר ויקטן ילד וגו', ואחר כך (להלן י"א) ויהי כל הארץ וגו'. ואם תאמר באמצע ימיו, לא בא הכחוש לסתום אלא לפרש. הא למדת שבשנת מות פלג נתפלגו: יקטן. שהיה עניו ומקטין עצמו (צ"ר לו, ז), לכן זכה להעמיד כל המשפחות הללו:

(26) חצרמות. על שם מקומו. דברי אגדה (צ"ר לו, ח): (1) שפה אחת. לשון הקודש: ודברים אחדים. באו בעצם אחת, ואמרו, לא כל הימנו שיצור לו את העליונים, נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה. דבר אחר, על יחידו של עולם. דבר אחר, ודברים אחדים (ס"א דברים חדים). אמרו, אחת לאלף ותרנ"ו שנים הרקיע מתמוטט כשם שעשה צימי המבול. באו ונעשה לו סמוכות (צ"ר לו, ו):

(2) בנסעם מקדם. שהיו יושבים שם, כדכתיב למעלה ויהי מושבם וגו' הר הקדם, ונסעו משם למור להם מקום להחזיק את כלם (צ"ר לח, ז), ולא מצאו אלא שנער:

<p>3 And they said one to another: 'Come, let us make brick, and burn them thoroughly.' And they had brick for stone, and slime had they for mortar.</p>	<p>3 וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ הִבֵּה נִלְבְּנָה לִבְנִים וְנִשְׂרָפָה לְשִׂרְפָּה וַתְּהִי לָהֶם הַלְבְּנָה לָאֶבֶן וַתִּחְמָר הָהָה לָהֶם לַחֲמֹר:</p>
<p>4 And they said: 'Come, let us build us a city, and a tower, with its top in heaven, and let us make us a name; lest we be scattered abroad upon the face of the whole earth.'</p>	<p>4 וַיֹּאמְרוּ הִבְהֵוּ נִבְנֶה־לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה־לָּנוּ שֵׁם פֶּן־נִפְּוֶץ עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ:</p>
<p>5 And the LORD came down to see the city and the tower, which the children of men builded.</p>	<p>5 וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאֹת אֶת־הָעִיר וְאֶת־הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְנֵי הָאָדָם:</p>
<p>6 And the LORD said: 'Behold, they are one people, and they have all one language; and this is what they begin to do; and now nothing will be withholden from them, which they purpose to do.</p>	<p>6 וַיֹּאמֶר יְהוָה הֲנִי עִם אֶחָד וְשָׁפָה אֶחָת לְכָל־ם וְזֶה תַחֲלֹם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא־יִבָּצֵר מִהֶם כָּל אֲשֶׁר יִזְמוּ לַעֲשׂוֹת:</p>
<p>7 Come, let us go down, and there confound their language, that they may not understand one another's speech.'</p>	<p>7 הִבֵּה נִרְדָּה וְנִבְלָה שָׁם שְׁפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שִׁפְתֵי רֵעֵהוּ:</p>
<p>8 So the LORD scattered them abroad from thence upon the face of all the earth; and they left off to build the city.</p>	<p>8 וַיִּפֶּץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֹת הָעִיר:</p>

- (3) איש אל רעהו. אומה לאומה מזרים לכוש וכוש לפוט (6) הן עם אחד. כל טובה זו יש עמהן שעם אחד הם ופוט לכנען (שם ח): הבה. הזמינו עצמכם. כל הזה לשון הזמנה הוא. שמכינים עצמן ומתחזרים למלאכה או לעצה או למשא. הזה, הזמינו אפרקליייר בלע"ז: לבנים. שאין אזנים צבצב שהיא צקעה: ונשרפה לשרפה. כך עושין הלבנים שקורין טוול"ש, שורפים אותן צבצבן: לחמר. לטוח הקיר:
- (4) פן נפוצ. שלא יציא עלינו שום מכה להפיצנו מכאן:
- (5) וירד ה' לראות. לא הולך לכן, אלא בא ללמד לדיינים, שלא ירשיעו הנדון עד שיראו וידינו. במדרש רבי תנחומא (נח יח): בני האדם. אלא בני מי. שמה בני חמורים וגמלים. אלא בני אדם הראשון שכפה את הטובה ואמר (לעיל ג, יז) האשה אשר נתת עמדי. אף אלו כפו צטובה למרוד צמי שהשפיעם טובה ומלטם מן המצול (צ"ר לח, ט):
- (6) הן עם אחד. כל טובה זו יש עמהן שעם אחד הם ושפה אחת לכולם, ודבר זה החלו לעשות: החלם. כמו אמרם, עשותם. להתחיל הם לעשות: לא יבצר מהם וגור לעשותם. צתמיה. יצטר, לשון מניעה, כתרגומו. ודומה לו (תהלים עו, יג) יצור רוח נגידיים:
- (7) הבה נרדה. צבית דינו נמלך מענותותו היתירה (תנחומא נח יח): הבה. מדה כנגד מדה. הם אמרו הבה נבנה, והוא כנגדם מדד ואמר הבה נרדה (תנחומא ישן נח כה): ונבלה. ונבלל. נו"ן משמש בלשון רבים וה"א אחרונה יתירה כה"א של נרדה: לא ישמעו. זה שאלל לבנה, וזה מציא טיט, וזה עומד עליו ופוצע את מוחו (צ"ר לח, י):
- (8) ויפץ ה' אותם משם. בעולם הזה סנהדרין קוז, מה שאמרו פן נפוצ נתקיים עליהם. הוא שאמר שלמה (משלי י, כד) מגורת רשע היא תבואנו:

9	Therefore was the name of it called Babel; because the LORD did there aconfound the language of all the earth; and from thence did the LORD scatter them abroad upon the face of all the earth.	על־כֵּן קרא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי־ שָׁם בָּלְלָ יְהוָה שְׂפַת כָּל־הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפְצִצָם יְהוָה עַל־פְּנֵי כָּל־הָאָרֶץ: (פ)	9
10	These are the generations of Shem. Shem was a hundred years old, and begot Arpachshad two years after the flood.	אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם שָׁם בֶּן מָאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת אַרְפַּכְשָׁד תְּרֵתִין שָׁנִין בְּתֵר טוֹפָא:	10
11	And Shem lived after he begot Arpachshad five hundred years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־שֵׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ אַרְפַּכְשָׁד חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	11
12	And Arpachshad lived five and thirty years, and begot Shelah.	וְאַרְפַּכְשָׁד חָיָה חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שְׁלָח:	12
13	And Arpachshad lived after he begot Shelah four hundred and three years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי אַרְפַּכְשָׁד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שְׁלָח שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	13
14	And Shelah lived thirty years, and begot Eber.	וְשְׁלָח חָיָה תְּלָתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד אֶת־עֵבֶר:	14
15	And Shelah lived after he begot Eber four hundred and three years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־שְׁלָח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ עֵבֶר שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	15
16	And Eber lived four and thirty years, and begot Peleg.	וַיְחִי־עֵבֶר אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־פֶּלֶג:	16
17	And Eber lived after he begot Peleg four hundred and thirty years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי־עֵבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־ פֶּלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	17
18	And Peleg lived thirty years, and begot Reu.	וַיְחִי־פֶלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־רְעוּ:	18

המבול היו גזלנים והיתה מריצה ציניהם, לכן נאצדו. ואלו
היו נוהגים אהבה וריעות ציניהם, שנאמר שפה אחת ודברים
אחדים. למדת ששנאו המחלוקת וגדול השלום (ב"ר לח, א):
(10) שם בן מאת שנה. כשהוליד את ארפכשד, שנחם
אחר המבול:

(9) ומשם הפיצם. למד שאין להם חלק לעולם הנצח
(סנהדרין סט). וכי איז קשה, של דור המבול או של דור
הפלגה. אלו לא פשטויד בעיקר, ואלו פשטויד בעיקר להלחם
בו. ואלו נשטפו, ואלו לא נאצדו מן העולם. אלא שדור

19	And Peleg lived after he begot Reu two hundred and nine years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי-פֶלֶג אַחֲרֵי הוּלִידוֹ אֶת־רְעוּ תֵשַׁע שָׁנִים וּמֵאֲתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	וַיְחִי פֶלֶג בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת רְעוּ מֵאֲתַן וְתֵשַׁע שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:
20	And Reu lived two and thirty years, and begot Serug.	וַיְחִי רְעוּ שְׁתַּיִם וּשְׁלָשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שְׂרוּג:	וַיְחִי רְעוּ תִלְתִּין וְתֵרַתִּין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת שְׂרוּג:
21	And Reu lived after he begot Serug two hundred and seven years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי רְעוּ אַחֲרֵי הוּלִידוֹ אֶת־שְׂרוּג שִׁבְעַ שָׁנִים וּמֵאֲתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	וַיְחִי רְעוּ בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת שְׂרוּג מֵאֲתַן וְשִׁבְעַ שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:
22	And Serug lived thirty years, and begot Nahor.	וַיְחִי שְׂרוּג שְׁלָשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־נְחֹר:	וַיְחִי שְׂרוּג תִלְתִּין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת נְחֹר:
23	And Serug lived after he begot Nahor two hundred years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי הוּלִידוֹ אֶת־נְחֹר מֵאֲתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	וַיְחִי שְׂרוּג בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת נְחֹר מֵאֲתַן שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:
24	And Nahor lived nine and twenty years, and begot Terah.	וַיְחִי נְחֹר תֵשַׁע וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־תֶּרַח:	וַיְחִי נְחֹר עֶשְׂרִין וְתֵשַׁע שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת תֶּרַח:
25	And Nahor lived after he begot Terah a hundred and nineteen years, and begot sons and daughters.	וַיְחִי נְחֹר אַחֲרֵי הוּלִידוֹ אֶת־תֶּרַח תֵשַׁע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמֵאֲתַ שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: (ס)	וַיְחִי נְחֹר בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת תֶּרַח מֵאָה וְתֵשַׁע עֶשְׂרֵי שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:
26	And Terah lived seventy years, and begot Abram, Nahor, and Haran.	וַיְחִי־תֶרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אַבְרָם אֶת־נְחֹר וְאֶת־הָרָן:	וַיְחִי תֶרַח שִׁבְעִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת אַבְרָם יֵת נְחֹר וְיֵת הָרָן:
27	Now these are the generations of Terah. Terah begot Abram, Nahor, and Haran; and Haran begot Lot.	וְאַלֵּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד אֶת־אַבְרָם אֶת־נְחֹר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט:	וְאַלֵּין תּוֹלְדַת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד יֵת אַבְרָם יֵת נְחֹר וְיֵת הָרָן וְהָרָן אוֹלִיד יֵת לוֹט:
28	And Haran died in the presence of his father Terah in the land of his nativity, in Ur of the Chaldees.	וַיָּמָת הָרָן עַל־פְּנֵי תֶרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלְדֹתוֹ בְּאוּר כַּשְׁדִּים:	וּמִית הָרָן עַל אִפִּי תֶרַח אָבוּהִי בְּאֶרֶע יְלָדוּתִיהָ בְּאוּר דְּכַשְׁדָּאִי:

(28) עַל פְּנֵי תֵּרָח אָבִיו. צִחִי אֲצִי (צ"ר). וּמִדֶּרֶשׁ אֲגִידָה, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁעַל יְדֵי אֲצִי מֵת. שְׁקָבֵל תֵּרָח עַל אֲצִרָהּ בְּנוֹ לִפְנֵי נִמְרוֹד עַל שִׁכְתָּת אֶת לָלִמּוֹ, וְהִשְׁלִיכוֹ לִכְבֶּשֶׂן הָאֵשׁ. וְהָרֵן יוֹשֵׁב וְאוֹמֵר בְּלִבּוֹ, אִם אֲצִירִם נוֹאֵחַ אֲנִי מִשְׁלֹ, וְאִם נִמְרוֹד נוֹאֵחַ אֲנִי מִשְׁלֹ. וּכְשֵׁנִיֵּל אֲצִירִם אֲמֹר לוֹ לֵהָרֵן, מִשְׁלֵ מִי אִתָּה. אֲמַר לָהֶם הָרֵן, מִשְׁלֵ אֲצִרָהּ אֲנִי. הִשְׁלִיכוּהוּ לִכְבֶּשֶׂן הָאֵשׁ וְנִשְׂרָף. וְהוּא אוֹר כְּשֵׁדִים. וּמִנַּחֵם פִּירֵשׁ אוֹר, בָּקָעָה. וְכֵן (יִשְׁעִיָּה כד, יד) צְאוּרִים כִּדְדוּהָ, וְכֵן (שֵׁם יא, ח) מֵאוֹרֶת צִפְעוֹנִי. כֹּל חוֹר וּבָקָע עִמּוֹק קְרוֹי אוֹר:

29	And Abram and Nahor took them wives: the name of Abram's wife was Sarai; and the name of Nahor's wife, Milcah, the daughter of Haran, the father of Milcah, and the father of Iscah.	וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים וְשֵׁם אִשְׁת־אַבְרָם שָׂרַי וְשֵׁם אִשְׁת־נָחוֹר מִלְכָּה בַת הָרָן אֲבִיהָ דָּמְלָכָה וְאִשְׁת־יִסְכָּה: וְנָסִיב אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶן נָשִׁין שֵׁם אִתָּת אַבְרָם שָׂרַי וְשֵׁם אִתָּת נָחוֹר מִלְכָּה בַת הָרָן אֲבִיהָ דָּמְלָכָה וְאִשְׁת־יִסְכָּה: מפטיר	
30	And Sarai was barren; she had no child.	וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלֵד: וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה לֵית לָהּ וָלֵד:	30
31	And Terah took Abram his son, and Lot the son of Haran, his son's son, and Sarai his daughter-in-law, his son Abram's wife; and they went forth with them from Ur of the Chaldees, to go into the land of Canaan; and they came unto Haran, and dwelt there.	וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־אַבְרָם בְּנוֹ וְאֶת־ לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנוֹ וְאֶת־שָׂרַי כְּלֹתוֹ אִשְׁת־אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אֹתָם מִאוּר כַּשְׁדִּים לָלֶכֶת אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: וַיְדַבֵּר תֶּרַח יֵת אַבְרָם בְּרִיה וְיֵת לוֹט בֶּר הָרָן בֶּר בְּרִיה וְיֵת שָׂרַי כְּלָתִיה אִתָּת אַבְרָם בְּרִיה וַנִּפְקֹו עִמָּהֶן מֵאוּר כַּשְׁדִּי לְמִיזֵל לְאֶרֶץ דְּכְנַעַן וְאֵתוּ עַד חָרָן וַיִּתִּיבוּ תָמָן:	31
32	And the days of Terah were two hundred and five years; and Terah died in Haran.	וַיְהִי יְמֵי־תֶרַח חֲמֵשׁ שָׁנִים וּמֵאָתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן: (פ) וַהֲוּ יוֹמֵי תֶרַח מֵאָתָן וַחֲמִישׁ שָׁנִין וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן:	קנג פסוקים

The Haftara is Isaiah 54:1 – 55:5 on page ?? . Sepharadim read Isaiah 54:1 – 54:10. On Rosh Hodesh, read the Maftir and Haftara on page ?? .

XII	Now the LORD said unto Abram: 'Get thee out of thy country, and from thy kindred, and from thy father's house, unto the land that I will show thee.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֵךְ־ לָךְ מֵאֶרֶצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֹרְאָךְ: וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָם אֵיזִיל לָךְ מֵאֶרֶץךָ וּמִמִּלְדוּתְךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ לְאֶרֶץ אֲשֶׁר אֹרְאָךְ:	לך י
-----	---	--	---------

(29) יסכה. זו שרה, על שם שסוכה צרוח הקודש, ושהכל איש חי: בחרן. הנו"ן הפוכה לומר לך עד אצרכם חרון אף סוכין ביפיה. (ס"א כמו שנאמר, ויראו אותה שרי פרעה). של מקום: ועוד, יסכה לשון נסיכות (וכן הוא סנהדרין לט להדיא), כמו (1) לך לך. להנאתך ולטובתך, ושם אעשך לגוי גדול וכאן שרה לשון שררה: (31) ויצאו אתם. ויאלו תרח ואצרכם עם לוט ושרי: (32) וימת תרח בחרן. לאחר שיצא אצרכם מחרן וצא לארץ כנען, והיה שם יותר מששים שנה. שהרי כתיב (להלן יצ, 7) ואצרכם בן חמש שנים וע' שנה צלחתו מחרן. ותרח בן שבעים שנה היה כשנולד אצרכם, הרי קמ"ה לתרח כשיצא אצרכם מחרן. עדיין נשארו משנותיו הרבה. ולמה הקדים הכתוב מיתמו של תרח ליציאתו של אצרכם. שלא יהא הדבר מפורסם לכל, ויאמרו, לא קיים אצרכם את כבוד אביו, שהניחו זקן והלך לו. לפיכך קראו הכתוב מת (צ"ר לט, 1). (ס"א ועוד) שהרשעים אף בחייהם קרוים מתים, והנדיקים אף במיתתם קרוים חיים, שנאמר (שמואל ב כג, כ) וצניהו בן יהוידע בן

2	And I will make of thee a great nation, and I will bless thee, and make thy name great; and be thou a blessing.	וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדַּלְתָּה שְׁמִי וְהָיָה בְרָכָה: וְאֶרְבִּי שְׁמִי וְיָתִי מְבָרָךְ:	וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדַּלְתָּה שְׁמִי וְהָיָה בְרָכָה:	2
3	And I will bless them that bless thee, and him that curseth thee will I curse; and in thee shall all the families of the earth be blessed.'	וְאֶבְרַכְתָּה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלְלֶיךָ וְאֶלֹּט וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילְךָ כָּל הָאֲדָמָה: וְזָרַעֲתָ אֶרֶץ:	וְאֶבְרַכְתָּה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלְלֶיךָ וְאֶלֹּט וְיִתְבָּרְכוּ בְּךָ כָּל מִשְׁפָּחַת הָאֲדָמָה:	3
4	So Abram went, as the LORD had spoken unto him; and Lot went with him; and Abram was seventy and five years old when he departed out of Haran.	וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵי יְהוָה וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם עָמִיהּ י' וַאֲזַל עָמִיהּ לוֹט בֶּן-חָמֵשׁ שָׁנִים וּשְׁבַעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן:	וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵי יְהוָה וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם עָמִיהּ י' וַאֲזַל עָמִיהּ לוֹט בֶּן-חָמֵשׁ שָׁנִים וּשְׁבַעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מִחָרָן:	4
5	And Abram took Sarai his wife, and Lot his brother's son, and all their substance that they had gathered, and the souls that they had gotten in Haran; and they went forth to go into the land of Canaan; and into the land of Canaan they came.	וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת-שָׂרִי אִשְׁתּוֹ וְאֶת-לוֹט בֶּן-אָחִיו וְאֶת-כָּל-רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת-הַנַּפְשׁ אֲשֶׁר-עָשׂוּ בַּחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן: וַיִּקַּח אַבְרָם יֵת שָׂרִי אִשְׁתּוֹ וְיֵת לוֹט בֶּר אָחִיו וְיֵת כָּל קִנְיָהוֹן דָּקְנוּ וְיֵת נַפְשָׁא דְשַׁעְבִּידוֹ לְאֻרִּיתָא בַּחָרָן וַיִּנְפְּקוּ לְמִיזַל לְאֶרֶץ דְּקִנְעַן וַאֲתוּ לְאֶרֶץ דְּקִנְעַן:	וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת-שָׂרִי אִשְׁתּוֹ וְאֶת-לוֹט בֶּן-אָחִיו וְאֶת-כָּל-רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֶת-הַנַּפְשׁ אֲשֶׁר-עָשׂוּ בַּחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן:	5
6	And Abram passed through the land unto the place of Shechem, unto the terebinth of Moreh. And the Canaanite was then in the land.	וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שָׁכֵם עַד אֱלֹן מוֹרְהָ וַהֲכַנְעִנִי אֹז בְּאֶרֶץ:	וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שָׁכֵם עַד אֱלֹן מוֹרְהָ וַהֲכַנְעִנִי אֹז בְּאֶרֶץ:	6
7	And the LORD appeared unto Abram, and said: 'Unto thy seed will I give this land'; and he builded there an altar unto the LORD, who appeared unto him.	וַיֵּרָא יְהוָה אֶל-אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזָרְעֶךָ אֶתֵּן אֶת-הָאֶרֶץ הַזֹּאת וַיִּבְנֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו:	וַיֵּרָא יְהוָה אֶל-אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזָרְעֶךָ אֶתֵּן אֶת-הָאֶרֶץ הַזֹּאת וַיִּבְנֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו:	7
8	And he removed from thence unto the mountain on the east of Beth-el, and pitched his tent, having Beth-el on the west, and Ai on the east; and he builded there an altar unto the LORD, and called upon the name of the LORD.	וַיַּעֲתֵק מִשָּׁם הָהָרָה מִקֶּדֶם לְבֵית-אֵל וַיֵּט אֹהֶלָה בֵּית-אֵל מִיָּם וְהָעִי מִקֶּדֶם וַיִּבְנֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה:	וַיַּעֲתֵק מִשָּׁם הָהָרָה מִקֶּדֶם לְבֵית-אֵל וַיֵּט אֹהֶלָה בֵּית-אֵל מִיָּם וְהָעִי מִקֶּדֶם וַיִּבְנֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה:	8

(2) ואעשך לגוי גדול. לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים, ממעטת פריה ורביה, וממעטת את הממון, וממעטת את השם, לכן הוזקק לשלשה זכרות הללו, שהצטיחו על הנשים ועל הממון ועל השם. ואברכך. צ"ר (לט), והיה ברכה. הצרכות נמוכות צידך, עד עכשיו היו צדי, צרכתי לאדם ונח, ומעכשיו אתה תצרך את אשר תחפון. צ"ר (ס). דבר אחר ואעשך לגוי גדול, זה שאומרים אלהי אברהם, ואצרכך, זה שאומרים אלהי יצחק, ואגדלה שמך, זה שאומרים אלהי יעקב, יכול יהיו חותמין בזכותך, (2) תלמוד לומר והיה זכרה, כך חותמין ולא זהם (פסחים קיז:); מארצך. והלא כבר יצא משם עם אביו וצא עד לחרן, אלא כך אמר לו, התרחק עוד משם ולא מצית אצריך: אשר אראך. לא גלה לו הארץ מיד, כדי לחצוצה בעיניו, ולתת לו שכר על כל דבור ודבור. כיצא בו את צנף את יסידך אֲשֶׁר אֶהְיֶה אִתְּ יִצְחָק (בראשית כב, ז), כיצא בו על אסד הָהָרִים אֲשֶׁר אִמְרָ לְאִיָּה (ס), כיצא בו (יונה ג, ז) וקרא לְאִיָּה אֶת הַקָּרִיָּה אֲשֶׁר אִנְכִי דוֹצֵר לְאִיָּה צ"ר): (3) ונברכו בך. יש אגדות רבות. וזה פשוטו, אדם אומר לבנו תהא כאברהם, וכן כל ונברכו בך שצמקרא, וזה מוכיח, צד יצרך ישאל לאמר ישימך אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנָשָׁה 4 צראשית מח, כ:); (5) אשר עשו בחרן. שהכניסו תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים ושרי מגיירת הנשים, ומעלה

9	And Abram journeyed, going on still toward the South.	וַיֵּסַע אַבְרָם הַלּוֹךְ וְנֹסֵעַ וַיָּגֵל אַבְרָם אֶזְיֵל וְנָטִיל הַגִּגָּבָה: (פ)	9
10	And there was a famine in the land; and Abram went down into Egypt to sojourn there; for the famine was sore in the land.	וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם כִּי-כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ:	ישראל
11	And it came to pass, when he was come near to enter into Egypt, that he said unto Sarai his wife: 'Behold now, I know that thou art a fair woman to look upon.	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבֹא מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֶל-שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה-נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יִפְתָּ מְרֹאָה אַתָּה:	11
12	And it will come to pass, when the Egyptians shall see thee, that they will say: This is his wife; and they will kill me, but thee they will keep alive.	וְהָיָה כִּי-יִרְאוּ אֹתְךָ הַמִּצְרַיִם וַיֹּאמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ אֹתִי וְאַתָּה יָחִי:	12
13	Say, I pray thee, thou art my sister; that it may be well with me for thy sake, and that my soul may live because of thee.'	אֲמַרְי־נָא אֶחָתִי אַתְּ לְמַעַן יֵיטֵב-לִי בַּעֲבוּרְךָ וְחַיְתָה נַפְשִׁי בְּגִלְגָּל:	13
14	And it came to pass, that, when Abram was come into Egypt, the Egyptians beheld the woman that she was very fair.	וַיְהִי כִּבּוֹא אַבְרָם מִצְרַיִם וַיִּרְאוּ הַמִּצְרַיִם אֶת-הָאִשָּׁה כִּי-יָפָה הִוא מְאֹד:	שני
15	And the princes of Pharaoh saw her, and praised her to Pharaoh; and the woman was taken into Pharaoh's house.	וַיִּרְאוּ אֹתָהּ שָׂרֵי פַרְעֹה וַיְהַלְלוּ אֹתָהּ אֶל-פַּרְעֹה וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פַּרְעֹה:	15
16	And he dealt well with Abram for her sake; and he had sheep, and oxen, and he-asses, and men-servants, and maid-servants, and she-asses, and camels.	וּלְאַבְרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ וַיְהִי-לֹא צֹאן וּבָקָר וַחֲמֹלִים וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת וְאִתְּנָת וּגְמָלִים:	16
17	And the LORD plagued Pharaoh and his house with great plagues because of Sarai Abram's wife.	וַיִּנְגַע יְהוָה אֶת-פַּרְעֹה וְנָגְעִים גְּדֹלִים וְאֶת-בֵּיתוֹ עַל-דְּבַר שָׂרַי אִשְׁתּוֹ אַבְרָם:	17

(7) ויבן שם מזבח. על צשורת הזרע ועל צשורת ארץ להכשל שם על עון עכן, והחפץ שם עליהם (צ"ר):
 (9) הלוך ונסוע. לפרקים יושב כאן חדש או יותר ונוסע משם, ונוטה אהלו במקום אחר, וכל מסעיו הנגבה, ללכת לדרומה של ארץ ישראל, והיא לצד ירושלים (פי' ירושלים היא בלשון העולם, וסוף ארץ ישראל. כ"פ בישעיה) שהיא בחלקו של יהודה, שנטלו בדרומה של ארץ ישראל הר המוריה שהיא נחלתו (צ"ר לט, טו):
 (10) רעב בארץ. באותה הארץ לצדה, לנסותו אם ירהר צדק דבריו של הקד"ה, שאמר לו ללכת אל ארץ כנען, ועכשיו משיאו ללכת ממנה (פדר"א כו):
 (11) הנה נא ידעתי. מדרש אגדה (צ"ב לז). עד עכשיו

18	And Pharaoh called Abram, and said: 'What is this that thou hast done unto me? why didst thou not tell me that she was thy wife?'	וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתִּי הִוא	וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתִּי הִוא	18
19	Why saidst thou: She is my sister? so that I took her to be my wife; now therefore behold thy wife, take her, and go thy way.'	לָמָּה אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וְאַתָּה לִּי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וְלֵךְ	לָמָּה אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וְאַתָּה לִּי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וְלֵךְ	19
20	And Pharaoh gave men charge concerning him; and they brought him on the way, and his wife, and all that he had.	וַיִּצְוּ עָלָיו פַרְעֹה אֲנָשִׁים וַיִּשְׁלְחוּ אֹתוֹ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ	וַיִּצְוּ עָלָיו פַרְעֹה אֲנָשִׁים וַיִּשְׁלְחוּ אֹתוֹ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ	20
XIII	And Abram went up out of Egypt, he, and his wife, and all that he had, and Lot with him, into the South.	וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַגִּגִּיבָה	וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַגִּגִּיבָה	XIII
2	And Abram was very rich in cattle, in silver, and in gold.	וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנָה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב	וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנָה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב	2
3	And he went on his journeys from the South even to Beth-el, unto the place where his tent had been at the beginning, between Beth-el and Ai;	וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִנֹּגֵב וְעַד־בֵּית אֵל עַד־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־הָיָה שָׁם אֶהְלֹל בֵּית־חֶלֶה בֵּין בֵּית־אֵל וּבֵין הָעֵי	וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִנֹּגֵב וְעַד־בֵּית אֵל עַד־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־הָיָה שָׁם אֶהְלֹל בֵּית־חֶלֶה בֵּין בֵּית־אֵל וּבֵין הָעֵי	3
4	unto the place of the altar, which he had made there at the first; and Abram called there on the name of the LORD.	אֶל־מָקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר־עָשָׂה שָׁם בְּרֵאשִׁיטָה וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְהוָה	אֶל־מָקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר־עָשָׂה שָׁם בְּרֵאשִׁיטָה וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְהוָה	4
5	And Lot also, who went with Abram, had flocks, and herds, and tents.	וְגַם־לְלוֹט הָהֵלֶךְ אֶת־אַבְרָם הָיָה צֹאן־וּבָקָר וְאַהֲלִים	וְגַם־לְלוֹט הָהֵלֶךְ אֶת־אַבְרָם הָיָה צֹאן־וּבָקָר וְאַהֲלִים	שלישי
6	And the land was not able to bear them, that they might dwell together; for their substance was great, so that they could not dwell together.	וְלֹא־נִשְׂאָ אֹתָם הָאָרֶץ לְשִׁבְתָּ יַחְדָּו כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכֻלוּ לְשִׁבְתָּ יַחְדָּו	וְלֹא־נִשְׂאָ אֹתָם הָאָרֶץ לְשִׁבְתָּ יַחְדָּו כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכֻלוּ לְשִׁבְתָּ יַחְדָּו	6

(19) קח ולך. לא כדצמלך שאמר לו הנה ארצי לפניך (ל), טו), אלא אמר לו לך ואל תעמוד, שהמזרים שטופי זמה הם, שמוכיח במסעות ובגבול הארץ (מסעי):

(2) כבוד מאד. טעון משאות: שגמור וזקמם סוסים וקמסם (יחזקאל כג, כ): (20) ויצו עליו. על אודותיו, לשלחו ולשמרו: וישלחו. כתרומתו ואליהו (סוטה מו):

(1) ויעל אברם וגר הגגבה. לצא לדומה של ארץ ישראל, כמו שאמר למעלה הלוך ונסוע הגגבה, להר המוריה (צ"ל לט, טז), ומכל מקום כשהוא הולך ממזרים לארץ כנען, מדרום

(4) אשר עשה שם בראשונה ויקרא שם. ואשר קרא שם אצרים בשם ה'. וגם יש לומר ויקרא שם עכשיו בשם ה':

(5) ההלך את אברם. מי גרם שהיה לו זאת, הליכתו עם אצרים:

646) ולא נשא אותם. לא היתה יכולה להספיק מרעה למקניהם, ולשון קצר הוא, ונריך להוסיף עליו, כמו ולא נשא

7	וַיְהִי־רִיב בֵּין רְעֵי מִקְנֵה־ אֲבָרָם וּבֵין רְעֵי מִקְנֵה־לוֹט וַהֲרִיבֵנִי וַחֲפָרָי אֲזִישֵׁב בְּאַרְצָךְ׃	7
8	וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֶל־לוֹט אֶל־ נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין רְעֵי וּבֵין רְעֵיךָ כִּי־אֲנָשִׁים אֲחִים אֲנַחְנוּ׃	8
9	הֲלֹא כָל־הָאָרֶץ לִפְנֵיךָ הִפְרָדָה נָא מַעְלִי אִם־הִשְׁמָאל וְאִימָנָה וְאִם־הַיְמִין וְאֲשַׁמְאִילָהּ׃	9
10	וַיֹּאמֶר לוֹט אֶת־עֵינָיו וַיִּרְא אֶת־כָּל־כֶּפֶר הַיַּרְדֵּן כִּי כָלָהּ מִשְׁקָה לִפְנֵי שַׁחַת יְהוָה אֶת־ סֹדֶם וְאֶת־עֲמֹרָה כִּגְן־יְהוָה כַּאֲרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶבֶךָ צֹעַר׃	10
11	וַיִּבְחַר־לוֹ לוֹט אֶת כָּל־כֶּפֶר הַיַּרְדֵּן וַיֵּסַע לוֹט מִקְדָּם וַיַּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו׃	11
12	אֲבָרָם יָשָׁב בְּאַרְצָךְ־כְּנָעַן וְלוֹט יָשָׁב בְּעָרֵי הַכְּפֹר וַיֵּאֱחָל עַד־ סֹדֶם׃	12
13	וְאֲנָשֵׁי סֹדֶם רָעִים וַחֲטָאִים לַיהוָה מְאֹד׃	13

אותם מרעה הארץ, לפיכך כחז ולא נשא בלשון זכר:
(7) ויהי ריב. לפי שהיו רועיו של לוט רשעים, ומרעים
זהמם בשדות אחרים, ורועי אצרים מוכיחים אותם על הגזל,
והם אומרים נקמה הארץ לאצרים ולו אין יורש, ולוט יורשו,
ואין זה גזל, והכחז אומר והכנעני והפרזי אז יושב בארץ, ולא
זכה זה אצרים עדיין (צ"ר מא, ה):
(8) אנשים רעים. קרוצים. ומדרש אגדה (צ"ר דומין
בקלסתר פנים:
(9) אם השמאל ואימנה. ככל אשר תשז (אשז) לא תחרק
ממך, ואעמוד לך למגן ולעזר, וסוף דבר הושרך לו, שנאמר
(יד, יד) וישמע אצרכם פי נשצה אסיו וגו': אימנה. אימין
את עצמי, כמו ואשמאילה אשמאיל את עצמי. ואם תאמר היה
לו לינקד ואיימינה, כך מצינו במקום אחר (ש"צ יד, יט) אס
אס להמין, ואין נקוד להמין:
(10) כי כללה משקה. ארץ נחלי מים (אונקלוס): לפני
שחת ה' את סדום ואת עמורה. היה אותו מישור: כגן
ה'. לאילנות (ספרי עקב יא, י): בארץ מצרים. לזרעים
(שס): באבכה צער. עד זוער. ומדרש אגדה דורשו לגנאי,
על שהיו שטופי זמה צחר לו לזכר כחונתם. (צמסכת הוריות
י: צ"ר):
(11) ככר. מישור כחרגומו: מקדם. נסע מאכל אצרים
(למזרח), והלך לו למערבו של אצרים, נמאל נוסע ממזרח
למערב. ומדרש אגדה (צ"ר) הסיע עצמו מקדמונו של עולם,
תאמר, אי אפשר לא באצרים ולא באלהיו:
(12) ויאחל. נטה אהליו לרועיו ולמקנהו עד סדום:

14	And the LORD said unto Abram, after that Lot was separated from him: 'Lift up now thine eyes, and look from the place where thou art, northward and southward and eastward and westward;	וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם בְּתֵר הַפָּרָד־לוֹט מַעֲמֹו שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אַתָּה שָׁם צָפֹנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה וְיָמָה: וּלְמִדְנָחָה וּלְמַעְרָבָא:	14 וַיֹּהֲוֶה אָמַר אֶל־אַבְרָם אַחֲרֵי הַפָּרָד־לוֹט מַעֲמֹו שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אַתָּה שָׁם צָפֹנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה וְיָמָה:
15	for all the land which thou seest, to thee will I give it, and to thy seed for ever.	כִּי אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה לָךְ אֶתְּנֶנָּה וְלִזְרַעְךָ עַד־עוֹלָם:	15 כִּי אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה לָךְ אֶתְּנֶנָּה וְלִזְרַעְךָ עַד־עוֹלָם:
16	And I will make thy seed as the dust of the earth; so that if a man can number the dust of the earth, then shall thy seed also be numbered.	וַאֲשֶׁנִּי יֵת בְּנֶךְ סִגְיָאִין כְּעַפְרָא דְאַרְעָא כְּמָא דְלִית אַפְשָׁר לְגַבֵּר לְמַמְנֵי יֵת עַפְרָא דְאַרְעָא אַף בְּנֶךְ לֹא יִתְמַנּוּן:	16 וְשִׁמְתִּי אֶת־זֶרְעֶךָ כְּעַפְרַת הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אִם־יֻכַּל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת־עַפְרַת הָאָרֶץ גַּם־זֶרְעֶךָ יִמְנָה:
17	Arise, walk through the land in the length of it and in the breadth of it; for unto thee will I give it.'	קוּם הֲלִיךְ בְּאַרְעָא לְאוּרְכָהּ וּלְרֻחְבָּהּ כִּי לָךְ אֶתְּנֶנָּה:	17 קוּם הֲלִיךְ בְּאַרְעֵי לְאוּרְכָהּ וּלְרֻחְבָּהּ כִּי לָךְ אֶתְּנֶנָּה:
18	And Abram moved his tent, and came and dwelt by the terebinths of Mamre, which are in Hebron, and built there an altar unto the LORD.	וַיִּבָּרַס אַבְרָם וַאֲתָא וַיֵּתִיב בְּמִישְׁרֵי מַמְרָא דְבְּחֶבְרוֹן וַיִּבְנֵא תַמָּן מִזְבֵּחַ קָדֶם יי:	18 וַיֵּאֱתֵל אַבְרָם וַיָּבֵא וַיֵּשֶׁב בְּאַלְנֵי מַמְרָא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה: (פ)
XIV	And it came to pass in the days of Amraphel king of Shinar, Arioch king of Ellasar, Chedorlaomer king of Elam, and Tidal king of Goiim,	וַהֲוָה בְּיוֹמֵי אַמְרָפֶל מֶלֶכָא דְבָבֵל אַרְיוֹךְ מֶלֶכָא דְאַלְסָר כְּדוּרְלֵמֶר מֶלֶכָא דְעִילָם וַתְּדַעַל מֶלֶכָא דְעַמְמֵי:	רביעי יא וַהֲוָה בְּיָמֵי אַמְרָפֶל מֶלֶךְ־שִׁנַּר אַרְיוֹךְ מֶלֶךְ־אֶלְסָר כְּדוּרְלֵמֶר מֶלֶךְ־עִילָם וַתְּדַעַל מֶלֶךְ־גּוֹיִם:
2	that they made war with Bera king of Sodom, and with Birsha king of Gomorrah, Shinab king of Admah, and Shemeber king of Zeboiim, and the king of Bela—the same is Zoar.	עֲבָדוּ קָרְבָּא עִם בְּרַע מֶלֶכָא דְסֻדּוֹם וְעִם בִּרְשָׁע מֶלֶכָא דְעֻמּוֹרָה שְׁנָאֵב מֶלֶכָא דְאַדְמָה וְשִׁמְאֵבֶר מֶלֶכָא דְצִבּוֹיִם וּמֶלֶכָא דְבֵלַע הִיא צוּעַר:	2 עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת־בְּרַע מֶלֶךְ־סֻדּוֹם וְאֶת־בִּרְשָׁע מֶלֶךְ־עֻמּוֹרָה שְׁנָאֵבֻ מֶלֶךְ־אֲדָמָה וְשִׁמְאֵבֶר מֶלֶךְ־צִבּוֹיִם וּמֶלֶךְ־בֵּלַע הִיא צוּעַר:
3	All these came as allies unto the vale of Siddim—the same is the Salt Sea.	כָּל אֵלִין אֶתְּכַנְשׁוּ לְמִישַׁר חֲקִלְיָא הוּא אַתֵּר יָמָא דְמִלְחָא:	3 כָּל־אַלְהֵי חֲבָרֵי אֶל־עַמֶּק הַשִּׁדִּים הוּא יָם הַמֶּלַח:

- (13) ואנשי סדום רעים. ואף על פי כן לא נמנע לזוט מלשכון עמהם. ורבותינו (יומא לז:): למדו מכאן שם קשעים יקבצו (משלי ז:): רעים. צגופס: וחטאים. צממונס (סנהדרין קט. צ"ר): לז' מאד. יודעים רצונם
- (14) אחרי הפרד לזוט. כל זמן שהרשע עמו, היה הדבור פורש ממנו (תנחומא וילא י) (ולעיל שהיה לזוט אללו וכתיב וירא ה' אל אצרים, צאותה שעה כשר היה, וק"ל):
- (16) אשר אם יוכל איש. כשם שאי אפשר לעפר להמנות, כך זרעך לא ימנה (אונקלוס):
- (18) ממרא. שם אדם (צ"ר מצח):
- (1) אמרפל. הוא נמרוד, שאמר לאצרהם פול לחור כצנן האש (עירובין נג:): מלך גוים. מקום יש ששמו גוים. 8 שם שנתקצו שמה מכמה אומות ומקומות, והמליכו איש עליהם, ושמו תדעל. (צ"ר שם):
- (2) ברע. רע לשמים ורע לצריות (תנחומא): ברשע.

4 Twelve years they served Chedorlaomer, and in the thirteenth year they rebelled.	שָׁנִים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת־ כְּדֻרְלֶעֶמֶר וּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָרְדּוּ: תָּרַתָּא עֶסְרִי שָׁנִין פְּלָחוּ יֵת כְּדֻרְלֶעֶמֶר וּתְלַת עֶסְרִי שָׁנִין מָרְדּוּ:	4 שָׁנִים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת־ כְּדֻרְלֶעֶמֶר וּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָרְדּוּ:
5 And in the fourteenth year came Chedorlaomer and the kings that were with him, and smote the Rephaim in Ashteroth-karnaim, and the Zuzim in Ham, and the Emim in Shaveh-kiriathaim,	וּבִארְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא כְּדֻרְלֶעֶמֶר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת־רִפְאִים בְּעִשְׁתְּרֹת קַרְנַיִם וְאֶת־זֻזִּים בְּחָם וְאֶת־ הָאֵמִים בְּשָׁוֶה קִרְיַתְאִים: וּבִארְבַּע עֶסְרִי שָׁנִין אָתָּא כְּדֻרְלֶעֶמֶר וּמְלָכֵיָּא דְעַמֵּיהּ וּמָחוּ יֵת גְּבֵרֵיָּא דְבַעֲשֵׁתְרַת קַרְנַיִם וְיֵת תְּקִיפֵיָּא דְבִהֶמְתָּא וְיֵת אֵימָתַי דְּבִשְׁוֶה קִרְיַתְאִים:	5 וּבִארְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא כְּדֻרְלֶעֶמֶר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת־רִפְאִים בְּעִשְׁתְּרֹת קַרְנַיִם וְאֶת־זֻזִּים בְּחָם וְאֶת־ הָאֵמִים בְּשָׁוֶה קִרְיַתְאִים:
6 and the Horites in their mount Seir, unto El-paran, which is by the wilderness.	וְאֶת־הַחֹרִי בְּהַרְרֵם שַׁעִיר עַד אֵיל פָּאֶרָן אֲשֶׁר עַל־הַמִּדְבָּר: וְיֵת חוֹרָאֵי דְבִשְׁוֶרָא דְשַׁעִיר עַד מִישַׁר פָּאֶרָן דְסַמִּיָּה עַל מִדְבָּרָא:	6 וְאֶת־הַחֹרִי בְּהַרְרֵם שַׁעִיר עַד אֵיל פָּאֶרָן אֲשֶׁר עַל־הַמִּדְבָּר:
7 And they turned back, and came to En-mishpat—the same is Kadesh—and smote all the country of the Amalekites, and also the Amorites, that dwelt in Hazazon-tamar.	וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־עֵין מִשְׁפָּט הָיָה קָדֵשׁ וַיַּכּוּ אֶת־כָּל־שָׂדֶה הָעַמְלָקִי וְגַם אֶת־הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּחִצְצֹן תָּמָר: וְתָבוּ וַאֲתוּ לְמִישַׁר פְּלוֹג דִּינָא הֵיא רָקֵם וּמָחוּ יֵת כָּל חֶקֶל עַמְלָקָא וְאַף יֵת אַמּוֹרָאָה דִּיחֵיב בְּעֵין גְּדִי:	7 וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־עֵין מִשְׁפָּט הָיָה קָדֵשׁ וַיַּכּוּ אֶת־כָּל־שָׂדֶה הָעַמְלָקִי וְגַם אֶת־הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּחִצְצֹן תָּמָר:
8 And there went out the king of Sodom, and the king of Gomorrah, and the king of Admah, and the king of Zeboiim, and the king of Bela—the same is Zoar; and they set the battle in array against them in the vale of Siddim;	וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סֹדֶם וּמֶלֶךְ עֲמֹרָה וּמֶלֶךְ אַדְמָה וּמֶלֶךְ צִבְיִים וּמֶלֶךְ בֶּלַע הוּא־צֹעַר וַיַּעֲרְכוּ אֹתָם מִלְחָמָה בְּעֶמֶק הַשָּׁדִים: וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סֹדֶם וּמֶלֶךְ עֲמֹרָה וּמֶלֶךְ אַדְמָה וּמֶלֶךְ צִבְיִים וּמֶלֶךְ בֶּלַע הוּא־צֹעַר וַיַּעֲרְכוּ אֹתָם מִלְחָמָה בְּעֶמֶק הַשָּׁדִים:	8 וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סֹדֶם וּמֶלֶךְ עֲמֹרָה וּמֶלֶךְ אַדְמָה וּמֶלֶךְ צִבְיִים וּמֶלֶךְ בֶּלַע הוּא־צֹעַר וַיַּעֲרְכוּ אֹתָם מִלְחָמָה בְּעֶמֶק הַשָּׁדִים:
9 against Chedorlaomer king of Elam, and Tidal king of Goiim, and Amraphel king of Shinar, and Arioch king of Ellasar; four kings against the five.	עִם כְּדֻרְלֶעֶמֶר מֶלֶךְ אֵלָם וְתִדַּל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנָּר וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלְסָר אַרְבַּעַה מְלָכִים אֶת־חֲמִשָּׁה: עִם כְּדֻרְלֶעֶמֶר מֶלֶךְ אֵלָם דְּעִילָם וְתִדַּל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנָּר וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלְסָר אַרְבַּעַה מְלָכִים אֶת־חֲמִשָּׁה:	9 אֶת כְּדֻרְלֶעֶמֶר מֶלֶךְ אֵלָם וְתִדַּל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנָּר וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלְסָר אַרְבַּעַה מְלָכִים אֶת־חֲמִשָּׁה:

שהיו זו שדות הרצה (אונקלוס). ומדרש אגדה יש הרצה: צעוצי הקורה (צ"ר): והמלכים וגו'. אלו שלשה מלכים: הוא ים המלח. לאחר זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים המלח (סס). ומדרש אגדה (צ"ר) אומר, שנתקעו הנזרים סביבותיו ונמשכו יאורים לתוכו: (4) שנים עשרה שנה עבדו. חמשה מלכים הללו את כדלעומר: (ה) (5) ובארבע עשרה שנה. למרדן (שצח יא. צ"ר): צעל ג' (יהושע יא, יז) צעל שמו, וכולן מתורגמין מישר, וכל בא כדלעומר. לפי שהוא היה צעל המעשה, נכנס

10 Now the vale of Siddim was full of slime pits; and the kings of Sodom and Gomorrah fled, and they fell there, and they that remained fled to the mountain.	וַיֵּמָק הַשְּׂדִים בְּאֶרֶת בְּאֶרֶת חֲמֹר וַיִּנָּסוּ מִלֶּךְ-סֹדִם וְעִמְרָה וַיִּפְּלוּ-שָׁמָּה וְהַנִּשְׁאָרִים הָרָה וַיָּנֹסוּ:	10 וַיֵּמָק הַשְּׂדִים בְּאֶרֶת בְּאֶרֶת חֲמֹר וַיִּנָּסוּ מִלֶּךְ-סֹדִם וְעִמְרָה וַיִּפְּלוּ-שָׁמָּה וְהַנִּשְׁאָרִים הָרָה וַיָּנֹסוּ:
11 And they took all the goods of Sodom and Gomorrah, and all their victuals, and went their way.	וַיִּקְחוּ אֶת-כָּל-רֶכֶשׁ סֹדִם וְעִמְרָה וְאֶת-כָּל-אֲכָלָם וַיֵּלְכוּ:	11 וַיִּקְחוּ אֶת-כָּל-רֶכֶשׁ סֹדִם וְעִמְרָה וְאֶת-כָּל-אֲכָלָם וַיֵּלְכוּ:
12 And they took Lot, Abram's brother's son, who dwelt in Sodom, and his goods, and departed.	וַיִּקְחוּ אֶת-לוֹט וְאֶת-רֶכֶשׁוֹ בֶּן-אָחִי אַבְרָם וַיֵּלְכוּ וְהוּא יוֹשֵׁב בְּסֹדִם:	12 וַיִּקְחוּ אֶת-לוֹט וְאֶת-רֶכֶשׁוֹ בֶּן-אָחִי אַבְרָם וַיֵּלְכוּ וְהוּא יוֹשֵׁב בְּסֹדִם:
13 And there came one that had escaped, and told Abram the Hebrew—now he dwelt by the terebinths of Mamre the Amorite, brother of Eshcol, and brother of Aner; and these were confederate with Abram.	וַיָּבֹא הַפְּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעֵבְרִי וְהוּא שָׁכֵן בְּאֵלֵי מַמְרֵי הָאֹמֹרִי אֶחָיו אֶשְׁכּוֹל וְאֶחָיו אֲנֵר וְהֵם בְּעָלֵי בְרִית-אַבְרָם:	13 וַיָּבֹא הַפְּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעֵבְרִי וְהוּא שָׁכֵן בְּאֵלֵי מַמְרֵי הָאֹמֹרִי אֶחָיו אֶשְׁכּוֹל וְאֶחָיו אֲנֵר וְהֵם בְּעָלֵי בְרִית-אַבְרָם:
14 And when Abram heard that his brother was taken captive, he led forth his trained men, born in his house, three hundred and eighteen, and pursued as far as Dan.	וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיִּרְקֹא אֶת-חֲנִיכָיו וַיְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדָּף עַד-דָּן:	14 וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיִּרְקֹא אֶת-חֲנִיכָיו וַיְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדָּף עַד-דָּן:
15 And he divided himself against them by night, he and his servants, and smote them, and pursued them unto Hobah, which is on the left hand of Damascus.	וַיִּחַלֵּק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וְעַבְדָּיו וַיִּירָדְפֻם עַד-חֹבָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדַמְשָׁק:	15 וַיִּחַלֵּק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וְעַבְדָּיו וַיִּירָדְפֻם עַד-חֹבָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדַמְשָׁק:

אחד שמו עליו: על המדבר. אל המדבר, כמו ועליו משה מנשה (במדבר 3, כ):
 (7) עין משפט הוא קדש. על שם העמיד, שעמידין משה ואהרן להשפט שם על עסקי אותו העין, והם מי מריבה (תנחומא). ואונקלוס תרגמו כפשוטו, מקום שהיו בני המדינה מתקבצים שם לכל משפט: שדה העמלקי. עדיין לא נולד עמלק, ונקרא על שם העמיד (שם ו"ר): בחצצן תמר. הוא עין גדי (אונקלוס), מקרא מלא (צדצרי הימים-3 כ, 3) ציהושפט:
 (9) ארבעה מלכים וגר. ואף על פי כן נלחו המועטים, להודיען שגבורים היו, ואף על פי כן לא נמנע אברהם מלרדוף אחריהם:
 (10) בארת בארת חמר. צורות הרצה היו שם, שנוטלים משם אדמה לטיט של בנין (צ"ר). ומדרש אגדה (שם), שהיה

הטיט מוגזל (מגוזל) צהם, ונעשה נס למלך סדום שיצא משם, לפי שהיו צאומות מקצתן שלא היו מאמינים שניצול אברהם מאור כשדים מכשן האש, וכיון שיצא זה מן החמר האמינו צאצאיהם למפרע (צ"ר מז, ז): הרה נסו. להר נסו, הרה כמו להר, כל חיצה שזריכה למ"ד צמחלה הטייל לה"א צסופה (יצמות יג). וש חילוק בין הרה להרה שה"א שצסוף חיצה עומדת במקום למ"ד שצראשה, אצל (ס"א ז) אינה

16	And he brought back all the goods, and also brought back his brother Lot, and his goods, and the women also, and the people.	וַיָּשָׁב אֶת כָּל-הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת-לוֹט אָחִיו וְרֶכֶשׁוֹ הַשֵּׁיב וְגַם אֶת-הַנָּשִׁים וְאֶת-הָעָם:	וַאֲחֵיב יֵת כָּל קִנְיָא וְאָף יֵת לוֹט אָחוּהִי וְקִנְיָנִיהָ אָחֵיב וְאָף יֵת נָשִׂיא וְיֵת עַמָּא:
17	And the king of Sodom went out to meet him, after his return from the slaughter of Chedorlaomer and the kings that were with him, at the vale of Shaveh—the same is the King's Vale.	וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סֹדֶם לִקְרֹאתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מִהַכּוֹת אֶת-כְּדָרְלַעְמֹר וְאֶת-הַמְּלָכִים אֲשֶׁר-אִתּוֹ אֶל-עַמְקֵי שָׁוֵה הוּא עַמְקֵי הַמֶּלֶךְ:	וַנִּפֵּק מֶלְכָּא דְסֹדוֹם לְקִדְמוּתִיהָ בְּתֵר דְּתֵב מִלְּמַחֲמֵי יֵת כְּדָרְלַעְמֹר וְיֵת מֶלְכִּיא דְעַמִּיָּה לְמִישֵׁר מִפְּנֵא הוּא בֵּית רִיסָא דְמֶלְכָּא:
18	And Melchizedek king of Salem brought forth bread and wine; and he was priest of God the Most High.	וּמֶלְכִי-צִדֶּק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לֶחֶם וַיֵּינ וְהוּא כֹהֵן לֵאלֹהֵי עֵלְיוֹן:	וּמֶלְכִי צִדֶּק מֶלְכָּא דִירוּשָׁלַם אִפִּיק לָחִים וַחֲמֵר וְהוּא מִשְׁמִישׁ קִדָּם אֵל עֵלְאָה:
19	And he blessed him, and said: 'Blessed be Abram of God Most High, Maker of heaven and earth;	וַיְבָרֶכְהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם לֵאלֹהֵי עֵלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:	וַבְּרָכִיהָ וַאֲמַר בְּרִיד אַבְרָם לֵאלֹהֵי עֵלְאָה דְקִנְיָנִיהָ שְׁמִיא וְאָרְעָא:
20	and blessed be God the Most High, who hath delivered thine enemies into thy hand.' And he gave him a tenth of all.	וּבְרוּךְ אֵל עֵלְיוֹן אֲשֶׁר-מָגֵן צָרָךְ בְּיָדְךָ וַיִּתֵּן-לּוֹ מֵעֵשֶׂר מִכָּל:	וּבְרִיד אֵל עֵלְאָה דְמִסַּר סְנֵאָךְ בְּיָדְךָ וַיֵּתֵב לְיָהּ חֹד מִן עֵסְרָא מִכָּל:
21	And the king of Sodom said unto Abram: 'Give me the persons, and take the goods to thyself.'	וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ-סֹדֶם אֶל-אַבְרָם תֵּן-לִי הַנַּפְשׁ וְהָרֶכֶשׁ קַח-לָךְ:	וַאֲמַר מֶלְכָּא דְסֹדוֹם לְאַבְרָם הֵב לִי נַפְשָׁתָא וְקִנְיָנָא סָב לָךְ:
22	And Abram said to the king of Sodom: 'I have lifted up my hand unto the LORD, God Most High, Maker of heaven and earth,	וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-מֶלֶךְ סֹדֶם הִרְמַתִּי יָדִי אֶל-יְהוָה אֵל עֵלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:	וַאֲמַר אַבְרָם לְמֶלְכָּא דְסֹדוֹם אֲרִמִּית יָדִי בְּצִלּוֹ קִדָּם יְיָ אֵל עֵלְאָה דְקִנְיָנִיהָ שְׁמִיא וְאָרְעָא:
23	that I will not take a thread nor a shoe-latchet nor aught that is thine, lest thou shouldest say: I have made Abram rich;	אִם-מִחוּט וְעַד שָׁרוּף-זָעַל וְאִם-אֶקַּח מִכָּל-אֲשֶׁר-לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הִעֲשֵׂרְתִּי אֶת-אַבְרָם:	אִם מִחוּטָא וְעַד עֲרֻקַּת מִסָּנָא וְאִם אֶסֶב מִכָּל דְּלָךְ וְלֹא תֵימַר אֲנֵא עֲתִרִית יֵת אַבְרָם:

עומדת במקום למ"ד, ונקודה (ס"א לנקוד) פתח תחתיה, בעשרות קרנים. תנחומא (חקת כה). ומדרש בראשית רבה והרי הרה כמו להר, או כמו אל הר, ואינו מפרש לאיזה הר, אלא שכל אחד נס באשר מצא הר תחלה. וכשהוא נותן ה"א בראשה לכחוד ההרהאו המדברה, פתרונו כמו אל ההר או כמו לההר (להר), ומשמע לאותו הר הידוע ומפורש בפרשה:

(12) והוא יושב בסדום. מיגרס לו זאת, שיצתו צדום (צ"ר):

(13) ויבא הפליט. לפי פשוטו זה עוג שפלט מן המלחמה, והוא שכתוב פי רק עוג נשאר מִיָּתֶר הַרְפָּאִים (דברים ג, יא), וזהו נשאר, שלא הרגוהו אמרפל וחזיריו כשהכו הרפאים

עומדת במקום למ"ד, ונקודה (ס"א לנקוד) פתח תחתיה, בעשרות קרנים. תנחומא (חקת כה). ומדרש בראשית רבה והרי הרה כמו להר, או כמו אל הר, ואינו מפרש לאיזה הר, אלא שכל אחד נס באשר מצא הר תחלה. וכשהוא נותן ה"א בראשה לכחוד ההרהאו המדברה, פתרונו כמו אל ההר או כמו לההר (להר), ומשמע לאותו הר הידוע ומפורש בפרשה:

(12) והוא יושב בסדום. מיגרס לו זאת, שיצתו צדום (צ"ר):

(13) ויבא הפליט. לפי פשוטו זה עוג שפלט מן המלחמה, והוא שכתוב פי רק עוג נשאר מִיָּתֶר הַרְפָּאִים (דברים ג, יא), וזהו נשאר, שלא הרגוהו אמרפל וחזיריו כשהכו הרפאים

למנות, והוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עסיד לעמוד זה, וכן תנוף לנער (משלי כב, ו), תְּנֻפֶּת הַמִּזְבֵּחַ¹ צמדצו, יא), תְּנֻפֶּת הַבַּיִת (תהלים ל, א), וצלע"ו קורין לו איננניי"ר וצרש"י כ"י אישטרייני"ר: שמונה עשר וגו'. רבותיו אמרו (נדרים לב) אליעזר לצדו הים. והוא מנין

24	save only that which the young men have eaten, and the portion of the men which went with me, Aner, Eshcol, and Mamre, let them take their portion.'	בְּרַקְעָדִי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי עִנְרֵי אֶשְׁכּוֹל וּמַמְרֵי הֵם יִקְחוּ חֵלָקָם: (ס)	24
XV	After these things the word of the LORD came unto Abram in a vision, saying: 'Fear not, Abram, I am thy shield, thy reward shall be exceeding great.'	אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְּבַר־יְהוָה אֶל־אַבְרָם בְּמַחְזָה לֵאמֹר אֶל־תִּירָא אַבְרָם אֲנִי מִגֵּן לְךָ שְׂכָרְךָ תִּרְבֶּה מְאֹד: בְּתֵר פִּתְגָמָא הָאֵלִין הָיָה פִּתְגָמָא דִּי עִם אַבְרָם בְּנִבְוָאָה לְמִימְרָא לֹא תִדְחַל אַבְרָם מִימְרֵי תַקוּף לְךָ אֲגִרָה סִגִּי לְחֻדָּא:	יב
2	And Abram said: 'O Lord God, what wilt Thou give me, seeing I go hence childless, and he that shall be possessor of my house is Eliezer of Damascus?'	וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֲדֹנָי יְהוִה מַה־תִּתֶּן לִי וְאֲנִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי וּבֶן־מֶשֶׁק בֵּיתִי הוּא דְמֶשֶׁק אֱלִיעֶזֶר: וַיֹּאמֶר אַבְרָם יְיָ אֱלֹהִים מָה תִתֶּן לִי וְאֲנִי אֲזִיל דְּלֹא וְלֹד וּבֶר פִּרְנָסָא הָדִין דְּבִבְיַתִּי הוּא דְמֶשֶׁקָאָה אֱלִיעֶזֶר:	2
3	And Abram said: 'Behold, to me Thou hast given no seed, and, lo, one born in my house is to be mine heir.'	וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵן לֹא נָתַתָּה זָרַע וְהִנֵּה בֶן־בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי: וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵא לִי לֹא יִהְיֶה וְלֹד וְהָא בֶר בֵּיתִי יִרִית יְתִי:	3
4	And, behold, the word of the LORD came unto him, saying: 'This man shall not be thine heir; but he that shall come forth out of thine own bowels shall be thine heir.'	וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי־אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ הוּא יִירָשְׁךָ: וְהָא פִּתְגָמָא דִּי עָמִיד לְמִימְרָא לֹא יִירָתְנָךְ דִּין אֱלֵהִין בֶּר דְּתוֹלִיד הוּא יִירָתְנָךְ:	4
5	And He brought him forth abroad, and said: 'Look now toward heaven, and count the stars, if thou be able to count them'; and He said unto him: 'So shall thy seed be.'	וַיּוֹצֵא אוֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִבֵּט־נָא הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם־תּוּכַל לִסְפֹּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זֶרְעֶךָ: וַאֲפִיק יְתִיה לְבָרָא וַאֲמַר אֶסְתְּכִי כְעַן לְשָׁמַיָא וּמִנִּי כּוֹכְבִּיָא אִם תְּכּוּל לְמִמְנִי יִתְהוֹן וַאֲמַר לִיה כְּדִין יִהוֹן בְּנָךְ:	5

עליון, וכן כי נשבעתי (בראשית כב, טז), נשבע אני, וכן נתתי פסוק השדה קח ממני (שם כג, יג), נותן אני לך כסף השדה וקחהו ממני:

(23) אם מחוט ועד שרוך נעל. אעכב לעצמי מן השבי ואם אקח מכל אשר לך. ואם תאמר לתת לי שכר מצית גנויך, לא אקח: ולא תאמר וגו'. שהקצ"ה הצטייחני לעשרני, שנאמר וְאֶצְרְךָ וגו' (יב, ז):

(24) הנערים. עצדי אשר הלכו אתי, ועוד ענר אשכול וממרא וגו', ואף על פי שעצדי נכנסו למלחמה, שנאמר (טו) הוֹאֵל וְעֶצְדִּיו וַיִּנָּס, וענר וחציריו יסבו על הכלים לשמור, אפלו הכי הם יקחו חלקם, וממנו למד דוד, שאמר פָּחַלְק הַיָּד מְלָקְמָהּ הוֹכַלְק הַיָּשָׁב עַל הַפָּלִים יִסְדּוּ יַחַלְקוּ (שמואל"א ל, ז):

6	And he believed in the LORD; and He counted it to him for righteousness.	וַהֲאֵמֵן בַּיהוָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ וַיַּחְשְׁבֶהָ לֵיהּ לְזָכוֹ:	6
7	And He said unto him: 'I am the LORD that brought thee out of Ur of the Chaldees, to give thee this land to inherit it.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׁדִּים לָתֶת לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ:	ששי
8	And he said: 'O Lord God, whereby shall I know that I shall inherit it?'	וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְהוָה בְּמָה אֲדַע כִּי אִירְשֶׁנָּה:	8
9	And He said unto him: 'Take Me a heifer of three years old, and a she-goat of three years old, and a ram of three years old, and a turtle-dove, and a young pigeon.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו קַח־לִי עֵגְלָה מְשֻׁלָּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלָּשֶׁת וְאַיִל מְשֻׁלָּשׁ וְתֹר וְגֹזָל:	9
10	And he took him all these, and divided them in the midst, and laid each half over against the other; but the birds divided he not.	וַיִּקַּח־לוֹ אֶת־כָּל־אַלֶּה וַיְבַתֵּר אוֹתָם בִּתְּוֶךְ וַיִּתֵּן אִישׁ־בְּתֵרוֹ לְקִרְאֵת רֵעֵהוּ וְאֶת־הַצֶּפֶר לֹא בָתֵּר:	10
11	And the birds of prey came down upon the carcasses, and Abram drove them away.	וַיֵּרֶד הָעֵיט עַל־הַפְּגָרִים וַיִּשָּׁב אוֹתָם אַבְרָם:	11

(1) אחר הדברים האלה. כל מקום שנאמר אחר, סמוך. אחרי, מופלג (ב"ר מד, ה). אחר הדברים האלה, אחר שנעשה לו גם זה שהרג את המלכים, והיה דואג ואומר שמא קצתתי שבר על כל צדקותי, לכך אמר לו המקום אל חירא אצבר. אנכי מגן לך. מן העושה, שלא תענש על כל אותן נפשות שהרגת (ב"ר), ומה שאתה דואג על קצול שכרך, שכרך הרבה מאד (ב"ר):

(2) הולך עירי. מנחם בן סרוק פירשו לשון יורש, וחבר לו ער וענה (מלאכי ב, יז), עירי בלא יורש, כאשר תאמר וצָלָל תְּבֹאֲתִי תִשָּׁרֵשׁ (איוב לא, יז), תעקר שרשיה, כך לשון עירי חסר צנים ובלע"ז דעונפאט"ם. ולי נראה ער ועונה, מגזרת וְלָצִי עַר (שיר השירים ה, ז), ועירי לשון חורבן, וכן ערו ערו (תהלים קלז, ז), וכן ערות יסוד (חזקוני ג, יג), וכן עָרַעַר תִּתְעַרְעַר (ירמיה נא, נח), וכן פִּי אֶרְזָה עָרָה (פסיה ז, יד): ובן משק ביתי. כתרוממו, שכל ציתי ניזון על פיו, כמו ועל פִּיךָ יִשָּׁק (בראשית מא, מ), אפוטרופא שלי, ואילו היה לי בן היה צני ממונה על שלי: דמשק. לפי התרגום מדמשק היה, ולפי מדרש אגדה (ב"ר) שרדף המלכים עד דמשק, ובגמרא שלנו (יומא כח:) דרשו נוטריקון, דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים:

(3) הן לי לא נתת זרע. ומה תועלת בכל אשר תתן לי: (5) ויוצא אתו החוצה. לפי פשוטו הוציאו מהלכו לחוץ לראות הכוכבים. ולפי מדרשו (שבת קנו), אמר לו לא מאטגנינות שלך שראית צמזמות שאינך עמיד להעמיד בן, אצברם אין לו בן, אצל אצברהם יש לו בן, וכן שרי לא תלד, אצל שרה תלד (ב"ר), אני קורא לכם שם אחר וישמנה המזל. דבר אחר, הוציאו מחללו של עולם והגזיהו למעלה מן הכוכבים, וזהו לשון הצטה מלמעלה למטה (תנחומא חיי שרה ו ב"ר):

(6) והאמן בה. לא שאל לו אות על זאת, אצל על ירושת הארץ שאלו אות, ואמר לו צמה אדע: ויחשבה לו צדקה. הקצ"ה חשבה לאצברם לזכות ולצדקה, על האמונה שהאמן צו. דבר אחר צמה אדע, לא שאל לו אות, אלא אמר לפניו, הודיעני באיזה זכות יתקיימו זה, אמר לו הקצ"ה בזכות הקרצנות (תענית כז:):

(9) עגלה משלשת. שלשה עגלים רמז לשלשה פרים, פר יום הכפורים ופר העלם דבר של כצור ועגלה ערופה (ב"ר מד,

12	And it came to pass, that, when the sun was going down, a deep sleep fell upon Abram; and, lo, a dread, even a great darkness, fell upon him.	וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וַתִּרְדָּמָה נִפְלָה עַל־אַבְרָם וַהֲגָה אִמָּה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נִפְלֹת עָלָיו:	וַהֲגָה שְׁמֵשׁ לְמִיעַל וַשִּׁינָתָה נִפְלָת עַל אַבְרָם וְהָא אִמָּה קָבַל סִגִּי נִפְלֹת עָלָיו:
13	And He said unto Abram: 'Know of a surety that thy seed shall be a stranger in a land that is not theirs, and shall serve them; and they shall afflict them four hundred years;	וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדַע תֵּדָע כִּי גֵר וְהִיָּה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:	וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם מִדָּע תֵּדָע אֲרִי דִיִּירִין יְהוֹן בְּנֶד בְּאֶרֶץ לֹא דִילְהוֹן וַיִּפְלְחוּן בְּהוֹן וַיַּעֲנּוּ יְתֵהוֹן אַרְבַּע מָאָה שָׁנִין:
14	and also that nation, whom they shall serve, will I judge; and afterward shall they come out with great substance.	וְגַם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּן אֲנִי וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ בִרְכָשׁ גָּדוֹל:	וְאִף יֵת עֲמָא דִיִּפְלְחוּן בְּהוֹן דִּיאִין אֲנָא וְכֹתֵר כִּין יִפְקוּן בְּמִנְיָנָא סִגִּי:
15	But thou shalt go to thy fathers in peace; thou shalt be buried in a good old age.	וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל־אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקָּבֵר בְּשִׁיבָה טוֹבָה:	וְאַתָּה תִּתְקַנְשׁ לְוֵית אֲבֹתְהוֹךְ בְּשָׁלָם תִּתְקַבֵּר בְּסִיבֵי טָבָא:
16	And in the fourth generation they shall come back hither; for the iniquity of the Amorite is not yet full.'	וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא־שָׁלֵם עֹן הָאֱמֹרִי עַד־הֵנָּה:	וְדָרָא רְבִיעָאָה יִתּוּבוּן הִלְכָא אֲרִי לֹא שְׁלִים חֻבָּא דְאַמֹּרֵאָה עַד כְּעַן:
17	And it came to pass, that, when the sun went down, and there was thick darkness, behold a smoking furnace, and a flaming torch that passed between these pieces.	וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בֹּאָה וְעֹלָטָה הָיָה וַהֲגָה תַנּוּר עֹשֵׁן וּלְפִיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה:	וַהֲגָה שְׁמֵשׁ עֹלֵת וְקִבְלָא הָיָה וְהָא תַנּוּר דִּתְנּוּן וְכַעוֹר דִּיאִשָּׁא עָדָא בֵּין פְּלִגְנָא הָאֵלִין:

יד: ועז משלשת. רמז לשעיר הנעשה בפנים, ושעירי מוספין של מועד ושעיר חטאת יחיד (ז"ר): ואיל משולש. אשם ודאי ואשם תלוי, וכבשה של חטאת יחיד (ז"ר): וחור וגוזל. תור וזן יונה (ז"ר):

(10) ויבחר אחם. חלק כל אחד לשני חלקים. ואין המקרא יוצא מידי פשוטו, לפי שהיה כורת ברית עמו לשמור הצטחתו להוריש לבניו את הארץ, כדכתיב (יח) ציוס ההוא קרת ה' את אברהם קרית לאמר וגו', ודרך כורת ברית לחלק בהמה ולעבדו זין צקקיה, כמה שנאמר להלן העוֹדִים זין צקרי העֶגֶל (ירמיה לד, יט), אף כאן תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים, הוא שלוחו של שכינה שהוא אש: ואת הצפור לא בחר. לפי שהאומות עובדי כוכבים ומזלות נמשלו לפרים ואילים ושעירים, שנאמר סְצוּגֵי פָרִים רָצִים וגו' (תהלים כג, יג), ואומר הָאֵל אֲשֶׁר רָאִיתָ צִעַל הַקִּרְיָנִים, מִלְכֵי מִדֵּי וּפָרָם (דניאל ח, כ), ואומר וְהִפְסִיר וְהִשְׁעִיר, מֶלֶךְ יוֹן (שם כח). וישראל נמשלו לבני יונה, שנאמר יוֹנָתִי צִפְרִי הַסָּלַע (שיר השירים ג, יד), לפיכך בחר בהמה, רמז על האומות שהיו קְלִין והולכין, ואת הצפור לא בחר, רמז שהיו ישראל קיימין לעולם (פס"ז):

(11) העיש. הוא עוף, ועל שם שהוא עט ושואף אל הנצלות

יד: ועז משלשת. רמז לשעיר הנעשה בפנים, ושעירי מוספין של מועד ושעיר חטאת יחיד (ז"ר): ואיל משולש. אשם ודאי ואשם תלוי, וכבשה של חטאת יחיד (ז"ר): וחור וגוזל. תור וזן יונה (ז"ר):

(10) ויבחר אחם. חלק כל אחד לשני חלקים. ואין המקרא יוצא מידי פשוטו, לפי שהיה כורת ברית עמו לשמור הצטחתו להוריש לבניו את הארץ, כדכתיב (יח) ציוס ההוא קרת ה' את אברהם קרית לאמר וגו', ודרך כורת ברית לחלק בהמה ולעבדו זין צקקיה, כמה שנאמר להלן העוֹדִים זין צקרי העֶגֶל (ירמיה לד, יט), אף כאן תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים, הוא שלוחו של שכינה שהוא אש: ואת הצפור לא בחר. לפי שהאומות עובדי כוכבים ומזלות נמשלו לפרים ואילים ושעירים, שנאמר סְצוּגֵי פָרִים רָצִים וגו' (תהלים כג, יג), ואומר הָאֵל אֲשֶׁר רָאִיתָ צִעַל הַקִּרְיָנִים, מִלְכֵי מִדֵּי וּפָרָם (דניאל ח, כ), ואומר וְהִפְסִיר וְהִשְׁעִיר, מֶלֶךְ יוֹן (שם כח). וישראל נמשלו לבני יונה, שנאמר יוֹנָתִי צִפְרִי הַסָּלַע (שיר השירים ג, יד), לפיכך בחר בהמה, רמז על האומות שהיו קְלִין והולכין, ואת הצפור לא בחר, רמז שהיו ישראל קיימין לעולם (פס"ז):

(11) העיש. הוא עוף, ועל שם שהוא עט ושואף אל הנצלות

(12) והבה אימה וגו'. רמז לזרות וחשך של גלויות (ז"ר):

(13) כי גר יהיה זרעך. משנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ארבע מאות שנה, כינוד, יצחק זן ששים שנה כשנולד יעקב, ויעקב כשירד למצרים אמר (מז, ט) ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה, הרי ק"ז, וצמרים היו מאתים ועשר כמנין רד"ו, הרי ארבע מאות שנה (סד"ע ג פדר"א מח). ואם תאמר צמרים היו ארבע מאות, הרי קהת מיורדי מצרים היה, לא וחשוב שנותיו של קהת ושל עמרם, ושמונים של משה שהיה כשיצאו ישראל ממצרים, אין אתה מוצא אלא שלש מאות וחמשים, ואתה צריך להוציא מהן כל השנים שחי קהת אחר לידת עמרם, ושחי עמרם אחר לידת משה: בארץ לא להם. ולא נאמר בארץ מצרים, אלא לא להם, משנולד יצחק (כא, לו) וַיָּגֵר אֲבָרָהָם וגו', וַיָּגֵר יִצְחָק בְּמִצְרַיִם וַיַּעֲקֵב גַּר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם (תהלים קה, כג), לגור בְּאֶרֶץ צָאנוּ (בראשית מז, ד):

18	In that day the LORD made a covenant with Abram, saying: 'Unto thy seed have I given this land, from the river of Egypt unto the great river, the river Euphrates;	בַּיּוֹמָא הַהוּא גָזַר יי' עִם אַבְרָם קִים לְמִימַר לְבִנְךָ יִתְּבִית יֵת אַרְעָא הָרָא מִנְהָרָא דְמִצְרַיִם עַד נְהָרָא רַבָּא נְהָרָא פְּרָת:	בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת־ אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזֶרְעֶךָ נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְהָר מִצְרַיִם עַד־הַנְּהָר הַגָּדֹל נְהָר־ פְּרָת:	18
19	the Kenite, and the Kenizzite, and the Kadmonite,	יֵת שְׁלֵמָאִי וְיֵת קְנִזָּאִי וְיֵת קַדְמוֹנָאִי:	אֶת־הַקְּנִיזִי וְאֶת־הַקְּנִזִּי וְאֶת־ הַקַּדְמוֹנִי:	19
20	and the Hittite, and the Perizzite, and the Rephaim,	וְיֵת חִתָּאִי וְיֵת פְּרִזָּאִי וְיֵת גְּבַרְיָא:	וְאֶת־הַחִתִּי וְאֶת־הַפְּרִזִּי וְאֶת־ הַרְפָּאִים:	20
21	and the Amorite, and the Canaanite, and the Girgashite, and the Jebusite.'	וְיֵת אַמּוֹרָאִי וְיֵת כְּנַעֲנָאִי וְיֵת גִּרְגִישָׁאִי וְיֵת יְבוּסָאִי:	וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־ הַגִּרְגָּשִׁי וְאֶת־הַיְּבוּסִי: (ס)	21
XVI	Now Sarai Abram's wife bore him no children; and she had a handmaid, an Egyptian, whose name was Hagar.	וְשָׂרַי אִשְׁתְּ אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית וְשִׁמָּה הֵגֶר:	וְשָׂרַי אִשְׁתְּ אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית וְשִׁמָּה הֵגֶר:	יג
2	And Sarai said unto Abram: 'Behold now, the LORD hath restrained me from bearing; go in, I pray thee, unto my handmaid; it may be that I shall be builded up through her.' And Abram hearkened to the voice of Sarai.	וְאָמַרְתְּ שָׂרַי לְאַבְרָם הֵא כֻּעַן מִנְעֵנִי יי' מִלְמִילַד עוֹל כְּעַן לִזְת אִמְתִּי מֵאָם אֶתְבְּנִי מִנָּה וְקַבִּיל אַבְרָם לְמִימַר שָׂרַי:	וְתֹאמַר שָׂרַי אֶל־אַבְרָם הִנֵּה־ נָא עֲצֹרְנִי יְהוָה מִלְדַת בֶּאֱנָא אֶל־שִׁפְחָתִי אוּלַי אֲבִנָּה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרַי:	2
3	And Sarai Abram's wife took Hagar the Egyptian, her handmaid, after Abram had dwelt ten years in the land of Canaan, and gave her to Abram her husband to be his wife.	וְדִבְרַת שָׂרַי אֶתְּ אַבְרָם יֵת הֵגֶר מִצְרִיתָא אִמְתָּהּ מִסוּרָא עֶסֶר שָׁנִין לְמַתָּב אַבְרָם בְּאַרְעָא דְכְּנָעַן וַיִּתְּבֵת יֵתָהּ לְאַבְרָם בַּעֲלָהּ לִיהָ לְאִשָּׁה:	וַתִּקַּח שָׂרַי אִשְׁת־אַבְרָם אֶת־ הֵגֶר הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ מִקֶּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשִׁבְתָּ אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִשָּׁה לּוֹ לְאִשָּׁה:	3
4	And he went in unto Hagar, and she conceived; and when she saw that she had conceived, her mistress was despised in her eyes.	וַעֲלָ לִזְת הֵגֶר וַעֲדִיאַת וַחֲזַת אַרְי עֲדִיאַת וְקַלַת רַבּוֹנְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ:	וַיָּבֹא אֶל־הֵגֶר וַתֵּהָר וַתֵּרָא כִּי הָרְתָה וַתִּקַּל גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ:	4

כי לא שלם עון האמורי. להיות משתלח מארצו עד אותו זמן, שאין הקב"ה נפרע מאומה עד שתחמלם סאתה, שנאמר (ישעיה כז, ח) בַּסֶּאֱסָאִה בְּשִׁלְטָהּ תִּרְיֶנָּה (סוטה ט.):

(17) ויהי השמש צאה. כמו ויהי הם מריקים שקיהם (בראשית מז, לה), ויהי הם קוצרים איש (מלכים ב יג, כא) כלומר ויהי דבר זה: השמש באה. שקעה: ועלטה היתה. משך היום: והנה תגור עשן וגו'. רמז לו שיפלו המלכיות עוצדי אלילים בגיהנם (פס"ו): באה. טעמו למעלה, לכך הוא מצוה שצא כזר, ואם היה טעמו למטה צאל"ף, היה מצוה שיהא שוקעת, ואי אפשר לומר כן, שהרי כזר כחזר ויהי השמש לצא, והעצרת תגור עשן לאחר מכאן כזיתיה, נמצא שכזר שקעה (פס"ו). וזה חילוק בכל חזרה לשון נקבה שיסודה שתי אותיות, כמו צא, קס, שצ, כשהטעם לחיולה לשון נקבה הוא רנו זה ורנו ורחל צאה (רנו ו).

שיעשה ישמעאל תשובה בימיו (צ"ר ל), ולא יצא עשו לתרבות רעה בימיו, ולפיכך מת' ה' שנים קודם זמנו (צ"ר סג, יצ), ובו ציוס מרד עשו (צ"צ טז):

(16) ודור רביעי ישובו הנה. לאחר שיגלו למצרים יהיו שם ג' דורות, והרביעי ישובו לארץ הזאת, לפי שבארץ כנען היה מדגדג עמו וכרת זרית זה, כדכתיב למת לך את הארץ הזאת לרשתה, וכן היה, יעקב ירד למצרים, לא וחשוב דורותיו, יהודה פרץ ומחרון, וכלב בן חזרון מצאי הארץ היה:

And Sarai said unto Abram: 'My wrong be upon thee: I gave my handmaid into thy bosom; and when she saw that she had conceived, I was despised in her eyes: the LORD judge between me and thee.'

וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל-אַבְרָם חֲמָסִי
עָלֶיךָ אֲנֹכִי נָתַתִּי שַׁפְחָתִי
בְּחִיקֶךָ וַתֵּרָא כִּי הָרְתָה וְאֶקַּל
בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי
וּבֵינֶיךָ:

But Abram said unto Sarai: 'Behold, thy maid is in thy hand; do to her that which is good in thine eyes.' And Sarai dealt harshly with her, and she fled from her face.

וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-שָׂרַי הִנֵּה
שַׁפְחָתְךָ בְּיָדְךָ עֲשִׂי-לָהּ הַטּוֹב
בְּעֵינֶיךָ וַתַּעֲנֶנָּה שָׂרַי וַתִּבְרַח
מִפָּנֶיהָ:

And the angel of the LORD found her by a fountain of water in the wilderness, by the fountain in the way to Shur.

וַיִּמְצְאָהּ מַלְאָךְ יְהוָה עַל-עֵין
הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר עַל-הָעֵין בְּדֶרֶךְ
שׁוּר:

And he said: 'Hagar, Sarai's handmaid, whence camest thou? and whither goest thou?' And she said: 'I flee from the face of my mistress Sarai.'

וַיֹּאמֶר הָגָר שַׁפְחַת שָׂרַי אֵי-מִזָּה
בָּאת וְאַנְהָ תֵּלְכִי וַתֹּאמֶר מִפָּנֶי
שָׂרַי גִּבְרָתִי אֲנֹכִי בָרַחַת:

And the angel of the LORD said unto her: 'Return to thy mistress, and submit thyself under her hands.'

וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה שׁוּבִי
אֶל-גִּבְרָתְךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת
יָדֶיהָ:

And the angel of the LORD said unto her: 'I will greatly multiply thy seed, that it shall not be numbered for multitude.'

וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה הֲרַבָּה
אַרְבֶּה אֶת-זֶרְעֶךָ וְלֹא יִסְפָּר
מִרְבּוֹ:

And the angel of the LORD said unto her: 'Behold, thou art with child, and shalt bear a son; and thou shalt call his name Ishmael, because the LORD hath heard thy affliction.'

וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאָךְ יְהוָה הִנֵּנִי
הָרָה וְיִלְדֶת בֶּן וְקָרָאת שְׁמוֹ
יִשְׁמָעֵאל כִּי-שָׁמַע יְהוָה אֶל-
עֲנִיָּךְ:

למחן ציתי: לקול שרי. לרוח הקדש שזה (צ"ר מה, ז): זכמה להריון כל השנים הללו, ואני נתעברתי מציאה ראשונה (3) ותקח שרה. לקחתה דדצרים אשריך שזכית לידצק (צ"ר סס):

נגוף קדוש כזה (סס ג): מקץ עשר שנים. מועד הקצוע לאשה ששהמה עשר שניסולא ילדה לצעלה חייז לישא אחרת (יצמות סד. צ"ר): לשבת אברם וגר. מגיד, שאין ישיבת חוזה לארץ עולה לו מן המנין, לפי שלא נאמר לו וועשך לגוי גדול עד שיצא לארץ ישראל (סס):

(4) ויבא אל הגר ותהר. מציאה ראשונה (צ"ר מה, ז): ותקל גבירתה בעיניה. אמרה, שרה זו אין ספקה כגלוייה, מראה עצמה כאילו היא דקת, ואינה דקת, שלא (7):

(6) ותענה שרי. היטה משעצדת זה צקושי (צ"ר מה, ו):

(8) אי מזה באת. מהיכן באת. יודע היה, אלא לימן לה

פתח ליכנס עמה דדצרים. ולשון אי מזה, איה המקום שחאמר

6 עליו מזה אני בזה:

(9) ויאמר לה מלאך ד' וגר. על כל אמירה היה שלוח לה

מלאך אחר, לבר נאמר מלאך ד' לאמירה ואמירה (צ"ר): (יב)

12 And he shall be a wild ass of a man: his hand shall be against every man, and every man's hand against him; and he shall dwell in the face of all his brethren.'	וְהוּא יִהְיֶה כְּחֹמֶר אֲדָם יָדוֹ בְּכָל יָד כָּל בּוֹ וְעַל-פָּנָיו כָּל-אֲחָיו יִשְׁכֵּן: וְהוּא יִהְיֶה מְרוֹד בְּאִנְשָׁא הוּא יִהְיֶה צָרִיד לְכֹלָא וְאִף אִנְשָׁא יִהְיוּ צָרִיכִין לִיה וְעַל אִפִּי כָל אֲחֹהֵי יִשְׂרָאֵל:	12 וְהוּא יִהְיֶה כְּחֹמֶר אֲדָם יָדוֹ בְּכָל יָד כָּל בּוֹ וְעַל-פָּנָיו כָּל-אֲחָיו יִשְׁכֵּן:
13 And she called the name of the LORD that spoke unto her, Thou art a God of seeing; for she said: 'Have I even here seen Him that seeth Me?'	וַתִּקְרָא שֵׁם־יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ אַתָּה אֵל רָאִי כִּי אָמַרְתָּ הִנֵּה הִלֵּם רְאִיתִי אַחֲרַי רָאִי: וַתִּקְרָא שֵׁם־יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ אַתָּה אֵל רָאִי כִּי אָמַרְתָּ הִנֵּה הִלֵּם רְאִיתִי אַחֲרַי רָאִי:	13 וַתִּקְרָא שֵׁם־יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ אַתָּה אֵל רָאִי כִּי אָמַרְתָּ הִנֵּה הִלֵּם רְאִיתִי אַחֲרַי רָאִי:
14 Wherefore the well was called Beer-lahai-roi; behold, it is between Kadesh and Bered.	עַל כֵּן קָרָא לַבְּאֵר לַחֵי רְאִי הִנֵּה בֵּין־קֶדֶשׁ וּבֵין בְּרֶד: עַל כֵּן קָרָא לַבְּאֵר לַחֵי רְאִי הִנֵּה בֵּין־קֶדֶשׁ וּבֵין בְּרֶד:	14 עַל־כֵּן קָרָא לַבְּאֵר לַחֵי רְאִי הִנֵּה בֵּין־קֶדֶשׁ וּבֵין בְּרֶד:
15 And Hagar bore Abram a son; and Abram called the name of his son, Ishmael.	וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם בֶּן־יִשְׁמָעֵאל אַבְרָם שָׁם־בָּנוּ אֲשֶׁר־יִלְדָהּ הָגָר יִשְׁמָעֵאל: וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם בֶּן־יִשְׁמָעֵאל אַבְרָם שָׁם־בָּנוּ אֲשֶׁר־יִלְדָהּ הָגָר יִשְׁמָעֵאל:	15 וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם בֶּן־יִשְׁמָעֵאל אַבְרָם שָׁם־בָּנוּ אֲשֶׁר־יִלְדָהּ הָגָר יִשְׁמָעֵאל:
16 And Abram was fourscore and six years old, when Hagar bore Ishmael to Abram.	וְאַבְרָם בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלֶדֶת־הָגָר אֶת־יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם: (ס) וְאַבְרָם בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלֶדֶת־הָגָר אֶת־יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם:	16 וְאַבְרָם בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלֶדֶת־הָגָר אֶת־יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם: (ס)
XVII And when Abram was ninety years old and nine, the LORD appeared to Abram, and said unto him: 'I am God Almighty; walk before Me, and be thou wholehearted.	וַיְהִי אַבְרָם בֶּן־תְּשַׁעִים שָׁנָה וְתֵשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא יְהוָה אֵל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי־אֵל שְׁדֵי הַתְּהֵלֶלֶךְ לְפָנַי וְהָיָה תָמִים: וַיְהִי אַבְרָם בֶּן־תְּשַׁעִים שָׁנָה וְתֵשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא יְהוָה אֵל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי־אֵל שְׁדֵי הַתְּהֵלֶלֶךְ לְפָנַי וְהָיָה תָמִים:	יֵד וְתֵשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא יְהוָה אֵל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי־אֵל שְׁדֵי הַתְּהֵלֶלֶךְ לְפָנַי וְהָיָה תָמִים:
2 And I will make My covenant between Me and thee, and will multiply thee exceedingly.'	וְאֶתֵּנָה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְאֶרְבָּה אוֹתָךְ בְּמֵאֵד מְאֹד: וְאֶתֵּנָה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְאֶרְבָּה אוֹתָךְ בְּמֵאֵד מְאֹד:	2 וְאֶתֵּנָה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְאֶרְבָּה אוֹתָךְ בְּמֵאֵד מְאֹד:

(11) הנך הרה. כשתשובי תהרי, כמו הנך דקה, דאשת מנוח (שופטים יג, ה): וילדת בן. כמו ויולדת, ודומה לו ישבש בלגון מקננת צאצאים (ירמיה כג, כג): וקראת שמו. נזוי הוא, כמו שאומר לזכר וקראת את שמו יצחק (יז, יט): (12) פרא אדם. אזהר מדברות (צ"ר) ללוד חיות, כמו שכתוב (להלן כא, ז) וישב צמד צר ויהי לזה קשת: ידו בכל. לסטים: ויד כל בו. הכל שונאין אותו ומתגרין בו (צ"ר מה, ט): ועל פני כל אחיו ישכון. שיהיה זרעו גדול: (13) אתה אל ראי. נקוד חט"ף קמ"ץ, מפני שהוא שם דבר, אלוה הראיה, שרואה בעלזון של עלוזין. (ס"א דבר אחר אתה אל ראי, ומשמע שהוא רואה הכל, ואין שום דבר רואה אותו): הגם הלא. לשון תימה, וכי סבורה הייתי שאף הלום צמדברות, ראיתי שלוחו של מקום, אחרי רואי אותם צביתו של אברהם, ששם היתה רגילה לראות מלאכים (צ"ר), ומדע

3	And Abram fell on his face; and God talked with him, saying:	וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל-פָּנָיו וַיְדַבֵּר אֵתוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר:	וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל אִפְּהוֹי וּמְלִיל עַמִּיה יְיָ לְמִימַר:
4	'As for Me, behold, My covenant is with thee, and thou shalt be the father of a multitude of nations.	אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ וְהָיִיתָ לְאָב הַמֶּוֹן גּוֹיִם:	אֲנִי הֵא גִזֵּר קִנְיִי עִמָּךְ וְהָיִיתָ לְאָב סִגִּי עַמְּמִין:
5	Neither shall thy name any more be called Abram, but thy name shall be Abraham; for the father of a multitude of nations have I made thee.	וְלֹא-יִקְרָא עוֹד אֶת-שְׁמֹךְ אַבְרָם וְהָיָה שְׁמֹךְ אַבְרָהָם כִּי אֲבִי-הַמֶּוֹן גּוֹיִם נִתְּתִיד:	וְלֹא יִתְקַרֵּי עוֹד יְת שְׁמֹךְ אַבְרָם וְיִהְיֶה שְׁמֹךְ אַבְרָהָם אֲרִי לְאָב סִגִּי עַמְּמִין יִתְבַּתֵּךְ:
6	And I will make thee exceeding fruitful, and I will make nations of thee, and kings shall come out of thee.	וְהִפְרֵתִי אִתְּךָ בְּמֵאד מְאֹד וְנִתְּתִיד לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמֶּךָ יֵצְאוּ:	וְאִפְשִׁי יִתְךָ לְחֻדָּא לְחֻדָּא וְנִתְּתִיד לְכַנְשָׁן וּמְלָכִין דְּשִׁלְשִׁין בְּעַמְּמִין מִנְּךָ יִפְקִין:
7	And I will establish My covenant between Me and thee and thy seed after thee throughout their generations for an everlasting covenant, to be a God unto thee and to thy seed after thee.	וְהִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם לְבְרִית עוֹלָם לְהָיִית לִי לְאֱלֹהִים וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ:	וְנִקְמַתִּי יְת קִנְיִי בֵּין מִימְרֵי וּבֵין זֶרְעֶךָ וּבֵין בְּנֶךָ בְּתֶרְךָ לְדֹרֵיהוֹן לְקִים עָלֵם לְמִהְיִי לֵךְ לְאֱלֹהִי וּלְבֶנְךָ בְּתֶרְךָ:
8	And I will give unto thee, and to thy seed after thee, the land of thy sojournings, all the land of Canaan, for an everlasting possession; and I will be their God.'	וְנָתַתִּי לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֶת אֶרֶץ מִגְרִיךָ אֶת כָּל-אֶרֶץ כְּנָעַן לְאֶחָזֶת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים:	וְנָתַתִּי לָךְ וּלְבֶנְךָ בְּתֶרְךָ יְת אֶרֶץ תּוֹתְבוֹתֶךָ יְת כָּל אֶרֶץ כְּנָעַן לְאֶחָזֶת עָלֵם וְאִהְיֶה לָהֶן לְאֱלֹהִים:
9	And God said unto Abraham: 'And as for thee, thou shalt keep My covenant, thou, and thy seed after thee throughout their generations.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-אַבְרָהָם וְאָתָּה אֶת-בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אַתָּה וְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם:	וַיֹּאמֶר יְיָ לְאַבְרָהָם וְאָתָּה יְת קִנְיִי תִשְׁמֹר אִתְּךָ וּבֶנְךָ בְּתֶרְךָ לְדֹרֵיהוֹן:
10	This is My covenant, which ye shall keep, between Me and you and thy seed after thee: every male among you shall be circumcised.	זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ הַמּוֹל לָכֶם כָּל-זָכָר:	זֶה יְת קִנְיִי דְּתִשְׁרוּן בֵּין מִימְרֵי וּבֵין זֶרְעֶךָ וּבֵין בְּנֶךָ בְּתֶרְךָ מִגִּזְרֵי לְכֹון כָּל דְּכוּרָא:
11	And ye shall be circumcised in the flesh of your foreskin; and it shall be a token of a covenant betwixt Me and you.	וְנִמְלְתֶם אֶת בָּשָׂר עֶרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם:	וְתִגְזְרוּן יְת בְּסָרָא דְּעוֹר לְחֻכּוֹן וְיִהְיֶה לְאוֹת קִים בֵּין מִימְרֵי וּבֵין זֶרְעֶךָ:

לפיכך המהלך לפני, ואהיה לך לאלוה ולפטרון (צ"ר). וכן נדרים לב: כל מקום שהוא במקרא פירושו, די שלו, והכל לפי הענין: (2) ואתנה בריתי. צריכת של אהבה, וצריכת הארץ להורישה התהלך לפני. כמרגמו פלס קדמי, הדצק בעצודת: (3) ואתנה בריתי. צריכת של אהבה, וצריכת הארץ להורישה ויהיה חמים. אף זה זווית אחר זווית, היה שלם בכל נסיונותי. ולפי מדרשו, המהלך לפני צמנות מילה, וצדצר הזה תהיה חמים, שכל זמן שהערלה כך אמה בעל מוס לפני (נדרים לא: תנחומא צ"ר). דצר אחר והיה חמים, עכשיו אמה חסר ה' איצרים, צ' עינים, צ' אזנים, וראש הגויה, אוסיף לך אות

על שמך, ויהיו מנין אותיותיך רמ"ח, כמנין אצריך (תנחומא נדרים לב:): (2) ואתנה בריתי. צריכת של אהבה, וצריכת הארץ להורישה לך על ידי מלואו (צ"ר): (3) ויפל אברהם על פניו. ממורא השכינה, שעד שלא מל לא היה צו כח לעמוד (תנחומא), ורוח הקדש נצבת עליו, וזהו שנאמר צבלעס (צמדצר כד, ד) נפל וגלוי עינים (אגדת בראשית), בצרייתא דר"א מנאחתי כן (פרקי דר"א פכ"ט): (5) כי אב המון גרים. לשון נוטריקון של שמו (שצת קה. צ"ר), ורי"ש שהיתה צו צחלה, שלא היה אז אלא לראש 8 הוא מקומו, ועכשיו אז לכל העולם (צרכות יג.), ואפילו רי"ש שהיתה צו צחלה לא זה ממקומה, שאף יו"ד של שרי נתרעמה על השכינה, עד שהוסיפה ליהושע (צ"ר מז א),

- 12 And he that is eight days old shall be circumcised among you, every male throughout your generations, he that is born in the house, or bought with money of any foreigner, that is not of thy seed.
- 13 He that is born in thy house, and he that is bought with thy money, must needs be circumcised; and My covenant shall be in your flesh for an everlasting covenant.
- 14 And the uncircumcised male who is not circumcised in the flesh of his foreskin, that soul shall be cut off from his people; he hath broken My covenant.⁷
- 15 And God said unto Abraham: 'As for Sarai thy wife, thou shalt not call her name Sarai, but Sarah shall her name be.
- 16 And I will bless her, and moreover I will give thee a son of her; yea, I will bless her, and she shall be a mother of nations; kings of peoples shall be of her.'
- 17 Then Abraham fell upon his face, and laughed, and said in his heart: 'Shall a child be born unto him that is a hundred years old? and shall Sarah, that is ninety years old, bear?'
- וּבֶן־שְׁמֹנֶת יָמִים יְמוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יֶלֶד בֵּית וּמִקְנֵת־כֶּסֶף מִכָּל בֶּן־נֹכַר אֲשֶׁר לֹא מִזְרַעְךָ הוּא:
- הַיְמוֹל יְמוֹל יֶלֶד בֵּיתְךָ וּמִקְנֵת כֶּסֶף וְהָיְתָה בְרִיתִי בְּבִשְׂרְכֶם לְבְרִית עוֹלָם:
- וְעָרְלוֹ זָכָר אֲשֶׁר לֹא־יְמוֹל אֶת־בִּשְׂרֹתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיהָ אֶת־בְּרִיתִי הַפֶּה: (ס)
- וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם שְׂרִי אֶתְהָךְ לֹא־תִקְרָא אֶת־שָׂרָה שְׂרִי כִי שָׂרָה שְׁמָהּ:
- וַיְבָרַכְתִּי אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לָךְ בֶּן וְיְבָרַכְתִּיהָ וְהָיְתָה לְגוֹיִם מְלִכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ:
- וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל־פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלִבִּי הֲלֵבָן מֵאֵה־שָׁנָה וַיֻּלֵּד וְאִם־שָׂרָה תִשָּׂא שָׁנָה תֵּלֵד:
- וַיֹּאמֶר יְיָ אֶבְרָהָם שְׂרִי אֶתְהָךְ לֹא־תִקְרָא אֶת־שָׂרָה שְׂרִי כִי שָׂרָה שְׁמָהּ:
- וַיְבָרֶכְךָ וְגַם נָתַתִּי לְךָ בֶּן וְיְבָרֶכְךָ וְהָיְתָה לְגוֹיִם מְלִכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ:
- וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל־פָּנָיו וַיִּצְחַק וַיֹּאמֶר בְּלִבִּי הֲלֵבָן מֵאֵה־שָׁנָה וַיֻּלֵּד וְאִם־שָׂרָה תִשָּׂא שָׁנָה תֵּלֵד:

אשר תשמרו המול לכם וגו':

(10) ביני וביניכם וגו'. אותם של עכשיו: ובין זרעך אחריו. העמידין להוולד אחריו: המול. כמו להמול, כמו שאתה אומר עשות כמו לעשות:

(11) וגמלתם. כמו ומלתם, והנו"ן צו יחירה ליסוד הנופל צו לפרקים, כמו נ' של נושא ונ' של נושא. וגמלתם כמו ונשאתם, אבל ימול לשון יפעל, כמו יעשה, יאכל. (ברש"י ישן אינו):

(12) יליד בית. שילדתו השפחה צבית: מקנת כסף. שקנאו משנולד:

(13) המול ימול יליד ביתך. כאן כפל עליו, ולא אמר לשמונה ימים, ללמדך שיש יליד בית נמול לאחר (ס"א לאחר) שמונה ימים, כמו שמפורש במסכת שבת (קלה):

(14) וערל זכר. כאן למד שהמילה באותו מקום שהוא ניכר בין זכר לנקבה (שבת קח. ב"ר מו, ה): אשר לא ימול.

משיגיע לכלל עונשין ונכרתה, אבל אציו אין ענוש עליו כרת, אבל עובר צעשה (קידושין כט): ונכרתה הנפש. הולך ערירי (יצמות נה). ומת קודם זמנו (ת"כ אמור כג א):

18	And Abraham said unto God: 'Oh that Ishmael might live before Thee!'	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים לֹא יִשְׁמַעְאֵל יִתְּנָה לְפָנָיִךְ: וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם קְדָם יְיָ לֹא יִשְׁמַעְאֵל יִתְּנָה לְפָנָיִךְ:	18
19	And God said: "Nay, but Sarah thy wife shall bear thee a son; and thou shalt call his name Isaac; and I will establish My covenant with him for an everlasting covenant for his seed after him.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶבְרָהָם אֲשֶׁתְּךָ יֵלֶדֶת לָךְ בֶּן וְקָרָאתָ אֶת־שְׁמוֹ יִצְחָק וְהִקְמַתִּי אֶת־ בְּרִיתִי אִתּוֹ לְבְרִית עוֹלָם לְיִרְעוֹ אַחֲרָיו:	19
20	And as for Ishmael, I have heard thee; behold, I have blessed him, and will make him fruitful, and will multiply him exceedingly; twelve princes shall he beget, and I will make him a great nation.	וְלִישְׁמַעְאֵל שָׁמַעְתִּיךָ הִנֵּהנָה בְּרַכְתִּי אֹתוֹ וְהַפְרִיתִי אֹתוֹ וְהִרְבִּיתִי אֹתוֹ בְּמֵאד מְאֹד שְׁנַיִם־עָשָׂר נָשִׂאִם יוֹלִיד וְנָתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל:	20
21	But My covenant will I establish with Isaac, whom Sarah shall bear unto thee at this set time in the next year.'	וְאֶת־בְּרִיתִי אֲקִים אֶת־יִצְחָק אֲשֶׁר יֵלֶד לָךְ שָׂרָה לְמוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת:	21
22	And He left off talking with him, and God went up from Abraham.	וַיִּכַּל לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם:	22
23	And Abraham took Ishmael his son, and all that were born in his house, and all that were bought with his money, every male among the men of Abraham's house, and circumcised the flesh of their foreskin in the selfsame day, as God had said unto him.	וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־ישְׁמַעְאֵל בְּנוֹ וְאֵת כָּל־יְלִידָיו בֵּיתוֹ וְאֵת כָּל־ מִקְנֵת כֶּסֶּפוֹ כָּל־זָכָר בְּאַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם וַיִּמָּל אֶת־בָּשָׂר עָרְלָתָם בַּעֲצֻם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים:	23
24	And Abraham was ninety years old and nine, when he was circumcised in the flesh of his foreskin.	וְאַבְרָהָם בֶּן־תְּשַׁע שָׁנָה וְתִשְׁעֵי שָׁנִים כֹּד גִּזְרָה בְּסָרָא דְּעוֹרְלָתֶיהָ:	מפס"ר

(15) לא תקרא את שמה שרי. דמשמע שרי לי ולא לאחרים, כי שרה סתם שמה, שמהא שרה על כל (צרכות יג. צ"ר):

(16) וברכתי אותה. ומה היא הצרכה, שחזרה לנערותה (צ"ר) שנאמר הִיטָה לִי עֲדָנָה (צראשית יח, יג). וברכתיה. צהנקת שדים כשנצרכה לכך ציוס משה של יחזק, שהיו מרננים עליהם שהציאו אסופי מן השוק ואומרים צנונו הוא, והציאה כל אחת צנה עמה ומניקתה לא הציאה, והיא היניקה את כולם (צ"מ פו. צ"ר כצט). הוא שנאמר (כא, י) הניקה צנים שָׂרָה צ"ר רמזו צמקת:

(17) ויפל אברהם על פניו ויצחק. זה תרגם אונקלוס לשון שמחה וחדו, ושל שרה לשון מחוך, למדת שאברהם האמין ושמח, ושרה לא האמינה ולגלגה, וזהו שהקפיד הקצ"ה על שרה ולא הקפיד על אברהם: הלבן. יש תמיהות שהן קיימות, כמו הנגלה נגלית (שמואל א ג, כז), הַרְוָה אִשָּׁה (שם צ טו, כז), אף זו היא קיימת, וכך אמר צלצו, הנעשה חסד זה לאחר מה שהקצ"ה עושה לי: ואם שרה הבת תשעים שנה. הייתה כדאי לילד, ואף על פי שדורות הראשונים היו מולידים בני ת"ק שנה, צימי אברהם נתמעטו השנים כצר, וצא תשות כח צעולם, ולא ולמד מעשרה דורות שמנח ועד אברהם, שמהירו תולדותיהן צנים' וצני ע':

(18) לו ישמעאל יחיה. הלאו שיחיה ישמעאל, איני כדאי אֶצְלָל מתן שכר כזה: יחיה לפניך. יחיה ציראחק, כמו (פסוק א) הִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי, פלח קדמי:

(19) אבל. לשון אמתת דברים (אונקלוס), וכן אֶצְלָל אֲשָׁמִים

25	And Ishmael his son was thirteen years old, when he was circumcised in the flesh of his foreskin.	וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּנוֹ בֶן-שְׁלֹשׁ עָשָׂר שָׁנָה בְּהַמּוֹלֹ אֶת בָּשָׂר עָרְלָתוֹ: עֶסְרֵי שָׁנִין כֹּד גִּזְרֵי יִת בְּסָרָא דְעוֹרְלָתִיהָ:	וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּנוֹ בֶן-שְׁלֹשׁ עָשָׂר שָׁנָה בְּהַמּוֹלֹ אֶת בָּשָׂר עָרְלָתוֹ: 25
26	In the selfsame day was Abraham circumcised, and Ishmael his son.	בְּכָרְן יוֹמָא הָדִין אֲתִגְזֹר אֲבָרְהָם וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּרִיהָ:	בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אֲבָרְהָם וַיִּשְׁמַעֲאֵל בְּנוֹ: 26
27	And all the men of his house, those born in the house, and those bought with money of a foreigner, were circumcised with him.	וְכָל-אֲנָשֵׁי בֵּיתוֹ יְלִיד בֵּית וּמִקְנֵת-כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן-נֹכַר נִמּוֹלוּ אִתּוֹ: (פ)	וְכָל-אֲנָשֵׁי בֵּיתוֹ יְלִיד בֵּית וּמִקְנֵת-כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן-נֹכַר נִמּוֹלוּ אִתּוֹ: (פ) קכו פסוקים

The Haftara is Isaiah 40:27 - 41:16 on page ??.

XVIII	And the LORD appeared unto him by the terebinths of Mamre, as he sat in the tent door in the heat of the day;	וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלְנֵי מִמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח-הָאֵהָל כָּחֶם הַיּוֹם: וְאֲתִגְלִי לִיהּ יי בְּמִישְׁרֵי מִמְרָא וְהוּא יִתִּיב בְּתַרְע מִשְׁכָּנָא בְּמִיחָם יוֹמָא:	וירא טו
2	and he lifted up his eyes and looked, and, lo, three men stood over against him; and when he saw them, he ran to meet them from the tent door, and bowed down to the earth,	וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיָּרֶץ לִקְרֹאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה: וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיָּרֶץ לִקְרֹאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה: 2	2
3	and said: 'My lord, if now I have found favour in thy sight, pass not away, I pray thee, from thy servant.	וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם-נָא מָצָאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אֲלֵ-נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ: וַיֹּאמֶר יי אִם כֵּעֵן אֲשַׁכַּחִית רַחֲמִין קִדְמָךְ לֹא כֵעֵן תַּעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ: 3	3

ו' ימים שנימול, וק' שנה של אברהם. (ס"א, ואת צריתי למה נאמר, הרי כבר כתיב ואתה את צריתי תשמור אתה וזרעך וגו', אלא לפי שאומר והקמותי וגו', יכול בני ישמעאל ובני קטורה בכלל הקיום, תלמוד לומר והקמותי את צריתי אחר, ולא עם אחרים (סנהדרין נט:). ואת צריתי אקים את יצחק למה נאמר, אלא למד שהיה קדוש מצטון (שבת קלז:). דבר אחר, אמר רבי אבהו, מכאן למד קל וחומר בן הגזירה מן האמה, כתיב הנה צרכתי אותו והפריתי אותו, והרציתי אותו זה ישמעאל, וקל וחומר ואת צריתי אקים את יצחק (ב"ר:). את בריתי. צריית המילה תהא מסורה לזרעו של יצחק: (20) שנים עשר נשיאים. כעננים יכלו (ב"ר), כמו נשיאים וְרוּחַ (משלי כה, יד): (22) מעל אברהם. לשון נקיה הוא כלפי שכינה, ולמדנו שהצדיקים מרכבתו של מקום (ב"ר מז, ו): (23) בעצם היום. זו ציוס שנאמר, ציוס ולא בלילה, לא נתיירא לא מן הגוים ולא מן הליצנים, ושל לא יהיו אויביו ובני דורו אומרים, אילו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצותו של מקום (ב"ר): וימל. לשון ויפעל:

4	Let now a little water be fetched, and wash your feet, and recline yourselves under the tree.	יִקַּח-נָא מַעַט-מַיִם וְרָחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ: וְיִשְׁכְּבוּ עַל זְעִיר מֵיָּא וְאִסְחוּ רַגְלֵיכֶם וְאִסְתְּמִיכוּ תַּחַת אֵילָנָא:	4
5	And I will fetch a morsel of bread, and stay ye your heart; after that ye shall pass on; forasmuch as ye are come to your servant.' And they said: 'So do, as thou hast said.'	וְאֶקְחָה פֶתֶל-לֶחֶם וְסַעֲדוּ לְבַבְכֶם אַחֲרֵי תַעֲבְרוּ כִּי-עַל-כֵּן עָבַרְתֶּם עַל-עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַעֲשֶׂה כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: וְאֶסֶב פֶּתָא דְלֶחְמָא וְסַעֲדוּ לְבַבְכוֹן בְּתַר כִּין תַעֲבְרוֹן אַרְי עַל כִּין עָבַרְתוֹן עַל עַבְדְּכוֹן וַאֲמְרוּ כִין תַעֲבִיד כְּמָא דְמַלִּילְתָּא:	5
6	And Abraham hastened into the tent unto Sarah, and said: 'Make ready quickly three measures of fine meal, knead it, and make cakes.'	וַיַּמְהַר אַבְרָהָם הָאֱהֱלָה אֶל- שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סֵאִים קֶמַח סֵלֶת לְוֹשִׁי וְעֲשִׂי עֲגוֹת: וַאֲחִי אַבְרָהָם לְמִשְׁכְּנָא לְוֹת שָׂרָה וַאֲמַר אוּחָא תִלֵּת סֵאֲוֹן קֶמַחא סוּלְתָא לְוֹשִׁי וְעַבְדִּי גְרִיזָן:	ויו
7	And Abraham ran unto the herd, and fetched a calf tender and good, and gave it unto the servant; and he hastened to dress it.	וַאֲלֵ-הַבָּקָר הָיָן אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן-בָּקָר חֵד וטוֹב וַיִּתֵּן אֶל- הַעֲבָד וַיַּמְהַר לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ: וּלְבֵית תּוֹרֵי רִהַט אַבְרָהָם וַיִּסֵּב בֶּר תּוֹרֵי רַפִּיד וטוֹב וַיִּתֵּב לְעוֹלִימָא וַאֲחִי לְמַעֲבָד יְתִיָּה:	7
8	And he took curd, and milk, and the calf which he had dressed, and set it before them; and he stood by them under the tree, and they did eat.	וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחֵלֶב וּבֶן-הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא-עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ: וַיִּסֵּב שֶׁמֶן וְחֵלֶב וּבֶר תּוֹרֵי דְּעַבְד וַיִּתֵּב גְּדַמְיָהוֹן וְהוּא מְשֻׁמֵּשׁ עַלְוִיהוֹן תַּחַת אֵילָנָא וַאֲכָלוּ:	8
9	And they said unto him: 'Where is Sarah thy wife?' And he said: 'Behold, in the tent.'	וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיךָ שָׂרָה אִשְׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֵהָל: וַאֲמְרוּ לִיה אֵן שָׂרָה אִתְּךָ וַאֲמַר הָא בְּמִשְׁכְּנָא:	ישראל

(26) בעצם היום הזה. שמלאו לאברהם 75 שנה ולישמעאל שלש עשרה שנים, נמול אברהם וישמעאל בנו: (1) וירא אליו. לבקר את החולה, אמר רבי חמא בר חנינא, יום שלישי למילתו היה, ובא הקב"ה ושאל בשלומו (בצא מניעא פו:): באלוני ממרא. הוא שנתן לו ענה על המילה, לפיכך נגלה אליו בחלקו (ב"ר מז, ח): ישב. קשב כתיב, בקש לעמוד, אמר לו הקב"ה קב ואני אעמוד, ואתה סימן לבניך (ב"ר מח, ז) שעתידי אני להחיצב בעדת הדיינין והן יושבין, שנאמר קָבַצְתָּ אֶל (תהלים פז, א): פתח האהל. לראות אם יש עובר ושז ויכניסם צדיקו: כחם היום. הוֹיָא הקב"ה חמה מגרמיקה שלא להטריחו צאורחים (בצא מניעא פו:), ולפי שראהו מנטער שלא היו אורחים צאים, הביא מלאכים עליו צדמות אנשים: (2) והנה שלשה אנשים. אחד לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שמי שליחות (ב"ר נ, ז), מדע לך שכן, כל הפרשה הוא מזכירן כלשון רבים, ויאכלו, ויאמרו אליו, ובצורה נאמר ויאמר שז

אשזז אליו, ובזפיכת סדום הוא אומר כי לא אוכל לעשות דבר לבדתי הפפי, ורפאל שרפא את אברהם הלך משם להגיל את לוט (ב"ר שס), הוא שנאמר וַיְהִי כְהוֹלָאֵם אוֹתָם הַחוּלָה ויאמר המלט על נפשך, למדק שהאחד היה מזיל. נצבים עליו לפניו, כמו ועָלָיו מִטָּה מְנַשָּׁה (במדבר ז, כ) אצל לשון נקיה הוא כלפי המלאכים: וירא. מהו וירא וירא שני פעמים, הראשון כמשמעו, והשני לשון הצנה, נסתכל שהיו נצבים במקום אחד, והצין שלא היו רואים להטריחו, ואף על פי שידעו הם היו שיא לקראתם, עמדו במקומם לבדודו, ולהראותם שלא רצו להטריחו, וקדם הוא ורך לקראתם. (כך הגירסא ברש"י ישן) בצצא מניעא (פו:), כתיב נצבים עליו, וכתיב וירך לקראתם, כד חזויהו דהוה פָּרִי ואמר פירשו הימנו, מיד וירך לקראתם: (3) ויאמר אדני אם נא וגו'. לגדול שצנה אמר, וקראם כולם אדונים, ולגדול אמר אל נא תעבור, וכיון שלא יעבור הוא, יעמדו חזיריו עמו, וכלשון זה הוא חול. דבר אחר, קדש (שזועות לה:), והיה אומר להקב"ה להמתין לו עד שירוך ויכניס את האורחים, ואף על פי שכתוב אחר וירך לקראתם, האמירה קודם לכן הייתה, ודרך המקראות לדבר כן, כמו שפירשתי אלל לא ידון רוחי בָּאָדָם, שנכתב אחר ויולד נח, ואי אפשר לומר, אלא אם כן קודם גזרת ק"ך שנה. ושמי

<p>10 And He said: 'I will certainly return unto thee when the season cometh round; and, lo, Sarah thy wife shall have a son.' And Sarah heard in the tent door, which was behind him.—</p>	<p>10 וַיֹּאמֶר שׁוּב אֲשׁוּב אֵלַיךְ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה-בֶן לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וְשָׂרָה שָׁמְעָת פֶּתַח הָאֹהֶל וְהוּא אַחֲרָיו:</p>
<p>11 Now Abraham and Sarah were old, and well stricken in age; it had ceased to be with Sarah after the manner of women.—</p>	<p>11 וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זָקְנִים בָּאִים בְּיָמִים חֲדָל לַהֲנוֹת לְשָׂרָה אֶרֶץ כְּנָשִׁים:</p>
<p>12 And Sarah laughed within herself, saying: 'After I am waxed old shall I have pleasure, my lord being old also?'</p>	<p>12 וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בִלְתִּי הִיתָה-לִּי עֲדֹנָה וְאֲדֹנִי זָקֵן:</p>
<p>13 And the LORD said unto Abraham: 'Wherefore did Sarah laugh, saying: Shall I of a surety bear a child, who am old?'</p>	<p>13 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָהָם לָמָּה זֶה צִחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר הֲאֵף אֲמַנָּם אֵלֹד וְאֲנִי זָקְנָתִי:</p>
<p>14 Is any thing too hard for the LORD. At the set time I will return unto thee, when the season cometh round, and Sarah shall have a son.'</p>	<p>14 הֲיִפְלֵא מִיָּהוָה דְּבַר לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֵלַיךְ כָּעֵת חַיָּה וּלְשָׂרָה בֶּן:</p>
<p>15 Then Sarah denied, saying: 'I laughed not'; for she was afraid. And He said: 'Nay; but thou didst laugh.'</p>	<p>שני וַתִּכְחַשׁ שָׂרָה וּ לֵאמֹר לֹא צִחֲקָתִי כִּי וַיֵּרָאָה וַיֹּאמֶר וָ לֹא כִּי צִחֲקָתִי:</p>

ישנה אדם מן המנהג (שם פו: ז"ר מח, יד):
 (9) ויאמרו אליו. נקוד על אי"ו שצאליו, ותניא רבי שמעון בן אלעזר אומר, כל מקום שהכתב רצה על הנקודה, אתה דורש הכתב וכו', וכאן הנקודה רצה על הכתב אתה דורש הנקודה, שאף לשרה שאלו היו אברהם למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה על האיש. בצבא מצינא (דף פו.) איתא, יודעין היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן היתה, אלא להודיע שנועה היתה, כדי לחצבה על בעלה, אמר רבי יוסי צר חנינא, כדי לשגר לה כוס של צרכה: הנה באהל. לנועה היא:
 (10) בעת חיה. כעת הזאת לשנה הצאה, ופסח היה, ולפסח הבא נולד יצחק, מדלף קרינן קעת אלא קעת. בעת חיה. כעת הזאת שמהא חיה לכס, שמהיו כלכס שלמים וקיימים: שוב אשוב. לא בשרו המלאך שישב אליו, אלא בשליחותו של מקום אמר לו, כמו ויאמר לה מלאך ה' הרצה חרצה, והוא אין צידו להרבות, אלא בשליחותו של מקום, אף כאן בשליחותו של מקום אמר לו כן (ז"ר). (אלישע אמר לשונמית למועד הזה קעת חיה חס חוצקת בן, ויאמר אל חלדי איש חללים חל חבצב צפסקס, אותן המלאכים שצשרו את שרה אמרו למועד אשוב, אמר לה אלישע, אותן המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם, אמרו למועד אשוב, אבל אני צשר ודס, שהיום חי ומחר מת, צין חי וצין מת למועד הזה וגו'): והוא אחריי. הפתח היה אחר המלאך:

1163 (11) חדל להיות. פסק ממנה: אורח כנשים. אורח

נדות:

(12) בקרבה. מסתכלת צמעה ואמרה, אפשר הקרבים

אין כתיב כאן, אלא לזכר, מגיד שאין יצר הרע שולט במלאכים (ז"ר מח, יא): אחר תעבורו. אחר כך תלכו: כי על כן עברתם. כי הדבר הזה אני מצקש מכס, מאחר שעצרתם עלי לזכודי: כי על כן. כמו על אשר, וכן כל כי על כן שצמקרא, פי על בן צאו צל קורתי (בראשית יט, ח), פי על בן קריתי פניך (שם לג, י), פי על בן לא נסתיה (שם לח, כו), פי על בן ידעס תנאנו (צמדבר י, לא):
 (6) קמח סלת. סלת לעוגות. קמח לעמילן של טבחיים, לכסות את הקדירה לשאוב את הזהמא:
 (7) בן בקר רך וטוב. ג' פרים היו, כדי להאכילן ג' לשונות צחרדל (צבא מצינא פו): אל הנער. זה ישמעאל, לחנכו צממות (ז"ר מח, יג):
 (8) ויקח חמאה וגו'. ולחם לא הציא, לפי שפירסה שרה נדה, שחור לה אורח כנשים אותו היום, ונטמאת העיסה (צבא מצינא פו): חמאה. שומן הקלצ שקולטין מעל פניו: ובן הבקר אשר עשה. אשר תקן, קמח קמח שתקן, אמטי ואיתי קמייהו: ויאכלו. נראו כמו שאכלו, מכאן שלא

16	And the men rose up from thence, and looked out toward Sodom; and Abraham went with them to bring them on the way.	וַיִּקְמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקֹפוּ עַל־פְּנֵי סֹדֹם וְאַבְרָהָם הִלֵּךְ עִמָּם לְשַׁלְחָם:	וַקְמוּ מִתַּמָּן גִּבְרִיָּא וְאַסְתְּכִיאוּ עַל אַפֵּי סֹדוֹם וְאַבְרָהָם אָזִיל עִמָּהוֹן לְאַלּוּאֵיהוֹן:
17	And the LORD said: 'Shall I hide from Abraham that which I am doing;	וַיְהִי וְאָמַר הַמַּכְסָּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה:	וַיִּי אָמַר הַמַּכְסִּי אֲנִי מֵאַבְרָהָם דְּאֲנִי עֹבִיד:
18	seeing that Abraham shall surely become a great and mighty nation, and all the nations of the earth shall be blessed in him?	וְאַבְרָהָם הֵיזְיוֹ יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל וְעַצְמוֹם וְנִבְרָכוּבוֹ כָּל גּוֹי הָאָרֶץ:	וְאַבְרָהָם מִהֵיזְיוֹ יִהְיֶה לְעַם סִגִּי וְתַקְיָוָה וְיִתְבָּרְכוּ בְּדִילִיָּה כָּל עַמְמֵי אֶרֶץ:
19	For I have known him, to the end that he may command his children and his household after him, that they may keep the way of the LORD, to do righteousness and justice; to the end that the LORD may bring upon Abraham that which He hath spoken of him.'	כִּי יָדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל־אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר־ דִּבֶּר עָלָיו:	אֲרִי גִלִּי קִדְמִי בְּדִיל דִּיפְקִיד יֵת בְּנוֹהֵי וְיֵת אֲנָשׁ בֵּיתִיהָ בְּתַרְוֵהִי וְיִטְרוֹן אוֹרְחָן דִּתְקַנָּן קִדְמִי יִי לְמַעַבְד צְדָקָתָא וְדִינָא בְּדִיל דִּינִתִּי יִי עַל אַבְרָהָם יֵת דְּמַלִּיל עֲלוֹהֵי:
20	And the LORD said: 'Verily, the cry of Sodom and Gomorrah is great, and, verily, their sin is exceeding grievous.	וַיֹּאמֶר יְהוָה וְעַקַּת סֹדֹם וְעִמֹרָה כִּי־רַבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כְבֹדָה מְאֹד:	וַאֲמַר יִי קְבִילַת סֹדוֹם וְעִמֹרָה אֲרִי סִגִּיאת וְחֻבְתָּהוֹן אֲרִי תְקִיפַת לְחֻדָּא:
21	I will go down now, and see whether they have done altogether according to the cry of it, which is come unto Me; and if not, I will know.'	אֲרָדָה־נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעְקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוֹ כָּלָה וְאִם־לֹא אֲדַעָה:	אֲתַגְלִי כַּעַן וְאֲדִין הַכְּקִבִּילְתָּהוֹן דְּעִלַּת לְקִדְמִי עֲבָדוֹ אֲעִבִיד עִמָּהוֹן גְּמִירָא אִם לֹא תִיבִין וְאִם תִּיבִין לֹא אֲתַפְרֶע:

השער ומעדן את הנשר. דבר אחר, לשון עידן זמן וסת נדות: (13) האף אמנם. הגם אמת אלד: ואני זקנתי. שנה הכחז מפני השלום, שהרי היא אמרה ואדני זקן: (14) היפלא. כתרומתו היתכסי, וכי שום דבר מופלא ומופרך ומכוסה ממני מלעשות כרצוני: למועד. לאותו מועד המיועד שקבעתי לך אתמול, למועד הזה בשנה האחרת: (15) כי יראה וגו' כי צחקת. הראשון משמש לשון דהא הוא, שנותן טעם לדבר ותכחש שרה לפי שיראה. והשני משמש כלשון אלף, ויאמר לא כדצדק הוא אלף נחקת, שאמרו רבותינו כי משמש צד' לשונות, אי, דלמא, אלף, דהא: (16) וישקיפו. כל השקפה שצמקרא לרעה, חוץ מהשקיפה ממעון קדשך (דברים כו, טו), שגדול כח מתנות עניים,

שהופך מדת הרגוז לרחמים: לשלחם. ללותם, כסזור אורחים הם: (17) המכסה אני. צתמיה: אשר אני עושה. צדוס, לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו, אני נחתי לו את הארץ הזאת, וחמשה כרכין הללו שלו הן, שנאמר גְּבֹל הַקִּנְעָנִי

22	And the men turned from thence, and went toward Sodom; but Abraham stood yet before the LORD.	וַיִּפְּנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סֹדֶמָה וְאַבְרָהָם עֹדְנוֹ עִמָּד לִפְנֵי יְהוָה: וַאֲחַפְּנָאוּ מִתַּמֵּן גּוֹבְרִיָּא וְאַזְלוּ לְסֹדוֹם וְאַבְרָהָם עַד כְּעַן מִשְׁמִישׁ בְּצִלוֹ קָדָם יי:	22
23	And Abraham drew near, and said: 'Will You indeed sweep away the righteous with the wicked?	וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲאֵפָּה תִשְׁפֹּחַ צְדִיק עִם־רָשָׁע: וַקְרִיב אַבְרָהָם וַאֲמַר הֲבָרְנִי תִשְׁיָצִי וְזָכָאָה עִם חֵיבָא:	23
24	Peradventure there are fifty righteous within the city; wilt Thou indeed sweep away and not forgive the place for the fifty righteous that are therein?	אֹלֵי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר הָאֵפָּה תִסְפֹּחַ וְלֹא־תִשָּׂא לְמָקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצְדִּיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ: מָאָם אֵית חֲמִשִּׁין זָכָאִין בְּגוֹ קִרְבָּא הֲבָרְנִי תִשְׁיָצִי וְלֹא תִשְׁבּוֹק לְאַתְרָא בְּדִיל חֲמִשִּׁין זָכָאִין דְּבִגְנוּהּ:	24
25	That be far from Thee to do after this manner, to slay the righteous with the wicked, that so the righteous should be as the wicked; that be far from Thee; shall not the judge of all the earth do justly?'	חָלִלָה לָךְ מַעֲשֶׂתוֹ כְּדַבֵּר הַזֶּה לְהַמִּית צְדִיק עִם־רָשָׁע וְהָיָה כְּצְדִיק כְּרָשָׁע חָלִלָה לָךְ הַשֹּׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט: קוּשְׁטָא אֲנִין דִּינָךְ מִלְמַעְבַּד כְּפִתְגָמָא דְדִין לְשִׁיצָאָה זָכָאָה עִם חֵיבָא וְיְהִי זָכָאָה כְּחֵיבָא קוּשְׁטָא אֲנִין דִּינָךְ דְּדִין כָּל אֲרֻעָא בְּרַם יַעֲבִיד דִּינָא:	25
26	And the LORD said: 'If I find in Sodom fifty righteous within the city, then I will forgive all the place for their sake.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם־אֶמְצָא בְּסֹדֶם חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְנִשְׂאֵתִי לְכָל־הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם: וַאֲמַר יי אִם אֲשַׁכַּח בְּסֹדוֹם חֲמִשִּׁין זָכָאִין בְּגוֹ קִרְבָּא וְאֲשַׁבּוֹק לְכָל אֲתְרָא בְּדִילְהוֹן:	26
27	And Abraham answered and said: 'Behold now, I have taken upon me to speak unto the Lord, who am but dust and ashes.	וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הֹאֲלֵתִי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי וְאֲנִי עֹפָר וְאֵפֶר: וַאֲתִיב אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא כְּעַן שְׁרִיתִי לְמַלְלָא קָדָם יי וְאֲנָא עֹפָר וְקִטָּם:	27

מִיָּדוֹן וְגו' צִלְקָה סְדוּמָה וְעִמְרָה וְגו', קִרְאֵתִי אוֹתוֹ אֲזַרְהֶם, (20) וַיֹּאמֶר ה'. אֵל אֲזַרְהֶם, שַׁעֲשֵׂה כַּאֲשֶׁר אָמַר שְׁלֹא יִכְסֶה אֶל זֶמְנוֹן גּוֹיִם, וְאִשְׁמִיד אֶת הַבְּנִים וְלֹא אוֹדִיעַ לֹאֵז שֶׁהוּא אוֹהֵב:

(18) וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהִיָּה. מִדְּרַשׁ אֲגִידָה זָכָר לְצִדִּיק לְצִדִּיקָה, הוֹאִיל וְהַזְכִּירוּ צִדִּיקוֹ. וּפְשׁוּטוֹ, וְכִי מִמֶּנּוּ אֵינִי מַעֲלִים, וְהָרִי הוּא חֲצִיב לִפְנֵי לְהִיט לְגוֹי גָּדוֹל, וְלִהְיוֹת צוֹ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:

(19) כִּי יִדְעִיתִי לִשְׁוֹן חֲזָה, כְּמוֹ מוֹדֵעַ לְאַיִשָּׁה (רֹת ג, א), הֵלֵא צוּעַ מוֹדֵעָם (שֵׁם ג, ז), וְאַדְעָךְ צָשָׁם (שְׁמוֹת ג, יז), וְאִמְנָם עִיקַר לִשְׁוֹן כּוֹלֵם אֵינִי אֵלֹא לִשְׁוֹן יְדִיעָה, שֶׁהִמְחִצַּח אֶת הָאָדָם מִקְּרָצוֹ אֵלָיו וְיִודְעוּ וּמִכִּירוּ. וְלִמָּה יִדְעִיתִי, לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה, לִפִּי שֶׁהוּא מִצְוֶה אֶת בְּנֵי עָלִי, לְשִׁמּוֹר דְּרָכָי. וְאִם תִּפְרָשֶׁהוּ כְּתַרְגוּמוֹ, יוֹדֵעַ אֵינִי צוֹ שִׁינֹה אֶת בְּנֵי וְגו', אֵין לְמַעַן נֹפֵל עַל הַלְשׁוֹן: יִצְוֶה. לִשְׁוֹן הוּא כְּמוֹ קָכָה יַעֲשֶׂה אֵיזֶה (אֵיזֶב א):

לְמַעַן הִבִּיא. כִּן הוּא מִצְוֶה לְבָנָיו, שִׁמְרוּ דְרָכֵי ה' כְּדֵי שִׁינֹה אֶת אֲזַרְהֶם וְגו'. עַל צִית אֲזַרְהֶם לֹא נֹאמַר, אֵלֹא עַל אֲזַרְהֶם, לְמַדּוֹ כָּל הַמַּעֲמִיד בֶּן צִדִּיק כֹּאֲלוֹ אֵינִי מֵת:

מִיָּדוֹן וְגו' צִלְקָה סְדוּמָה וְעִמְרָה וְגו', קִרְאֵתִי אוֹתוֹ אֲזַרְהֶם, (20) וַיֹּאמֶר ה'. אֵל אֲזַרְהֶם, שַׁעֲשֵׂה כַּאֲשֶׁר אָמַר שְׁלֹא יִכְסֶה אֶל זֶמְנוֹן גּוֹיִם, וְאִשְׁמִיד אֶת הַבְּנִים וְלֹא אוֹדִיעַ לֹאֵז שֶׁהוּא אוֹהֵב:

(18) וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהִיָּה. מִדְּרַשׁ אֲגִידָה זָכָר לְצִדִּיק לְצִדִּיקָה, הוֹאִיל וְהַזְכִּירוּ צִדִּיקוֹ. וּפְשׁוּטוֹ, וְכִי מִמֶּנּוּ אֵינִי מַעֲלִים, וְהָרִי הוּא חֲצִיב לִפְנֵי לְהִיט לְגוֹי גָּדוֹל, וְלִהְיוֹת צוֹ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:

(19) כִּי יִדְעִיתִי לִשְׁוֹן חֲזָה, כְּמוֹ מוֹדֵעַ לְאַיִשָּׁה (רֹת ג, א), הֵלֵא צוּעַ מוֹדֵעָם (שֵׁם ג, ז), וְאַדְעָךְ צָשָׁם (שְׁמוֹת ג, יז), וְאִמְנָם עִיקַר לִשְׁוֹן כּוֹלֵם אֵינִי אֵלֹא לִשְׁוֹן יְדִיעָה, שֶׁהִמְחִצַּח אֶת הָאָדָם מִקְּרָצוֹ אֵלָיו וְיִודְעוּ וּמִכִּירוּ. וְלִמָּה יִדְעִיתִי, לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה, לִפִּי שֶׁהוּא מִצְוֶה אֶת בְּנֵי עָלִי, לְשִׁמּוֹר דְּרָכָי. וְאִם תִּפְרָשֶׁהוּ כְּתַרְגוּמוֹ, יוֹדֵעַ אֵינִי צוֹ שִׁינֹה אֶת בְּנֵי וְגו', אֵין לְמַעַן נֹפֵל עַל הַלְשׁוֹן: יִצְוֶה. לִשְׁוֹן הוּא כְּמוֹ קָכָה יַעֲשֶׂה אֵיזֶה (אֵיזֶב א):

לְמַעַן הִבִּיא. כִּן הוּא מִצְוֶה לְבָנָיו, שִׁמְרוּ דְרָכֵי ה' כְּדֵי שִׁינֹה אֶת אֲזַרְהֶם וְגו'. עַל צִית אֲזַרְהֶם לֹא נֹאמַר, אֵלֹא עַל אֲזַרְהֶם, לְמַדּוֹ כָּל הַמַּעֲמִיד בֶּן צִדִּיק כֹּאֲלוֹ אֵינִי מֵת:

מִיָּדוֹן וְגו' צִלְקָה סְדוּמָה וְעִמְרָה וְגו', קִרְאֵתִי אוֹתוֹ אֲזַרְהֶם, (20) וַיֹּאמֶר ה'. אֵל אֲזַרְהֶם, שַׁעֲשֵׂה כַּאֲשֶׁר אָמַר שְׁלֹא יִכְסֶה אֶל זֶמְנוֹן גּוֹיִם, וְאִשְׁמִיד אֶת הַבְּנִים וְלֹא אוֹדִיעַ לֹאֵז שֶׁהוּא אוֹהֵב:

28	Peradventure there shall lack five of the fifty righteous; wilt Thou destroy all the city for lack of five? And He said: 'I will not destroy it, if I find there forty and five.'	אֹלֵי יִחְסְרוּן חַמְשִׁים הַצְדִּיקִים חֲמִשָּׁה הַתְּשֻׁחִית בְּחֻמָּשָׁה אֶת כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁחִית אִם־אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה:	28
29	And he spoke unto Him yet again, and said: 'Peradventure there shall be forty found there.' And He said: 'I will not do it for the forty's sake.'	וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר אֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בְּעָבוּר הָאַרְבָּעִים:	29
30	And he said: 'Oh, let not the Lord be angry, and I will speak. Peradventure there shall thirty be found there.' And He said: 'I will not do it, if I find thirty there.'	וַיֹּאמֶר אֵל־נָא יַחַד לֹא־דִנִּי וְאַדְבָּרָה אֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים:	30
31	And he said: 'Behold now, I have taken upon me to speak unto the Lord. Peradventure there shall be twenty found there.' And He said: 'I will not destroy it for the twenty's sake.'	וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאֵלְתִּי לְדַבֵּר אֵל־אֲדֹנָי אֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁחִית בְּעָבוּר הָעֶשְׂרִים:	31
32	And he said: 'Oh, let not the Lord be angry, and I will speak yet but this once. Peradventure ten shall be found there.' And He said: 'I will not destroy it for the ten's sake.'	וַיֹּאמֶר אֵל־נָא יַחַד לֹא־דִנִּי וְאַדְבָּרָה אֶדְ־הַפֶּעַם אֹלֵי יִמְצְאוּן שָׁם עֶשְׂרֶה וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁחִית בְּעָבוּר הָעֶשְׂרֶה:	32
33	And the LORD went His way, as soon as He had left off speaking to Abraham; and Abraham returned unto his place.	וַיֵּלֶךְ יְהוָה בְּאֲשֶׁר כָּלָה לְדַבֵּר אֵל־אַבְרָהָם וַאֲבְרָהָם שָׁב לְמִקְמוֹ:	33
XIX	And the two angels came to Sodom at even; and Lot sat in the gate of Sodom; and Lot saw them, and rose up to meet them; and he fell down on his face to the earth;	וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סָדְמָה בְּעָרֶב וְלוֹט יוֹשֵׁב בִּשְׁעַר־סֹדֶם וַיֵּרְא־לוֹט וַיָּקָם לִקְרֹאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אֲפָיִם אֲרָצָה:	שלישי טז

מִשְׁפַּט אֶמֶת:

הַרְשָׁעִים, לְמַעַן תִּמְצֵא הַצְדִּיקִים:

(25) חלילה לך. חולין הוא לך, יאמרו כן הוא אומנמו, שוטף הכל נדיקים ורשעים, כך עשית לדור המצול ולדור הפלגה: כדבר הזה. לא הוא ולא כיוצא בו: חלילה לך. לעולם הנא: השופט כל הארץ. נקוד צחט"ף פתיח"ה"א של השופט, לשון תמיהה, כי משהוא שופט לא יעשה (26) אם אמצא בסדום וגר לכל המקום. לכל הכרכים, לפי שסדום היתה מטופולין וחשונה מכולם, תלה זה הכחוש: (27) הואלתי. רציתי כמו ויאל משה: ואנכי עפר ואפר. וכבר הייתי ראוי להיות עפר על ידי המלכים, ואפר על ידי נמרוד, ולולי רחמיך אשר עמדו לי: (28) התשחית בחמשה. והלא הן טי' לכל כך, ואתה נדיקן של עולם תצטרף עמהם:

(29) אולי ימצאון שם ארבעים. וימלטו ד' הכרכים. וכן

66לשים יצילו ג' מהם, או עשרים יצילו ז' מהם, או עשרה יצילו

<p>and he said: 'Behold now, my lords, turn aside, I pray you, into your servant's house, and tarry all night, and wash your feet, and ye shall rise up early, and go on your way.' And they said: 'Nay; but we will abide in the broad place all night.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא-אֲדֹנָי סוּרוּ נָא אֶל-בֵּית עֲבָדְכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדֶרֶכְכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִי בָרְחוּב נָלִין:</p>	<p>2</p>
<p>And he urged them greatly; and they turned in unto him, and entered into his house; and he made them a feast, and did bake unleavened bread, and they did eat.</p>	<p>וַיִּפְצֹר-בָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל-בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אֶפֶה וַיֹּאכְלוּ:</p>	<p>3</p>
<p>But before they lay down, the men of the city, even the men of Sodom, compassed the house round, both young and old, all the people from every quarter.</p>	<p>וַתִּקְרְאוּ אֶל-לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵיךְ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הַזֶּה הוֹצִיָאם אֵלֵינוּ וְנַדְּעָה אֹתָם:</p>	<p>4</p>
<p>And they called unto Lot, and said unto him: 'Where are the men that came in to thee this night? bring them out unto us, that we may know them.'</p>	<p>וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתַח וַיִּנְפֹק וַיִּדְשֵׂא אֶחָד בְּתֻרָהּ:</p>	<p>6</p>
<p>And Lot went out unto them to the door, and shut the door after him.</p>	<p>וַיֹּאמֶר בָּבְעוּ כֵּעַן אַחִי לֹא תִבְאָשׁוּן:</p>	<p>7</p>

אחת מהם: (31) הוא אחי. רשמי, כמו ויזל משה:
 (32) אולי ימצאון שם עשרה. על פחות לא זיקש, אחר, (2) הנה נא אדני. הנה נא אחס אדוניס לי, אחר שעצרתם עלי. דבר אחר הנה נא, זריכים אחס לתת לז על הרשעים הללו

היום מינוהו שופט עליהם (ז"ר, ג): וירא לוט וגו'.
 מצית אצרהם למד לחזור על האורחים:
 (33) וילך ה' וגו'. כיון שנשתחק הסניגור הלך לו הדיין: ואברהם שב למקומו. נסתלק הדיין, נסתלק הסניגור, והקטיגור מקטר, לפיכך ויבואו שני המלאכים סדומה להשחית.

(1) שני המלאכים. אחד להשחית את סדום, ואחד להציל את לוט, והוא אותו שזאלרפאות את אצרהם, והשלישי שזאל לזשור את שרה, כיון שעשה שליחותו נסתלק לו: המלאכים ולהלן קראם אנשים, כשהיתה שכינה עמהם קראם אנשים. דבר אחר, אצל אצרהם שכוה גדול, והיו המלאכים תדירין אצלו כאנשים, קראם אנשים, ואצל לוט קראם מלאכים: בערב. וכיכל כך שהמלאכים מחזרון לסדום, אלא מלאכי רחמים היו, וממתינים שמה יוכל אצרהם ללמד עליהם סגוריא: ולוט ישב בשער סדום. ישב כתיב, אותו

8	Behold now, I have two daughters that have not known man; let me, I pray you, bring them out unto you, and do ye to them as is good in your eyes; only unto these men do nothing; forasmuch as they are come under the shadow of my roof?	הָאֵלֶּה שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אִישׁ אִצְיָאָה־נָּא אֶתְהֵן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כְּטוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לְאֲנָשִׁים הָאֵלֶּי אֲל־תַּעֲשׂוּ דְבָר כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֶל קַרְתִּי:	8
9	And they said: 'Stand back.' And they said: 'This one fellow came in to sojourn, and he will needs play the judge; now will we deal worse with thee, than with them.' And they pressed sore upon the man, even Lot, and drew near to break the door.	וַיֹּאמְרוּ גֹשְׁהֲלָאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בָּא־לְגוֹר וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט עֵתָה נִרְעֵ לָךְ מֵהֶם וַיַּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְשׁוּ לְשֹׁבֵר הַדֶּלֶת:	9
10	But the men put forth their hand, and brought Lot into the house to them, and the door they shut.	וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֲלֵיהֶם הַבֵּיתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגְרוּ:	10
11	And they smote the men that were at the door of the house with blindness, both small and great; so that they wearied themselves to find the door.	וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פָּתַח הַבַּיִת הֵכֹן בְּסַנְוָרִים מִקֵּטָן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לְמַצָּא הַפֶּתַח:	11
12	And the men said unto Lot: 'Hast thou here any besides? son-in-law, and thy sons, and thy daughters, and whomsoever thou hast in the city; bring them out of the place;	וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עַד מִי־לָךְ פֹּה חֵתָן וּבְנֵיָהּ וּבְנֹתֶיהָ וְכָל אֲשֶׁר־לָךְ בְּעִיר הַזֶּה מִן־הַמָּקוֹם:	12
13	for we will destroy this place, because the cry of them is waxed great before the LORD; and the LORD hath sent us to destroy it.'	כִּי־מִשְׁחָתִים אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גָדְלָה צַעֲקָתָם אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיִּשְׁלַחְנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ: אֲרִי מִחֲבָלָיִן אֲנַחְנָא יֵת אֶתְרָא הָדִין אֲרִי סִגִּיאַת קְבִילַתְהוֹן קֳדָם יְיָ וְשִׁלְחָנָא יְיָ לְחַבְלוּתָהּ:	13

שלא יכירו צדק, וזו היא ענה נכונה: סורו נא. עקמו את הדרך לדד צדק: (3) ויסרו אליו. עקמו את הדרך לדד צדק: ומצות אפה. לכן נאמר סורו (צ"ר, ג, ד): ולינו ורחצו רגליכם. וכי דרכן של בני אדם ללון תחלה ואחר כך לרחוץ, ועוד שהרי אברהם אמר להם תחלה וְרָחֲצוּ רַגְלֵיכֶם, אלא כך אמר לוט, אם כשיבאו אנשי קדוש ויראו שכבר רחצו רגליהם, יעלילו עלי ויאמרו, כבר עברו שני ימים או שלשה שבאו לצייתך ולא הודעתנו, לפיכך אמר, מוטב שיתעבדו כאלו באצק רגליהם, שהיו נראים כמו שבאו עכשיו, לפיכך אמר לינו תחלה, ואחר כך רחצו: ויאמרו לא. ולאברהם אמרו פן טעשה, מכאן שמסרצין לקטן ואין מסרצין לגדול (צ"ר סס): כי ברחוב גליל. הריכי משמש בלשון אלה, שאמרו לא נסור אל צייתך אלא

שלא יכירו צדק, וזו היא ענה נכונה: סורו נא. עקמו את הדרך לדד צדק: (3) ויסרו אליו. עקמו את הדרך לדד צדק: ומצות אפה. לכן נאמר סורו (צ"ר, ג, ד): ולינו ורחצו רגליכם. וכי דרכן של בני אדם ללון תחלה ואחר כך לרחוץ, ועוד שהרי אברהם אמר להם תחלה וְרָחֲצוּ רַגְלֵיכֶם, אלא כך אמר לוט, אם כשיבאו אנשי קדוש ויראו שכבר רחצו רגליהם, יעלילו עלי ויאמרו, כבר עברו שני ימים או שלשה שבאו לצייתך ולא הודעתנו, לפיכך אמר, מוטב שיתעבדו כאלו באצק רגליהם, שהיו נראים כמו שבאו עכשיו, לפיכך אמר לינו תחלה, ואחר כך רחצו: ויאמרו לא. ולאברהם אמרו פן טעשה, מכאן שמסרצין לקטן ואין מסרצין לגדול (צ"ר סס): כי ברחוב גליל. הריכי משמש בלשון אלה, שאמרו לא נסור אל צייתך אלא

(4) שרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדום. כך נדרש בצראשית רבה (ג, ה), טרם ישכבו, ואנשי העיר היו צפיהם של מלאכים, שהיו שואלים ללוט מה טיבם ומעשיהם, והוא אומר להם רוצם רשעים, עודם מדברים צדק, ואנשי סדום וגו'. ופשוטו של מקרא, ואנשי העיר אנשי רשע, נסבו על הבית, ועל שהיו רשעים נקראים אנשי סדום, כמו שאמר הכתוב, וְאֲנָשֵׁי סְדוֹם רָעִים וְסָטָנִים: כל העם מקצה. מקצה העיר עד הקצה, שאין אחד מהם מוחה בידם, שאפילו מדיק אחד אין צדק: (5) ונדעה אותם. צמסכז זכר, כמו אשר לא ידעו איש (צ"ר סס): (ח) האל. כמו האלה: כי על כן באו. כי הטובה הזאת

- 14 And Lot went out, and spoke unto his sons-in-law, who married his daughters, and said: 'Up, get you out of this place; for the LORD will destroy the city.' But he seemed unto his sons-in-law as one that jested.
- 14 וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר אֶל-חֲתָנָיו לֵקְחֵי בָנָתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צֵאוּ מִן-הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי-מִשְׁחִית יְהוָה אֶת-הָעִיר וַיְהִי כַמִּצְחָק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו:
- 15 And when the morning arose, then the angels hastened Lot, saying: 'Arise, take thy wife, and thy two daughters that are here; lest thou be swept away in the iniquity of the city.'
- 15 וּכְמוֹ הַשָּׁחַר עָלָה וַיֵּאֲצִיזוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת-אִשְׁתְּךָ וְאֶת-שְׁתֵּי בָנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן-תִּסָּפֶה בְּעֵזֶן הָעִיר:
- 16 But he lingered; and the men laid hold upon his hand, and upon the hand of his wife, and upon the hand of his two daughters; the LORD being merciful unto him. And they brought him forth, and set him without the city.
- 16 וַיִּתְמַמְּהֶמוּ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבִיד-אִשְׁתּוֹ וּבִיד שְׁתֵּי בָנָתָיו בַּחֲמֹלֶת יְהוָה עֲלָיו וַיֵּצֵאוּהוּ וַיַּנְחֵהוּ מִחוּץ לָעִיר:
- 17 And it came to pass, when they had brought them forth abroad, that he said: 'Escape for thy life; look not behind thee, neither stay thou in all the Plain; escape to the mountain, lest thou be swept away.'
- 17 וַיְהִי כְהוֹצִיאֵם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְטָה עַל-נַפְשְׁךָ אַל-תִּבְטֵשׁ אַחֲרָיִךְ וְאַל-תַּעֲמֹד בְּכָל-הַכְּפָר הַהִירָה הַמַּלְטָה פֶּן-תִּסָּפֶה:
- 18 And Lot said unto them: 'Oh, not so, my lord;
- 18 וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אַל-נָא אֲדַנִּי:

האחד צא לגור, אדם נכרי יחידי אחת ציינו שצאת לגור, וישפוט שפוט, ונעשית מוכיח אותנו: הדלת. דלת הסובבת לנעול ולפתוח: (11) פתח. הוא החלל שבו נכנסין ויוצאין: בסגורים. מכת עורון: מקשן ועד גדול. הקטנים התחילו צעזערה תחלה, שנאמר מנער ועד זקן, לפיכך התחילה הפורענות מהם (צ"ר, ח): (12) עוד מי לך פה. פשוטו של מקרא, מי שלך עוד צעיר הוא, חוץ מאשרך וצנותיך שצבית: חתן ובניך ובנתיך. אם יש לך חתן או צנים וצנות, הואל מן המקום: ובניך. צני צנותיך הנשואות. ומדרש אגדה, עוד, מאחר שעושין נבלה כזאת, מי לך פתחון פה ללמד סגוריא עליהם, שכל הלילה היה מליץ עליהם טובות. קרי ביה מי לך פה: (14) חתניו. שתי צנות נשואות היו לו צעיר: לקחי בנותיו. שאותן שצבית ארוסות להם: (15) ויאצו. כתרומו ודחיקו, מהרוהו: הנמצאות.

תעשו לכבודי, על אשר צאו צל קורתי. תרגום בטלל שרותי, תרגום של קורה שרותא: (9) ויאמרו גש הלאה. קרב להלאה, כלומר התקרב לצדין ותתרחק ממנו, וכן כל הלאה שבמקרא לשון רחוק, כמו זרה הלאה (צמדבר יז, ז), הנה החזי ממך והלאה (שמואל-א כ, כב). גש הלאה, במשך להלן, כלשון לע"ז טריטי דנו"ש, ודבר נזיפה הוא, לומר, אין אנו חוששין לך, ודומה לו קרב אליך אל תגש צי (ישעיה סה, ה), וכן גשה לי ואשצה (שם מט, כ), המשך לצדין צעזערי ואשז אלך. אחת מליץ על האורחין, איך מלאך לך. על שאמר להם על הצנות אמרו לו גש הלאה, לשון נחת, ועל שהיה מליץ על האורחים אמרו,

19	behold now, thy servant hath found grace in thy sight, and thou hast magnified thy mercy, which thou hast shown unto me in saving my life; and I cannot escape to the mountain, lest the evil overtake me, and I die.	הִנֵּה־נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתְּגַדֵּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחְיֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאַנְכִי לֹא אוֹכֵל לְהַמְלִיט הַהֶרֶה פֶּן־תִּדְבַקְנִי הָרָעָה וּמָתִי:	הָא כְעַן אֶשְׁכַּח עַבְדְּךָ רַחֲמִין קְדָמָךְ וְאַסְגִּיתָא טִיבוֹתָךְ דְּעַבְדְּתָא עִמִּי לְקַיִמָא יְת נַפְשִׁי וְאַנָּא לִית אָנָּא יָכִיל לְאַשְׁתִּיבָא לְטוֹרָא דְלָמָּא תַּעֲרַעְנִי בְּשַׁתָּא נְאֻמוֹת:
20	Behold now, this city is near to flee unto, and it is a little one; oh, let me escape thither—is it not a little one?—and my soul shall live.	הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרִיבָה לְנוֹס שָׁמָּה וְהִוא מִצְעָר אִמְלָטָה נָא שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר הִוא וּתְחִי נַפְשִׁי:	הָא כְעַן קְרָתָא הָדָא קְרִיבָה לְמַעַרְק לְתַמָּן וְהִיא זַעִירָא אֶשְׁתִּיב כְעַן לְתַמָּן הֲלֹא זַעִירָא הִיא וְתַתְקִיִּים נַפְשִׁי:
21	And he said unto him: 'See, I have accepted thee concerning this thing also, that I will not overthrow the city of which thou hast spoken.	וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נִשְׁאֲתִי פָנֶיךָ גַּם לְדַבֵּר הַזֶּה לְבַלְתִּי הַפְּכִי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:	וַאֲמַר לִיה הָא נְסִיבִית אַפָּךְ אַף לְפַתְגָמָא הַדִּין בְּדִיל דְלֹא לְמַהֲפֹכִי יְת קְרָתָא דְבַעִיתָא עַלָּה:
22	Hasten thou, escape thither; for I cannot do any thing till thou be come thither.'—Therefore the name of the city was called Zoar.—	מַהֲרָה הִמְלִיט שָׁמָּה כִּי לֹא אוֹכֵל לַעֲשׂוֹת דְּבָר עַד־בֹּאֲךָ שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוֹעַר:	אוּחִי אֶשְׁתִּיב לְתַמָּן אַרִי לֹא אִפּוּל לְמַעַבְד פְּתִיגָמָא עַד מִיתָד לְתַמָּן עַל כֵּן קָרָא שָׁמָּה דְקְרָתָא צוֹעַר:
23	The sun was risen upon the earth when Lot came unto Zoar.	הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעְרָה:	שֶׁמֶשׁא נִפֵּק עַל אֶרְעָא וְלוֹט עָאֵל לְצוֹעַר:
24	Then the LORD caused to rain upon Sodom and upon Gomorrah brimstone and fire from the LORD out of heaven;	וַיְהִיזֶה הַמָּטֵיר עַל־סְדֹם וְעַל־עֲמֹרָה גִּפְרִית וְאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם:	וַיִּי אֲמַטֵּר עַל סְדֹם וְעַל עֲמֹרָה גִּפְרִיתָא וְאִישְׁתָּא מִן קֳדָם יי מִן שָׁמַיָא:

המזומנות לך צצית להזילם. ומדרש אגדה יש, וזה ישוצו של (ישעיה סו, ז), שנשמט העוזר מן הרחם. כְּפָזֹר נִמְלָטָה מקרא: חספה. תהיה כלה, עד תוס קל הדור, מתורגס, (תהלים קכד, ז), לא יָכִלוּ מִלֵּט מִשָּׂא (ישעיה מו, ז), להשמיט עד דסק כל דרא:

(16) ויתמהמה. כדי להזיל את ממנו: ויחזיקו. אחד מהם היה שלים להזילו, וחזירו להפוך סדום, לכך נאמר ויאמר המלט, ולא נאמר ויאמרו (ז"ר, נ, יא):

(17) המלט על נפשך. דיין להזיל נפשות אל תחוס על הממון: אל תביט אחר־ך. אתה הרשעת עמהם, ובזכות

אברהם אתה ניזול, אינך כדאי לראות צפורענותם ואתה ניזול: בכל הכבד. ככר הירדן: ההרה המלט. אלז אברהם צָרַח, שהוא יושב צהר, שנאמר ויִשְׁתַּק מִשָּׁם הָרָה, ואף עכשיו היה יושב שם, שנאמר הֲלֹא הִמְקֹם הָאֵשׁ הָיָה שָׁם הָרָה צִתְלָה, ואף על פי שכתוב וַיִּהְיֶה אֲבָרָם וְגו', אהלים הרבה היו לו, ונמשכו עד חצרן. המלט. לשון השמטה, וכן כל אמלטה שנמקרה, אשמוז"ר בלע"ז, וכן והמליטה וְקָר

25	and He overthrow those cities, and all the Plain, and all the inhabitants of the cities, and that which grew upon the ground.	וַיִּהְיוּ אֵת־הָעָרִים הָאֵלֶּה וְאֵת כָּל־הַכֶּכֶּר וְאֵת כָּל־יֹשְׁבֵי הָעָרִים וְצִמְחַת הָאֲדָמָה:	וַיִּהְיוּ אֵת־הָעָרִים הָאֵלֶּה וְאֵת כָּל־הַכֶּכֶּר וְאֵת כָּל־יֹשְׁבֵי הָעָרִים וְצִמְחַת הָאֲדָמָה:	25
26	But his wife looked back from behind him, and she became a pillar of salt.	וַתִּבְטֹשׂ אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נָצִיב מֶלַח:	וַתִּבְטֹשׂ אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נָצִיב מֶלַח:	26
27	And Abraham got up early in the morning to the place where he had stood before the LORD.	וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פָּנָיו יְהוָה:	וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פָּנָיו יְהוָה:	27
28	And he looked out toward Sodom and Gomorrah, and toward all the land of the Plain, and beheld, and, lo, the smoke of the land went up as the smoke of a furnace.	וַיִּשְׁקֹף עַל־פְּנֵי סֹדֹם וְעֵמֶקָה וְעַל־כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכֶּכֶּר וַיֵּרָא וְהִנֵּה עָלָה קִיטֹר הָאֶרֶץ כְּקִיטֹר הַכִּבְשָׁן:	וַיִּשְׁקֹף עַל־פְּנֵי סֹדֹם וְעֵמֶקָה וְעַל־כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכֶּכֶּר וַיֵּרָא וְהִנֵּה עָלָה קִיטֹר הָאֶרֶץ כְּקִיטֹר הַכִּבְשָׁן:	28
29	And it came to pass, when God destroyed the cities of the Plain, that God remembered Abraham, and sent Lot out of the midst of the overthrow, when He overthrew the cities in which Lot dwelt.	וַיְהִי בִשְׁחַת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכֶּכֶּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהִפּוֹךְ אֶת־הָעָרִים אֲשֶׁר־יָשָׁב בָּהֶן לוֹט:	וַיְהִי בִשְׁחַת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכֶּכֶּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהִפּוֹךְ אֶת־הָעָרִים אֲשֶׁר־יָשָׁב בָּהֶן לוֹט:	29
30	And Lot went up out of Zoar, and dwelt in the mountain, and his two daughters with him; for he feared to dwell in Zoar; and he dwelt in a cave, he and his two daughters.	וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בְּהָר וּשְׁתֵּי בָנוֹתָיו עִמּוֹ כִּי יָרָא לִשְׁבַת בְּצוֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמְעֵרָה הַזֹּאת וּשְׁתֵּי בָנוֹתָיו:	וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בְּהָר וּשְׁתֵּי בָנוֹתָיו עִמּוֹ כִּי יָרָא לִשְׁבַת בְּצוֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמְעֵרָה הַזֹּאת וּשְׁתֵּי בָנוֹתָיו:	30

היה הקצ"ה רואה מעשי ומעשי בני העיר, והייתי נראה דזיק וכדאי להנצל, וכשאזכר אלל דזיק, אני כרשע, וכן אמרה הזרפית לאלהו כי צאת אלי להזכיר את עוני (מלכים-א יז, יח), עד שלא באת אללי, היה הקצ"ה רואה מעשי ומעשי עמי ואני צדקת צנייהם, ומשצאת אללי, לפי מעשיך אני רשעה: (כ) (20) העיר הזאת קרובה. קרובה ישיבתה (שבת י:), נתייבזה מקרוב, לפיכך לא נחמללה סאתה עדיין, ומה היא קריבתה, מדור הפלגה שנחמלגו האנשים והתחילו להתישב איש איש במקומו, והיא היתה בשנת מות פלג, ומשם עד כאן ג"כ שנה, שפלג מת בשנת מ"ח לאברהם, כיצד פלג חי אחרי הולידו את רעו ר"ט שנה, לא מהם ל"ב כשנולד שרוג ומשורג עד שנולד נחור ל', הרי ס"ב, ומנחור עד שנולד תרח כ"ט, הרי ז"א, ומשם עד שנולד אברהם ע', הרי קס"א, תן להם מ"ח, הרי ר"ט, ואותה שנה היתה שנת הפלגה, וכשנחרצה סדום היה אברהם בן ז"ט שנה, הרי מדור הפלגה עד כאן ג"כ שנה, ואז עור

אחרה ישיבתה אחרי ישיבת סדום וחזרתיה שנה אחת, הוא שנאמר אמלטה נא, נא בגימטריא נ"א: הלא מצער היא. והלא עוונותיה מועטין ויכול אחת להניחה: ותחי נפשי. בה, זה מדרכו. ופשוטו של מקרא, הלא עיר קטנה היא ואנשים בה מעט, אין לך להקפיד אם תניחנה, ותחי נפשי בה: (21) גם לדבר הזה. לא דיך שאתה ניזול, אלא אף כל העיר אליל בגללך: הפכר. הופך אני, כמו עד צאי, אפרי לאי, מדי דפרי צו (ירמיה לא, יט): (22) כי לא אוכל לעשות. זה עונשן של מלאכים, על שאמרו פי משחיתים חננו, ותלו הדבר בעממן, לפיכך לא זזו משם עד שהזקקו לומר שאין הדבר צדקתן: כי לא אוכל. לשון יחיד, מכאן אתה למד שהאחד הופך והאחד מזיל, שאין שני מלאכים נשלחים לדבר אחד: על כן קרא שם העיר צוער. על שם והיא מצער: (24) וד' המשיר. כל מקום שנאמר וה' המטיר, הוא ובית דינו: המשיר על סדום. בעלות השחר כמו שנאמר וכמו השחר עלה, שעה שהלכנה עומדת צדקיע עם החמה, לפי שהיו מהם עובדין לחמה ומהם ללכנה, אמר הקצ"ה אם אפרע מהם ביום, יהיו עובדי לכנה אומרים, אילו היה כלילה כשהלכנה מושלת, לא היינו חרדין, ואם אפרע מהם כלילה, יהיו עובדי החמה אומרים אילו היה ביום כשהחמה מושלת, לא היינו חרדין, לכך כתיב וכמו השחר עלה, ונפרע מהם בשעה שהחמה והלכנה מושלים: המשיר וגו' גפרית

31	And the first-born said unto the younger: 'Our father is old, and there is not a man in the earth to come in unto us after the manner of all the earth.	וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה אֲבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עֲלֵינוּ כְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ:
32	Come, let us make our father drink wine, and we will lie with him, that we may preserve seed of our father.'	לָכֵה נִשְׁקָה אֶת־אֲבִינוּ יַיִן וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאֲבִינוּ זֶרַע:
33	And they made their father drink wine that night. And the first-born went in, and lay with her father; and he knew not when she lay down, nor when she arose.	וַתִּשְׁקִינָה אֶת־אֲבִיהֶן יַיִן בַּלַּיְלָה הוּא וַתִּבָּא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכְּבַ אֶת־אָבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקוּמָהּ:
34	And it came to pass on the morrow, that the first-born said unto the younger: 'Behold, I lay yesternight with my father. Let us make him drink wine this night also; and go thou in, and lie with him, that we may preserve seed of our father.'	וַיְהִי מִמָּחָרֹת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְעִירָה הֵן־שִׁכְבְּתִי אִמָּשׁ אֶת־אָבִי נִשְׁקְנוּ יַיִן גַּם־הַלַּיְלָה וּבֹאִי שִׁכְבִּי עִמּוֹ וְנַחֲיָה מֵאֲבִינוּ זֶרַע:
35	And they made their father drink wine that night also. And the younger arose, and lay with him; and he knew not when she lay down, nor when she arose.	וַתִּשְׁקִינָה גַם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת־ אֲבִיהֶן יַיִן וַתִּקֶּם הַצְעִירָה וַתִּשְׁכְּבַ עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקוּמָהּ:
36	Thus were both the daughters of Lot with child by their father.	וַתַּהַרְיֶינָה שְׁתֵּי בָנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן:
37	And the first-born bore a son, and called his name Moab—the same is the father of the Moabites unto this day.	וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֶן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אֲבִי־מוֹאָב עַד־ הַיּוֹם:

נציב מלח. צמלח חטאה וצמלח לקחה, אמר לה תני מעט (30) כי ירא לשבת בצוער. לפי שהיתה קרוזה לסדום: מלח לאורחים הללו, אמרה לו אף המנהג הרע הזה אמה צא להנהיג במקום הזה (צ"ר נ, 7):

(28) קיטור. תימור של עשן שור"א, צלע"ז: כבשן. חפירה ששורפין בה את האזנים לסיד, וכן כל כבשן שצמורה: (29) ויזכור אלהים את אברהם. מהו זכירתו של אברהם על לוט, נזכר שהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם, ושמע שאמר אברהם צמלח על שרה אחותי היא, ולא גלה הדבר, שהיה חם עליו, לפיכך חם הקצ"ה עליו (צ"ר נא, 1):

38	And the younger, she also bore a son, and called his name Ben-ammi—the same is the father of the children of Ammon unto this day.	וַהֲצַעֲיָקָה גַם־הוּא יִלְדָּה בֶן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶן־עַמִּי הוּא אָבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם: (ס)	38
XX	And Abraham journeyed from thence toward the land of the South, and dwelt between Kadesh and Shur; and he sojourned in Gerar.	וַיֵּסַע מִשָּׁם אַבְרָהָם אֶרֶץ הַנִּגָּב וַיָּשָׁב בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיֵּגֶר בְּגֵרָר:	1
2	And Abraham said of Sarah his wife: 'She is my sister.' And Abimelech king of Gerar sent, and took Sarah.	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אֵשֶׁתּוֹ אֶחָתִי הוּא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גֵּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה:	2
3	But God came to Abimelech in a dream of the night, and said to him: 'Behold, thou shalt die, because of the woman whom thou hast taken; for she is a man's wife.'	וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּה מֵת עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהוּא בָעֵלֶת בָּעַל:	3
4	Now Abimelech had not come near her; and he said: 'Lord, wilt Thou slay even a righteous nation?'	וַאֲתָא מִימַר מִן קֳדָם יְיָ לֵאמֹר אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלֵמָא דְלִילִיָא וַאֲמַר לִיה הָאֵת מְאִית עַל עֵסַק אֶתְתָּא דְדִבְרָתָא וְהִיא אֵתָת גָּבֵר:	4
5	Said he not himself unto me: She is my sister? and she, even she herself said: He is my brother. In the simplicity of my heart and the innocency of my hands have I done this.'	וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי הִנְנִי גַם־צַדִּיק תִּהְיֶה:	5
6	And God said unto him in the dream: 'Yea, I know that in the simplicity of thy heart thou hast done this, and I also withheld thee from sinning against Me. Therefore suffered I thee not to touch her.'	הֲלֹא הוּא אָמַר־לִי אֶחָתִי הוּא וְהִיא־גַם־הִיא אָמְרָה אֶחָי הוּא בְּתָם־לִבִּי וּבִנְקִי כִפִּי עָשִׂיתִי זֹאת:	6
	And God said unto him in the dream: 'Yea, I know that in the simplicity of thy heart thou hast done this, and I also withheld thee from sinning against Me. Therefore suffered I thee not to touch her.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם גַּם אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי בְתָם־לִבְבְּךָ עָשִׂיתָ זֹאת וְאֲחֻשְׁךָ גַּם־אֲנִי אֹתָךְ מִחַטֹּאֲלִי עַל־כֵּן לֹא־נִתְּיָךְ לִנְגֹעַ אֵלַיָּה:	

(31) אבינו זקן. ואם לא עכשיו אימתי, שמה ימות או של וצקומה לומר, שצקומה ידע, ואף על פי כן לא נשמר ליל יפסוק מלהוליד: ואיש אין בארץ. סצורות היו שכל שני מלשמות. (א"ר לוי כל מי שהוא להוט אחר צולמוס של עריות, לסוף מאכילים אותו מבשרו): (32) ותהרין וגר. אף על פי שאין האשה מתעצרת מביאה ראשונה, אלו שלטו בעצמן והוא יאמר ערותן (ס"א עדותן) לחוץ, ונמעצרו מביאה ראשונה: (33) וזכרתי את אביה. וצעירה כתיב ומשכב עמו, צעירה לפי שלא פתחה בזנות, אלא אחותה למדסה, חיסך עליה הכחוש ולא פירש גנותה, אבל צעירה שפתחה בזנות, ובקומה של צעירה נקוד על וי"ו פרסמה הכחוש צמפורש. (34) וזכרתי את אביה. וצעירה כתיב ומשכב עמו, צעירה לפי שלא פתחה בזנות, אלא אחותה למדסה, חיסך עליה הכחוש ולא פירש גנותה, אבל צעירה שפתחה בזנות, ובקומה של צעירה נקוד על וי"ו פרסמה הכחוש צמפורש. (35) וזכרתי את אביה. וצעירה כתיב ומשכב עמו, צעירה לפי שלא פתחה בזנות, אלא אחותה למדסה, חיסך עליה הכחוש ולא פירש גנותה, אבל צעירה שפתחה בזנות, ובקומה של צעירה נקוד על וי"ו פרסמה הכחוש צמפורש. (36) וזכרתי את אביה. וצעירה כתיב ומשכב עמו, צעירה לפי שלא פתחה בזנות, אלא אחותה למדסה, חיסך עליה הכחוש ולא פירש גנותה, אבל צעירה שפתחה בזנות, ובקומה של צעירה נקוד על וי"ו פרסמה הכחוש צמפורש. (37) וזכרתי את אביה. וצעירה כתיב ומשכב עמו, צעירה לפי שלא פתחה בזנות, אלא אחותה למדסה, חיסך עליה הכחוש ולא פירש גנותה, אבל צעירה שפתחה בזנות, ובקומה של צעירה נקוד על וי"ו פרסמה הכחוש צמפורש. (38) וזכרתי את אביה. וצעירה כתיב ומשכב עמו, צעירה לפי שלא פתחה בזנות, אלא אחותה למדסה, חיסך עליה הכחוש ולא פירש גנותה, אבל צעירה שפתחה בזנות, ובקומה של צעירה נקוד על וי"ו פרסמה הכחוש צמפורש.

<p>7 Now therefore restore the man's wife; for he is a prophet, and he shall pray for thee, and thou shalt live; and if thou restore her not, know thou that thou shalt surely die, thou, and all that are thine.'</p>	<p>וְעַתָּה הָשֵׁב אֶשְׁת־הָאִישׁ כִּי־נָבִיא הוּא וַיִּתְפָּלֵל בְּעַדְךָ וְחַיָּה וְאִם־אֵינְךָ מְשִׁיב דָּע כִּי־מֹות תָּמוּת אֶתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃</p>	<p>7 וְעַתָּה הָשֵׁב אֶשְׁת־הָאִישׁ כִּי־נָבִיא הוּא וַיִּתְפָּלֵל בְּעַדְךָ וְחַיָּה וְאִם־אֵינְךָ מְשִׁיב דָּע כִּי־מֹות תָּמוּת אֶתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃</p>
<p>8 And Abimelech rose early in the morning, and called all his servants, and told all these things in their ears; and the men were sore afraid.</p>	<p>וַיִּשְׁכַּם אַבְיִמֶלֶךְ בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־עַבְדָּיו וַיַּדְבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד׃</p>	<p>8 וַיִּשְׁכַּם אַבְיִמֶלֶךְ בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־עַבְדָּיו וַיַּדְבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד׃</p>
<p>9 Then Abimelech called Abraham, and said unto him: 'What hast thou done unto us? and wherein have I sinned against thee, that thou hast brought on me and on my kingdom a great sin? thou hast done deeds unto me that ought not to be done.'</p>	<p>וַיִּקְרָא אַבְיִמֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־עָשִׂיתָ לָנוּ וּמַה־חָטָאתִי לָךְ כִּי־הִבָּאתָ עָלַי וְעַל־מַמְלַכְתִּי חֲטָאתָ גְדֹלָה מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא־יַעֲשׂוּ עֲשִׂיתָ עִמָּדִי׃</p>	<p>9 וַיִּקְרָא אַבְיִמֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־עָשִׂיתָ לָנוּ וּמַה־חָטָאתִי לָךְ כִּי־הִבָּאתָ עָלַי וְעַל־מַמְלַכְתִּי חֲטָאתָ גְדֹלָה מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא־יַעֲשׂוּ עֲשִׂיתָ עִמָּדִי׃</p>
<p>10 And Abimelech said unto Abraham: 'What sawest thou, that thou hast done this thing?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מַה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃</p>	<p>10 וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מַה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃</p>
<p>11 And Abraham said: 'Because I thought: Surely the fear of God is not in this place; and they will slay me for my wife's sake.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲרִי אֹמְרִית לְחֹד לִית דְּחַלְתָּא דִּי בְּאַתְרָא דְדִין וְיִקְטְלוּנִי עַל עֵיסַק אֲתָתִי׃</p>	<p>11 וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אֹמְרִית רַק אֵין־יִרְאתָ אֱלֹהִים בְּמָקוֹם הַזֶּה וַהֲרָגוּנִי עַל־דָּבָר אֲשֶׁתִּי׃</p>
<p>12 And moreover she is indeed my sister, the daughter of my father, but not the daughter of my mother; and so she became my wife.</p>	<p>וְגַם־אִמָּנָה אֲחָתִי בֶּת־אָבִי הוּא אָךְ לֹא בֶּת־אִמִּי וַתִּהְיֶה־לִּי לְאִשָּׁה׃</p>	<p>12 וְגַם־אִמָּנָה אֲחָתִי בֶּת־אָבִי הוּא אָךְ לֹא בֶּת־אִמִּי וַתִּהְיֶה־לִּי לְאִשָּׁה׃</p>

- (1) ויסע משם אברהם. כשראה שמרצו הכרכים, ופסקו העוזרים והשצים, נסע לו משם. דבר אחר להסרחק מלוט, שיא עליו שם רע שצא על צנותיו (ז"ר נז, ד):
- (2) ויאמר אברהם. כאן לא נטל רשות, אלא על כרחי שלא צטובצתה, לפי שכבר לוקחה לצית פרעה על ידי כן: אל שרה אשתו. על שרה אשתו, וכיוצא בו קל הלקח פֶּרֶן וגוי (שמואל א' ד, כא), ואל מות קמנה, שניהם בלשון על:
- (3) לא קרב אליה. המלאך מנעו, כמו שנאמר לא נסתף לנגוע אלֶּיהָ: הגוי גם צדיק תהדרו. אף אם הוא צדיק מהרגו, שםא כך דרכך לאצד האומות חנם, כך עשית לדור
- (4) המבול ולדור הפלגה, אף אני אומר שהרגתם על לא דבר, כמו שאתה אומר להרגני:
- (5) גם היא. לרצות עזדים וְנִמְלִים וְסִמְרִים שלה אח כולם שאלתי ואמרו לי אחיה הוא: בתם לבבי. שלא דמיתי לחטוא: ובנקיון כפי. נקי אני מן החטא, שלא נגעתי זה:
- (6) ידעתי כי בתם לבבך וגוי. אמת שלא דמית מתחלה לחטוא, אבל נקיון כפיס אין כאן. (הדא אמרה משמוש ידיס יש כאן): לא נתתיך. לא ממך היה שלא נגעת זה, אלא חשכתי אני אותך מחטוא, שלא נתתי לך כח, וכן ולא נִקְטְנוּ אֱלֹהִים (בראשית לא, ז), וכן ולא נִקְטְנוּ אֲדִיךָ לְבֹא (שופטים טו, ח):

- 13 And it came to pass, when God caused me to wander from my father's house, that I said unto her: This is thy kindness which thou shalt show unto me; at every place whither we shall come, say of me: He is my brother.
- 14 And Abimelech took sheep and oxen, and men-servants and women-servants, and gave them unto Abraham, and restored him Sarah his wife.
- 15 And Abimelech said: 'Behold, my land is before thee: dwell where it pleaseth thee.'
- 16 And unto Sarah he said: 'Behold, I have given thy brother a thousand pieces of silver; behold, it is for thee a covering of the eyes to all that are with thee; and before all men thou art righted.'
- 17 And Abraham prayed unto God; and God healed Abimelech, and his wife, and his maid-servants; and they bore children.
- וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעַו אֵתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וְאָמַר לִּי זֶה חֲסִדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֵׂי עִמָּדִי אֵל כָּל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבֹא שָׁמָּה אֹמְרִי לִי אֶתִּי הוּא׃
- וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וְעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשִׁיב לוֹ אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ׃
- וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אֶרְצִי לְפָנֶיךָ בְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ שָׁב׃
- וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֵלַי כֶּסֶף לְאַחֶיךָ הִנֵּה הוּא-לְךָ כְּסוּת עֵינָיִם לְכָל אֲשֶׁר אִתְּךָ וְאֵת כָּל וְנִכְחַת׃
- וַיִּתְפַּלֵּל אֲבְרָהָם אֶל-הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת-אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת-אִשְׁתּוֹ וְאֶת-הַנְּעָרֹת׃
- וַיְהִי כִּד שְׁעוֹ עִמָּמָא בְּתַר עוֹבְדֵי יְדִיהוֹן יְתִי קָרִיב יִי לְדַחֲלִיתָּהּ מִבֵּית אָבָא וְאֹמְרִית לָהּ דָּא טִיבּוּתִיךָ דִּתְעַבְדִּין עִמִּי לְכָל אַתְר דִּנְהָךְ לְתַמָּן אִימְרִי עָלֵי אַחִי הוּא׃
- וַדְּבַר אֲבִימֶלֶךְ עָאן וְתוֹרִין וְעֲבָדִין וְאִמְתָּן וַיִּהֲב לְאַבְרָהָם וְאֵתִיב לִיהּ ית שָׂרָה אִתְּתִיהּ׃
- וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ הָא אֶרְעִי קְדָמָךְ בְּדַחֲסִין בְּעֵינֶיךָ טִיב׃
- וּלְשָׂרָה אָמַר הָא יְהִיבִית אֵלַי סִלְעִין דְּכֶסֶף לְאַחֻוּיִיךָ הָא הוּא לִיךְ כְּסוּת דִּיקָר חֲלָף דְּשַׁלְחִית דְּבִרְתִּיךָ וְחֻזִּית יְתִיךָ וַיִּת כָּל דְּעַמִּיךָ וְעַל כָּל מָא דְאַמְרַת אִתּוּכְחַת׃
- וַצִּלִּי אֲבְרָהָם קְדָם יִי וְאִסִּי יִי ית אֲבִימֶלֶךְ וַיִּת אִתְּתִיהּ וְאִמְתֶּיהּ וְאִתְרַנּוּ׃

(7) השב אשת האיש. ואל תהא סבור שמא תתגנה צעיניו ולא יקבלנה, או ישנאך, ולא יתפלל עליך. (אמר לו אבימלך ומי מפרסמו שלא נגעתי בזה, אמר לו): כי גביא הוא. ויודע שלא נגעתי בזה, לפיכך ויתפלל בעדך (בבא קמא נב).
 (9) מעשים אשר לא יעשו. מכה אשר לא הורגלה לבא על זריה בזה לנו על ידך, עזירת כל נקבים של זרע, ושל קטנים, ורעי, ואזנים וחוטם:
 (11) רק אין יראת אלהים. כחכנאי שבא לעיר, על עסקי אכילה ושתייה שואלין אותו, או על עסקי אשתו שואלין אותו, אשתך היא או אחותך היא (בבא קמא נט).
 (12) אחותי בת אבי היא. ונת אב מותרת לבן נח, שאין אבות לעובדי עבודה אלהים, וכדי לאמת דבריו השיבו כן. ואם תאמר והלא בת אחיו היתה, בני בניו הרי הן כבנים, והרי היא בתו של תרם, וכן הוא אומר ללוט, פי אנשים אחים חֲנָנִי: אך לא בת אמי. הרי מֵאָם אחרת היה:
 (13) ויהי כאשר התעו אותי וגר. אונקלוס תרגם מה שתרגם, ויש לישב עוד דָּבָר דָּבָר על אופקיו, כשהוא יאמר

18	For the LORD had fast closed up all the wombs of the house of Abimelech, because of Sarah Abraham's wife.	כִּי־עָצַר עֲצָר יְהוָה בְּעַד כָּל־רַחֲם לְבַיִת אַבְיִמֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲבָרְהָם: (ס)	אֲרִי מִיָּחַד אֶחָד יְיָ בְּאִפִּי כָל־פֶּתַח וּלְדָא לְבַיִת אַבְיִמֶלֶךְ עַל־עֵסֶק שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲבָרְהָם:
XXI	And the LORD remembered Sarah as He had said, and the LORD did unto Sarah as He had spoken.	וַיִּתְּנָה פֶקֶד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר:	וַיִּזְכֹּר יְיָ שָׂרָה כַּמָּא דְאָמַר וַעֲבַד יְיָ לְשָׂרָה כַּמָּא דְמַלִּיל:
2	And Sarah conceived, and bore Abraham a son in his old age, at the set time of which God had spoken to him.	וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן־לִזְקָנָיו לְמוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֱלֹהִים:	וַעֲדִיאַת וַיֵּלֶדֶת שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּר לְסִיבְתוּהִי לְזִמְנָא דְמַלִּיל יְתִיָּה יְיָ:
3	And Abraham called the name of his son that was born unto him, whom Sarah bore to him, Isaac.	וַיִּקְרָא אֲבָרְהָם אֶת־שֵׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלָד־לּוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָהּ־לּוֹ שָׂרָה יִצְחָק:	וַיִּקְרָא אֲבָרְהָם יֵת שׁוֹם בְּרִיָּה דְאֶתְּלִיד לִיָּה דִילִידֶת לִיָּה שָׂרָה יִצְחָק:
4	And Abraham circumcised his son Isaac when he was eight days old, as God had commanded him.	וַיִּמַּל אֲבָרְהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים:	וַיְגַזֵּר אֲבָרְהָם יֵת יִצְחָק בְּרִיָּה בֶר תְּמִנָּא יוֹמִין כַּמָּא דְפַקִּיד יְתִיָּה יְיָ:
5	And Abraham was a hundred years old, when his son Isaac was born unto him.	וְאַבְרָהָם בֶּן־מֵאֵת שָׁנָה בְּהַנָּלֵד לוֹ אֵת יִצְחָק בְּנוֹ:	וְאַבְרָהָם בֶּר מֵאָה שָׁנִין כַּד אֶתְּלִיד לִיָּה יֵת יִצְחָק בְּרִיָּה:
6	And Sarah said: 'God hath made laughter for me; every one that heareth will laugh on account of me.'	וַתֹּאמֶר שָׂרָה צִחָק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל־הַשְּׁמֵעַ יִצְחָק־לִי:	וַאֲמַרְת שָׂרָה חֲדוּא עֲבַד לִי יְיָ כָּל דְּשָׁמַע יַחֲדִי לִי:
7	And she said: 'Who would have said unto Abraham, that Sarah should give children suck? for I have borne him a son in his old age.'	וַתֹּאמֶר מִי מִלָּל לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי־יָלְדָתִי בֶן לִזְקָנָיו:	וַאֲמַרְת מְהֵימָן דְאָמַר לְאַבְרָהָם וְקָיִים דִּתְוִיֵּק בְּנִין שָׂרָה אֲרִי יִלְדִית בֶּר לְסִיבְתוּהִי:

פה להתוכח, ולהראות דברים נקרים הללו, ולשון מוכחה בכל מקום, צרור דברים, וזלע"ז אשפורפ"ר. ואונקלוס מרגס בפנים אחרים, ולשון המקרא כך הוא נופל על התרגום, הנה הוא לך כסות של כבוד על העינים שלי ששלטו בך, וזכל אשר אתך, ועל כן תרגומו וחזית יתיך וית כל דעמך. ויש מדרש אגדה, אצל ישוץ לשון המקרא פירשתי: (17) וילדו. כתרגומו ואתרומו, נפתחו נקביהם והוילאו, והיא לידה שלהם:

(14) ויתן לאברהם. כדי שיתפייס ויתפלל עליו: (15) הנה ארצי לפניך. אצל פרעה אמר לו הנה אשקך קח וְלָךְ, לפי שנתגרה, שהמזרים שטופי זמה: (16) ולשרה אמר. אצימלך לכבודך, כדי לפייסה, הנה עשית לך כבוד זה, נחתי ממון לאחריך, שאמרת עליו אחי הוא, הנה הממון והכבוד הזה לך כסות עינים: לכל אשר אתך. יכסו עיניהם שלא יקילו, שאילו השיצותיך ריקנית, יש להם לומר, לאחר שנמעלל זה החזירה, עכשיו שהורכתי לבזוז ממון ולפייסך, יודעים יהיו שעל כרחי השיצותיך, ועל ידי נס: ואת כל. ועם כל צאי עולם: ונבחת. יהא לך פתחון

8 And the child grew, and was weaned. And Abraham made a great feast on the day that Isaac was weaned.	וַיִּגְדַּל הַיֵּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָדוֹל בְּיוֹמָא דְאַתְחָסִיל יִצְחָק:	8 וַיִּגְדַּל הַיֵּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָדוֹל בְּיוֹמָא דְאַתְחָסִיל יִצְחָק:
9 And Sarah saw the son of Hagar the Egyptian, whom she had borne unto Abraham, making sport.	9 וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר וַחֲזַת שָׂרָה יֵת בֶּר הָגָר הַמִּצְרַיִת מִצְרִיתָא דִּילִידַת לְאַבְרָהָם מִחַיִּיד:	9 וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר וַחֲזַת שָׂרָה יֵת בֶּר הָגָר הַמִּצְרַיִת מִצְרִיתָא דִּילִידַת לְאַבְרָהָם מִחַיִּיד:
10 Wherefore she said unto Abraham: 'Cast out this bondwoman and her son; for the son of this bondwoman shall not be heir with my son, even with Isaac.'	10 וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרֶשׁ הָאֵמָה וְהָאֵמָה וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירָשׁ אִמָּתָא הָדָא וְיֵת בְּרָה אַרִי לֹא יִירָת בֶּר אִמָּתָא הָדָא עִם בְּרִי עִם יִצְחָק:	10 וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרֶשׁ הָאֵמָה וְהָאֵמָה וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירָשׁ אִמָּתָא הָדָא וְיֵת בְּרָה אַרִי לֹא יִירָת בֶּר אִמָּתָא הָדָא עִם בְּרִי עִם יִצְחָק:
11 And the thing was very grievous in Abraham's sight on account of his son.	11 וַיִּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינָי וּבְאִישׁ פִּתְגָמָא לְחֵדָא בְּעֵינָי אַבְרָהָם עַל אוֹדַת בְּנוֹ:	11 וַיִּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינָי וּבְאִישׁ פִּתְגָמָא לְחֵדָא בְּעֵינָי אַבְרָהָם עַל אוֹדַת בְּנוֹ:
12 And God said unto Abraham: 'Let it not be grievous in thy sight because of the lad, and because of thy bondwoman; in all that Sarah saith unto thee, hearken unto her voice; for in Isaac shall seed be called to thee.	12 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אַל־יִרַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנָּעַר וְעַל־אִמָּתְךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ כִּי בִיצְחָק יִקְרָא לָךְ זֶרַע:	12 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אַל־יִרַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנָּעַר וְעַל־אִמָּתְךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ כִּי בִיצְחָק יִקְרָא לָךְ זֶרַע:
13 And also of the son of the bondwoman will I make a nation, because he is thy seed.'	13 וְגַם אֶת־בֶּן־הָאֵמָה לְגוֹי אֲשִׁימֶנּוּ וְאִף יֵת בֶּר אִמָּתָא לְעָמָא אֲשִׁינִיחָה אַרִי בְּרִיךְ הוּא:	13 וְגַם אֶת־בֶּן־הָאֵמָה לְגוֹי אֲשִׁימֶנּוּ וְאִף יֵת בֶּר אִמָּתָא לְעָמָא אֲשִׁינִיחָה אַרִי בְּרִיךְ הוּא:
14 And Abraham arose up early in the morning, and took bread and a bottle of water, and gave it unto Hagar, putting it on her shoulder, and the child, and sent her away; and she departed, and strayed in the wilderness of Beer-sheba.	14 וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח לֶחֶם וְחֵמֶת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגָר שָׂם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֵּלֶד וַיִּשְׁלַחַה וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שֶׁבַע:	14 וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח לֶחֶם וְחֵמֶת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגָר שָׂם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֵּלֶד וַיִּשְׁלַחַה וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שֶׁבַע:

(18) בעד כל רחם. כנגד כל פתח: על דבר שרה. הוא, ור' חמא אומר לשצעה חדשים: למועד אשר דבר אחו. דמליל יתיה, את המועד אשר דבר וקבע כשאמר לו למועד אֲשׁוּב אֵלַיךְ, שרט לו שריטה זכותל, ואמר לו, כשחגיע חמה לשריטה זו בשנה האחרת תלד: לזקניו. היה זיו איקונין שלו דומה לו:

(6) יצחק לי. ישמע עלי. ומדרש אגדה, הרצה עקרות נפקדו עמה, הרצה חולים נתרפאו זו ציוס, הרצה תפלות נענו עמה, ורצ שחוק היה צעולם:

(7) מי מלל לאברהם. לשון שצח וחסידות, כמו מי פָּעַל וְעָשָׂה (ישעיה מא, ד), מי בָּרָא אֱלֹהִים (שם מ, כו), ראו מה הוא, ומי הוא (וכמה הוא גדול) שומר הצטחחו, הקצ"ה מצטיח ועושה: מלל. שינה הכתוב ולא אמר דבר, גימטריא שלו ק', כלומר לסוף מאה לאצרה: היניקה בנים שרה. ומהו צנים לשון רבים, ציוס המשמה הביאו השרות צניהן עמהן, והיניקה אותם, שהיו אומרות לא ילדה שרה, אלא

אסופי הביאה מן השוק: 7 (8) ויגמל. לסוף כ"ד חודש (גיטין עה:): משתה גדול. שהיו שם גדולי הדור, (צ"ר נג, י) שם ועבר ואצמלך:

(2) למועד אשר דבר אחו. ר' יודן ורבי חמא, רבי יודן אומר מלמד שנולד לט' חדשים, שלא יאמרו מציתו של אצמלך

15	And the water in the bottle was spent, and she cast the child under one of the shrubs.	וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֲמָת וַתִּשְׁלַךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אֶחָד הַשִּׁיחִים: וְשָׁלְמוּ מֵיָּא מִן רוֹקְבָא וְרָמַת יָת רַבִּינָא תַּחוֹת חֹד מִן אִילָנִיָּא:	15
16	And she went, and sat her down over against him a good way off, as it were a bow-shot; for she said: 'Let me not look upon the death of the child.' And she sat over against him, and lifted up her voice, and wept.	וַתֵּלֶךְ וַתָּשֶׁב לָהּ מִפְּגַד הַרְחָק כַּמֶּטְחָנִי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אֶל־אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתָּשֶׁב מִפְּגַד וַתִּשָּׂא אֶת־קוֹלָהּ וַתִּבְדֵּךְ: וַאֲזַלַת וַיִּתִּיבַת לָהּ מִקְבִּיל אַרְחִיקַת כַּמִּיגַד בְּקִשְׁתָּא אַרְי אֲמַרַת לֹא אֶחְזִי בְּמוֹתֶיהָ דְּרַבִּינָא וַיִּתִּיבַת מִקְבִּיל וַאֲרִימַת יָת קָלָהּ וּבְכַת:	16
17	And God heard the voice of the lad; and the angel of God called to Hagar out of heaven, and said unto her: 'What aileth thee, Hagar? fear not; for God hath heard the voice of the lad where he is.	וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנָּעֹר וַיִּקְרָא מַלְאָךְ אֱלֹהִים אֶל־הָגָר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הָגָר אֶל־תִּירְאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנָּעֹר בְּאֶשֶׁר הוּא־שָׁם: וְשָׁמִיעַ קָדָם יְיָ יָת קָלִיהָ דְּרַבִּינָא וַקְרָא מַלְאָכָא דִּי־לְהַגֵּר מִן שָׁמַיָּא וַאֲמַר לָהּ מָא לִידְ הָגָר לֹא תִדְחֲלִין אַרְי שָׁמִיעַ קָדָם יְיָ קָלִיהָ דְּרַבִּינָא בְּאֶתֶר דִּהוּא תַּמָּן:	17
18	Arise, lift up the lad, and hold him fast by thy hand; for I will make him a great nation.'	קוּמִי שֹׁאֵי אֶת־הַנָּעֹר וְהַחֲזִיקִי אֶת־יָדָךְ בּוֹ כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׁימְנֵנּוּ: קוּמִי טוּלִי יָת רַבִּינָא וְאַתְקִיפִי יָת יְדֶיךָ בֵּיהָ אַרְי לְעַם סְגִי אֲשִׁימְנִיהָ:	18
19	And God opened her eyes, and she saw a well of water; and she went, and filled the bottle with water, and gave the lad drink.	וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא בְּאֵר מַיִם וַתֵּלֶךְ וַתִּמְלֵא אֶת־הַחֲמָת מַיִם וַתִּשְׁק אֶת־הַנָּעֹר: וּגְלָא יְיָ יָת עֵינֶיהָ וַחֲזָת בֵּירָא דְּמֵיָּא וַאֲזַלַת וּמְלַת יָת רוֹקְבָא מֵיָּא וַאֲשְׁקִיאת יָת רַבִּינָא:	19
20	And God was with the lad, and he grew; and he dwelt in the wilderness, and became an archer.	וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנָּעֹר וַיִּגְדַּל וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבָּר וַיְהִי רֶבֶה קֶשֶׁת: וַהֲוָה מִימֵרָא דִּי־בְּסַעְדִּיהָ דְּרַבִּינָא וְרַבָּא וַיִּתִּיב בְּמִדְבָּרָא וַהֲוָה רַבִּי קִשְׁתָּא:	20

(9) מצחק. לשון עזודת אלילים, כמו שנאמר ויקמו לנצק (שמות לז, ו). דבר אחר לשון גילוי עריות, כמה דתימא לנצק זי. דבר אחר לשון רציחה, כמה דתימא יקומו גא הנערים וישחקו לקנינו וגו' (שמואל-ב, ז, יג): עם בני וגו' מתשובת שרה כי לא יירש בן האמה עם בני, אמה למד שהיה מריצ עם יצחק על הירושה, ואמר, אני בכור ונוטל פי שנים, ויוצאים בשדה ונוטל קשתו ויורה זו חזים, כמה דאח אמר כמקלה להגה הירק וזקיס וגו', ואמר הלא משחק קני (משלי כו, יח-יט): (10) עם בני עם יצחק. מכיון שהוא בני, אפילו אם אינו הגון כיצחק, או הגון כיצחק, אפילו אם אינו בני, אין זה כדאי לירש עמו, קל וחומר עם בני עם יצחק ששחיהן זו (ב"ר נג, יא):

(11) על אודות בנו. על ששמע שינא למרצות רעה. ופשוטו, על שאומרת לו לשלחו (דברים כז, ד, ה): (12) שמע בקלה. (צקול רוח הקדש שזה), למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות:

21	And he dwelt in the wilderness of Paran; and his mother took him a wife out of the land of Egypt.	וַיָּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּאָרָן וַתִּקַּח-לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (פ)	וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּאָרָן וַתִּקַּח-לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:
22	And it came to pass at that time, that Abimelech and Phicol the captain of his host spoke unto Abraham, saying: 'God is with thee in all that thou doest.	וַיְהִי בַּעֲת הַהִוא וַיֹּאמְרוּ אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר-צְבָאוֹ אֶל-אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמָּךְ בְּכָל אֲשֶׁר-אַתָּה עֹשֶׂה:	וַיְהִי בַּעֲת הַהִוא וַיֹּאמְרוּ אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר-צְבָאוֹ אֶל-אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמָּךְ בְּכָל אֲשֶׁר-אַתָּה עֹשֶׂה:
23	Now therefore swear unto me here by God that thou wilt not deal falsely with me, nor with my son, nor with my son's son; but according to the kindness that I have done unto thee, thou shalt do unto me, and to the land wherein thou hast sojourned.'	וַעֲתָה הִשָּׁבְעָה לִּי בֵּאלֹהִים הִנֵּה אִם-תִּשְׁקַר לִּי וּלְנִינִי וּלְנִכְדִּי כַחַסְדִּי אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-גִּרְתָּהּ בָּהּ:	וַעֲתָה הִשָּׁבְעָה לִּי בֵּאלֹהִים הִנֵּה אִם-תִּשְׁקַר לִּי וּלְנִינִי וּלְנִכְדִּי כַחַסְדִּי אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-גִּרְתָּהּ בָּהּ:
24	And Abraham said: 'I will swear.'	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנֹכִי אֲשָׁבַע:	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנֹכִי אֲשָׁבַע:
25	And Abraham reproved Abimelech because of the well of water, which Abimelech's servants had violently taken away.	וַהֲזִכֵּחַ אַבְרָהָם אֶת-אַבִּימֶלֶךְ עַל-אֲדֹתַי בְּאֶרְ הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אַבִּימֶלֶךְ:	וַהֲזִכֵּחַ אַבְרָהָם אֶת-אַבִּימֶלֶךְ עַל-אֲדֹתַי בְּאֶרְ הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אַבִּימֶלֶךְ:
26	And Abimelech said: 'I know not who hath done this thing; neither didst thou tell me, neither yet heard I of it, but to-day.'	וַיֹּאמֶר אַבִּימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם-אַתָּה לֹא-הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְלִתִּי הַיּוֹם:	וַיֹּאמֶר אַבִּימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם-אַתָּה לֹא-הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְלִתִּי הַיּוֹם:
27	And Abraham took sheep and oxen, and gave them unto Abimelech; and they two made a covenant.	וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לְאַבִּימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית:	וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לְאַבִּימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית:
28	And Abraham set seven ewe-lambs of the flock by themselves.	וַיַּצֵּב אַבְרָהָם אֶת-שִׁבְעַת כִּבְשֹׁתַי חֲצָאן לְבִדְהָן:	וַיַּצֵּב אַבְרָהָם אֶת-שִׁבְעַת כִּבְשֹׁתַי חֲצָאן לְבִדְהָן:
29	And Abimelech said unto Abraham: 'What mean these seven ewe-lambs which thou hast set by themselves?'	וַיֹּאמֶר אַבִּימֶלֶךְ אֶל-אַבְרָהָם מָה הִנֵּה שִׁבְעַת כִּבְשֹׁתַי הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבִדְהָנָה:	וַיֹּאמֶר אַבִּימֶלֶךְ אֶל-אַבְרָהָם מָה הִנֵּה שִׁבְעַת כִּבְשֹׁתַי הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבִדְהָנָה:

(14) לחם וחמת מים. ולא כסף זהב, לפי שהיה שונאו על (16) מנגד. מרחוק: כמטחוי קשת. כשתי טיחות שינא למרצות רעה: ואת הילד. אף הילד שם על שכמה, על שם שהזרע יורה כחך. ואם חלמך היה לו לכתוב כמטחי קשת, משפט הוי"ו ליכנס לכאן כמו צחצחי הסלע (שיר השירים ב', יד), מגזרת וקיעה אדמת יהודה למקרים לקחא (ישעיה יט, יז), ומגזרת חגו ויגועו פשפור (תהלים קז, כז), וכן קלני ארץ (שם סה, ו), מגזרת קעה: וחשב מנגד. כיון שקרצ למות, הוסיפה להמרחק:

(17) את קול הגער. מכאן שיפה חפלת החולה מתפלת אחרים עליו, והיא קודמת להתקבל (צ"ר נג, יד): באשר הוא שם. לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא גדול.

30	And he said: 'Verily, these seven ewe-lambs shalt thou take of my hand, that it may be a witness unto me, that I have digged this well.'	וַיֹּאמֶר כִּי אֶת־שִׁבְעַת כִּבְשֹׁתַי תִּקַּח מִיָּדִי בְּעֵבוֹר תְּהִיָּה־לִּי לְעֵדָה כִּי חָפַרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת:	וַיֹּאמֶר אַרְי יֵת שִׁבְעַת חוֹרָפָן תִּקַּח מִיָּדִי בְּעֵבוֹר תְּהִיָּה־לִּי לְעֵדָה כִּי חָפַרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת:
31	Wherefore that place was called Beer-sheba; because there they swore both of them.	עַל־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שִׁבְעַת כִּי שָׁם נִשְׁבָּעוּ שְׁנֵיהֶם:	עַל כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שִׁבְעַת כִּי שָׁם נִשְׁבָּעוּ שְׁנֵיהֶם:
32	So they made a covenant at Beer-sheba; and Abimelech rose up, and Phicol the captain of his host, and they returned into the land of the Philistines.	וַיַּכְרֹתוּ בְרִית בֵּין אַבְרָהָם וּבֵין אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל וַיָּשֻׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים:	וַיַּכְרֹתוּ בְרִית בֵּין אַבְרָהָם וּבֵין אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל וַיָּשֻׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים:
33	And Abraham planted a tamarisk-tree in Beer-sheba, and called there on the name of the LORD, the Everlasting God.	וַיִּטֵּעַ אֲשֶׁל בְּבֵאֵר שִׁבְעַת וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם:	וַיִּטֵּעַ אֲשֶׁל בְּבֵאֵר שִׁבְעַת וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם:
34	And Abraham sojourned in the land of the Philistines many days.	וַיֵּגֶר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: (פ)	וַיֵּגֶר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: (פ)
XXII	And it came to pass after these things, that God did prove Abraham, and said unto him: 'Abraham'; and he said: 'Here am I.'	וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּבְרָא אֱלֹהִים נִסִּים לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לֵיהּ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנְנִי:	וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּבְרָא אֱלֹהִים נִסִּים לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לֵיהּ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנְנִי:

(21) מארץ מצרים. ממקום גדוליה, שנאמר וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית וגו', היינו דאמרי אינשי, זרוק חוטרך לאוירא אעיקריה קאי:
 (22) אלהים עמד. לפי שראו שיצא משכונת סדום לשלום, ועם המלכים נלחם ונפלו צידו, ונפקדה אשמו לזקוניו:
 (23) ולניני ולנכדי. עד כאן רחמי האב על הבן: כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי. שאמרתי לך הנה אֶרְצִי לְקַנְיָךְ (צ"ר נד, ז): (כה)

And He said: 'Take now thy son,
thine only son, whom thou lovest,
even Isaac, and get thee into the
land of Moriah; and offer him there
for a burnt-offering upon one of the
mountains which I will tell thee of.'

וַיֹּאמֶר קַח-נָא אֶת-בְּנֶךְךָ אֶת-
יִחִידְךָ אֲשֶׁר-אֹהֲבָתָּ אֶת-יִצְחָק
וְלֵךְ-לְךָ אֶל-אֶרֶץ מֹרְיָה
וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶחָד
הַהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ:

And Abraham rose early in the
morning, and saddled his ass, and
took two of his young men with
him, and Isaac his son; and he
cleaved the wood for the
burnt-offering, and rose up, and
went unto the place of which God
had told him.

וַיִּשְׁכֶּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ
אֶת-חֲמֹרֹו וַיִּקַּח אֶת-שְׁנֵי נַעֲרָיו
אִתּוֹ וְאֶת יִצְחָק בְּנֹו וַיִּבְשֶׁעַ עֵצִי
עָלָה וַיִּקֶּם וַיֵּלֶךְ אֶל-הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר-אָמַר-לֹו הָאֱלֹהִים:

On the third day Abraham lifted up
his eyes, and saw the place afar off.

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם
אֶת-עֵינָיו וַיִּרְא אֶת-הַמָּקוֹם
מֵרָחֵק:

And Abraham said unto his young
men: 'Abide ye here with the ass,
and I and the lad will go yonder;
and we will worship, and come back
to you.'

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-נַעֲרָיו שְׁבוּ-
לָכֶם פֹּה עִם-הַחֲמֹר וְאֲנִי
וְהַנֶּעַר נֵלְכָה עַד-כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוִה
וְנָשׁוּבָה אֵלֵיכֶם:

מִמָּקְרָא אֲשֶׁר צִוְּנוֹ, וְשֶׁם יֵשֵׁב עַד שְׁנֵהפְכָה סְדוּם, מִיד וַיִּסַּע
מִשֶּׁם לְצִדְקָם מִפְּנֵי בֹשֶׁה שֶׁל לוֹט, וְכֵן לֵאמֹר פְּלִשְׁתִּים, וְכֵן ל"ט
שְׁנֵה הָיָה, שֶׁהָרִי צִלְעִי לְמִילְתּוֹ בָּאוּ אֲכָלוּ הַמֶּלֶכִּים, הָרִי כ"ה
שְׁנֵה, וְכֵן כְּתִיב יָמִים רַבִּים, מְרוֹצִים עַל הָרָאשׁוֹנִים, וְלֹא בֹא
הַכְחוּצָה לְסִתּוֹם אֵלָּא לְפִרְשׁ, וְאִם הָיוּ מְרוֹצִים עָלֵיהֶם שְׁתֵּי שָׁנִים
אוֹ יוֹתֵר הָיָה מִפְּרִשָּׁם, וְעַל כִּרְחֹק אֵינִם יִתִּירִים יוֹתֵר מִשְׁנֵה,
הָרִי כ"ו שְׁנֵה, מִיד יֵאָסֵף מִשֶּׁם וְחֹזֵר לְחִצְרוֹ, וְאוֹתָהּ שְׁנֵה קִדְמָה
לְפָנֵי עֲקִידָתוֹ שֶׁל יִצְחָק י"ג שָׁנִים. כֵּן שְׁנוּיָה בְּסִדְרָה עוֹלָם (פ"א):
(1) אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. יֵשׁ מְרֻבּוּתוֹ אֲדוּמִים
(סִנְהֶדְרִין פֶּט): אַחֲרֵי דְבָרָיו שֶׁל שָׁטָן, שֶׁהִיא מִקְטֶרֶג וְאוֹמֵר,
מִכָּל סִעוּדָה שֶׁעָשָׂה אֲבִרָהם לֹא הִקְרִיב לְפָנֶיךָ פֶּר אֶחָד אוֹ אֵיל
אֶחָד, אֲמַר לוֹ, כְּלוּם עָשָׂה אֵלָּא בְּצִבְלֵי בָנוּ, אֵילֵינוּ הֵייתִי אוֹמֵר
לוֹ יִצְחָק אוֹתוֹ לְפָנֵי, לֹא הָיָה מֵעַכְשָׁיו. וְיֵשׁ אֲדוּמִים אַחֲרֵי דְבָרָיו שֶׁל
יִשְׁמַעֲאֵל, שֶׁהִיא מִתְפָּאֵר עַל יִצְחָק שֶׁמֶל בֶּן י"ג שְׁנֵה וְלֹא מִיחָה,
אֲמַר לוֹ יִצְחָק בְּאֶזֶר אֶחָד אֲתָה מִירְאֵנִי, אֵילֵינוּ אֲמַר לִי הַקִּצָּה
זָכַח עֲזָמְךָ לְפָנֵי, לֹא הֵייתִי מֵעַכְשָׁיו. הִנְבִּי. כֵּן הָיָה עֲנִייתָם שֶׁל
חֲסִידִים, לְשׁוֹן עֲנוּה הוּא, וְלְשׁוֹן זִמְנוֹ:

(25) וְהוֹכַח. נִתְּנָה עֲמוֹ עַל כֵּךְ:
(30) בַּעֲבוּר תְּהִיָּה לִי. זֹאת: לַעֲדָה. לְשׁוֹן עֲדוּת
שֶׁל נִקְצָה, כְּמוֹ וְעָדָה הַפְּלִגָּה: כִּי חִפְרָתִי אֶת הַבָּאֵר.
מְרֻבּוּת הָיוּ עָלֶיהָ רַעֲיִי אֲדוּמִים, וְאוֹמֵרִים אֲנִיחָנו חִפְרָנוּה,
אֲמַרְנוּ צִינֵיהֶם, כֹּל מִי שִׁיתְרָאָה עַל הַבָּאֵר וַיַּעֲלוּ הַמַּיִם לְקִרְאָתוֹ,
שֶׁלּוֹ הוּא, וַעֲלוּ לְקִרְאָת אֲבִירָהם:
(33) אֲשֶׁל. רַב וְשִׁמּוּאֵל, חֵד אֲמַר פֶּרֶדֶם לְהַצִּיא מִמֶּנּוּ
פִּירוֹת לְאוֹרְחִים כְּסִעוּדָה, וְחֵד אֲמַר פּוֹנֵדֵק לֹא כְּסִנְיָא וְכוּ כֹל
מִינֵי פִירוֹת. וּמִצִּינוּ לְשׁוֹן נְטִיעָה בְּהֵלִים, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁטַע אֶהְלִי
אֶפְדָּנוּ (דְּנִיָּאֵל י"א, מ"ה): וַיִּקְרָא שֶׁם וְגַר. עַל יְדֵי אוֹתוֹ
אֲשֶׁל, נִקְרָא שְׁמוֹ שֶׁל הַקִּצָּה אֵלֵינוּ לְכֹל הָעוֹלָם, לְאַחֵר שְׁאוּכְלִים
וְשׁוֹתִים, אֲמַר לְהֵם בְּרָכוּ לְמִי שֶׁאֲכַלְתֶּם מִשְׁלֹו, סְבוּרִים אֲתֶם
שְׁמֵהְלִי אֲכַלְתֶּם, מִשְׁלֹו מִי שֶׁאֲמַר וְהִיא הָעוֹלָם אֲכַלְתֶּם (סוּטָה
י'):
(34) יָמִים רַבִּים. מְרוֹצִים עַל שֶׁל חִצְרוֹ, בְּחִצְרוֹ עָשָׂה
כִּי"ה שְׁנֵה, וְכֵן כ"ו (צ"ר נד, ו), שֶׁהָרִי בֶן ע"ה שְׁנֵה הָיָה בְּלִאֲחֹ
מִחֶרֶץ, אוֹתָהּ שְׁנֵה וַיִּצָּא וַיִּבְשֶׁעַ עֵצִי מִמָּקְרָא, שֶׁלֹא מִצִּינוּ קוֹדֶם
לְכֹן שְׁנִיתִישָׁב אֵלָּא שֶׁם, שֶׁכָּל מִקְוֹמוֹתָיו הָיָה כְּאוֹרֵחַ, חוֹנֵה
וְנוֹסֵעַ וְהוֹלֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּבְשֶׁעַ אֶבְרָם, וַיִּשְׁתַּקֵּם מִשֶּׁם, וַיְהִי קָצֵץ
וַיִּרְדֵּ אֶבְרָם מִצְרִימָה, וּבְמִצְרַיִם לֹא עָשָׂה אֵלָּא שְׁלֵשָׁה חֳדָשִׁים,
שֶׁהָרִי שֶׁלּוֹ פִרְעֹה, מִיד וַיֵּלֶךְ לְמִסְפָּעָיו עַד וַיִּצָּא וַיִּבְשֶׁעַ עֵצִי

6	And Abraham took the wood of the burnt-offering, and laid it upon Isaac his son; and he took in his hand the fire and the knife; and they went both of them together.	וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֵצֵי הָעֹלָה וַיִּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנֹו וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכָלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:	6
7	And Isaac spoke unto Abraham his father, and said: 'My father.' And he said: 'Here am I, my son.' And he said: 'Behold the fire and the wood; but where is the lamb for a burnt-offering?'	וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׁה לְעֹלָה:	7
8	And Abraham said: 'God will apovide Himself the lamb for a burnt-offering, my son.' So they went both of them together.	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה לֹו הִשֶּׁה לְעֹלָה בְנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:	8
9	And they came to the place which God had told him of; and Abraham built the altar there, and laid the wood in order, and bound Isaac his son, and laid him on the altar, upon the wood.	וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לֹו הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנֹו וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים:	9
10	And Abraham stretched forth his hand, and took the knife to slay his son.	וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכָלֶת לְשַׁחַט אֶת־בְּנֹו:	10
11	And the angel of the LORD called unto him out of heaven, and said: 'Abraham, Abraham.' And he said: 'Here am I.'	וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלְאָךְ יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִנִי:	11
12	And he said: 'Lay not thy hand upon the lad, neither do thou any thing unto him; for now I know that thou art a God-fearing man, seeing thou hast not withheld thy son, thine only son, from Me.'	וַיֹּאמֶר לֹא תוֹשִׁיט יָדְךָ בְּעוֹלָמָא וְלֹא תַעֲבִיד לִי מִדָּעַם אֲרִי כֵּעַן יָדַעְנָא אֲרִי דְחֵלָא דִּיִּי אֶת וְלֹא מִנְעַתָּא יֶת בְּרַךְ יֶת יַחֲיִידְךָ מִנִּי:	12

(2) קח נא. אין נא אלא לשון בקשה, אמר לו בצקשה וממך עמוד לי צוה הנסיון, שלא יאמרו הראשונות לא היה צוה ממך (שם): את בנך. אמר לו שני צנים יש לי, אמר לו את יחידך, אמר לו זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, אמר לו אשר אהבתי, אמר לו שניהם אני אוהב, אמר לו יצחק, ולמה לא גילה לו מתחלה, שלא לערצבו פתאום, ותזוז דעתו עליו

ותערף, וכדי לחצצו עליו את המזבח, וליתן לו שכר על כל דבור ודבור: ארץ המוריה. ירושלים, וכן בדברי הימים (3 ג), (א) לגנות את ציתתה צירושלים צהר המזרחית. ורבותינו פירשו, על שם שמעם הוראה יוצאה לישראל. ואונקלוס תרגמו: על שם עבודת הקטרת, שיש בו מור נרד ושאר בשמים: והעלהו. לא אמר לו שחטוהו, לפי שלא היה חפץ הקדוש צ"ה לשחטו, אלא להעלהו להר לעשותו עולה, ומשהעלהו, אמר לו הורידהו: אחד ההרים. הקצ"ה משהא הצדיקים (ס"א) משהא לצדיקים) ואחר כך מגלה להם, וכל זה כדי להרבות שכרן, וכן אל הארץ אשר ארץ (בראשית יב, א), וכן ציונה

2 אלקרא אליה את הקריאה (יונה ג, ז):

(3) וישכם. נזדו למזבח (פסחים ד). ויחבש. הוא צעמנו, ולא צוה לאחד מעבדיו, שהאצה מקלקלת השורה

- 13 And Abraham lifted up his eyes, and looked, and behold behind him a ram caught in the thicket by his horns. And Abraham went and took the ram, and offered him up for a burnt-offering in the stead of his son.
- 14 And Abraham called the name of that place Adonai-jireh; as it is said to this day: 'In the mount where the LORD is seen.'
- 15 And the angel of the LORD called unto Abraham a second time out of heaven,
- 16 and said: 'By Myself have I sworn, saith the LORD, because thou hast done this thing, and hast not withheld thy son, thine only son,
- 17 that in blessing I will bless thee, and in multiplying I will multiply thy seed as the stars of the heaven, and as the sand which is upon the seashore; and thy seed shall possess the gate of his enemies;
- 18 and in thy seed shall all the nations of the earth be blessed; because thou hast hearkened to My voice.'
- וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת-עֵינָיו וַיִּרְאֵהוּ וַהֲגֵה-אֵילָן אַחֵר נֶאֱחָז בַּסִּבְכָּה בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת-הָאֵילָן וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ:
- וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה ׀ יֵרָאֶה אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יֵרָאֶה:
- וַיִּקְרָא מַלְאָךְ יְהוָה אֶל-אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן-הַשָּׁמַיִם:
- וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נָא-יְהוָה כִּי יֵעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׁכְתָּ אֶת-בְּנֶךְ אֶת-יְחִידְךָ:
- כִּי-בִרְךָ אֶבְרָכְךָ וְהִרְבֵּה אֲרֹבָה אֶת-זֶרְעֲךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחֹל אֲשֶׁר עַל-שֹׁפֶת הַיָּם וַיִּרְשׁ זֶרְעֲךָ אֶת שַׁעַר אֲבִיּוֹ:
- וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעֲךָ כָּל-גּוֹי הָאָרֶץ עָקֵב אֲשֶׁר שָׁמַעַתָּ בְּקוֹלִי:
- וַיִּתְבָּרְכוּ בְּדִיל בְּנֶךְ כָּל-עַמֵּי אֲרֶעָא חֲלָף דְּקַבִּילְתָּא לְמִימְרֵי:

(6) המאכלת. סכין, על שם שאוכלת את הזשר, כמה דמיא וְסַרְבִּי תַאֲכַל בָּשָׂר (דברים לז, מז), ושמשרת זשר לאכילה. דבר אחר, זאת נקראת מאכלת, על שם שישאל אוכלים מתן שכרה: וילכו שניהם יחדו. אזרהם שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו היה הולך צרזון ושמחה כיחזק שלא היה מרגיש בדבר:

(8) יראה לו השם. כלומר יראה ויבחר לו השם, ואם אין שם, לעולה בני, ואף על פי שהבין יחזק שהוא הולך להשחט, וילכו שניהם יחדו בלב שוה:

(9) ויעקד. ידיו ורגליו מאחוריו, הידים והרגלים ביחד היא עקידה (שבת נד.). והוא לשון עקודים, שהיו קרסוליהם לבנים, מקום שעוקדים אותם בו היה ניכר:

(11) אברהם אברהם. לשון חנה הוא, שכופל את שמו:

(12) אל תשלח. לשחוט. אמר לו אם כן לחנם נבאתי לכאן, אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם, אמר לו אל תעש

19	So Abraham returned unto his young men, and they rose up and went together to Beer-sheba; and Abraham dwelt at Beer-sheba.	וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל-נַעֲרָיו וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יחדוֹ אֶל-בְּעֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּבֵעַר שָׁבַע: (פ)	19
20	And it came to pass after these things, that it was told Abraham, saying: 'Behold, Milcah, she also hath borne children unto thy brother Nahor:	וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיָּגֵד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַם־הִוא בָּנִים לְנָחֹר אָחִיו:	מפטיר יש*
21	Uz his first-born, and Buz his brother, and Kemuel the father of Aram;	אֶת־עוֹץ בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז אָחִיו וְאֶת־קִמּוּאֵל אָבִי אָרָם:	21
22	and Chesed, and Hazo, and Pildash, and Jidlaph, and Bethuel.'	וְאֶת־כְּשֵׁד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֶת־בְּתוּאֵל:	22
23	And Bethuel begot Rebekah; these eight did Milcah bear to Nahor, Abraham's brother.	וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רֵבְקָה שְׁמֹנֶה וּמִלְכָּה לָנָחֹר אָחִיו יָלְדָה מִלְכָּה לְנָחֹר אָחִיו: אַבְרָהָם:	23
24	And his concubine, whose name was Reumah, she also bore Tebah, and Gaham, and Tahash, and Maacah.	וּפִילֶגְשׁוֹ וְשִׁמְהָ רְאוּמָה וְגַם־הִוא אֶת־טֵבַח וְאֶת־גָּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעַכָּה: (פ)	קמו פסוקים
XXIII	And the life of Sarah was a hundred and seven and twenty years; these were the years of the life of Sarah.	וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים וְשִׁבְעָה שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה: חַיֵּי שָׂרָה:	חיי שרה

The Haftara is II Kings 4:1 - 4:37 on page ?? . Sepharadim read II Kings 4:1 - 4:23.

(13) והנה איל. מוכן היה לכך מששת ימי בראשית: אחר. אחרי שאמר לו המלאך אל תשלח ידך, ראהו כשהוא נאחז, והוא שמתרגמין וחקף אצרהם עניוהי בחר אליו. (ס"א) ולפי האגדה אחר כל דברי המלאך והשכינה ואחר טענותיו של אצרהם: בסבך. אילן: בקרניו. שהיה רץ אל אצרהם, והשטן סובכו ומערבצו צאילנות: תחת בנו. מאחר שכתוב ויעלהו לעולה לא חסר המקרא כלום, מהו תחת בנו, על כל עבודה שעשה ממנו, היה מתפלל ואומר, יהי רצון שתהא זו כאלו היא עשויה צנני, כאלו בני שטן, כאלו דמו זיוק, כאלו בני מופשט, כאלו הוא נקטר ונעשה דשן: (14) ה' יראה. פשוטו כתרגומו, ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה, להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבות: אשר יאמר היום. שיאמרו לימי הדורות עליו בזה ה' יראה הקצ"ה לעמו: היום. הימים העתידין, כמו עד היום הזה שכל המקרא, שכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה אומרים עד היום הזה, על היום שעומדים בו. ומדרש אגדה, ה' יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפורענות, כדי שיאמר היום הזה בכל דורות הבאים, בזה ה' יראה אפרו של יצחק צור ועומד לכפרה: (17) ברך אברכך. אחת לאז ואחת לנן: והרבה ארבה. אחת לאז ואחת לנן:

2	And Sarah died in Kiriatharba—the same is Hebron—in the land of Canaan; and Abraham came to mourn for Sarah, and to weep for her.	וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אֲרָבָע הוּא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אֲבֹרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וּלְבַכְתָּהּ:	2
3	And Abraham rose up from before his dead, and spoke unto the children of Heth, saying:	וַיָּקָם אֲבֹרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל-בְּנֵי-חֶת לֵאמֹר:	3
4	'I am a stranger and a sojourner with you: give me a possession of a burying-place with you, that I may bury my dead out of my sight.'	גֵּר-וְתוֹשָׁב אֲנִי עִמָּכֶם תָּנוּ לִי אֶחָזֶת-קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלִּפְנֵי:	4
5	And the children of Heth answered Abraham, saying unto him:	וַיַּעֲנוּ בְנֵי-חֶת אֶת-אֲבֹרָהָם לֵאמֹר לוֹ:	5
6	'Hear us, my lord: thou art a mighty prince among us; in the choice of our sepulchres bury thy dead; none of us shall withhold from thee his sepulchre, but that thou mayest bury thy dead.'	שְׁמַעְנוּ אֲדֹנָי נָשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחָר קְבָרֵינוּ קֶבֶר אֶת-מֵתְךָ אִישׁ מִמֵּנוּ אֶת-קְבָרוֹ לֹא-יִכְלֶה מִמֶּנּוּ מִקְבֵּר מֵתְךָ:	6
7	And Abraham rose up, and bowed down to the people of the land, even to the children of Heth.	וַיָּקָם אֲבֹרָהָם וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לָעָם הָאֶרֶץ לְבְנֵי-חֶת:	7
8	And he spoke with them, saying: 'If it be your mind that I should bury my dead out of my sight, hear me, and entreat for me to Ephron the son of Zohar,	וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם-יֵשׁ אֶת נַפְשְׁכֶם לִקְבֹּר אֶת-מֵתִי מִלִּפְנֵי שְׁמַעְנוּנִי וּפְנֹעוּ-לִי בְּעַפְרוֹן בֶּן- צֹחַר:	8
9	that he may give me the cave of Machpelah, which he hath, which is in the end of his field; for the full price let him give it to me in the midst of you for a possession of a burying-place.'	וַיִּתֵּן לִי יֵת מְעָרַת הַמַּכְפֶּלֶה אֲשֶׁר-לוֹ אֲשֶׁר בְּקֶצֶה שְׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי בְּתוֹכְכֶם לְאֶחָזֶת-קֶבֶר:	9

(19) וישב אברהם בבאר שבע. לא ישיצה ממש שהרי נחצרון היה יושב, י"ב שנים לפני עקידתו של יצחק ילא מצאח שצע והלך לו לחצרון, כמו שנאמר ויגר אברהם בארץ פלשתיים ימים רבים, מרוצים משל חצרון הראשונים, והם כ"ו שנה, כמו שפירשנו למעלה:

(20) אחרי הדברים האלה ויגר וגר. צטונו מהר המוריה היה אברהם מהרהר ואומר, אלו היה בני שחוט כזר, היה הולך בלא צנים, היה לי להשיאו אשה מצנות ענר אשכול וממרא, צטרו הקצ"ה שנולדה רצקה צת וגו', וזהו אחר

הדברים האלה, הרהורי דברים שהיו על ידי עקידה: גם היא. 9 היא השננה משפחותיה למשפחות אברהם גם כן, מה אברהם י"ב שנים שילאו מיעקב צ' בני הגזירות וד' בני שפחות, אף אלו צ' בני גזירות וד' בני פלגש:

(23) ובתואל ילד את רבקה. כל היחוסין הללו לא נכתבו בלא צטל פסוק זה:

(1) ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים. לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו,

צת ק' צת כ' לחטא, מה צת כ' לא חטאה שהרי אינה צת עונשין, אף צת ק' בלא חטא, וצת כ' צת ז' ליופי: שני חיי שרה.

צלן שוין לטובה:

(2) בקרית ארבע. על שם ארבע ענקים שהיו שם, אחימן

ששי ותלמי ואציהן. דצר אחר, על שם ארבע זוגות שנקצרו

שם איש ואשתו, אדם וחוה, אברהם ושרה, יצחק ורצקה, יעקב

ולאה (צ"ר נח, 7): ויבא אברהם. מצאח שצע: לספוד

<p>10 Now Ephron was sitting in the midst of the children of Heth; and Ephron the Hittite answered Abraham in the hearing of the children of Heth, even of all that went in at the gate of his city, saying:</p>	<p>וְעֶפְרוֹן יָשָׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת וַיַּעֲנֶה עֶפְרוֹן אֶת־אַבְרָהָם וְכָל־בְּנֵי־חֵת לְכָל־בָּאֵי שַׁעַר עָלֵי תַרְעַת קְרִיתָהּ לֵמֹר:</p>	<p>10 וְעֶפְרוֹן יָשָׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת וַיַּעֲנֶה עֶפְרוֹן אֶת־אַבְרָהָם וְכָל־בְּנֵי־חֵת לְכָל־בָּאֵי שַׁעַר עָלֵי תַרְעַת קְרִיתָהּ לֵמֹר:</p>
<p>11 'Nay, my lord, hear me: the field give I thee, and the cave that is therein, I give it thee; in the presence of the sons of my people give I it thee; bury thy dead.'</p>	<p>לֹא־אֶדְנִי שְׁמַעְנִי הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָךְ וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לָךְ נָתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נָתַתִּיהָ לָךְ קֹבֶר מִתָּךְ:</p>	<p>11 לֹא־אֶדְנִי שְׁמַעְנִי הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָךְ וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לָךְ נָתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נָתַתִּיהָ לָךְ קֹבֶר מִתָּךְ:</p>
<p>12 And Abraham bowed down before the people of the land.</p>	<p>וַיִּגִּיד אַבְרָהָם קֶדֶם עַמָּא דְאַרְעָא:</p>	<p>12 וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ:</p>
<p>13 And he spoke unto Ephron in the hearing of the people of the land, saying: 'But if thou wilt, I pray thee, hear me: I will give the price of the field; take it of me, and I will bury my dead there.'</p>	<p>וּמְלִיל עִם עֶפְרוֹן קֶדֶם עַמָּא דְאַרְעָא לֵמִירָא בְרַם אִם עֲבַדְתָּ לִּי שִׁבּוֹ קְבִיל מִנִּי אֶתִּין כֶּסֶףא דְּמִי חֲקֻלָּא סָב מִנִּי וְאֶקְבֵּר יָת מֵיתֵי תַמִּין:</p>	<p>יִידְבֵּר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אֵךְ אִם־אַתָּה לֹו שְׁמַעְנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתֵי שְׁמָה:</p>
<p>14 And Ephron answered Abraham, saying unto him:</p>	<p>וְאֶתִּיב עֶפְרוֹן יָת אַבְרָהָם לֵמִירָא לֵיהּ:</p>	<p>14 וַיַּעֲנֶה עֶפְרוֹן אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לֹו:</p>
<p>15 'My lord, hearken unto me: a piece of land worth four hundred shekels of silver, what is that betwixt me and thee? bury therefore thy dead.'</p>	<p>רַבּוֹנִי קְבִיל מִנִּי אֶרֶע שְׁוִיָּא אַרְבַּע מָאָה סֻלְעִין דְּכֶסֶף בִּינָא וּבִינָךְ מָא הִיא וְיָת מֵיתָךְ קֹבֶר:</p>	<p>15 אֶדְנִי שְׁמַעְנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מָאָה שֶׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה־הִוא וְאֶת־מֵתְךָ קֹבֶר:</p>
<p>16 And Abraham hearkened unto Ephron; and Abraham weighed to Ephron the silver, which he had named in the hearing of the children of Heth, four hundred shekels of silver, current money with the merchant.</p>	<p>וּקְבִיל אַבְרָהָם מִן עֶפְרוֹן וַחֲקַל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן יָת כֶּסֶףא דְּמְלִיל קֶדֶם בְּנֵי חֵת־אֵה אַרְבַּע מָאָה סֻלְעִין דְּכֶסֶף מִתְקַבֵּל סְחוּרָה בְּכָל מְדִינָה:</p>	<p>16 וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לְסֻחָר:</p>

- (4) גר וחושב אנכי עמכם. גר מארץ אחרת, ונחישצתי צווגות (עירוזין נג.). בכסף מלא. אשלם כל שוויה, וכן עמכם. ומדרש אגדה, אם תרצו הריני גר, ואם לאו אהיה חושב ואטלנה מן הדין, שאמר לי הקד"ה לְקַדְשָׁא שְׁתֵּי הָאֲרָצִים הַזֵּאת: אחוות קבר. אחוות קרקע לצית הקצרות: (6) לא יכלה. לא ימנע, כמו לא תִּקְלָא רִמְמִיָּה (מהליס מ, יג), וכמו וַיִּקְלָא הַגָּשָׁם (בראשית ח, ג); (8) נפשכם. רצונכם: ופגעו לי. לשון צקשה, כמו אל תִּקְשָׁעִי צִי (רות א, טז); (9) המכפלה. צית ועליה על גביו. דבר אחר, שפולה

17	So the field of Ephron, which was in Machpelah, which was before Mamre, the field, and the cave which was therein, and all the trees that were in the field, that were in all the border thereof round about, were made sure	וַיָּקָם שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמַכְפֶּלֶה אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרֵי הַשָּׂדֶה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר-בּוֹ וְכָל-הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל-גְּבֻלוֹ סָבִיב:	שני
18	unto Abraham for a possession in the presence of the children of Heth, before all that went in at the gate of his city.	לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי-חֶת בְּכָל בָּאֵי שַׁעַר-עִירוֹ:	18
19	And after this, Abraham buried Sarah his wife in the cave of the field of Machpelah before Mamre—the same is Hebron—in the land of Canaan.	וְאַחֲרֵי-כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת-שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל-מְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֶּלֶה עַל-פְּנֵי מַמְרֵי הַחֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:	19
20	And the field, and the cave that is therein, were made sure unto Abraham for a possession of a burying-place by the children of Heth.	וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר-בּוֹ לְאַבְרָהָם לְאַחֲזֹת-קֶבֶר מֵאֵת בְּנֵי-חֶת: (ס)	20
XXIV	And Abraham was old, well stricken in age; and the LORD had blessed Abraham in all things.	וַאֲבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת-אַבְרָהָם בְּכָל:	כ
2	And Abraham said unto his servant, the elder of his house, that ruled over all that he had: 'Put, I pray thee, thy hand under my thigh.	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-עֲבָדוֹ זֶקֶן בֵּיתוֹ הַמִּשְׁלָל בְּכָל-אֲשֶׁר-לוֹ שִׁים-נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי:	2
3	And I will make thee swear by the LORD, the God of heaven and the God of the earth, that thou shalt not take a wife for my son of the daughters of the Canaanites, among whom I dwell.	וְאֲשָׁבִיעֲךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא-תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ:	3
4	But thou shalt go unto my country, and to my kindred, and take a wife for my son, even for Isaac.'	כִּי אֶל-אֶרֶצִי וְאֶל-מִוְלַדְתִּי תֵלֵךְ וְלִקַּחְתָּ אִשָּׁה לְבָנִי לְיִצְחָק:	4

(11) לא אדני. לא תקנה אותה צדמים: נתתי לך. הרי (15) ביני ובינך. בין שני אוהבים כמונו, מה היא חשובה הוא כמו שנתתה לך: (13) אך אם אתה לו שמעני. אתה אומר לי לשמוע לך וליקח צונם, אני אי אפשי בכך: אך אם אתה לו שמעני. הלואי ותשמעני: נתתי. דו"ש בלע"ז, מוכן הוא אלני, והלואי נתתי לך כזר: (16) וישקל אברהם לעפרן. חסר וי"ו, לפי שאמר הרבה ואפילו מעט לא עשה, שנטל ממנו שקלים גדולים שהן קנטרין שנאמר עוצר לסוחר, שמתקבלים בשקל בכל מקום, ויש מקום ששקליהן גדולים שהן קנטרין, (צבא מליעא פז. צבורות נ.), נטיאר"ש בלע"ז:

5	<p>And the servant said unto him: 'Peradventure the woman will not be willing to follow me unto this land; must I needs bring thy son back unto the land from whence thou camest?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲלֵיוֹ הָעֶבֶד אוֹלִי לֹא- תֵאבְדָה הָאִשָּׁה לְלַכֶּת אַחֲרַי אֶל-הָאָרֶץ הַזֹּאת הִהְשֵׁב אֲשִׁיב אֶת-בְּנִי אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יָצֵאת מִתָּמָן:</p>	5
6	<p>And Abraham said unto him: 'Beware thou that thou bring not my son back thither.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֲלֵיוֹ אַבְרָהָם הֲשֹׁמֵר לְךָ פֶּן-תָּשִׁיב אֶת-בְּנִי שָׁמָּה: לֵךְ דִּלְמָא תָּתִיב יֵת בְּרִי לְתָמָן:</p>	6
7	<p>The LORD, the God of heaven, who took me from my father's house, and from the land of my nativity, and who spoke unto me, and who swore unto me, saying: Unto thy seed will I give this land; He will send His angel before thee, and thou shalt take a wife for my son from thence.</p>	<p>יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לָקַחְנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מִלְדָּתִי וְאֲשֶׁר דִּבֶּר-לִי וְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע-לִי לֵאמֹר לְזָרְעִי אֶתֵּן אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכּוֹ לִפְנֵיךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לְבָנִי מִשָּׁם:</p>	7
8	<p>And if the woman be not willing to follow thee, then thou shalt be clear from this my oath; only thou shalt not bring my son back thither.'</p>	<p>וְאִם לֹא תֵאבְדָה הָאִשָּׁה לְלַכֶּת אַחֲרַי וְנִקְיִת מִשְׁבַּעְתִּי זֹאת רַק אֶת-בְּנִי לֹא תָשִׁיב שָׁמָּה: לְתָמָן:</p>	8
9	<p>And the servant put his hand under the thigh of Abraham his master, and swore to him concerning this matter.</p>	<p>וַיִּשָּׁם הָעֶבֶד אֶת-יָדוֹ תַּחַת יָרֵךְ אַבְרָהָם אֲדֹנָיו וַיִּשְׁבַּע לוֹ עַל- הַדָּבָר הַזֶּה:</p>	9
10	<p>And the servant took ten camels, of the camels of his master, and departed; having all goodly things of his master's in his hand; and he arose, and went to Aram-naharaim, unto the city of Nahor.</p>	<p>וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֶשְׂרֵה גִמְלִים מִגִּמְלֵי אֲדֹנָיו וְכָל-טוֹב אֲדֹנָיו בִּידָיו וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל- אָרָם נַחְרָיִם אֶל-עִיר נָחוֹר:</p>	שלישי

(17) ויקם שרה עפרון. תקומה היטה לו, שיהא מיד
הדיוט ליד מלך. ופשוטו של מקרא, ויקם השדה והמערה
אשר צו וכל העץ לאזניהם למקנה וגו':

(18) בכל באי שער עירו. נקרב כולם וצמעמד כולם
הקנהו לו:

(1) בריך את אברהם בכל. צלל עולה בגימטריא צן,
ומאחר שהיה לו צן, היה צריך להשיאו אשה:

11 And he made the camels to kneel down without the city by the well of water at the time of evening, the time that women go out to draw water.	וַיִּכְרְדוּ הַגְּמֵלִים מִחוּץ לָעִיר אֶל-בְּאֵר הַמַּיִם לַעֲתֹת עֶרֶב לַעֲתֹת צֹאת הַשָּׂאֵבֶת:	11 וַיִּכְרְדוּ הַגְּמֵלִים מִחוּץ לָעִיר אֶל-בְּאֵר הַמַּיִם לַעֲתֹת עֶרֶב לַעֲתֹת צֹאת הַשָּׂאֵבֶת:
12 And he said: 'O LORD, the God of my master Abraham, send me, I pray Thee, good speed this day, and show kindness unto my master Abraham.	וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהֵיהֶם דְּרָבוּנִי אֲבֹרָהֶם זְמַן כְּדָמִי יוֹמָא דִּין וְעֵבִיד טִיבוּ עִם רַבּוֹנִי אֲבֹרָהֶם:	12 וַיֹּאמְרוּ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדָנִי אֲבֹרָהֶם הַקְרֵה-נָא לִפְנֵי הַיּוֹם וְעֲשֵׂה-חֶסֶד עִם אֲדָנִי אֲבֹרָהֶם:
13 Behold, I stand by the fountain of water; and the daughters of the men of the city come out to draw water.	הִנֵּה אֲנִכִּי נֹצֵב עַל-עֵין הַמַּיִם וּבָנוֹת אַנְשֵׁי הָעִיר יֹצְאוֹת לְשָׂאֵב מַיִם:	13 הִנֵּה אֲנִכִּי נֹצֵב עַל-עֵין הַמַּיִם וּבָנוֹת אַנְשֵׁי הָעִיר יֹצְאוֹת לְשָׂאֵב מַיִם:
14 So let it come to pass, that the damsel to whom I shall say: Let down thy pitcher, I pray thee, that I may drink; and she shall say: Drink, and I will give thy camels drink also; let the same be she that Thou hast appointed for Thy servant, even for Isaac; and thereby shall I know that Thou hast shown kindness unto my master.'	וְהָיָה הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ הַטִּי-נָא כִדְךָ וְאַשְׁתֵּה וְאֹמְרָהּ שָׂתֶה וְגַם-גְּמִלִיךָ אֲשָׁקֶה אֹתָהּ הַכֹּחֶתָ לַעֲבֹדְךָ לִיצְחָק וְכֵן אֲדַע כִּי-עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם-אֲדָנִי:	14 וְהָיָה הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ הַטִּי-נָא כִדְךָ וְאַשְׁתֵּה וְאֹמְרָהּ שָׂתֶה וְגַם-גְּמִלִיךָ אֲשָׁקֶה אֹתָהּ הַכֹּחֶתָ לַעֲבֹדְךָ לִיצְחָק וְכֵן אֲדַע כִּי-עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם-אֲדָנִי:
15 And it came to pass, before he had done speaking, that, behold, Rebekah came out, who was born to Bethuel the son of Milcah, the wife of Nahor, Abraham's brother, with her pitcher upon her shoulder.	וַיְהִי-הוּא טָרַם כְּלָה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצְאָה אֲשֶׁר יִלְדָּה לְבֶתוּאֵל בֶּן-מִלְכָּה אִשְׁתִּי נָחוֹר אֲחִי אֲבֹרָהֶם וְכֵדָה עַל-שִׁכְמָהּ:	15 וַיְהִי-הוּא טָרַם כְּלָה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצְאָה אֲשֶׁר יִלְדָּה לְבֶתוּאֵל בֶּן-מִלְכָּה אִשְׁתִּי נָחוֹר אֲחִי אֲבֹרָהֶם וְכֵדָה עַל-שִׁכְמָהּ:
16 And the damsel was very fair to look upon, a virgin, neither had any man known her; and she went down to the fountain, and filled her pitcher, and came up.	וְהַנַּעֲרָה טִבַּת מְרָאָהּ מְאֹד בְּתוּלָהּ וְאִישׁ לֹא יָדָעָהּ וַתֵּרָד הָעֵינָה וַתִּמְלֵא כִדְהָ וַתַּעַל:	16 וְהַנַּעֲרָה טִבַּת מְרָאָהּ מְאֹד בְּתוּלָהּ וְאִישׁ לֹא יָדָעָהּ וַתֵּרָד הָעֵינָה וַתִּמְלֵא כִדְהָ וַתַּעַל:
17 And the servant ran to meet her, and said: 'Give me to drink, I pray thee, a little water of thy pitcher.'	וַיָּרַחט עֲבָדָא לְקַדְמוּתָהּ וַיֹּאמֶר אֲשָׁקֵנִי כֶעַן זְעִיר מַיָּא מִקוּלְתִּיךָ:	17 וַיָּרַחט עֲבָדָא לְקַדְמוּתָהּ וַיֹּאמֶר אֲשָׁקֵנִי כֶעַן זְעִיר מַיָּא מִקוּלְתִּיךָ:

(2) זקן ביתו. לפי שהוא דבוק נקוד וקן: תחת ירכי. כשלקחני מצית אצי, היה אלהי השמים ולא אלהי הארץ, שלא לפי שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מזה, כגון ספר תורה, היו צאי עולם מכירים זו, ושמו לא היה רגיל בארץ: מבית או תפילין (שצועות לח), והמילה היתה מזה ראשונה לו, אבי. מחרן: ומארץ מולדתי. מאור כשדים: ואשר דבר לי. לזורכי, כמו אשר דבר עלי. וכן כל לי ולו ולהם הסמוכים אלל דבור, מפורשים בלשון על, ותרגום שלהם (רזוני) שדרך התרגום להשתמש למ"ד במקום בעבור וק"ל), עלי, עלוהי, עליהון, שאין נופל אלל דיבור לשון לי, ולו, ולהם, אלל אלי, אליו, אליהם. ותרגום שלהם עמי, עמיה, עמהון, אלל אלל אמירה נופל לשון לי, ולו, ולהם: ואשר נשבע לי. בין הצמרים:

(889) ונקית משבעתי וגו'. וקח לו אשה מצנות ענר אשכול וממרא: רק את בני וגו'. רק מיעוט הוא, בני אינו חוזר, אלל יעקב בן בני סופו לחזור:

18	And she said: 'Drink, my lord'; and she hastened, and let down her pitcher upon her hand, and gave him drink.	וַתֹּאמֶר שָׂתֵה אֲדֹנָי וַתִּמְהַר וַתִּרְדּוּ כַּדָּה עַל-יָדָהּ וַתִּשְׁקֶהוּ: וַתֹּאמֶר אֵשֶׁת רַבּוּנִי וַאֲחִיאת קוֹלָתָה עַל יָדָהּ וַאֲשָׁקִיתִיה:	18
19	And when she had done giving him drink, she said: 'I will draw for thy camels also, until they have done drinking.'	וַתִּשְׁקֶתָּהּ וַתֹּאמֶר גַּם לְגַמְלֵיךָ אֶשְׂאֵב עַד אִם-כָּלוּ לִשְׁתֵּת: וְשִׁצִּיאת לְאֲשָׁקִייתִיה וַתֹּאמֶר אִף לְגַמְלֶךָ אֲמַלִּי עַד דִּיסְפָּקוֹן לְמִשְׁתִּי:	19
20	And she hastened, and emptied her pitcher into the trough, and ran again unto the well to draw, and drew for all his camels.	וַתִּמְהַר וַתַּעַר כַּדָּה אֶל-הַשֶּׁקֶת וַתִּרְץ עוֹד אֶל-הַבְּאֵר לִשְׂאֵב וַתִּשְׂאֵב לְכָל-גַּמְלָיו: וַאֲחִיאת וַנִּפְצַת קוֹלָתָה לְבֵית שְׁקִיָּא וְרַהֲטָת עוֹד לְבִירָא לְמַמְלִי וּמָלַת לְכָל גַּמְלוֹהֵי:	20
21	And the man looked stedfastly on her; holding his peace, to know whether the LORD had made his journey prosperous or not.	וְהָאִישׁ מִשְׁתַּתָּה לָּהּ מַחֲרִישׁ וְגוֹבְרָא שְׁהִי בַּהּ מִסְתַּכַּל לְדַעַת הַהֲצָלִית יְהוָה דְּרַכּוֹ אִם-לֹא: שְׁתִּיק לְמַדַּע הַאֲצִלָּח יי אֲוֶרְחִיה אִם לֹא:	21
22	And it came to pass, as the camels had done drinking, that the man took a golden ring of half a shekel weight, and two bracelets for her hands of ten shekels weight of gold;	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלוּ הַגַּמְלִים לִשְׁתֹּת וַיִּקַּח הָאִישׁ נָזָם זָהָב בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צְמִידִים עַל-יָדֶיהָ עֶשְׂרֵה זָהָב מִשְׁקָלָם: וַהֲנֵה כֵּד סָפִיקוּ גַּמְלֵיָא לְמִשְׁתִּי וַנְּסִיב גּוֹבְרָא קִדְשָׁא דְדִּהֲבָא תַקְלָא מִתַּקְלִיה וַתִּרִין שִׁירִין עַל יְדֶהָ מִתַּקַּל עֶסֶר סֶלְעִין דְּדִּהֲב מִתַּקְלָהוֹן:	22
23	and said: 'Whose daughter art thou? tell me, I pray thee. Is there room in thy father's house for us to lodge in?'	וַיֹּאמֶר בַּת-מִי אַתְּ הַגִּידִי נָא לִי הַיֵּשׁ בֵּית-אֲבִיךָ מָקוֹם לָנוּ לָלֵךְ: וַתֹּאמֶר בַּת מִן אַתְּ חוּנָא כְּעֵן לִי הָאִית בֵּית אֲבִיךָ אֲתֵר כְּשֶׁר לָנָא לְמַבֵּת:	23

(11) ויברך הגמלים. הרצינס:

(14) אותה הוכחת. ראויה היא לו, שתהא גומלת חסדים, וכדאי ליכנס צביתו של אברהם, ולשון הוכחת, זיכרת, אפרוציט"ט זלע"ז: ובה אדע. לשון תחנה, הודע לי זה: כי עשית חסד. אם תהיה ממפחמו והוגנת לו, אדע כי עשית חסד:

(16) בתולה. ממקום צמולים (צ"ר ס, ה): ואיש לא ידעה. שלא כדרכה, לפי שצנות הכנענים היו משמרות מקום צמוליהן, ומפקירות עממן ממקום אחר, העיד על זו שנקייה מכל:

(17) וירץ העבד לקראתה. לפי שראה שעלו המים לקראתה (צ"ר סס): הגמלייני נא. לשון גמיעה, הומייר"ז זלע"ז:

(18) ותדר כדה. מעל שכמה:

(19) עד אם כלו. הרי אם משמש זלשון אשר: אם כלו. תרגם אונקלוס די ספקון, שזו היא גמר שתיימן כששמו די ספוקון:

24	And she said unto him: 'I am the daughter of Bethuel the son of Milcah, whom she bore unto Nahor.'	וַתֹּאמֶר אֵלָיו בֶּת-בְּתוּאֵל אֲנִי בֶן-מִלְכָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְנָחוֹר: בֶּן-מִלְכָּה דִילִידַת לְנָחוֹר:	24
25	She said moreover unto him: 'We have both straw and provender enough, and room to lodge in.'	וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם-תֵּבֶן גַּם- מִסְפּוֹא רַב עִמָּנוּ גַם-מָקוֹם לָלוֹן:	25
26	And the man bowed his head, and prostrated himself before the LORD.	וַיִּקְדַּ הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחוּ לַיהוָה: וַכָּרַע גּוֹבְרָא וּסְגִיד קֶדֶם יי:	26
27	And he said: 'Blessed be the LORD, the God of my master Abraham, who hath not forsaken His mercy and His truth toward my master; as for me, the LORD hath led me in the way to the house of my master's brethren.'	וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אֲבִרְהָם אֲשֶׁר לֹא-עָזַב חֶסְדּוֹ וְאֱמֻתּוֹ מִעַם אֲדֹנִי אֲנִי בִדְרָךְ נָתַנִּי יְהוָה בֵּית אֲחֵי אֲדֹנִי: אֲבִרְהָם דִּלֹּא מִנַּע טִיבוּתִיה וְקוֹשְׁטִיה מִן רִבּוּנִי אֲנִי בְּאוֹרַח תִּקְנָא דְּבִרְנִי יי לְבֵית אֲחוּהֵי דְּרִבּוּנִי:	רביעי
28	And the damsel ran, and told her mother's house according to these words.	וַתֵּרֶץ הַנַּעֲלָ וַתַּגִּד לְבֵית אִמָּהּ כְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה:	28
29	And Rebekah had a brother, and his name was Laban; and Laban ran out unto the man, unto the fountain.	וַיֵּרָבֶקָה אָח וּשְׁמוֹ לָבָן וַיֵּרֶץ לָבָן אֶל-הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל- הָעֵיִן:	29
30	And it came to pass, when he saw the ring, and the bracelets upon his sister's hands, and when he heard the words of Rebekah his sister, saying: 'Thus spoke the man unto me, 'that he came unto the man; and, behold, he stood by the camels at the fountain.	וַיְהִי כִּרְאֹת אֶת-הַנֶּזֶם וְאֶת- הַצְּמִידִים עַל-יָדָיו אַחֲתוֹ וַיִּשְׁמָעוּ אֶת-דִּבְרֵי רִבְקָה אַחֲתוֹ לֵאמֹר כֹּה-דִּבֶּר אֵלָי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל-הָאִישׁ וַהֲנֶה עֹמֵד עַל-הַגְּמָלִים עַל-הָעֵיִן:	30
31	And he said: 'Come in, thou blessed of the LORD; wherefore standest thou without? for I have cleared the house, and made room for the camels.'	וַיֹּאמֶר בּוֹא בְרוּךְ יְהוָה לְפָנֶיךָ תַּעֲמֹד בַּחוּץ וְאֲנִי פָנִיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לְגִמְלִים:	31

יסודה שיין ומדצרת כלשון מתפעל, שאין תי"ו מפרידה צין שתי אותיות של עיקר היסוד, כגון משתאה מגורת שאה, משתולל (שם נט, טו) מגורת שולל, וישתומם (שם טז) מגורת שממה, וישתמר שקות עמרי (מיכה ו, טז) מגורת וישמר, אף כאן משתאה מגורת תשאה, וכשם שתאה מוצא לשון משומם צאדם נזהל ונאלס ובעל מחשבות, כמו על יומו נשמו אחרונים (איוב יח, כ), שמו עמים (ירמיה צ, יצ), אשתומם פשעה פדה (דניאל ד, טז), כך תפרש לשון שאייה צאדם נזהל ובעל מחשבות. ואונקלוס תרגם לשון שהייה, וגזר אשה, שוהא ועומד במקום אחד, לראות ההללים ה' דרכו, ואין לתרגם שמי שהרי אינו לשון שתייה, שאין אל"ף נופלת כלשון שתייה: משתאה לה. משתומם עליה, כמו אמרי לי אסי הוא

91 בראשית כ, יג, וכמו וישאלו אנשי המקום לאשתו (שם כו, ז): (22) בקע. רמז לשקלי ישראל, פקע לגלגלת: ושני

(20) ותער. לשון נפילה, והרצה יש כלשון משנה, המערה מכלי אלכלי, וצמקרא יש לו דומה אל פער נפשי (תהלים קמא, ח). אשך הערה למות נפשו (ישעיה נג, יצ): השקת. אכן חלולה ששומם זה הגמלים:

(21) משתאה. לשון שאיה, כמו שאו ערים, פשעה עממה (ישעיה ו, יא). משתאה. משתומם ומתנהל, על שראה דצרו קרוב להללים, אצל אינו יודע אם ממפחת אצרה היא אם לאו. ואל חתמה בתי"ו של משתאה, שאין לך חיצה שתחלת

<p>32 And the man came into the house, and he ungirded the camels; and he gave straw and provender for the camels, and water to wash his feet and the feet of the men that were with him.</p>	<p>וַיָּבֹא הָאִישׁ הַפְּתִיחַ וַיִּפְתַּח הַגְּמָלִים וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא לַגְּמָלִים וּמַיִם לְרַחֵץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ: וְעָלָה גּוֹבְרָא לְבֵיתָא וּשְׂרָא מִן גְּמָלִיָּא וַיֵּהֱב תִּבְנָא וְכִסְתָּא לַגְּמָלִיָּא וּמֵיָא לְרַחֲוֵי רַגְלֵהּ וְרַגְלֵי גּוֹבְרָא דְעַמִּיהּ:</p>
<p>33 And there was set food before him to eat; but he said: 'I will not eat, until I have told mine errand.' And he said: 'Speak on.'</p>	<p>33 (כ' וַיֵּשֶׁם) [ק' וַיִּשָּׂם] לִפְנָיו לֶאֱכֹל וַיֹּאמֶר לֹא אֲכַל עַד אֲם דְּבִרְתִּי דְּבִרִּי וַיֹּאמֶר דְּבַר: וְשׂוּיָא קְדָמוּהִי לְמִיכַל וַאֲמַר לֹא אֵיכּוֹל עַד דְּאִמְלִיל פְּתִגְמִי וַאֲמַר מְלִיל:</p>
<p>34 And he said: 'I am Abraham's servant.'</p>	<p>34 וַיֹּאמֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אֲנִכִּי: וַאֲמַר עֶבְדָּא דְאַבְרָהָם אֲנָא:</p>
<p>35 And the LORD hath blessed my master greatly; and he is become great; and He hath given him flocks and herds, and silver and gold, and men-servants and maid-servants, and camels and asses.</p>	<p>35 וַיְהִי בֵרַךְ אֶת־אֲדָנִי מְאֹד וַיִּגְדַּל וַיִּתֵּן־לּוֹ צֹאן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וְעֶבְדִּים וְשִׁפְחוֹת וְגָמְלִים וְחֲמֹרִים: וַיִּבְרֶךְ יְיָ רַבּוֹנִי יֵת רַבּוֹנִי לְחֻדָּא וּסְגִי וַיֵּהֱב לֵיהּ עֹאן וְתוֹרִין וְכֶסֶף וְזָהָב וְעֶבְדִּין וְאִמָּהֶן וְגָמְלִין וְחֲמֹרִין:</p>
<p>36 And Sarah my master's wife bore a son to my master when she was old; and unto him hath he given all that he hath.</p>	<p>36 וַתֵּלֶד שָׂרָה אִשְׁתִּי אֲדָנִי בֶן לְאֲדָנִי אַחֲרִי וְקִנְתָּהּ וַיִּתֵּן־לָּהּ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לָּהּ: וַיֵּלֶדֶת שָׂרָה אֶת־רַבּוֹנִי בֶר לְרַבּוֹנִי בֶּתֶר דְּסִיבַת וַיֵּהֱב לֵיהּ יֵת כָּל דְּלִיהּ:</p>
<p>37 And my master made me swear, saying: 'Thou shalt not take a wife for my son of the daughters of the Canaanites, in whose land I dwell.'</p>	<p>37 וַיִּשְׁבַּעַנִי אֲדָנִי לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לְבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנִכִּי יֹשֵׁב בְּאַרְצוֹ: וְקִיַּים עָלִי רַבּוֹנִי לְמִימַר לֹא תִסֵּב אֶתְתָּא לְבָרִי מִבְּנוֹת כְּנַעֲנָי דְּאֲנָא יְתִיב בְּאַרְעֵהוֹן:</p>
<p>38 But thou shalt go unto my father's house, and to my kindred, and take a wife for my son.</p>	<p>38 אִם־לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תֵלֵךְ וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְלִקְחָתָּ אִשָּׁה לְבְנִי: אֵלֶּהִין לְבֵית אָבָא תֵיזִיל וְלִזְרַעִיתִי וְתִסֵּב אֶתְתָּא לְבָרִי:</p>
<p>39 And I said unto my master: Peradventure the woman will not follow me.</p>	<p>39 וַאֲמַר אֶל־אֲדָנִי אֵלַי לֹא־תֵלֵךְ הָאִשָּׁה אַחֲרַי: וַאֲמַרִית לְרַבּוֹנִי מָאָם לֹא תֵיטִי אֶתְתָּא בְּתָרִי:</p>
<p>40 And he said unto me: The LORD, before whom I walk, will send His angel with thee, and prosper thy way; and thou shalt take a wife for my son of my kindred, and of my father's house;</p>	<p>40 וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנָיו יִשְׁלַח מַלְאָכּוֹ אִתִּי וְהִצְלִיחַ דַּרְכִּי וְלִקְחָתָּ אִשָּׁה לְבְנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי: וַאֲמַר לִי יְיָ דְּפִלְחִית קְדָמוּהִי יִשְׁלַח מַלְאָכִיהָ עִמָּךְ וַיְצַלַּח אוֹרְחָךְ וְתִסֵּב אֶתְתָּא לְבָרִי מִזְרַעִיתִי וּמִבֵּית אָבָא:</p>

- (28) לבית אמה. דרך הנשים היתה, להיות להן בית לישב (31) פניתי הבית. מעבודת אלילים:
 זו למלאכתן, ואין הצמ מגדת אלף לאמה:
 (29) וירץ. למה רץ ועלמה רץ, והיה כראות את הנזם, אומר, פיהם שלא ירעו צדק בשדות אחרים:
 עשיר הוא זה, ונתן עיניו צממון:
 (30) על הגמלים. לשמרון, כמו והוא עומד עליהם
 (בראשית יח, ח) לשמשם:

41	then shalt thou be clear from my oath, when thou comest to my kindred; and if they give her not to thee, thou shalt be clear from my oath.	אָז תִּנָּקֶה מֵאֲלֹתַי כִּי תָבוֹא אֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהָיִיתָ נָקִי מֵאֲלֹתַי:	41
42	And I came this day unto the fountain, and said: O LORD, the God of my master Abraham, if now Thou do prosper my way which I go:	וָאֵתִיתִי יוֹמָא דִּין לְעֵינָא וְאָמַרְתִּי יְיָ אֱלֹהֵיהּ דְּרַבּוּנִי אֲבָרְהָם אִם אֵית כְּעֵן רַעְוָא קְדָמָךְ לְאַצְלָחָא אוּרְחִי דְאַנָּא אֲזִיל עֲלֵה:	כא
43	behold, I stand by the fountain of water; and let it come to pass, that the maiden that cometh forth to draw, to whom I shall say: Give me, I pray thee, a little water from thy pitcher to drink;	הִנֵּה אֲנִכִּי נֹצֵב עַל־עֵין הַמַּיִם וְהָיָה הָעֹלְמָה הַיֹּצֵאת לְשֹׂאֵב וְאָמַרְתִּי אֵלֶיהָ הִשְׁקִינִי־נָא מִעֵט־מַיִם מִבְּיָרֶךְ:	43
44	and she shall say to me: Both drink thou, and I will also draw for thy camels; let the same be the woman whom the LORD hath appointed for my master's son.	וְאָמְרָה אֵלַי גַּם־אַתָּה שָׁתֵּה וְגַם לְגַמְלֶיךָ אֲשָׂאֵב הִוא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הִכִּיתָ יְהוָה לְבֶן־אֲדָנִי:	44
45	And before I had done speaking to my heart, behold, Rebekah came forth with her pitcher on her shoulder; and she went down unto the fountain, and drew. And I said unto her: Let me drink, I pray thee.	אֲנִי טָרַם אֲכַלָּה לְדַבֵּר אֶל־לְבִי וְהִנֵּה רַבֵּקָה יֹצֵאת וְכִבְיָה עַל־ שִׁכְמָהּ וְתֵרַד הָעֵינָה וְתִשָּׂאֵב וְאָמַר אֵלֶיהָ הִשְׁקִינִי נָא:	45
46	And she made haste, and let down her pitcher from her shoulder, and said: Drink, and I will give thy camels drink also. So I drank, and she made the camels drink also.	וְתַמְהֵר וְתוֹרַד כִּבְיָהּ מִעַלְיָהּ וְתֹאמַר שָׁתֵּה וְגַם־גַּמְלֶיךָ אֲשָׁקֶה וְאֲשֶׁת וְגַם הַגַּמְלִים הִשְׁקַתָּה:	46
47	And I asked her, and said: Whose daughter art thou? And she said: The daughter of Bethuel, Nahor's son, whom Milcah bore unto him. And I put the ring upon her nose, and the bracelets upon her hands.	וְאֲשָׁאֵל אֹתָהּ וְאָמַר בֶּת־מִי אַתָּ וְתֹאמַר בֶּת־בְּתוּאֵל בֶּן־נָחוֹר אֲשֶׁר יָלְדָהּ־לּוֹ מִלְכָּה וְאִשָּׁם הַנָּזִם עַל־אַפָּהּ וְהַצְמִידִים עַל־ יָדֶיהָ:	47

(33) עד אם דברתי. הרי אם משמש צלשון אשר וצלשון (39) אלי לא תלך האשה. אלי כתיב, צת היתה לו כי, כמו עד כי יצא שילה (בראשית מט, י), וזה שזכרו חז"ל כי לא לעינור, והיה מחזר למצוא עילה שיאמר לו אזכרהם לפנות משמש צד' לשונות, והאחד אי, והוא אם: (36) ויתן לו את כל אשר לו. שטר מתנה הראה להם: ארור מדבק בצרוך: (37) לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני. אם לא חלך מחלה אל בית אבי ולא תאנה ללכת אחריו:

48	And I bowed my head, and prostrated myself before the LORD, and blessed the LORD, the God of my master Abraham, who had led me in the right way to take my master's brother's daughter for his son.	וַאֲקֵד וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וְאֶבְרַךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אֲבִרְהָם אֲשֶׁר הִנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לְקַחַת אֶת־בֵּת־אָחִי אֲדֹנָי לְבָנוֹ׃ וְכִרְעִית וּסְגִידִית קֹדֶם יְיָ וּבְרִיכִית יְיָ אֱלֹהֵיהָ דְרַבּוֹנִי אֲבִרְהָם דְּבִרְנִי בְּאוֹרַח קְשׁוּט לְמַסַּב יְיָ בֵּת אַחוּי דְרַבּוֹנִי לְבִרְיָה׃
49	And now if ye will deal kindly and truly with my master, tell me; and if not, tell me; that I may turn to the right hand, or to the left.'	וְעַתָּה אִם־יִשְׁלַחַם עֲשִׂים חֶסֶד וְאֱמֶת אֶת־אֲדֹנָי הַגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא הַגִּידוּ לִי וְאֶפְנֶה עַל־יְמִין אֹו עַל־שְׂמָאל׃ וְכַעַן אִם אֵיתִיכוֹן עֲבָדִין טִיבִי וְקְשׁוּט עִם רַבּוֹנִי חֲוֹ לִי וְאִם לֹא חֲוֹ לִי וְאַתְּפְנִי עַל יְמִינָא אוֹ עַל שְׂמָאלָא׃
50	Then Laban and Bethuel answered and said: 'The thing proceedeth from the LORD; we cannot speak unto thee bad or good.	וַיַּעַן לָבָן וּבִתְוָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי־הִזֶּה יֵצֵא הַדָּבָר לֹא נוֹכַל דִּבֵּר אֵלֶיךָ רָע אוֹ־טוֹב׃ וַאֲחֵיב לָבָן וּבִתְוָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִן קֹדֶם יְיָ נֶפֶק פְּתֻמָּא לִית אֲנַחְנָא יְכַלִּין לְמַלְלָא עִמָּךְ בִּיש אוֹ טִב׃
51	Behold, Rebekah is before thee, take her, and go, and let her be thy master's son's wife, as the LORD hath spoken.'	הִנֵּה־רִבְקָה לִפְנֶיךָ קַח וְלֵךְ וְתָתִי אִשָּׁה לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ הֵא רִבְקָה קִדְמָךְ דִּבֵּר וְאִיזִיל וְתָתִי אִתְתָּא לְבֵר רַבּוֹנֶךָ כְּמָא דְמַלִּיל יְיָ׃
52	And it came to pass, that, when Abraham's servant heard their words, he bowed himself down to the earth unto the LORD.	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אֲבִרְהָם אֶת־דְּבָרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה לַיהוָה׃ וַהֲוָה כֹּד שָׁמַע עֲבָדָא דְאֲבִרְהָם יְת פְּתִיגְמִיהוֹן וּסְגִיד עַל אֲרֻעָא קֹדֶם יְיָ׃
53	And the servant brought forth jewels of silver, and jewels of gold, and raiment, and gave them to Rebekah; he gave also to her brother and to her mother precious things.	וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וְכֵלֵי זָהָב וּבִגְדִים וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּלְמִגְדָּנָתָהּ לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ׃ וַאֲפִיק עֲבָדָא מְנִין דְּכֶסֶף וּמְנִין דְּזָהָב וּלְבִישֵׁין וַיִּתֵּב לְרִבְקָה וּמִגְדָּנִין יִתֵּב לְאַחוּיָא וּלְאִמָּהּ׃
54	And they did eat and drink, he and the men that were with him, and tarried all night; and they rose up in the morning, and he said: 'Send me away unto my master.'	וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עִמּוֹ וַיֵּלְגּוּ וַיִּקְוֻמוּ בַּבֹּקֶר וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי לְאֲדֹנָי׃ וַאֲכָלוּ וּשְׁתִּיאוּ הוּא וְגוֹבְרִיָּא דְעַמִּיָּה וּבָתּוֹ וְקֻמּוּ בַצְּפָרָא וַאֲמַר שְׁלַחֲנִי לְוֵת רַבּוֹנִי׃
55	And her brother and her mother said: 'Let the damsel abide with us a few days, at the least ten; after that she shall go.'	וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֵׁב הַנֶּעֱרָ אֵתָנּוּ יָמִים אוֹ עֶשְׂרֹה אַחֵר תֵּלָךְ׃ וַאֲמַר אַחוּיָא וְאִמָּהּ תֵּתִיב עוֹלִימָתָא עִמָּנָא עֵדָן בְּעֵדָן אוֹ עֶסְרָא יֶרְחִין בֵּתָר בֶּן תִּיזִיל׃

(42) ואבא היום. היום ילאמי והיום צאמי, מכאן שקפנה לו הארץ. אמר רבי אחא, יפה שיחמן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בניס, שהרי פרשה של אליעזר כפולה צמורה, והרצה גופי תורה לא נפתנו אלא צרמיזה: (43) גם אתה. גם לצבות אנשים שעמו: הוכיח. צירר ואחר כך שאל, אלא שלא יתפשוהו בדצרי ויאמרו, היאך נתת לה ועדיין אינך יודע מי היא: (44) טרם אכלה. טרם שאני מכלה, וכן כל לשון הווה, (45) על ימין. מבנות ישמעאל: על שמאל. מבנות פעמים שהוא מדבר בלשון עבר, כמו טרם קליתי, ופעמים (46) ומה, כי אומר היה איזבא חטאו בני וגו' והיה עושה כך: (47) ואשאל ואשם. שָׁנָה הסדר, שהרי הוא תחלה נתן ואחר כך שאל, אלא שלא יתפשוהו בדצרי ויאמרו, היאך נתת לה ועדיין אינך יודע מי היא: (48) על ימין. מבנות ישמעאל: על שמאל. מבנות (49) ומה, כי אומר היה איזבא חטאו בני וגו' והיה עושה כך: (50) ומה, כי אומר היה איזבא חטאו בני וגו' והיה עושה כך: (51) ומה, כי אומר היה איזבא חטאו בני וגו' והיה עושה כך: (52) ומה, כי אומר היה איזבא חטאו בני וגו' והיה עושה כך: (53) ומה, כי אומר היה איזבא חטאו בני וגו' והיה עושה כך: (54) ומה, כי אומר היה איזבא חטאו בני וגו' והיה עושה כך: (55) ומה, כי אומר היה איזבא חטאו בני וגו' והיה עושה כך:

56	And he said unto them: 'Delay me not, seeing the LORD hath prospered my way; send me away that I may go to my master.'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֶל־תִּתְּחוּרֵי אֹתִי וַיְהִי־זֶה הַצֵּלִיחַ דְּרָכִי שְׁלַחֻנִּי וְאֵלֶכָה לְאֹדְנִי:	56
57	And they said: 'We will call the damsel, and inquire at her mouth.'	וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לְנַעֲרָה וְנִשְׁאַלָהּ אֶת־פִּיהָ:	57
58	And they called Rebekah, and said unto her: 'Wilt thou go with this man?' And she said: 'I will go.'	וַיִּקְרְאוּ לְרִבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם־הָאִישׁ הַזֶּה וְהָאָמֵר אֵלֶיהָ:	58
59	And they sent away Rebekah their sister, and her nurse, and Abraham's servant, and his men.	וַיִּשְׁלְחוּ אֶת־רִבְקָה אֶחָתָם וְאֶת־מִנְקֻתָּהּ וְאֶת־עֶבֶד אַבְרָהָם וְאֶת־אֲנָשָׁיו:	59
60	And they blessed Rebekah, and said unto her: 'Our sister, be thou the mother of thousands of ten thousands, and let thy seed possess the gate of those that hate them.'	וַיְבָרְכוּ אֶת־רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אַחֲתֵנוּ אַתְּ הִי לְאַלְפֵי רִבְבָה וַיִּירָשׁ זֶרַעְךָ אֶת שַׁעַר שְׂנְאָיו:	60
61	And Rebekah arose, and her damsels, and they rode upon the camels, and followed the man. And the servant took Rebekah, and went his way.	וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל־הַגְּמֵלִים וַתֵּלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת־רִבְקָה וַיֵּלֶךְ:	61
62	And Isaac came from the way of Beer-lahai-roi; for he dwelt in the land of the South.	וַיֵּצֵק בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחֵי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב:	62
63	And Isaac went out to meditate in the field at the eventide; and he lifted up his eyes, and saw, and behold, there were camels coming.	וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׁוּחַ בַּשָּׂדֶה לַפְּנוֹת עָרֵב וַיֵּשֶׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה גְמֵלִים בָּאִים:	63
64	And Rebekah lifted up her eyes, and when she saw Isaac, she alighted from the camel.	וַתִּשָּׂא רִבְקָה אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרָא אֶת־יִצְחָק וַתִּפֹּל מֵעַל הַגְּמֵל:	64

(50) ויען לבן ובתואל. רשע היה, וקפץ להשיג לפני (55) ויאמר אחיה ואמה. ובתואל היכן היה, הוא היה אצלו: לא נובל דבר אליך. למאן דדבר הזה, לא על ידי רוצה לעכז וצא מלאך והמיתו: "מים. שנה (כתובות נז:) תשובת דבר רע ולא על ידי תשובת דבר הגון, לפי שניכר שמה' כמו ימים פה'ה גאלתו (ויקרא כה, כט) שכן נותנין לבתולה יא' הדבר לפי דברין שזימנה לך: (52) וישתחו ארצה. מכאן שמודים על צורה טובה (צ"ר) חדשים. ואם תאמר ימים ממש, אין דרך המצקים לצקש דבר מועט, ואם לא תרצה, תן לנו מרובה מזה: (53) ומגדנות. לשון מגדים, שהציא עמו מיני פירות של (57) ונשאלה את פיה. מכאן שאין משיאין את האשה אלא ארץ ישראל: מדעמה (צ"ר ס, יצ): (54) וילינו. כל לינה שצמקרא לינת לילה אחד:

65	And she said unto the servant: 'What man is this that walketh in the field to meet us?' And the servant said: 'It is my master.' And she took her veil, and covered herself.	וַתֹּאמֶר אֶל-הַעֲבָד מִי-הָאִישׁ הַלֹּכֶה הַהוּא בַּשָּׂדֶה לִקְרָאתֵנוּ וַיֹּאמֶר הַעֲבָד הוּא אֲדֹנָי וַתִּקַּח הַצִּיעִיר וַתְּכַסּוּ: וַתֹּאמֶר לְעֲבָדָא מִן גּוֹבְרָא דִּיכִי דְמַהֲלִיף בְּחַקְלָא לְקַדְמוֹתָנָא וַתֹּאמֶר עֲבָדָא הוּא רַבּוּנִי וְנָסִיבַת עִיפָא וַתְּכַסִּיאת:	65
66	And the servant told Isaac all the things that he had done.	וַיְסַפֵּר הַעֲבָד לְיִצְחָק אֵת כָּל- הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה: וַאֲשֶׁתַּי עֲבָדָא לְיִצְחָק יֵת כָּל פְּתִילָתָא דְעֲבָד:	66
67	And Isaac brought her into his mother Sarah's tent, and took Rebekah, and she became his wife; and he loved her. And Isaac was comforted for his mother.	וַיְבִיאָהּ יִצְחָק הָאֵלֶּהָ שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת-רֵבֶקָה וַתְּהִי-לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּנָּחֶם וַיִּנָּחֶם יִצְחָק אֶחָדֶי אִמּוֹ: (פ) וַאֲעֵלָה יִצְחָק לְמִשְׁכְּנָא וַחֲזָא וְהָא תַקְנִין עוֹבְדֵהָא פְּעוּבְדִי שָׂרָה אִמִּיהָ וְנָסִיב יֵת רֵבֶקָה וַתְּהִי לִיהָ לְאִתּוֹ וְרִיחָמָה וַתִּנָּחֶם יִצְחָק בְּתֵר אִמִּיהָ:	67
XXV	And Abraham took another wife, and her name was Keturah.	וַיִּסְּף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קֶטוּרָה: וַאֲוִסִּיף אַבְרָהָם וְנָסִיב אֶתְתָּא וּשְׁמָהּ קֶטוּרָה:	ששי כב
2	And she bore him Zimran, and Jokshan, and Medan, and Midian, and Ishbak, and Shuah.	וַתֵּלֶד לוֹ אֶת-זִמְרָן וְאֶת-יִקְשָׁן וְאֶת-מֶדָן וְאֶת-מִדְיָן וְאֶת-יִשְׂבָּק וְאֶת-שׁוּחַ: וַיֵּלֶדְתָּ לִיהָ יֵת זִמְרָן וְיֵת יִקְשָׁן וְיֵת מֶדָן וְיֵת מִדְיָן וְיֵת יִשְׂבָּק וְיֵת שׁוּחַ:	2
3	And Jokshan begot Sheba, and Dedan. And the sons of Dedan were Asshurim, and Letushim, and Leummim.	וַיִּקְשָׁן יָלַד אֶת-שֶׁבָא וְאֶת-דֶּדָן וּבְנֵי דֶדָן הֵיוּ אֲשׁוּרִים וְלִטְשִׁים וְלִלְמוּמִים: וַיִּקְשָׁן אוֹלִיד יֵת שֶׁבָא וְיֵת דֶּדָן וּבְנֵי דֶדָן הָיוּ לְמִשְׁרֵיין וְלִשְׁכֵינִין וְלִנְגֻוֹן:	3
4	And the sons of Midian: Ephah, and Epher, and Hanoch, and Abida, and Eldaah. All these were the children of Keturah.	וּבְנֵי מִדְיָן עִיפָה וְעַפְרָי וְחִנּוֹךְ וְאַבִּידָע וְאַלְדָּעָה כָּל-אֵלֶּה בְּנֵי קֶטוּרָה: וּבְנֵי מִדְיָן עִיפָה וְעַפְרָי וְחִנּוֹךְ וְאַבִּידָע וְאַלְדָּעָה כָּל-אֵלֶּה בְּנֵי קֶטוּרָה:	4

(58) ותאמר אלך. מעצמי ואף אם אינכם רוצים: כ(י), וארכין, לשון מוטה לארץ, ודומה לו פי יפול לא יוקל
(60) את היי לאלפי רבבה. את וזרעך תקצלו אותה (תהלים לו, כד), כלומר אם יטה לארץ לא יגיע עד הקרקע:
זרחה שנאמר לאזרחם זהר המוריה, הרצה הרצה את זרעך (65) ותחכם. לשון ותפעל, כמו וספקר, וספקר:
וגו', יהי רצון שיהא אותו הזרע ממך ולא מאשה אחרת:
(62) מבוא באר לחי רואי. שהלך להציא הגר לאזרחם
אציו שישאנה (ז"ר ס, יד): יושב בארץ הנגב. קרוב
לאותו זרע, שנאמר ויסע משם אברהם הרצה הנגב וישב צין
קדש צין שור, ושם היה הצאר, שנאמר הגה צין קדש וצין צדד:
(63) לשיח. לשון תפלה (ז"ר סס), כמו יספך שיחיו (תהלים
קצ, א):
(64) ותרא את יצחק. ראמה אותו הדור ותוהא (ס"א
ותמהה) מפניו (ז"ר ס, טו): ותפל. השמיטה עצמה
לארץ, כתרומתו ואמרינת, הטמה עצמה לארץ ולא הגיעה
עד הקרקע, כמו המי גא כדף, ארכיני. ויט שמים (שמואל-ב

5	And Abraham gave all that he had unto Isaac.	וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת-כָּל-אֲשֶׁר-לוֹ וַיְהִי אַבְרָהָם יֵת כָּל דָּלִיָּה לְיִצְחָק:	5
6	But unto the sons of the concubines, that Abraham had, Abraham gave gifts; and he sent them away from Isaac his son, while he yet lived, eastward, unto the east country.	וְלִבְנֵי הַפִּילִגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנָה וַיִּשְׁלַחֲנֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדָו חַי קְדָמָה אֶל-אֶרֶץ קְדָם:	6
7	And these are the days of the years of Abraham's life which he lived, a hundred threescore and fifteen years.	וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי-חַיֵּי אַבְרָהָם אֲשֶׁר-חַי מֵאֵת שָׁנָה וּשְׁבַעִים שָׁנָה וְחֲמִשׁ שָׁנִים:	7
8	And Abraham expired, and died in a good old age, an old man, and full of years; and was gathered to his people.	וַיָּגָלֶעַ וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשִׁיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשָׂבַע וַיֵּאָסֶף אֶל-עַמּוּיוֹ:	8
9	And Isaac and Ishmael his sons buried him in the cave of Machpelah, in the field of Ephron the son of Zohar the Hittite, which is before Mamre;	וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בְּנָיו אֶל-מְעָרַת הַמְּכַפְּלָה אֲל־שָׂדֶה עֶפְרָן בֶּן-צָחָר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי מִמְרָא:	9
10	the field which Abraham purchased of the children of Heth; there was Abraham buried, and Sarah his wife.	הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר-קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי-חֵת שָׁמָּה קָבַר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ:	10
11	And it came to pass after the death of Abraham, that God blessed Isaac his son; and Isaac dwelt by Beer-lahai-roi.	וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת-יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק עַם-בְּאֵר לַחַי רֹאִי: (פ)	11

(66) ויספר העבד. גלה לו נסים שנעשו לו, שקפלה לו כקטרת, ושקשרה פתחה, שלא נזדווגה לאדם מיום שפרשה הארץ (צ"ר ס, טו), ושנזדמנה לו רבקה צתפלתו:

(67) האהלה שרה אמו. ויצאה האהלה, והרי היא שרה אמו, כלומר ונעשית דוגמת שרה אמו, שכל זמן ששרה קיימת, היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וזכרה מזויה בעיסה, וענו קשור על האהל, ומשמחה פסקו, וכשבאת רבקה חזרו (צ"ר ס, טז): אחרי אמו. דרך ארץ, כל זמן שאמו של אדם קיימת כרוך הוא אללה, ומשמחה, הוא מתנחם באשתו: (1) קטורה. זו הגר, ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה

מתחלפות זו בזו: (5) ויתן אברהם וגו'. אמר ר' נחמיה, זכרת דייטיקי נתן לו, שאמר לו הקב"ה לאברהם וְהָיָה צָדִיקָה, הזכרות מסורות צידך לצרך את מי שתראה, ואברהם מסרם ליצחק:

12	Now these are the generations of Ishmael, Abraham's son, whom Hagar the Egyptian, Sarah's handmaid, bore unto Abraham.	וְאֵלֶּה תּוֹלְדֵת יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּיִן תּוֹלְדֵת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הַגֵּר הַמִּצְרִית שְׁפָתָהּ שָׂרָה לְאַבְרָהָם:	שביעי
13	And these are the names of the sons of Ishmael, by their names, according to their generations: the first-born of Ishmael, Nebaioth; and Kedar, and Adbeel, and Mibsam,	וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּיִן שְׁמֹתָם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר בִּשְׁמֹתָהוֹן לְתוֹלְדֹתָהוֹן בּוּכְרִיָּה דִּישְׁמָעֵאל נְכוֹת וּמִבְשָׁם וְקֶדֶר וְאַדְבֵּעַל וּמִבְשָׁם:	13
14	and Mishma, and Dumah, and Massa;	וּמִשְׁמַע וְדוּמָה וּמִשָּׂא:	14
15	Hadad, and Tema, Jetur, Naphish, and Kedem;	חֲדָד וְתִימָא יֵטוּר נָפִישׁ וְקֶדְמָה:	15
16	these are the sons of Ishmael, and these are their names, by their villages, and by their encampments; twelve princes according to their nations.	אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחֻצְרוֹתָם וּבְטִירָתָם שְׁנִים־עָשָׂר נָשִׂאִים לְאַמְתָּם:	מפטיר
17	And these are the years of the life of Ishmael, a hundred and thirty and seven years; and he expired and died; and was gathered unto his people.	וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מֵאָה שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים וַיָּגוּעַ וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמּוּיוֹ:	17
18	And they dwelt from Havilah unto Shur that is before Egypt, as thou goest toward Asshur: over against all his brethren he did settle.	וַיִּשְׁכְּנוּ מִחֻוִּילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בְּאַכָּה אֲשֶׁרָה עַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו נָפַל: (פ)	קה פסוקים

The Haftara is I Kings 1:1 – 1:31 on page ??.

19	And these are the generations of Isaac, Abraham's son: Abraham begot Isaac.	וְאֵלֶּה תּוֹלְדֵת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק:	תולדות כג
----	---	--	-----------

(6) הפילגשים. חסר כתיב, שלא היתה אלא פלגש אחת (ב"ר סא, ד), היא הגר, היא קטורה. נשים זכויות, פלגשים (ב):
 (11) ויהי אחרי מות אברהם ויברך וגו'. נסמו
 זלל כחוצה, כדאמרין צמנהדרין (כא). זנשים ופלגשים
 77: נתן אברהם מתנות. פירשו רבותינו (שם לא),
 שם טומאה מסר להם. דבר אחר, מה שניתן לו על אודות שרה,
 ושאר מתנות שנתנו לו, הכל נתן להם, שלא רצה ליהנות מהם:
 (7) מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים. בן ק' כבן ע',
 וכן ע' כבן ה' זלל חטא:
 (9) יצחק וישמעאל. מכאן שישמעאל חטא, והולך

20	And Isaac was forty years old when he took Rebekah, the daughter of Bethuel the Aramean, of Paddan-aram, the sister of Laban the Aramean, to be his wife.	וַיְהִי יִצְחָק בֶּן-אַרְבָּעִים שָׁנָה בִּקְחָתוֹ אֶת-רֵבְקָה בַּת-בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי מִפְּדַן אֲרָם אֲחֹתָהּ לָבָן הָאֲרָמִי לִזְוֹתָהּ:	20
21	And Isaac entreated the LORD for his wife, because she was barren; and the LORD let Himself be entreated of him, and Rebekah his wife conceived.	וַיַּעֲתֹר יִצְחָק לַיהוָה לְנִכְחַ אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיַּעֲתֹר לָו יְהוָה וַתֵּהָר רֵבְקָה אִשְׁתּוֹ:	21
22	And the children struggled together within her; and she said: 'If it be so, wherefore do I live?' And she went to inquire of the LORD.	וַיִּתְרָצְצוּ הַבָּנִים בְּקֶרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם-כֵּן לָמָּה זֶה אֲנִי וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת-יְהוָה:	22
23	And the LORD said unto her: Two nations are in thy womb, And two peoples shall be separated from thy bowels; And the one people shall be stronger than the other people; And the elder shall serve the younger.	וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי (כ') גֵּיִים [ק' גוֹיִם] בְּבֶטְנְךָ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֶּנִּי יִפְרְדּוּ וְלֹא מִלְּאִם יֵאָמֵץ וְרֵב יַעֲבֹד צָעִיר:	23

(13) בשמותם לתולדותם. סדר לידתן זה אחר זה:
(16) בחצריהם. כרכים שאין להם חומה. ומרגומו
צפצפיהו, שהם מפוצצים, לשון פתיחה, כמו פָּלְחוּ וּרְקְנוּ
(תהלים כח, ד):
(17) ואלה שני חיי ישמעאל וגו'. אמר רבי חייא בר
אבא, למה נמנו שנותיו של ישמעאל, כדי לייחס זהם שנותיו
של יעקב, משנותיו של ישמעאל למדנו, ששמש יעקב צבית עזר
י"ד שנה כשפירש מאביו, קודם שזא אלל לבן, שהרי כשפירש
יעקב מאביו מת ישמעאל, שנאמר וַיֵּלֶךְ עֶשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וגו',
כמו שמפורש בסוף מגלה נקראת (מגילה יז.), (ורש"י הביאו
סוף פ' תולדות): ויגוע. לא נאמרה גויעה אלא בצדיקים:
(18) נפל. שכן, כמו ומדִּין וְעַמְלֶק וְכָל צָנִי קָדָם נוֹפְלִים
בְּעַמֶּק (שופטים ז, יז). כאן הוא אומר לשון נפילה, ולהלן
אומר על פני כל חֲסִיו יִשְׁכֵּן (בראשית טז, יז), עד שלא מת
אברהם ישכון, משמת אברהם נפל:
(19) ואלה תולדות יצחק. יעקב ועשו האמורים צפרשה:
אברהם הוליד את יצחק. (לאחר שקרא הקב"ה שמו
אברהם אחר כך הוליד את יצחק. דבר אחר), על ידי שכתב
הכתוב יצחק בן אברהם, הוזהב לומר אברהם הוליד את יצחק,
לפי שהיו ליצחק הדור אומרים מאבימלך נחצרה שרה, שהרי
כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נחצרה הימנו, מה עשה
הקב"ה, זר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו
הכל אברהם הוליד את יצחק, וזהו שכתב כאן יצחק בן אברהם
(היה), שהרי עדות יש שאברהם הוליד את יצחק:

24	And when her days to be delivered were fulfilled, behold, there were twins in her womb.	וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לֵדֹת וַהֲנָה תוֹמָם בְּבֶטְנָהּ: וּשְׁלִימוֹ יוֹמָהָ לְמִילָד וְהָא תְּיוֹמִין בְּמַשְׁהָא:	24
25	And the first came forth ruddy, all over like a hairy mantle; and they called his name Esau.	וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כָּלּוּ כְּגִלּוֹם דָּסֶעַר וַקְרוּ שְׁמִיהָ עֵשָׂו: וַיִּפֶּק קִדְמָאָה סְמוּק בּוֹלִיָּה דְסֶעַר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו:	25
26	And after that came forth his brother, and his hand had hold on Esau's heel; and his name was called Jacob. And Isaac was threescore years old when she bore them.	וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצֵא אָחִיו וַיִּדּוּ אַחֲזֹת בְּעֵקֶב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּן־שָׁנָה בְּלֹדֶת אֹתָם: וַיָּבֶתַּר בֶּן נֶפֶק אָחוּהִי וַיִּדְּיָה אַחֲדָא בְּעֵקֶבא דְעֵשָׂו וַקְרָא שְׁמִיהָ יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּר שְׁתֵּין שָׁנִין כִּד יִלְדֵּת יִתְהוּן:	26
27	And the boys grew; and Esau was a cunning hunter, a man of the field; and Jacob was a quiet man, dwelling in tents.	וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יָדָע צִיד אִישׁ שָׂדֶה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהֲלִים: וַיִּרְבִּיאוּ עוֹלִימָיָא וַהֲנָה עֵשָׂו גִּבְר נַחֲשׁ יֶרְקָן גִּבְר נָפִיק חֲסָל וַיַּעֲקֹב גִּבְר שְׁלִים מְשֻׁמֵּשׁ בֵּית אוֹלְפָנָא:	ישראל 27
28	Now Isaac loved Esau, because he did eat of his venison; and Rebekah loved Jacob.	וַיֵּאָהֶב יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צִיד בָּפְיוֹ וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב: וַיִּרְחִימַת יֵת יַעֲקֹב: וַיִּרְחִים יִצְחָק יֵת עֵשָׂו אָרִי מַצִּידִיהָ הָיָה אָכִיל וְרִבְקָה רַחֲמִית יֵת יַעֲקֹב:	28
29	And Jacob sod pottage; and Esau came in from the field, and he was faint.	וַיֵּיזֵד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהָיָא עֵיפָּר: וּבִשִּׁיל יַעֲקֹב תַּבְשִׁילָא וַעֲלָ עֵשָׂו מִן חֲקֵלָא וְהָיָא מְשֻׁלָּהּ:	29

20) בן ארבעים שנה. שהרי כשצא אברהם מהר המוריה נתצטר שנוולדה רבקה, ויחמק היה בן ל"ז שנה, שהרי צו צפרק מתה שרה, ומשנולד יחמק עד העקידה שמתה שרה ל"ז שנה, דצת ל' היתה כשנולד יחמק, וצת קכ"ז כשמתה, שנאמר וַיְהִי סָפִי שָׁרָה וגו', הרי ליחמק ל"ז שנים, וצו צפרק נולדה רבקה, הממין לה עד שמהא ראויה לציאה ג' שנים, ונשאה: בת בתואל מפדן אדם אחות לבן. וכי עדיין לא נכתב שהיא צת בתואל ואחות לבן ומפדן אדם, אלא להגיד שצחה, שהיתה צת רשע ואחות רשע ומקומהאנשי רשע, ולא למדה ממעשיהם: מפדן אדם. על שם ששני אדם היו, אדם נהרים ואדם נוצה, קורא אותו פדן, לשון צמד צָקָר, תרגום, פדן תורין, ויש פותרין פדן אדם כמו שדה אָרֶם, שכלשון ישמעאל קורין לשדה פדן:

21) ויעתר. הרצה והפציר בתפלה: ויעתר לו. נתפצר ונתפייס ונתפתה לו. ואומר אני, כל לשון עתר, לשון הפצרה ורצוי הוא, וכן נַעֲטָר עֵגֶן הַקְטָרֶת (יחזקאל ח, יא), מרצית עליה העשן. וכן וְהַעֲשִׂרָם עָלֵי דְצָרִיקָם (שם לה, יג), וכן וְנַעֲשִׂרוֹת גְּשִׁיחוֹת שָׁנָה (משלי כו, ו), דומות למרצות והנס למשא, אנקרישר"א בלע"ז: לנבא אשתו. זה עומד בזוית

22) ויתרוצצו. על כרחך המקרא הזה אומר דרשני, שסתם מה היא רצינה זו, וכחצ אס כן למא זה אנכי. רבותינו דרשוהו לשון ריאה, כשהיתה עוצרת על פתחי תורה של שם ועבר, יעקב רץ ומפרכס לנאח, עוצרת על פתחי עכ"ס, עשו מפרכס לנאח. דבר אחר, מתרוצצים זה עם זה, ומריצים בנחלת שני עולמות: ותאמר אם כן. גדול לער העבור: למה זה אנכי. מתאווה ומתפללת על הריון: ותלך לדרוש. לצית מדרשו של שם: לדרוש את ה'. שיגיד לה מה תהא בסופה:

23) ויאמר ה' לה. על ידי שליח, לשם נאמר צרוח הקדש, והוא אמר לה: שני גוים בבשגך. גיים כחיצ כמו גאים, אלו אנטונינוס ורבי, שלא פסקו מעל שולחנם לא זנון ולא חזרת, לא צימות החמה ולא צימות הגשמים: ושני לאמים. אין לאוס אלא מלכות: מומעיד יפרדו. מן המעיס הם נפרדים, זה לרשעו וזה לתומו: מלאם יאמין. לא ישוו בגדולה, כשהו קם זה נופל, וכן הוא אומר אֶמְלֹאָה הַקְּרָבָה (יחזקאל כו, צ), לא נתמלאה צור אלא מחרצנה של ירושלים:

24) וימלאו ימיה. אצל צתמר כתיב וַיְהִי צֶעֶת לְדָקָה, שלא מלאו ימיה, כי ל' חדשים ילדתם: והנה תומום. חסר, וצתמר תאומים מלא, לפי ששניהם נדיקים, אצל כאן אחד נדיק ואחד רשע:

25) אדמוני. סימן הוא שיהא שופך דמים (צ"ר סג, ח): כלו כאדרת שער. מלא שער כטלית של צמר המלאה שער, פלוקיר"א בלע"ז: ויקראו שמו עשו. הכל קראו לו כן, לפי שזהו נוסח וינמר בשנינו רבנן שנים הרבה:

30	And Esau said to Jacob: 'Let me swallow, I pray thee, some of this red, red pottage; for I am faint.' Therefore was his name called Edom.	וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ אֶל-יַעֲקֹב הֲלֵעִיטָנִי נָא מִן-הָאֵדָם הָאֵדָם כִּי עֵינִי אֲנֹכִי עַל-כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אֲדָוִים:	30
31	And Jacob said: 'Sell me first thy birth right.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כִּיּוֹם אֶת-בְּכֻרְתְּךָ לִי: וְיָת בְּכִירוּתְךָ לִי:	31
32	And Esau said: 'Behold, I am at the point to die; and what profit shall the birthright do to me?'	וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ הִנֵּה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלִמְוֶה-יִהְיֶה לִי בְכֻרָה: וְיָת לָמוּת וְלִמְוֶה-יִהְיֶה לִי בְכֻרָה:	32
33	And Jacob said: 'Swear to me first'; and he swore unto him; and he sold his birthright unto Jacob.	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשְׁבַּעָה לִי כִּיּוֹם וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת-בְּכֻרְתּוֹ לְיַעֲקֹב:	33
34	And Jacob gave Esau bread and pottage of lentils; and he did eat and drink, and rose up, and went his way. So Esau despised his birthright.	וַיַּעֲקֹב נָתַן לְעֲשׂוֹ לֶחֶם וַיֵּנֶזֶד עֲדָשִׁים וַיֵּאָכֵל וַיִּשְׁתַּי וַיִּקֶּם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֹז עֲשׂוֹ אֶת-הַבְּכֻרָה: (פ)	34
XXVI	And there was a famine in the land, beside the first famine that was in the days of Abraham. And Isaac went unto Abimelech king of the Philistines unto Gerar.	וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְכָּד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בְּיַמֵּי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל-אַבְיִמֶלֶךְ מֶלֶךְ-פְּלִשְׁתִּים לְגֶרָר:	XXVI
2	And the LORD appeared unto him, and said: 'Go not down unto Egypt; dwell in the land which I shall tell thee of.'	וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אֵל-תֵּרָד מִצְרַיִם שָׁכֵן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלָיךְ:	2

וראוי להריון, וי' שנים הללו, צפה והמתין לה, כמו שעשה אביו לשרה, כיון שלא נתעברה, ידע שהיא עקרה והתפלל עליה (יצמות סד), ושפחה לא רצה לישא, לפי שנתקדש צהר המוריה להיות עולה תמימה:

(27) ויגדלו הנערים ויהי עשו. כל זמן שהיו קטנים לא היו נכרים צמעיהם, ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם, כיון שנעשו בני י"ג שנה, זה פורש לבתי מדרשות וזה פורש לעבודת אלילים (תנחומא תלד ד): יודע ציד. לצוד ולרמות את אביו צפיו, ושואלו, אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק צמאות: איש שדה. כשמעו, אדם בטל, וזודה בקשמו חיות ועופות: תם. אינו בקי בכל אלה, אלא כלבו כן פיו. מי שאינו חריף לרמות קרוי תם: ישוב אהלים. אהלו של שם ואהלו של עבר:

(28) בפיו. כתרוממו בפיו של יצחק. ומדרשו, צפיו של עשו, שהיה נד אותו ומרמהו בדבריו:

¹(29) ויזד. לשון ציטוט כתרוממו: והוא עיף. צריחה (צ"ר סג, יצ), כמה דתימא כפי עיפה נפשי להרגים (ירמיה ד, 61).

(26) ואחרי כן יצא אחיו וגו'. שמעתי מדרש אגדה הדורשו לפי פשוטו, צדין היה אומו צו לעבדו, יעקב נזר מטיפה ראשונה ועשו מן השנייה, לא ולמד משפופרת שפיה קצרה, תן זה שמי אבנים זו תחת זו, הנכנסת ראשונה תלא אחרונה, והנכנסת אחרונה תלא ראשונה, נמצא עשו הנוזר באחרונה ילא ראשון, ויעקב שנזר ראשונה ילא אחרון, ויעקב צא לעבדו שיהא ראשון ללידה כראשון ליצירה, ויפטור את רחמה, ויטול את הבכורה מן הדין: בעקב עשו. סימן שאין זה מספיק לגמור מלכותו עד שזה עומד ונוטלה הימנו: ויקרא שמו יעקב. הקצ"ה, (אמר, אתם קריתון לבכוריים שם, אף אני אקרא לבני בכורי שם, הדא הוא דכתיב ויקרא שמו יעקב). דבר אחר אביו קרא לו יעקב על שם אחיות העקב: בן ששים שנה. י' שנים משנשאה עד שנעשית צת י"ג שנה

<p>3 Sojourn in this land, and I will be with thee, and will bless thee; for unto thee, and unto thy seed, I will give all these lands, and I will establish the oath which I swore unto Abraham thy father;</p>	<p>גִּיּוּר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְאֶתְּךָ עִמָּךְ וְאֶבְרַכְךָ כִּי-לֶךְ וְלִזְרַעְךָ אֶתֵּן אֶת-כָּל-הָאֲרֶצֶת הָאֵל וְהִקְמַתִי אֶת-הַשְּׁבָעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ:</p>	<p>3 גִּיּוּר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְאֶתְּךָ עִמָּךְ וְאֶבְרַכְךָ כִּי-לֶךְ וְלִזְרַעְךָ אֶתֵּן אֶת-כָּל-הָאֲרֶצֶת הָאֵל וְהִקְמַתִי אֶת-הַשְּׁבָעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ:</p>
<p>4 and I will multiply thy seed as the stars of heaven, and will give unto thy seed all these lands; and by thy seed shall all the nations of the earth bless themselves;</p>	<p>וְהִרְבֵּיתִי אֶת-זֶרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזֶרְעֶךָ אֶת כָּל- הָאֲרֶצֶת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ בְזֶרְעֶךָ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:</p>	<p>4 וְהִרְבֵּיתִי אֶת-זֶרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזֶרְעֶךָ אֶת כָּל- הָאֲרֶצֶת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ בְזֶרְעֶךָ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:</p>
<p>5 because that Abraham hearkened to My voice, and kept My charge, My commandments, My statutes, and My laws.'</p>	<p>עָקַב אֲשֶׁר-שָׁמַע אֲבְרָהָם בְּקוֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמְרָתִי מִצְוֹתַי חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתַי:</p>	<p>5 עָקַב אֲשֶׁר-שָׁמַע אֲבְרָהָם בְּקוֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמְרָתִי מִצְוֹתַי חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתַי:</p>
<p>6 And Isaac dwelt in Gerar.</p>	<p>וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בְּגֵרָר:</p>	<p>שני וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בְּגֵרָר:</p>
<p>7 And the men of the place asked him of his wife; and he said: 'She is my sister'; for he feared to say: 'My wife'; lest the men of the place should kill me for Rebekah, because she is fair to look upon.'</p>	<p>וַיִּשְׁאַלּוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֶחָתִי הוּא כִּי יָרָא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶן-יַהַרְגֵנִי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם עַל-רֵבְקָה כִּי-טוֹבַת מְרָאָה הוּא:</p>	<p>7 וַיִּשְׁאַלּוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֶחָתִי הוּא כִּי יָרָא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶן-יַהַרְגֵנִי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם עַל-רֵבְקָה כִּי-טוֹבַת מְרָאָה הוּא:</p>
<p>8 And it came to pass, when he had been there a long time, that Abimelech king of the Philistines looked out at a window, and saw, and, behold, Isaac was sporting with Rebekah his wife.</p>	<p>וַהֲנִיחַ כִּד סִגְיָאוֹ לִיָּה תַּמָּן יּוֹמִיָּא וְאַסְתַּכִּי אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶכָּא דְּפִלְשְׁתִּינִי מִן חֲרָפָא וַחֲזָא וְהָא יִצְחָק מַחֲיִיד עִם רֵבְקָה אֶתְתִּיהָ:</p>	<p>8 וַיְהִי כִּי אָרְכוּ-לּו שָׁם הַיָּמִים וַיִּשְׁקֹף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעֵד חֲחֹלֹן וַיֵּרָא וַהֲנִיחַ יִצְחָק מִצְחָק אֶת רֵבְקָה אִשְׁתּוֹ:</p>

(30) הלעיטני. אפתח פי ושפוך הרצה לתוכה, כמו ששנינו, אין אוצסין את הגמל אבל מלעיטין אותו: מן האדום האדום. עדשים אדומות, ואותו היום מת אברהם, שלא יראה את עשו בן בנו יואל לתרבות רעה, ואין זו שיבה טובה שהצטיחו הקצ"ה, לפיכך קצר הקצ"ה ה' שנים משנותיו, שיחק חי ק"פ שנה, וזה קע"ה שנה, ובישל יעקב עדשים להברות את האבל, ולמה עדשים שדומות לגלגל, שהאבלות גלגל החוזר בעולם. (ועוד מה עדשים אין להם פה, כך האבל אין לו פה, שאסור לזכר, ולפיכך המנהג להברות את האבל בחחלת מאכלו ציזים, שהם עגולים ואין להם פה, כך אבל אין לו פה, כדאמרין במועד קטן (כא:). אבל, כל שלשה ימים הראשונים אינו משיב שלום לכל אדם, וכל שכן שאינו שואל

בתחלה, מג' ועד ז' משיב ואינו שואל וכו', ברש"י (ישן): (31) מכרה כיום. כתרומתו כיום דילהן, כיום שהוא צור, כך מכור לי מכירה צרורה: בברתך. לפי שהעבודה צבורות, אמר יעקב אין רשע זה כדאי שיקריב להקצ"ה: (32) הגה אנכי הולך למות. (מתנודדת והולכת היא הצבורה, שלא תהא כל עת העבודה צבורות, כי שצט לוי טול אותה. ועוד) אמר עשו מה טיבה של עבודה זו, אמר לו כמה אזירות ועונשין ומיתות תלוין בה, כאותה ששנינו (סנהדרין כב:), אלו הן שצמיתה, שחיי יין ופרועי ראש, אמר, אני הולך למות על ידה, אם כן מה חפץ לי בה: (34) ויבו עשו. העיד הכחוב על רשעו שצויה עבודתו של מקום: (2) אל תרד מצרימה. שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו צימי הרעב, אמר לו אל תרד מצרימה, שאתה עולה תמימה, ואין חובה לארץ כדאי לך: (3) האל. כמו האלה:

9 And Abimelech called Isaac, and said: 'Behold, of a surety she is thy wife; and how saidst thou: She is my sister?' And Isaac said unto him: 'Because I said: Lest I die because of her.'	וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַאֲמַר אֵךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי אָמַרְתִּי פֶן־אָמּוֹת עָלֶיהָ:	9 וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַאֲמַר אֵךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי אָמַרְתִּי פֶן־אָמּוֹת עָלֶיהָ:
10 And Abimelech said: 'What is this thou hast done unto us? one of the people might easily have lain with thy wife, and thou wouldest have brought guiltiness upon us.'	וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָנוּ כִּמְעַט שָׁכַב אֶחָד הָעָם אֶת־ אִשְׁתְּךָ וְהִבֵּאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם:	10 וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָנוּ כִּמְעַט שָׁכַב אֶחָד הָעָם אֶת־ אִשְׁתְּךָ וְהִבֵּאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם:
11 And Abimelech charged all the people, saying: 'He that toucheth this man or his wife shall surely be put to death.'	וַיִּצַּו אֲבִימֶלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר הִנֵּנִי בְּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוֹמָת:	11 וַיִּצַּו אֲבִימֶלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר הִנֵּנִי בְּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוֹמָת:
12 And Isaac sowed in that land, and found in the same year a hundred-fold; and the LORD blessed him.	וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאַרְצָא הַהִוא וַאֲשַׁכַּח בִּשְׁתָּא הַהִוא עַל חֹד מֵאָה בְּדֹשְׁעָרוֹהִי וּבְרָכִיהָ יְיָ:	12 וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאַרְצָא הַהִוא וַאֲשַׁכַּח בִּשְׁתָּא הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה:
13 And the man waxed great, and grew more and more until he became very great.	וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיִּגְדַּל הַלֹּוֹף וַיִּגְדַּל עַד כִּי־יִגְדַּל מְאֹד:	שלישי וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיִּגְדַּל הַלֹּוֹף וַיִּגְדַּל עַד כִּי־יִגְדַּל מְאֹד:
14 And he had possessions of flocks, and possessions of herds, and a great household; and the Philistines envied him.	וַיְהִי־לּוֹ מִקְנֵה־צֹאן וּמִקְנֵה בָּקָר וַעֲבֹדָה רַבָּה וַיִּשְׁנֹאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים:	14 וַיְהִי־לּוֹ מִקְנֵה־צֹאן וּמִקְנֵה בָּקָר וַעֲבֹדָה רַבָּה וַיִּשְׁנֹאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים:
15 Now all the wells which his father's servants had digged in the days of Abraham his father, the Philistines had stopped them, and filled them with earth.	וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו בְּיָמֵי אֲבֹרָתָם אָבִיו סָתְמוֹם פְּלִשְׁתִּים וַיִּמְלְאוּם עָפָר:	15 וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו בְּיָמֵי אֲבֹרָתָם אָבִיו סָתְמוֹם פְּלִשְׁתִּים וַיִּמְלְאוּם עָפָר:
16 And Abimelech said unto Isaac: 'Go from us; for thou art much mightier than we.'	וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־עֲצָמָת מִמָּנוּ מְאֹד:	16 וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־עֲצָמָת מִמָּנוּ מְאֹד:

(4) והתברכו בזרעך. אדם אומר לבנו יהא זרעך כזרעו של יצחק, וכן בכל המקרא, וזה אז לכולן, כך יצחק ישקלל לאמר ישימך וגו', ואף לענין הקללה מזינו כן, וקצתה האשה לקללה, שהמקלל שונאו אומר תהא כפלוגית, וכן והנאסם שמקם לשבועה לקצירי (ישעיה סה, טו), שהנשבע אומר, תהא כפלוגי אם עשיתי כך וכך:

(5) שמע אברהם בקולו. כשנסיתי אותו: וישמור משמרתו. גזרות להרחקה על אזירות שצמורה, כגון שניות לעריות (יזמות כה.), ושבות לשבת: מצותו. דברים שאילו לא נכתבו בזרעך. אדם אומר לבנו יהא זרעך כזרעו של יצחק, וכן בכל המקרא, וזה אז לכולן, כך יצחק ישקלל לאמר ישימך וגו', ואף לענין הקללה מזינו כן, וקצתה האשה לקללה, שהמקלל שונאו אומר תהא כפלוגית, וכן והנאסם שמקם לשבועה לקצירי (ישעיה סה, טו), שהנשבע אומר, תהא כפלוגי אם עשיתי כך וכך:

(6) שמע אברהם בקולו. כשנסיתי אותו: וישמור משמרתו. גזרות להרחקה על אזירות שצמורה, כגון שניות לעריות (יזמות כה.), ושבות לשבת: מצותו. דברים שאילו לא נכתבו בזרעך. אדם אומר לבנו יהא זרעך כזרעו של יצחק, וכן בכל המקרא, וזה אז לכולן, כך יצחק ישקלל לאמר ישימך וגו', ואף לענין הקללה מזינו כן, וקצתה האשה לקללה, שהמקלל שונאו אומר תהא כפלוגית, וכן והנאסם שמקם לשבועה לקצירי (ישעיה סה, טו), שהנשבע אומר, תהא כפלוגי אם עשיתי כך וכך:

(7) לאשתו. על אשתו, כמו אמרי לי קחי הוא (בראשית כ, יג):

(8) כי ארכו. אמר, מעתה אין לילדאוג, מאחר שלא אנסוה עד עכשיו, ולא נזהר להיות נשמר: וישקף אבימלך וגו'. שראהו משמש מטתו:

(9) אחד העם. המיוחד בעם, זה המלך: והבאת עלינו אשם. אם שכב, כבר הבאת אשם עלינו:

17	And Isaac departed thence, and encamped in the valley of Gerar, and dwelt there.	וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיַּחֲנוּ בְּנֶחֱלָה- גֶרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם:	וַאֲזַל מִתַּמָּן יִצְחָק וְשָׂרָא בְּנֶחֱלָה דְגֶרָר וַיֵּתִיב תַּמָּן:
18	And Isaac digged again the wells of water, which they had digged in the days of Abraham his father; for the Philistines had stopped them after the death of Abraham; and he called their names after the names by which his father had called them.	וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחֲפְרוּ אֶת-בְּאֵרֵת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בְּיָמֵי אֲבִרְהָם אָבִיו וַיִּסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אֲבִרְהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמוֹת כַּשְׁמֹת אֲשֶׁר-קָרָא לָהֶן אָבִיו:	וְתָב יִצְחָק וַחֲפָרוּ יֵת בְּיָרֵי דְּמֵיָא דְחָפְרוּ בְּיוֹמֵי אֲבִרְהָם אָבוּהִי וְטַמְּנוּן פְּלִשְׁתָּאֵי בְּתַר דְּמֵית אֲבִרְהָם וַקְרָא לָהֶן שְׁמֵהֶן כַּשְׁמֵהֶן דְּהֵוָה קָרִי לָהֶן אָבוּהִי:
19	And Isaac's servants digged in the valley, and found there a well of living water.	וַיַּחֲפְרוּ עַבְדֵי-יִצְחָק בְּנֶחֱלָה וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים:	וַחֲפְרוּ עַבְדֵי יִצְחָק בְּנֶחֱלָה וַאֲשָׁפְחוּ תַמָּן בֵּיר דְּמֵיִין נָבְעִין:
20	And the herdmen of Gerar strove with Isaac's herdmen, saying: 'The water is ours.' And he called the name of the well Esek; because they contended with him.	וַיִּרְיִבוּ רֹעֵי גֶרָר עִם-רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמַּיִם וַיִּקְרָא שָׁם הַבְּאֵר עֶשֶׂק כִּי הִתְעַשְׂקוּ עִמּוֹ:	וַנִּצּוּ רְעוּנוֹתָא דְגֶרָר עִם רְעוּנוֹתָא דְיִצְחָק לְמִימַר דִּילְנָא מֵיָא וַקְרָא שְׁמָהּ דְּבִירָא עֶשֶׂק אֲרִי אֲתַעֲסְקוּ עִמִּיהָ:
21	And they digged another well, and they strove for that also. And he called the name of it Sitnah.	וַיַּחֲפְרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיִּרְיִבוּ גַם- עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׁטְנָה:	וַחֲפְרוּ בֵּיר אַחֲרִי וַנִּצּוּ אַף עָלֶיהָ וַקְרָא שְׁמָהּ שִׁטְנָה:
22	And he removed from thence, and digged another well; and for that they strove not. And he called the name of it Rehoboth; and he said: 'For now the LORD hath made room for us, and we shall be fruitful in the land.'	וַיַּעֲתֵק מִשָּׁם וַיַּחֲפֹר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחוֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי-עָתָה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וַפְרִינוּ בְּאֶרֶץ:	וַאֲסִתְּלַק מִתַּמָּן וַחֲפָרוּ בֵּיר אַחֲרִי וְלֹא נִצּוּ עָלֶיהָ וַקְרָא שְׁמָהּ רְחוֹבוֹת וַאֲמַר אֲרִי כֻּן אֲפִתִּי יְיָ לָנָא וַנְּפֹשׂ בְּאֶרְעָא:
23	And he went up from thence to Beer-sheba.	וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שֶׁבַע:	וַסְּלִיק מִתַּמָּן לְבְּאֵר שֶׁבַע:
24	And the LORD appeared unto him the same night, and said: 'I am the God of Abraham thy father. Fear not, for I am with thee, and will bless thee, and multiply thy seed for My servant Abraham's sake.'	וַיֵּלֶךְ אֵלָיו יְהוָה בְּלֵילָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבִרְהָם אָבִיךָ אֶל-תִּירָא כִּי-אֲתַתָּה אֲנֹכִי וַבְּרַכְתִּיךָ וַהֲרַבֵּיתִי אֶת-זֶרְעֶךָ בְּעֵבֶר אֲבִרְהָם עַבְדִּי:	וַאֲתַגְּלִי לִיהָ יְיָ בְּלֵילָה הַהוּא וַאֲמַר אֲנָא אֱלֹהֵיךָ דְּאֲבִרְהָם אָבוּךָ לֹא תִדְחַל אֲרִי בְּסַעֲדָךָ מִימָרִי וַאֲבִרְכְּנֶךָ וַאֲסַגֵּי יֵת בְּנֶךָ בְּדִיל אֲבִרְהָם עַבְדִּי:
25	And he builded an altar there, and called upon the name of the LORD, and pitched his tent there; and there Isaac's servants digged a well.	וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיִּטְ-שָׁם אֶהְלֹו וַיִּכְרוּ-שָׁם עַבְדֵי-יִצְחָק בְּאֵר:	וַבְּנָא תַמָּן מִדְּבַחָא וַצְלִי בְּשֵׁמָא דְּיְי וַפְרַסִּיהָ תַמָּן לְמַשְׁכְּנֵיהָ וַכְרוּ תַמָּן עַבְדֵי יִצְחָק בֵּירָא:

(12) בארץ ההיא. אף על פי שאינה חסוצה כארץ ישראל והשנה קשה: מאה שערים. שאמדה כמה ראויה לעשות, עזמה, כארץ שזנע הגויס (צ"ר סד, 1): בשנה ההוא. אף על פי שאינה חסוצה, שהיתה שנת רעזון (שס): בארץ ההיא בשנה ההיא. שניהם למה, לומר שהארץ קשה

(13) כי גדל מאד. שהיו אומרים וזל פרדומי של יצחק, ולא כספ וזהו של אצמלך (צ"ר סד, 1):

(14) ועבדה רבה. פעולה רבה, בלשון לע"ז אוצרוינ"א,

עבודה משמע עבודה אחת, עזדה משמע פעולה רבה:

1594 סתמום פלשתים. מפני שאמרו תקלה הם לנו

מפני הגייסות הצאות עלינו. טמונין פלשתאי, לשון סתמיה,

וזהו פלשתים מלשון פלשתים

26	Then Abimelech went to him from Gerar, and Ahuzzath his friend, and Phicol the captain of his host.	וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְרָר וְאֶחָזַת מִרְעָהוּ וּפִיכֹל שָׂרֵ-צָבָאוֹ:	26
27	And Isaac said unto them: 'Wherefore are ye come unto me, seeing ye hate me, and have sent me away from you?'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מִדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי וְאַתֶּם שֹׂנְאִתֶּם אֹתִי וְתִשְׁלַחְוִנִי מֵאֲתֶכֶם:	27
28	And they said: 'We saw plainly that the LORD was with thee; and we said: Let there now be an oath betwixt us, even betwixt us and thee, and let us make a covenant with thee;	וַיֹּאמְרוּ רְאוּ רָאִינוּ כִּי־הָיָה יְהוָה עִמָּךְ וְנֹאמַר תְּהִי גֹאֲלָהּ בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינוֹנוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרַתָּה בְרִית עִמָּךְ:	28
29	that thou wilt do us no hurt, as we have not touched thee, and as we have done unto thee nothing but good, and have sent thee away in peace; thou art now the blessed of the LORD.'	אִם־תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נִגַּעְנוֹךָ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמָּךְ רָק־טוֹב וְנִשְׁלַחְךָ בְּשָׁלוֹם אֵתָּה עִתָּה בְּרוּךְ יְהוָה:	29
30	And he made them a feast, and they did eat and drink.	וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:	חמישי 30
31	And they rose up betimes in the morning, and swore one to another; and Isaac sent them away, and they departed from him in peace.	וַיִּשְׁכְּמוּ בַּבֹּקֶר וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיִּשְׁלַחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאֵתוֹ בְּשָׁלוֹם:	31
32	And it came to pass the same day, that Isaac's servants came, and told him concerning the well which they had digged, and said unto him: 'We have found water.'	וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עֲבָדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל־אֲדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפְרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מָצָאנוּ מַיִם:	32
33	And he called it Shibah. Therefore the name of the city is Beer-sheba unto this day.	וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל־שֵׁם הָעִיר בְּאֵר שֶׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (ס)	33

(18) וישב ויחפר. את הצארות אשר חפרו צימי הצרהס אציו, ופלשתיס סתמוס קודס שנסע יצחק מגרר, חזר וספרן:

(20) עשק. ערעור: כי התעשקו עמו. נמעשקו עמו עליה צמריצה וערעור:

(21) ששנה. נושמן"ט (מלה נושנת. הינדערונג שטערונג):

(22) ופרינו בארץ כתרנומו וניפוש צארהס:

34	And when Esau was forty years old, he took to wife Judith the daughter of Beeri the Hittite, and Basemath the daughter of Elon the Hittite.	וַיְהִי עָשׂוּ בֶן-אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת-יְהוּדִית בַּת בְּעֵרִי הַחִיטִּי וְאֶת-בָּשֶׁמֶת בַּת אֵילֹן הַחִיטִּי:	34
35	And they were a bitterness of spirit unto Isaac and to Rebekah.	וַתְּהִינָן מֵרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרֵבְקָה: (ס)	35
XXVII	And it came to pass, that when Isaac was old, and his eyes were dim, so that he could not see, he called Esau his elder son, and said unto him: 'My son'; and he said unto him: 'Here am I.'	וַיְהִי כִּי-יָקֻץ יִצְחָק וַתִּכְתֵּינָן עֵינָיו מֵרָאִת וַיִּקְרָא אֶת-עֲשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנְנִי:	כד
2	And he said: 'Behold now, I am old, I know not the day of my death.	וַיֹּאמֶר הִנֵּה-נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי:	2
3	Now therefore take, I pray thee, thy weapons, thy quiver and thy bow, and go out to the field, and take me venison;	וְעַתָּה שְׂאֵגָא כְּלִיךָ תִּלְוֶיךָ וְקִשְׁתְּךָ וְצֹדָה לִי וְקִשְׁתְּךָ וְצֹדָה לִי (כ' צידה) [ק' ציד]:	3
4	and make me savoury food, such as I love, and bring it to me, that I may eat; that my soul may bless thee before I die.'	וַעֲשֵׂה-לִי מִטַּעַמִּים כַּאֲשֶׁר אֲהַבְתִּי וְהָבִיֵּאתָ לִי וְאָכַלְתָּ בְּעֶבְרַת תִּבְרַכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת:	4
5	And Rebekah heard when Isaac spoke to Esau his son. And Esau went to the field to hunt for venison, and to bring it.	וּרְבֵקָה שָׁמְעַת בְּדִבְרֵי יִצְחָק אֶל-עֲשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֲשָׂו הַשָּׂדֶה לְצוּד צִיד לְהָבִיא:	5

- (26) ואחות מרעהו. כתרגומו וסיעת מרחמוהי, סיעת מאוהביו. ויש פותרין מרעהו מ'מיסוד התיבה (צ"ר סד, ט), כמו שלשים מרעים (שופטים יד, יא), דשמון, כדי שיהיה תיבת ואחות דזוקה, אבל אין דרך ארץ לדבר על המלכות כן, סיעת אוהביו, שאם כן כל סיעת אוהביו הולך עמו, ולא היה לו אלא סיעת אחת של אוהבים, לכן יש לפותרו כלשון הראשון. ואל תחמה על תי"ו של אחות, ואף על פי שאינה תיבה סמוכה, יש דוגמאה במקרא עֲזָרָת מֶלֶךְ (תהלים ס, יג), וְשָׂרָת וְלֹא מִיָּנָן (ישעיה נא, כא): אחות. לשון קצתה ואגודה, שנאחזין יחד:
- (28) ראו ראינו. ראו צאצאין ראינו כך: תהי נא אלה בינותינו וגו'. האלה אשר בינותינו מימי אביך, תהיגם עתה בינינו וביניך:
- (29) לא נגענוך. כשאמרנו לך מעמנו: אתה. גם אתה
- (ס"א עתה) עשה לנו כמו כן: (33) שבעה. על שם הצרית: (34) בן ארבעים שנה. עשו היה נמשל לחזיר, שנאמר וַיִּקְרָא עֲשָׂו חֲזִיר מִיֶּשֶׁר (תהלים פ, יד), החזיר הזה, כשהוא שוכב פושט טלפיו לומר ראו שאני טהור, כך אלו גוולים וחומסים, ומראים עצמם כשרים. כל מ' שנה היה עשו נד נשים מתחת יד בעליהן, ומענה אותם, כשהיה בן מ', אמר, אבא בן מ' שנה נשא אשה, אף אני כן:

6	And Rebekah spoke unto Jacob her son, saying: 'Behold, I heard thy father speak unto Esau thy brother, saying:	וּרְבֵקָה אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת־אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־עֲשׂוֹ אָחִיךָ לֵאמֹר: לְמִימֵר:	6
7	Bring me venison, and make me savoury food, that I may eat, and bless thee before the LORD before my death.	הִבִּיאָה לִּי צִיד וַעֲשֵׂה־לִּי מִטְעָמִים וְאָכְלָה וְאֶבְרַכְכָּה לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי:	7
8	Now therefore, my son, hearken to my voice according to that which I command thee.	וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי לְאִשֶּׁר אֲנִי מְצַוְהָ אֹתְךָ:	8
9	Go now to the flock, and fetch me from thence two good kids of the goats; and I will make them savoury food for thy father, such as he loveth;	לֵךְ־נָא אֶל־הַצֹּאן וְקַח־לִּי מִשָּׁם שְׁנֵי גִדְיֵי עִזִּים טָבִים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מִטְעָמִים לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר אָהֵב:	9
10	and thou shalt bring it to thy father, that he may eat, so that he may bless thee before his death.'	וְהֵבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכַל בְּעֶבֶר אֲשֶׁר יְבָרַכְךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ:	10
11	And Jacob said to Rebekah his mother: 'Behold, Esau my brother is a hairy man, and I am a smooth man.	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רְבֵקָה אִמּוֹ הֵן עֲשׂוֹ אָחִי אִישׁ שָׁעָר וְאֲנִכִּי אִישׁ חָלָק:	11
12	My father peradventure will feel me, and I shall seem to him as a mocker; and I shall bring a curse upon me, and not a blessing.'	אוֹלִי וּמִשְׁנִי אָבִי וְהִייתִי בְּעֵינָיו כַּמְתַּעֲתָע וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בִרְכָה:	12
13	And his mother said unto him: 'Upon me be thy curse, my son; only hearken to my voice, and go fetch me them.'	וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קְלָלָתְךָ בְּנִי אֲךָ שְׁמַע בְּקֹלִי וְלֵךְ קַח־לִּי:	13
14	And he went, and fetched, and brought them to his mother; and his mother made savoury food, such as his father loved.	וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מִטְעָמִים כַּאֲשֶׁר אָהֵב אָבִיו:	14

(35) מורת רוח. לשון המראת רוח, כמו ממרים ה'יטס (דברים ט, כד), כל מעשיהן היו להכעיס ולעצבון: ליצחק ולרביקה. שהיו עוזדות עזודת אלילים (צ"ר סה, ד): (1) ותבהין. צעשן של אלו, (שהיו מעשנות ומקטירות

לעבודת אלילים). דבר אחר, כשנעקד על גבי המזבח, והיה

אזיו רוחה לשחטו, בצותה שעה נפתחו השמים, וראו מלאכי השרת והיו צוכים, וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו, לפיכך כהו עיניו. דבר אחר, כדי שיטול יעקב את הברכות:

(2) לא ידעתי יום מותי. אמר רבי יהושע בן קרחה,

אם מגיע אדם לפרק אבותיו, ידאג חמש שנים לפניו, וחמש

לאחר כן, וינחם היה בן ק"ג, (כי יעקב בן ס"ג כשנחצרך, דוק

צדש"י סוף הסדר) אמר, שמא לפרק אמי אני מגיע, והיא צת

קב"ז מתה, והריני בן ה' שנים סמוך לפרקה, לפיכך לא ידעתי

אם מותי, שמא לפרק אמי שמא לפרק אבא:

(3) שא נא. לשון השחזה, כאותה ששנינו (צ"ה כח),

אין משחזין את הסכין אצל משיאה על גבי חצרתה, חדר

15	And Rebekah took the choicest garments of Esau her elder son, which were with her in the house, and put them upon Jacob her younger son.	וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת־בְּגָדֵי עֵשָׂו בְּנֵהָ הַגָּדֹל תַּחֲמֹדָת אֲשֶׁר אֹתָהּ בְּבֵית וַתַּלְבֵּשׁ אֹת־יַעֲקֹב בְּנֵהָ הַקָּטָן׃	15
16	And she put the skins of the kids of the goats upon his hands, and upon the smooth of his neck.	וְאֵת עֹרֹת גְּדֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל חֻלְקֶת צוּאָרָיו׃	16
17	And she gave the savoury food and the bread, which she had prepared, into the hand of her son Jacob.	וַתִּתֵּן אֶת־הַמִּטְעָמִים וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנֵהָ׃	17
18	And he came unto his father, and said: 'My father'; and he said: 'Here am I; who art thou, my son?'	וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנִנִי מִי אַתָּה בְּנִי׃	18
19	And Jacob said unto his father: 'I am Esau thy first-born; I have done according as thou badest me. Arise, I pray thee, sit and eat of my venison, that thy soul may bless me.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו אֲנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלַי קוֹם־נָא שֹׁבָה וְאָכְלָה מִצִּידִי בַעֲבוּר תִּבְרַכְנִי נַפְשֶׁךָ׃	19
20	And Isaac said unto his son: 'How is it that thou hast found it so quickly, my son?' And he said: 'Because the LORD thy God sent me good speed.'	וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־בְּנוֹ מַה־זֶּה מְהֵרָה לָמָצָא בְּנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִפְנֵי׃	20
21	And Isaac said unto Jacob: 'Come near, I pray thee, that I may feel thee, my son, whether thou be my very son Esau or not.'	וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב גִּשְׁה־נָּא וְאִמְשֶׁךָ בְּנִי עֵשָׂו אִם־לֹא׃	21
22	And Jacob went near unto Isaac his father; and he felt him, and said: 'The voice is the voice of Jacob, but the hands are the hands of Esau.'	וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיִּמְשְׁהוּ וַיֹּאמֶר הֲקוֹל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יָדַי עֹשׂוֹ׃	22
23	And he discerned him not, because his hands were hairy, as his brother Esau's hands; so he blessed him.	וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי־הָיוּ יָדָיו כִּידֵי יְדֹהִי כִידֵי עֵשָׂו אַחֲוָהִי סִעְרָנָן וּבְרָכִיהִ׃	23

- (7) לפני ה'. צרשמו, שיסכים על ידי: דרצי אליעזר: כאשר אהב. כי טעם הגדי כטעם הנצי:
 (9) וקח לי. משלי הם ואינם גזל, שכן כתב לה יצחק (11) איש שער. צעל שער:
 זכמותה ליטול שני גדיי עזים בכל יום (צ"ר סה, יד): שני גדיי עזים. וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק, אלא פסח היה, האחד הקריב לפסחו, והאחד עשה מטעמים. צפרקי
 (12) ימשני. כמו ממשש צִלְהָרִים (דברים כח, כט):

24	And he said: 'Art thou my very son Esau?' And he said: 'I am.'	וַיֹּאמֶר אֵתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנֹכִי: וַאֲמַר אֵת דֵּין בְּרִי עֵשָׂו וַאֲמַר אָנֹכִי:	24
25	And he said: 'Bring it near to me, and I will eat of my son's venison, that my soul may bless thee.' And he brought it near to him, and he did eat; and he brought him wine, and he drank.	וַיֹּאמֶר הַגִּשָּׁה לִי וְאָכְלָהּ מִצִּיד בְּנִי לְמַעַן תִּבְרַכְךָ נַפְשִׁי וַיִּגֹּשׁ לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיִּשְׁתְּ: וַאֲמַר קָרִיב לִי וְאִכּוֹל מִצִּיד דְּבָרִי בְדִיל דְּתִבְרַכְנָךְ נַפְשִׁי וְקָרִיב לִיה וְאָכַל וַאֲעִיל לִיה חֲמָרָא וְשָׂתִי:	25
26	And his father Isaac said unto him: 'Come near now, and kiss me, my son.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו גֹּשָׁה נָא וְשָׁקָה-לִּי בְנִי: וַאֲמַר לִיה יִצְחָק אָבִיוֹהִי קָרֵב פָּעַן וְשָׁק לִי בְרִי:	26
27	And he came near, and kissed him. And he smelled the smell of his raiment, and blessed him, and said: See, the smell of my son Is as the smell of a field which the LORD hath blessed.	וַיִּגֹּשׁ וַיִּשְׁק-לוֹ וַיִּרַח אֶת-רֵיחַ בְּגָדָיו וַיִּבְרַכְהוּ וַיֹּאמֶר רָאָה רֵיחַ בְּנִי כְרִיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר בִּרְכּוֹ יְהוָה: וְקָרִיב וַנְּשִׁיך לִיה וְאָרִיחַ יָת רֵיחַ לְבוֹשׁוֹהִי וְיִבְרַכִּיה וַאֲמַר חֲזִי רִיחָא דְּבָרִי כְרִיחַ חֲקֵלָא דְּבִרְכִיָּה יְיָ:	27
28	So God give thee of the dew of heaven, And of the fat places of the earth, And plenty of corn and wine.	וַיִּתֵּן-לָךְ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֵב דָּגָן וְתִירָשׁ: וַיִּתֵּן לָךְ יְיָ מִטַּלָא דְּשָׁמַיָא וּמִשְׁוֹבָא דְּאָרְעָא וְסִנְיֹת עֲבוּר וְחֲמָר:	ששי כה
29	Let peoples serve thee, And nations bow down to thee. Be lord over thy brethren, And let thy mother's sons bow down to thee. Cursed be every one that curseth thee, And blessed be every one that blesseth thee.	יַעֲבֹדוּךָ עַמִּים (כ' וישתחו) וְיִשְׁתַּעֲבֹדוּךָ לְךָ מַלְכֻנוּן הָיוּ רַב לְאַחֶךָ וְיִסְגְּדוּן לָךְ בְּנֵי אִמְךָ לִישָׁךְ יְהוֹן לִישׁוֹן וְיִבְרִיכְךָ יְהוֹן בְּרִיכִין: יַעֲבֹדוּךָ עַמִּים (כ' וישתחו) וְיִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ לְאֻמִּים הָיוּ גְבִיר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אִמְךָ אֲרֻרִיךָ אֲדוּר וּמְבָרֵכֶיךָ בְּרוּךְ:	29
30	And it came to pass, as soon as Isaac had made an end of blessing Jacob, and Jacob was yet scarce gone out from the presence of Isaac his father, that Esau his brother came in from his hunting.	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלָה יִצְחָק לְבָרְכָךְ אֶת-יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יָצָא יָצָא יַעֲקֹב מֵאֵת בְּנֵי יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצִּידוֹ: וַהֲוָה כַּד שִׁיבִי יִצְחָק לְבָרְכָא יָת יַעֲקֹב וַהֲוָה בְּרַם מִפְּקֵי נִפְק יַעֲקֹב מִן קֳדָם יִצְחָק אָבִיוֹהִי וְעֵשָׂו אָחוּהִי עָאֵל מִצִּידֵיהִי:	30

(15) החמדות. הנקיות כתר גומו דכיימא. דנר אחר שחמד אומן מנמרוד: אשר אתה בבית. והלא כמה נשים היו לו, והוא מפקיד אלל אמו, אלא שהיה צקי צמעסיהן וחושדן: (19) אנכי עשו בכרך. אנכי המציא לך, ועשו הוא צכורך: עשיתי. כמה דצרים, כאשר דצרת אלי: שבה. לשון מיסג על השלחן, לכך מתורגם אסתחר: (21) גשה נא ואמשך. אמר יצחק צלצו, אין דרך עשו להיות שם שמים שגור צפיו, וזה אמר כי הקרה ה' אלהיך: (22) קול יעקב. שמדצר צלשון תחנונים, קום נא, אלל עשו צלשון קנטוריא דנר, יקום אזי:

<p>31 And he also made savoury food, and brought it unto his father; and he said unto his father: 'Let my father arise, and eat of his son's venison, that thy soul may bless me.'</p>	<p>וַיַּעַשׂ גַּם־הוּא מִטְעָמִים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יְקֹם אָבִי וַיֹּאכַל מִצִּיד בְּנֹו בַּעֲבָר דְּתִבְרַכְנִי נַפְשָׁךְ:</p>	<p>31 וַיַּעַשׂ גַּם־הוּא מִטְעָמִים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יְקֹם אָבִי וַיֹּאכַל מִצִּיד בְּנֹו בַּעֲבָר דְּתִבְרַכְנִי נַפְשָׁךְ:</p>
<p>32 And Isaac his father said unto him: 'Who art thou?' And he said: 'I am thy son, thy first-born, Esau.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו מִי־אַתָּה וַיֹּאמֶר אָנֹכִי בְרִיךְ בְּרִיךְ עָשׂו:</p>	<p>32 וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו מִי־אַתָּה וַיֹּאמֶר אָנֹכִי בְרִיךְ בְּרִיךְ עָשׂו:</p>
<p>33 And Isaac trembled very exceedingly, and said: 'Who then is he that hath taken venison, and brought it me, and I have eaten of all before thou camest, and have blessed him? yea, and he shall be blessed.'</p>	<p>וַתִּנּוּה יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד לַחֲדָא וַיֹּאמֶר מִן הוּא דִּיכִי דְעֵד צִידָא וַאֲעִיל לִי וְאֶכְלִית מִכּוּלָּא עַד לָא תִיעוּל וּבְרִיכְתִּיהָ אִף בְּרִידָא יְהִי:</p>	<p>33 וַיַּחֲרֵד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי־אֶפְּוֹא הוּא הַצִּיד־צִיד וַיָּבֵא לִי וְאֶכְלִי מִכָּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא וְאֶבְרַכְהוּ גַם־בְּרִידָא יְהִיָּה:</p>
<p>34 When Esau heard the words of his father, he cried with an exceeding great and bitter cry, and said unto his father: 'Bless me, even me also, O my father.'</p>	<p>כַּד שָׁמַע עָשׂו ית פתגמי אביו וצנח צוֹחָא רַבָּא וּמְרִירָא עַד לַחֲדָא וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בְּרִיכְנִי אִף לִי אָבָא:</p>	<p>34 כַּשְׁמָע עָשׂו אֶת־דְּבַרִּי אָבִיו וַיִּצְעַק צַעֲקָה גְּדֹלָה וּמְרָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בְּרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי:</p>
<p>35 And he said: 'Thy brother came with guile, and hath taken away thy blessing.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר עָאֵל אַחוּיָא בְּחֻמָּא וְקַבִּיל בְּרַכְתָּךְ:</p>	<p>35 וַיֹּאמֶר בָּא אַחִיךָ בְּמַרְמָה וַיִּקַּח בְּרַכְתָּךְ:</p>
<p>36 And he said: 'Is not he rightly named Jacob? for he hath supplanted me these two times: he took away my birthright; and, behold, now he hath taken away my blessing.' And he said: 'Hast thou not reserved a blessing for me?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יָאוּת קְרָא שְׁמִיהּ יַעֲקֹב וַחֲכַמְנִי דְגֵן תִּרְתִּין זְמִינִין ית בְּכִירוּתִי נָסִיב וְהָא כְעַן קַבִּיל בְּרַכְתִּי וַיֹּאמֶר הֲלָא שְׁבַקְתָּ לִי בְּרַכָּא:</p>	<p>36 וַיֹּאמֶר הֲכִי קְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פַעַמַּיִם אֶת־בְּכֻרְתִּי לָקַח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בְּרַכְתִּי וַיֹּאמֶר הֲלֹא־אַצְלָתָ לִי בְּרַכָּה:</p>
<p>37 And Isaac answered and said unto Esau: 'Behold, I have made him thy lord, and all his brethren have I given to him for servants; and with corn and wine have I sustained him; and what then shall I do for thee, my son?'</p>	<p>וַאֲתִיב יִצְחָק וַיֹּאמֶר לַעֲשׂו הָא רַב שְׁוִיתִיה עֲלֶיךָ וְיָת כָּל אַחוּהִי יַחֲבִית לִיהּ לַעֲבָדִין וּבַעֲבוּר וּבְחֻמָּר סַעֲדָתִיה וְלָךְ כְּעַן מָא אַעֲבִיד בְּרִי:</p>	<p>37 וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לַעֲשׂו הֵן גְּבִיר שְׁמָתִיו לָךְ וְאֶת־כָּל־אָחָיו נָתַתִּי לֹו לַעֲבָדִים וְדָגֵן וְתִירָשׁ סִמְכָתִיו וְלִכְהָ אֶפְּוֹא מָה אַעֲשֶׂה בְּנִי:</p>

(24) ויאמר אני. לא אמר אני עשו, אלא אני: (27) וירח וגו'. והלא אין ריח עיז יותר משטף העזים, אלא מלמד שנכנסה עמו ריח גן עדן: כריח שדה אשר ברכו ה'. שנתן צו ריח טוב, וזה שדה תפוחים, כן דרשו רז"ל: (28) ויתן לך. יתן ויחזור ויתן (צ"ר סו, ג). ולפי פשוטו מוסב לענין הראשון, ראה ריח בני שנתן לו הקב"ה, כריח שדה וגו', ועוד יתן לך מטל השמים וגו': מטל השמים. כמשמעו, ומדרש אגדה יש להרבה פנים. (דבר אחר, מהו האלהים, בדין, אם ראוי לך, יתן לך, ואם לאו לא יתן לך, אבל (29) בני אמהך. ויעקב אמר ליהודה בני אחיך, לפי שהיו לו בני מלמה אמהות, וכאן שלא נשא אלא אשה אחת, אמר בני אמן (צ"ר סו, ד): ארריך ארור ומברכך חורין. וצנעם הוא אומר מְבַרְכֶּךָ צָרוּךְ וְאֶרְכֶּךָ אָרוּר, הנזיקים תחלתם יסורים וסופן שלום, ואוריהם ומצעריהם קודמים למצרכיהם, לפיכך יצחק הקדים קללת אוריים

38	And Esau said unto his father: 'Hast thou but one blessing, my father? bless me, even me also, O my father.' And Esau lifted up his voice, and wept.	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו לְאָבִיו הַבְּרָכָה אַחַת הֲיֹאֵלֶךָ אִבִּי בְּרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלּוֹ וַיִּבְדֵּךְ׃	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו לְאָבִיו הַבְּרָכָה אַחַת הֲיֹאֵלֶךָ אִבִּי בְּרַכְנִי גַם־אֲנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלּוֹ וַיִּבְדֵּךְ׃
39	And Isaac his father answered and said unto him: Behold, of the fat places of the earth shall be thy dwelling, And of the dew of heaven from above;	וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מִדְּשָׁנֶיךָ וּמִטֶּל הַשָּׁמַיִם מֵעַל׃	וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מִדְּשָׁנֶיךָ וּמִטֶּל הַשָּׁמַיִם מֵעַל׃
40	And by thy sword shalt thou live, And thou shalt serve thy brother; And it shall come to pass when thou shalt break loose, That thou shalt shake his yoke from off thy neck.	וְעַל חֶרֶבְךָ תַחְיֶה וְאֶת־אָחִיךָ תַעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תִּרְדּוּ וּפָרַקְתָּ עָלָיו מֵעַל צִוְּאָרְךָ׃	וְעַל־חֶרֶבְךָ תַחְיֶה וְאֶת־אָחִיךָ תַעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תִּרְדּוּ וּפָרַקְתָּ עָלָיו מֵעַל צִוְּאָרְךָ׃
41	And Esau hated Jacob because of the blessing wherewith his father blessed him. And Esau said in his heart: 'Let the days of mourning for my father be at hand; then will I slay my brother Jacob.'	וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת־יַעֲקֹב עַל־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בָּרַךְ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרַב־לִי יְמֵי אָבְלִי אִבִּי וְאֶחָדָה אֶת־יַעֲקֹב אָחִי׃	וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת־יַעֲקֹב עַל־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בָּרַךְ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרַב־לִי יְמֵי אָבְלִי אִבִּי וְאֶחָדָה אֶת־יַעֲקֹב אָחִי׃
42	And the words of Esau her elder son were told to Rebekah; and she sent and called Jacob her younger son, and said unto him: 'Behold, thy brother Esau, as touching thee, doth comfort himself, purposing to kill thee.	וַיִּגְדַּל לְרַבֶּקָה אֶת־דְּבָרֵי עֵשָׂו בְּנֵה הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנֵה הַקָּטָן וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֹשֶׂה אָחִיךָ מִתְנַחֵם לָךְ לְהִרְגֶךָ׃	וַיִּגְדַּל לְרַבֶּקָה אֶת־דְּבָרֵי עֵשָׂו בְּנֵה הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנֵה הַקָּטָן וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֹשֶׂה אָחִיךָ מִתְנַחֵם לָךְ לְהִרְגֶךָ׃
43	Now therefore, my son, hearken to my voice; and arise, flee thou to Laban my brother to Haran;	וַעֲתָה בְנִי שְׁמַע בְּקוֹלִי וְקוּם בָּרַח־לָךְ אֶל־לָבָן אָחִי חָרָנָה׃	וַעֲתָה בְנִי שְׁמַע בְּקוֹלִי וְקוּם בָּרַח־לָךְ אֶל־לָבָן אָחִי חָרָנָה׃
44	and tarry with him a few days, until thy brother's fury turn away;	וַיִּשְׁבֹּת עִמּוֹ יָמִים אַחָדִים עַד אֲשֶׁר־תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ׃	וַיִּשְׁבֹּת עִמּוֹ יָמִים אַחָדִים עַד אֲשֶׁר־תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ׃

סופו שהוא עמיד לעקבני. תנחומא (תולדות כג), למה חרד יצחק, אמר, שמה עון יש בי שבצרכתי קטן לפני גדול, ושנית סדר היחס, החליל עשו מצעק ויעקבני זה פעמים, אמר לו אציו מה עשה לך, אמר לו את צורתי לקח, אמר, בך הייתי מצר וחרד, שמה עצרתי על שורת הדין, עכשיו לצכור צרכתי, גם צרוך יהיה: ויעקבני. כתרוממו וכמני, ארצני. וארצ, וכמן. ויש מתרגמין וחכמני, נחכס ל: אצל. לשון הפרשה, כמו וַיִּצְאֵל (ס"א וַיִּצְאֵל):

(37) הן גביר. צרכה זו שביעית היא, והוא עושה אותה ראשונה, אלא אמר לו, מה תועלת לך בצרכה, אם תקנה נכסים שלו הם, שהרי גביר שמתי לך, ומה שקנה עבד קנה רבו: ולכך אפוא מה אעשה בני. איה איפוא אבקש מה לעשות

11

(38) הברכה אחת. ה"א זו משמשת לשון תימה, כמו הצמִתִּים (צמד צר יג, ט), הַשְׁמָה הִיא (שם כ), הַכְּמוֹת נָבֵל

(30) יצא יצא. זה יואל וזה צא:

(33) ויחרד. כתרוממו וסוה, לשון תמיה. ומדרשו, ראה גיהנם פתוחה מתחתיו: מי איפוא. לשון לעצמו, משמש עם כמה דברים. דבר אחר איפוא, איה פה, מי הוא ואיפוא הוא הזד ניד: ואכל מכל. מכל טעמים שצקשתי לטעום טעמתי זו (צ"ר סז, צ): גם ברוך יהיה. שלא תאמר, אילולי שרימה יעקב לאציו לא נטל את הצרכות, לכך הסכים וצרכו מדעתו (שם):

(35) במרמה. צחמה:

(36) הכי קרא שמו. לשון תימה הוא, כמו הַכִּי אָסִי אָסִי (צראשית כט, כו), שמה לכך נקרא שמו יעקב, על שם

45	until thy brother's anger turn away from thee, and he forget that which thou hast done to him; then I will send, and fetch thee from thence; why should I be bereaved of you both in one day?	עד דיתוב רוגזא דאחויך מנך ויתגשי ית דעבדת ליה ואשליח ואדברנך מתמן למא אתכול אף תרניכון יומא חד:	עד-שוב אף-אחיוך ממך ושכח את אשר-עשית לו ושליחתי ולקחתיו משם למה אשכל גם-שניכם יום אחד:	45
46	And Rebekah said to Isaac: 'I am weary of my life because of the daughters of Heth. If Jacob take a wife of the daughters of Heth, such as these, of the daughters of the land, what good shall my life do me?'	ותאמר רבקה ליצחק קצתי בחיי מפני בנות חת אם-לקח יעקב אשה מבנות חת כאלה מבנות הארץ למה לי חיים:	ותאמר רבקה אל-יצחק קצתי בחיי מפני בנות חת אם-לקח יעקב אשה מבנות חת כאלה מבנות הארץ למה לי חיים:	46
XXVIII	And Isaac called Jacob, and blessed him, and charged him, and said unto him: 'Thou shalt not take a wife of the daughters of Canaan.	ויקרא יצחק ויעקב ויברך אותו ויצוהו ויאמר לו לא-תקח אשה מבנות כנען:	ויקרא יצחק אל-יעקב ויברך אותו ויצוהו ויאמר לו לא-תקח אשה מבנות כנען:	XXVIII
2	Arise, go to Paddan-aram, to the house of Bethuel thy mother's father; and take thee a wife from thence of the daughters of Laban thy mother's brother.	קום לך איזיל לפדן דארם לבית בתואל אבי אמך וקח-לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך:	קום לך פדנה אלם ביתה בתואל אבי אמך וקח-לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך:	2
3	And God Almighty bless thee, and make thee fruitful, and multiply thee, that thou mayest be a congregation of peoples;	ואל שדי יברך יתך ויפשאך ויסגינך ויהי לכנשת שבטין:	ואל שדי יברך אתך ויפרך וירבך ויהיית לקהל עמים:	3
4	and give thee the blessing of Abraham, to thee, and to thy seed with thee; that thou mayest inherit the land of thy sojournings, which God gave unto Abraham.'	ויתן-לך את-ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגריך אשר-נתן אלהים לאברהם:	ויתן-לך את-ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגריך אשר-נתן אלהים לאברהם:	4
5	And Isaac sent away Jacob; and he went to Paddan-aram unto Laban, son of Bethuel the Aramean, the brother of Rebekah, Jacob's and Esau's mother.	וישלח יצחק את-יעקב ויגלה פדנה ארם אל-לבן בן-בתואל הארמי אחי רבקה אם יעקב ועשו:	וישלח יצחק את-יעקב ויגלה פדנה ארם אל-לבן בן-בתואל הארמי אחי רבקה אם יעקב ועשו:	שביעי

(39) משמני הארץ וגר. זו איטליא"ה של יון (ז"ר סז, ו): (42) ויגד לרבקה. צרות הקודש הוגד לה מה שעשו (40) ועל חרבך. כמו צורבך, יש על שהוא צמקוס מהרהר צלצו: מתנחם לך. נחם על האחיה, לחשוב אות צ', כמו עמקס על סרצקס (יחזקאל לג, כו), צורבכס. ממחצה אחרת להתנכר לך ולהרגך. ומדרש אגדה, כצר אתה על צבאקס (שמות ו, כו) צבאחס: והיה כאשר תריד. מת צעיניו, ושמה עליך כוס של תנחומים. ולפי פשוטו, לשון לשון זער, כמו קריד צשיסי (תהלים נה, ג), כלומר כשיעצרו ישראל על המורה, ויהיה לך פתחון פה להטער על הצרכות שנטל, ופרקת עליו וגו': (41) יקרבו ימי אבל אבי. כמשמעו, שלא אזער את אבא. ומדרש אגדה לכמה פנים יש: (42) ויגד לרבקה. צרות הקודש הוגד לה מה שעשו (40) ועל חרבך. כמו צורבך, יש על שהוא צמקוס מהרהר צלצו: מתנחם לך. נחם על האחיה, לחשוב אות צ', כמו עמקס על סרצקס (יחזקאל לג, כו), צורבכס. ממחצה אחרת להתנכר לך ולהרגך. ומדרש אגדה, כצר אתה על צבאקס (שמות ו, כו) צבאחס: והיה כאשר תריד. מת צעיניו, ושמה עליך כוס של תנחומים. ולפי פשוטו, לשון לשון זער, כמו קריד צשיסי (תהלים נה, ג), כלומר כשיעצרו ישראל על המורה, ויהיה לך פתחון פה להטער על הצרכות שנטל, ופרקת עליו וגו': (41) יקרבו ימי אבל אבי. כמשמעו, שלא אזער את אבא. ומדרש אגדה לכמה פנים יש: (42) ויגד לרבקה. צרות הקודש הוגד לה מה שעשו (40) ועל חרבך. כמו צורבך, יש על שהוא צמקוס מהרהר צלצו: מתנחם לך. נחם על האחיה, לחשוב אות צ', כמו עמקס על סרצקס (יחזקאל לג, כו), צורבכס. ממחצה אחרת להתנכר לך ולהרגך. ומדרש אגדה, כצר אתה על צבאקס (שמות ו, כו) צבאחס: והיה כאשר תריד. מת צעיניו, ושמה עליך כוס של תנחומים. ולפי פשוטו, לשון לשון זער, כמו קריד צשיסי (תהלים נה, ג), כלומר כשיעצרו ישראל על המורה, ויהיה לך פתחון פה להטער על הצרכות שנטל, ופרקת עליו וגו': (41) יקרבו ימי אבל אבי. כמשמעו, שלא אזער את אבא. ומדרש אגדה לכמה פנים יש:

6 Now Esau saw that Isaac had blessed Jacob and sent him away to Paddan-aram, to take him a wife from thence; and that as he blessed him he gave him a charge, saying: "Thou shalt not take a wife of the daughters of Canaan";

וַיֵּרָא עֲשׂוֹ כִּי־בִרְךָ יִצְחָק אֶת־
יַעֲקֹב וְשָׁלַח אֹתוֹ פְּדֻתָהּ אֲלֵהֶם
לְקַחְתָּלּוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכּוֹ
אֹתוֹ וַיֵּצֵא עָלָיו לְאֵמֹר לֹא־תִקַּח
אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃

וַחֲזָא עֲשׂוֹ אֲרִי בְרִיךְ יִצְחָק
יֵת יַעֲקֹב וְשָׁלַח יְתִיה לְפָדֹן
דְּאָרֶם לְמַסָּב לִיה מִתְמָן
אַתְתָּא בְּדִבְרֵיהּ יְתִיה וּפְקִיד
עֲלוּהִי לְמִימֵר לֹא תִסָּב אַתְתָּא
מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃

7 and that Jacob hearkened to his
father and his mother, and was gone
to Paddan-aram;

מפסיר וישמע יעקב אל־אביו ואל־
אמו וילד פדנה ארם: אִמִּית וְאֶל לִפְדָן דָּאֲרָם:

8 and Esau saw that the daughters of
Canaan pleased not Isaac his father;

וַיֵּרָא עֲשׂוֹ כִּי רָעוֹת בְּנֹת כְּנָעַן 8
בְּעֵינָי יִצְחָק אָבִיו:

9 so Esau went unto Ishmael, and
took unto the wives that he had
Mahalath the daughter of Ishmael
Abraham's son, the sister of
Nebaioth, to be his wife.

וַיִּלְךָ עֶשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל בְּיָמָה
אֶת־מַחְלָתוֹ בֶּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־
אֲבִרְהָם אֲחֹת נָבִיגָת עַל־נָשָׁיו
לֹא לְאִשָּׁה: (ס)

וַיִּזַּל עֶשָׂו לֹת יִשְׁמָעֵאל וְנָסִיב
יָת מַחְלָת בֶּת יִשְׁמָעֵאל בֶּר
אֲבִרְהָם אֲחֹתָיִה דְּנָבִיגָת עַל
נָשׁוּתֵי לִיָּה לְאִתּוֹ:

פסוקים קו

The Haftara is Malachi 1:1 – 2:7 on page ?? . On Erev Rosh Hodesh, read the Haftara on page ?? .

10 And Jacob went out from Beer-sheba, and went toward Haran.

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּעֵר שָׁבַע וַיִּלְךָ וַיִּפְקֵר יַעֲקֹב מִבְּעֵר שָׁבַע וַאֲזַל
 כּו חֲרָנָה: לַחֲרוֹ:

(2) פדנה. כמו לפדן: ביתה בתואל. לזית בתואל, כל תיבה שזריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה (יזמות יג):

(3) ואל שדי. מי שדי צברכותיו למתצרכין מפיו, יצרך אותך:

(4) את ברכת אברהם. שאמר לו וְאֶשְׁכֵּךְ לְגוֹי גָדוֹל, וְהִצְרַכְתְּוּ בְּרַעְיָךְ, יהיו אותן צרכות האמורות בשצילך, ממך יאל אותו הגוי ואותו הזרע המצורך:

11	And he lighted upon the place, and tarried there all night, because the sun was set; and he took one of the stones of the place, and put it under his head, and lay down in that place to sleep.	וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיִּלֵּן שָׁם כִּי-בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבָנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשָּׁם מִרְאשָׁתוֹ וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא:	וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיִּלֵּן שָׁם כִּי-בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבָנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשָּׁם מִרְאשָׁתוֹ וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא:
12	And he dreamed, and behold a ladder set up on the earth, and the top of it reached to heaven; and behold the angels of God ascending and descending on it.	וַיַּחְלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אֶרֶצָה וּרְאִשׁוֹ מֵגִיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ:	וַיַּחְלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אֶרֶצָה וּרְאִשׁוֹ מֵגִיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ:
13	And, behold, the LORD stood beside him, and said: 'I am the LORD, the God of Abraham thy father, and the God of Isaac. The land whereon thou liest, to thee will I give it, and to thy seed.	וְהִנֵּה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ וְאֵלֹהֵי דָאֲבָרְהָם וְאֵלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לָךְ אֶתְנַתֶּנָּה וּלְבָנֶיךָ:	וְהִנֵּה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ וְאֵלֹהֵי דָאֲבָרְהָם וְאֵלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לָךְ אֶתְנַתֶּנָּה וּלְבָנֶיךָ:
14	And thy seed shall be as the dust of the earth, and thou shalt spread abroad to the west, and to the east, and to the north, and to the south. And in thee and in thy seed shall all the families of the earth be blessed.	וַיַּחֲזֵן בְּנֶדְ סִימְאִין כַּעֲפָרָא דְאֶרֶעָא וַתַּתְּשֵׁף לְמַעְרְבָא וּלְמִדְנָחָא וּלְצִפּוֹנָא וּלְדִרְוֹמָא וַיַּתְּבָּרְכוּן בְּדִילָךְ כָּל זֶרְעֵיתָא וּבְדִיל בְּנֶדְ:	וַיַּחֲזֵן זֶרְעוֹ כַּעֲפֹר הָאָרֶץ וּפְרָצְתָּ יָמָה וְקִדְמָה וּצְפֹנָה וְנֶגְבָּה וַיְבָרְכוּ בְךָ כָּל-מִשְׁפָּחַת הָאֲדָמָה וּבְזֶרְעוֹ:

רעב, ויעקב אמר לפרעה ימי שְׁנֵי מִגְרֵי שְׁלָשִׁים וּמֵאֶת שָׁנָה, ז'א וחשוב י"ד שנה שלפני לידת יוסף, ושלשים של יוסף, ומשע משמלך עד שזא יעקב, הרי נ"ג, וכשפירש מאביו היה בן ס"ג, הרי קי"ו, והוא אומר שלשים ומאת שנה, הרי חסריים י"ד שנים, הא למדת, שאחר שקבל הצרכות נטמן צבית עבר י"ד שנים. (אבל לא נענש עליהם בזכות התורה, שהרי לא פירש יוסף מאביו אלא כ"ב שנה, דהיינו מ"ו עד ל"ט, כנגד כ"ב שפירש יעקב מאביו ולא כדור, והס' כ' שנים צבית לבן, ושתי שנים ששה צדדך, כדכתיב וַיֵּצֵן לוֹ צִית וּלְמִקְנֵהוּ עֹשֶׂה סְכוּת, ופירשו רז"ל מזה הפסוק ששה י"ח חדשים צדדך, דצבית הוה צימות הגשמים וסכות הוה צימות החמה, ולחשבון הפסוקים שחשבנו לעיל, משפירש מאביו עד שירד למצרים שהיה בן ק"ל שנים, שס' אנו מוצאים עוד י"ד שנים, אלא ודאי נטמן צבית עבר צהליכחו לבית לבן ללמוד תורה ממנו, ובשביל זכות התורה לא נענש עליהם, ולא פירש יוסף ממנו אלא כ"ב שנה, מדה כנגד מדה, עד כאן מציאתי ברש"י יסן: על נשיו. הוסיף רשעה על רשעתו (ר"ל מרשעת על מרשעות שהיו לו כזר וק"ל) שלא גרש את הראשונות:

(10) ויצא יעקב. על ידי שצביל שרעות צנות כנען צעיני יצחק אביו הלך עשו אל ישמעאל, הפסיק הענין צפרשחו של יעקב, וכתיב וַיֵּצֵא עֵשָׂו כִּי-בָרַךְ וְגו' (בראשית כה, ו), ומשגמר, חזר לענין הראשון: ויצא. לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה, ולמה הזכיר יציאתו, אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שצומן שהצדיק צעיר, הוא הודה, הוא זיוה, הוא הדרה, יצא משם, פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה. 4 וַיֵּצֵא וַיִּפְּאֵל מִן הַמָּקוֹם (רות א, ז), האמור צנעמי ורות: וילך חרבה. יצא ללכת לחרון:

(5) אם יעקב ועשו. איני יודע מה מלמדנו: (7) וישמע יעקב. מחובר לענין שלמעלה, וירא עשו כי צרך יצחק וגו' וכי שלח אותו פדנה ארס, וכי שמע יעקב אל אביו והלך פדנה ארס, וכי רעות צנות כנען, והלך גס הוא אל ישמעאל: (9) אחות נביות. ממשמע שנאמר צת ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות, אלא למדנו שמת ישמעאל משיעדה לעשו קודם נשואיה, והשיאה נביות אחיה, ולמדנו שהיה יעקב צאותו הפרק בן ס"ג שנים, שהרי ישמעאל בן ע"ד שנים היה כשנולד יעקב, ש"ד שנה היה גדול ישמעאל מיצחק, ויצחק בן ס' שנה צלדת אותם, הרי ע"ד, ושנותיו היו קל"ו, שנאמר וְאַלֶּה שְׁנֵי יָשָׁם עַל וְגו', נמצא יעקב כשמת ישמעאל בן ס"ג שנים היה, ולמדנו מכאן שנטמן צבית עבר י"ד שנה, ואחר כך הלך לחרון, שהרי לא ששה צבית לבן לפני לידתו של יוסף אלא י"ד שנה, שנאמר עַד צִדְיָךְ אֶרְבַּע עָשָׂר שָׁנָה בְּשָׁנֵי צִדְיָךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצִלְעָךְ, ושכר האון משנולד יוסף היה, שנאמר וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יִלְדֶה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וְגו', ויוסף בן ל' שנה היה כשמלך, ומשם עד שירד יעקב למצרים ט' שנים, ז' של שובע וצ' של

<p>15 And, behold, I am with thee, and will keep thee whithersoever thou goest, and will bring thee back into this land; for I will not leave thee, until I have done that which I have spoken to thee of.'</p>	<p>וְהִנֵּה אֲנִי עִמָּךְ וְשָׁמְרְתִּיךָ בְּכָל אֲשֶׁר-תֵּלֵךְ וְהִשְׁבֹּתִיךָ אֶל-הָאָדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם-עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לָךְ:</p>	<p>15 וְהִנֵּה אֲנִי עִמָּךְ וְשָׁמְרְתִּיךָ בְּכָל אֲשֶׁר-תֵּלֵךְ וְהִשְׁבֹּתִיךָ אֶל-הָאָדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם-עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לָךְ:</p>
<p>16 And Jacob awaked out of his sleep, and he said: 'Surely the LORD is in this place; and I knew it not.'</p>	<p>וַאֲתָעַר יַעֲקֹב מִשְׁנֵיתָיו וַאֲמַר בְּקוֹשָׁטָא יִקְרָא דִּי שְׂרִי בְּאַתְרָא הָדִין וַאֲנִי לֹא הָוִיתִי יָדַע:</p>	<p>16 וַיִּיקֶץ יַעֲקֹב מִשְׁנֵתוֹ וַיֹּאמֶר אֲכֵן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאֲנִי לֹא יָדָעְתִּי:</p>
<p>17 And he was afraid, and said: 'How full of awe is this place! this is none other than the house of God, and this is the gate of heaven.'</p>	<p>וַדַּחִיל וַאֲמַר מֶה דַּחִילוֹ אֲתָרָא הָדִין לֵית דִּין אֲתָר הַדְּיוֹט אֱלֹהִין אֲתָר דִּרְעוּא בֵּיה מִן קֳדָם יְיָ וְדִין תִּרְעֵ קַבִּיל שָׁמַיָא:</p>	<p>17 וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מֶה-נֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם-בֵּית אֱלֹהִים זֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם:</p>
<p>18 And Jacob rose up early in the morning, and took the stone that he had put under his head, and set it up for a pillar, and poured oil upon the top of it.</p>	<p>וַאֲקֻדִּים יַעֲקֹב בַּצֹּפָרָא וְנָסִיב יֵת אֲבָנָא דִּשְׁוִי אִיסְדוּהִי וְשׁוּי יֵתָה קָמָא וַאֲדִיק מִשְׁחָא עַל רִישָׁהּ:</p>	<p>וַיִּשָּׁכֶם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת-הָאֲבָן אֲשֶׁר-שָׁם מִרְאֲשֹׁתָיו וַיִּשֶׂם אֹתָהּ מִצְבֵּה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל-רֹאשָׁהּ:</p>
<p>19 And he called the name of that place Beth-el, but the name of the city was Luz at the first.</p>	<p>וַיִּקְרָא יֵת שְׁמִיהָ דְּאַתְרָא הַהוּא בֵּית-אֵל וְאֵל וּבְרַם לִזוּ שְׁמָהּ דִּקְרָתָא מִלְּקַדְמִין:</p>	<p>וַיִּקְרָא אֶת-שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית-אֵל וְאֵלֹהִים לִזוּ שֵׁם-הָעִיר לְרֵאשִׁנָּה:</p>

(11) ויפגע במקום. לא הזכיר הכתוב צאיזה מקום, אלא צמקום הנוכח צמקום אחר, הוא הר המוריה, שנאמר צו ויָרָא אֶת הַמָּקוֹם מִרְחֹק: ויפגע. כמו וקָגַע צִירִיחוֹ (יהושע טו, ז), וקָגַע דָּדָשָׁת. ורבותינו פירשו (ברכות כו:): לשון תפילה, כמו וְאֵל תִּפְגַּע צִי (ירמיה ז, טו), ולמדנו שתקן תפלת ערבית, ושנה הכתוב ולא כתב ויתפלל, ללמדך שקפאנה לו הארץ, כמו שפורש צפרק גיד הנשה (חולין נא:): כי בא השמש. היה לו לכתוב ויצא השמש וילן שם, כי צא השמש משמע, ששקעה לו חמה פחאום שלא צעונה כדי שילן שם. וישם מראשותיו. עשאן כמין מרצו סביב לראשו, שירא מפני חיות רעות, התחילו מריצות זו את זו, זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו, וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאן הקצ"ה אצן אחת, וזהו שנאמר ויקח את האצן אשר שם מראשותיו: וישכב במקום ההוא. לשון מעוט, צאותו מקום שכב, אצל י"ד שנים ששמש צבית עבר, לא שכב צלילה, שהיה עוסק צמורה:

(12) עולים ויורדים. עולים תחלה ואחר כך יורדים, מלאכים שליווהו צארץ, אין יואאים חוזה לארץ ועלו לרקיע, וירדו מלאכי חוזה לארץ ללוותו:

(13) נצב עליו. לשמרו: ואלהי יצחק. אף על פי שלא מצינו צמקרא שיחד הקצ"ה שמו על הצדיקים צחייהם לכתוב אלהי פלוני, משום שנאמר הן צקדשיו לא יֵאֱמִין (איוצ טו, טו), כאן ייחד שמו על יצחק, לפי שכהו עיניו, וכלוא צבית, והרי הוא כמת, ויצר הרע פסק ממנו. (תנחומא תולדות ז): שכב עליה. קיפל הקצ"ה כל ארץ ישראל תחתיו, רמו לו שתהא נוחה ליכבש לצניו (חולין נא:): (כד' אמות, שזה מקומו של אדם):

(14) ופרצת. ומוקט, כמו וָגֶן יִפְרוֹץ:

20	And Jacob vowed a vow, saying: 'If God will be with me, and will keep me in this way that I go, and will give me bread to eat, and raiment to put on,	וַיִּדָּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם־יְהִי אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמֹרְנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנִכִּי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבִגְדִי לְלַבֵּשׁ:	20
21	so that I come back to my father's house in peace, then shall the LORD be my God,	וְשָׁבְתִי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לֵאלֹהִים:	21
22	and this stone, which I have set up for a pillar, shall be God's house; and of all that Thou shalt give me I will surely give the tenth unto Thee.'	וְהָאֲבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שָׁמַנִּי מִצְבָּה יְהִי בֵּית אֱלֹהִים וְכָל־אֲשֶׁר תִּתֵּן־לִי עֹשֶׂר אֲעֹשְׂרֶנּוּ לָךְ:	22
XXIX	Then Jacob went on his journey, and came to the land of the children of the east.	וַיֵּשֶׁא יַעֲקֹב רִגְלָיו וַיֵּלֶךְ אֶרֶצָה בְּנֵי־קֶדֶם:	שני
2	And he looked, and behold a well in the field, and, lo, three flocks of sheep lying there by it.—For out of that well they watered the flocks. And the stone upon the well's mouth was great.	וַיֵּרָא וַהֲנֶה בְּאֵר בַּשָּׂדֶה וַהֲנֶה־שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן־הַבְּאֵר הָהוּא יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֲבֶן גְּדֹלָה עַל־פִּי הַבְּאֵר:	2
3	And thither were all the flocks gathered; and they rolled the stone from the well's mouth, and watered the sheep, and put the stone back upon the well's mouth in its place.—	וְנֹאסְפוֹ־שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וַיְגִלּוּ אֶת־הָאֲבֶן מֵעַל־פִּי הַבְּאֵר וַהֲשִׁקּוּ אֶת־הַצֹּאן וַהֲשִׁיבוּ אֶת־הָאֲבֶן עַל־פִּי הַבְּאֵר לְמָקְמָהּ:	3

(15) אנכי עמד. לפי שהיה ירא מעשו ומלצו: עד אשר אם עשיתי. אם משמש כלשון כִּי: דברתי לך. לזרעך ועליך, מה שהצטחתי לזכרהם על זרעו, לך הצטחתי ולא לעשו, שלא אמרתי לו כי יצחק יקרא לך זרע, אלא פי' צִיָּהֶק, ולא כל יצחק, וכן כל לי, ולך, ולו, ולהם, הסמוכים אלל דבור, משמשים לשון על, וזה יוכיח, שהרי עם יעקב לא דבר קודם לכן:

(16) ואנכי לא ידעתי. שאם ידעתי, לא ישנתי במקום קדוש כזה:

(17) כי אם בית אלהים. אמר רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא, הסולם הזה עומד בצאר שבע, ואמנע שיפועו מגיע כנגד בית המקדש, שצאר שבע עומד בדדומה של יהודה, וירושלים בצפונה, בגבול שבין יהודה ובנימין, ובית אל היה

בצפון של נחלת בנימין, בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף, נמצא סולם שרגליו בצאר שבע וראשו בבית אל, מגיע אמנע שיפועו נגד ירושלים, ולפי שאמרו רבותינו, שאמר הקב"ה, לדיק זה צא לבית מלוגי ויפטר בלא לינה, ועוד אמרו, יעקב קראו לירושלים בית אל, וזו היא ולא ירושלים, ומהיכן למדו לומר כן, אומר אני שנעקר הר המוריה וצא לכאן, וזו היא קפיצת הארץ האמורה בשחיטת חולין (חולין נ"א:), שצא בית המקדש לקראתו עד בית אל, וזה ויפגע במקום. ואם תאמר וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכצו שם, איהו לא יהיב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, ומן השמים יעבצוהו, איהו עד חרן אצל, כדאמרין בפרק גיד הנשה (ש"ס), וקרא מוכיח וילך חרנה, כי מטא לחרן אמר, אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, יהב דעתיה למהדר, וחזר עד בית אל, וקפצה לו הארץ. (בית אל לא זה הוא הסמוך לעי אלל לירושלים, ועל שם שהיתה עיר האלהים קראה בית אל, והוא הר המוריה שהתפלל בו אברהם, והוא השדה שהתפלל בו יצחק, וכן אמרו בסוטה לכו ונעלה וגו' לא לצורהם שקראו הר, ולא כיצחק שקראו שדה, אלא כיעקב שקראו בית אל ע"כ מפרש"י מדויק): מזה נראה. תרגום

4	And Jacob said unto them: 'My brethren, whence are ye?' And they said: 'Of Haran are we.'	וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אֲחֵי מֵאֵין אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחָרָן אֲנַחְנוּ:	4
5	And he said unto them: 'Know ye Laban the son of Nahor?' And they said: 'We know him.'	וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲיֹדְעֵתֶם אֶת־לָבָן בֶּן־נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ יָדָעְנוּ:	5
6	And he said unto them: 'Is it well with him?' And they said: 'It is well; and, behold, Rachel his daughter cometh with the sheep.'	וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשְּׁלוֹם לּוֹ וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם וְהִנֵּה רָחֵל בָּתּוֹ בָּאָה עִם־הַצֹּאן:	6
7	And he said: 'Lo, it is yet high day, neither is it time that the cattle should be gathered together; water ye the sheep, and go and feed them.'	וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא־ עֵת הָאֶסֶף הַמִּקְנֶה הַשְּׁקִי הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ:	7
8	And they said: 'We cannot, until all the flocks be gathered together, and they roll the stone from the well's mouth; then we water the sheep.'	וַיֹּאמְרוּ לֹא נוֹכֵל עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל־הַעֲדָרִים וְגִלְלוּ אֶת־ הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן:	8
9	While he was yet speaking with them, Rachel came with her father's sheep; for she tended them.	עוֹדְנוּ מִדְּבַר עִמָּם וְרָחֵל בָּאָה עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאִבֶּיהָ כִּי רָעָה הוּא:	9
10	And it came to pass, when Jacob saw Rachel the daughter of Laban his mother's brother, and the sheep of Laban his mother's brother, that Jacob went near, and rolled the stone from the well's mouth, and watered the flock of Laban his mother's brother.	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־ רָחֵל בַּת־לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וְאֶת־ צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וַיֵּגֶשׁ יַעֲקֹב וַיִּגֹּל אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיִּשְׁק אֶת־צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ:	10
11	And Jacob kissed Rachel, and lifted up his voice, and wept.	וַיִּשָּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־ קוֹלָהּ וַיִּבְכֶּה:	11

(22) והאבן הזאת. כך מפורש וי"ו שלו האבן, אם תעשה (3) ונאספו. רגילים היו להאסף, לפי שהיתה האבן גדולה: לי את אלה ואף אני אעשה זאת. והאבן הזאת אשר שמתי וגללתי. וגוללתי ותרגמו ומגדריני. כל לשון הוה, משתנה מצבה וגר. כתרגמו אהי פלח עלה קדס ה', וכן עשה בשונו מפקדן ארס, כשאמר לו קום עלה בית אל (שם לה, א) מה נאמר שם, ויגז יעקב מנצח וגו' ויסף עליה נסך (שם יד): (1) וישא יעקב רגליו. משנמצא בשורה טובה, שהוציט בשמירה, נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת. כך מפורש צבראשית רבה (ע, ח):

(2) ישקו העדרים. משקים הרועים את העדרים, והמקרא דבר בלשון קצרה:

12 And Jacob told Rachel that he was her father's brother, and that he was Rebekah's son; and she ran and told her father.	וַיַּגֵּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אָחִי אֲבִיהָ הוּא וְכִי בִן־רִבְקָה הוּא וַתָּרֵץ וַתַּגֵּד לְאָבִיהָ: וַחַוִּי יַעֲקֹב לְרָחֵל אָרִי בֶר אָחִת אֲבוֹתָהּ הוּא וְאָרִי בֶר רִבְקָה הוּא וַרְהִטָה וַחַוִּיָּאת לְאָבִיהָ:	12 וַיַּגֵּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אָחִי אֲבִיהָ הוּא וְכִי בִן־רִבְקָה הוּא וַתָּרֵץ וַתַּגֵּד לְאָבִיהָ:
13 And it came to pass, when Laban heard the tidings of Jacob his sister's son, that he ran to meet him, and embraced him, and kissed him, and brought him to his house. And he told Laban all these things.	וַיְהִי כַשְׁמֹעַ לָבָן אֶת־שִׁמְעוֹ יַעֲקֹב בֶּן־אָחִתוֹ וַיָּרֵץ לִקְרָאתוֹ וַיַּחֲבֹק־לּוֹ וַיִּנָּשֶׁק־לּוֹ וַיְבִיֵּאתוֹ אֶל־בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֶת כָּל־ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: וַהֲנִה כַד שָׁמַע לָבָן יֵת שִׁמְעוֹ יַעֲקֹב בֶּר אָחִתִּיהָ וַרְהִט לְסֻדְמוּתִיהָ וּנְפִיף לִיהָ וַנָּשִׁיק לִיהָ וַאֲעֲלֶיהָ לְבֵיתִיהָ וַאֲשַׁתִּי לְלָבָן יֵת כָּל פִּתְגָמָא הָאֵלֶּין:	13 וַיְהִי כַשְׁמֹעַ לָבָן אֶת־שִׁמְעוֹ יַעֲקֹב בֶּן־אָחִתוֹ וַיָּרֵץ לִקְרָאתוֹ וַיַּחֲבֹק־לּוֹ וַיִּנָּשֶׁק־לּוֹ וַיְבִיֵּאתוֹ אֶל־בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֶת כָּל־ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:
14 And Laban said to him: 'Surely thou art my bone and my flesh.' And he abode with him the space of a month.	וַיֹּאמֶר לּוֹ לָבָן אֶדְ עַצְמִי וּבִשְׁרִי אָתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים: וַאֲמַר לִיהָ לָבָן בָּרָם קָרִיבִי וּבִסְרִי אֶת וַיְתִיב עִמֶּיהָ יָרַח יָוֵם:	14 וַיֹּאמֶר לּוֹ לָבָן אֶדְ עַצְמִי וּבִשְׁרִי אָתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים:
15 And Laban said unto Jacob: 'Because thou art my brother, shouldest thou therefore serve me for nought? tell me, what shall thy wages be?'	וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב חֲכִי־אָחִי אָתָּה וַעֲבַדְתָּנִי חֲנֹם הַגִּידָה לִּי מִזֶּה־מִּשְׁכָּרְתְּךָ: וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב הַמִּדְאָחִי אֶת וַתַּפְלַחְנִי מִגֵּן חוֹ לִי מָא אֲגִרָךְ:	15 וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב חֲכִי־אָחִי אָתָּה וַעֲבַדְתָּנִי חֲנֹם הַגִּידָה לִּי מִזֶּה־מִּשְׁכָּרְתְּךָ:
16 Now Laban had two daughters: the name of the elder was Leah, and the name of the younger was Rachel.	וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטָנָה רָחֵל: וּלְלָבָן תְּרֵתִין בָּנִין שׁוֹם רִבְקָה לֵאָה וְשׁוֹם זַעֲרָתָא רָחֵל:	16 וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטָנָה רָחֵל:
17 And Leah's eyes were weak; but Rachel was of beautiful form and fair to look upon.	וַעֲיָנִי לֵאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הִיָּתָה וַיִּפְתֹּתָאָר וַיִּפֶּת מְרָאָה: וַעֲיָנִי לֵאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הִיָּתָה שְׁפִירָא בְּרִיָּא וַיֵּאָא בְּחֻזָּא:	17 וַעֲיָנִי לֵאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הִיָּתָה וַיִּפְתֹּתָאָר וַיִּפֶּת מְרָאָה:
18 And Jacob loved Rachel; and he said: 'I will serve thee seven years for Rachel thy younger daughter.'	וַיֹּאֲהֵב יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שִׁבְעַ שָׁנִים בְּרָחֵל בְּתָךְ הַקְּטָנָה: וּרְחִים יַעֲקֹב יֵת רָחֵל וַאֲמַר אֶפְלַחְנָךְ שִׁבְעַ שָׁנִים בְּרָחֵל בְּרִתְךָ זַעֲרָתָא:	18 וַיֹּאֲהֵב יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שִׁבְעַ שָׁנִים בְּרָחֵל בְּתָךְ הַקְּטָנָה:

שלישי

(7) הן עוד היום גדול. לפי שראה אותם רוצים, כסבור שרוצים לאסוף המקנה הציתה ולא ירעו עוד, אמר להם, הן עוד היום גדול, כלומר אם שכירי יום אחס, לא שלמחם פעולת היום, ואם הצהמות שלכם, אף על פי כן לא עת האסף המקנה וגו' (ז"ר ע, יא):

(8) לא נובל. להשקות לפי שהאזן גדולה: וגללו. זה מתורגם ויגדרון, לפי שהוא לשון עמיד: (10) ויגש יעקב ויגל. כמי שמעזיר את הפקק מעל פי כלוחית, להודיען שכחו גדול (ז"ר ע, יז):

(11) ויבך. לפי שזפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו לקבורה. דבר אחר, לפי שזא בידים ריקניות, אמר, אליעזר עזא אבי אבא, היו בידיו נזמים ונמידים ומגדנות, ואני אין בידים כלום. לפי שרדף אליפו בן עשו צמנות אביו אחריו להורגו, והשיגו, ולפי שגדל אליפו בחיקו של יצחק, משך ידו,

אמר לו מה אעשה לזווי של אבא, אמר לו יעקב טול מה שצדי, והעני חסוב כמת:

(12) כי אחי אביה הוא. קרוב לאביה, כמו אֲנָשִׁים אֲחִים אֲנָשִׁים (צראשית יג, ח). ומדרשו, אם לרמאות הוא זא, גם אני אחיו ברמאות, ואם אדם כשר הוא, גם אני בן רבקה אחותו הכשרה: ותגד לאביה. לפי שאמה מתה, לא היה לה להגיד אלא לו (ז"ר ע, יג):

(13) וירץ לקראתו. כסבור ממון הוא טעון, שהרי עזד הצית זא לכאן צעירה גמלים טעונים (ז"ר סס): ויחבק. כשלא ראה עמו כלום, אמר, שמא זהובים הביא והנס בחיקו (ז"ר סס): וינשק לו. אמר, שמא מרגליות הביא והס צפוי (ז"ר סס): ויספר ללבן. שלא זא אלא מתוך אונס אחיו, ושנטלו ממנו ממנו:

19	And Laban said: 'It is better that I give her to thee, than that I should give her to another man; abide with me.'	וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תַּתִּי אֶתָּה לָךְ מִתַּתִּי אֹתָהּ לְאִישׁ אֲחֵר שָׁבָה עִמָּדִי:	21
20	And Jacob served seven years for Rachel; and they seemed unto him but a few days, for the love he had to her.	וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שִׁבְעַת שָׁנִים וַיִּהְיוּ בְּעֵינָיו כִּימִים אֲחָדִים בְּאַהֲבָתָהּ אֹתָהּ:	22
21	And Jacob said unto Laban: 'Give me my wife, for my days are filled, that I may go in unto her.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לָבָן הֵב ית אֶת־אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמִי וְאֶבֹּאָהָ אֵלֶיהָ:	23
22	And Laban gathered together all the men of the place, and made a feast.	וַיֹּאסֶף לָבָן אֶת־כָּל־אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה:	24
23	And it came to pass in the evening, that he took Leah his daughter, and brought her to him; and he went in unto her.	וַיְהִי בָעֶרֶב וַיִּקַּח אֶת־לֵאָה בָּתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֵא אֵלֶיהָ:	25
24	And Laban gave Zilpah his handmaid unto his daughter Leah for a handmaid.	וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת־זִלְפָּה שִׁפָּחָתָהּ לְלֵאָה בָּתּוֹ שִׁפָּחָהּ:	26
25	And it came to pass in the morning that, behold, it was Leah; and he said to Laban: 'What is this thou hast done unto me? did not I serve with thee for Rachel? wherefore then hast thou beguiled me?'	וַיְהִי בַבֹּקֶר וַהֲנִה־הָיָה לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לָבָן מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רָמִיתָנִי:	27
26	And Laban said: 'It is not so done in our place, to give the younger before the first-born.	וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא מִתַּעֲבִיד כֵּן בְּמָקוֹמֵנוּ לְתֵת הַצְעִירָה לְפָנֵי הַבְּיָרָהּ:	
27	Fulfil the week of this one, and we will give thee the other also for the service which thou shalt serve with me yet seven other years.'	מָלֵא שָׁבַע זֹאת וְנִתְּנָה לָךְ גַּם־ אֶת־זֹאת בְּעַבְדָּהּ אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שִׁבְע־שָׁנִים אַחֲרוֹת:	

(14) אך עצמי ובשרי. מעתה אין לי לאספקן הציטה, (15) הכי אחי אתה. לשון תימה, וכי צביל שאחי אתה הואיל ואין צידך כלום, אלא מפני קורצה אטפל בך חדש ימים, מעבדני חנם: ועבדתי. כמו ונתעבדני, וכן כל מיצה שהיא לשון עבר, הוסיף וי"ו צראה, והיא הופכת המיצה להצא: (17) רכות. שהיתה סבורה לעלות צגורלו של עשו וצבחה, שהיו הכלל אומרים, שני צנים לרצקה ושמי צנות ללצן, הגדולה לגדול והקטנה לקטן (צבא צמרא קבג). תאר. הוא נורת הפרנוף, לשון יסארהו צאָרד (ישעיה מד, יג), קונפ"אם גלע"ו: מראה. הוא זיו קלסתר:

28	And Jacob did so, and fulfilled her week; and he gave him Rachel his daughter to wife.	וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיִּמְלֵא שָׁבַע וַיִּתֵּן לָהּ אֶת־רַחֵל בְּתוּלוֹ זֹאת וַיִּתֵּן לָהּ אֶת־רַחֵל בְּתוּלוֹ לְאִשָּׁה: וַיַּעַבְדַּת יַעֲקֹב בֵּין וְאִשָּׁיִם שְׁבוּעָתָא דְּדָא וַיִּתֵּב לִיהּ יֵת רַחֵל בְּרַתִּיהּ לִיהּ לְאִתּוּ:	28
29	And Laban gave to Rachel his daughter Bilhah his handmaid to be her handmaid.	וַיִּתֵּן לָבָן לְרַחֵל בְּתוּלוֹ אֶת־ בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ לָהּ לְשִׁפְחָה: וַיִּתֵּב לָבָן לְרַחֵל בְּרַתִּיהּ יֵת בִּלְהָה אִמְתִּיהּ לָהּ לְאִמְהוּ:	29
30	And he went in also unto Rachel, and he loved Rachel more than Leah, and served with him yet seven other years.	וַיָּבֹא גַם אֶל־רַחֵל וַיֵּאָהֶב גַּם־ אֶת־רַחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבַד עִמּוֹ עוֹד שְׁבַע־שָׁנִים אַחֲרוֹת: וַעֲאֵל אַף לָוֹת רַחֵל וַרְחִים אַף יֵת רַחֵל מִלֵּאָה וּפְלַח עִמֶּיהּ עוֹד שְׁבַע שָׁנִין אַחֲרֵינִין:	30
31	And the LORD saw that Leah was hated, and he opened her womb; but Rachel was barren.	וַיֵּרָא יְהוָה כִּי־שִׁנְאוּהָ לָאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ וַרַחֵל עֲקָרָה: וַחֲזָא יי אַרִי סְנוּאָתָא לָאָה וַיִּתֵּב לָהּ עֲדוּי וַרַחֵל עֲקָרָא:	כז
32	And Leah conceived, and bore a son, and she called his name Reuben; for she said: 'Because the LORD hath looked upon my affliction; for now my husband will love me.'	וַתַּחַר לָאָה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָהּ כִּי־רָאָה יְהוָה בְּעָנְיִי כִּי עָתָה יֵאָהֶב־נִי אִישִׁי: וַעֲדִיאַת לָאָה וַיִּלְדֵּת בֶּר וַקָּרַת שְׁמִיהּ רְאוּבֵן אַרִי אִמְרַת אַרִי גְלִי קָדָם יי עַל־בְּנִי אַרִי כַּעַן יִרְחַמְנִי בְּעָלִי:	32
33	And she conceived again, and bore a son; and said: 'Because the LORD hath heard that I am hated, He hath therefore given me this son also.' And she called his name Simeon.	וַתַּחַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע יְהוָה כִּי־שִׁנְאוּהָ אֲנִי וַיִּתֵּן לִי גַם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן: וַעֲדִיאַת עוֹד וַיִּלְדֵּת בֶּר וַאֲמַרַת אַרִי שְׁמִיעַ קָדָם יי אַרִי סְנוּאָתָא אֲנָא וַיִּתֵּב לִי אַף יֵת דִּין וַקָּרַת שְׁמִיהּ שִׁמְעוֹן:	33
34	And she conceived again, and bore a son; and said: 'Now this time will my husband be joined unto me, because I have borne him three sons.' Therefore was his name called Levi.	וַתַּחַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר עָתָה הַפַּעַם יִלְוֶה אִישִׁי אֵלַי כִּי־ יִלְדֹתִי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לֵוִי: וַעֲדִיאַת עוֹד וַיִּלְדֵּת בֶּר וַאֲמַרַת הָדָא זְמַנָּא וַתִּחַבֵּר לִי בְּעָלִי אַרִי יִלְדִית לִיהּ תִּלְתָּא בְּנִין עַל כֵּן קָרָא שְׁמִיהּ לֵוִי:	34

(18) אעבדך שבע שנים. הם ימים אחדים שאמרה לו אמו וַיַּעֲבַדְךָ שְׁבַע שָׁנִים. (ז', ע, יז), ומדע שכן הוא, שהרי וַיַּעֲבַדְךָ שְׁבַע שָׁנִים. (ז', ע, יז), ומדע שכן הוא, שהרי כתיב ויהיו צעיניו כימים אחדים: ברחל בתך הקטנה. אמר כן: כל הסימנים הללו למה, לפי שהיה יודע צו שהוא רמאי, אמר לו אעבדך צרחל, ושמה תאמר רחל אחרת מן השוק, תלמוד לומר צחק, ושמה תאמר אחליף ללאה שמה ואקרא שמה רחל, תלמוד לומר הקטנה, ואף על פי כן לא הועיל, שהרי רמאי: (21) מלאו ימי. שאמרה לי אמי. ועוד מלאו ימי, שהרי אני

בן פ"ד שנה, ואימתי אעמיד י"ב שבטים, וזהו שאמר ואצואה אליה, והלא קל שצקלים אינו אומר כן, אלא להוליד חולדות אמר כן:

(25) ויהי בבקר והנה היא לאה. אצל צלילה לא היטה לאה, לפי שמסר יעקב סימנים לרחל, וכשראתה רחל שמכניסין לו לאה, אמרה, עכשיו תכלס אחותי, עמדה ומסרה לה אותן סימנים (מגילה יג):

35	And she conceived again, and bore a son; and she said: 'This time will I praise the LORD.' Therefore she called his name Judah; and she left off bearing.	וַתַּחַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר הַפַּעַם אֵינֶה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרָאתִי שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלֵּדָתָּהּ׃
XXX	And when Rachel saw that she bore Jacob no children, Rachel envied her sister; and she said unto Jacob: 'Give me children, or else I die.'	וַתֵּרָא רָחֵל כִּי לֹא יֵלְדָה לְיַעֲקֹב וַתִּקְנֶנָּה רָחֵל בְּאֶחָתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הִבֵּה־לִּי בָנִים וְאִם־אֵין מִתָּה אָנֹכִי׃
2	And Jacob's anger was kindled against Rachel; and he said: 'Am I in God's stead, who hath withheld from thee the fruit of the womb?'	וַיִּחַר־אַף יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנֹכִי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֶּנִּי פְרִי־בֶטֶן׃
3	And she said: 'Behold my maid Bilhah, go in unto her; that she may bear upon my knees, and I also may be builded up through her.'	וַתֹּאמֶר הִנֵּה אִמִּי בִלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ וַתֵּלֶד עַל־בְּרָכִי וְאִבְנָה גַם־אָנֹכִי מִמֶּנָּה׃
4	And she gave him Bilhah her handmaid to wife; and Jacob went in unto her.	וַתִּתֵּן־לוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב׃
5	And Bilhah conceived, and bore Jacob a son.	וַתַּחַר בִּלְהָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן׃
6	And Rachel said: 'God hath judged me, and hath also heard my voice, and hath given me a son.' Therefore called she his name Dan.	וַתֹּאמֶר רָחֵל דָּנְנִי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקוֹלִי וַיִּתֵּן־לִי בֶּן עַל־כֵּן קָרָאתִי שְׁמוֹ דָּן׃
7	And Bilhah Rachel's handmaid conceived again, and bore Jacob a second son.	וַתַּחַר עוֹד וַתֵּלֶד בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ רָחֵל בֶּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב׃

(27) מלא שבע זאת. דבוק הוא, שהרי נקוד בחטף (פי' זש"א), שזוע של זאת, והן ז' ימי המשחה, בגמ' ירושלמית זמועד קטן וא"ל לומר שזוע ממש, שאם כן היה נרץ לינקד השי"ן צפתה (ר"ל בקמץ), ועוד שזזוע לשון זכר, כדכתיב שזעה שזעות תספר לך, לפיכך אין משמע שזוע אלא שזעה, שטיינ"א זלע"ז: ונתנה לך. לשון רבים, כמו ונשקפה, נקדה ונקלה, אף זה לשון ונתן ונתנה וגו': גם את זאת. מיד לאחר שזעת ימי המשחה ותעזוד לאחר נשואיה: (30) עוד שבע שנים אחרות. אחרות הקישן לראשונות, מה ראשונות באמונה אף האחרונות באמונה (ז"ר ע, כ), ואף על פי שזרמאות בא עליו: (32) ותקרא שמו ראובן. רבותינו פירשו (זרכות ז'), (35) הפעם אודה. שנטלתי יותר מחלקי, מעתה יש לי להודות:

8 And Rachel said: 'With mighty wrestlings have I wrestled with my sister, and have prevailed.' And she called his name Naphtali.	וַתֹּאמֶר רָחֵל נִפְתָּלִי אֱלֹהִים כִּי נִפְתַּלְתִּי עִם-אֲחֹתִי גַם-יִכְלָתִי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נִפְתָּלִי: וַתֹּאמֶר רָחֵל נִפְתָּלִי אֱלֹהִים כִּי נִפְתַּלְתִּי עִם-אֲחֹתִי גַם-יִכְלָתִי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נִפְתָּלִי: וַתֹּאמֶר רָחֵל נִפְתָּלִי אֱלֹהִים כִּי נִפְתַּלְתִּי עִם-אֲחֹתִי גַם-יִכְלָתִי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נִפְתָּלִי:	8 וַתֹּאמֶר רָחֵל נִפְתָּלִי אֱלֹהִים כִּי נִפְתַּלְתִּי עִם-אֲחֹתִי גַם-יִכְלָתִי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נִפְתָּלִי: וַתֹּאמֶר רָחֵל נִפְתָּלִי אֱלֹהִים כִּי נִפְתַּלְתִּי עִם-אֲחֹתִי גַם-יִכְלָתִי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נִפְתָּלִי:
9 When Leah saw that she had left off bearing, she took Zilpah her handmaid, and gave her to Jacob to wife.	וַתִּרְאֶה לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלָּדָת וַתִּקַּח אֶת-זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה: וַתִּרְאֶה לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלָּדָת וַתִּקַּח אֶת-זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה: וַתִּרְאֶה לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלָּדָת וַתִּקַּח אֶת-זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה:	9 וַתִּרְאֶה לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלָּדָת וַתִּקַּח אֶת-זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה: וַתִּרְאֶה לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלָּדָת וַתִּקַּח אֶת-זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה:
10 And Zilpah Leah's handmaid bore Jacob a son.	וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה וַיִּלְדֶּת זִלְפָּה אֶמְתָּה דָּלְאָה לְיַעֲקֹב בֶּן: וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה וַיִּלְדֶּת זִלְפָּה אֶמְתָּה דָּלְאָה לְיַעֲקֹב בֶּן:	10 וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה וַיִּלְדֶּת זִלְפָּה אֶמְתָּה דָּלְאָה לְיַעֲקֹב בֶּן:
11 And Leah said: 'Fortune is come!' And she called his name Gad.	וַתֹּאמֶר לֵאָה (כ' בגד) [ק' בָּא גָּד] וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ גָּד: וַתֹּאמֶר לֵאָה אֶתָּה גָּד וַקְרָת יֵת שְׁמִיהּ גָּד: וַתֹּאמֶר לֵאָה אֶתָּה גָּד וַקְרָת יֵת שְׁמִיהּ גָּד:	11 וַתֹּאמֶר לֵאָה (כ' בגד) [ק' בָּא גָּד] וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ גָּד: וַתֹּאמֶר לֵאָה אֶתָּה גָּד וַקְרָת יֵת שְׁמִיהּ גָּד:
12 And Zilpah Leah's handmaid bore Jacob a second son.	וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֶּן שֵׁנִי בֶּר תַּנָּן לְיַעֲקֹב: וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֶּן שֵׁנִי בֶּר תַּנָּן לְיַעֲקֹב:	12 וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֶּן שֵׁנִי בֶּר תַּנָּן לְיַעֲקֹב:
13 And Leah said: 'Happy am I! for the daughters will call me happy.' And she called his name Asher.	וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאַשְׁרֵי כִּי אֲשֶׁרֹנִי בָּנוֹת וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אֲשֶׁר: וַתֹּאמֶר לֵאָה תוֹשֵׁבְחָא הֵנָּה לִי אֲרִי בְכִין יִשְׁבְּחוּנִי נְשִׂא וַקְרָת יֵת שְׁמִיהּ אֲשֶׁר:	13 וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאַשְׁרֵי כִּי אֲשֶׁרֹנִי בָּנוֹת וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אֲשֶׁר:
14 And Reuben went in the days of wheat harvest, and found mandrakes in the field, and brought them unto his mother Leah. Then Rachel said to Leah: 'Give me, I pray thee, of thy son's mandrakes.'	וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בְּיָמֵי קְצִיר-חֲטִיִּם וַיִּמְצָא דִּידָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל-לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל-לֵאָה תִּנִּי-נָא לִּי מִדִּידָאֵי בְנֶךָ: וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בְּיָמֵי קְצִיר-חֲטִיִּם וַיִּמְצָא דִּידָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל-לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל-לֵאָה תִּנִּי-נָא לִּי מִדִּידָאֵי בְנֶךָ: וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בְּיָמֵי קְצִיר-חֲטִיִּם וַיִּמְצָא דִּידָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל-לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל-לֵאָה תִּנִּי-נָא לִּי מִדִּידָאֵי בְנֶךָ:	14 וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בְּיָמֵי קְצִיר-חֲטִיִּם וַיִּמְצָא דִּידָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל-לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל-לֵאָה תִּנִּי-נָא לִּי מִדִּידָאֵי בְנֶךָ:

- (1) ותקנא רחל באחתה. קנאה צמעסיה הטובים, (6) דנני אלהים. דנני וחיציני וזכני (צ"ר עא, ז):
אמרה, אלולי שזדקה ממני לא זכתה לזנים (צ"ר עא, ו):
הבה לי. וכי כך עשה אביך לאמר, והלא התפלל עליה:
מתה אנכי. מכאן למי שאין לו זנים שחשוב כמת (צ"ר עס):
(2) התחת. וכי במקומו אני: אשר מנע ממך. את
אומרת שאעשה כאבא, אני איני כאבא, אבא לא היו לו זנים,
אני יש לי זנים, ממך מנע ולא ממני:
(3) על ברכי. כתרגומו ואנא ארצי: ואבנה גם
אנכי. מהו גם, אמרה לו, זקנך אברהם היו לו זנים מהגר,
וחגר מתניו כנגד שרה, אמר לה, זקנתי הכניסה לרתי לציתה,
אמרה לו אם הדבר הזה מעכב, הנה אחתי: ואבנה גם
אנכי ממנה. כשרה:

15	And she said unto her: 'Is it a small matter that thou hast taken away my husband? and wouldst thou take away my son's mandrakes also?' And Rachel said: 'Therefore he shall lie with thee to-night for thy son's mandrakes.'	וַתֹּאמֶר לָהּ הֲמַעֲטָה קַחְתָּךְ אֶת־אִישִׁי וְלָקַחְתָּ גַם־אֶת־דִּוְדָאִי בְנִי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דִּוְדָאִי בְנִי:	15
16	And Jacob came from the field in the evening, and Leah went out to meet him, and said: 'Thou must come in unto me; for I have surely hired thee with my son's mandrakes.' And he lay with her that night.	וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בְּעֶרְבַּי וַתֵּצֵא לָאֵה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכַר שְׂכָרְתִּיךָ בְּדִוְדָאִי בְנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בַּלַּיְלָה הַהוּא:	16
17	And God hearkened unto Leah, and she conceived, and bore Jacob a fifth son.	וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לָאֵה וַתַּהַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן־חַמִּישִׁי:	17
18	And Leah said: 'God hath given me my hire, because I gave my handmaid to my husband. And she called his name Issachar.	וַתֹּאמֶר לָאֵה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׁשְׁכָר:	18
19	And Leah conceived again, and bore a sixth son to Jacob.	וַתַּהַר עוֹד לָאֵה וַתֵּלֶד בֶּן־שְׁשִׁי לְיַעֲקֹב:	19
20	And Leah said: 'God hath endowed me with a good dowry; now will my husband dwell with me, because I have borne him six sons.' And she called his name Zebulun.	וַתֹּאמֶר לָאֵה זָבְדָנִי אֱלֹהִים אֲתִי זָבַד טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יִלְדָתִי לוֹ שֵׁשָׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זִבְלוֹן:	20
21	And afterwards she bore a daughter, and called her name Dinah.	וְאַחֵר יָלְדָה בֵּת וַתִּקְרָא אֹתָהּ שְׁמָהּ דִּינָה:	21
22	And God remembered Rachel, and God hearkened to her, and opened her womb.	וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֲלֶיהָ אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ:	כח

(8) נפתולי אלהים. מנחם צן סרוק פירש במחצרת

גְּמִיד פְּסִיל, חצורים מאת המקום, נחצרת עס אחותי לזכות לבנים. ואני מפרשו לשון עקש ופסלול, נחצשתי והפצחתי פצירות ונפתולים הרבה למקום, להיות שזה לאחותי גם יכלתי. הסכים על ידי. ואונקלוס חרגס לשון תפילה, כמו נפתולי אלהים נפתלתי, בקשות החצירות לפניו נחצלתי ונחצרתתי כאחותי: נפתלתי. נחצלה תפלתי. ומדרש

3 (11) בא גר. בא מזל טוב, כמו גד גדי וסנוק לא (שבת סז:), ודומה לו העורכים לגד שלקן (ישעיה סה, יא). ומדרש אגדה, שנוול מהול כמו גדו אילגא (דניאל ד, יא), ולא ידעתי על מה שבחצ חציה אחת. דבר אחר למה נקראת חציה אחת צגד, כמו צגדת צי כשצאת אל שפחתי, כאיש צגד צאשת נעורים:

(14) בימי קציר חטים. להגיד שצחן של שצטים, שעת

23	And she conceived, and bore a son, and said: 'God hath taken away my reproach.'	וַתֵּלֶד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר אֶסְף אֱלֹהִים אֶת־חֲרַפְתִּי: כִּנְשׁ יְיָ יֵת חֲסָדִי:	23
24	And she called his name Joseph, saying: 'The LORD add to me another son.'	וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יוֹסֵף יְיָ יֵת שְׁמִיָּהּ יוֹסֵף לְמִימֶר יוֹסֵף יִהְיֶה לִּי בֶן אַחֵר:	24
25	And it came to pass, when Rachel had borne Joseph, that Jacob said unto Laban: 'Send me away, that I may go unto mine own place, and to my country.'	וַיְהִי כִּד יֵלֶד רַחֵל יֵת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְלָבָן שְׁלַחֲנִי וְאֵדָהּ לְאַתְרִי וּלְאֶרְצִי:	25
26	Give me my wives and my children for whom I have served thee, and let me go; for thou knowest my service wherewith I have served thee.'	תְּנֵה אֶת־נָשָׁי וְאֶת־יְלָדֵי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּי אִתָּךְ בָּהֶן וְאֶלְכָה בִּי אֲתָה יָדַעְתָּ אֶת־עֲבַדְתִּי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ:	26
27	And Laban said unto him: 'If now I have found favour in thine eyes—I have observed the signs, and the LORD hath blessed me for thy sake.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נְחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יִהְיֶה בְּגִלְגָּל:	27
28	And he said: 'Appoint me thy wages, and I will give it.'	וַיֹּאמֶר נִקְבֵה שְׁכָרְךָ עָלַי וַיֹּאמֶר פָּרִישׁ אֲגִדְךָ עָלַי וְאֶתִּין:	חמישי 28
29	And he said unto him: 'Thou knowest how I have served thee, and how thy cattle have fared with me.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲתָה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ וְאֵת אֲשֶׁר־הָיָה לְמִקְנֶה אֶתִּי:	29

(16) שכר שכרתִיךָ. נתתי לרחל שכרה: בלילה הוא. האדמון כצט שלא חלה צבה לקחתה לו ונתנה לה: הקצ"ה סייעו, שיא משם ישכר (נדה לא). (23) אסף. הכניסה במקום שלא תראה, וכן קָסַף קָרַפְתִּי (ישעיה ד, א), ולא יָסַף הַצִּיָּה (שמות ט, יט), אָסַפוּ נְגָהָם (יואל ד, טו), ויִלְכָּךְ לֹא יָסַף (ישעיה ס, כ), לא יעמון: חרפתי. שהייתי לחרפה שאני עקרה, והיו אומרים עלי שאעלה לחלקו של עשו הרשע. ואגדה, כל זמן שאין לאשה בן, אין לה צמי לתלות סרחונה, משיש לה בן תולה זו, מי שצר כלי זה, צנן, מי אכל תאנים אלו, צנן: (24) יסף ד' לי בן אחר. יודעת היטה צנזואה, שאין יעקב עמיד להעמיד אלא שנים עשר שבטים, אמרה, יהי רצון שאותו שהוא עמיד להעמיד, יהא ממני, לכך לא נתפללה אלא על בן אחר: (25) כאשר ילדה רחל את יוסף. משנולד שטנו של עשו, שנאמר וְהָיָה צֵית יַעֲקֹב אֶשׁ וְצֵית יוֹסֵף לְהַצֵּה וְצֵית עֵשָׂו לְקַשׁ (עוזביה א, יח), אש בלא להצה אינו שולט למרחוק, משנולד יוסף, בטח יעקב בהקצ"ה ורצה לשוב:

30 For it was little which thou hadst before I came, and it hath increased abundantly; and the LORD hath blessed thee whithersoever I turned. And now when shall I provide for mine own house also?

31 And he said: 'What shall I give thee?' And Jacob said: 'Thou shalt not give me aught; if thou wilt do this thing for me, I will again feed thy flock and keep it.

32 I will pass through all thy flock to-day, removing from thence every speckled and spotted one, and every dark one among the sheep, and the spotted and speckled among the goats; and of such shall be my hire.

33 So shall my righteousness witness against me hereafter, when thou shalt come to look over my hire that is before thee: every one that is not speckled and spotted among the goats, and dark among the sheep, that if found with me shall be counted stolen.'

34 And Laban said: 'Behold, would it might be according to thy word.'

35 And he removed that day the he-goats that were streaked and spotted, and all the she-goats that were speckled and spotted, every one that had white in it, and all the dark ones among the sheep, and gave them into the hand of his sons.

כ"י מעט אשר היה לה לפני ויפריץ לרב ויברך יהוה אתה לרגלי ועתה מתי אעשה גם אנכי לביתי:

וַיֹּאמֶר מַה אֶתֶּן-לָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא-תִתֶּן-לִי מְאוּמָה אֶם-תַּעֲשֶׂה-לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אֲשׁוּבָה אֶרְעֶה צֹאנֶךָ אֲשָׁמְרֶה:

אֶעֱבֹר בְּכָל-צֹאנֶךָ הַיּוֹם הַזֶּה מִשֹּׁם כָּל-שֶׁהוּ נִקְדָּ וּטְלוֹא וְכָל-שֶׁה-חֹם בְּכִשְׂבִּים וּטְלוֹא וְנִקְדָּ בְּעֵזִים וְהִנֵּה שְׂכָרִי:

וְעִנְתָה-בִּי צִדְקָתִי בְיוֹם מָחָר כִּי-תָבוֹא עַל-שְׂכָרִי לִפְנֵיךָ כֹּל אֲשֶׁר-אֵינָנוּ נִקְדָּ וּטְלוֹא בְּעֵזִים וְחֹם בְּכִשְׂבִּים גָּנוֹב הוּא אֵתִי:

וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לֹא יְהִי כַדְבָּרֶךָ: וַיֹּאמֶר לָבָן לָבָן בְּרַם לִנִּי יְהִי כַפְתָּנֶמֶד:

וַיִּסַּר בְּיוֹם הַהוּא אֶת-הַתִּישְׂיָם הָעֶקְדִּים וְהַטְּלָאִים וְאֵת כָּל-הָעֵזִים הַנִּקְדָּוֹת וְהַטְּלָאֹת כֹּל אֲשֶׁר-לָבָן בּוֹ וְכָל-חֹם בְּכִשְׂבִּים וַיִּתֵּן בְּיַד-בָּנָיו:

(26) תנה את נשי וגו'. איני רוצה ללכת כי אם צרשות:
(27) נחשתי. מנחש הייתי, נסיתי בנחוש שלי שעל ידך צאה לי ברכה, כשצאת ללכת לא היו לי בנים, שנאמר והנה קהל צמח צאה עם הצאן, אפשר יש לו בנים והוא שולח צמח אצל הרועים, ועכשיו היו לו בנים, שנאמר וישמע את דברי צני לָבָן:
(28) נקבה שכרך. כמרגומו פריש אגרך:
(29) ואת אשר היה מקנך אתי. את חשבון מעוט מקנך שצא לידי מתחלה כמה היו:

36	And he set three days' journey betwixt himself and Jacob. And Jacob fed the rest of Laban's flocks.	וַיֵּשֶׁם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב רָעָה אֶת־צֹאן לָבָן הַנּוֹתָרָה:	וְשׁוּי מִהֶלֶד תִּלְתָּא יוֹמִין בֵּינוֹהִי וּבֵין יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב רָעִי יָת עָנָא דְלָבָן דְּאַשְׁתָּאֲרָא:
37	And Jacob took him rods of fresh poplar, and of the almond and of the plane-tree; and peeled white streaks in them, making the white appear which was in the rods.	וַיִּקַּח־לּוֹ יַעֲקֹב מִקֵּל לִבְנֵה לֶח וְלֹז וְעֶרְמוֹן וַיַּפְצֵל בָּהֶן פְּצָלוֹת לִבְנוֹת מִחֹשֶׁף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמִּקְלוֹת:	וַנְּסִיב לִיהּ יַעֲקֹב חֲטָרִין דְלָבָן רְטִיבִין וְדִלּוּז וְדִדְלוּב וְקִלְיָ בָהוֹן קִלְפִין חֲיִנְרִין קִלּוּף חֲיִנְר דְעַל חֲטָרִיא:
38	And he set the rods which he had peeled over against the flocks in the gutters in the watering-troughs where the flocks came to drink; and they conceived when they came to drink.	וַיִּצָּג אֶת־הַמִּקְלוֹת אֲשֶׁר פָּצַל בְּרִהָטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר תָּבֹאֵן הַצֹּאן לִשְׁתוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן וַיַּחֲמִנָה בְּבֹאֵן לִשְׁתוֹת:	וַדְעִין יָת חֲטָרִיא דְקִלְיָ בְרִטִיא אֲתֵר בֵּית שִׁקְיָא דְמִיאָ אֲתֵר דְאַתֵּן עָנָא לְמִשְׁתִּי לְקַבְּלָהוֹן דְעָנָא וּמִתְיַחֲמֵן בְּמִיתְיָהוֹן לְמִשְׁתִּי:
39	And the flocks conceived at the sight of the rods, and the flocks brought forth streaked, speckled, and spotted.	וַיַּחֲמִי הַצֹּאן אֶל־הַמִּקְלוֹת וַתֵּלֶדְן הַצֹּאן עֲקָדִים נֶקְדִּים וְטִלְאִים:	וַאֲתִיחֲמָא עָנָא בְּחֲטָרִיא וַיִּלְדִין עָנָא רְגוּלִין נְמוּרִין וְרִקּוּעִין:
40	And Jacob separated the lambs—he also set the faces of the flocks toward the streaked and all the dark in the flock of Laban—and put his own droves apart, and put them not unto Laban's flock.	וַהֲפָשִׁים הַפָּרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל־עֲקָד וְכָל־חֹים בְּצֹאן לָבָן וַיֵּשֶׁת־לּוֹ עֲדָרִים לְבָדּוֹ וְלֹא שָׂתָם עַל־צֹאן לָבָן:	וַאֲמַרְיָ אֶפְרַיִם יַעֲקֹב וַיִּהְיֶה בְּרִישׁ עָנָא כָּל דְּרִגּוּל וְכָל דְּשַׁחֲוִים בְּעָנָא דְלָבָן וְשׁוּי לִיהּ עֲדָרִין בְּלַחְדוּהִי וְלֹא עָרִיבּוּן עִם עָנָא דְלָבָן:

(30) לרגלי. עם רגלי, שציל ציאת רגלי צאת אלנך הצרכה (צ"ר עג, ח), כמו קעס קעס צרנליך (שמות יא, ח). קעס קעס צרנלי (שופטים ח, ה). הצאים עמי: גם אנכי לבית. לזורח ביתי, עכשיו אין עושין לזרכי אלף בני, וצריך (אני) להיות עושה גם אני עמם לסמכן, וזהו גס: (32) נקד. מנומר בצרבורות דקות כמו נקודות, פונטרי"א בלע"ז: טלוא. לשון טלואים, צרבורות רחבות: חום. שחום דומה לאדום רוש"י בלע"ז, לשון משנה, שחמתית ונמלאת לבנה, לענין התבואה: והיה שכרי. אותן שיוולדו מכאן ולהבא נקודים וטלואים בעזים ושחומים ככשנים יהיו שלי, ואותן שישנן עכשיו, הפרש מהם והפקידם ביד צניק, שלא תאמר לי על הנולדים מעתה, אלו היו שם מתחלה, ועוד, שלא תאמר לי על ידי הזכרים שהן נקודים וטלואים, תלדנה הנקבות דוגמתן מכאן ואילך: (33) וענתה בי וגו'. אם תחשדני שאני נוטל משלך כלום,

תענה צי צדקתי, כי תבוא צדקתי ותעיד על שכרי לפניך, שלא תמלא בעדרי כי אם נקודים וטלואים, וכל שתמלא בהן שאינו נקוד או טלוא או חום, בידוע שגנבתיו לך, ובגניבה הוא שרוי אללי: (34) הן. לשון קצלת דברים: לו יהי כדברך. הלוואי שתחפון בכך: (35) ויסר. לזן ציוס ההוא וגו': התישים. עזים זכרים: כל אשר לבן בו. כל אשר היתה בו צרבורות לבנות: ויתן. לזן ביד בניו: (36) הנותרות. הרעועות שבהן, החולות והעקרות שאינן אלא שירים, אותן מסר לו:

And it came to pass, whensoever the stronger of the flock did conceive, that Jacob laid the rods before the eyes of the flock in the gutters, that they might conceive among the rods:

וְהָיָה בְּכָל עֵדֶן דְּמִתְיַחְמֵן עֲנָא
מִבְּכֶרְתָּא וּמִשְׁוֵי יַעֲקֹב יֵת
חֲטָרְיָא לְעֵינֵי עֲנָא בְּרִשְׁיָא
לִחְמוּתָהוֹן בְּחֲטָרְיָא:

וְהָיָה בְּכָל-יָחִים הַצֵּאן
הַמִּקְשָׁרוֹת וְשֵׁם יַעֲקֹב אֶת-
הַמִּקְלוֹת לְעֵינֵי הַצֵּאן בְּרֹהֲטִים
לִיחֲמֹנָה בַּמִּקְלוֹת:

but when the flock were feeble, he put them not in; so the feebler were Laban's, and the stronger Jacob's.

וּבְלִקְשׁוֹת עֲנָא לָא מְשׁוּי
וְהוֹן לְקִישִׁא לְלָבָן וּבְכִירִיא
לִיעֶקֶב:

וּבְהַעֲטִיף הַצָּאן לֹא יִשִּׁים וְהָיָה
הָעֵטָפִים לְלֶכֶן וְהַקְשָׁרִים
לִיעֹקֵב:

And the man increased exceedingly,
and had large flocks, and
maid-servants and men-servants,
and camels and asses.

וַיִּתְּמִיף גְּבֵרָא לַחֲדָא לַחֲדָא
וַיְהִי לִיה עָאן סְגִיָאן וְאַמְתָּן
וְעֵבְדִין וְגַמְלִין וְחַמְרִין:

וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי-
לּוֹ צָאן רַבּוֹת וּשְׂפָחוֹת וַעֲבָדִים
וּגְמָלִים וַחֲמֹרִים:

And he heard the words of Laban's sons, saying: 'Jacob hath taken away all that was our father's; and of that which was our father's hath he gotten all this wealth.'

וּשְׁמַע יְת' פִּתְגָּמַי בְּנִי לְבָן
דְּאֲמָרִין נָסִיב יַעֲקֹב יְת' כָּל
דְּלֵאבֻנָּא וּמִדְּלֵאבֻנָּא קָנָא יְת'
כָּל נִכְסֵיָא תַּאֲלִין:

וַיִּשְׁמַע אֶת־דְּבָרֵי בְנֵי־לֶכָן
לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל־
אֲשֶׁר לְאֶבְיָנוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאֶבְיָנוּ
עָשָׂה אֶת כָּל־הַכְּפָר הַזֶּה:

And Jacob beheld the countenance of Laban, and, behold, it was not toward him as beforetime.

וַיִּחַזַּא יַעֲקֹב יֵת סִבְר אַפִּי לָבָן
וְהָא לִיתַנּוּן עֲמִיָּה כְּמֵאֲתַמְּלִי
וּמִדְקֻמוֹהִי :

וַיֵּרָא יַעֲקֹב אֶת־פָּנָיו לְבֶן וְהִנֵּה
אֵינָם עִמּוֹ כְּתִמּוֹל שְׁלֹשִׁים:

And the LORD said unto Jacob:
'Return unto the land of thy fathers,
and to thy kindred; and I will be
with thee.'

וַיֹּאמֶר יי לְיַעֲקֹב תוֹב לְאָרֶע
אֲבֹתְהָךְ וּלְיִלְדוֹתֶיךָ וַיְהִי
מִימֵרִי בְּסַעֲדָךְ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-יִצְחָק שׁוּב
אֶל-אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וְלִמְוֹלַדְתְּךָ
וְאֶתִיתָ עִמָּד:

And Jacob sent and called Rachel
and Leah to the field unto his flock,

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וְקָרָא לְרַחֵל
וּלְלֵאָה לַחֲקֹלָא לְוֹת עֲנִיָּה:

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה הַשְׂדֵּה אֶל-צֹאנֵי:

and said unto them: 'I see your father's countenance, that it is not toward me as beforetime; but the God of my father hath been with me.

וַיֹּאמֶר לְהוֹן חֲזִי אֲנִי יֵת סִבֵּר
אִפִּי אֲבִיכֹן אֲרִי לִיתְנִין עֲמִי
בְּמֵאֲתָמְלִי וּמִדְקֻמוֹתִי וְאַלְהִיָּה
דְּאֵבָא הוּהּ בְּסַעֲדִי:

וַיֹּאמֶר לָהֶן רְאֵה אֲנֹכִי אֶת־
פְּנֵי אֲבִיכֶן כִּי־אֵינְנוּ אֵלַי כְּתִמְלָה
שִׁלְשָׁם וְאֵלֹהֵי אֲבִי הִיּוֹת עִמָּדִי:

(37) מוקל לבנה. עץ הוא, ושמו לבנה, כמא דתימא, פסח
אלון ולקנה (הושע ד, יג), ואומר אני הוא שקורין טרימב"ל
סהוא לבן: לח. כשהוא רטוב: ולזו. ועוד לקח מקל
לזו, עץ שגדלין בו אגוזים דקים, קולדר"י בלע"ז: וערמון.
קסטנטי"ר בלע"ז: פצלות. קלופים קלופים, שהיה עושהו
מנומר: מחשף הלבן. גלוי לזון של מקל, כשהיה קולפו,
היה נראה ונגלה לזון שלו במקום הקלוף:
(38) ויצג. תרגומו ודעין, לשון תחיבה, ונעילה היא בלשון
זכר ונקבה כמ"ס הראב"ע:

(39) 'אל המקלות. אל מראות המקלות: עקודים.

משונים צמקום עקידתן, הם קרסולי ידיהם ורגליהם:
(40) והכשבים הפריד יעקב. הנולדים עקודים נקודים,

הצדיל והפריש לעמנו, ועשה אותן עדר עדר לצדו, והולך
 אחר העדר העקוד לפני האל, ופני האלן ההולכות אחריהם
 נופות אליהם, וזה שנאמר ויתן פני האלן אל עקוד, שהיו פני

6	And ye know that with all my power I have served your father.	וַאֲתָנָה יָדַעְתָּן כִּי בְּכָל-כֹּחִי וַאֲתִין יָדַעְתִּין אֲרִי בְּכָל חִילִי עֲבַדְתִּי אֶת אָבִיכֶן: פְּלַחִית יָת אָבוּכֶן:	6
7	And your father hath mocked me, and changed my wages ten times; but God suffered him not to hurt me.	וַאֲבִיכֶן הִתֵּל בִּי וְהִחֲלַף אֶת מִשְׁכָּרְתִּי עֶשְׂרֵת מָנִים וְלֹא-נָתַנּוּ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי: וַאֲבוּכֶן שָׂקַר בִּי וְאֲשַׁנִּי יָת אֲגָרִי עֶסֶר זְמַנִּין וְלֹא שִׁבְקִיה יי לֹאבֹאֶשָׁא עָמִי:	7
8	If he said thus: The speckled shall be thy wages; then all the flock bore speckled; and if he said thus: The streaked shall be thy wages; then bore all the flock streaked.	אִם-כֹּפֶה יֹאמֶר נִקְדִּים יִהְיֶה שְׂכָרְךָ וְיִלְדּוּ כָל-הַצֹּאן נִקְדִּים וְאִם-כֹּפֶה יֹאמֶר עֲקָדִים יִהְיֶה שְׂכָרְךָ וְיִלְדּוּ כָל-הַצֹּאן עֲקָדִים: אִם כְּדִין הָנָה אָמַר נְמוֹרִין יְהִי אֲגָרָה וְיִלְדּוּ כָל עֲנֹא נְמוֹרִין וְאִם כְּדִין הָנָה אָמַר רְגוּלִין יְהִי אֲגָרָה וְיִלְדּוּ כָל עֲנֹא רְגוּלִין:	8
9	Thus God hath taken away the cattle of your father, and given them to me.	וַיִּצַּל אֱלֹהִים אֶת-מִקְנֵה אָבִיכֶם וַיִּתֵּן-לִי: וַאֲפָרַיִשׁ יי מִן בְּעִירָא דְאָבוּכֶן וַיִּהְבֵּ לִי:	9
10	And it came to pass at the time that the flock conceived, that I lifted up mine eyes, and saw in a dream, and, behold, the he-goats which leaped upon the flock were streaked, speckled, and grizzled.	וַיְהִי בְּעֵת יִחַם הַצֹּאן וְאִשָּׁא עֵינַי וַאֲרֹא בַּחֲלוֹם וַהֲנֵה הֶעֱתִידִים הָעֲלִים עַל-הַצֹּאן עֲקָדִים וְנִקְדִּים וּבְרָדִים: וַהֲנֵה תִישָׂא דְסֻלְקִין עַל עֲנֹא רְגוּלִין נְמוֹרִין וּפְצִיחִין:	10
11	And the angel of God said unto me in the dream: Jacob; and I said: Here am I.	וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאָךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וַאֲמַר הֲנִנִּי: וַאֲמַר לִי מַלְאָכָא דִּי בַּחֲלֵמָא יַעֲקֹב וַאֲמַרְתִּי הֵאֱנָא:	11
12	And he said: Lift up now thine eyes, and see, all the he-goats which leap upon the flock are streaked, speckled, and grizzled; for I have seen all that Laban doeth unto thee.	וַיֹּאמֶר שְׂא-נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָל-הֶעֱתִידִים הָעֲלִים עַל-הַצֹּאן עֲקָדִים נִקְדִּים וּבְרָדִים כִּי רָאִיתִי אֶת כָּל-אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָּךְ: וַאֲמַר זָקוּף כְּעַן עֵינֶךָ וַחֲזִי כָל תִּישָׂא דְסֻלְקִין עַל עֲנֹא רְגוּלִין נְמוֹרִין וּפְצִיחִין אֲרִי גְלִי שְׂדָמִי יָת כָּל דְּלָבָן עֹבִיד לָךְ:	12
13	I am the God of Beth-el, where thou didst anoint a pillar, where thou didst vow a vow unto Me. Now arise, get thee out from this land, and return unto the land of thy nativity.'	אֲנִי אֱלֹהָא דְאֶתְגִּילְתִּי עֲלֶיךָ בְּבֵית אֵל דְּמִשְׁחָתָא תַּמָּן קָמָא דְשִׁימָתָא שְׂדָמִי תַּמָּן קָיָם כְּעַן קוּם פּוּק מִן אֶרֶעָא הָדָא וְתוּב הִזְאת וְשׁוּב אֶל-אֶרֶץ מוֹלָדְתְּךָ: אֲנֹכִי אֱלֹהֵי בֵּית-אֵל אֲשֶׁר מִשַּׁחַת שֵׁם מִצְבֶּה אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי שֵׁם נָדַר עָתָה קוּם צֵא מִן-הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל-אֶרֶץ מוֹלָדְתְּךָ:	13

(43) צאן רבות. פרות ורצות משאר לאן; ושפחות ועבדים. מוכר לאנו דדמיס יקרים, ולוקח לו כל אלה:
(1) עשה. כנס, כמו ויעש סיל ויך את עמלק (שמואל-א יד, מח):

14	And Rachel and Leah answered and said unto him: 'Is there yet any portion or inheritance for us in our father's house?	וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמְרֶנָּה לוֹ הָעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבוֹנֵנוּ:	14
15	Are we not accounted by him strangers? for he hath sold us, and hath also quite devoured our price.	הֲלוֹא נִכְרִיּוֹת נִחְשָׁבְנוּ לוֹ כִּי מִכְרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם-אֶכּוֹל אֶת-כֶּסֶּפֵּנוּ:	15
16	For all the riches which God hath taken away from our father, that is ours and our children's. Now then, whatsoever God hath said unto thee, do.'	כִּי כָל-הָעֶשֶׂר אֲשֶׁר הֵצִיל אֱלֹהִים מֵאֲבוֹנֵנוּ לָנוּ הוּא וּלְבָנֵינוּ וְעַתָּה כָּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלַיךְ עֲשֵׂה:	16
17	Then Jacob rose up, and set his sons and his wives upon the camels;	וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיֵּשֶׂא אֶת-בָּנָיו וְאֶת-נָשָׁיו עַל-הַגְּמָלִים:	ששי 17
18	and he carried away all his cattle, and all his substance which he had gathered, the cattle of his getting, which he had gathered in Paddan-aram, to go to Isaac his father unto the land of Canaan.	וַיִּנְתֵּן אֶת-כָּל-מִקְנֵהוּ וְאֶת-כָּל-רֶכֶשׁוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ מִקְנֵה קַנְיָנֹו אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפָדֵן אֲרָם לְבֹא אֶל-יִצְחָק אָבִיו אֶרֶצָה כְּנָעַן:	18
19	Now Laban was gone to shear his sheep. And Rachel stole the teraphim that were her father's.	וּלְבָן הָלַךְ לִגְזֹז אֶת-צֹאֲנוֹ וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת-הַתֵּרָפִים אֲשֶׁר לְאֵבֶיהָ:	19
20	And Jacob outwitted Laban the Aramean, in that he told him not that he fled.	וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת-לֵב לְבָן וְכִסִּי יַעֲקֹב מִן לְבָן אֲרָמֵי הָאֲרָמִי עַל-בְּלִי הַגִּיד לוֹ כִּי בָרַח הוּא:	20

(3) שוב אל ארץ אבותיך. ושם יהיה עמך, אזל בעודך מחובר לטמא, אי אפשר להשרות שכינתי עליך:
(4) ויקרא לרחל וללאה. לרחל תחלה ואחר כך ללאה, שהיא היתה עקרת הבית, ששצילה נזווג יעקב עם לבן, ואף בניה של לאה מודים בדבר, שהרי בועז וזית דינו משצט יהודה אומרים, כְּרָחַל וְכָלָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׁפִיטָהּ וְגו', הקדימו רחל ללאה:
(7) עשרת מנים. אין מונים פחות מעשרה: מנים. לשון סכום כלל השצון, והן עשריות, למדנו שהחליף תנאו מאה פעמים:
(10) והנה העתודים. אף על פי שהצדילים לבן כולם שלא יתעצרו הנאן דוגמתן, היו המלאכים מציאין אותן מעדר המסור ציד בני לבן, לעדר שציד יעקב (צ"ר עג, יד):
וברדים. תרגומו ופזיחין, פייש"ר צלע"ז, חוט של לבן מקיף את גופו סביב, וחצבורות שלו פתוחה ומפולשת מזו אל זו, (ס"א מן אל זן), ואין לי להציא עד מן המקרא:
(13) האל בית אל. כמו אל בית אל, ה"א יתירה, ודרך מקראות לדבר כן, כמו כי אֶסֶס בָּאִים אֶל הָאֶרֶץ קָנָעַן (צמדצר לד, ז): משחת שם. לשון רצוי וגדולה כשנמשח למלכות, כך ויצק שָׁמֶן על ראשה להיות משוחה למזבח: אשר נדרת ל'. וצריך אתה לשלמו, שאמרת יְהִיָּה בֵּית אֱלֹהִים, שתקריב שם קרבנות:
(14) העוד לבן. למה נתעכב על ידך מלשוב, כלום אנו מיחלות לירש מנכסי אבינו כלום צין הזכרים:
(15) הלווא נכריות נחשבנו לו. אפילו בשעה שדרך בני אדם לתת נדוניא לבנותיו בשעת נשואין, נהג עמנו כנכריות כי מכרנו לך (שעצדת אותם צנו י"ד שנה ולא נתננו לך אלא) בשכר הפעולה: את כספנו. שעכצ דמי שכר פעולתך:

21	So he fled with all that he had; and he rose up, and passed over the River, and set his face toward the mountain of Gilead.	וַיִּבָּרַח הוּא וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת-הַנָּהָר וַיִּשֶׂם אֶת-פָּנָיו הָרַת הַגִּלְעָד:	וַאֲזַל הוּא וְכָל דְּלִיָּהּ וְקָם וַעֲבָר יֵת פָּרָת וְשׁוּי יֵת אַפְוֵהִי לְטוֹרָא דְּגִלְעָד:
22	And it was told Laban on the third day that Jacob was fled.	וַיִּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב:	וְאַתְחֲנָא לְלָבָן בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה אַרִי אֲזַל יַעֲקֹב:
23	And he took his brethren with him, and pursued after him seven days' journey; and he overtook him in the mountain of Gilead.	וַיִּקַּח אֶת-אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיִּדְּבֹק אֹתוֹ בְּהָר הַגִּלְעָד:	וַדְּבַר יֵת אַחוּהִי עִמִּיהּ וַיִּרְדֹּף בְּתִירוּהִי מִהֶלֶךְ שִׁבְעָא יוֹמִין וַאֲדָבִיק יִתִּיהּ בְּטוֹרָא דְּגִלְעָד:
24	And God came to Laban the Aramean in a dream of the night, and said unto him: 'Take heed to thyself that thou speak not to Jacob either good or bad.'	וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל-לָבָן הָאֲרָמִי בַחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הַשְׁמַר לָךְ פֶּן-תִּדְבֹּר עִם-יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד-רָע:	וְאַתָּא מִימַר מִן קָדָם יְיָ לֵית לָבָן אַרְמָאָה בְּחֻלְמָא דְּלִילָא וַאֲמַר לִיהּ אַסְתָּמַר לָךְ דְּלָמָא תַּמְלִיל עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד בִּישׁ:
25	And Laban came up with Jacob. Now Jacob had pitched his tent in the mountain; and Laban with his brethren pitched in the mountain of Gilead.	וַיֵּשֶׁג לָבָן אֶת-יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב תַקַּע אֶת-אָהֳלוֹ בְּהָר וּלָבָן תַקַּע אֶת-אָהֳיוֹ בְּהָר הַגִּלְעָד:	וְאַדְבִּיק לָבָן יֵת יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב פָּרַס יֵת מִשְׁכְּנֵיהּ בְּטוֹרָא וּלָבָן אֲשָׁרֵי יֵת אַחוּהִי בְּטוֹרָא דְּגִלְעָד:
26	And Laban said to Jacob: 'What hast thou done, that thou hast outwitted me, and carried away my daughters as though captives of the sword?'	וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב מָה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת-לִבְבִי וַתַּנְהֵג אֶת-בָּנֹתַי כְּשִׁבְיוֹת חָרָב:	וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב מָה עֲבַדְתָּא וְכִסִּיתָא מִנִּי וַדְּבַרְתָּ יֵת בָּנֹתַי כְּשִׁבְיוֹת חָרָב:
27	Wherefore didst thou flee secretly, and outwit me; and didst not tell me, that I might have sent thee away with mirth and with songs, with tabret and with harp;	לָמָּה נִחַבְתָּא לְבָרַח וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא-הִגַּדְתָּ לִּי וְאַשְׁלַחְתָּ בְּשִׁמְחָה וּבְשָׂרִים בְּתָר וּבְכִנּוֹר:	לָמָּה אַסְתָּמַרְתָּא לְמִיּוֹזַל וְכִסִּיתָא מִנִּי וְלֹא חֲוִית לִּי וְשַׁלַּחְתָּךְ פֶּן בְּחֻדָּא וּבְתִשְׁבָּחַן בְּתוּפִין וּבְכִנָּרִין:
28	and didst not suffer me to kiss my sons and my daughters? now hast thou done foolishly.	וְלֹא נִשְׁתָּנִּי לְנִשֵּׁק לְבָנִי וּלְבָנֹתַי עַתָּה הִסְפַּלְתָּ עֲשׂוֹ: וְלִבְנֹתַי עַתָּה הִסְפַּלְתָּ עֲשׂוֹ:	וְלֹא שְׁבַקְתָּנִי לְנִשְׁקָא לְבָנִי וּלְבָנֹתַי כֶּעַן אַסְפִּילְתָּא לְמַעַבַּד:

(16) כי כל העשר. כי זה משמש כלשון אלא, כלומר משל אצינו אין לנו כלום, אלא מה שהציל הקצ"ה מאצינו, שלנו הוא: הציל. לשון הפריש, וכן כל לשון הלאה שצמקרא לשון הפרשה, שמפרישו מן הרעה ומן האויב: (17) את בניו ואת נשיו. הקדים זכרים לנקבות, ועשו (19) לגזוז את צאנו. שנתן ציד בניו דרך שלשת ימים צינו וצני יעקב: ותגנב רחל את התרפים. להפריש את אציה מעבודת אלילים נמכוונה (צ"ר עד, ה): (22) ביום השלישי. שהרי דרך שלשת ימים היה צנייהם:

<p>29 It is in the power of my hand to do you hurt; but the God of your father spoke unto me yesternight, saying: 'Take heed to thyself that thou speak not to Jacob either good or bad.</p>	<p>אֵת חֵילָא בִּידִי לְמַעַבְדַּ עֲמֹכּוֹן בִּישָׁא וְאַלְהָא דְאַבְרָם בְּרַמְשָׁא אָמַר לִי לְמִימַר אֶסְתָּמַר לְךָ מִלְמַלְלָא עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד רָע:</p>	<p>29 יֵשׁ-לְאֵל יָדַי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וְאַל־הִי אֲבִיכֶם אָמַשׁ אָמַר אֵלַי לֹא־אֲמַר הַשְׁמַר לְךָ מִדְּבַר עִם-יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד-רָע:</p>
<p>30 And now that thou art surely gone, because thou sore longest after thy father's house, wherefore hast thou stolen my gods?'</p>	<p>וְכַעַן מִיּוֹל אֲזַלְתָּא אַרִי חֲמִידָא חֲמִידָא לְבֵית אַבְרָם לְמָא נְסִיבְתָּא יָת דְּחִלְתִּי:</p>	<p>30 וְעַתָּה הֲלָךְ הִלַכְתָּ כִּי-נִכְסְךָ נִכְסַּפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ לְמָה גִנַּבְתָּ אֶת-אֱלֹהֵי:</p>
<p>31 And Jacob answered and said to Laban: 'Because I was afraid; for I said: Lest thou shouldst take thy daughters from me by force.</p>	<p>וְאֶתִּיב יַעֲקֹב וְאָמַר לְלָבָן אַרִי דְּחִילִית אַרִי אֲמַרִית דְּלִמָּא תִּינוֹס יָת בְּנוֹתַי מִנִּי:</p>	<p>31 וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי יִרְאֵתִי כִּי אֲמַרְתִּי פֶן-תִּגְזֹל אֶת-בְּנוֹתַי מִעֵמִי:</p>
<p>32 With whomsoever thou findest thy gods, he shall not live; before our brethren discern thou what is thine with me, and take it to thee.'—For Jacob knew not that Rachel had stolen them.—</p>	<p>אַתְר דְּתַשְׁכַּח יָת דְּחִלְתָּךְ לֹא יִתְחַיִּים קָדָם אַחְנָא אֲשַׁתְמוּדַע לְךָ מָא דַּעֲמִי וְסָב לְךָ וְלֹא יָדַע יַעֲקֹב אַרִי רְחֵל נְסִיבְתָּנוּ:</p>	<p>32 עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת-אֱלֹהֶיךָ לֹא יַחֲיֶה נֶגֶד אֲחֵינוּ הַכֹּרֶלְךָ מָה עֲמָדִי וְקַח-לְךָ וְלֹא-יָדַע יַעֲקֹב כִּי רְחֵל גִּנַּבְתֶּם:</p>
<p>33 And Laban went into Jacob's tent, and into Leah's tent, and into the tent of the two maid-servants; but he found them not. And he went out of Leah's tent, and entered into Rachel's tent.</p>	<p>וְעָל לָבָן בְּמִשְׁכְּנֵי דִּיעֲקֹב וּבְמִשְׁכְּנֵי דְלֵאָה וּבְמִשְׁכְּנֵי דְתַרְתִּין לְחִינְתָּא וְלֹא אֲשַׁכַּח וַנִּפְק מִמִּשְׁכְּנֵי דְלֵאָה וְעָל בְּמִשְׁכְּנֵי דְרְחֵל:</p>	<p>33 וַיָּבֹא לָבָן בְּאֹהֶל יַעֲקֹב וּבְאֹהֶל לֵאָה וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי הָאֲמָהוֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רְחֵל:</p>
<p>34 Now Rachel had taken the teraphim, and put them in the saddle of the camel, and sat upon them. And Laban felt about all the tent, but found them not.</p>	<p>וְרְחֵל לָקְחָה אֶת-הַתְּרָפִים וַתִּשְׁמֶם בְּכַר הַגִּמְלָה וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיִּמְשֹׁשׁ לָבָן אֶת-כָּל-הָאֹהֶל וְלֹא מָצָא:</p>	<p>34 וְרָחֵל לָקְחָה אֶת-הַתְּרָפִים וַתִּשְׁמֶם בְּכַר הַגִּמְלָה וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיִּמְשֹׁשׁ לָבָן אֶת-כָּל-הָאֹהֶל וְלֹא מָצָא:</p>

- (23) את אחיו. קרוציו: דרך שבעת ימים. כל אומן ג' ימים שהלך המגיד להגיד ללזן הלך יעקב לדרכו, נמצא יעקב רחוק מלזן ששה ימים, ובשביעי השיגו לזן, למדנו שכל מה שהלך יעקב צדעה ימים, הלך לזן ציוס אחד, (שנאמר וירדוף אחרי דרך שבעת ימים, ולא נאמר וירדוף אחרי שבעת ימים):
- (24) משוב עד רע. כל טובתן של רשעים רעה היא אלל הסדיקים (יבמות קג):
- (26) כשבויות חרב. כל חיל הצא למלחמה קרוי חרב:
- (27) ותגנב אחי. גנבת את דעתי:
- (29) יש לאל ידי. יש כח וחיל בידי לעשות עמכם רע. וכל אל שהוא לשון קדש, על שם עזוז ורוצ אונים הוא:
- (30) נכספתה. חמדת, והרצה יש צמקרא נקספה וגם פלסה נפשי (תהלים פד, ג), למעשה ידיו תכסף (איוב יד, טו):

35 And she said to her father: 'Let not my lord be angry that I cannot rise up before thee; for the manner of women is upon me.' And he searched, but found not the teraphim.	וַתֹּאמֶר אֶל-אָבִיהָ אֶל-יִחְזָק בְּעֵינַי אֲדֹנָי כִּי לֹא אוֹכֵל לָקוּם מִפְּנֵיךָ כִּי-דָרְדָּךְ נָשִׁים לִי וַיִּחְפֹּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת-הַתְּרָפִים: צִלְמִנָּי:	35 וַתֹּאמֶר אֶל-אָבִיהָ אֶל-יִחְזָק בְּעֵינַי אֲדֹנָי כִּי לֹא אוֹכֵל לָקוּם מִפְּנֵיךָ כִּי-דָרְדָּךְ נָשִׁים לִי וַיִּחְפֹּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת-הַתְּרָפִים: צִלְמִנָּי:
36 And Jacob was wroth, and strove with Laban. And Jacob answered and said to Laban: 'What is my trespass? what is my sin, that thou hast hotly pursued after me?	וַיַּחֲזֹק לִיעֲקֹב וַיִּרְבַּב בְּלָבָן וַיַּעֲזֹב וַיֵּעָזֵב וַיֹּאמֶר לְלָבָן מָה חֹזְבִי מָה סוֹרְחָנִי אֲרִי רֹדֶפְתָּא בְּתָרִי:	36 וַיַּחֲזֹק לִיעֲקֹב וַיִּרְבַּב בְּלָבָן וַיַּעֲזֹב וַיֵּעָזֵב וַיֹּאמֶר לְלָבָן מָה חֹזְבִי מָה סוֹרְחָנִי אֲרִי רֹדֶפְתָּא בְּתָרִי:
37 Whereas thou hast felt about all my stuff, what hast thou found of all thy household stuff? Set it here before my brethren and thy brethren, that they may judge betwixt us two.	אֲרִי מִשִּׁישְׁתָּא יֵת כָּל מִנִּי מָה אֲשַׁכְחָתָא מִכָּל מִנִּי בֵיתְךָ שׁו חָקָא קָדָם אַחִי וְאַחַד וַיִּכְחוּן בֵּין תְּרוּנָא:	37 כִּי-מִשְׁשַׁת אֶת-כָּל-כְּלִי מִה- מִצְאָתָא מִכָּל כְּלִי-בֵיתְךָ שִׁים כֹּה נִגַּד אַחִי וְאַחִיךָ וַיִּכְחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ:
38 These twenty years have I been with thee; thy ewes and thy she-goats have not cast their young, and the rams of thy flocks have I not eaten.	דִּנן עֲסָרִין שָׁנִין אָנָּה עִמָּךְ רַחֲלִיךָ וְעִזֶּיךָ לֹא אֲתַכִּילוּ וְדַכְרֵי עִזֶּךָ לֹא אָכַלִית:	38 זֶה עֲשָׂרִים שָׁנָה אֲנֹכִי עִמָּךְ רַחֲלִיךָ וְעִזֶּיךָ לֹא שָׁכְלוּ וְאִילִי צֹאנְךָ לֹא אָכַלְתִּי:
39 That which was torn of beasts I brought not unto thee; I bore the loss of it; of my hand didst thou require it, whether stolen by day or stolen by night.	דְּתַכִּירָא לֹא אִיתִיתִי לָךְ דְּחֹת שְׁגִיא מִמִּנְיָא מִנִּי אֵת בְּעִי לָה נִטְרִית בִּימָמָא וְנִטְרִית בְּלֵילִיא:	39 טְרַפָּה לֹא-הִבֵּאתִי אֵלֶיךָ אֲנֹכִי אֲחַטָּנָה מִיָּדִי תִבְקַשְׁנָה גִּנְבָתִי יוֹם וּגְנָבְתִי לַיְלָה:
40 Thus I was: in the day the drought consumed me, and the frost by night; and my sleep fled from mine eyes.	הָיִיתִי בַּיּוֹם אֲכַלְנִי חֶרֶב וְקָרַח בְּלַיְלָה וַתִּגַּד שְׁנֵתִי מֵעֵינַי: וְנִדַּת שִׁנְתִּי מֵעֵינַי:	40 הָיִיתִי בַּיּוֹם אֲכַלְנִי חֶרֶב וְקָרַח בְּלַיְלָה וַתִּגַּד שְׁנֵתִי מֵעֵינַי:
41 These twenty years have I been in thy house: I served thee fourteen years for thy two daughters, and six years for thy flock; and thou hast changed my wages ten times.	דִּנן לִי עֲסָרִין שָׁנִין בְּבֵיתְךָ פְּלַחְתִּיךָ אַרְבַּע עֲסָרִי שָׁנִין בְּתַרְתִּין בְּנִתְךָ וְשֵׁתִי שָׁנִין בְּעִזֶּךָ וְאֲשִׁנְיָתָא יֵת אֲגָרִי עֶסֶר זְמַנִּין:	41 זֶה-לִּי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ עַבְדְּתִיךָ אַרְבַּע-עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּשֵׁתִי בְנִתְךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנְךָ וַתַּחֲלֵף אֶת-מִשְׁכָּרְתִּי עֶשְׂרֵת מָנִים:

(31) כי יראתי וגו'. השיצו על ראשון ראשון, שאמר לו (34) בכר הגמל. לשון כרים וכסתות, כתרומתו צעזיטא ותנהג את צמותי וגו'.
 (32) לא יחיה. ומאותה קללה מתה רחל בדרך (צ"ר עד, הקיפוח צעזיטין, והן עזיטין גמלים, צס"טו צלע"ו).
 (ט): מה עמדי. משלך:
 (33) באהל יעקב. הוא אהל רחל, שהיה יעקב תדיר אצלה, וכן הוא אומר צגן רחל אשת יעקב, וצוולן לא נאמר אשת יעקב:
 ויבא באהל רחל. כשיצא מאהל לאה חזר לו לאהל רחל קודם שחפש צאהל האמהות (ס"א השפחות), וכל כך למה, לפי שהיה מכיר בה שהיא משמשנית:

Except the God of my father, the God of Abraham, and the Fear of Isaac, had been on my side, surely now hadst thou sent me away empty. God hath seen mine affliction and the labour of my hands, and gave judgment yesternight.⁷

And Laban answered and said unto Jacob: "The daughters are my daughters, and the children are my children, and the flocks are my flocks, and all that thou seest is mine; and what can I do this day for these my daughters, or for their children whom they have borne?"

And now come, let us make a covenant, I and thou; and let it be for a witness between me and thee.⁸

And Jacob took a stone, and set it up for a pillar.

And Jacob said unto his brethren: "Gather stones"; and they took stones, and made a heap. And they did eat there by the heap.

And Laban called it Jegar-sahadutha; but Jacob called it Galeed.

And Laban said: "This heap is witness between me and thee this day." Therefore was the name of it called Galeed;

and Mizpah, for he said: "The LORD watch between me and thee, when we are absent one from another."

אלו לא פון אלהיה דאבא אלהיה דאברהם ודדחיל ליה יצחק הנה בסעדי ארי כען ריקן שלחתני ית עמלי וית ליאות ידי גלי קדם יי ואיכח ברמשא:

ואתיב לבן ואמר ליעקב בנות בנותי ובנים בניי וענא עני וכל דאת חזי דילי הוא ולבנותי מא אעביד לאלין יומא דין או לבניהון דילידא:

וכען איתא נגזר קיים אנא ואתא ויהי לסהיד בינא ובינך:

ונסיב יעקב אבנא וזקפה קמא:

ואמר יעקב לאחיו לקטו אבנין ונסיבו אבנין ועבדו דגורא ואכלו תמן על דגורא:

וקרא ליה לבן יגר סהדותא ויעקב קרא ליה גלעד:

ואמר לבן דגורא הדין סהיד בינא ובינך יומא דין על בן קרא שמה גלעד:

וסכותא דאמר ייסד מימרא דיי בינא ובינך ארי נתפסי גבר מחבריה:

לולי אלהי אבי אלהי אברהם ופחד יצחק היה לי כי עתה ריקם שלחתני את-ענאי ואת-יגיע כפי ראה אלהים ויוכח אמש:

ויען לבן ויאמר אל-יעקב הבנות בנותי והבנים בניי והצאן צאני וכל אשר-אתה ראה לי-הוא ולבנותי מה-אעשה לאלה היום או לבניהן אשר ילדו:

ועתה לכה נכרתה ברית אני ואתה והיה לעד ביני ובינך:

ויקח יעקב אבן וירימה מזבחה:

ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים ויקחו אבנים ויעשו-גל ויאכלו שם על-הגל:

ויקרא-לו לבן יגר שְׁהִדוּתָא ויעקב קרא לו גִּלְעָד:

ויאמר לבן הגל הזה עד ביני ובינך היום על-בן קרא-שמו גלעד:

והמצפה אשר אמר יצחק יהיה ביני ובינך כי נסתר איש מרעהו:

(37) וויכחו. ויצררו עס מי הדין, אפרוצי"ר בלע"ז:

(38) לא שכלו. לא הפילו עיצורם, כמו קסם מפיל (הושע ט, יד). תפלט פרתו ולא תשכל (איוב כא, י): ואילי צאנך. איש (במדבר לא, מט), תרגומו ולא שגא: גנבתי יום וגנבתי לילה. גנובת יום או גנובת לילה הכל שלמתי: גנבתי. כמו רצתי בגוים שקרתי במדינות (איכה א, א), מלאתי משפט (ישעיה א, כא), אהבתי לדוש (הושע י, יא):

(40) אכלני חרב. לשון אש אוכלת: וקרח. כמו משליך קרחו (תהלים קמז, יז), תרגומו גלידא: שנת. לשון שינה:

(41) ותחלף את משכרתי. היית משנה תנאי שצינינו,

מנקוד לטולא, ומעקודים לצרודים:

(42) ופחד יצחק. לא רצה לומר אלהי יצחק, שאין הקב"ה

מיוחד שמו על הצדיקים בחייהם, ואף על פי שאמר לו בלאתו

צמצא שבע חני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק, בשביל

שכהו עניו והרי הוא כמת, ויעקב נתיירא לומר ואלהי, ואמר

ופחד: ויוכח. לשון מוכחה הוא, ולא לשון הוכחה הוא:

50	If thou shalt afflict my daughters, and if thou shalt take wives beside my daughters, no man being with us; see, God is witness betwixt me and thee.'	אם תעני ית בנתי ואם תסב נשין על בנתי לית אנש עמנא חזי מימרא דיי סהיד בינא ובינך:	אם תענה את-בנתי ואם-תקח נשים על-בנתי אין איש עמנו ראה אלהים עד ביני ובינך:
51	And Laban said to Jacob: 'Behold this heap, and behold the pillar, which I have set up betwixt me and thee.	ואמר לבן ליעקב הנה הגל הנה והנה המצבה אשר יריתי ביני ובינך:	ואמר לבן ליעקב הנה הגל הנה והנה המצבה אשר יריתי ביני ובינך:
52	This heap be witness, and the pillar be witness, that I will not pass over this heap to thee, and that thou shalt not pass over this heap and this pillar unto me, for harm.	סהיד הגל וסהיד קמתא אם אנא לא אעבר לתוך ית דגורא הדין ואם את לא תעבר לתתי ית דגורא הדין וית קמתא הדין לבישו:	עד הגל הנה ועדה המצבה אם-אני לא-אעבר אליך את-הגל הנה ואם-אתה לא-תעבר אלי את-הגל הנה ואת-המצבה הזאת לרעה:
53	The God of Abraham, and the God of Nahor, the God of their father, judge betwixt us.' And Jacob swore by the Fear of his father Isaac.	אלהיה דאברהם ואלהיה דנחור ידינו בינא אלהא דאבוהון וקיים יעקב בדדחיל ליה אבוהי יצחק:	אלהי אברהם ואלהי נחור ישפטו בינינו אלהי אביהם וישבע יעקב בפחד אביו יצחק:
54	And Jacob offered a sacrifice in the mountain, and called his brethren to eat bread; and they did eat bread, and tarried all night in the mountain.	ונכס יעקב נכסתא בטורא וקרא לאחוזי למיכל לחמא ואכלו לחמא וכתו בטורא:	ויזבח יעקב זבח בָהָר ויקרא לאחיו לאכל-לחם ויאכלו לחם ויוליכו בָהָר:
XXXII	And Laban arose early in the morning, kissed his sons and daughters, and blessed them; and then Laban went and returned to his place.	ואקדים לבן בצפרא ונשיק לבנוהי ולבנותיה וברך יתהון ואזל ותב לבן לאתריה:	וישכם לבן בפקר וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם וילך וישב לבן למקמו:
2	And Jacob went on his way, and the angels of God met him.	ויעקב אזל לאורחיה וערעו ביה מלאכיא דיי:	ויעקב הלך לדרכו ויפגועו-בו מלאכי אלהים:
3	And Jacob said when he saw them: 'This is God's camp.' And he called the name of that place Mahanaim.	ואמר יעקב כד חזנון משרי מן קדם יי דא וקרא שמה דאתרא ההוא מחנים:	ויאמר יעקב פאשר ראם מחנה אלהים זה ויקרא שם-המקום ההוא מחנים: (פ)

- (44) והיה לעד. הקצ"ה;
 (46) לאחיו. הם בניו (צ"ר עד, יג), שהיו לו אחים, נגשים אליו ללרה ולמלחמה;
 (47) יגר שהדותא. תרגומו של גלעד: גלעד. גלעד:
 (49) והמצפה אשר אמר וגו'. והמצפה אשר צהר הגלעד, וכמו שנאמר ויעבר את מצפה גלעד (שופטים יא, כט), ולמה נקרא שמה מצפה, לפי שאמר כל אחד מהם לחצרו, ינף ה' ביני ובינך אם תעזור את הצרית: כי נסתר. ולא נראה איש את

The Haftara is Hosea 12:13 - 14:10 on page ?? Sepharadim read Hosea 11:7 - 12:12.

4	And Jacob sent messengers before him to Esau his brother unto the land of Seir, the field of Edom.	וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לִפְנֵי אֶלְעָשָׂו עֲשׂוֹ אָחוּי אֶרְצָה שִׁעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם:	וישלח
5	And he commanded them, saying: 'Thus shall ye say unto my lord Esau: Thus saith thy servant Jacob: I have sojourned with Laban, and stayed until now.	וַיֹּצֵא אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדֹנִי לַעֲשׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עַם-לָבָן גִּרְתִּי וְאַחֲרָיָה עַתָּה:	ל
6	And I have oxen, and asses and flocks, and men-servants and maid-servants; and I have sent to tell my lord, that I may find favour in thy sight.'	וַיְהִי-לִי שׂוֹר וַחֲמֹר צֹאן וְעַבְדִּי וְשִׁפְחָה וְאִשְׁלֵחָה לְהַגִּיד לְאֲדֹנִי לְמַצְאֹתִי בְעֵינֶיךָ:	6
7	And the messengers returned to Jacob, saying: 'We came to thy brother Esau, and moreover he cometh to meet thee, and four hundred men with him.'	וַיָּשָׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל-יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל-אָחִיךָ אֶל-עֲשׂו וְגַם הִלָּךְ לְקִרְאָתְךָ וְאַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ:	לוי
8	Then Jacob was greatly afraid and was distressed. And he divided the people that was with him, and the flocks, and the herds, and the camels, into two camps.	וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיִּצָּר לוֹ וַיַּחַץ אֶת-הָעָם אֲשֶׁר-אִתּוֹ וְאֶת-הַבָּקָר וְהַגְּמָלִים לִשְׁנֵי מַחֲנֹת:	8
9	And he said: 'If Esau come to the one camp, and smite it, then the camp which is left shall escape.'	וַיֹּאמֶר אִם-יָבוֹא עֲשׂו אֶל-הַמַּחֲנֶה הָאֶחָד וְהִכּוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לְפָלִיטָה:	9

- (52) אם אני. הרי אם משמש כלשון אשר, כמו עד אם דצקתי (3) מחננים. שמי מחנות, של חוצה לארץ שבאו עמו עד כאן. (4) וישלח יעקב מלאכים. מלאכים ממש (3"ר עה, י. תנחומא וישלח): ארצה שעיר. כל חיצה שזריכה למ"ד בתחלתה העיל לה הכחז ה"א בסופה:
- (53) אלהי אברהם. קדש (שס טו): ואלהי נחור. חול: (54) ויזבח יעקב זבח. שחט צהמות למשה: לאחיו. לזוהציו שעס לזן: לאכל לחם. כל דצר מאכל קרוי לחם, כמו עזד לקס רב (דניאל ה, א), נשחיתה עץ צלחמו (ירמיה יא, יט): (2) ויפגעו בו מלאכי אלהים. מלאכים של ארץ ישראל

10	<p>And Jacob said: 'O God of my father Abraham, and God of my father Isaac, O LORD, who saidst unto me: Return unto thy country, and to thy kindred, and I will do thee good;</p>	<p>וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אֲבֹרָהִם וְאֱלֹהֵי יִצְחָק יְהוָה הָאֵלֹהִים אֲלֵי שׁוֹב לְאֶרֶץ עֵמֶק וּלְמוֹלֶדֶתְךָ וְאִשְׁיְכָה עִמָּךְ:</p>	<p>ישראל</p>
11	<p>I am not worthy of all the mercies, and of all the truth, which Thou hast shown unto Thy servant; for with my staff I passed over this Jordan; and now I am become two camps.</p>	<p>קָטַנְתִּי מִכָּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הָאֱמֻנָה אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדְּךָ כִּי בְמִקְלִי עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הֵייתִי לִשְׁנֵי מַחֲנֹת:</p>	<p>11</p>
12	<p>Deliver me, I pray Thee, from the hand of my brother, from the hand of Esau; for I fear him, lest he come and smite me, the mother with the children.</p>	<p>הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרָא אֲנֹכִי אֹתוֹ פֶּן־יָבוֹא וְהָפְנִי אִם־עַל־בָּנָיִם:</p>	<p>12</p>
13	<p>And Thou saidst: I will surely do thee good, and make thy seed as the sand of the sea, which cannot be numbered for multitude.'</p>	<p>וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אִשְׁיֵב עִמָּךְ וְשִׁמְתִּי אֶת־זֶרְעִךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר מִרְבּוֹ:</p>	<p>13</p>
14	<p>And he lodged there that night; and took of that which he had with him a present for Esau his brother:</p>	<p>וַיֵּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן־הַבָּקָר בָּיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו אָחִיו:</p>	<p>שני</p>

(5) גרתי. לא נעשיתי שר וחשוב, אלא גר, אינך כדאי לשנוא אותי על זכויות אביך שזכנני הנה גציר לאסוף, שהרי לא נתקיימה צי. דבר אחר, גרתי בגימטריא תרי"ג, כלומר עם לבן הרשע גרתי, ותרי"ג מלות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים:

(6) ויהי לי שור וחמור. אצא אמר לי משל השמים ומשמגי הקצץ, זו אינה לא מן השמים ולא מן הארץ: שור וחמור. דרך ארץ לומר על שוורים הרבה שור, אדם אומר לחצירו, צלילה קרא התרנגול, ואינו אומר קראו התרנגולים: ואשלחה להגיד לאדני. להודיע שאני צא אליך: למצא חן בעיניך. שאני שלם עמך ומצקש אהבתך:

(7) באנו אל אחיך אל עשו. שהיית אומר אחי הוא, אצל הוא נוהג עמך כעשו הרשע, עודנו צננאטו (צ"ר עה, ז):

(8) ויירא ויצר. וירא שמא יהרג, ויצר לו, אם יהרוג הוא את אחריים (צ"ר עו, ז). תנחומא וישלח (ד):

(9) המחנה האחת והבדה. מחנה משמש לשון זכר ולשון נקבה, אם פתחה עלי פתחה (תהלים כז, ג), הרי לשון נקבה. הפתחה הזו (צראשית לג, ח), לשון זכר. וכן יש שאר דברים משמשים לשון זכר ולשון נקבה, השמש יצא על הקצץ (שם יט, כג), מקנה השמים מוצאו (תהלים יט, ז), הרי לשון

15	two hundred she-goats and twenty he-goats, two hundred ewes and twenty rams,	עֲזִים מְאֹתִים וְתִנְשִׁים עֶשְׂרִים רְחֵלִים מְאֹתִים וְאִילִים עֶשְׂרִים עֲזִי מֵאֵתָן וְתִישָׁא עֶסְרִין רְחֵלִי מֵאֵתָן וְרַכְרִי עֶסְרִין: עֶשְׂרִים:	15
16	thirty milch camels and their colts, forty kine and ten bulls, twenty she-asses and ten foals.	גְּמָלִים מִיִּנְיָקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפָרִים עֶשְׂרֵה אֶתְנַת עֶשְׂרִים וְעִזִּים עֶשְׂרֵה: גְּמָלִי מִיִּנְקָתָא וּבְנֵיהוֹן תְּלָתִין תּוֹרָתָא אַרְבָּעִין וְתוֹרֵי עֶסְרָא אַתְנֵי עֶסְרִין וְעָלֵי עֶסְרָא: עֶשְׂרֵה:	16
17	And he delivered them into the hand of his servants, every drove by itself; and said unto his servants: 'Pass over before me, and put a space betwixt drove and drove.'	וַיִּתֵּן בְּיַד-עֲבָדָיו עֶדֶר לְבָדּוֹ וַיֹּאמֶר אֶל-עֲבָדָיו עֲבְרוּ לִפְנֵי וְרוּחַ תִּשְׁמָו בֵּין עֶדֶר וּבֵין עֶדֶר: וַיַּחֲבֵד בְּיַד עֲבָדָיו עֶדְרָא עֶדְרָא בְּלַחֲדוּהִי וַאֲמַר לְעֲבָדָיו עִיבְרוּ קִדְמִי וְרוּחָא תִּשְׁוֹן בֵּין עֶדְרָא וּבֵין עֶדְרָא:	17
18	And he commanded the foremost, saying: 'When Esau my brother meeteth thee, and asketh thee, saying: Whose art thou? and whither goest thou? and whose are these before thee?'	וַיִּצַּו אֶת-הָרֹאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגְּשֶׁנִּי עֲשׂוֹ אֲחִי וְשָׁאֲלֶנִּי לֵאמֹר לְמִי-אַתָּה וְאַנְהָ תֵּלֶךְ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ: וּפְקִיד יֵת קִדְמָאָה לְמִימַר אֲרִי יַעֲרֶעְנֶךָ עֲשׂוֹ אֲחִי וַיִּשְׁאֲלֶנִּי לְמִימַר דְּמֵן אַתָּה וּלְאֵן אַתָּה אֲזִיל וּדְמָאן אֵלֶיךָ דְקִדְמָךְ:	18
19	then thou shalt say: They are thy servant Jacob's; it is a present sent unto my lord, even unto Esau; and, behold, he also is behind us.'	וַאֲמַרְתָּ לְעֲבָדֶיךָ לֵיעֲקֹב מִנְחָה הוּא שְׁלוּחָתָה לְאֲדֹנִי לְעֲשׂוֹ וְהִנֵּה גַם-הוּא אַחֲרֵינוּ: וְתִימַר דְּעֲבָדֶיךָ דְּיַעֲקֹב תִּקְרִבְתָּא הִיא דְּמִשְׁלָחָא לְרַבּוֹנִי לְעֲשׂוֹ וְהָא אַף הוּא אַחֲרֵי בְתַרְנָא:	19

(10) ואלהי אבי יצחק. ולהלן הוא אומר ופסד יָצֵק, ועוד, מהו שחזר והזכיר שם המיוחד, היה לו לכתוב האומר אלי שוב לָרֶגֶץ וגו', אלא כך אמר יעקב לפני הקב"ה, שתי הצטחות הצטחתני, אחת בלאתי מזית אבי מצאח שבע, שאמרת לי אָנִי ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתָי ואלהי יָצֵק, ושם אמרת לי ושמרתני ככל אשר תלך, ובזית לבן אמרת לי שוב אֵל אֶרֶץ מִצְרַיִם וְלִמְנוּלָדָךְ וְאֶתְּנֶה עִמָּךְ, ושם נגלית אלי בשם המיוחד לבדו, שנאמר ויאמר ה' אֵל יַעֲקֹב שוב אֵל אֶרֶץ מִצְרַיִם וגו', בשתי הצטחות האלו אני בא לפניך:

(11) קשנתי מכל החסדים. נתמעטו זכויותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא שמא משהצטחתני נחלכתי בחטא, ויגרום לי להמסר ביד עשו (שבת לז). ומכל האמת. אמתת דברך, ששמרת לי כל ההצטחות שהצטחתני: כי במקלי. לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה, אלא מקלי לבדו. ומדרש אגדה, נתן מקלו בירדן ונצקע הירדן:

(12) מיד אחי מיד עשו. מיד אחי, שאין נזהג עמי כאח אלא כעשו הרשע: (13) הישב אישיב. היטב בזכותך, איטיב בזכות אבותיך (ז"ר עו, א): ושמתי את זרעך בחול הים. והיכן אמר לו כן, והלא לא אמר לו אלא וְהָיָה וְיִרְעָךְ עֲפָר הָאָרֶץ (בראשית כח, יד), אלא שאמר לו (שם), כִּי לֹא אֶעֱבֹד עַד אֲשֶׁר אֶסֶּע שְׂטִיתִי אֶת אֲשֶׁר דִּצְרָפְתִּי לָךְ (שם טו), ולאברהם אמר הֲרָצָה אֲרָצָה אֶת וְיִרְעָךְ כְּזִכְרִי הַשָּׁמַיִם וְכַחֵל אֲשֶׁר עַל שֵׁפֶת הַיָּם:

(14) הבא בידו. ברשותו, וכן ויקח אֶת כָּל אֲרָצוֹ מִיָּדוֹ (במדבר כא, כו). ומדרש אגדה מן הבא בידו, אבנים טובות ומרגליות, שאדם צר בצרור ונושאם בידו. דבר אחר מן הבא בידו, מן החולין, שנטל מעשר, כמה דאֵת אִמֶּר עֲשֶׂר יַעֲשֶׂךְנוּ לָךְ, והדר לקח מנחה:

(15) עזים מאתים ותישים עשרים. מאתים עזים כריכות עשרים חשים, וכן כולם, הזכרים כדי לזרך הנקבות. ובבראשית רבה (עו, ז) דורש מכאן לעונה האמורה בחורה, הטיילים בכל יום, הפועלים שמים בשבת, החמרים אחת בשבת, הגמלים אחת לשלשים יום, הספנים אחת לששה חדשים, ואיני יודע לכוין המדרש הזה בכוון, אך נראה בעיני שלמדנו מכאן, שאין העונה שזה בכל אדם, אלא לפי טורח המוטל עליו, שמצינו כאן שמסר לכל חיש עשר עזים, וכן לכל חיל, לפי שהם פנויים ממלאכה, דרכן להרבות תשמיש ולעצור עשר נקבות, ובהמה משתעבדה אינה מקבלת זכר, ופרים שעוסקין במלאכה, לא מסר לזכר אלא ארבע נקבות, ולחמור שהולך בדרך רחוקה, שתי נקבות לזכר, ולגמלים שהולכים בדרך יותר רחוקה, נקבה אחת לזכר:

20	And he commanded also the second, and the third, and all that followed the droves, saying: 'In this manner shall ye speak unto Esau, when ye find him;	וַיֹּצֵא גַם אֶת־הַשְּׁנִי גַם אֶת־כָּל־הַהֲלָכִים אַחֲרָי הַעֲדָרִים לֵאמֹר כִּדְבַר הַזֶּה תִּדְבְּרוּן אֵל־עֹשֵׂי בְּמִצְאָכֶם אֹתוֹ:	וַיֹּצֵא גַם אֶת־הַשְּׁנִי גַם אֶת־כָּל־הַהֲלָכִים אַחֲרָי הַעֲדָרִים לֵאמֹר כִּדְבַר הַזֶּה תִּדְבְּרוּן אֵל־עֹשֵׂי בְּמִצְאָכֶם אֹתוֹ:
21	and ye shall say: Moreover, behold, thy servant Jacob is behind us.' For he said: 'I will appease him with the present that goeth before me, and afterward I will see his face; peradventure he will accept me.'	וְתִמְרוּן אַף הֵא עֲבָדְךָ יַעֲקֹב אֲתִי בְּתִרְנָא אַרְי אֲמַר אֲנִי־חַיָּה לְרוּגְזִיָּה בְּתִקְרוּבָתָא דְּאִזְלָא קִדְמִי וּבְתֵר כֵּן אֲחִזִּי אֲפֹהִי מֵאִם יִסֵּב אִפִּי:	וְאִמְרֹתֶם גַּם הִנֵּה עֲבָדְךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי־אֲמַר אֲכַפְּרָה פָּנָיו בַּמִּנְחָה הַהִלַּכְתָּ לִפְנָי וְאַחֲרֵי־כֵן אֲרָאָה פָּנָיו אוּלַּי יִשָּׂא פָנָי:
22	So the present passed over before him; and he himself lodged that night in the camp.	וַעֲבֵרַת תִּקְרוּבָתָא עַל אֲפֹהִי וְהוּא בֵּת בְּלִילְיָא הָהוּא בְּמִשְׁרִיתָא:	וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לוֹ בְּלִילְיָה־הַהוּא בְּמִשְׁרִיתָהּ:
23	And he rose up that night, and took his two wives, and his two handmaids, and his eleven children, and passed over the ford of the Jabbok.	וְקָם בְּלִילְיָא הוּא וְדָבָר יֵת תְּרִיתִין נְשׁוּתָי וְיֵת תְּרִיתִין לְחִינְתִּיָּה וְיֵת חֹד עֶסֶר בְּנוֹתָי וַעֲבַר יֵת מַעְבַּר יוֹבְקָא:	וַיָּקָם בְּלִילְיָה הוּא וַיִּקָּח אֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת־שְׁתֵּי שַׁפְחֹתָיו וְאֶת־אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֶת־מַעְבַּר יוֹבְקָא:
24	And he took them, and sent them over the stream, and sent over that which he had.	וַדְּבִרְנוּן וַאֲעֲבִרְנוּן יֵת נַחְלָא וַאֲעֲבַר יֵת דְּלִיָּה:	וַיִּקְחֵם וַיַּעֲבִרֵם אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֹר אֶת־אֲשֶׁר־לּוֹ:
25	And Jacob was left alone; and there wrestled a man with him until the breaking of the day.	וַאֲשַׁתָּאָר יַעֲקֹב בְּלַחֲדוּתָהּ וַאֲשַׁתְּדֵּל גּוֹבְרָא עַמִּיָּה עַד דְּסָלִיק צַפְרָא:	וַיִּוְתֵר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ וַיֵּאָבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלֹת הַשָּׁחַר:
26	And when he saw that he prevailed not against him, he touched the hollow of his thigh; and the hollow of Jacob's thigh was strained, as he wrestled with him.	וַחֲזָא אַרְי לֹא יָכִיל לִיָּה וּקְרִיב בְּפִתִּי יִרְכִּיָּה וְזַע פִּתִּי יִרְכָּא דִּיעֲקֹב בְּאֲשַׁתְּדִּלּוּתִיָּה עַמִּיָּה:	וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיַּגַּע בְּכַף־יָרְכוֹ וַתִּקַּע כַּף־יָרְךָ יַעֲקֹב בְּהֶאָבֶקוֹ עִמּוֹ:

(16) גמלים מיניקות שלשים. וזניהם עמהם. ומדרש אגדה (צ"ר סס) וזניהם, צנאיהם, וזכר כנגד נקבה, לפי שזנוע בתשמיש, לא פרסמו הכתוב; ועירים. חמורים וזכרים: (17) עדר עדר לבדו. כל מין ומין לעצמו: עברו לפני. דרך יום או פחות, ואני אצא אחריכם: ורוח תשימו. עדר לפני חצרו מלא עין, כדי להשזיע עינו של אותו רשע, ולתווהו על רצוי הדורות: (18) למי אחת. של מי אחת, מי שולחך, ומרגום דמאן את: ולמי אלה לפניך. ואלה שלפניך של מי הם, למי המנחה הזאת שלוהה למי"ד משמשת בראש התיבה במקום של, כמו וכל אשר אספה לך לי הוא, (בראשית לא, מג) שלי הוא, לה' האלך

ומלואה (תהלים כד, א), של ה': על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ששאלת למי אחת, לעבדך ליעקב. על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ששאלת למי אחת, לעבדך ליעקב, מנחה היא שלוהה וגו': והנה גם הוא. יעקב: (21) אכפרה פניו. וכן וקפר צְרִיקָסָם אֶת מוֹת (ישעיה כח, יח), לא פוֹקִי פְּכָרָה (שם מז, יא), וגרלה בעיני, שכל כפרה שאלל עון וחטא ואכל פנים, כלן לשון קנוח והעברה הן, ולשון ארמי הוא, והרצה בגמרא וכפר ידיה, בעי לכפורי ידיה צההוא גברא, וגם בלשון המקרא נקראים המזרקים של קדש כפורי וְקָרַב, על שם שהכהן מקנה ידיו בהן בשפת המזרק:

27	And he said: 'Let me go, for the day breaketh.' And he said: 'I will not let thee go, except thou bless me.'	וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי כִּי עֹלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלְחֶךָ כִּי אִם־ בְּרִכָּתִנִּי:	27
28	And he said unto him: 'What is thy name?' And he said: 'Jacob.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה־שְּׁמֶךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב:	28
29	And he said: 'Thy name shall be called no more Jacob, but Israel; for thou hast striven with God and with men, and hast prevailed.'	וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֵאמָר עוֹד שְׁמֶךָ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־ שָׂרִית עִם־אֱלֹהִים וְעִם־אָנָּשִׁים וַתִּגְבַּל:	29
30	And Jacob asked him, and said: 'Tell me, I pray thee, thy name.' And he said: 'Wherefore is it that thou dost ask after my name?' And he blessed him there.	וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִגִּידָה־נָא שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה תִּשְׁאַל לְשְׁמִי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם:	30
31	And Jacob called the name of the place Peniel: 'for I have seen God face to face, and my life is preserved.'	וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאל כִּי־רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־ פָּנִים וַתִּנָּצַל נַפְשִׁי:	שלישי
32	And the sun rose upon him as he passed over Peniel, and he limped upon his thigh.	וַיִּזְרַח־לּוֹ הַשָּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת־פְּנִיאל וְהוּא צָלַע עַל־ יָרְכוֹ:	32
33	Therefore the children of Israel eat not the sinew of the thigh-vein which is upon the hollow of the thigh, unto this day; because he touched the hollow of Jacob's thigh, even in the sinew of the thigh-vein.	עַל־כֵּן לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנֶּשֶׁה אֲשֶׁר עַל־כֶּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכֶף־יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּשֶׁה:	33

(22) על פניו. כמו לפניו, וכן קמס וְשָׁד יִשְׁמַע זָה על פני קמיד (ירמיה ו, 1), וכן המכעיסים חוסי על פני (ישעיה סה, ג), ומדרש אגדה על פניו, אף הוא שרוי בכעס שהיה צריך לכל זה צ"ר (עו, ח):

(23) ואת אחד עשר ילדיו. ודינה היכן הייתה, נתנה בחיבה ונעל בפניה, שלא יתן זה עשו עיניו, ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו, שמא תחזירנו למוטב, ונפלה ביד שכם (צ"ר עח, ג): יבק. שם הנהר:

(24) את אשר לו. הצהמה והמטלטלים, עשה עצמו כגשר, נוטל מכלל ומניח כחן:

(25) ויותר יעקב. שכם פכים קטנים וחזר עליהם (חולין 5א): ויאבק איש. מנחם פירש ויתעפר איש, מלשון אבק, שהיו מעלים עפר ברגליהם על ידי נענועם. ולי נראה שהוא לשון ויתקשר, ולשון ארמי הוא, בחר דאזיקו ציה, ואזק ליה מיבק לשון עניבה, שכן דרך שנים שמתעצמים להפיל איש את

וַיֵּשֶׁא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיִּרְא וַחֲבֵנָה
עֹשֵׂהוּ בָּא וַעֲמֹו אֲרָבַע מֵאוֹת אִישׁ
וַיִּנְחַן אֶת־הַיָּלָדִים עַל־לֶאָה
וְעַל־רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשִּׁפּוֹת:

וַיִּשֶׁם אֶת־הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת־
יִלְדֵיהֶן רֹאשֹׁנָה וְאֶת־לֵאָה
וַיִּלְדֶּיהָ אַחֲרָיִם וְאֶת־רַחֵל
וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרָיִם׃

וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתָּחוּ
אֶרְצָה שִׁבְעַ פַּעֲמִים עַד־גִּשְׁתּוֹ
עַד־אַחֲיוֹ:

וַיִּזְרַץ עָשׂוֹ לִקְרָאתוֹ וַיַּחַבְּקֵהוּ
וַיִּפֹּל עַל-צוּאָרוֹ וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ:

וַיֵּשֶׂא אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־
הַנָּשִׁים וְאֶת־הַיִּלָּדִים וַיֹּאמֶר
מִי־אַלֶּה לָּךְ וַיֹּאמֶר הַיִּלָּדִים
אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים אֶת־עַבְדְּךָ:

וַתִּגְּשׁוּן הַשְּׂפָחוֹת הַנָּה וַיִּלְדֶּיהֶן
וַתִּשְׁתַּחֲוֶיֶן:

וַתִּגַּשׁ גַּם-לֵאמֹר וּלְדִיָּה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וְאַחֲרַיִם נָגַשׁ יוֹסֵף וַרְחֵל וַיִּשְׁתַּחֲוֶה:

וַיֹּאמֶר מִי לָךְ כָּל־הַמַּחֲנֶה הַזֶּה
אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לְמַצֵּאתִן
בְּעֵינַי אֲדֹנָי:

(32) ויזרח לו השמש. לשון בני אדם הוא, כשהגענו למקום פלוני האיר לנו השחר, וזה פשוטו. ומדרש אגדה ויזרח לו, לזכרו, לרפאות את כלעמו, כמה דתימא שמש צדקה ויזרח לך. (מלאכי ג, כ), ואותן שעות שמיהרה לשקוע צבילו כשיצא מבאר שבע, מיהרה לזרוח צבילו: והוא צלע. היה צולע כשזרחה השמש:

9	And Esau said: 'I have enough; my brother, let that which thou hast be thine.'	וַיֹּאמֶר עֵשָׂו יִשְׁלַח רֵב אֶחָי יְהִי לָךְ אֲשֶׁר-לָךְ: וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֵת לִי סִגִּי אֶחָי אֲצַלַח בְּדִילָךְ:	9
10	And Jacob said: 'Nay, I pray thee, if now I have found favour in thy sight, then receive my present at my hand; forasmuch as I have seen thy face, as one seeth the face of God, and thou wast pleased with me.'	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-נָא אִם-כֵּן מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלִקְחָתָּ מִנִּחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל-כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כְּרֹאֶת פָּנָי אֱלֹהִים וְתָרַצְנִי:	10
11	Take, I pray thee, my gift that is brought to thee; because God hath dealt graciously with me, and because I have enough.' And he urged him, and he took it.	קַח-נָא אֶת-בְּרִכְתִּי אֲשֶׁר הִבָּאת לָךְ כִּי-חֲנַנִּי אֱלֹהִים וְכִי יִשְׁלַח-כָּל וַיַּפְצֵר-בּוֹ וַיִּקַּח:	11
12	And he said: 'Let us take our journey, and let us go, and I will go before thee.'	וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנִלְכָּה וְאֵלְכָה לְנִגְדָּךְ:	12
13	And he said unto him: 'My lord knoweth that the children are tender, and that the flocks and herds giving suck are a care to me; and if they overdrive them one day, all the flocks will die.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנָי יֵדַע כִּי-חַיִּלָּדִים רַכִּים וְהִצָּאֹן וְהַפְקָר עֲלֹת עָלַי וְדַפְקוּם יוֹם אֶחָד וּמָתוּ כָּל-הִצָּאֹן:	13

(3) עבר לפנייהם. אמר, אם יצא אותו רשע להלחם, ילחם בן חסד. (4) ויחבקוהו. נתגלגלו רחמיו כשראהו משתחוה כל השתחוואות הללו: וישקוהו. נקוד עליו, ויש חולקין בדבר הזה בצרייתא דספרי (ספרי צהלותך ט), יש שדרשו נקודה זו, לומר שלא נשקו בכל לבו (צ"ר עח, ט). אמר רבי שמעון בן יוחאי, הלכה היא, בידוע שעשו שונא ליעקב, אלא שנכמרו רחמיו בצוהרה שעה, ונשקו בכל לבו (צ"ר שס):

(5) מי אלה לך. מי אלה להיות שלך: (7) נגש יוסף ורחל. בכלן האמהות נגשות לפני הבנים, אצל ברחל, יוסף נגש לפנייה, אמר, אמי יפת תואר, שמא יתלה בה עיניו אותו רשע, אעמוד כנגדה ואעכזנו מלהסתכל בה, מכאן זכה יוסף לברכת עלי עין:

(8) מי לך כל המזונה. מי כל המזונה אשר פגשתי שהוא שלך, כלומר למה הוא לך. ופשוטו של מקרא על מוליכי המזונה. ומדרשו, כחות של מלאכים פגע, שהיו דוחפין אותו ואת אנשיו, ואומרים להם, של מי אתם, והם אומרים להם של עשו, והן אומרים הכו הכו, ואלו אומרים הניחו, בנו של יצחק הוא, ולא היו משגיחים עליו, בן בנו של אברהם הוא, ולא

14	Let my lord, I pray thee, pass over before his servant; and I will journey on gently, according to the pace of the cattle that are before me and according to the pace of the children, until I come unto my lord unto Seir. ⁷	יַעֲבֹר־נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וְאֲנִי אֲתַנְהִילָהּ לְאַטִּי לְדֶגֶל הַמַּלְאָכָה אֲשֶׁר־לִפְנֵי וּלְדֶגֶל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר־אָבָא אֶל־אֲדֹנִי שְׁעִירָה:	יַעֲבֹר כְּעַן רַבּוֹנִי קֶדֶם עַבְדִּיהָ וְאֲנִי אֲדַבֵּר בְּנִיחָ לְדֶגֶל עַבְדִּיהָ דְקֶדְמִי וּלְדֶגֶל יְנֻקָּא עַד דְּאִיתִי לְוֹת רַבּוֹנִי לְשַׁעִיר:
15	And Esau said: 'Let me now leave with thee some of the folk that are with me.' And he said: 'What needeth it? let me find favour in the sight of my lord.'	וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ אֲצִיגֶהָ נָא עִמָּךְ מִן הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה אֲמַצְאֶחֶן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי:	וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ אֲשַׁבּוּק כְּעַן עִמָּךְ מִן עַמָּא דְעִמִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה דְנָן אֲשַׁבַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רַבּוֹנִי:
16	So Esau returned that day on his way unto Seir.	וַיֵּשֶׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֲשׂוֹ לְדַרְכּוֹ שְׁעִירָה:	וְתַב בְּיוֹמָא הַהוּא עֲשׂוֹ לְאוֹרְחִיהָ לְסַעִיר:
17	And Jacob journeyed to Succoth, and built him a house, and made booths for his cattle. Therefore the name of the place is called Succoth.	וַיַּעֲקֹב נָסַע סֻכּוֹתָה וַיִּבֶן לּוֹ בַּיִת וַיִּלְמַקְנֶהוּ עֲשָׂה סֻכּוֹת עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם סֻכּוֹת: (ס)	וַיַּעֲקֹב נָשַׁל לְסֻכּוֹת וּבָנָא לֵיהָ בֵּיתָא וּלְבַעֲרִיָּה עַבְדֵּי מִטְלָן עַל כֵּן קָרָא שְׁמִיהָ דְּאֲתָרָא סֻכּוֹת:
18	And Jacob came in peace to the city of Shechem, which is in the land of Canaan, when he came from Paddan-aram; and encamped before the city.	וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שָׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבֹאֹ מִפָּדָן אֲרָם וַיַּחֵן אֶת־פָּנָיו הָעִיר:	וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם לְקֶרְתָּא דְּשָׁכֶם דְּבֹאֲרָעָא דְּכְנַעַן בְּמִיתוּהֵי מִפָּדָן אֲרָם וַשָּׂרָא לְקַבִּיל קֶרְתָּא:
19	And he bought the parcel of ground, where he had spread his tent, at the hand of the children of Hamor, Shechem's father, for a hundred pieces of money.	וַיִּקֶּן אֶת־חֻלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה־שָׁם אֶתְּלוֹ מִיַּד בְּנֵי־חָמוֹר אָבִי שָׁכֶם בְּמֵאָה קְשִׁיטָה:	וַיִּזְבֹּן יֵת אַחֲסַנַת חֻקְלָא דְּפָרְסִיָּה תַּמָּן לְמִשְׁכְּנֵיהָ מִיַּד בְּנֵי חָמוֹר אָבוּהֵי דְשָׁכֶם בְּמֵאָה חוֹרְפָן:

(9) יהי לך אשר לך. כאן הודה לו על הצרכות (צ"ר עת, יא):

(10) אל נא. אל נא תאמר לי כן: אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך וגו'. כי כדאי והגון לך שתקבל מנחתי, על אשר ראיתי פניך, וכן חשובין לי כראיית פני המלאך, שראיתי שר שלך ועוד, על שנתרנית לי למחול על סורחתי. ולמה הזכיר לו ראיית המלאך, כדי שתיירא הימנו, ויאמר, ראה מלאכים וניצול, איני יכול לו מעתה: ותרגמי. נתפייסת לי. וכן כל רצון שצמקרא לשון פיוס, אפיומנ"ט צלע"ו, וכן פי לא לרצון יהיה לָקֶם (ויקרא כב, כ), הקרצנות צאות לפי שם ולרצות, וכן שפטי לדיק ידעון קָזֶן (משלי י, לב), יודעים לפי שם ולרצות:

(11) ברכתי. מנחתי, מנחה זו הצאה על ראיית פנים, ולפרקים אינה צאה אלא לשאילת שלום, וכל צרכה שהיא לראיית פנים, כגון וַיִּבְרָךְ יַעֲקֹב אֶת פְּרָעָה, עֲשׂוֹ אִתִּי בְּרָכָה (מלכים-ב יח, לא), דסנחריב, וכן לָשָׁל לוֹ לְשָׁלוֹם וּלְבָרְכּוֹ (שמואל-ב ח, י), דתועי מלך חמת, כולם לשון ברכת שלום הן. שקורין צלע"ו שלודא"ר, אף זו ברכת, מו"ן שלו"ד: אשר

(12) נסעה. כמו שְׁמָעָה, סְלָסָה, שהוא כמו שמע, סלח, אף כאן נסעה כמו נסע, והנו"ן יסוד צמיצה, ותרגום של אונקלוס טול (נ"א נטל) ונהך, עשו אמר ליעקב נסע מכאן ונלך: ואלכּה לנגדך. צוה לך, טוזה זו אעשה לך, שאאריך ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר אתה נרדך, וזהו לנגדך, צוה לך:

(13) עלות עלי. האנן והצקר שהן עלות, מוטלות עלי לנהלן לאט. עלות. מגדלות עולליהן, לשון עוללן ויוֹגֵק (איכה ג, יא), עול יָמִים (ישעיה סה, כ), שְׁפִי קְרוֹת עֲלוֹת (שמואל-א ו, י), וצלע"ו אנפטי"ש: ודפקום יום אחד. (ואם ידפקום יום אחד) ליגעם בדרך צמרורה, ומחו כל האנן: ודפקום. כמו קול דודי דופק (שיר השירים ה, ז), נוקש

צדלת:

(14) יעבר נא אדני. אל תאריך ימי הליכתך, עבור

242 על דרכך, ואף אם תתרחק: אתנהלה. אתנהל, ה"א יחירה, כמו חֲרָדָה, אשמעה: לאטי. לאט שלי, לשון נחת

20	And he erected there an altar, and called it El-elohe-Israel.	וַיִּצְבֹּשֶׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא-לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (ס) וַיִּשְׂרָאֵל:	20
XXXIV	And Dinah the daughter of Leah, whom she had borne unto Jacob, went out to see the daughters of the land.	וַתֵּצֵא דִינָה בַת-לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לְרֵאוֹת בְּבָנוֹת הָאָרֶץ:	חמישי
2	And Shechem the son of Hamor the Hivite, the prince of the land, saw her; and he took her, and lay with her, and humbled her.	וַיֵּרָא אֹתָהּ שָׁכֶם בֶּן-חַמּוֹר הַחִוִּי נָשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אִתָּהּ וַיַּעֲנֶה:	2
3	And his soul did cleave unto Dinah the daughter of Jacob, and he loved the damsel, and spoke comfortingly unto the damsel.	וַתִּדְבֹק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַת-יַעֲקֹב וַיֵּאָהֵב אֶת-הַנַּעֲרָ וַיְדַבֵּר עָלֶיהָ לֵב הַנַּעֲרָ:	3
4	And Shechem spoke unto his father Hamor, saying: 'Get me this damsel to wife.'	וַיֹּאמֶר שָׁכֶם אֶל-חַמּוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח-לִי אֶת-הַיְלָדָה הַזֹּאת לְאִשָּׁה:	4
5	Now Jacob heard that he had defiled Dinah his daughter; and his sons were with his cattle in the field; and Jacob held his peace until they came.	וַיַּעֲקֹב שָׁמַע כִּי טִמְאָה אֶת- דִּינָה בָתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ אֶת-מִקְנֵהוּ בַשָּׂדֶה וַהֲחַרֵּשׁ יַעֲקֹב עַד-בָּאָם:	5
6	And Hamor the father of Shechem went out unto Jacob to speak with him.	וַיֵּצֵא חַמּוֹר אָבִי-שָׁכֶם אֶל- יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ:	6
7	And the sons of Jacob came in from the field when they heard it; and the men were grieved, and they were very wroth, because he had wrought a vile deed in Israel in lying with Jacob's daughter; which thing ought not to be done.	וּבָנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן-הַשָּׂדֶה כְּשָׁמְעֵם וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים וַיַּחֲרֹק לָהֶם מָאֵד כִּי-נִבְלָה עֲשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לְשָׁכֶם אֶת-בַּת- יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה:	7

(15) ויאמר למד זה. תעשה לי טובה זו שאיני צריך לה: שכח תלמודו צדית לנכן: עיר שכם. כמו לעיר, וכמוהו עד אמצא חן בעיני אדני. ולא תשלם לי עתה שום גמול: צוֹאֲנָה צִית לָקֶס (רות א, יט): בבאו מפדן ארם. כאדם (16) וישב ביום ההוא עשו לדרכו. עשו לדרכו, וד' מאות איש שהלכו עמו נשטפו מאכלו אחד אחד (צ"ר עת, טו), והיכן פרע להם הקצ"ה צימי דוד, שנאמר כי אם חָרַצַּע מֵאוֹת אִישׁ נַעַר חָשֵׁר קִצְקִיז עַל הַגְּמָלִים (שמואל"א ל, יז): (17) ויבן לו בית. שהם שם י"ח חדש, קיץ וחורף וקיץ, סכות קיץ, בית חורף, סכות קיץ (מגילה יז): (18) שלם. שלם בגופו, שנערפא מלעמו, שלם בזמנו, שלם חסר כלום מכל אורו דורון, שלם בחורמו (שבת לג:), שלם

8	<p>וַיְדַבֵּר חָמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שְׁכֶם בְּנִי הַשֹּׁקֵה נַפְשׁוֹ בְּבָתְּכֶם תָּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה:</p>	<p>וַיִּדְבֹר חָמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שְׁכֶם בְּנִי הַשֹּׁקֵה נַפְשׁוֹ בְּבָתְּכֶם תָּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה:</p>
9	<p>וַיַּתְּחִתְנוּ אֹתָנוּ בְּנֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לָנוּ וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ תִקְחוּ לָכֶם:</p>	<p>וַיַּתְּחִתְנוּ אֹתָנוּ בְּנֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לָנוּ וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ תִקְחוּ לָכֶם:</p>
10	<p>וְעַמָּנָה תִּתְּבוּ וְאֶרְעָא תְּהִי קְדָמִיכֹן תִּיבֹו וְעֵבִירֹו בָּהּ סְחוּרְתָּא וְאַחֲסִינוּ בָּהּ:</p>	<p>וְאֹתָנוּ תִשְׁבֹּו וְהָאֶרֶץ תִּהְיֶה לִפְנֵיכֶם שְׁבֹו וְסְחֹרֹוּהָ וְהָאֲחֻזֹּו בָּהּ:</p>
11	<p>וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־אָבִיהָ וְאֶל־אֶחָיו אֲמָצָאֲחֹן בְּעֵינֵיכֶם וְאַשֶּׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֶּן:</p>	<p>וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־אָבִיהָ וְאֶל־אֶחָיו אֲמָצָאֲחֹן בְּעֵינֵיכֶם וְאַשֶּׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֶּן:</p>
12	<p>אֶסְגֹּו עָלַי לְחֻדָּא מוֹהֲרִין וּמִתְּנֹו וְאֶתִּין כְּמָא דְתִימְרוּן לִי וְהָבֹו לִי יֵת עוֹלִימְתָא לְאִתִּי:</p>	<p>הֲרָבֹו עָלַי מְאֹד מוֹהֲרִין וּמִתְּנֹו וְאֶתִּין כְּמָא דְתִימְרוּן לִי וְהָבֹו לִי יֵת עוֹלִימְתָא לְאִתִּי:</p>
13	<p>וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שְׁכֶם וְאֶת־חָמוֹר אָבִיו בְּמִרְמָה וַיַּדְבֵּרוּ אֲשֶׁר טָמָא אֶת־דִּינָה אֲחֹתָם:</p>	<p>וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שְׁכֶם וְאֶת־חָמוֹר אָבִיו בְּמִרְמָה וַיַּדְבֵּרוּ אֲשֶׁר טָמָא אֶת־דִּינָה אֲחֹתָם:</p>
14	<p>וַיֹּאמְרוּ לָהֹן לֹא נָפֹל לְמַעַבְדָּ פְתֻגְמָא דְדִין לְמִתֵּן יֵת אֲחֻתָּנָא לְגִבְרָא דְלִיהָ עָרְלָא אַרִי חֲסָדָא הִיא לָנָא:</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נֹכַח לַעֲשׂוֹת הַדְּבָר הַזֶּה לְתֵת אֶת־אֲחֹתָנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עָרְלָה כִּי־חֲרָפָה הוּא לָנוּ:</p>
15	<p>אֲדִבְזֹאת נָאֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כְּמִנֵּנוּ לְהִמָּל לָכֶם כָּל־זָכָר:</p>	<p>אֲדִבְזֹאת נָאֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כְּמִנֵּנוּ לְהִמָּל לָכֶם כָּל־זָכָר:</p>
16	<p>וְנִתְּנוּ אֶת־בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם נִקְחָ־לָנוּ וְיִשְׁבְּנוּ אִתְּכֶם וְהָיִינוּ לְעָם אֶחָד:</p>	<p>וְנִתְּנוּ אֶת־בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם נִקְחָ־לָנוּ וְיִשְׁבְּנוּ אִתְּכֶם וְהָיִינוּ לְעָם אֶחָד:</p>

(20) ויקרא לו אל אלהי ישראל. לא שהמזבח קרוי אלהי ישראל, אלא על שם שהיה הקדש עמו והזילו, קרא שם המזבח על שם הנם, להיות שזכו של מקום נזכר בקריאת השם, כלומר, מי שהוא אל, הוא הקדש, הוא לאלהים לי, ששמי ישראל, וכן מנינו במשה, ויקרא שמו ה' נסי (שמות יז, טו), לא שהמזבח

(1) בת לאה. ולא בת יעקב, אלא על שם יציאתה נקראת בת לאה, שאף היא יצאנית היתה, שנאמר וַתֵּלֶךְ לָאָה לְקַרְאָתָהּ (ק"ר פ, ח), (ועליה משלו המשל קאמה קצקה): (ב) (2) וישכב אותה. כדרכה: ויענה. שלא כדרכה (יומא עז:)

17	But if ye will not hearken unto us, to be circumcised; then will we take our daughter, and we will be gone.'	וְאִם-לֹא תִשְׁמָעוּ אֵלֵינוּ לְהַמּוֹל וְלִקְחָנוּ אֶת-בִּתְּנוּ וְהָלַכְנוּ: וְגַדְבַּר יֵת בְּרַתָּא וְנִיזִיל:	17
18	And their words pleased Hamor, and Shechem Hamor's son.	וַיִּשְׂבּוּ דְבָרֵיהֶם בְּעֵינֵי חָמּוֹר וּבְעֵינֵי שָׁכֶם בֶּן-חָמּוֹר:	18
19	And the young man deferred not to do the thing, because he had delight in Jacob's daughter. And he was honoured above all the house of his father.	וְלֹא-אַחַר הַנַּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבִת-יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד מִכָּל בֵּית אָבִיו:	19
20	And Hamor and Shechem his son came unto the gate of their city, and spoke with the men of their city, saying:	וַיָּבֹא חָמּוֹר וּשְׁכָם בְּנוֹ אֶל-שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל-אֲנָשֵׁי עִירָם לֵאמֹר:	20
21	'These men are peaceable with us; therefore let them dwell in the land, and trade therein; for, behold, the land is large enough for them; let us take their daughters to us for wives, and let us give them our daughters.	הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלָמִים הֵם אֲתָנוּ וַיִּשְׁבּוּ בָאָרֶץ וַיִּסְחָרוּ אִתָּהּ וְהָאָרֶץ הַגְּדוֹלָה רַחֲבַת-יָדַיִם לִפְנֵיהֶם אֶת-בָּנֹתָם נִקְחָ-לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת-בָּנֹתֵינוּ נִתֵּן לָהֶם:	21
22	Only on this condition will the men consent unto us to dwell with us, to become one people, if every male among us be circumcised, as they are circumcised.	אֲדָּבָאֵת יָאֲתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לְשֹׁבֵת אִתָּנוּ לְהִיְוֹת לְעָם אֶחָד בְּהַמּוֹל לָנוּ כָּל-זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם נִמְלִים:	22
23	Shall not their cattle and their substance and all their beasts be ours? only let us consent unto them, and they will dwell with us.'	מִקְנֵהֶם וּקְנִינֵם וְכָל-בְּהֶמְתָּם חֵלּוֹא לָנוּ הֵם אֲדָּבָאֲוֹתָהּ לָהֶם וַיִּשְׁבּוּ אִתָּנוּ:	23
24	And unto Hamor and unto Shechem his son hearkened all that went out of the gate of his city; and every male was circumcised, all that went out of the gate of his city.	וַיִּשְׁמָעוּ אֶל-חָמּוֹר וְאֶל-שְׁכָם בְּנוֹ כָּל-יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ וַיִּמְלְאוּ כָּל-זָכָר כָּל-יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ:	24

לשון לפעול, אלא לשון להפעל:

(12) מזהר. כחוצה (שסז):

- (13) במרמה. כחכמה: אשר שמא. הכחוצה אומר שלא היתה רמיה, שהרי טמא את דינה אחותם (ז"ר פ, ח):
- (14) חרפה הוא. שמן פסול הוא אללנו, הבא לחרף חזרו הוא אומר לו, ערל אתה, או בן ערל. חרפה בכל מקום, גדוף:
- (15) נאות לבם. נחרצה להם, לשון ויחזו הפהגים (מלכים-ב יב, ט) (ציהודע): להמול. להיות נמול, אינו חמור ושכם בנו אל יושבי עירם, הפכו הדברים, את צנותם נקח לנו לנשים, ואת צנותינו נתן להם, כדי לרנותם שילוחם להמול:

<p>25 And it came to pass on the third day, when they were in pain, that two of the sons of Jacob, Simeon and Levi, Dinah's brethren, took each man his sword, and came upon the city unawares, and slew all the males.</p>	<p>וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיוֹתָם כְּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי-יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֶחָי דִּינָה אִישׁ חֶרֶב וַיָּבֹאוּ עַל-הָעִיר בַּטַּח וַיַּהַרְגוּ כָּל-זָכָר:</p> <p>וַהֲרֹג בְּיוֹמָא תְּלִיתָא כְּד תְּקִיפוּ עֲלֵיהוֹן כִּיבִיהוֹן וְנָסִיבוּ תִרְיוֹן בְּנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֶחָי דִּינָה גִבֹּר חֶרְבִּיה וְעָאֵלוּ עַל קֶרְתָּא דִּינָתָא לְרוֹחֲצָן וּקְטִלוּ כָּל דְּכוּרָא:</p>	<p>25 וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיוֹתָם כְּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי-יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֶחָי דִּינָה אִישׁ חֶרֶב וַיָּבֹאוּ עַל-הָעִיר בַּטַּח וַיַּהַרְגוּ כָּל-זָכָר:</p>
<p>26 And they slew Hamor and Shechem his son with the edge of the sword, and took Dinah out of Shechem's house, and went forth.</p>	<p>וַאֲת־חֲמוֹר וְאֶת־שָׁכֶם בְּנוֹ הָרָגוּ לְפִי־חֶרֶב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה מִבֵּית שָׁכֶם וַיֵּצְאוּ:</p> <p>וַאֲת־חֲמוֹר וְאֶת־חֲמוֹר וְאֶת־שָׁכֶם בְּנוֹ הָרָגוּ לְפִי־חֶרֶב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה מִבֵּית שָׁכֶם וַיֵּצְאוּ:</p>	<p>26 וַאֲת־חֲמוֹר וְאֶת־שָׁכֶם בְּנוֹ הָרָגוּ לְפִי־חֶרֶב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה מִבֵּית שָׁכֶם וַיֵּצְאוּ:</p>
<p>27 The sons of Jacob came upon the slain, and spoiled the city, because they had defiled their sister.</p>	<p>בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־תְּחִלָּלִים וַיִּבְזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אֹחֹתָם:</p> <p>בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־תְּחִלָּלִים וַיִּבְזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אֹחֹתָם:</p>	<p>27 בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־תְּחִלָּלִים וַיִּבְזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אֹחֹתָם:</p>
<p>28 They took their flocks and their herds and their asses, and that which was in the city and that which was in the field;</p>	<p>אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בָּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת־אֲשֶׁר־בָּעִיר וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקְחוּ:</p> <p>אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בָּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת־אֲשֶׁר־בָּעִיר וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקְחוּ:</p>	<p>28 אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בָּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת־אֲשֶׁר־בָּעִיר וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקְחוּ:</p>
<p>29 and all their wealth, and all their little ones and their wives, took they captive and spoiled, even all that was in the house.</p>	<p>וְאֶת־כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טָפָם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיִּבְזּוּ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר בַּבַּיִת:</p> <p>וְאֶת־כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טָפָם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיִּבְזּוּ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר בַּבַּיִת:</p>	<p>29 וְאֶת־כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טָפָם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיִּבְזּוּ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר בַּבַּיִת:</p>
<p>30 And Jacob said to Simeon and Levi: 'Ye have troubled me, to make me odious unto the inhabitants of the land, even unto the Canaanites and the Perizzites; and, I being few in number, they will gather themselves together against me and smite me; and I shall be destroyed, I and my house.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שִׁמְעוֹן וְאֶל־לֵוִי עֲכָרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי בְּיֹשֵׁב הָאָרֶץ בִּכְנַעֲנִי וּבְפִרְזִי וְאֲנִי מְתִי מִסָּפָר וְנֶאֱסָפוּ עָלַי וַהֲבֹנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי:</p> <p>וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שִׁמְעוֹן וְאֶל־לֵוִי עֲכָרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי בְּיֹשֵׁב הָאָרֶץ בִּכְנַעֲנִי וּבְפִרְזִי וְאֲנִי מְתִי מִסָּפָר וְנֶאֱסָפוּ עָלַי וַהֲבֹנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי:</p>	<p>30 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שִׁמְעוֹן וְאֶל־לֵוִי עֲכָרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי בְּיֹשֵׁב הָאָרֶץ בִּכְנַעֲנִי וּבְפִרְזִי וְאֲנִי מְתִי מִסָּפָר וְנֶאֱסָפוּ עָלַי וַהֲבֹנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי:</p>
<p>31 And they said: 'Should one deal with our sister as with a harlot?'</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ הַכֹּזֶנֶת יַעֲשֶׂה אֶת־אֹחֹתָנוּ: (פ)</p> <p>וַיֹּאמְרוּ הַכֹּזֶנֶת יַעֲשֶׂה אֶת־אֹחֹתָנוּ: (פ)</p>	<p>31 וַיֹּאמְרוּ הַכֹּזֶנֶת יַעֲשֶׂה אֶת־אֹחֹתָנוּ: (פ)</p>

- (21) שלמים. צטלוס וצלז שלם: והארץ הגה רחבת על כחו של זקן (שם): ידים. כדס שידו רחצה וומרנית, כלומר, אל תפסידו כלום, פרקמטיא הרצה צאה לכאן ואין לה קונים:
- (22) בהמול. צהיות נמול:
- (23) אך נאותה להם. לדבר זה, ועל ידי כן ישבו אמתו:
- (25) שני בני יעקב. צניו היו, ואף על פי כן נהגו עממן שמעון ולוי כשאר אנשים שאינם צניו, שלא נטלו ענה הימנו (צ"ר פ, י): אחי דינה. לפי שמסרו עממן עליה נקראו אחיה: בטח. שהיו כואצים. ומדרש אגדה, בטוחים היו

XXXV

And God said unto Jacob: 'Arise, go up to Beth-el, and dwell there; and make there an altar unto God, who appeared unto thee when thou didst flee from the face of Esau thy brother.'

2

Then Jacob said unto his household, and to all that were with him: 'Put away the strange gods that are among you, and purify yourselves, and change your garments;

3

and let us arise, and go up to Beth-el; and I will make there an altar unto God, who answered me in the day of my distress, and was with me in the way which I went.'

4

And they gave unto Jacob all the foreign gods which were in their hand, and the rings which were in their ears; and Jacob hid them under the terebinth which was by Shechem.

5

And they journeyed; and a terror of God was upon the cities that were round about them, and they did not pursue after the sons of Jacob.

6

So Jacob came to Luz, which is in the land of Canaan—the same is Beth-el—he and all the people that were with him.

7

And he built there an altar, and called the place El-beth-el, because there God was revealed unto him, when he fled from the face of his brother.

XXXV

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-יַעֲקֹב קוֹם עֲלֵה בֵּית-אֵל וְשָׁב שָׁם וַעֲשֵׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לַאלֹהִי הַנִּרְאָה אֵלַיךְ בְּבָרְחֶךָ מִפְּנֵי עֲשׂוֹ אָחִיךָ:

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל-אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסְרוּ אֶת-אֱלֹהֵי הַנֹּכֶר אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם וְהִטְהַרְוּ וְהִחְלִיפוּ שְׂמֹלֵתֵיכֶם:

וְנָקוּמָה וְנַעֲלֵה בֵּית-אֵל וְאָעֲשֵׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לַאלֹהֵי הָעֵנָה אֲתִי בָנוּם צִרְתִּי וַיְהִי עִמָּדִי בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר הֵלַכְתִּי:

וַיָּתֵנוּ אֶל-יַעֲקֹב אֶת כָּל-אֱלֹהֵי הַנֹּכֶר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת-הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנוֹיהֶם וַיִּטְמֵן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עַם-שָׁכָם:

וַיִּסְעוּ וַיְהִי חֲתַת אֱלֹהִים עַל-הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי בְנֵי יַעֲקֹב:

וַיָּבֹא יַעֲקֹב לוֹזָה אֲשֶׁר בְּאַרְצָן כְּנַעַן הוּא בֵּית-אֵל הוּא וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-עִמּוֹ:

וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לְמָקוֹם אֵל בֵּית-אֵל כִּי שָׁם נִגְלוֹ אֵלָיו הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו:

(27) על החללים. לפשט את החללים, וכן תרגם אונקלוס
לחלל קטיליא:
(29) חילים. ממונס, וכן עשה לי קת הסיל הזה (דברים ח, יז), וישקאל עשה קיל (במדבר כד, יח), ופזבו לאסרים קילס (תהלים מט, יא): שבו. לשון שציה, לפיכך טעמו מלרע:
(30) עברתם. לשון מים עכורים, אין דעתי כלולה עכשיו. ואגדה, כלולה היתה החצית, ועברתם אותה, (תנחומא).
מסורת היתה ציד כנענים שיפלו ציד בני יעקב, אלא שהיו אומרים עד הָאָשֶׁר תִּפְסְדָה וְנִסְלַסְתָּ הָאָרֶץ, לפיכך היו שומקין:
מתי מספר. אנשים מועטים:
(31) הכוונה. הפקר: את אחותנו. ית אחתנא:
(1) קום עליה. לפי שאחרת צדך (תנחומא וישלח ח), נעשת וצא לך זאת מצתך:

8	<p>ותמת דבורה מינקת רבקה ותקבר מתחת לבית-אל תחת האלון ויקרא שמו אלון בכות: (פ)</p>	8
9	<p>ויאמר לו אלהים שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל והיה שמך ויקרא את-שמו ישראל:</p>	לב
10	<p>ויאמר לו אלהים שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל והיה שמך ויקרא את-שמו ישראל:</p>	10
11	<p>ויאמר לו אלהים אני אל שדי פרה ורבה גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מחלציה יצאו:</p>	11
12	<p>ויאת-הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לה אתנגנה ולזרעה אחריך אתן את-הארץ:</p>	ששי
13	<p>ויעל מעליו אלהים במקום אשר-דבר אתו:</p>	13

(2) הנכר. שיש צידכס משלל של שכם: והטהרו. מעזודת אלילים: והחליפו שמלחכם. שמה יש צידכס כסות של עזודת אלילים:
(4) האלה. מין אילן סרק: עם שכם. אלל שכם:
(5) חתת. פחד:
(7) אל בית אל. הקצ"ה צבית אל, גילוי שכינתו צבית אל. יש תביה חסרה ב"ת המשמשת בראשה, כמו הנה הוא צבית מכיר צן עמיאל (שמואל-ב ז, ד), כמו צבית מכיר, צבית אביך (בראשית כד, כג), כמו צבית אביך: נגלו אליו האלהים. במקומות הרבה יש שם אלהות ואדנות כלשון רבים, כמו בלדי יוסף, אם צעליו עמו, ולא נאמר צעלו, וכן אלהות שהוא לשון שופט ומרות נזכר כלשון רבים, אבל אחד מכל שאר השמות לא תמנא כלשון רבים:
(8) ותמת דבורה. מה ענין דבורה צבית יעקב, אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב ושלחתי ולקחתיך משם, שלחה דבורה

אלו לפדן ארס לזאת משם, ומתה דרך, מדברי רבי משה הדרשן למדתי: מתחת לבית אל. העיר יושבת צהר, ונקברה צרגלי ההר: תחת האלון. צשיפולי מישרא, שהיה מישור מלמעלה צשפוע ההר, והקצורה מלמטה, ומישור של בית אל היו קורין לו אלון. ואגדה (צר פא, ה), נחצבר שם באצל שני, שהוגד לו על אמו שמתה. ואלון כלשון יוני (אצל), [אחר] ולפיכך (ולפי ש)העלימו את יוס מותה, שלא יקללו הצריות כרם שינא ממנו עשו, אף הכחז לא פרסמה:

14	And Jacob set up a pillar in the place where He spoke with him, a pillar of stone, and he poured out a drink-offering thereon, and poured oil thereon.	וַיִּצֵב יַעֲקֹב מִצֵּבֶה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֹתוֹ מִצֵּבֶת אֶבֶן וַיִּסֹּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצֶק עָלֶיהָ שֶׁמֶן:	14
15	And Jacob called the name of the place where God spoke with him, Beth-el.	וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת-שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ שֵׁם אֱלֹהִים בֵּית-אֵל:	15
16	And they journeyed from Beth-el; and there was still some way to come to Ephrath; and Rachel travailed, and she had hard labour.	וַיֵּסְעוּ מִבֵּית אֵל וְיְהִי-עוֹד כְּבֶרֶת-הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרַתָּה וַתֵּלֶד רָחֵל וַתִּקְשׁ בְּלִדְתָּהּ:	16
17	And it came to pass, when she was in hard labour, that the mid-wife said unto her: 'Fear not; for this also is a son for thee.'	וְיְהִי בְּתִקְשָׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וְהָאִמָּר לָהּ הַמִּלְּדָה אֶל-תִּירָאִי כִּי- גַם-זֶה לְךָ בֶּן:	17
18	And it came to pass, as her soul was in departing—for she died—that she called his name Ben-oni; but his father called him Benjamin.	וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מָתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן-אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא לּוֹ בִּנְיָמִן:	18
19	And Rachel died, and was buried in the way to Ephrath—the same is Beth-lehem.	וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרַתָּה הוּא בֵּית לָחֶם:	19
20	And Jacob set up a pillar upon her grave; the same is the pillar of Rachel's grave unto this day.	וַיִּצֵב יַעֲקֹב מִצֵּבֶה עַל-קִבְרֹתָהּ הוּא מִצֵּבֶת קִבְרֹת-רָחֵל עַד- הַיּוֹם:	20
21	And Israel journeyed, and spread his tent beyond Migdal-eder.	וַיֵּסֶע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אָהֳלָהּ מִהַלְאָה לְמִגְדַּל-עֵדֶר:	21

(9) עוד. פעם שני במקום הזה, אחד בלכתו ואחד בשונו: השבטים: ומלכים. שאל ואיש צפת (שם), שהיו משבט ויברך אתו. צרכת אזלים (צ"ר פא, ה):
(10) לא יקרא שמך עוד יעקב. לשון אדם הבא במארח ועקבה, אלא לשון שר וגיד:
(11) אני אל שדי. שאני כדאי לצרך, שהצרכות שלי: פרה ורבה. על שם שעדיין לא נולד בנימין, ואף על פי שכבר נחשבה ממנו: גוי. בנימין: גויים. מנשה בניו ליעשות כמנין הגוים, שהם ע' אומות, וכן כל הסנהדרין ואפרים (שם פד. 7), שעמידים לנאח מיוסף, והם צמנין שבעים. דצר אחר, שעמידים בניו להקריב צשעת איסור הבמות, כגוים צימי אליהו (ברש"י ישן):

22	And it came to pass, while Israel dwelt in that land, that Reuben went and lay with Bilhah his father's concubine; and Israel heard of it. Now the sons of Jacob were twelve:	וַיְהִי בִשְׁכֵן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַהוּא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת־בִּלְהָה פִּילגֶשֶׁת אָבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל (פ) וַיְהִיו בְּנֵי־יַעֲקֹב שְׁנָיִם עָשָׂר:	22
23	the sons of Leah: Reuben, Jacob's first-born, and Simeon, and Levi, and Judah, and Issachar, and Zebulun;	בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וַיהוּדָה וִישָׁשְׂכָר וַזְבֻּלֹן:	23
24	the sons of Rachel: Joseph and Benjamin;	בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִן:	24
25	and the sons of Bilhah, Rachel's handmaid: Dan and Naphtali;	וּבְנֵי בִלְהָה שְׁפֹתָת רָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי:	25
26	and the sons of Zilpah, Leah's handmaid: Gad and Asher. These are the sons of Jacob, that were born to him in Paddan-aram.	וּבְנֵי זִלְפָּה שְׁפֹתָת לֵאָה גָד וְאַשֶׁר אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב יָלְדוּ־לוֹ בְּפָדָן אַרָם:	26
27	And Jacob came unto Isaac his father to Mamre, to Kiriatharba—the same is Hebron—where Abraham and Isaac sojourned.	וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו מִמָּרָא קִרְיַת הָאֲרָבָע הוּא חֶבְרֹן אֲשֶׁר־גָּר־שָׁם אַבְרָהָם וַיִּצְחָק:	27
28	And the days of Isaac were a hundred and fourscore years.	וַיְהִיו יָמֵי יִצְחָק מֵאָת שָׁנָה וּשְׁמֹנִים שָׁנָה:	28
29	And Isaac expired, and died, and was gathered unto his people, old and full of days; and Esau and Jacob his sons buried him.	וַיָּגָלַע יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמּוּיו זָקֵן וְשֹׁבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ עֲשׂו וַיַּעֲקֹב בְּנוֹיו (פ)	29

(13) במקום אשר דבר אתו. איני יודע, מה מלמדנו: שצט נולדה תאומה, ועס בנימין נולדה תאומה יחירה: (16) כברת הארץ. מנחם פירש לשון כזיר, רצוי (18) בן אוני. צן זערי: בנימין. נראה צעני, לפי שהוא מהלך רב. ואגדה (צ"ר פז, ז), בזמן שהארץ חלולה ומנוקצת ככברה, שהניר מזוי, הסמיו עזר, והשרב עדיין לא צא. ואין זה פשוטו של מקרא, שהרי צנעמן מזינו, וילך מאתו קצרת קרץ (מלכים-ז, יט), ואומר אני שהוא שם מדת קרקע, כמו מהלך פרסה או יותר, כמו שאתה אומר צמד קרס, קלקת שדה, כך צמהלך אדם נותן שם מדת קרקע, כמו מהלך מיל, כזרת ארץ: (17) כי גם זה. נוסף לך על יוסף. ורבותינו דרשו, עס כל

XXXVI	Now these are the generations of Esau—the same is Edom.	וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת עֵשָׂו הוּא אֲדָוִם: וְאֵלֶּיִן תּוֹלְדֹת עֵשָׂו הוּא אֲדָוִם:	XXXVI
2	Esau took his wives of the daughters of Canaan; Adah the daughter of Elon the Hittite, and Oholibamah the daughter of Anah, the daughter of Zibeon the Hivite,	עֵשָׂו לָקַח אֶת־נָשָׁיו מִבָּנוֹת כְּנָעַן אֶת־עֲדָה בַּת־אֵילֹן הַחִתִּי וְאֶת־אֹהֶלִיבָמָה בַּת־עֲנָה בַת צִבְעֹן הַחִוִּי:	2
3	and Basemath Ishmael's daughter, sister of Nebaioth.	וְאֶת־בִּשְׁמַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל אָחוֹת אֲחֵתִיָּה דְנָבִיּוֹת:	3
4	And Adah bore to Esau Eliphaz; and Basemath bore Reuel;	וַתֵּלֶד עֲדָה לְעֵשָׂו אֶת־אֱלִיפָז וּבִשְׁמַת יָלְדָה אֶת־רְעוּאֵל:	4
5	and Oholibamah bore Jeush, and Jalam, and Korah. These are the sons of Esau, that were born unto him in the land of Canaan.	וְאֹהֶלִיבָמָה יָלְדָה אֶת־יְעִישׁ [ק' יְעוּשׁ] וְאֶת־יְעֹלָם וְאֶת־קֹרַח אֲלֵהּ בְּנֵי עֵשָׂו אֲשֶׁר יָלְדוּ־לוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:	5
6	And Esau took his wives, and his sons, and his daughters, and all the souls of his house, and his cattle, and all his beasts, and all his possessions, which he had gathered in the land of Canaan; and went into a land away from his brother Jacob.	וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בָּנֹתָיו וְאֶת־כָּל־נַפְשֹׁת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־בְּהֶמְתּוֹ וְאֶת־כָּל־קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִצְרַיִם יַעֲקֹב אָחִיו:	6

תאמר היה לו לכתוב ממרא הקרית ארבע, כן דרך המקרא ככל דבר ששמו כפול, כגון זה, וכגון בית לחם אבי עזר, בית אל, אם הוטרך להטיל בו ה"א, נותנה בראש התיבה השניה, בית הלחמי (שמואל"א טז, א), בְּעֶשְׂרֵת חֲבִי רֶעֱוִי (שופטים ו, כד), בְּנֵה חֵאֵל בֵּית הָאֵלִי (מלכים"א טז, ד): (29) ויגוע יצחק. אין מוקדם ומאוחר בתורה, מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה, שהרי כשנולד יעקב היה יצחק בן ס' שנה, שנאמר וַיִּזְכַּק בֶּן שָׁשִׁים שָׁנָה וגו', ויצחק מת בשנת ק"כ ליעקב, אם תווצא ששים מק"פ שנה, נשארו ק"ך, ויוסף נמכר בן י"ז שנה, ואותה שנה שנת מאה ושמונה ליעקב, כיצד, בן ששים ושלש נחצרך, וארבע עשרה שנה נטמן בבית עבר, הרי שבעים ושבע, וארבע עשרה עבד באשה, ובסוף ארבע עשרה נולד יוסף, שנאמר וַיְהִי כִּשְׁשָׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וגו', הרי תשעים ואחת, וי"ז עד שלא נמכר יוסף, הרי מאה ושמונה. (עוד מפורש מן המקרא, משנמכר יוסף עד שצא יעקב מצרימה כ"ב שנה, שנאמר וַיִּזְכַּק בֶּן שָׁשִׁים שָׁנָה וגו', וי"ז שנים שובע ושנתיים רעב, הרי כ"ב, וכתיב יָמֵי שָׁנֵי מִגִּרְיָ שָׁלְשִׁים וּמֵאֹת שָׁנָה, נמצא יעקב במכירתו ק"ח):

(22) בשכן ישראל בארץ ההוא. עד שלא צא לחצרון אל יצחק, ארעוהו כל אלה: וישכב. מתוך שכלצל משכבו, מעלה עליו הכתוב כאילו שכבה. ולמה כלצל וחלל יצועיו, שכשמתה רחל, נטל יעקב מטתו שהיתה נחונה תדיר צאהל רחל, ולא צאהר אהלים, ונתנה צאהל צלה, צא ראובן וחצב עלצון אמו, אמר, אם אחות אמי היתה נרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא נרה לאמי, לכך כלצל (שבת נה:): ויהיו בני יעקב שנים עשר. מתחיל לענין ראשון, משנולד בנימין נשלמה המטה, ומעתה ראויים להמנות, ומנאן. ורבותינו דרשו, ללמדנו צא, שכולם שוין וכולם נדיקים, שלא חטא ראובן: (23) בכור יעקב. אפילו צשעת הקלקלה קראו צכור: בכור יעקב. צכור לנחלה, צכור לעצודה צכור למנין, ולא נתנה צכורה ליוסף לאלא לענין הצצטים, שנעשה לשני צצטים: (27) מזמרא. שם המישור: קרית ארבע. שם העיר. ממרא קרית הארבע, איל מישור של קרית ארבע. ואם

7	For their substance was too great for them to dwell together; and the land of their sojournings could not bear them because of their cattle.	אֲרִי הָיָה קִנְיָהוֹן סָגִי מִלְּמַתְבּ פָּחַדָּא וְלֹא יָכִילַת אֲרַע תּוֹתְבוֹתָהוֹן לְסוֹכְרָא יִתְהוֹן מִן קָדָם גִּיתִיהוֹן:	כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רַב מִשְׁכַּת יִחַדּוּ וְלֹא יִכְלֶה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לְשֵׁאת אֹתָם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם:	7
8	And Esau dwelt in the mountain-land of Seir—Esau is Edom.	וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהָר שְׂעִיר הָהָא וַיִּתֵּיב עֵשָׂו בְּטוֹרָא דְּסַעִיר עֵשָׂו הוּא אֲדוֹם:	וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהָר שְׂעִיר הָהָא וַיִּתֵּיב עֵשָׂו בְּטוֹרָא דְּסַעִיר עֵשָׂו הוּא אֲדוֹם:	8
9	And these are the generations of Esau the father of a the Edomites in the mountain-land of Seir.	וְאֵלֶּין תּוֹלְדֹת עֵשָׂו אֲבוֹהוֹן דְּאֲדוֹמָאֵי בְּטוֹרָא דְּשְׂעִיר:	וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת עֵשָׂו אָבִי אֲדוֹם בְּהָר שְׂעִיר:	9
10	These are the names of Esau's sons: Eliphaz the son of Adah the wife of Esau, Reuel the son of Basemath the wife of Esau.	אֵלִין שְׁמֹת בְּנֵי עֵשָׂו אֱלִיפֹז בֶּר עָדָה אֵתָת עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּר בְּשֵׁמַת אֵתָת עֵשָׂו:	אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־עֵשָׂו אֱלִיפֹז בֶּן־ עָדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן־ בְּשֵׁמַת אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:	10
11	And the sons of Eliphaz were Teman, Omar, Zepho, and Gatam, and Kenaz.	וַהֲיוּ בְנֵי אֱלִיפֹז תִּמָּן אוֹמֶר צִפּוֹ וְגַעְתָּם וְקִנְזוֹ:	וַהֲיוּ בְנֵי אֱלִיפֹז תִּמָּן אוֹמֶר צִפּוֹ וְגַעְתָּם וְקִנְזוֹ:	11
12	And Timna was concubine to Eliphaz Esau's son; and she bore to Eliphaz Amalek. These are the sons of Adah Esau's wife.	וַתִּמְנַע הָיָתָה לְאֵלִיפֹז בֶּר עֵשָׂו וַיִּלְדֵת לְאֵלִיפֹז יֵת עַמְלֵק אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה אֵתָת עֵשָׂו:	וַתִּמְנַע הָיָתָה לְאֵלִיפֹז בֶּר עֵשָׂו וַתִּלְדַּר לְאֵלִיפֹז אֶת־ עַמְלֵק אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:	12
13	And these are the sons of Reuel: Nahath, and Zerah, Shammah, and Mizzah. These were the sons of Basemath Esau's wife.	וְאֵלֶּין בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וְזֶרַח שָׁמָה וּמִזָּה אֵלֶּין הָיוּ בְּנֵי בְּשֵׁמַת אֵתָת עֵשָׂו:	וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וְזֶרַח שָׁמָה וּמִזָּה אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי בְּשֵׁמַת אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו:	13
14	And these were the sons of Oholibamah the daughter of Anah, the daughter of Zibeon, Esau's wife; and she bore to Esau Jeush, and Jalam, and Korah.	וְאֵלֶּין הָיוּ בְּנֵי אֹהֶלִיבָמָה בֶּת־ עֲנָה בֶּת־צַבְעוֹן אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו וַיִּלְדֵת לְעֵשָׂו יֵת יְעוּשׁ וַיִּת יְעֹלָם וַיִּת קֹרַח:	וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אֹהֶלִיבָמָה בֶּת־ עֲנָה בֶּת־צַבְעוֹן אִשְׁתּוֹ עֵשָׂו וַתִּלְדַּר לְעֵשָׂו אֶת־(כִּי יְעִישׁ)קִי יְעוּשׁ וְאֶת־יְעֹלָם וְאֶת־קֹרַח:	14
15	These are the chiefs of the sons of Esau: the sons of Eliphaz the first-born of Esau: the chief of Teman, the chief of Omar, the chief of Zepho, the chief of Kenaz,	אֵלֶּין רִבְרָבֵי בְּנֵי עֵשָׂו בְּנֵי אֱלִיפֹז בּוֹכְרִיָה דְּעֵשָׂו רִבְּא תִּמָּן רִבְּא אוֹמֶר רִבְּא צִפּוֹ רִבְּא קִנְזוֹ:	אֵלֶּה אֱלוֹפֵי בְּנֵי־עֵשָׂו אֱלִיפֹז בְּכוֹר עֵשָׂו אֱלוֹף תִּמָּן אֱלוֹף אוֹמֶר אֱלוֹף צִפּוֹ אֱלוֹף קִנְזוֹ:	15

(2) עדה בת אילון. היא בשמת צח אילון, ונקראת

בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים לעבודת אלילים: (3) בשמת בת ישמעאל. ולהלן קורא לה מחלת, מזינו אהליבמה. היא יהודית, והוא כינה שמה יהודית, לומר, שהיא כופרת בעבודת אלילים כדי להטעות את אביו: בת ענה בת צבעון. אס צח ענה לא צבעון, ענה צח של צבעון, שנאמר ואלה צני צבעון ואלה ואלה, מלמד שצח צבעון על כלתו אשת ענה, וינאח אהליבמה מצין שניהם, והודיעך

(5) ואהליבמה ילדה וגו'. קרס זה ממזר היה, וצן אליפז

היה, שצח על אשת אביו אל אהליבמה אשת עשו, שהרי הוא

מנוי עם אלופי אליפז בסוף הענין (צ"ר פז, יב):

256 (ס) וילך אל ארץ. לגור באשר ימצא:

16	the chief of Korah, the chief of Gatam, the chief of Amalek. These are the chiefs that came of Eliphaz in the land of Edom. These are the sons of Adah.	16	אֱלֹהֵי-קֶרַח אֱלֹהֵי גַעְתָּם אֱלֹהֵי עֲמֶלֶק אֵלֶּה אֱלֹהֵי אֶלְיָפוֹ בְּאֶרֶץ אֲדָום אֵלֶּה בְּנֵי עֵדָה:	רָבָא קֶרַח רָבָא גַעְתָּם רָבָא עֲמֶלֶק אֱלֹהֵי רִבְרָבִי אֶלְיָפוֹ בְּאֶרֶעָא דְאֲדוֹם אֱלֹהֵי בְנֵי עֵדָה:
17	And these are the sons of Reuel Esau's son: the chief of Nahath, the chief of Zerah, the chief of Shammah, the chief of Mizzah. These are the chiefs that came of Reuel in the land of Edom. These are the sons of Basemath Esau's wife.	17	וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן-עֵשָׂו אֱלֹהֵי נַחַת אֱלֹהֵי זֶרַח אֱלֹהֵי שַׁמָּה אֱלֹהֵי מִזֶּזָּה אֵלֶּה אֱלֹהֵי רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֲדָום אֵלֶּה בְּנֵי בְשֶׁמֶת אִשְׁתֵּי עֵשָׂו:	וְאֱלֵין בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן עֵשׂו רָבָא נַחַת רָבָא זֶרַח רָבָא שַׁמָּה רָבָא מִזֶּזָּה אֱלֵין רִבְרָבִי רְעוּאֵל בְּאֶרֶעָא דְאֲדוֹם אֱלֵין בְּנֵי בְשֶׁמֶת אִתַּת עֵשׂו:
18	And these are the sons of Oholibamah Esau's wife: the chief of Jeush, the chief of Jalam, the chief of Korah. These are the chiefs that came of Oholibamah the daughter of Anah, Esau's wife.	18	וְאֵלֶּה בְּנֵי אֶהְלִיבָמָה אִשְׁתֵּי עֵשָׂו אֱלֹהֵי יְעוֹשׁ אֱלֹהֵי יַעֲלָם אֱלֹהֵי קֶרַח אֱלֹהֵי אֶהְלִיבָמָה בַּת-עֲנָה אִשְׁתֵּי עֵשָׂו:	וְאֱלֵין בְּנֵי אֶהְלִיבָמָה אִתַּת עֵשׂו רָבָא יְעוֹשׁ רָבָא יַעֲלָם רָבָא קֶרַח אֱלֵין רִבְרָבִי אֶהְלִיבָמָה בַּת עֲנָה אִתַּת עֵשׂו:
19	These are the sons of Esau, and these are their chiefs; the same is Edom.	19	אֵלֶּה בְּנֵי-עֵשָׂו וְאֵלֶּה אֱלֹהֵיהֶם הוּא אֲדָום: (ס)	אֱלֵין בְּנֵי עֵשׂו וְאֱלֵין רִבְרָבְנִיהוֹן הוּא אֲדָום:
20	These are the sons of Seir the Horite, the inhabitants of the land: Lotan and Shobal and Zibeon and Anah,	שביעי 20	אֵלֶּה בְּנֵי-שַׁעִיר הַחֹרִי יִשְׁבִּי הָאֶרֶץ לוֹטָן וְשׁוּבָל וְצִבְעוֹן וְעֵנָה:	אֱלֵין בְּנֵי שַׁעִיר חוֹרָאִי יִתְבִּי אֶרֶעָא לוֹטָן וְשׁוּבָל וְצִבְעוֹן וְעֵנָה:
21	and Dishon and Ezer and Dishan. These are the chiefs that came of the Horites, the children of Seir in the land of Edom.	21	וְדִשׁוֹן וְאֶזֶר וְדִישָׁן אֱלֹהֵי הַחֹרִי בְּנֵי שַׁעִיר בְּאֶרֶץ אֲדָום:	וְדִשׁוֹן וְאֶזֶר וְדִישָׁן אֱלֵין רִבְרָבִי חוֹרָאִי בְּנֵי שַׁעִיר בְּאֶרֶעָא דְאֲדָום:
22	And the children of Lotan were Hori and Hemam; and Lotan's sister was Timna.	22	וַיְהִיו בְּנֵי-לוֹטָן חֹרִי וְהִמָּם וַאֲחֹת לוֹטָן תִּמְנָע:	וַהֲוּוּ בְּנֵי לוֹטָן חוֹרִי וְהִימָם וַאֲחֹתִיהָ דְלוֹטָן תִּמְנָע:
23	And these are the children of Shobal: Alvan and Manahath and Ebal, Shepho and Onam.	23	וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוּבָל עֲלָוֹן וּמִנַּחַת וְעִיבָל שְׁפּוֹ וְאוֹנָם:	וְאֱלֵין בְּנֵי שׁוּבָל עֲלָוֹן וּמִנַּחַת וְעִיבָל שְׁפּוֹ וְאוֹנָם:
24	And these are the children of Zibeon: Aiah and Anah—this is Anah who found the hot springs in the wilderness, as he fed the asses of Zibeon his father.	24	וְאֵלֶּה בְּנֵי-צִבְעוֹן וַאֲיָה וְעֵנָה הוּא עֵנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת-הַיְמָם בְּמִדְבָּר בְּרַעְתּוֹ אֶת-הַחֲמָרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו:	וְאֱלֵין בְּנֵי צִבְעוֹן וַאֲיָה וְעֵנָה הוּא עֵנָה דְאֲשַׁכַּח יַת גְּבִרְיָא בְּמִדְבָּרָא כְּדִ הָוָה רָעִי יַת חֲמָרִיא לְצִבְעוֹן אָבִיהִי:

(7) ולא יכלה ארץ מגוריהם. להספיק מרעה לבהמות. אמר, אלך לי מכאן, אין לי חלק לא במתנה שנמנה לו הארץ שלהם. ומדרש אגדה (ב"ר פב, יג) מפני יעקב אחיו, מפני הזאת, ולא צפרעון השטר, ומפני הצושה שמכר צבורו: שטר חוב שלגזירת פיגר יהיה זקק, המוטל על זרעו של יצחק, (9) ואלה. החולדות שהולידו בניו משלהן לשעיר:

25	And these are the children of Anah: Dishon and Oholibamah the daughter of Anah.	וְאֵלֶּה בְּנֵי־עֲנָה דִּישֹׁן וְאֹהֲלִיבָמָה וְאֹהֲלִיבָמָה בַּת עֲנָה:	25
26	And these are the children of Dishon: Hemdan and Eshban and Ithran and Cheran.	וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישֹׁן חֶמְדָּן וְעִשְׁבָּן וִיתְרָן וְכֶרָן:	26
27	These are the children of Ezer: Bilhan and Zaavan and Akan.	אֵלֶּה בְּנֵי־אֶזֶר בִּלְחָן וְזַעְוָן וְעֶקֶן:	27
28	These are the children of Dishan: Uz and Aran.	אֵלֶּה בְּנֵי־דִישָׁן עֹז וְאַרָן:	28
29	These are the chiefs that came of the Horites: the chief of Lotan, the chief of Shobal, the chief of Zibeon, the chief of Anah,	אֵלֶּה אֱלֹפִי הַחֲרִי אֱלֹפִי לוֹטָן אֱלֹפִי שׁוֹבָל אֱלֹפִי צִבְעוֹן אֱלֹפִי עֲנָה:	29
30	the chief of Dishon, the chief of Ezer, the chief of Dishan. These are the chiefs that came of the Horites, according to their chiefs in the land of Seir.	אֱלֹפִי דִישֹׁן אֱלֹפִי אֶזֶר אֱלֹפִי דִישָׁן אֱלֹפִי הַחֲרִי לְרֹבְכֵינֵהוּן בְּאֶרֶץ שֵׁעִיר:	30
31	And these are the kings that reigned in the land of Edom, before there reigned any king over the children of Israel.	וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לְפָנֵי מֶלֶךְ־מִלְכָּה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:	31
32	And Bela the son of Beor reigned in Edom; and the name of his city was Dinhabah.	וַיִּמְלֹךְ בְּאֶדוֹם בֶּלַע בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהַבָּה:	32
33	And Bela died, and Jobab the son of Zerah of Bozrah reigned in his stead.	וַיָּמָת בֶּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו יוֹבָב בֶּן־זֶרַח מִבְּצָרָה:	33
34	And Jobab died, and Husham of the land of the Temanites reigned in his stead.	וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו חֻשָּׁם מֵאֶרֶץ הַתִּמְנִי:	34

(12) ותמנע היתה פילגש. להודיע גדולתו של אברהם. מלא קנה זה לזיתים, מלא קנה זה לגפנים, שהיו טועמים כמה היו תאזים לידצק צורעו, תמנע זו צת אלופים היתה. ויודעין אי זו נטיעה ראויה לה: שנאמר וַאֲחֹת לוֹטָן תִּמְנַע, ולוטן מאלופי יושבי שער היה, מן החורים שישבו צה לפנים, אמרה, איני זוכה להנשא לך, הלאי ואהיה פילגש. וצדצרי הימים מונה אותה צצניו של אליפז, מלמד שצא על אשחו של שער וינאה תמנע מצנייהם, וכשגדלה נעשית פילגשו, וזהו ואחות לוטן תמנע, ולא מנאה עס בני שער, שהיתה אחותו מן האם ולא מן האב: (15) אלה אלופי בני עשו. ראשי משפחות: (20) יושבי הארץ. שהיו יושבי קודם שצא עשו לשם. ורבותינו דרשו (שבת פה.). שהיו צקיאין בישובה של ארץ,

35	And Husham died, and Hadad the son of Bedad, who smote Midian in the field of Moab, reigned in his stead; and the name of his city was Avith.	וַיָּמָת חֹשָׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדָד בֶּן-בְּדָד דִּקְטִיל יֵת מִדְיָנָי בַּחֲלֵי מוֹאָב וְשׁוֹם קִרְתִּיהָ עֵוִית׃	וַיָּמָת חֹשָׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדָד בֶּן-בְּדָד הַמִּכָּה אֶת-מִדְיָן בַּשָּׂדֶה מוֹאָב וְשָׁם עִירוֹ עֵוִית׃	35
36	And Hadad died, and Samlah of Masrekah reigned in his stead.	וַיָּמָת הֲדָד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שַׁמְלָה מִמַּשְׂרָקָה׃	וַיָּמָת הֲדָד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שַׁמְלָה מִמַּשְׂרָקָה׃	36
37	And Samlah died, and Shaul of Rehoboth by the River reigned in his stead.	וַיָּמָת שַׁמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל מִרְחוֹבוֹת דְּעַל פֶּרֶת׃	וַיָּמָת שַׁמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל מִרְחוֹבוֹת הַנָּהָר׃	37
38	And Shaul died, and Baal-hanan the son of Achbor reigned in his stead.	וַיָּמָת שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חֲנָן בֶּן-עַכְבּוֹר׃	וַיָּמָת שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חֲנָן בֶּן-עַכְבּוֹר׃	38
39	And Baal-hanan the son of Achbor died, and Hadar reigned in his stead; and the name of the city was Pau; and his wife's name was Mehetabel, the daughter of Matred, the daughter of Me-zahab.	וַיָּמָת בַּעַל חֲנָן בֶּן-עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדָר וְשׁוֹם קִרְתִּיהָ פָּעוּ וְשׁוֹם אִתְתֶּיהָ מְהִיטְבָּאֵל בַּת מַטְרֵד בַּת מִצְרָף דִּהֶבָא׃	וַיָּמָת בַּעַל חֲנָן בֶּן-עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדָר וְשָׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשָׁם אִשְׁתּוֹ מְהִיטְבָּאֵל בַּת-מַטְרֵד בַּת מִי זָהָב׃	39
40	And these are the names of the chiefs that came of Esau, according to their families, after their places, by their names: the chief of Timna, the chief of Alvah, the chief of Jetheth;	וְאֵלֶּין שְׁמֹת רִבְרָבֵי עֵשָׂו לְזִרְעֵיהֶן לְאַתְרֵיהֶן בְּשִׁמְהֵיהֶן רָבָא תַמְנֵעַ רָבָא עֵלֹה רָבָא יֵתֶת׃	וְאֵלֶּה שְׁמֹת אֱלֹפִי עֵשָׂו לְמִשְׁפַּחָתָם לְמִקְמָתָם בְּשִׁמְתָם אֱלֹף תַּמְנֵעַ אֱלֹף עֵלֹה אֱלֹף יֵתֶת׃	מפסיר
41	the chief of Oholibamah, the chief of Elah, the chief of Pinon;	רָבָא אֹהֶלִיבָמָה רָבָא אֵלָה רָבָא פִּינֹן׃	אֱלֹף אֹהֶלִיבָמָה אֱלֹף אֵלָה אֱלֹף פִּינֹן׃	41
42	the chief of Kenaz, the chief of Teman, the chief of Mibzar;	רָבָא קִנְזִי רָבָא תֵימָן רָבָא מִבְצָר׃	אֱלֹף קִנְזִי אֱלֹף תֵימָן אֱלֹף מִבְצָר׃	42
43	the chief of Magdiel, the chief of Iram. These are the chiefs of Edom, according to their habitations in the land of their possession. This is Esau the father of the Edomites.	רָבָא מַגְדִּיָּאל רָבָא עִירָם אֵלֶּין רִבְרָבֵי אָדָם לְמוֹתְבְּנֵיהֶן בְּאַרְעֵי אֲחֻסְתָּיהֶן הוּא עֵשָׂו אַבְוֵהוֹן דְּאִדְוָמָא׃	אֱלֹף מַגְדִּיָּאל אֱלֹף עִירָם אֵלֶּהוּ אֱלֹפֵי אָדָם לְמִשְׁבָּתָתָם בְּאַרְצֵי אֲחֻזָּתָם הוּא עֵשָׂו אָבִי אָדָם׃ (פ)	קנז פסוקים

(24) ואיה וענה. וי"ו יתירה, והוא כמו איה וענה, והרצה יש במקרא, פסוק דש וקצא מרמס (דניאל ח, יג), גרס' וקצב וסוס (תהלים עו, ז): הוא ענה. האמור למעלה שהוא אחיו של זבוען, וכאן הוא קורא אותו זנו, מלמד שזא זבוען על אמו והוליד את ענה: את הימים. פרדיס. הרביע חמור על סוס וילדה פרד, והוא היה ממזר והזיא פסולין

(31) ואלה המלכים וגר. שמנה היו, וכנגדן העמיד יעקב, וזמל מלכות עשו זימיהם, ואלו הן, שאול, ואיש זשת, דוד ושלמה, רחבעם, אביה, אסא, יהושפט. וזימיו יורם זנו כלמדי, צימיו פשע אדום מפסח זי יהודה וימליכו עליהם מלך (מלכים-ז ח, כ), וזימיו שאול כתיב ומלך אין צלל' נלך מלך: (33) יובב בו זרח מבצרה. צללה מערי מואב הא.

The Haftara is Obadiah 1:1 - 1:21 on page ??.

XXXVII	And Jacob dwelt in the land of his father's sojournings, in the land of Canaan.	וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגֻרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:	וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען:
2	These are the generations of Jacob. Joseph, being seventeen years old, was feeding the flock with his brethren, being still a lad even with the sons of Bilhah, and with the sons of Zilpah, his father's wives; and Joseph brought evil report of them unto their father.	אֵלֶּיךָ תוֹלְדֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּרֶשֶׁב עֶסְרֵי שָׁנִים הָיָה רֹעֵה עִם אֶחָיו בְּצֹאן וְהָיָה רֵבִי עִם בְּנֵי בִלְהָה וְעִם בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וְאֵתִי יוֹסֵף יָת טָבָהוֹן בִּישָׂא לְאָבִיהוֹן:	אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע-עשרה שנה היה רעה את-אחיו בצאן והוא נער את- בני בלחה ואת-בני זלפה נשי אביו ויבא יוסף את-דבתם רעה אל-אביהם:
3	Now Israel loved Joseph more than all his children, because he was the son of his old age; and he made him a coat of many colours.	וַיִּשְׂרָאֵל רַחֵם יֵת יוֹסֵף מִכָּל בְּנָוֵהוּ אָרִי בֶר חֲכִים הוּא לֵיה וַעֲבַד לֵיה כְּתוּנָא דְפָסִי:	וישראל אהב את-יוסף מכל- בניו כי-בן-זקנים הוא לו ועשה לו כתנת פסים:

(35) המכה את מדין בשדה מואב. שצא מדין על מואב למלחמה, והלך מלך אדום לעזור את מואב, ומכאן אנו למדים, שהיו מדין ומואב מריצים זה עם זה, וצימי צלעם עשו שלום להתקשר על ישראל:

(39) בת מי זהב. מהו זהב, עשיר היה, ואין זהב חשוב צעיניו לכלום:

(40) ואלה שמות אלופי עשו. שנקראו על שם מדינותיהם לאחר שמת הדר, ופסקה מהם מלכות, והראשונים הנזכרים למעלה הם שמות תולדותם, וכן מפורש בדברי הימים (א, א, גא) וזאת הדרך ויהיו אלופי אדום אלויף תמנע וגו':

(43) מגדריאל. היא רומי:

4 And when his brethren saw that
their father loved him more than all
his brethren, they hated him, and
could not speak peaceably unto him.

וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אֵלֹהִי אֵתָב
אֲבֵיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׁנֹאוּ אֹתוֹ
וְלֹא יָכְלוּ דַבְּרוֹ לְשָׁלָם:

5 And Joseph dreamed a dream, and he told it to his brethren; and they hated him yet the more.

וַיִּחְלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיֵּגֶד לְאֶחָיו
וַיּוֹסֶפּוּ עוֹד שְׁנָא אֹתוֹ:
וַיִּחְלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם אֶחָד וַיֵּגֶד לְאֶחָיו
וַיּוֹסֶפּוּ עוֹד שְׁנָא אֹתוֹ:
וַיִּחְלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם אֶחָד וַיֵּגֶד לְאֶחָיו
וַיּוֹסֶפּוּ עוֹד שְׁנָא אֹתוֹ:

6 And he said unto them: ‘Hear, I pray you, this dream which I have dreamed:

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמָעוּ-נָא 6
הַחֲלוּם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתִּי:
וְאָמַר לְהוֹן שְׁמָעוּ כֵּעַן חֲלָמָא
הַדִּין דְּחֲלָמִית:

7 for, behold, we were binding
sheaves in the field, and, lo, my
sheaf arose, and also stood upright;
and, behold, your sheaves came
round about, and bowed down to
my sheaf.’

וְהָיָה אֲנַחְנוּ מֵאֲלֵמִים אֲלֵמִים
 בְּתוֹךְ חֲשָׁדָה וְהָיָה קָמָה
 אֲלֵמָתִי וְגַם-נִצָּבָה וְהָיָה
 תִּסְבִּינָה אֲלֵמֵיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוֶיין
 לְאֵלֵמֵי:

וְהָא אֲנַחְנָא מֵאֲסָרִין אֲסָרִין
 בְּגוּ חֲקֵלָא וְהָא קָמָת אֲסָרֵתִי
 וְאִף אֲזִדְּקִיפֵת וְהָא מִסְתַּחֲרִין
 אֲסָרְתְּכוֹן וְסִגְדוּ לְאֲסָרֵתִי:

8 And his brethren said to him: 'Shalt thou indeed reign over us? or shalt thou indeed have dominion over us?' And they hated him yet the more for his dreams, and for his words.

יִיאָמְרוּ לוֹ אֲחֵיו הַמֶּלֶךְ הַמֶּלֶךְ
עָלֵינוּ אִם־מֶשׁוֹל תִּמְשָׁל בָּנוּ
וְיוֹסִיפוּ עוֹד שָׁנָא אֹתוֹ עַל־
חַלְמֹתָיו וְעַל־דְּבָרָיו:

וַיֹּאמְרוּ לִיה אֲחֹתִי הַמֶּלֶכָה
אֵת מַדְמֵי הַמֶּלֶךְ עָלֶיךָ אוֹ
שׁוֹלֵטִין אֵת סְבִיר לְמִשְׁלַט בְּנֵי
וְאֹסִיפוּ עוֹד סָנוּ יְתִיה עַל
חַלְמוֹתֶיהָ וְעַל פִּתְגָמוֹתֶיהָ:

9 And he dreamed yet another dream,
and told it to his brethren, and said:
'Behold, I have dreamed yet a dream:
and, behold, the sun and the moon
and eleven stars bowed down to
me.'

וַיִּתְּלִם עוֹד׃ תְּלֹם אַחֵר וַיִּסְפֹּר
 אֶתֹ לְאַחֵיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלֻמֹּתַי
 חֲלוּם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ
 וְאַחַד עֶשֶׂר בּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים
 לִי׃

וְחֵלֶם עוֹד חֲלֻמָּא אֲחֵרָא
 וְאַשְׁתַּעֲי וַיְהִי לְאַחֵרָיו וַיֹּאמֶר
 הֵא חֲלֻמִּית חֲלֻמָּא עוֹד וְהָא
 שֶׁמֶשׁ וְיָסִיחָא וְחַד עֶסֶר
 בּוֹכְבֵּי אֶסְגִּידִין לִי׃

10 And he told it to his father, and to his brethren; and his father rebuked him, and said unto him: 'What is this dream that thou hast dreamed? Shall I and thy mother and thy brethren indeed come to bow down to thee to the earth?'

וַיִּסְפֹּר אֶל-אֲבִירָו וְאֶל-אֲחִירָו
וַיַּגִּיעֶר-בּוֹ אֲבִירָו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה
הַחֲלוּם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלָמְתָּ
הַבּוֹא נָכוֹא אֲנִי וְאַמְנָן וְאַחִירָה
לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָךְ אַרְצָה:

וְאִשְׁתִּי לְאֲבוֹהִי וּלְאֲחוֹהִי
וַיִּנָּק בֵּיהֶם אֲבוֹהִי וַיֹּאמֶר לֵיהֶם
מֵא חֲלָמָא הָדִין דְּחֲלָמְתָא
הַמֵּיתָא גִיתִי אֲנָא וְאַמְנָן וְאַחִירָה
לְמַסְגֵּד לָךְ עַל אַרְעָא:

(1) וישב יעקב וגר. אחר שכתב לך יסודי עשו ותולדותיו בדרך קצרה, שלא היו ספונים וחשובים לפרש היאך נתישבו, ומדר מלחמותיהם איך הורישו את החורי, פירש לך יסודי יעקב ותולדותיו בדרך ארוכה, כל גלגולי סבתם, לפי שהם

11	And his brethren envied him; but his father kept the saying in mind.	וַיִּקְנְאוּ-בּוֹ אֶחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת-הַדָּבָר׃ וַיִּקְנְאוּ בֵּיהּ אֶחָוֵהּ וְאָבִיהּ נָטַר יֵת פֶּתִנָּמָא׃	11
12	And his brethren went to feed their father's flock in Shechem.	וַיֵּלְכוּ אֶחָיו לְרֻעוֹת אֶת-צֹאן אָבִיהֶם בְּשֶׁכֶם׃ וַאֲזָלוּ אֶחָוֵהּ לְמִרְעֵי יֵת עֲנָא דְאָבִיהוֹן בְּשֶׁכֶם׃	12
13	And Israel said unto Joseph: 'Do not thy brethren feed the flock in Shechem? come, and I will send thee unto them.' And he said to him: 'Here am I.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף הֲלוֹא אֶחָיֶךָ רֹעִים בְּשֶׁכֶם לִכְה וְאֶשְׁלַחְךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הֲנִנִי׃ וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֲלֹא אֶחָיֶךָ רֹעִים בְּשֶׁכֶם לִכְה וְאֶשְׁלַחְךָ לְוִתְהוֹן וַיֹּאמֶר לֵיהּ הֲנִנִי׃	13
14	And he said to him: 'Go now, see whether it is well with thy brethren, and well with the flock; and bring me back word.' So he sent him out of the vale of Hebron, and he came to Shechem.	וַיֹּאמֶר לוֹ לָךְ-נָא רֹאֵה אֶת-שְׁלוֹם אֶחָיֶךָ וְאֶת-שְׁלוֹם הַצֹּאן וְהַשְׁבִּנִי דְבָר וַיִּשְׁלַחְהוּ מַעֲמֶמָּק חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שֶׁכֶּמָּה׃ וַיֹּאמֶר לֵיהּ אִיזִיל כְּעֵן חַיִּי יֵת שְׁלוֹם אֶחָד וַיֵּת שְׁלוֹם עֲנָא וְאֶתִּיבְנִי פֶתִנָּמָא וְשִׁלְחִיהּ מִמִּישַׁר חֶבְרוֹן וְאֶתָּא לְשֶׁכֶם׃	14
15	And a certain man found him, and, behold, he was wandering in the field. And the man asked him, saying: 'What seekest thou?'	וַיִּמְצָאֻהוּ אִישׁ וְהָנָה תַּעֲה בְשָׂדֶה וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה-תִּבְקֵשׁ׃ וַאֲשַׁכְחִיהּ גּוֹבְרָא וְהָא טְעִי בְּחֻקָּלָא וְשִׁאֲלִיהּ גּוֹבְרָא לְמִימַר מָא אַתָּא בְּעִי׃	15
16	And he said: 'I seek my brethren. Tell me, I pray thee, where they are feeding the flock.'	וַיֹּאמֶר אֶת-דֹּאחֵי אֲנֹכִי מִבְּקֵשׁ הִגִּידָה-נָא לִי אֵיפֹהּ הֵם רֹעִים׃ וַיֹּאמֶר יֵת אֶחֱי אֲנָא בְּעִי חוֹ כְּעֵן לִי אִיכָא אַנּוּן רֵעִן׃	16
17	And the man said: 'They are departed hence; for I heard them say: Let us go to Dothan.' And Joseph went after his brethren, and found them in Dothan.	וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נִסְעוּ מִזֶּה כִּי שְׁמַעְתִּי אֲמָרִים נִלְכְּה דְתִינָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחֲרֵי אֶחָיו וַיִּמְצָאם בְּדוֹתָן׃ וַיֹּאמֶר גּוֹבְרָא נָטְלוּ מָכָא אֲרִי שְׁמַעִית דְּאֲמָרִין נִיזִיל לְדוֹתָן וַאֲזָלוּ יוֹסֵף בְּתַר אֶחָוֵהּ וַאֲשַׁכְחִינוּן בְּדוֹתָן׃	17

- (4) ולא יכלו דברו לשלום. מתוך גנוחם למדנו שזכרם, הוא בטל: (11) שמר את הדבר. היה ממתין ומצפה מתי יבוא, וכן שלא דברו אחת צפה ואחת כלל: דברו. לדבר עמו: (7) מאלמים אלמים. כמרגמו מאסרין אסרין, עמרין, וכן נשא חלמזקיו (תהלים קכו, ו), וכמוהו כלשון משנה והאלומות נוטל ומכריז: קמה אלומתי. נזקפה: וגם נצבה. לעמוד על עמדה נזקפה: (8) ועל דבריו. על דעתם רעה שהיה מציא לאציהם: (10) ויספר אל אביו ואל אחיו. לאחר שקפר אותו לאחיו, חזר וספרו לאציו צפניהם: ויגער בו. לפי שהיה מטיל שגגה עליו: הבוא נבוא. והלא אמך כבר מתה, והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לזלזה, שגדלחו כאמו (ב"ר פד, יא). ורבותינו למדו מכאן, שאין חלום בלא דברים בטלים, ויעקב נמכוון להוציא הדבר מלבו בניו, שלא יקנאוהו, לכן אמר לו הבוא נבוא וגו', כשם שאי אפשר באמך, כך השאר

18	And they saw him afar off, and before he came near unto them, they conspired against him to slay him.	וַיֵּרְאוּ אוֹתוֹ מֵרֶחֶק וּבְטָרֶם יִקְרָב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַבְּלוּ אוֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ: לְמַקְטְלֵהוּ:	18
19	And they said one to another: 'Behold, this dreamer cometh.	וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו הִנֵּה בָעַל הַחֲלֻמֹּת הַלֹּזֶה בָּא:	19
20	Come now therefore, and let us slay him, and cast him into one of the pits, and we will say: An evil beast hath devoured him; and we shall see what will become of his dreams.'	וַעֲתָהוּ לָכֵן וְנַהַרְגֵהוּ וְנַשְׁלַכְהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת וְאָמְרֵנוּ חַיָּה רָעָה אָכְלָתָהוּ וְנִרְאָה מִה-יְהִיו חֲלֻמָּתָיו:	20
21	And Reuben heard it, and delivered him out of their hand; and said: 'Let us not take his life.'	וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלְהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנֹו נַפֶּשׁ:	21
22	And Reuben said unto them: 'Shed no blood; cast him into this pit that is in the wilderness, but lay no hand upon him'—that he might deliver him out of their hand, to restore him to his father.	וַיֹּאמֶר לָהֶן רְאוּבֵן לֹא תִשְׁדּוּן דָּם רִמּוֹ יִתִּיה לְגֹבָא הָרִין דְּבַמְדַּבְּרָא וַיֵּד לֹא תִישְׁטוּן בֵּיהּ בְּדִיל לְשִׁזְבָּא יִתִּיה מִיַּדְהוֹן לְאַתְבוּתֵיהּ לְוֹת אָבוּהִי:	22
23	And it came to pass, when Joseph was come unto his brethren, that they stripped Joseph of his coat, the coat of many colours that was on him;	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר-בָּא יוֹסֵף אֶל-אָחָיו וַיַּפְשִׁטוּ אוֹת-יוֹסֵף אֶת-כְּתֹנֶתוֹ אֶת-כְּתֹנֶת הַפָּסִים אֲשֶׁר עָלָיו:	שלישי 23
24	and they took him, and cast him into the pit—and the pit was empty, there was no water in it.	וַיִּקְחֻהוּ וַיִּשְׁלְכוּ אוֹתוֹ הַבְּרָה וְהַבּוֹר רָק אֵין בּוֹ מַיִם:	24
25	And they sat down to eat bread; and they lifted up their eyes and looked, and, behold, a caravan of Ishmaelites came from Gilead, with their camels bearing spicery and balm and ladanum, going to carry it down to Egypt.	וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכֹל-לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיֵּרְאוּ וְהִנֵּה אַרְחַת יִשְׁמַעֲאֵלִים בָּאָה מִגִּלְעָד וּגְמָלֵיהֶם נִשְׂאִים נִכְאֹת וּצְרִי וְלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרָיִמָּה:	25

(13) הנני. לשון ענוה וזריזות, נזדרז למצות אציו, ואף על פ' שהיה יודע צאצאי ששונאין אותו:
 (14) מעמק חברון. והלא חברון זהר, שנאמר וַיַּעֲלוּ בְּקֶנֶז וַיֵּצֵא עַד חֲבֹרֹן (במדבר יג, כב), אלא מענה עמוקה של אותו זדיק הקבור בחברון, לקיים מה שנאמר לאצרהם בין הצמרים, כ' ג' ר'ה' וְקָעָה (בראשית טו, יג. סוטה יא):
 ויבא שכמה. מקום מוכן לפורענות, שם קלקלו השבטים, שם ענו את דינה, שם נחלקה מלכות בית דוד, שנאמר וַיִּלָּךְ רָצָעַם סָקָמָה (מלכים א יב, א):
 (15) וימצאדו איש. זה גבריאל (תנחומא וישב צ) שנאמר וְאִשׁ יִשְׁרָאֵל גְּבִרְיָאֵל (דניאל ט, יא):
 (17) נסעו מזה. הסיעו עצמן מן האחיה: נלכה דותינה. לבקש לך נכלי דמות שימיוך צהם. ולפי פשוטו, שם מקום הוא, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו:
 (18) ויחנבלו. נתמלאו נכלים וערמומיות: אתו. כמו אתו, עמו, כלומר אליו:
 (20) ונראה מזה יהיו חלומותיו. אמר רבי ינחק מקרא זה אומר דרשני, רוח הקדש אומרת כן, הם אומרים נהרגוהו, ונראה מזה יהיו חלומותיו, נראה דבר מייקוס, או שלכם או שלי, ואי אפשר שיאמרו הם ונראה מה יהיו חלומותיו, שמכיון שיהרגוהו בטלו חלומותיו:

26	And Judah said unto his brethren: 'What profit is it if we slay our brother and conceal his blood?	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־אֶחָיו מָה־ בְּצַע כִּי נַהַרְגֹה אֶת־אֶחָינוּ וְכִסִּינוּ אֶת־דָּמּוֹ: וַיֹּאמְרוּ יְהוּדָה לְאֶחָיו מָה־ מִמּוֹן נִתְּחַנֵּי לָנָא אֲרִי נִקְטֹל יֵת אֲחוּנָא וְנִכְסֵי עַל דְּמִיָּה:	26
27	Come, and let us sell him to the Ishmaelites, and let not our hand be upon him; for he is our brother, our flesh.' And his brethren hearkened unto him.	לָכֵן וְנִמְכְּרֵנוּ לְיִשְׁמָעֵאלִים וְיִדְּנֵנוּ אֶל־תְּהֵיבּוּ כִּי־אֶחָינוּ בְּשָׂרֵנוּ הוּא וְיִשְׁמְעוּ אֶחָיו: אֵיתוּ וְנִמְכְּרֵנִיָּה לְעַרְבָאִי וְיִדְנָא לֹא תְהִי בֵּיה אֲרִי אֲחוּנָא בְּסָרְנָא הוּא וְקִבְּלוּ מִנִּיָּה אֲחוּהִי:	27
28	And there passed by Midianites, merchantmen; and they drew and lifted up Joseph out of the pit, and sold Joseph to the Ishmaelites for twenty shekels of silver. And they brought Joseph into Egypt.	וַיַּעֲבְרוּ אַנְשִׁים מִדְיָנִים סֹחְרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת־יוֹסֵף מִן־הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יוֹסֵף לְיִשְׁמָעֵאלִים בַּעֲשָׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת־יוֹסֵף מִצְרָיִמָּה: וַעֲבָרוּ גֹבְרֵי מִדְיָנָאִי תַּגְרִי וַיִּגְדּוּ וַאֲסִיקוּ יֵת יוֹסֵף מִן גֹּבֵא וַיְבִינּוּ יֵת יוֹסֵף לְעַרְבָאִי בְּעֶסְרִין כֶּסֶף וַאֲתִיאוּ יֵת יוֹסֵף לְמִצְרַיִם:	28
29	And Reuben returned unto the pit; and, behold, Joseph was not in the pit; and he rent his clothes.	וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אִין־יוֹסֵף בַּבּוֹר וַיִּקְרַע אֶת־ בְּגָדָיו: וְתָב רְאוּבֵן לְגֹבֵא וְהָא לִית יוֹסֵף בְּגֹבֵא וּבִזַּע יֵת לְבוּשׁוֹהִי:	29
30	And he returned unto his brethren, and said: 'The child is not; and as for me, whither shall I go?'	וַיָּשָׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּלֶד אֵינְנוּ נֹאנִי אָנָּה אֲנִי־בָא: וְתָב לִוְת אֲחוּהִי וַאֲמַר עוֹלִימָא לִיתוּהִי וַאֲנָא לָאֵן אָנָּא אֲתִי:	30
31	And they took Joseph's coat, and killed a he-goat, and dipped the coat in the blood;	וַיִּקְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכְּתֹנֶת בַּדָּמָא: וְנִסִּיבוּ יֵת כְּתוֹנָא דִּיוֹסֵף וְנִכְסוּ צִפִּיר בַּר עִזִּי וַיִּטְבְּלוּ יֵת כְּתוֹנָא בְּדָמָא:	31
32	and they sent the coat of many colours, and they brought it to their father; and said: 'This have we found. Know now whether it is thy son's coat or not.'	וַיִּשְׁלְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת הַפְּסִים וַיָּבִיאוּ אֶל־אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מִצְאָנוּ הַכֹּרֶן נָא הַכְּתֹנֶת בְּנֶךְ הוּא אִם־לֹא: וַיִּשְׁלְחוּ יֵת כְּתוֹנָא דְּפִסִּי וַאֲתִיאוּ לִוְת אָבוּהוֹן וַאֲמָרוּ דָּא אֲשַׁכְחָנָא אֲשֶׁתְּמוֹדַע כְּעַן הַכְּתוֹנָא דְּבָרְךָ הִיא אִם לֹא:	32

זשמי. ואונקלוס תרגם לשון שוה: וצרי. שרף הנוסף
מעצי הקטף והוא נטף הנמנה עם סמני הקטורת: ולט.
לוטיחא שמו בלשון משנה, ורבותינו פירשו שרש עשז ושמו
אשטרולוזיא"ה, צמס' נדה (ח).
(26) מזה בצע. מה ממון, כתרוממו: וכסינו את דמו.
ונעלים את מיתתו:

(27) וישמעו. וקבילו מניה, וכל שמיעה שהיא קבלת
דברים, כגון זה, וכגון וישמע יעקב אל אביו, נעשה וישמע
מתורגם נקבל, וכל שהוא שמיעת האוזן, כגון וישמעו את
קול ה' אלהים מתהלך בגן, ורצקה שומעת, וישמע ישראֵל,
שמעתי את פלוגת, כולן מתורגם ושמעו, ושמעת, ושמע,
שמיע קדמי:

(21) לא נכנו נפש. מכת נפש, זו היא מיתה:
(22) למען הציל אתו. רוח הקדש העידה על ראובן שלא
אמר זאת אלא להציל אותו, שיצא הוא ויטלנו משם, אמר, אני
זכור וגדול שבכולן, לא יתלה הסרחון אלא בי:
(23) את כתנתו. זה חלוק: את כתנת הפסים. הוא
שהסיף לו אביו יותר על אחיו (צ"ר פד, טז):
(24) והבור רק אין בו מים. ממשמע שנאמר והצור רק,
איני יודע שאין בו מים, מה תלמוד לומר אין בו מים, מים אין
בו, אצל נחשים ועקרבים יש בו:
(25) ארחת. כתרוממו שירת, על שם הולכי ארחת
וגמליהם נשאים וגו'. למה פרסם הכתוב את משאם,
להודיע מתן שכרן של צדיקים, שאין דרכן של ערביים לשאת
אלא נפט ועטרן שריחן רע, ולזה נזדמנו צשמים, שלא יוזק
מריח רע: נכאת. כל כנוסי צשמים הרצה קרוי נכאת,
וכן ויראם את כל צית נלחה (מלכים-ב כ, יג), מרקחת

And he knew it, and said: 'It is my son's coat; an evil beast hath devoured him; Joseph is without doubt torn in pieces.'

וַיִּכְרֶה וַיֹּאמֶר כְּתָנֶת בְּנֵי חַיָּה רָעָה אֲכָלְתָּהּ טָרֵף טָרֵף יוֹסֵף: וַאֲשַׁתְּמוּדָה וַאֲמַר כְּתוּנָא דְּבָרֵי חַיָּתָא בְּשָׂתָא אֲכָלְתִּיהָ מִקָּטָל קָטִיל יוֹסֵף:

וַיִּכְרֶה יַעֲקֹב שְׂמֹלְתָיו וַיַּשֶּׁם שֶׁקַּב בְּמִתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל-בְּנֵי יָמִים רַבִּים:

And Jacob rent his garments, and put sackcloth upon his loins, and mourned for his son many days.

וַיִּבְזֵעַ יַעֲקֹב לְבוּשׁוֹהִי וַאֲסַר שָׂקָא בְּחֻרְצִיהָ וַאֲתַאבֵּל עַל בְּרִיה יוֹמִין סְגִיָּאִין:

וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שְׂמֹלְתָיו וַיַּשֶּׁם שֶׁקַּב בְּמִתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל-בְּנֵי יָמִים רַבִּים:

And all his sons and all his daughters rose up to comfort him; but he refused to be comforted; and he said: 'Nay, but I will go down to the grave to my son mourning.' And his father wept for him.

וַקָּמוּ כָל-בָּנוֹהִי וְכָל-בָּנוֹתֵיהָ לְנַחֲמוֹתֶיהָ וְסָרִיב לְקַבְּלָא תְנַחוּמִין וַאֲמַר אֲרִי אֵיחוֹת לֹת בְּרִי כִּד אֲבִילָנָא לְשָׂאוֹל וּבְכָא יִתִּיה אֲבוּהִי:

וַיִּקָּמוּ כָל-בָּנָיו וְכָל-בָּנוֹתָיו לְנַחֲמוֹ וַיִּמָּאן לְהַתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי-אֶרְדָּא אֶל-בְּנֵי אָבִל שְׂאֵלָה וַיִּבֶךְ אֹתוֹ אָבִיו:

And the Midianites sold him into Egypt unto Potiphar, an officer of Pharaoh's, the captain of the guard.

וּמְדִינָאִי זַבִּינוּ יִתִּיה לְמַצְרַיִם לְפוֹטִיפָר רַבָּא דְּפָרְעָה רַב שַׂר הַטְּבָחִים:

וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל-מִצְרַיִם לְפוֹטִיפָר סָרִיס פְּרָעָה שַׂר הַטְּבָחִים: (פ)

And it came to pass at that time, that Judah went down from his brethren, and turned in to a certain Adullamite, whose name was Hirah.

וַהֲוָה בְּעֵדְנָא הַהוּא וַנַּחַת יְהוּדָה מִלִּוְתָא אֲחוּהִי וּסְטָא לֹת גְּבֵרָא עֲדוּלְמָאָה וּשְׁמִיהָ חִירָה:

וַיְהִי בַּעֲתַת הַחֹוָא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֶת אֲחוּיו וַיֵּט עַד-אִישׁ עַדְלָמִי וּשְׁמוֹ חִירָה:

And Judah saw there a daughter of a certain Canaanite whose name was Shua; and he took her, and went in unto her.

וַיֵּרָא-שָׁם יְהוּדָה בַּת-אִישׁ כְּנַעֲנִי וּשְׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ:

וַיֵּרָא-שָׁם יְהוּדָה בַּת-אִישׁ כְּנַעֲנִי וּשְׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ:

למזרים, שנאמר יוסף בן שבע עשרה שנה וגו', וכן שלשים שנה היה צעמדו לפני פרעה, ושבע שני השובע ושנתיים הרעב כשבא יעקב למזרים, הרי כ"ב שנה, כנגד כ"ב שנה שלא קיים יעקב כבוד אב ואם, כ' שנה שהיה צבית לבן, וצ' שנה בדרכו בשבוע מצית לבן, שנה וחצי בסכות וששה חדשים צבית אל (מגילה טז: יז). וזה שאמר ללבן זה לי עשרים שנה צביתך, לי הן, עלי הן, וסופי ללקות כנגדן:

(28) ויעברו אנשים מדינים. זו היא שיירא אחרת, והודיעך הכתוב, שנמכר פעמים הרבה: וימשכו. בני יעקב את יוסף מן הצור ומכרוהו לישמעאלים, והישמעאלים למדינים, והמדינים מכרו אותו למזרים:

(29) וישב ראובן. וצמכירתו לא היה שם, שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו. דבר אחר, עסוק היה בשקו וצמכניתו על שכלכל יצועי אביו:

(30) אנה אני בא. אנה אצרח מצערו של אבא:

(31) שעיר עזים. דמו דומה לשל אדם: הכתבת. זה שמה, וכשהיא דבוקה לתיצה אחרת, כגון כחנת יוסף, כחנת פסים, כחנת צד, נקוד קתנת:

(33) ויאמר כתנת בני. היא זו: חיה רעה אכלתהו. ננצח צו רוח הקדש (צ"ר פד, יט), סופו שחגרה צו אשת פוטיפר. ולמה לא גלה לו הקצ"ה, לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה, ושחפו להקצ"ה עמהם (תנחומא וישב צ), אבל יחזק היה יודע שהוא חי, אמר, היאך אגלה, והקצ"ה אינו רואה לגלות לו:

(34) ימים רבים. כ"ב שנה, משפירש ממנו עד שירד יעקב

3	And she conceived, and bore a son; and he called his name Er.	וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ עֵר׃ וְעַד־יָאֵת וּלְיִלְדֹת בֶּר וַקְרָא יֵת שְׁמִיהָ עֵר׃	3
4	And she conceived again, and bore a son; and she called his name Onan.	וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אוֹנָן׃ וְעַד־יָאֵת עוֹד וּלְיִלְדֹת בֶּר וַקְרָא יֵת שְׁמִיהָ אוֹנָן׃	4
5	And she yet again bore a son, and called his name Shelah; and he was at Chezib, when she bore him.	וַתִּסֶּף עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שְׁלָה וְהָיָה בְּכֶזֶיב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ׃ וְאִוְסִיפֹת עוֹד וּלְיִלְדֹת בֶּר וַקְרָא יֵת שְׁמִיהָ שְׁלָה וְהָיָה בְּכֶזֶיב כִּד לְיִלְדֹת יֵתִיהָ׃	5
6	And Judah took a wife for Er his first-born, and her name was Tamar.	וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעֵר בְּכוֹרוֹ וּשְׁמָהּ תָמָר׃ וַנְּסִיב יְהוּדָה אֶתְתָּא לְעֵר בּוֹכְרִיהָ וּשְׁמָהּ תָמָר׃	6
7	And Er, Judah's first-born, was wicked in the sight of the LORD; and the LORD slew him.	וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רָע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיִּמָּתֶהוּ יְהוָה׃ וְהָיָה עֵר בּוֹכְרִיהָ דִּיהוּדָה בִּישׁ קָדָם יי וַאֲמִיתִיהּ יי׃	7
8	And Judah said unto Onan: 'Go in unto thy brother's wife, and perform the duty of a husband's brother unto her, and raise up seed to thy brother.'	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בָּא אֵלַי אִשְׁתִּי אֲחִידִי וַיְבִם אֹתָהּ וְהָקָם זָרַע לְאֲחִידִי׃ וַאֲמַר יְהוּדָה לְאוֹנָן עוֹל לָנוּ אִשְׁתִּי אֲחִידִי וַיְבִם אֹתָהּ וְהָקָם זָרַע לְאֲחִידִי׃	8
9	And Onan knew that the seed would not be his; and it came to pass when he went in unto his brother's wife, that he spilled it on the ground, lest he should give seed to his brother.	וַיִּדַּע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יְהִי הַזָּרַע וְהָיָה אִם־בָּא אֶל־אִשְׁתִּי אֲחִיו וַשְׁתַּח אֲרֻצָּה לְבִלְתִּי נָתֹן זָרַע לְאֲחִיו׃ וַיִּדַּע אוֹנָן אֲרִי לֹא עַל שְׁמִיהָ מִתְקַרִי זָרַע וְהָיָה כִּד עָלִיל לָנוּ אִשְׁתִּי אֲחִיו וַיִּמְחֹבֵל אוֹרְחִיהָ עַל אֲרֻעָא בְּדִיל דְּלֹא לְאִקְמָא זָרַע לְאֲחִיוִּיהָ׃	9
10	And the thing which he did was evil in the sight of the LORD; and He slew him also.	וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּמָּת גַּם־אֹתוֹ׃ וּבְאִישׁ קָדָם יי דַּעְבַּד וַאֲמִית אֲפִי יֵתִיהָ׃	10
11	Then said Judah to Tamar his daughter-in-law: 'Remain a widow in thy father's house, till Shelah my son be grown up'; for he said: 'Lest he also die, like his brethren.' And Tamar went and dwelt in her father's house.	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כְּלָתוֹ שְׁבִי אֶל־מִנְּהָ בֵּית־אָבִידִי עַד־יִגְדַּל שְׁלָה בְנִי כִּי אֹמַר פֶּן־יָמוּת גַּם־הוּא כְּאֲחָיו וַתֵּלֶד תָּמָר וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ׃ וַאֲמַר יְהוּדָה לְתָמָר כְּלָתִיהָ תִּיבִי אֶרְמָלָא בֵּית אָבוּיָדִי עַד דִּירְבִּי שְׁלָה בְרִי אֲרִי אֹמַר דְּלָמָא יָמוּת אֲפִי הוּא כְּאֲחִיוִּיהָ וַאֲזֵלֵת תָּמָר וַיִּתִּיבֵת בֵּית אָבוּהָא׃	11

(35) וכל בנתיו. רצי יהודה אומר, אחיות תאומות נולדו עס כל שצט ושצט, ונשאום. רצי נחמיה אומר, כנעניות היו, אלא מהו וכל צנותיו, כלותיו, שאין אדם נמנע מלקרוא לחתנו צנו ולכלתו צנתו: וימאן להתנחם. אין אדם מקבל תנחומין על החי (צ"ר פד, כא), וסבור שמת, שעל המת נגזרה גזירה שישמח מן הלז, ולא על החי: ארד אל בני. כמו על צני והרצה אל משמשין בלשון על, אל שאול ואל בית הדמים

(36) הטבחים. שוחטי צהמות המלך:

(1) ויהי בעת ההוא. למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף, ללמד, שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו צרעת אציהם, אמרו, אחת אמרת למכרו, אלו אמרת להשיבו, 62 אינו שומעים לך: ויט. מאת אחיו: עד איש עדלמי.

נשחתק עמו:

(2) כנעני. תגרא (צ"ר פה, ד):

<p>12 And in process of time Shua's daughter, the wife of Judah, died; and Judah was comforted, and went up unto his sheep-shearers to Timnah, he and his friend Hirah the Adullamite.</p>	<p>וּסְגִיאוֹ יוֹמָיָא וּמִיתַת בֵּת שׁוּעַ אֶתֶּת יְהוּדָה וְאֶתְנַחֵם יְהוּדָה וּסְלִיק עַל גִּזְזֵי עֲנִיָּה הוּא וְחִירָה רַחֲמִיָּה עֲדָלְמָאָה לְתַמְנָת:</p>	<p>12 וַיָּרְבוּ הַיָּמִים וַתָּמָת בֵּת־שׁוּעַ אֶשְׁת־יְהוּדָה וַיִּנָּחֵם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל־גִּזְזֵי צֹאנוֹ הוּא וְחִירָה רַעְהוּ הָעֲדָלְמִי תַמְנָתָה:</p>
<p>13 And it was told Tamar, saying: 'Behold, thy father-in-law goeth up to Timnah to shear his sheep.'</p>	<p>וַאֲתַחְנֵא לְתַמְרָה לְמִימַר הָא חֲמוּיָהּ סְלִיק לְתַמְנָת לְמִגְזֵי עֲנִיָּה:</p>	<p>13 וַיִּגַּד לְתַמְרָה לֵאמֹר הִנֵּה חֲמוּיָהּ עֹלָה תַמְנָתָה לְגִזֹּז צֹאנוֹ:</p>
<p>14 And she put off from her the garments of her widowhood, and covered herself with her veil, and wrapped herself, and sat in the entrance of Enaim, which is by the way to Timnah; for she saw that Shelah was grown up, and she was not given unto him to wife.</p>	<p>וַאֲעֲדִיאת לְבוּשֵׁי אֲרַמְלוּתָהּ מִנָּה וַאֲתַכְסִּיאת בְּעִיפָא וַאֲתַקַּנְתָּ וַיְתִיבַת בְּפֶרֶשׁוֹת עֵינִים דְּעַל אוֹרַח תַּמְנָת אַרִי חֲזַת אַרִי רָבָא שְׁלָה וְהִיא לֹא אֲתִיבַת לִיה לְאִתּוֹ:</p>	<p>14 וַתִּסְרֹ בְגָדֶיהָ אֲלֻמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ וַתִּכְסֹּ בְצִעֶיהָ וַתַּתְּעֲלֶהָ וַתִּשָּׁב בְּפֶתַח עֵינִים אֲשֶׁר עַל־הַדֶּרֶךְ תַּמְנָתָה כִּי רָאָתָה כִּי־גָדַל שְׁלָה וְהִיא לֹא־נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה:</p>
<p>15 When Judah saw her, he thought her to be a harlot; for she had covered her face.</p>	<p>וַחֲזָה יְהוּדָה וַחֲשָׁבָה כְּנַפְקַת בְּרָא אַרִי כְּסִיאת אִפְהָא:</p>	<p>15 וַיִּרְאָהָ יְהוּדָה וַיַּחֲשָׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְתָהּ פָּנֶיהָ:</p>
<p>16 And he turned unto her by the way, and said: 'Come, I pray thee, let me come in unto thee'; for he knew not that she was his daughter-in-law. And she said: 'What wilt thou give me, that thou mayest come in unto me?'</p>	<p>וּסָטָא לָוְתָה לְאוֹרְחָא וַאֲמַר הָבֵי כְּעַן אֵיעוּל לְוִתִּידְךָ אַרִי לֹא יָדַע אַרִי כִלְתִּיהָ הִיא וַאֲמַרְתָּ מָא תַתִּין לִי אַרִי תִיעוּל לְוִתִּי:</p>	<p>16 וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הֵבֵה־נָא אָבוֹא אֵלֶיךָ כִּי לֹא יָדַע כִּי כִלְתּוֹ הוּא וַתֹּאמֶר מָה־ תֶּתֶן־לִי כִּי תָבוֹא אֵלַי:</p>
<p>17 And he said: 'I will send thee a kid of the goats from the flock.' And she said: 'Wilt thou give me a pledge, till thou send it?'</p>	<p>וַאֲמַר אָנָּא אֲשַׁלַּח גִּדִּיָּא בֵּר עֲזִי מִן עֲנָא וַאֲמַרְתָּ אִם תַּתִּין מִשְׁכּוֹנָא עַד דְּתַשְׁלַח:</p>	<p>17 וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח גִּדֵּי־עֵזִים מִן־הַצֹּאן וַתֹּאמֶר אִם־תֶּתֶן עֶרְבוֹן עַד שְׁלַחְךָ:</p>
<p>18 And he said: 'What pledge shall I give thee?' And she said: 'Thy signet and thy cord, and thy staff that is in thy hand.' And he gave them to her, and she came in unto her, and she conceived by him.</p>	<p>וַאֲמַר מָא מִשְׁכּוֹנָא דְּאֶתִּין לִידְךָ וַאֲמַרְתָּ עֲזָקְתְּךָ וְשׁוֹשְׁפֶךְךָ וְחוּטְךָ דְּבִידְךָ וַיִּהְיֶה לָּהּ וְעָאֵל לְוִתָּהּ וְעֲדִיאת לִיהָ:</p>	<p>18 וַיֹּאמֶר מָה הָעֶרְבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן־ לָךְ וַתֹּאמֶר חֲתָמִי וּפְתִילְךָ וּמִטְּהָ אֲשֶׁר בְּיָדְךָ וַיֶּתֶן־לָּהּ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַתֵּתֶר לוֹ:</p>

- (7) רע בעיני ד'. כרעתו של אונן, משחית זרעו, שנאמר
באונן וימת גס אוחו, כמיסתו של ער מיסתו של אונן. ולמה
היה ער משחית זרעו כדי שלא תתעבר ויכחיש יפיה:
(8) והקם זרע. הבן יקרא על שם המת:
(9) ושחת ארצה. דש מזפנים וזורה מזחון (ז"ר פה, ה):
(11) כי אמר וגו'. כלומר, דוחה היה אוחה בקש, שלא
היה צדעתו להשיאה לו: כי אמר פן ימות. מוזקת היא
זושימותו אנשיה (יזמות סד):
(12) ויעל על גוזזי צאנו. ויעל תמננה לעמוד על גוזזי
לֹאנו:
(13) עלה תמננה. ונשמען הוא אומר ויגד שמעון וגו'

19	And she arose, and went away, and put off her veil from her, and put on the garments of her widowhood.	וַתָּקָם וַתֵּלֶךְ וַתִּסֹּר צַעֲיָפָהּ וַתְּזַלֹּת וַאֲעֲדִיאת מַעְלֶיהָ וַתִּלְבָּשׁ בְּגָדֵי עִיפָה מִנָּה וּלְבִשְׁתָּ לְבוּשֵׁי אִלְמָנוּתָהּ:	19
20	And Judah sent the kid of the goats by the hand of his friend the Adullamite, to receive the pledge from the woman's hand; but he found her not.	וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת־גִּדֵּי הָעִזִּים בְּיַד רֵעֵהוּ הָעֲדֻלְמִי לְקַחַת הָעֶרְבּוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מָצָאָהּ:	20
21	Then he asked the men of her place, saying: 'Where is the harlot, that was at Enaim by the wayside?' And they said: 'There hath been no harlot here.'	וַיִּשְׁאַל אֶת־אֲנָשֵׁי מְקוֹמָהּ לֵאמֹר אֵיךְ הַקְדָּשָׁה הִוא בְּעִינֵינוּ עַל־הַדֶּרֶךְ וַנֵּאמְרוּ לֹא־הָיְתָה בָּזָה קְדָשָׁה:	21
22	And he returned to Judah, and said: 'I have not found her; and also the men of the place said: There hath been no harlot here.'	וַיָּשֻׁב אֶל־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מָצָאתִיהָ וְגַם אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם אָמְרוּ לֹא־הָיְתָה בָּזָה קְדָשָׁה:	22
23	And Judah said: 'Let her take it, lest we be put to shame; behold, I sent this kid, and thou hast not found her.'	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח־לָהּ פֶּן נִהְיָה לְבוֹז הַנָּה שְׁלַחְתִּי הַגִּדִּי הַזֶּה וְאֵתָהּ לֹא מָצָאתָהּ:	23
24	And it came to pass about three months after, that it was told Judah, saying: 'Tamar thy daughter-in-law hath played the harlot; and moreover, behold, she is with child by harlotry.' And Judah said: 'Bring her forth, and let her be burnt.'	וַהֲנִי בְּתֻלְתּוֹת יֶרֶחַיָּא וְאֵתְחִנּוּא לִיהוּדָה לְמִימְרָא זְנִיאת תָּמָר כִּלְתָּדָּ וְגַם הָנָה הָרָה לְזִנּוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הִזְצִיאוּהָ וַתִּשְׂרָף:	24

(14) ותתעלף. כסמה פניה שלא יכיר צה: וחשב בפתח חשדה:

עינים. צפתימת עינים, צפרשת דרכים שעל דרך תמנחה. (16) ויש אליה אל הדרך. מדרך שהיה צה, נטה אל הדרך אשר היא צה, וצלשון לע"ז דשטורניר: הבה בא. הכיני עצמך ודעתך לכן. כל לשון הצה לשון הזמנה הוא, חוץ ממקום שיש לתרגמו צלשון נחינה, ואף אותן של הזמנה קרובים צלשון נחינה הם:

(15) ויחשבה לזונה. לפי שיושצת צפרשת דרכים: כי כסתה פניה. ולא יכול לראותה ולהכירה. ומדרש רבותינו כי כסמה פניה, כשהיתה צבית חמיה היתה נזועה לפיכך לא

<p>25 When she was brought forth, she sent to her father-in-law, saying: 'By the man, whose these are, am I with child'; and she said: 'Discern, I pray thee, whose are these, the signet, and the cords, and the staff.'</p>	<p>הוא מוצאת והיא שלחה אל-חמיה לאמר לאיש אשר-אלה לו אנכי הרה ותאמר הכר-נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה:</p>	<p>25 היא מתפקא והיא שלחת לחמיהא למימר לגבר דאלין דיליה מניה אנא מעדיא ואמרת אשתמודע בען למן עזקתא ושופיא וחמיהא האלין:</p>
<p>26 And Judah acknowledged them, and said: 'She is more righteous than I; forasmuch as I gave her not to Shelah my son.' And he knew her again no more.</p>	<p>ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני פי-על-כן לא-נתתיה לשלה בני ולא-יסף עוד לדעתה:</p>	<p>26 ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני פי-על-כן לא-נתתיה לשלה בני ולא-יסף עוד לדעתה:</p>
<p>27 And it came to pass in the time of her travail, that, behold, twins were in her womb.</p>	<p>ויהי בעת לדתה והנה תאומים בבטנה:</p>	<p>27 ויהי בעת לדתה והנה תאומים בבטנה:</p>
<p>28 And it came to pass, when she travailed, that one put out a hand; and the midwife took and bound upon his hand a scarlet thread, saying: 'This came out first.'</p>	<p>ויהי במילדה ויהב ידא ונסיבת חיתא וקטרת על ידיה וזוריתא למימר דין נפק קדמותא:</p>	<p>28 ויהי בלדתה ויתן יד ותקח המילדת ותקשר על-ידו שני לאמר זה יצא ראשנה:</p>
<p>29 And it came to pass, as he drew back his hand, that, behold his brother came out; and she said: 'Wherefore hast thou made a breach for thyself?' Therefore his name was called Perez.</p>	<p>ויהי כד אתיב ידיה והא נפק אחיה ואמרת מא תקוף סגי עלך למתקף וקרא שמה פרץ:</p>	<p>29 ויהי כמשבי ידו והנה יצא אחיו ותאמר מה-פרצת עליך פרץ ויקרא שמו פרץ:</p>
<p>30 And afterward came out his brother, that had the scarlet thread upon his hand; and his name was called Zerah.</p>	<p>ובתר בן נפק אחיה דעל ידיה וזוריתא וקרא שמה זרח:</p>	<p>30 ואחר יצא אחיו אשר על-ידו השני ויקרא שמו זרח: (ס)</p>

(18) חתמך ופתילך. עזקתך ושופיך. טבעת שאתה תרגום אונקלוס כחלמות ירחיא: הרה לזנונים. שם דבר, חותם זה, ושמלתך שאתה מתכסה זה: ותהר לו. גזורים כיוצא בו, זדיקים כיוצא בו: (21) הקדשה. מקודשת ומזומנת לזנות: (23) תקח לה. יהיה שלה מה שצידה: פן נהיה לבזו. (25) הוא מוצאת. לישרף: והיא שלחה אל חמיה. לא רצתה להלצין פניו, ולומר ממך אני מעוברת, אלא לאיש אשר אלה לו, אמרה, אם יודה מעצמי, יודה, ואם לאו, ישראל ואל אלצין פניו, מכאן אמרו, נוח לו לאדם שיפילוהו לכבשן האש ואל ילצין פני חזירו ברצים: הכר נא. אין נא אלא לשון צקשה, הכר נא זוראך, ואל תאבד שלש נפשות: (26) צדקה. צדציה: ממני. היא מעוברת. ורז"ל דרשו, שיאלה בת קול ואמרה, ממני ומאתי יאלו הדברים, לפי שהיתה לנועה צדית חמיה, גזרתי שיאלו ממנה מלכים, ומשצט יהודה גזרתי להעמיד מלכים בישראל: כי על כן לא נתתיה. כי צדין עשתה, על אשר לא נתתיה לשלה בני: ולא יסף עוד. יש אומרים לא הוסיף, ויש אומרים לא פסק, (ומצירו גזי אלדד ומידד, ולא יסף, ומתרגמין ולא פסקו):

XXXIX	<p>And Joseph was brought down to Egypt; and Potiphar, an officer of Pharaoh's, the captain of the guard, an Egyptian, bought him of the hand of the Ishmaelites, that had brought him down thither.</p>	<p>וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרַיִם וַיִּקְנֵהוּ פוֹטִיפָר סָרִיס פַּרְעֹה שֶׁר הַטְּבָחִים אִישׁ מִצְרֵי מִידָּהּ הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוּרְדוּהוּ שָׁמָּה:</p>	<p>חמישי לה</p>
2	<p>And the LORD was with Joseph, and he was a prosperous man; and he was in the house of his master the Egyptian.</p>	<p>וַיְהִי יְהוָה אֶת-יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מְצַלִּיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי:</p>	<p>2</p>
3	<p>And his master saw that the LORD was with him, and that the LORD made all that he did to prosper in his hand.</p>	<p>וַיֵּרָא אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר-הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מְצַלִּיחַ בְּיָדוֹ:</p>	<p>3</p>
4	<p>And Joseph found favour in his sight, and he ministered unto him. And he appointed him overseer over his house, and all that he had he put into his hand.</p>	<p>וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיִּשְׁרֹת אֹתוֹ וַיַּפְקְדֵהוּ עַל-בֵּיתוֹ וְכָל-יִשְׁלֹו נָתַן בְּיָדוֹ:</p>	<p>4</p>
5	<p>And it came to pass from the time that he appointed him overseer in his house, and over all that he had, that the LORD blessed the Egyptian's house for Joseph's sake; and the blessing of the LORD was upon all that he had, in the house and in the field.</p>	<p>וַיְהִי מֵאָז הִפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל-אֲשֶׁר יִשְׁלֹו וַיִּבְרַךְ יְהוָה אֶת-בֵּית הַמִּצְרִי בְּגִלְלַת יוֹסֵף וַיְהִי בִּרְכַּת יְהוָה בְּכָל-אֲשֶׁר יִשְׁלֹו בְּבֵית וּבִשְׂדֵה:</p>	<p>5</p>
6	<p>And he left all that he had in Joseph's hand; and, having him, he knew not ought save the bread which he did eat. And Joseph was of beautiful form, and fair to look upon.</p>	<p>וַיַּעֲזֹב כָּל-אֲשֶׁר-לוֹ בְּיַד-יוֹסֵף וְלֹא-יָדַע אֹתוֹ מֵאוֹמָה כִּי אִם-הָלַחם אֲשֶׁר-הוּא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יָפֵה-תָאֵר וַיְהִי מְרָאָה:</p>	<p>6</p>
7	<p>And it came to pass after these things, that his master's wife cast her eyes upon Joseph; and she said: 'Lie with me.'</p>	<p>וַיְהִי אַחֲרַי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אִשְׁת־אֲדֹנָיו אֶת-עֵינֶיהָ אֶל-יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שְׁכַבָּה עִמִּי:</p>	<p>ששי</p>

(27) בעת לדתה. וברצקה הוא אומר וימלאו ימיה ללדת, להלן למלאים וכאן לחסרים: והנה תאומים. מלא, ולהלן תאומים חסר, לפי שהאחד רשע, אבל אלו שניהם נדיקים: (28) ויתן יד. הוציא האחד ידו לחוץ, ולאחר שקשרה על ידו השני, הסוירה: (29) פרצת. חוקת עליך חוזק: (30) אשר על ידו השני. ארבע ידות כחוצות כאן, כנגד ארבע חרמים שמעל עכן שיאל ממנו. ויש אומרים כנגד ארבעה דברים, שלקח אדרת שנער, ושני חתיכות כסף של מאתים שקלים, ולשון זה (ב"ר פה, יד): ויקרא שמו זרח. על שם זריחת מראית השני: (1) ויוסף הורד. חוזר לענין ראשון, אלא שהפסיק בו כדי לסמוך ירידתו של יהודה למכירתו של יוסף, לומר לך שצטילו הורידוהו מגדולתו. ועוד, כדי לסמוך מעשה אשמו של פוטיפר למעשה תמר, לומר לך, מה זו לשם שמים אף זו לשם שמים, שראתה צאטרו לוגיו של שעתידה להעמיד בנים ממנו, ואינה יודעת אם ממנה אם מבנה:

8	8	8
9	9	9
10	10	10
11	11	11
12	12	12
13	13	13
14	14	14
15	15	15

(7) ותשא אשת אדוניו וגו'. כל מקום שנאמר אחר, סמוך:

(3) כי ה' אתו. שם שמים שגור צפיו:

(4) וכל יש לו. הרי לשון קצר חסר אשר:

(6) ולא ידע אתו מאומה. לא היה נותן לצו לכלום: כי

אם הלחם. היא אשמו, אלא שדצר צלשון נקייה: ויהי

יוסף יפה תאר. כיון שראה עצמו מושל, החמיל אוכל ושותה

ומסלסל בשער, אמר הקצ"ה, אביך מתאצל ואתה מסלסל

בשעריך, אני מגרה בך את הדוב. מיד

16	And she laid up his garment by her, until his master came home.	וַתִּתֵּן בְּגָדוֹ אֶצְלָהּ עַד-בּוֹא אֲדֹנָיו אֶל-בֵּיתוֹ:	וַאֲחִיתַּתִּיהָ לְלִבְשֶׁיהָ לְוָתָהּ עַד דְּעָאֵל רַבּוֹנִיהָ לְבֵיתָהּ:
17	And she spoke unto him according to these words, saying: 'The Hebrew servant, whom thou hast brought unto us, came in unto me to mock me.'	וַתִּדְבֹּר אֵלָיו בְּדִבְרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר בָּא-אֵלַי הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר-הֵבֵאתָ לָנוּ לְצַחֵק בִּי:	וּמְלִילַת עַמִּיהָ כִּפְתָּנִיָּא הָאֵלִין לְמִימַר עָאֵל לְוָתִי עֶבְדָּא עֲבָרָאָה דְּאִיתִּיהָ לָנָא לְחִיכָא בִּי:
18	And it came to pass, as I lifted up my voice and cried, that he left his garment by me, and fled out.'	וַיְהִי כַּחֲרִימִי קוֹלִי וְאָקְרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס הַחוּצָה:	וַהֲוָה כַּד אָרִימִית קָלִי וקָרִית וְשִׁבְקִיהָ לְלִבְשֶׁיהָ לְוָתִי וַעֲרַק לְשׁוּקָא:
19	And it came to pass, when his master heard the words of his wife, which she spoke unto him, saying: 'After this manner did thy servant to me'; that his wrath was kindled.	וַיְהִי כַּשְּׁמַע אֲדֹנָיו אֶת-דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְרָה אֵלָיו לֵאמֹר כְּדִבְרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עֶבְדִּךָ וַיִּחַר אָפּוֹ:	וַהֲוָה כַּד שָׁמַע רַבּוֹנִיהָ יָת פְּתָנִיָּא אֶת־תִּיהָ דְּמְלִילַת עַמִּיהָ לְמִימַר כִּפְתָּנִיָּא הָאֵלִין עֶבְדִּי לִי עֶבְדִּךָ וְתִקִּיף רִגְזָהּ:
20	And Joseph's master took him, and put him into the prison, the place where the king's prisoners were bound; and he was there in the prison.	וַיִּקַּח אֲדֹנִי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל-בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר- (כ' אסורי) [ק' אֲסִירִי] הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי-שָׁם בְּבֵית הַסֹּהַר:	וַדְּבַר רַבּוֹנִיהָ דְּיוֹסֵף יָתִיהָ וַיְהַבִּיהָ בְּבֵית אֲסִירֵי אֶתְרָא דְּאֲסִירֵי מַלְכָּא אֲסִירִין וַהֲוָה תַּמָּן בְּבֵית אֲסִירֵי:
21	But the LORD was with Joseph, and showed kindness unto him, and gave him favour in the sight of the keeper of the prison.	וַיְהִי יְהוָה אֶת-יוֹסֵף וַיְהִי חֶסֶד וַיִּתֵּן חָנּוּן בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית-הַסֹּהַר:	וַהֲוָה מִימְרָא דִּי בְּסַעְדִּיהָ דְּיוֹסֵף וַיִּגַּד לִיהָ חֶסֶדָּא וַיְהַבִּיהָ לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי רַב בֵּית אֲסִירֵי:
22	And the keeper of the prison committed to Joseph's hand all the prisoners that were in the prison; and whatsoever they did there, he was the doer of it.	וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית-הַסֹּהַר בְּיַד-יוֹסֵף אֶת כָּל-הָאֲסִירִים אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהַר וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר עָשִׂים שָׁם הוּא הָיָה עֹשֶׂה:	וַיְהִי רַב בֵּית אֲסִירֵי בִידָא דְּיוֹסֵף יָת כָּל אֲסִירָא דְּבֵית אֲסִירֵי וַיָּת כָּל דְּעֶבְדִּין תַּמָּן מִמִּימְרֵיהָ הָוָה מַתְּעִיד:
23	The keeper of the prison looked not to any thing that was under his hand, because the LORD was with him; and that which he did, the LORD made it to prosper.	אֵין שַׂר בֵּית-הַסֹּהַר רֹאֶה אֶת כָּל-מַאֲמָלוֹ בְּיָדוֹ בְּאֲשֶׁר יְהוָה אִתּוֹ וְאֲשֶׁר-הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ: (פ)	לִית רַב בֵּית אֲסִירֵי חֲזִי יָת כָּל סוּרְחָן בִּידֵיהָ כִּדְמִימְרָא דִּי בְּסַעְדִּיהָ וַדְּהוּא עֶבֶד יְיָ מַצְלַח:

(9) וחטאתי לאלהים. צנינח נצטוו על העריות:

(10) לשכב אצלח. אפילו צלח תשמיש: להיות עמה. אלילים, אמרה, אין לי יום הגון להזקק ליוסף כהיום הזה, לעולם הנצח:

(11) ויהי כהיום הזה. כלומר, ויהי כאשר הגיע יום

מיוחד, יום נחוק, יום איד שלהם, שהלכו כולם לצית עבודת אלילים, אמרה, חולה אני ואיני יכולה לילך: לעשות מלאכתה. רצו ושמואל, חד אמר מלאכתו ממש, וחד אמר לעשות צרכיו עמה, אלא שנראית לו דמות דיוקנו של אציו וכו', כדאיתא במסכת סוטה (לו:):

(14) ראו הביא לנו. הרי זה לשון קצרה, הביא לנו,

ולא פירש מי הביאו, ועלה אומרת כן: עברי. מעצר אהר, מצני עבר (צ"ר מצ, ח), (ס"א מעצר הנהר):

(16) אדניו. של יוסף:

(17) רא אלי. לזכרה הוודד הוודד אשר הביא לנו:

<p>XL And it came to pass after these things, that the butler of the king of Egypt and his baker offended their lord the king of Egypt.</p>	<p>וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַהֲוֶה בְּתֵר פִּתְּגִמְיָא הָאֱלִין חֲטָאוּ מִשְׁקָה מֶלֶךְ-מִצְרַיִם סָרְחוּ שְׂקִיָּא דְּמִלְכָּא דְּמִצְרַיִם וְהָאֶפֶה לְאֲדִנְיָהֶם לְמֶלֶךְ וְנַחְתּוּמָא לְרַבּוֹנְהוֹן לְמִלְכָּא דְּמִצְרַיִם:</p>	<p>סגעי לה* ויהי אחר הדברים האלה ויהוה בתר פתגמיה האלין חטאו משקה מלך מצרים סרחו שקיאי דמלכא דמצרים והאפה לאדניהם למלך ונחתומא לרבונהון למלכא דמצרים:</p>
<p>2 And Pharaoh was wroth against his two officers, against the chief of the butlers, and against the chief of the bakers.</p>	<p>וַיִּקְצֹף פַּרְעֹה עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו וּרְגִזוּ פַרְעֹה עַל תַּרְיִן עַל שֵׁר הַמְּשָׁקִים וְעַל שֵׁר רַב רַבְרִבּוֹנְהִי עַל רַב שְׂקִי וְעַל רַב נַחְתּוּמִּי:</p>	<p>2 ויקצף פרעה על שני סריסיו ורגזו פרעה על תרין על שר המשקים ועל שר רב רבבונהי על רב שקי ועל רב נחתומי:</p>
<p>3 And he put them in ward in the house of the captain of the guard, into the prison, the place where Joseph was bound.</p>	<p>וַיִּתֵּן אֹתָם בַּמִּשְׁמָר בֵּית שֵׁר הַטְּבָחִים אֶל-בֵּית הַסֹּהֵר מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף אֶסְרָא אֶסְרָא יוֹסֵף אֶסְרָא שָׁם:</p>	<p>3 ויתן אותם במשמר בית שר הטבחים אל-בית הסהר מקום אשר יוסף אסורא אסורא יוסף אסורא שם:</p>
<p>4 And the captain of the guard charged Joseph to be with them, and he ministered unto them; and they continued a season in ward.</p>	<p>וַיִּפְקֹד שֵׁר הַטְּבָחִים אֶת-יוֹסֵף אֹתָם וַיֵּשֶׁרֶת אֹתָם וַיְהִיו יָמִים בַּמִּשְׁמָר:</p>	<p>4 ויפקד שר הטבחים את-יוסף אותם וישרת אותם ויהיו ימים במשמר:</p>
<p>5 And they dreamed a dream both of them, each man his dream, in one night, each man according to the interpretation of his dream, the butler and the baker of the king of Egypt, who were bound in the prison.</p>	<p>וַיַּחְלֲמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלֵילָה אֶחָד אִישׁ כַּפְתָּרוֹן חֲלֹמוֹ הַמְּשָׁקָה וְהָאֶפֶה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר אֶסְרָא בְּבֵית הַסֹּהֵר:</p>	<p>5 ויחלמו חלום שניהם איש חלמו בלילה אחד איש כפתרון חלמו המשקה והאפה אשר למלך מצרים אשר אסורא בבית הסהר:</p>
<p>6 And Joseph came in unto them in the morning, and saw them, and, behold, they were sad.</p>	<p>וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בֶּבְקֹר וַיֵּרָא אֹתָם וְהֵנָּם זֹעֲפִים:</p>	<p>6 ויבא אליהם יוסף בבקר וירא אותם והנם זעפים:</p>
<p>7 And he asked Pharaoh's officers that were with him in the ward of his master's house, saying: 'Wherefore look ye so sad to-day?'</p>	<p>וַיִּשְׁאַל אֶת-סָרִיסֵי פַרְעֹה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּמִּשְׁמָר בֵּית אֲדִנְיָ לְאֹמֶר מַדּוּעַ פְּנִיכֶם רָעִים הַיּוֹם:</p>	<p>7 וישאל את-סריסי פרעה אשר איתו במשמר בית אדניו לאמר מדוע פניכם רעים היום:</p>
<p>8 And they said unto him: 'We have dreamed a dream, and there is none that can interpret it.' And Joseph said unto them: 'Do not interpretations belong to God? tell me, I pray you.'</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חֲלֵמְנוּ וַיֹּאמְרוּ לֵיהּ חֲלֵמָא חֲלֵמָנָא וּפְשָׁר לִית לֵיהּ וַיֹּאמֶר לְהוֹן יוֹסֵף הֲלֹא מִן קֳדָם יְיָ פֶּשֶׁרן חֲלֵמָיָא אֲשַׁתְּעוּ כְּעַן לִי:</p>	<p>8 ויאמרו אליו חלום חלמנו ויאמרו ליה חלמא חלמנא ופשר לית ליה ויאמר להון יוסף הלא מן קדם יי פשרן חלמיאי אשתעו כען לי:</p>

(19) ויהי כשמוע אדניו וגו'. בשעת תשמיש אמרה לו כן, וזהו שאמרה, כדברים האלה עשה לי עזרך, ענייני תשמיש כאלה:

(21) ויש אליו חסד. שהיה מקובל לכל רואיו, לשון כלה נאה וחסודה שצמשה:

(22) הוא היה עושה. כתרומתו צמימריה הוה מתעבד:

(23) באשר ה' אתו. בשליל ש'אמו:

9	And the chief butler told his dream to Joseph, and said to him: 'In my dream, behold, a vine was before me;	וַיֹּסֶפֶר שֶׁר־הַמְשָׁקִים אֶת־חֲלֹמֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בְּחֻלּוֹמִי וְהִנֵּה־גֶפֶן לִפְנֵי:	9
10	and in the vine were three branches; and as it was budding, its blossoms shot forth, and the clusters thereof brought forth ripe grapes,	וּבְגֶפֶן שְׁלֹשָׁה שָׁרִיגִים וְהָיָה כַּפְרֹחַת עֲלֶתָה נֹצֵה הַבָּשִׁילֹ אֲשֶׁכֶּלֶתֶיהָ עֲנָבִים:	10
11	and Pharaoh's cup was in my hand; and I took the grapes, and pressed them into Pharaoh's cup, and I gave the cup into Pharaoh's hand.'	וְכֹס פָּרְעֹה בְיָדִי וָאָקַח אֶת־ הָעֲנָבִים וָאֲשַׁחַט אֹתָם אֶל־כֹּס פָּרְעֹה וָאֶתֵּן אֶת־הַכֹּס עַל־כַּף פָּרְעֹה:	11
12	And Joseph said unto him: 'This is the interpretation of it: the three branches are three days;	וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פִּתְּרֹנִי שְׁלֹשֶׁת הַשָּׁרִיגִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:	12
13	within yet three days shall Pharaoh lift up thy head, and restore thee unto thine office; and thou shalt give Pharaoh's cup into his hand, after the former manner when thou wast his butler.	בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פָּרְעֹה אֶת־רֹאשְׁךָ וְהִשְׁיבֶךָ עַל־כַּנְּךָ וְנָתַתָּ כֹּס־פָּרְעֹה בְיָדֹו כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מְשָׁקֶהוּ:	13
14	But have me in thy remembrance when it shall be well with thee, and show kindness, I pray thee, unto me, and make mention of me unto Pharaoh, and bring me out of this house.	כִּי אִם־זָכַרְתָּנִי אִתְּךָ כַּאֲשֶׁר יֵיטֵב לְךָ וְעָשִׂיתָ־נָא עִמָּדִי חֶסֶד וְהִזְכַּרְתָּנִי אֶל־פָּרְעֹה וְהוֹצֵאתָנִי מִן־הַבַּיִת הַזֶּה:	14
15	For indeed I was stolen away out of the land of the Hebrews; and here also have I done nothing that they should put me into the dungeon.'	כִּי־גִנְבָה גִנְבְּתִי מֵאֶרֶץ הָעִבְרָיִם וְגַם־פָּה לֹא־עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי־ שָׂמוּ אֹתִי בַּבּוֹר:	15

פשוטו. ומדרשו, כל אחד חלם חלום שניהם, שחלם את חלומו ופתרון חזירו, וזה שנאמר וירא שר האופים כי טוב פתרו: איש כפתרון חלומו. כל אחד חלם חלום הדומה לפתרון העתיד לבא עליהם: (6) זועפים. עזבים, כמו סר וזעף (מלכים-א כ, ד), זעף ה' אשף (מיכה ז, ט): (10) שריגים. זמורות ארוכות שקורין וידיון: והיא כפרחת. דומה לפורחת והיא כפורחת, נדמה לי בחלומי כאלו היא פורחת, ואחר הפרח עלתה נלה ונעשה סמדר, אשפני"ר בלע"ז, ואחר כך הבשילו, והיא כד אפרחת אפיקת לבלין, עד כאן תרגום של פורחת. נן גדול מפרח, כדכתיב וצפר גמל יקיה נלה (ישעיה יח, ה), וכתיב ויגא פרח, והדר ויגאן לין (במדבר יז, כד):

(1) אחר הדברים האלה. לפי שהרגילה אומה ארורה את הצדיק כפי כלם לדבר צד וצגנותו, הביא להם הקצ"ה סורחנם של אלו, שיפנו אליהם ולא אליו, ועוד שמצוא הרווחה לצדיק על ידיהם: חטאו. זה נמצא וצב צפילי פוטירין שלו, וזה נמצא נרור בגלוסקין שלו: והאופה. את פת המלך, ואין לשון אפייה אלא צפת, ובלע"ז פיסטור: (4) ויפקד שר הטבחים וגו'. להיות אדם: ויהיו ימים במשמר. שנים עשר חדש: (5) ויחלמו חלום שניהם. ויחלמו שניהם חלום, וזה

16	When the chief baker saw that the interpretation was good, he said unto Joseph: 'I also saw in my dream, and, behold, three baskets of white bread were on my head;	וַיֵּרָא שְׂרֵה־הָאֲפִים כִּי טוֹב פֶּתֶר וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף אֶף־אֲנִי בַחֲלוֹמִי וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סִלֵּי חֲרִי עַל־רָאשֵׁי:	16
17	and in the uppermost basket there was of all manner of baked food for Pharaoh; and the birds did eat them out of the basket upon my head.'	וּבַסֵּל הָעֲלִיּוֹן מִכָּל מֵאֲכָל פֶּרֶעָה מִעֵשֶׂה אֶפֶה וְהָעוֹף אָכַל אֹתָם מִן־הַסֵּל מֵעַל רָאשֵׁי:	17
18	And Joseph answered and said: 'This is the interpretation thereof: the three baskets are three days;	וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פִּתְרֹנִי שְׁלֹשֶׁת הַסִּלִּים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:	18
19	within yet three days shall Pharaoh lift up thy head from off thee, and shall hang thee on a tree; and the birds shall eat thy flesh from off thee.'	בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פֶרֶעָה אֶת־רֹאשְׁךָ מֵעֲלֶיךָ וְתָלָה אוֹתְךָ עַל־עֵץ וְאָכַל הָעוֹף אֶת־בְּשָׂרְךָ מֵעֲלֶיךָ:	19
20	And it came to pass the third day, which was Pharaoh's birthday, that he made a feast unto all his servants; and he lifted up the head of the chief butler and the head of the chief baker among his servants.	וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הַלֵּלָת אֶת־פֶּרֶעָה וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל־עַבְדָּיו וַיִּשָּׂא אֶת־רֹאשׁוֹ שֶׁר הַמְשָׁקִים וְאֶת־רֹאשׁ שֶׁר הָאֲפִים בְּתוֹךְ עַבְדָּיו:	מפטיר
21	And he restored the chief butler back unto his butlership; and he gave the cup into Pharaoh's hand.	וַיָּשֹׁב אֶת־שֶׁר הַמְשָׁקִים עַל־מִשְׁקָהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל־כַּף פֶּרֶעָה:	21
22	But he hanged the chief baker, as Joseph had interpreted to them.	וְאֵת שֶׁר הָאֲפִים תָּלָה כְּאֲשֶׁר פֶּתֶר לָהֶם יוֹסֵף:	22
23	Yet did not the chief butler remember Joseph, but forgot him.	וְלֹא־זָכַר שֶׁר־הַמְשָׁקִים אֶת־יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ: (פ)	ק"ב פסוקים

- (11) ואשחט. כחרגומו ועזרית, והרצה יש כלשון משנה: צקים שלך ומושנך:
 (12) שלשת ימים הם. סימן הם לך לשלשת ימים. ויש מדרשי אגדה הרצה (חולין 35):
 (13) ישא פרעה את ראשך. לשון חשנון, כשיפקוד שאר עבדיו לשרת לפניו בבעודה, ימנה אותך עמהם: כנך.

The Haftara is Amos 2:6 – 3:8 on page ???. On Hanukka, read the Maftir on page ???. See there for notes on which Maftir to read. The Haftara is on page ??.

XLI	And it came to pass at the end of two full years, that Pharaoh dreamed: and, behold, he stood by the river.	וַהֲנֶה מִסּוּף תִּרְתִּין שָׁנִין וּפְרָעָה חֹלֵם וְהָא קָאִים עַל נְהָרָא:	וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים וּפְרָעָה חֹלֵם וַהֲנֶה עֹמֵד עַל-הַיָּאָר:	מקץ לו
2	And, behold, there came up out of the river seven kine, well-favoured and fat-fleshed; and they fed in the reed-grass.	וְהָא מִן נְהָרָא סִלְקִין שְׁבַע תּוֹרָן שְׁפִירָן לְמַחְזֵי וּפְטִימָן בָּשָׂר וְרַעֲזָן בְּאַחְזָא:	וַהֲנֶה מִן-הַיָּאָר עֹלֹת שְׁבַע פָּרוֹת יְפוֹת מְרֹאָה וּבְרִיאֹת בָּשָׂר וַתִּרְעֶינָה בְּאַחְזָא:	2
3	And, behold, seven other kine came up after them out of the river, ill favoured and lean-fleshed; and stood by the other kine upon the brink of the river.	וְהָא שְׁבַע תּוֹרָן אֲחֵרִין סְלִיקָא בְּתַרְיָהוֹן מִן נְהָרָא בִּישָׁן לְמַחְזֵי וַחֲסִירָן בָּשָׂר וְקָמָא לְקַבְלָהוֹן דְּתוֹרָתָא עַל כִּיף נְהָרָא:	וַהֲנֶה שְׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלֹת אֲחֵרֵיהֶן מִן-הַיָּאָר רָעוֹת מְרֹאָה וְדַקּוֹת בָּשָׂר וַתַּעֲמִדְנָה אֶצְל הַפָּרוֹת עַל-שֵׁפֶת הַיָּאָר:	3
4	And the ill-favoured and lean-fleshed kine did eat up the seven well-favoured and fat kine. So Pharaoh awoke.	וְאֵכְלָא תּוֹרָתָא דְּבִישָׁן לְמַחְזֵי וַחֲסִירָן בָּסָר יַת שְׁבַע תּוֹרָתָא דְּשְׁפִירָן לְמַחְזֵי וּפְטִימָתָא וַאֲתַעֲר פְּרָעָה:	וַתֵּאכְלֶנָה הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמְרֹאָה וְדַקּוֹת הַבָּשָׂר אֶת שְׁבַע הַפָּרוֹת יְפוֹת הַמְרֹאָה וְהַבְּרִיאֹת וַיִּיקֶץ פְּרָעָה:	4
5	And he slept and dreamed a second time: and, behold, seven ears of corn came up upon one stalk, rank and good.	וַדְמוּד וַחֲלֵם תַּנְיָנוֹת וְהָא שְׁבַע שְׁבָלִין סִלְקִין בְּקִנְיָא חַד פְּטִימָן וְטָבָן:	וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֵם שְׁנִית וַהֲנֶה שְׁבַע שְׁבָלִים עֹלֹת בְּקִנְיָא אֶחָד בְּרִיאֹת וְטָבוֹת:	ו
6	And, behold, seven ears, thin and blasted with the east wind, sprung up after them.	וְהָא שְׁבַע שְׁבָלִין לָקִין וּשְׁקִיפִין קָדִים צְמָחוֹן בְּתַרְיָהוֹן:	וַהֲנֶה שְׁבַע שְׁבָלִים דַּקּוֹת וְשֻׁדּוּפֹת קָדִים צְמָחוֹת אֲחֵרֵיהֶן:	6
7	And the thin ears swallowed up the seven rank and full ears. And Pharaoh awoke, and, behold, it was a dream.	וַתִּבְלַעְנָה הַשְּׁבָלִים הַדַּקּוֹת וּבְלַעָּא שְׁבָלִיָּא לְקִינָא אֶת שְׁבַע הַשְּׁבָלִים הַבְּרִיאֹת יַת שְׁבַע שְׁבָלִיָּא פְטִימָתָא וַהֲמַלְאֹת וַיִּיקֶץ פְּרָעָה וַהֲנֶה חֲלֵם:	וַתִּבְלַעְנָה הַשְּׁבָלִים הַדַּקּוֹת וּבְלַעָּא שְׁבָלִיָּא לְקִינָא אֶת שְׁבַע הַשְּׁבָלִים הַבְּרִיאֹת יַת שְׁבַע שְׁבָלִיָּא פְטִימָתָא וַהֲמַלְאֹת וַיִּיקֶץ פְּרָעָה וַהֲנֶה חֲלֵם:	7

וכן חֲסִירֵי הַפֶּצֶס אֶת הַקֶּנֶע (ויקרא יג, נה), שְׂכִיבֹסוּ עַל יְדֵי
אֲחֵרִים: וַיִּשָּׂא אֶת רֹאשׁ וּגְרִי. מִנְאֵס עֵס שֶׁאֵר עֲזָדִי, שֶׁהִיא
מוֹנֶה הַמִּשְׁרָתִים שִׁשְׁרָתוֹ לֹא בְּעֹדֶתוֹ, וְזָכַר אֶת אֱלֹהֵי צְחוֹס,
כְּמוֹ שֶׁאֱלֹהֵי אֶת רֹאשׁ, לְשׁוֹן מִנִּין:
(23) וְלֹא זָכַר שֶׁר הַמִּשְׁקִים. צוֹ צִיּוֹס: וַיִּשְׁכַּחְדוּ.
לְאַחֵר מִכָּאן, מִפְּנֵי שֶׁתִּלְהָ צוֹ יוֹסֵף לִזְכְּרוֹ, הוֹזָק לִהְיוֹת אֲסוּר
שְׁתֵּי שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר אֲשֶׁרִי הִגְדֵּר אֲשֶׁר עָס ה' מִצְטָחוֹ וְלֹא פָנָה אֶל
רַעְצִים (תהלים מ, ה), וְלֹא צָטַח עַל מַצְרִים הַקְּרוֹיִים רַהֲב:
(1) וַיְהִי מִקֵּץ. כְּתַרְגוּמוֹ מִסּוּף, וְכָל לְשׁוֹן קֶץ, סוּף הוּא:
עַל הַיָּאָר. כָּל שֶׁאֵר נִהְרֹת אֵינִים קְרוֹיִים יָאָרִים, חוּץ מִנִּילוֹס,
מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָאָרֶץ עֲשׂוּיִין יָאָרִים יָאָרִים צִדִּי אֲדָם, וְנִילוֹס
עוֹלָה צְחוֹס וּמִשְׁקָה אֲחֻס, לְפִי שֶׁאֵין גְּשָׁמִים יוֹרְדִין צְמָרִים
וַיִּדְרִי כְּשֶׁאֵר אֲרָצוֹת:

(2) יְפוֹת מְרֹאָה. סִימָן הוּא לִימֵי הַשּׁוֹבַע, שֶׁהַצְרִיּוֹת נִרְאֹת
יְפוֹת וְלֹא, שֶׁאֵין עֵין צְרִיָּה צְרִיָּה צְרִיָּה: בְּאַחֵר. צָבָס,

(14) כִּי אִם זָכַרְתִּי אֶתְךָ. אֲשֶׁר אִם זָכַרְתִּי אֶתְךָ, מֵאַחֵר
שִׁיטְצֵנִי לֶךְ כְּפִתְרוֹנִי: וְעִשִּׂית נָא עֲמֹדִי חֶסֶד. אֵין נָא אֱלֹהִים
לְשׁוֹן נִקְשָׁה:
(16) סִלִּי חוּרִי. סִלִּים שֶׁל נָזִרִים קְלוּפִים חוּרִין חוּרִין,
וּבְמִקְוֵמוֹנוֹ יֵשׁ הַרְבֵּה, וְדֶרֶךְ מוֹכְרֵי פֶת כְּסָנִין שְׁקוּרִין אֲוֹבִלִישׁ,
לְחַסֵּם בְּאוֹתוֹן סִלִּים:
(20) יוֹם הַלְדָּת אֶת פְּרָעָה. יוֹם לִידָתוֹ, וְקוּרִין לֹא
יוֹם גִּינוּסִיא. וְלְשׁוֹן הוֹלְדָת, לְפִי שֶׁאֵין הוֹלֵד נוֹלֵד אֱלֹהִים עַל
יְדֵי אֲחֵרִים, שֶׁהַחִיָּה מִילְדָת אֶת הָאִשָּׁה, וְעַל כֵּן הַחִיָּה נִקְרָאת
מִילְדָת, וְכֵן וּמִלְדוּסִיף צִיּוֹס הוֹלְדָת אֲוִסֵּף (יחזקאל טז, ד),

<p>8 And it came to pass in the morning that his spirit was troubled; and he sent and called for all the magicians of Egypt, and all the wise men thereof; and Pharaoh told them his dream; but there was none that could interpret them unto Pharaoh.</p>	<p>וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַתִּפְּעַם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם וְאֶת־כָּל־חֲכָמֵיהֶם וַיְסַפֵּר פִּרְעֹה לָהֶם אֶת־חֲלֹמוֹ וַאֲיֵן־פִּתְוֵתָם אוֹתָם לַפִּרְעֹה:</p>	<p>ישראל וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַתִּפְּעַם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם וְאֶת־כָּל־חֲכָמֵיהֶם וַיְסַפֵּר פִּרְעֹה לָהֶם אֶת־חֲלֹמוֹ וַאֲיֵן־פִּתְוֵתָם אוֹתָם לַפִּרְעֹה:</p>
<p>9 Then spoke the chief butler unto Pharaoh, saying: 'I make mention of my faults this day:</p>	<p>וַיְדַבֵּר שָׂר הַמִּשְׁקִים אֶת־פִּרְעֹה וּמִלִּיל רַב שָׁקִי עִם פִּרְעֹה לֵאמֹר אֶת־חֲטָאִי אֲנִי מוֹכִיר הַיּוֹם:</p>	<p>9 וַיְדַבֵּר שָׂר הַמִּשְׁקִים אֶת־פִּרְעֹה וּמִלִּיל רַב שָׁקִי עִם פִּרְעֹה לֵאמֹר אֶת־חֲטָאִי אֲנִי מוֹכִיר הַיּוֹם:</p>
<p>10 Pharaoh was wroth with his servants, and put me in the ward of the house of the captain of the guard, me and the chief baker.</p>	<p>פִּרְעֹה קָצַף עַל־עֲבָדָיו וַיִּתֵּן אוֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית שָׂר הַטִּבָּחִים אֹתִי וְאֶת שָׂר הָאֲפִים:</p>	<p>10 פִּרְעֹה קָצַף עַל־עֲבָדָיו וַיִּתֵּן אוֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית שָׂר הַטִּבָּחִים אֹתִי וְאֶת שָׂר הָאֲפִים:</p>
<p>11 And we dreamed a dream in one night, I and he; we dreamed each man according to the interpretation of his dream.</p>	<p>וַנַּחֲלֹמָה חֲלוֹם בְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי וְהוּא אִישׁ כַּפְתָּרוֹן חֲלֹמוֹ חֲלֹמָנוּ:</p>	<p>11 וַנַּחֲלֹמָה חֲלוֹם בְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי וְהוּא אִישׁ כַּפְתָּרוֹן חֲלֹמוֹ חֲלֹמָנוּ:</p>
<p>12 And there was with us there a young man, a Hebrew, servant to the captain of the guard; and we told him, and he interpreted to us our dreams; to each man according to his dream he did interpret.</p>	<p>וַתֵּן עִמָּנוּ עוֹלָם עֲבָדִי עֲבָדָא לְרַב קְטוֹלִיא וַאֲשַׁתְּעִינָא לִיה וּפִשֵּׁר לָנָא יֵת חֲלֹמָנָא גִבְר כַּחֲלֹמִיהָ פִּשֵּׁר:</p>	<p>12 וַשֵּׁם אוֹתָנוּ נָעַר עֲבָדִי לְשָׂר הַטִּבָּחִים וְנִסְפָּר־לָו וַיַּפְתָּר־לָנוּ אֶת־חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פִּתָּר:</p>
<p>13 And it came to pass, as he interpreted to us, so it was: I was restored unto mine office, and he was hanged.'</p>	<p>וַיְהִי כַּמָּא דְּפִשֵּׁר לָנָא כֵּן הָיָה יְתִי אֲחִיב עַל שְׁמוּשֵׁי וַיִּתִּיהָ צָלָב:</p>	<p>13 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר־לָנוּ כֵּן הָיָה אֹתִי הָשִׁיב עַל־כִּנִּי וְאֵתוֹ תָּלָה:</p>

- (3) ודקות בשר. טינצ"ש צלע"ז, לשון דק;
(4) ותאכלנה. סימן שמהא כל שמחת השובע נשכחת צימי הרעב;
(5) בקנה אחד. טואיד"ל צלע"ז: בריאות. שיינ"ש צלע"ז;
(6) ושדופות. השליי"דש צלע"ז. ושקיפן קדוס, חצוטות, לשון משקוף, החצוט חמיד על ידי הדלת המכה עליו: קדים. רוח מזרחית, שקורין ציש"א;
(7) הבריאות. שיינ"ש צלע"ז: והנה חלום. והנה נשלים חלום שלם לפניו והנרך לפותרים:

14	Then Pharaoh sent and called Joseph, and they brought him hastily out of the dungeon. And he shaved himself, and changed his raiment, and came in unto Pharaoh.	וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת-יוֹסֵף וַיְרִיצֵהוּ מִן-הַבּוֹר וַיַּגְלַח וַיַּחֲלֶף שְׂמָלָתוֹ וַיָּבֵא אֶל-פַּרְעֹה:	14
15	And Pharaoh said unto Joseph: 'I have dreamed a dream, and there is none that can interpret it; and I have heard say of thee, that when thou hearest a dream thou canst interpret it.'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל-יוֹסֵף חֲלוֹם חֲלָמָי וּפְתָר אֵין אֹתוֹ וְאֲנִי שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתָּר אֹתוֹ:	שני
16	And Joseph answered Pharaoh, saying: 'It is not in me; God will give Pharaoh an answer of peace.'	וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת-פַּרְעֹה לֵאמֹר בְּלִעְדֵּי אֱלֹהִים יֵעָנֶה אֶת-שְׁלוֹם פַּרְעֹה:	16
17	And Pharaoh spoke unto Joseph: 'In my dream, behold, I stood upon the brink of the river.	וַיַּדְבֵּר פַּרְעֹה אֶל-יוֹסֵף בְּחֻלָּמַי הִנְנִי עֹמֵד עַל-שֹׁפֶת הַיָּאָר:	17
18	And, behold, there came up out of the river seven kine, fat-fleshed and well-favoured; and they fed in the reedgrass.	וַהֲנָה מִן-הַיָּאָר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת בְּרִיאֹת בָּשָׂר וַיִּפֹּת תֹּאֵר וַתִּרְעֶנָּה בְּאֶחָיו:	18
19	And, behold, seven other kine came up after them, poor and very ill-favoured and lean-fleshed, such as I never saw in all the land of Egypt for badness.	וַהֲנָה שֶׁבַע-פָּרוֹת אַחֲרוֹת עֹלֹת אַחֲרֵיהֶן דֵּלוֹת וְרַעוֹת תֹּאֵר מְאֹד וְרַקּוֹת בָּשָׂר לֹא-רָאִיתִי כַּהֲנָה בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם לְרָע:	19
20	And the lean and ill-favoured kine did eat up the first seven fat kine.	וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וַהֲרַעוֹת אֶת שֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרֵאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאֹת:	20
21	And when they had eaten them up, it could not be known that they had eaten them; but they were still ill-favoured as at the beginning. So I awoke.	וַתִּבְאָנָה אֶל-קֶרְבָּנָה וְלֹא נֹדַע כִּי-בָאוּ אֶל-קֶרְבָּנָה וּמִרְאִיתָן לֹעַ כְּאִשֶּׁר בְּתַחֲלָה וַאֲיָקֻץ:	21

(8) ותפעם רוחו. ומטרפא רוחיה, מקשקשת צחוכו פותרים היו אותם, אצל לא לפרעה, שלא היה קולן נכנס כפעמון, וצנזוכדנר הוא אומר וסתקשעס רוחו (דניאל 5, א).
 צאזני, ולא היה לו קורת רוח צפתרונס, שהיו אומרים שצט צנות אמה מוליד, שצט צנות אמה קוצר (ז"ר פט, ו):
 (11) איש כפתרון חלומו. חלום הראוי לפתרון שנפתר לנו, ודומה לו:
 (12) גער עברי עבד. ארורים הרשעים, שאין טוונתם שלמה, מזכירו כלשון צזיון: גער. שוטה, ואין ראוי לגדולה: עברי. אפילו לשוננו אינו מכיר: עבד. וכמו צנימוסי מזרים, שאין עזד מולך ולא לוצט צגדי שרים. (ס"א) שירים וכן גרס ר"ס): איש כחלומו. לפי החלום וקרוב לענינו:

4/137) השיב על בני. פרעה הנזכר למעלה, כמו שאמר פרעה קץ על עזדיו, הרי מקרא קצר לשון, ולא פירש מי השיב, לפי שאין צריך לפרש מי השיב, מי שצידו להשיב, והוא

22	And I saw in my dream, and, behold, seven ears came up upon one stalk, full and good.	וַאֲרָא בְחֶלְמִי וַהֲנֹהוּ שִׁבְעַת שְׂבָלִים עָלֵת בְּקִנְהָ אֶחָד מִלֵּין מְלֵאת וטֹבוֹת:	22
23	And, behold, seven ears, withered, thin, and blasted with the east wind, sprung up after them.	וַהֲנֹהוּ שִׁבְעַת שְׂבָלִים צָנָמוֹת דַּקּוֹת שִׁדְפוֹת קֳדָים צִמְחוֹת אַחֲרֵיהֶם:	23
24	And the thin ears swallowed up the seven good ears. And I told it unto the magicians; but there was none that could declare it to me.	וַתִּבְלַעַן הַשְּׂבָלִים הַדַּקֹּת אֶת שִׁבְעַת הַשְּׂבָלִים הַטּוֹבוֹת וְאָמַרְתִּי לַחֲרָשֵׁי אֲנִי מֵגִיד לִי:	24
25	And Joseph said unto Pharaoh: 'The dream of Pharaoh is one; what God is about to do He hath declared unto Pharaoh.	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־פַּרְעֹה חֲלוֹם פַּרְעֹה אֶחָד הוּא אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הַגִּיד לַפַּרְעֹה:	25
26	The seven good kine are seven years; and the seven good ears are seven years: the dream is one.	שִׁבְעַת פָּרִת הַטּוֹבוֹת שִׁבְעַת שָׁנִים הִנֵּה וְשִׁבְעַת הַשְּׂבָלִים הַטּוֹבוֹת שִׁבְעַת שָׁנִים הִנֵּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא:	26
27	And the seven lean and ill-favoured kine that came up after them are seven years, and also the seven empty ears blasted with the east wind; they shall be seven years of famine.	וְשִׁבְעַת הַפָּרוֹת הַרָקוֹת וַהֲרָעֹת הַעֲלֹת אַחֲרֵיהֶן שִׁבְעַת שָׁנִים הִנֵּה וְשִׁבְעַת הַשְּׂבָלִים הַרָקוֹת שִׁדְפוֹת הַקֳּדָים יִהְיוּ שִׁבְעַת שָׁנֵי רָעָב:	27
28	That is the thing which I spoke unto Pharaoh: what God is about to do He hath shown unto Pharaoh.	הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־פַּרְעֹה אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הִרְאָה אֶת־פַּרְעֹה:	28
29	Behold, there come seven years of great plenty throughout all the land of Egypt.	הִנֵּה שִׁבְעַת שָׁנִים בָּאוֹת שִׁבְעַת גְּדוֹל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:	29
30	And there shall arise after them seven years of famine; and all the plenty shall be forgotten in the land of Egypt; and the famine shall consume the land;	וְקָמוּ שִׁבְעַת שָׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁכַּח כָּל־הַשֹּׂבַע בָּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְכָל־הָרָעָב אֶת־הָאֶרֶץ:	30

(14) מן הבור. מן צית הסוהר, שהוא עשוי כמין גומא, (15) תשמע חלום לפתור אתו. מאזין ותצין חלום לפתור וכן כל דור שנמקרא לשון גומא הוא, ואף אם אין צו מים קרוי אותו: תשמע. לשון הצנה והאזנה, כמו שמע יוסף, אשר צור, פוש"י צלע"ז: ויגלח. מפני כבוד המלכות (צ"ר פט, לא תשמע לשנו, אנטינדר"א צלע"ז)
(16) בלעד. אין החכמה משלי, אלא אלהים יענה, יתן ענייה צפי לשלום פרעה:

31	and the plenty shall not be known in the land by reason of that famine which followeth; for it shall be very grievous.	וְלֹא־יִדָּעַה הַשָּׁבַע בְּאַרְץ מִצְרַיִם הָרָעָב הַהוּא אַחֲרֵי־כֵן כִּי־כָבֵד הוּא מְאֹד: וְלֹא יִדָּעַה הַשָּׁבַע בְּאַרְץ מִצְרַיִם הָרָעָב הַהוּא אַחֲרֵי־כֵן כִּי־כָבֵד הוּא מְאֹד:
32	And for that the dream was doubled unto Pharaoh twice, it is because the thing is established by God, and God will shortly bring it to pass.	וְעַל הַשְּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל־פַּרְעֹה פַּעַמַּיִם כִּי־נִכּוֹן הַדְּבָר מֵעַם הָאֱלֹהִים וּמִמָּחֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ: וְעַל הַשְּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל־פַּרְעֹה פַּעַמַּיִם כִּי־נִכּוֹן הַדְּבָר מֵעַם הָאֱלֹהִים וּמִמָּחֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ:
33	Now therefore let Pharaoh look out a man discreet and wise, and set him over the land of Egypt.	וְעַתָּה יֵרָא פַרְעֹה אִישׁ נָכוֹן וְחָכָם וַיִּשְׁיֹתָהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: וְעַתָּה יֵרָא פַרְעֹה אִישׁ נָכוֹן וְחָכָם וַיִּשְׁיֹתָהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:
34	Let Pharaoh do this, and let him appoint overseers over the land, and take up the fifth part of the land of Egypt in the seven years of plenty.	יַעֲשֶׂה פַרְעֹה וַיִּפְקֹד פְּקָדִים עַל־הָאָרֶץ וַחֲמִשָּׁה אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם בַּשָּׁבַע שְׁנֵי הַשָּׁבַע: יַעֲשֶׂה פַרְעֹה וַיִּפְקֹד פְּקָדִים עַל־הָאָרֶץ וַחֲמִשָּׁה אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם בַּשָּׁבַע שְׁנֵי הַשָּׁבַע:
35	And let them gather all the food of these good years that come, and lay up corn under the hand of Pharaoh for food in the cities, and let them keep it.	וַיִּקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֲכָל־הַשָּׁנִים הַטֹּבוֹת הַבָּאֹת הָאֵלֶּה וַיִּצְבְּרוּ־ בָּר תַּחַת יַד־פַּרְעֹה אֲכָל בְּעָרִים וּשְׁמָרוּ: וַיִּקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֲכָל־הַשָּׁנִים הַטֹּבוֹת הַבָּאֹת הָאֵלֶּה וַיִּצְבְּרוּ־ בָּר תַּחַת יַד־פַּרְעֹה אֲכָל בְּעָרִים וּשְׁמָרוּ:
36	And the food shall be for a store to the land against the seven years of famine, which shall be in the land of Egypt; that the land perish not through the famine.	וְהָיָה הָאֲכָל לִפְקֻדוֹן לָאָרֶץ לְשָׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה בְּאַרְץ מִצְרָיִם וְלֹא־תִפְרֹת הָאָרֶץ בְּרָעָב: וְהָיָה הָאֲכָל לִפְקֻדוֹן לָאָרֶץ לְשָׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה בְּאַרְץ מִצְרָיִם וְלֹא־תִפְרֹת הָאָרֶץ בְּרָעָב:
37	And the thing was good in the eyes of Pharaoh, and in the eyes of all his servants.	וַיִּיטֵב הַדְּבָר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָל־עֲבָדָיו: וַיִּיטֵב הַדְּבָר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָל־עֲבָדָיו:
38	And Pharaoh said unto his servants: 'Can we find such a one as this, a man in whom the spirit of God is?'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כָּזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ: וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כָּזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ:

(19) דלות. כחושות, כמו מדוע אָסַה כָּזֶה דָּל (שמואל-צ'יג, ואשר נשנה החלום פעמים, לפי שהדבר מוזמן, כמו שפירש (7) דאמנון: ורקות בשר. כל לשון רקות שבמקרא, חסרי לו צסוף, ועל השנות החלום וגו'. בשבע שנים הטובות נאמר שער, וזלע"ז בלוא"ש: צנמות. לונמא בלשון חרמי סלע, הרי הן כעץ בלי את פרעה, לפי שהיה הדבר מופלג ורחוק נופל צו לשון מראה: לחלום, וקשות כסלע. ותרגומו נלן לקין, נלן, אין צהן אלא הנך, (30) ונשכח כל השבע. הוא פתרון הכליפה: לפי שנתרוקנו מן הזרע: (26) שבע שנים. ושבע שנים. כלן אין אלא שבע, קרצנה: (32) נכון. מוזמן:

39	And Pharaoh said unto Joseph: 'Forasmuch as God hath shown thee all this, there is none so discreet and wise as thou.	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתָךְ אֶת־כָּל־זֹאת אֵין־נִבּוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ: וְאָמַר פַּרְעֹה לְיֹסֵף בְּתֵר דְּהוֹדִיעַ יְיָ יִתְּךָ ית כָּל דָּא לֵית סוּכְלָתֵן וְחָכָם כָּמוֹךָ:	שלישי
40	Thou shalt be over my house, and according unto thy word shall all my people be ruled; only in the throne will I be greater than thou.'	אֶתְּךָ תִּהְיֶה עַל־בֵּיתִי וְעַל־יִשְׁק כָּל־עַמִּי רַק הַכִּסֵּא אֲנִי עָלָיו מִמֶּךָ: וְיִתֶּן כָּל עַמִּי לְחֹד פֹּרְסֵי מַלְכוּתָא דְּדִין אֵיהִי יְקִיר מִנֶּךָ:	40
41	And Pharaoh said unto Joseph: 'See, I have set thee over all the land of Egypt.'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יֹסֵף רְאֵה נִתַּתִּי אֶתְּךָ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:	41
42	And Pharaoh took off his signet ring from his hand, and put it upon Joseph's hand, and arrayed him in vestures of fine linen, and put a gold chain about his neck.	וַיִּסֶר פַּרְעֹה אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל־יַד יוֹסֵף וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ בְּגָדֵי־שֵׁשׁ וַיַּשֶּׂם רֶבֶד הַזָּהָב עַל־צוּאָרוֹ: וְאַעֲדֵי פַרְעֹה ית עֲזָקְתִּיהָ מֵעַל יְדֶיהָ וַיִּהְבּ יָתָהּ עַל יָדָא דְּיֹסֵף וְאַלְבִּישׁ יִתִּיהָ לְבוּשֵׁין דְּבוּץ וְשׁוּי מְנִיכָא דְּדַהֲבָא עַל צוּרְיָהּ:	42
43	And he made him to ride in the second chariot which he had; and they cried before him: 'Abrech'; and he set him over all the land of Egypt.	וַיַּרְכֵּב אֹתוֹ בְּמַרְכָּבַת הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר־לוֹ וַיִּקְרְאוּ לִפְנָיו אֲבֹרָךְ וַנִּתֵּן אֹתוֹ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: וְאַרְכִּיב יִתִּיהָ בְּרִתְכָא תְּנִיחָא דִּילִיה וְאַקְרִיזוּ קְדָמוּהִי דִּין אֲבָא לְמַלְכָא וּמְנִי יִתִּיהָ עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרָיִם:	43
44	And Pharaoh said unto Joseph: 'I am Pharaoh, and without thee shall no man lift up his hand or his foot in all the land of Egypt.'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה לְיֹסֵף אֲנִי פַרְעֹה וְבֶר מִמִּימָרְךָ לֹא יָרִים גֹּבֶר ית יְדִיהָ לְמִיחָד זֵין וַיִּתֵּן רִגְלִיהָ לְמַרְכָּב עַל סוּסֵיא בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם:	44

(34) וחמש. כתר גומו ויזרו, וכן ושמשים: (35) את כל אכל. שם דבר הוא, לפיכך טעמו זאל"ף ונקוד צפתח קטן, ואוכל שהוא פועל, כגון פי קל אוכל חלז, טעמו למטה זכ' ונקוד קמן קטן: תחת יד פרעה. זרשמו ובאורותיו: (36) והיה האכל. הנצור, כשאר פקדון הגנוז לקיום הארץ: (37) הנמצא כזה. כתר גומו הנשכח כדן, אם נלך ונצקשנו הנמצא כמוהו. הנמצא לשון תמיהה, וכן כל ה"א המשמשת זראש תיבה ונקודה צחת פתח: (38) אין נבון וחכם כמור. לנצקש איש נבון וחכם שאמר, לא נמצא כמור: (39) ישק. יתן, יתפרנס, כל זרכי עמי יהיו נעשים על ידך, כמו וכן משק ביתי (זראשית טו, ז), וכמו נשקו זר (תהלים

45	And Pharaoh called Joseph's name Zaphenath-paneah; and he gave him to wife Asenath the daughter of Poti-phaera priest of On. And Joseph went out over the land of Egypt.—	וַיִּקְרָא פַרְעֹה שֵׁם־יוֹסֵף זַפְנַת־פַּנְעָה וַיֵּתֶן־לּוֹ אֶת־אֲסֵנַת בַּת־פְּוֹטִי־פְרָעִי (בספרי תימן פוטיפרע בתיבה אחת) כְּהֵן אֵן לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:	45
46	And Joseph was thirty years old when he stood before Pharaoh king of Egypt.—And Joseph went out from the presence of Pharaoh, and went throughout all the land of Egypt.	וַיֹּסֵף בֶּן־שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בַּעֲמֻדּוֹ לִפְנֵי פַרְעֹה מִלֵּךְ־מִצְרָיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלִּפְנֵי פַרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:	46
47	And in the seven years of plenty the earth brought forth in heaps.	וַיִּבְשּׁוּ דִּיּוּרֵי אֶרֶץ עֵבֶר בִּשְׁבַע שָׁנִים סִבְעָא עֲבוּרָא לְאוּצְרִין:	47
48	And he gathered up all the food of the seven years which were in the land of Egypt, and laid up the food in the cities; the food of the field, which was round about every city, laid he up in the same.	וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֹכְלוֹ שִׁבְעַ שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וַיֵּתֶן־אֹכֵל בְּעָרִים אֹכֵל שָׂדֶה־הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ:	48
49	And Joseph laid up corn as the sand of the sea, very much, until they left off numbering; for it was without number.	וַיַּצְבֹּר יוֹסֵף בָּרֶ כְּחֹל הַיָּם הָרַבָּה מֵאֹד עַד כִּי־חָדַל לִסְפֹּר כִּי־אֵין מִסְפָּר:	49
50	And unto Joseph were born two sons before the year of famine came, whom Asenath the daughter of Poti-phaera priest of On bore unto him.	וַלְיוֹסֵף אֶת־יְלָדָיו תָּרִין בְּנִין עַד לֹא עָלָת שְׁתָּא דְכַפְּנָא דִּילִידַת לִיהַ אֲסֵנַת בַּת פְּוֹטִי פְרָעִי רַבָּא דְאוֹן:	50
51	And Joseph called the name of the first-born Manasseh: 'for God hath made me forget all my toil, and all my father's house.'	וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי־נִשְׁכַּח אֶת־כָּל־עֲמָלִי וְאֶת כָּל־בֵּית אָבִי:	51

(41) נתתי אתך. מניתי יתך, ואף על פני כן לשון נתינה הוא, כמו ולתתך עליון. בין לגדולה בין לשפלות נופל לשון נתינה עליו, כמו נמתי אתכם נזים ושפלים (מלאכי ב, ט):

(42) ויסר פרעה את טבעתו. נתינת טבעת המלך, היא אות למי שנותנה לו, להיות שני לו לגדולה: בגדי שש דבר חשיבות הוא צמזמים: רביד. ענק, ועל שהוא רצוף בטבעות קרוי רביד, וכן רצףתי ערשי (משלי ז, טז), רצפתי ערשי מרצפות. כלשון משנה מוקף רוצדין של אבן. על הרצוד

(43) במרכבת המשנה. השניה למרכבתו, המהלכת אל שני: אברך. כתרומו דין אבא למלכא רך כלשון ארמי מלך, זהותפין (צבא צמרא ד). לא ריכא ולא צר ריכא. וצדצרי אגדה (ספרי דברים סוף פ"א) דרש ר' יהודה, אברך זה יוסף, שהוא אב צמכמה ורך צשנים, אמר לו בן דורמסקית, עד מתי אתה מעוות עלינו את הכתובים אין אברך אלא לשון צרכים, שהכל היו נכנסין לפניו ויוצאין תחת ידו, כענין שנאמר ונתון אותו וגו':

(44) אני פרעה. שיש יכולת בידי לגזור גזרה על מלכותי, ואני גזור שלא ירים איש את ידו: ובלעדך. שלא צרשוקך. דבר אחר אני פרעה, אני אהיה מלך, וצלעדין וגו', וזה דוגמת רק הכסא: את ידו ואת רגלו. כתרוממו:

(45) צפנת פענח. מפרש הפסוק, ואין לפענח דמיון

52	And the name of the second called he Ephraim: 'for God hath made me fruitful in the land of my affliction.'	וְאֵת שֵׁם הַשְּׁנִי קָרָא אֶפְרַיִם כִּי־ הִפְרֵנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עֲנִי: וְיֵת שׁוֹם תְּנִינָא קָרָא אֶפְרַיִם אֲרִי אֶפְשֵׁנִי יְיָ בְּאֶרֶע שְׁעִבּוּדִי:	52
53	And the seven years of plenty, that was in the land of Egypt, came to an end.	וְתִכְלִינָה שְׁבַע שָׁנֵי הַשָּׁבַע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: וּשְׁלִמָא שְׁבַע שָׁנֵי סִבְעָא דִּתְנֹאָה בְּאֶרֶע דְּמִצְרַיִם:	רביעי
54	And the seven years of famine began to come, according as Joseph had said; and there was famine in all lands; but in all the land of Egypt there was bread.	וְתִחְלִינָה שְׁבַע שָׁנֵי הָרָעָב לָבוֹא כְּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעָב בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וּבְכָל־ אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לֶחֶם: וּשְׁרִיָאָה שְׁבַע שָׁנֵי כִפְנָא לְמִיתִי כְּמָא דְאָמַר יוֹסֵף וְהָיָה כִּפְנָא בְּכָל אֲרֻעְתָא וּבְכָל־ אֶרֶע דְּמִצְרַיִם הָיָה לֶחֶמָא:	54
55	And when all the land of Egypt was famished, the people cried to Pharaoh for bread; and Pharaoh said unto all the Egyptians: 'Go unto Joseph; what he saith to you, do.'	וְתִרְעַב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־פַּרְעֹה לֶלְחֶם וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה לְכָל־מִצְרַיִם לָכוּ אֶל־ יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ: וּכְפִינַת כָּל אֲרֻעָא דְּמִצְרַיִם וַצִּנַּח עֲמָא קָדָם פַּרְעֹה עַל לֶחֶמָא וַאֲמַר פַּרְעֹה לְכָל־ מִצְרָאִי אֵיזִילוּ לְוֹת יוֹסֵף דִּי־יִמַר לָכוּן תַּעֲבֹדוּן:	55
56	And the famine was over all the face of the earth; and Joseph opened all the storehouses, and sold unto the Egyptians; and the famine was sore in the land of Egypt.	וְהָרָעָב הָיָה עַל כָּל־פְּנֵי הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁכַּר לְמִצְרַיִם וַיַּחֲזֵק הָרָעָב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: וּכְפִנָא הָיָה עַל כָּל אֲפִי אֲרֻעָא וַיִּפְתַּח יוֹסֵף יֵת כָּל אוֹצְרֵיָא דִּבְהוֹן עֲבוּרָא וּזְבִין לְמִצְרָאִי וַתִּקְרֵי כִפְנָא בְּאֶרֶע דְּמִצְרַיִם:	56
57	And all countries came into Egypt to Joseph to buy corn; because the famine was sore in all the earth.	וְכָל־הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיִמָה לִשְׁכַּר אֶל־יוֹסֵף כִּי־חָזַק הָרָעָב בְּכָל־הָאָרֶץ: וְכָל דִּירֵי אֲרֻעָא אֶתּוּ לְמִצְרַיִם לְמִזְבֵּן עֲבוּרָא מִן יוֹסֵף אֲרִי תִּקְרֵי כִפְנָא בְּכָל אֲרֻעָא:	57
XLII	Now Jacob saw that there was corn in Egypt, and Jacob said unto his sons: 'Why do ye look one upon another?'	וַיֵּרָא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ־שֹׁכֵר בְּמִצְרַיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִּתְרָאוּ: וַחֲזָא יַעֲקֹב אֲרִי אֵית עֲבוּר מִזְבֵּן בְּמִצְרַיִם וַאֲמַר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִּתְחַזּוּן:	XLII

(47) ותעש הארץ. כמרגומו, ואין הלשון נעקר מלשון עשייה: לקמציים. קומץ על קומץ, יד על יד היו אוצרים: (48) אכל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה. שכל ארץ וארץ מעמדת פירותיה ונותנין בתצואה מעפר המקום, ומעמיד את התצואה מליקק (נ"ל שהוא דעת רבי נחמיה ואין צריך כלל להגיה צרש"י כאשר עלה בדעת קצתם): (49) עד כי חדל לספור. עד כי חדל לו הסופר לספור, והרי זה מקרא קצר: כי אין מספר. לפי שאין מספר והרי כי משמש כלשון דהא: (50) בשרם חבוא שנת הרעב. מכאן שאסור לאדם לשמש מטמו בשני רעזון (מענית יא.):

2	And he said: 'Behold, I have heard that there is corn in Egypt. Get you down thither, and buy for us from thence; that we may live, and not die.'	וַיֹּאמֶר הִנֵּה שְׁמַעְתִּי כִּי יֵשׁ-שֶׁבֶר בַּמִּצְרַיִם רְדוּ-שָׁמָּה וּשְׁבַרְדוּ-לָנוּ מִשֹּׁם וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת: וַיֹּאמֶר הָא שְׁמַעְתִּי אֶרִי אֵת עֲבוּר מִזְדַּבֵּן בַּמִּצְרַיִם חוּתוֹ לְתַמָּן וְזִבְוֹנוֹ לָנָה מִתַּמָּן וְנִחְיִי וְלֹא נָמוּת:	2
3	And Joseph's ten brethren went down to buy corn from Egypt.	וַיֵּרְדּוּ אֶחָיו-יֹסֵף עֲשָׂרָה לְשֶׁבֶר בָּר מִמִּצְרַיִם: וַנַּחֲתוּ אֶחָי יוֹסֵף עֶסְרָא לְמִזְבֵּן עֲבוּרָא מִמִּצְרַיִם:	3
4	But Benjamin, Joseph's brother, Jacob sent not with his brethren; for he said: 'Lest peradventure harm befall him.'	וְאֶת-בְּנִימִן אֶחָי יוֹסֵף לֹא-שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת-אֶחָיו כִּי אָמַר פֶּן יִקְרָאנוּ אֶסּוּן: וַיֵּת בְּנִימִן אֶחָיו דְּיוֹסֵף לָא שָׁלַח יַעֲקֹב עִם אֶחָיו אֶרִי אָמַר דְּלָמָּא יַעֲרַעֲנִיה מוּתָא:	4
5	And the sons of Israel came to buy among those that came; for the famine was in the land of Caanan.	וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְשֶׁבֶר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי-הָיָה הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: וַאֲתוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִזְבֵּן עֲבוּרָא בְּגוֹ עֲלִיָּא אֶרִי הָיָה כַּפְנָא בְּאֶרְעָא דְכְנַעַן:	5
6	And Joseph was the governor over the land; he it was that sold to all the people of the land. And Joseph's brethren came, and bowed down to him with their faces to the earth.	וַיּוֹסֵף הוּא הַשְׁלִיט עַל-הָאָרֶץ הוּא הַמְשָׁבִיר לְכָל-עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ אֶחָי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחוּוּ-לוֹ אַפַּיִם אֶרְצָה: וַיּוֹסֵף הוּא שְׁלִיט עַל אֶרְעָא הוּא מִזְבִּין עֲבוּרָא לְכָל עַמָּא דְאֶרְעָא וַאֲתוּ אֶחָי יוֹסֵף וּסְגִידוּ לֵיהּ עַל אַפֵּיהוֹן עַל אֶרְעָא:	6
7	And Joseph saw his brethren, and he knew them, but made himself strange unto them, and spoke roughly with them; and he said unto them: 'Whence come ye?' And they said: 'From the land of Canaan to buy food.'	וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶת-אֶחָיו וַיִּכְרַם וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם וַיַּדְבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֵאֵין בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לְשֶׁבֶר-אֲכָל: וַנִּחָא יוֹסֵף יֵת אֶחָיו וַאֲשַׁתְמוּדַעְנוּן וַחֲשִׁיב מָא דִּימְלִיל עֲמָהוֹן וּמְלִיל עֲמָהוֹן קִשְׁיִין וַאֲמַר לָהוֹן מֵאֵין אֲתִיתוּן וַאֲמָרוּ מֵאֶרְעָא דְכְנַעַן לְמִזְבֵּן עֲבוּרָא:	7
8	And Joseph knew his brethren, but they knew him not.	וַיִּכְרַם יוֹסֵף אֶת-אֶחָיו וְהֵם לֹא הִכְרָהוּ: וַאֲשַׁתְמוּדַע יוֹסֵף יֵת אֶחָיו וַאֲנֹן לֹא אֲשַׁתְמוּדַעוּהִי:	8

(1) וירא יעקב כי יש שבר במצרים. ומהיכן ראה, והלא לא ראה אלא שמע, שנאמר הנה שמעתי וגו', ומהו וירא, ראה באספקלריא של קדש שעדיין יש לו שבר במצרים, ולא היתה נצוה ממנו להודיעו בפירוש שזה יוסף: למה תתראה. למה תראה עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כאלו אתם שבעים, כי צוה שעה עדיין היה להם תצוה (תענית י:). (ולי נראה כפשוטו למה תתראה, למה יהוה הכל מסתכלין בכם, ומתמיהים בכם שאין אתם מבקשים לכם אוכל בטרם שיכלה מה שצידכם). ומפי אחרים שמעתי שהוא לשון כחיסה, למה תהיו כחושים ברעב, ודומה לו ומרה גם הוא יורא (משלי יא, כה):

(2) רדו שמח. ולא אמר לכו, רמו למאחיים ועשר שנים שנשחט עדו למצרים כמנין רד"י:

(3) וירדו אחי יוסף. ולא כתב בני יעקב, מלמד שהיו מתחרטים במכירתו, ונתנו לבם להתנהג עמו בצחחה, ולפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם: עשרה. מה תלמוד לומר, והלא כתיב ואת בנימין אחי יוסף לא שלח, אלא לענין האחוה היו חלוקין לעשרה, שלא היתה אהבת כולם ושנאתם אצלם שיהיו לו, אצל לענין לשכור בר, כלם לב אחד להם (בב"ר

(55) ותרעב כל ארץ מצרים. שהקיצה תצוהם שאצרו, חוץ משל יוסף (ב"ר זא, ה): אשר יאמר לכם תעשו. לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו, וכשצאו אצל פרעה ואומרים כך הוא אומר לנו, אמר להם ולמה לא צברתם בר, והלא הכריז לכם ששני הרעב באים, אמרו לו אספנו הרבה והקיצה, אמר להם אם כן כל אשר יאמר לכם תעשו, הרי גזר על התצוה והקיצה, מה אם יגזור עלינו ונמות:

(56) על כל פני הארץ. מי הם פני הארץ, אלו העשירים (ב"ר סט): את כל אשר בהם. כמרגמו די בהון עיבורא: וישבר למצרים. שבר לשון מכר ולשון קנין הוא, כאן משמש לשון מכר, שָׁבְרוּ לָנוּ מַעַט אֲכָל, לשון קנין. ואל תאמר אינו כי אם צבואה, שאף ביין וחלב מנינו, ולכו שָׁבְרוּ בָּלֹא כֶסֶף ובלֹא מַחֲסִיר זֵין וְקֶלֶב (ישעיה נה, א):

(57) וכל הארץ באו מצרימה. אל יוסף לשכור, ואם תדרשהו כסדרו, היה נריך לכתוב לשכור מן יוסף:

9	And Joseph remembered the dreams which he dreamed of them, and said unto them: 'Ye are spies; to see the nakedness of the land ye are come.'	וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלֵם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרִגְלִים אַתֶּם לָרְאוֹת אֶת־ עֲרֹת הָאָרֶץ בָּאתֶם:	9
10	And they said unto him: 'Nay, my lord, but to buy food are thy servants come.'	וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדֹנָי וְעַבְדֶּיךָ בָּאוּ לְשֹׁכֵר-אֶכֶל:	10
11	We are all one man's sons; we are upright men, thy servants are no spies.'	כָּלֵנוּ בְנֵי אִישׁ־אֶחָד נָחֲנוּ בְנִים אֲנַחְנוּ לֹא־הָיוּ עַבְדֶּיךָ מְרִגְלִים:	11
12	And he said unto them: 'Nay, but to see the nakedness of the land ye are come.'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא כִי־עֲרֹת הָאָרֶץ בָּאתֶם לָרְאוֹת:	12
13	And they said: 'We thy servants are twelve brethren, the sons of one man in the land of Canaan; and, behold, the youngest is this day with our father, and one is not.'	וַיֹּאמְרוּ שְׁנַיִם עָשָׂר עַבְדֶּיךָ אֲחִים אֲנַחְנוּ בְנֵי אִישׁ־אֶחָד בָּאָרֶץ כְּנָעַן וְהַנֶּה הַקָּטָן אֶת־ אֲבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד אֵינְנוּ:	13
14	And Joseph said unto them: 'That is it that I spoke unto you, saying: Ye are spies.'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרִגְלִים אַתֶּם:	14
15	Hereby ye shall be proved, as Pharaoh liveth, ye shall not go forth hence, except your youngest brother come hither.	בְּזֹאת תִּבְחָנוּ כִּי פֶרְעֹה אִם־ תֵּצְאוּ מִזֶּה כִּי אִם־בָּבוֹא אֲחִיכֶם הַקָּטָן הֵנָּה:	15

(4) פן יקראנו אסון. וצדית לא יקראנו אסון, אמר רבי

אליעזר בן יעקב, מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה (ב"ר שם ט):

(5) בתוך הבאים. מטמינין עמנן שלא יכירוס, לפי שזו להם אציהם שלא יתראו כולם בפתח אחד, אלא שיכנס כל אחד בפתחו, כדי שלא תשלוט בהם עין הרע שכולס נאים וכולס גבורים:

(6) וישתחוו לו אפים. נשתטחו לו על פניהם, וכן כל השתחואה פשוט ידים ורגלים הוא (שזועות טז):

(7) ויתגבר אליהם. נעשה להם כנכרי צדצרים לדבר קשות (ב"ר לא, ז):

(8) ויכר יוסף וגר. לפי שהניחם חתומי זקן (ב"ר לט: כחצות כז): והם לא הכירוהו. שינא מאכלס בלא חמימת זקן. ועכשיו מלאוהו בחמימת זקן. ומדרש אגדה ויכר יוסף את אחיו, כשנמסרו צידו הכיר שהם אחיו וריחם עליהם,

והם לא הכירוהו כשנפל צידם לנהוג צו אחוה: (9) אשר חלם להם. עליהם, וידע שנתקיימו, שהרי השתחוו לו: ערות הארץ. גלוי הארץ, מהיכן היא נוחה ליכבש. כמו את מקורָה הַעֲרָה (ויקרא כ, יח), וכמו ערוס וְעֲרָה (יחזקאל טז, ז), וכן כל ערוה שבמקרא לשון גילוי. ומרגס אונקלוס דקא דארעא, כמו בָּדָק הַצִּיַּת, רעוע הצית, אבל לא דקדק לפרשו אחר לשון המקרא:

(10) לא אדני. לא תאמר כן, שהרי עבדיך באו לשבר אוכל:

(11) כלנו בני איש אחד נחנו. נלננה זהם רוח הקדש וכללוהו עמהם, שאף הוא בן אציהם: בנים. אמתיים כמו בן דִּבְרָת (שמות י, כט), בן צנות וְלִפְסָד דְּלָת (במדבר כז, ז), וְעֲבָרָתוֹ לֹא בֵן צִדְיו (ישעיה טז, ז):

16	Send one of you, and let him fetch your brother, and ye shall be bound, that your words may be proved, whether there be truth in you; or else, as Pharaoh liveth, surely ye are spies.'	שְׁלַחוּ מִכֶּם אֶחָד וְיִקַּח אֶת־אָחִיכֶם וְאַתֶּם הָאֲסוּרוֹ וַיִּבְחֲנוּ דְבָרֵיכֶם הֲאִמֶּת אֲתֶכֶם וְאִם־לֹא חִי פֶרְעָה כִּי מְרֹגְלִים אַתֶּם:	שְׁלַחוּ מִכֶּם אֶחָד וְיִקַּח אֶת־אָחִיכֶם וְאַתֶּם הָאֲסוּרוֹ וַיִּבְחֲנוּ דְבָרֵיכֶם הֲאִמֶּת אֲתֶכֶם וְאִם־לֹא חִי פֶרְעָה כִּי מְרֹגְלִים אַתֶּם:
17	And he put them all together into ward three days.	וַיֹּאסֶף אֹתָם אֶל־מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת יָמִים:	וַיֹּאסֶף אֹתָם אֶל־מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת יָמִים:
18	And Joseph said unto them the third day.' This do, and live; for I fear God:	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עֲשׂוּ וְחִי אֶת־הָאֱלֹהִים אֲנִי יֵרָא:	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עֲשׂוּ וְחִי אֶת־הָאֱלֹהִים אֲנִי יֵרָא:
19	if ye be upright men, let one of your brethren be bound in your prison-house; but go ye, carry corn for the famine of your houses;	אִם־כִּנְיָנִים אַתֶּם אָחִיכֶם אֶחָד יֹאסֶר בְּבֵית מִשְׁמָרְכֶם וְאַתֶּם לָכוּ הֵבִיאוּ שָׁבָר רַעֲבֹן בְּתֵיכֶם:	אִם־כִּנְיָנִים אַתֶּם אָחִיכֶם אֶחָד יֹאסֶר בְּבֵית מִשְׁמָרְכֶם וְאַתֶּם לָכוּ הֵבִיאוּ שָׁבָר רַעֲבֹן בְּתֵיכֶם:
20	and bring your youngest brother unto me; so shall your words be verified, and ye shall not die.' And they did so.	וְאֶת־אָחִיכֶם הַקָּטָן תְּבִיאוּ אֵלַי וַיֵּאמְרוּ דְּבָרֵיכֶם וְלֹא תָמוּתוּ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן:	וְאֶת־אָחִיכֶם הַקָּטָן תְּבִיאוּ אֵלַי וַיֵּאמְרוּ דְּבָרֵיכֶם וְלֹא תָמוּתוּ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן:
21	And they said one to another: 'We are verily guilty concerning our brother, in that we saw the distress of his soul, when he besought us, and we would not hear; therefore is this distress come upon us.'	וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו אָבֵל אֲשָׁמִים אֲנַחְנוּ עַל־אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרָת נַפְשׁוֹ בַּהֲתַחֲנֹנוּ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמַעְנוּ עַל־כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת:	וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו אָבֵל אֲשָׁמִים אֲנַחְנוּ עַל־אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרָת נַפְשׁוֹ בַּהֲתַחֲנֹנוּ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמַעְנוּ עַל־כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת:
22	And Reuben answered them, saying: 'Spoke I not unto you, saying: Do not sin against the child; and ye would not hear? therefore also, behold, his blood is required.'	וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם אֲלֵי־תַחֲטְאוּ בִּילֵד וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וְגַם־דָּמּוֹ הִגָּה נְדָרְשׁ:	וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם אֲלֵי־תַחֲטְאוּ בִּילֵד וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וְגַם־דָּמּוֹ הִגָּה נְדָרְשׁ:
23	And they knew not that Joseph understood them; for the interpreter was between them.	וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שָׁמַע יוֹסֵף כִּי הִמְלִיץ בֵּינֵהֶם:	וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שָׁמַע יוֹסֵף כִּי הִמְלִיץ בֵּינֵהֶם:

(12) כי ערות הארץ באתם לראות. שהרי נכנסתם צערה שפיר העיר, למה לא נכנסתם צערה אחד (צ"ר לא, 1): תפדוהו, אמרו לו הן, אמר להם, ואם יאמרו לכם שלא יחזירוהו צדק ממון מה תעשו, אמרו לכך צאנו, להרוג או ליהרג, אמר להם הוא אשר דברתי אליכם, להרוג בני העיר צדק, מנחש אני צדק שלי, ששנים מכס החריצו כרך גדול מרגלים, הוא האמת והנכון, זהו לפי פשוטו. ומדרשו, של שנים:

(15) חי פרעה. אם יחיה פרעה, כשהי' נשבע לשקר הי' נשבע בחיי פרעה: אם תצאו מזה: מן המקום הזה:

(16) האמת אתכם. אם אמת אתכם. לפיכך ה"ל נקוד פתח, שהוא כמו צלשון תימה, ואם לא תצאוהו חי פרעה כי

מרגלים אתכם:

(17) וישיב זה האמירה:

24	And he turned himself about from them, and wept; and he returned to them, and spoke to them, and took Simeon from among them, and bound him before their eyes.	וַיִּסָּב מֵעֲלֵיהֶם וַיִּבְךְּ וַיָּשָׁב אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם וַיִּקַּח מֵאִתָּם אֶת־שִׁמְעוֹן וַיַּאֲסֶר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם:	24
25	Then Joseph commanded to fill their vessels with corn, and to restore every man's money into his sack, and to give them provision for the way; and thus was it done unto them.	וַיֹּצֵא יוֹסֵף וַיִּמְלֵא אֶת־כָּל־יָהֶם בָּרֶ וַלְהָשִׁיב כֶּסְפֵיהֶם אִישׁ אֶל־שָׁקוֹ וְלָתֵת לָהֶם צֹדֶה לַדֶּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן:	25
26	And they laded their asses with their corn, and departed thence.	וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם:	26
27	And as one of them opened his sack to give his ass provender in the lodging-place, he espied his money; and, behold, it was in the mouth of his sack.	וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת־שָׁקוֹ לִתֵּת מִסֹּפֹא לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלֹן וַיֵּרָא אֶת־כֶּסְפוֹ וַהֲנִה־הוּא בְּפִי אֲמֻתָּתוֹ:	27
28	And he said unto his brethren: 'My money is restored; and, lo, it is even in my sack.' And their heart failed them, and they turned trembling one to another, saying: 'What is this that God hath done unto us?'	וַיֹּאמֶר אֶל־אֶחָיו הַיּוֹשֵׁב כֶּסְפִי וְגַם הֵנָּה בְּאֲמֻתָּחַי וַיֵּצֵא לָבָם וַיַּחֲרְדּוּ אִישׁ אֶל־אֶחָיו לֵאמֹר מַה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ:	28
29	And they came unto Jacob their father unto the land of Canaan, and told him all that had befallen them, saying:	וַיָּבֹאוּ אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֶרְצָה כְּנָעַן וַיַּגִּידוּ לוֹ אֵת כָּל־הַקֶּרֶת אֲתָם לֵאמֹר:	29
30	'The man, the lord of the land, spoke roughly with us, and took us for spies of the country.	דָּבַר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אִתָּנוּ כְּמִרְגָּלִים אֶת־הָאָרֶץ:	30
31	And we said unto him: We are upright men; we are no spies.	וַנֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִים אֲנַחְנוּ לֹא הִינּוּ מִרְגָּלִים:	31

(19) בבית משמרכם. שאתם חסורים צועקשיו: ואתם לכו הביאו. אל צית אציקם: שבר רעבון בתיכם. מה שקניתם לרעבון אנשי צמיכם: (20) ויאמנו דבריהם. יתאמנו ויתקיימו, כמו אמן אמן (צמדצה, כז), וכמו יאמן נא דברך (מלכים-א ח, כז): (21) אבל. כתרוממו בקושטא. וראיתי צבראשית רבה (נא, ח) לישנא דרומאה (לשון בני הנגז) הוא, אצל צרם: באה אלינו. טעמו צדיק, לפי שהוא צלשון עזר, שכר צאה.

והרגומו אתם לנא: (22) וגם דמו. אתין וגמין רצויין, דמו, וגם דם הזקן: (23) והם לא ידעו כי שומע יוסף. מצינ לשונם, וצפניו היו מדברים כן: כי המליץ בינותם. כי כשהיו מדברים עמו היה המליץ צניעה, היודע לשון עצרי ולשון מצרי, והיה מליץ דבריהם ליוסף, ודברי יוסף להם, לכך היו סבורים שאין יוסף מכיר צלשון עצרי: המליץ. זה מנשה בנו:

32	We are twelve brethren, sons of our father; one is not, and the youngest is this day with our father in the land of Canaan.	שְׁנַיִם-עָשָׂר אֲנַחְנוּ אֲחִים בְּנֵי אָבִינוּ הָאֶחָד אֵינָנוּ וְהַקָּטָן הַיּוֹם אֶת-אֲבִינוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: דְּכַנְעַן:	32
33	And the man, the lord of the land, said unto us: Hereby shall I know that ye are upright men: leave one of your brethren with me, and take corn for the famine of your houses, and go your way.	וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאֶרֶץ בְּזֹאת אֲדַע כִּי כֹנִים אַתֶּם אֲחֵיכֶם הָאֶחָד הַנִּיחֹו אִתִּי וְאֶת-רַעְבּוֹן בְּתִיכֶם קַחוּ וּלְכוּ:	33
34	And bring your youngest brother unto me; then shall I know that ye are no spies, but that ye are upright men; so will I deliver you your brother, and ye shall traffic in the land.'	וְהָבִיאוּ אֶת-אֲחֵיכֶם הַקָּטָן אֵלַי וְאֲדַעָה כִּי לֹא מְרַגְלִים אַתֶּם כִּי כֹנִים אַתֶּם אֶת-אֲחֵיכֶם אֶתֶּן לָכֶם וְאֶת-הָאֶרֶץ תִּסְחָרוּ:	34
35	And it came to pass as they emptied their sacks, that, behold, every man's bundle of money was in his sack; and when they and their father saw their bundles of money, they were afraid.	וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שְׂקֵיהֶם וְהִנֵּה-אִישׁ צִרּוֹר-כֶּסֶף בְּשִׁקּוֹ וַיֵּרְאוּ אֶת-צִרְרוֹת כֶּסֶף הֶמָּה וַאֲבֵיהֶם וַיִּירָאוּ:	35
36	And Jacob their father said unto them: 'Me have ye bereaved of my children: Joseph is not, and Simeon is not, and ye will take Benjamin away; upon me are all these things come.'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבֵיהֶם אֲתִי שְׁפַלְתֶּם יוֹסֵף אֵינָנוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינָנוּ וְאֶת-בְּנִימִן תִּקְחוּ עָלַי הִינוּ כְּלָנָה:	36
37	And Reuben spoke unto his father, saying: 'Thou shalt slay my two sons, if I bring him not to thee; deliver him into my hand, and I will bring him back to thee.'	וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל-אָבִיו לֵאמֹר אֶת-שְׁנֵי בְנֵי תַמָּיִת אִם-לֹא אָבִיאָנוּ אֵלֶיךָ תִּנָּה אֹתוֹ עַל-יָדִי וְאֲנִי אֲשִׁיבָנוּ אֵלֶיךָ:	37
38	And he said: 'My son shall not go down with you; for his brother is dead, and he only is left; if harm befall him by the way in which ye go, then will ye bring down my gray hairs with sorrow to the grave.'	וַיֹּאמֶר לֹא-יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם כִּי-אֲחִיו מֵת וְהוּא לְבָדּוּ נִשְׁאָר וּקְרָאָהוּ אֶסּוּן בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ-בָּהּ וְהוֹרֵדְתֶּם אֶת-שִׁיבְתִּי בִּגְיוֹן שְׂאוּלָה:	38

(24) ויסב מעליהם. נמרחק מעליהם, שלא יראוהו זוכה: דבר אחר, נמכוון יוסף להפרידו מלוי, שמא יתעצו שניהם ויבדל. לפי ששמע שהיו ממחרטין: את שמעון. הוא להרוג אותו: ויאסר אותו לעיניהם. לא אסרו אלא לעיניהם, וכיון שיצאו, הוציאו והאכילו והשקוהו (ב"ר זא, ח):
(27) ויפתח האחד. הוא לוי שנשאר יחיד משמעון בן זוגו: במלון. נמקום שלנו צלילה: אמתחתו. הוא שק: (כח)

XLIII	And the famine was sore in the land.	וַהֲרַעֲב כָּבֵד בְּאֶרֶץ:	וּכְפָנָא תִקִּיף בְּאַרְעָא:
2	And it came to pass, when they had eaten up the corn which they had brought out of Egypt, that their father said unto them: 'Go again, buy us a little food.'	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלוּ לֶאֱכֹל אֶת־הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵבִיאוּ מִמִּצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲבִיהֶם שְׁבוּ שְׁבֵרוּ־לָנוּ מֵעַט־אֶכֶל:	וַהֲוָה כִּד סָפִיקוּ לְמִיכַל יֵת עֲבוּרָא דְאִיתִיאוּ מִמִּצְרַיִם וַאֲמַר לְהוֹן אֲבוּהוֹן תּוּבוּ זְבוּנוּ לָנָא זְעִיר עֲבוּרָא:
3	And Judah spoke unto him, saying: 'The man did earnestly forewarn us, saying: Ye shall not see my face, except your brother be with you.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוּדָה לֵאמֹר הָעֵד הָעֵד בְּנוּ הָאִישׁ לֵאמֹר לֹא־תֵרָאוּ פָנַי בְּלִתי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם:	וַאֲמַר לִיהּ יְהוּדָה לְמִימַר אִסְתְּדָא אִסְתְּדָא אִסְתְּדָא אִסְתְּדָא לְמִימַר לֹא תַחֲזוֹן אִפִּי אֱלֵהִין כִּד אַחוּכוֹן עִמָּכוֹן:
4	If thou wilt send our brother with us, we will go down and buy thee food;	אִם־יִשְׁלַח מִשְׁלַח אֶת־אֲחִינוּ אִתָּנוּ נֵרְדָּה וְנִשְׁבְּרָה לָךְ אֶכֶל:	אִם אִיתְדִ מִשְׁלַח יֵת אַחוּנָא עִמָּנָא גִּיחוֹת וְנִזְבוֹן לָךְ עֲבוּרָא:
5	but if thou wilt not send him, we will not go down, for the man said unto us: Ye shall not see my face, except your brother be with you.'	וְאִם־אֵינֶה מִשְׁלַח לֹא נֵרְדָּ כִּי־הָאִישׁ אָמַר אֲלֵינוּ לֹא־תֵרָאוּ פָנַי בְּלִתי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם:	וְאִם לִיתְדִ מִשְׁלַח לֹא גִיחוֹת אֲרִי גִבְרָא אָמַר לָנָא לֹא תַחֲזוֹן אִפִּי אֱלֵהִין כִּד אַחוּכוֹן עִמָּכוֹן:
6	And Israel said: 'Wherefore dealt ye so ill with me, as to tell the man whether ye had yet a brother?'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לָמָּה הִרְעַתֶּם לִי לְהַגִּיד לְאִישׁ הָעוֹד לָכֶם אֵח:	וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לָמָּה אֲבִיאִשְׁתּוֹן לִי לְחַנּוּאָה לְגִבְרָא הָעוֹד לָכוֹן אַחָא:
7	And they said: 'The man asked straitly concerning ourselves, and concerning our kindred, saying: Is your father yet alive? have ye another brother? and we told him according to the tenor of these words; could we in any wise know that he would say: Bring your brother down?'	וַיֹּאמְרוּ שְׂאוֹל שְׂאוֹל הָאִישׁ לָנוּ וּלְמִזְדָּתָנוּ לֵאמֹר הָעוֹד אֲבִיכֶם חַי הֲיֵשׁ לָכֶם אֵח וְנִגְדַּ־לָּנוּ עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַיְדוּעַ נִדְעַ כִּי יֹאמֶר הוֹרִידוּ אֶת־אֲחִיכֶם:	וַאֲמַרוּ שְׂאוֹלָא שְׂאוֹלָא גִבְרָא לָנָא וּלְלִדּוֹתָנָא לְמִימַר הָעֵד כְּעַן אֲבִיכוֹן קָיָים הָאִית לָכוֹן אַחָא וְחִוּיָא לִיהּ עַל מִימַר פְּתִגְמִיָא הָאֵלִין הַמִּידַע הַיְוִנָא יִדְעִין אֲרִי יִימַר אַחִיתוּ יֵת אַחוּכוֹן:

(28) וגם הגה באמתחתי. הכסף צו עס המצואה: מה זאת עשה אלהים לנו. להציאנו לידי עליה זו, שלא הושג אלא להסעולל עלינו:

(34) ואת הארץ תסחרו. תסוצצו. וכל לשון סוחרים וסחורה על שם שמחזרים וסוצצים אחר פרקמטיא:

(35) צרור כספו. קשר כספו:

(36) אתי שכלתם. מלמד שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף: שכלתם. כל מי שצניז אצודים קרוי שכול:

(38) לא ירד בני עמכם. לא קבל דצניז של ראובן, אמה, צכור שוטה הוא זה, הוא אומר להמית צניז, וכי צניז הס ולא צניז (צ"ר לא, ט):

8 And Judah said unto Israel his father: 'Send the lad with me, and we will arise and go, that we may live, and not die, both we, and thou, and also our little ones.	וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל-יִשְׂרָאֵל אָבִיו שְׁלַח הַנָּעַר אִתִּי וְנִקְוָמָה וְנִלְכְּדָה וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת גַּם- אֲנַחְנוּ גַם-אַתָּה גַם-טַפֵּנוּ:	8 וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל-יִשְׂרָאֵל אָבִיו שְׁלַח הַנָּעַר אִתִּי וְנִקְוָמָה וְנִלְכְּדָה וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת גַּם- אֲנַחְנוּ גַם-אַתָּה גַם-טַפֵּנוּ:
9 I will be surety for him; of my hand shalt thou require him; if I bring him not unto thee, and set him before thee, then let me bear the blame for ever.	אֲנִי אֶעֱרְבָנוּ מִיָּדִי תִבְקָשְׁנוּ אִם-לֹא תָבִיא אִתּוֹ אֵלַי וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטָאתִי לָךְ כָּל-הַיָּמִים:	9 אֲנִי אֶעֱרְבָנוּ מִיָּדִי תִבְקָשְׁנוּ אִם-לֹא תָבִיא אִתּוֹ אֵלַי וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטָאתִי לָךְ כָּל-הַיָּמִים:
10 For except we had lingered, surely we had now returned a second time.'	אֲרִי אֵלֹו לֹא פֹון בְּדָא אַתְעַפְבָּנָא אֲרִי כֶעַן תִּבְנָא דְנָן תַּרְתִּין זְמַנִּין:	10 כִּי לוֹלֵא הִתְמַהֲמַהְנוּ כִּי-עַתָּה שָׁבְנוּ זֶה פַּעַמִּים:
11 And their father Israel said unto them: 'If it be so now, do this: take of the choice fruits of the land in your vessels, and carry down the man a present, a little balm, and a little honey, spicery and ladanum, nuts, and almonds;	וַיֹּאמֶר לָהֶן יִשְׂרָאֵל אָבוֹהֶן אִם כֵּן הוּא דָא עֲבִידוּ סְבוּ מִדְּמִשְׁבַּח בְּאַרְעָא בְּמִנְיֹון וְאַחִיתוֹ לְגַבְרָא תְּקַרִּיבְתָּא זַעִיר קִטְף וְזַעִיר דְּבִשׁ שְׁעָף וְלִטּוּם בּוּטָמִין וְשִׁגְדִין:	11 וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל אָבִיהֶם אִם-כֵּן אָפוּא זֹאת עֲשׂוּ קַחוּ מִזִּמְרַת הָאָרֶץ בְּכֻלֵּיכֶם וְהוֹרִידוּ לְאִישׁ מִנְחָה מֵעֵט צִרִי וּמֵעֵט דְּבִשׁ וְנֹכַח וְלִט בָּטָנִים וְשִׁגְדִים:
12 and take double money in your hand; and the money that was returned in the mouth of your sacks carry back in your hand; peradventure it was an oversight;	וּכְסָפָא עַל חַד תַּרְיִן סְבוּ בִידְכוֹן וְיֵת כְּסָפָא דְאַתְתַּב בְּפִם טוֹעִיכוֹן תַּחֲיִבוֹן בִּידְכוֹן דְּלִמָּא שְׁלוּ הֵנָּה:	12 וְכֶסֶף מִשְׁנֶה קָחוּ בְיַדְכֶם וְאֶת- הַכֶּסֶף הַמוֹשָׁב בְּפִי אֲמַתְחַתִּיכֶם תָּשִׁיבוּ בְיַדְכֶם אוֹלִי מִשְׁנֶה הוּא:
13 take also your brother, and arise, go again unto the man;	וְיֵת אַחִיכוֹן דְּבִרוּ וְקוּמוּ תּוֹבוּ לָת גַּבְרָא:	13 וְאֶת-אֲחִיכֶם קָחוּ וְקוּמוּ שׁוּבוּ אֶל-הָאִישׁ:
14 and God Almighty give you mercy before the man, that he may release unto you your other brother and Benjamin. And as for me, if I be bereaved of my children, I am bereaved.'	וְאַל שְׂדֵי יֵתִין לָכוֹן רַחֲמִין קָדָם גַּבְרָא וְיִפְטֹר לָכוֹן יֵת אַחִיכוֹן אַחֲרָנָא וְיֵת בְּנֵימִין וְאַנָּא כְּמָא דְתַכִּילִית תַּכִּילִית:	14 וְאַל שְׂדֵי יֵתִין לָכֶם רַחֲמִים לְפָנַי הָאִישׁ וְשְׁלַח לָכֶם אֶת-אֲחִיכֶם אַחֵר וְאֶת-בְּנֵימִין וְאֲנִי כַּאֲשֶׁר שָׁכַלְתִּי שִׁכְלֹתִי:

עמכון, יישב הדבר על אופנו, ולא דקדק לתרגם אחר לשון המקרא:

(7) לנו ולמולדתנו. למשפחותינו. ומדרשו, אפילו עניי (י"א ע"ז) יש מפרשים לשון עזה, שמדברים ביחידות וזהו ע"ז עריסותינו גלה לנו: ונגד לו. שיש לנו אצולת: על פי הדברים האלה. על פי שאלותיו אשר שאל, הוזקנו להגיד: כי יאמר, אשר יאמר, כי משמש בלשון אס, ואס משמש בלשון אשר, הרי זה שמוש אחד מארבע לשונות שממש כי, והוא אי, שהרי כי זה כמו אס, כמו עד אס דצקתי דצקי:

(8) ונחיה. ננצח בו רוח הקדש, על ידי הליכה זו תחיר רוחך,

שנאמר וקח רוח יעקב אביהם: ולא נמות. ברעב, בנימין

86 אפק יתפש ספק לא יתפש, ואנו כלנו מחים ברעב אס לא נלך,

מוטב שניח את הספק ותפוש את הודאי:

(2) כאשר כלו לאכול. יהודה אמר להם המתינו לזמן עד

שמכלה פת מן הדית: כאשר כלו. כד שז"א (והמתרגם כד ספיקו, טועה, כְּאֶשֶׁר כָּלוּ הַגְּמִלִים לְשִׁפּוֹת, מתורגם כד ספיקו, כששמו די ספוקס הוא גמר שתייתם. אצל זה כאשר כלו לאכול, כאשר תס האוכל הוא, ומתרגמין כד שז"א):

(3) העד העיד. לשון התראה, שסתם התראה מתרה זו בפני עדים, וכן העידתי דָּקָם (דברים ל, יט), דְּדָעָד דָּקָם (שמות יט, כא): לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם. לא תראוני בלא אחיכם אתכם. ואונקלוס תרגם אלהין כד אחוכון

לט

<p>15 And the men took that present, and they took double money in their hand, and Benjamin; and rose up, and went down to Egypt, and stood before Joseph.</p>	<p>וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־הַמִּנְחָה הַזֹּאת וּמִשְׁנֵה־כֶּסֶף לָקְחוּ בִידָם וְאֶת־בְּנֵימִן וַיָּקֻמוּ וַיֵּרָדּוּ מִצְרַיִם וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף:</p>	<p>15 וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־הַמִּנְחָה הַזֹּאת וּמִשְׁנֵה־כֶּסֶף לָקְחוּ בִידָם וְאֶת־בְּנֵימִן וַיָּקֻמוּ וַיֵּרָדּוּ מִצְרַיִם וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף:</p>
<p>16 And when Joseph saw Benjamin with them, he said to the steward of his house: 'Bring the men into the house, and kill the beasts, and prepare the meat; for the men shall dine with me at noon.'</p>	<p>וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶת־בְּנֵימִן וַיֹּאמֶר לְאִשְׁרֵי עַל־בֵּיתוֹ הִבֵּא אֶת־הָאֲנָשִׁים הַבֵּיתָה וּטְבַח טֶבֶח וְהָכֵן כִּי אֲתִי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בְּצֹהֲרַיִם:</p>	<p>16 וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶת־בְּנֵימִן וַיֹּאמֶר לְאִשְׁרֵי עַל־בֵּיתוֹ הִבֵּא אֶת־הָאֲנָשִׁים הַבֵּיתָה וּטְבַח טֶבֶח וְהָכֵן כִּי אֲתִי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בְּצֹהֲרַיִם:</p>
<p>17 And the man did as Joseph bade; and the man brought the men into Joseph's house.</p>	<p>וַיַּעַבְדַּ גִּבְרָא כְּמֹא דְאָמַר יוֹסֵף וַאֲעִיל גִּבְרָא יֵת גִּבְרָא לְבֵית יוֹסֵף:</p>	<p>17 וַיַּעַבְדַּ גִּבְרָא כְּמֹא דְאָמַר יוֹסֵף וַיֵּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף:</p>
<p>18 And the men were afraid, because they were brought into Joseph's house; and they said: 'Because of the money that was returned in our sacks at the first time are we brought in; that he may seek occasion against us, and fall upon us, and take us for bondmen, and our asses.'</p>	<p>וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף הֵשֵׁב בְּאַמְתַּחֲתֵינוּ בַּתַּחֲלָה אֲנַחְנוּ מְזֻבָּאִים לְהַתְגַּלֵּל עָלֵינוּ וּלְהַתְנַפֵּל עָלֵינוּ וּלְקַחַת אֶתְנוּ לַעֲבָדִים וְאֶת־חֲמֹרֵינוּ:</p>	<p>18 וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף הֵשֵׁב בְּאַמְתַּחֲתֵינוּ בַּתַּחֲלָה אֲנַחְנוּ מְזֻבָּאִים לְהַתְגַּלֵּל עָלֵינוּ וּלְהַתְנַפֵּל עָלֵינוּ וּלְקַחַת אֶתְנוּ לַעֲבָדִים וְאֶת־חֲמֹרֵינוּ:</p>
<p>19 And they came near to the steward of Joseph's house, and they spoke unto him at the door of the house,</p>	<p>וַקְרִיבוּ לִזְוֹת גִּבְרָא דְּמִמּוֹנָא עַל בֵּית יוֹסֵף וּמִלִּילוֹ עָמִיָּה בַּתְּרַע בֵּיתָא:</p>	<p>19 וַיִּגְשׁוּ אֶל־הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל־בֵּית יוֹסֵף וַיַּדְּבְרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבַּיִת:</p>

- (9) והצגתיו לפניך. שלא אציאנו אליך מת כי אם חי: היכולת צידו ליתן, יתן לכם רחמים, זהו פשוטו. ומדרשו, וחטאתי לך כל הימים. לעולם הזא:
- (10) לולא התמהמהנו. על ידך, כבר היינו שצים עס שמעון, ולא ננטערת כל הימים הללו:
- (11) אפוא. כל לשון אפוא לשון יתר הוא, לתקן המלה בלשון עזרי, אם כן אזדקק לעשות שאלחנו עמכם, צריך אני לחזור ולזקש איה פה תקנה ועצה להשיאכם, ואומר אני זאת עשו: מזמרת הארץ. מתורגם מדמשנח צארעא, שהכל מזמרים עליו כשהוא צא לעולם: נבאת. שעה. צראשית רבה (צא, יא): בשנים. לא ידעתי מה הם, וצפירוש א"צ של רצימכיר ראיתי, פושטנ"א"ס, ודומה לי שהם אפרסקין (שפירוזכע): (12) וכסף משנה. פי שנים כראשון: קחו בידכם. לשבור אוכל שמא הוקר השער: אולי משגה הוא. שמא הממונה על הבית שכחו שוגג:
- (14) ואל שדי. מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה, הריני מתפלל עליכם: ואל שדי. שדיצנית רחמיו, וכדי

20	and said: 'Oh my lord, we came indeed down at the first time to buy food.	וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנָי יָרֵד יִרְדְּנוּ בְּתַחֲלָה לְשֹׁבֵר-אֶכֶל:	וַיֹּאמְרוּ בִּבְכוּנוֹ רַבּוֹנִי מִיָּתָא נַחְתָּנָא בְּקַדְמִיתָא לְמִזְבֵּן עֲבוּרָא:
21	And it came to pass, when we came to the lodging-place, that we opened our sacks, and, behold, every man's money was in the mouth of his sack, our money in full weight; and we have brought it back in our hand.	וַיִּהְיֶה כִּי-בָאוּ אֶל-הַמָּלֹךְ וַנִּפְתָּחָה אֶת-אֲמֻתַּחֲתֵינוּ וְהִנֵּה כֶסֶף-אִישׁ בְּפִי אֲמֻתַּחֲתוֹ כֶּסֶפֵּנוּ בְּמִשְׁקָלוֹ וַנִּשָּׁב אִתּוֹ בְּיָדֵנוּ:	וְהָיָה כְּדֵאֵתִינָא לְבֵית מִבְתָּא וּפְתַחְנָא יָת טוּעֲנָנָא וְהָא כֶסֶף גִּבְרָ בִפִּם טוּעֲנִיָּה כֶּסֶפֵּנָא בְּמִתְקָלָהּ וַאֲתִיבְנָא יָתִיהָ בְּיָדֵנָא:
22	And other money have we brought down in our hand to buy food. We know not who put our money in our sacks.'	וְכֶסֶף אַחֵר הוֹרְדֵנוּ בְּיָדֵנוּ לְשֹׁבֵר-אֶכֶל לֹא יָדַעְנוּ מִי-שָׂם כֶּסֶפֵּנוּ בְּאֲמֻתַּחֲתֵינוּ:	וְכֶסֶף אַוּחֲרָנָא אֲחִיתָנָא בְּיָדֵנָא לְמִזְבֵּן עֲבוּרָא לֹא יָדַעְנָא מִן שׁוּי כֶּסֶפֵּנָא בְּטוּעֲנָנָא:
23	And he said: 'Peace be to you, fear not; your God, and the God of your father, hath given you treasure in your sacks; I had your money.' And he brought Simeon out unto them.	וַיֹּאמֶר שְׁלֹום לָכֶם אֶל-תִּירָאוּ אֱלֹהֵיכֶם וְאֵלֹהֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מִטְמוֹן בְּאֲמֻתַּחֲתֵיכֶם כֶּסֶפְכֶם בָּא אֵלַי וַיּוֹצֵא אֶלֵהֶם אֶת-שְׁמֹעוֹן:	וַאֲמַר שְׁלָם לָכוֹן לֹא תִדְחִלוּן אֱלֹהֵיכֶם וְאֱלֹהֵא דְאַבְיָכוֹן וְהֵב לָכוֹן סִימָן בְּטוּעֲנִיָּכוֹן כֶּסֶפְכוֹן אֲתָא לְנָתִי וְאַפִּיק לְנִתְהוֹן יָת שְׁמֹעוֹן:
24	And the man brought the men into Joseph's house, and gave them water, and they washed their feet; and he gave their asses provender.	וַיָּבֹא הָאִישׁ אֶת-הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף וַיִּתֵּן-מַיִם וַיִּרְחְצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן מִסְפּוֹא לַחֲמֵרֵיהֶם:	וַאֲעִיל גּוֹבְרָא יָת גּוֹבְרִיאָ לְבֵית יוֹסֵף וַיִּהֵב מֵיָא וַאֲסָחוּ רַגְלֵיהוֹן וַיִּהֵב כֶּסֶתָא לַחֲמֵרֵיהוֹן:
25	And they made ready the present against Joseph's coming at noon; for they heard that they should eat bread there.	וַיַּכְיֵנוּ אֶת-הַמִּנְחָה עַד-בּוֹא יוֹסֵף בְּצַהֲרֵיָם כִּי שָׁמְעוּ כִּי-שָׂם יֹאכְלוּ לֶחֶם:	וַאֲתַקִּינוּ יָת תְּקֻרוּבְתָא עַד דְּעָאֵל יוֹסֵף בְּשִׁירוּתָא אַרִי שְׁמֵעוּ אַרִי תַמָּן אֲכָלִין לַחֲמָא:
26	And when Joseph came home, they brought him the present which was in their hand into the house, and bowed down to him to the earth.	וַיָּבֹא יוֹסֵף הַבְּיָתָה וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת-הַמִּנְחָה אֲשֶׁר-בְּיָדָם הַבְּיָתָה וַיִּשְׁתַּחוּּ-לוֹ אֶרֶצָה:	וְעָאֵל יוֹסֵף לְבֵיתָא וַאֲעִילוּ לִיהָ יָת תְּקֻרוּבְתָא דְּבִנְדָּהוֹן לְבֵיתָא וּסְגִידוּ לִיהָ עַל אֶרֶעָ:
27	And he asked them of their welfare, and said: 'Is your father well, the old man of whom ye spoke? Is he yet alive?'	וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם אֲבִיכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם הַעוֹדְנוּ חַי:	וּשְׁאַיל לַהוֹן לְשָׁלָם וַאֲמַר הֲשָׁלָם אֲבִיכוֹן סָבָא דְּאֲמַרְתוֹן הָעַד כְּעַן קַיִים:

(15) ואת בנימין. מתרגמין ודצרו ית בנימין, לפי שאין לקיחת הכסף ולקחת האדם שזה כלשון ארמי, דדצר הנקח ציד מתרגמין ונסיצ, ודצר הנקח בהנהגת דצרים מתרגמין ודצר:

(16) ושבח טבח והכן. כמו ולטבח טבח ולהכן, ואין טבח לשון צווי, שהיה לו לומר וטבח: בצדדים. זה מתורגם בשירותא, שהוא לשון סעודה ראשונה כלשון ארמי

(17) וישאל להם לשלום. וישאל להון לשלם ואמר השלום אביכם היום אשר אמרתם העודנו חיים: וישאל להם לשלום, וישאל להון לשלם ואמר השלום אביכם היום אשר אמרתם העודנו חיים:

(18) ויראו האנשים. כתוב הוא בשני יודין, ותרגמו ודחילו: כי הובאו בית יוסף. ואין דרך שאר הצאים לשזור צר ללון צבית יוסף כי אם בפונדקאות שצעיר. ויראו שאין זה אלא לאספס אל משמר: אנחנו מובאים. אל תוך הצבית הזה: להתגולל. להיות מתגלגלת עלינו עלילת הכסף, ולהיותה נופלת עלינו. ואונקלוס שחרגם ולאסתקפא

88גלה, הוא לשון להטעולל, כדמתרגמין גלילת דצרים, תסקופי מלין, ולא תרגמו אחר לשון המקרא, ולהטגולל

שחרגם לאתרצבצא, הוא לשון גלית האבצ (תהלת יצ, ו). והלצ

28	And they said: 'Thy servant our father is well, he is yet alive.' And they bowed the head, and made obeisance.	וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאַבְנָה עֹדֵנּוּ חַי וְיָקָדוּ (כ' וישתחו') וְנִשְׁתַּחֲוּ:	28
29	And he lifted up his eyes, and saw Benjamin his brother, his mother's son, and said: 'Is this your youngest brother of whom ye spoke unto me?' And he said: 'God be gracious unto thee, my son.'	וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־בְּנִימִין אַחִירוֹ בֶּן־אִמּוֹ וַיֹּאמֶר הֲזֶה אֶחֱיֶיכֶם הַקָּטָן אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם אֵלַי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יַחַנֵּךְ בְּנִי:	29
30	And Joseph made haste; for his heart yearned toward his brother; and he sought where to weep; and he entered into his chamber, and wept there.	וַיַּמְהֵר יוֹסֵף כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל־אֶחָיו וַיִּבְקֶשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא הַחֲדָרָה וַיִּבְכֶּה שָׁמָּה:	סזעי
31	And he washed his face, and came out; and he refrained himself, and said: 'Set on bread.'	וַיִּרְתֵּן פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפֵּק וַיֹּאמֶר שִׁימוּ לֶחֶם:	31
32	And they set on for him by himself, and for them by themselves, and for the Egyptians, that did eat with him, by themselves; because the Egyptians might not eat bread with the Hebrews; for that is an abomination unto the Egyptians.	וַיַּשְׁימוּ לוֹ לִבְדּוֹ וּלְהֶם לִבְדָּם וּלְמִצְרָיִם הָאֲכָלִים אֹתוֹ לִבְדָּם כִּי לֹא יִכְלִין הַמִּצְרָיִם לֶאֱכֹל אֶת־הָעִבְרִים לֶחֶם כִּי־תוֹעֵבָה הוּא לְמִצְרָיִם:	32
33	And they sat before him, the firstborn according to his birthright, and the youngest according to his youth; and the men marvelled one with another.	וַיֵּשְׁבוּ לִפְנֵי תַבְכֹּר' בְּכֹכְרָתּוֹ וְהַצְעִיר כְּצַעְרָתּוֹ וַיִּתְמַהּוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ:	33

- (23) אלהיכם. בזכותכם, ואם אין זכותכם כדאי, אלהי חנן ואלהים את עבדך, וצנימין עדיין לא נולד, לכן זרכו יוסף אציקם, בזכות אציקם נתן לכם מטמון:
- (24) ויבא האיש. הבאה אחר הצאה, לפי שהיו דוחפים אותו חוץ, עד שזכרו אליו פתח הבית, ומשאמר להם שלום לכם, נמשכו וצאו אחריו:
- (25) ויבינו. הזמינו, עטרוהו בכלים נאים:
- (26) הבייתה. מפרוזדור לטרקלין. (נראה דיוקו דרש"י מהציתה צתראה, ויציאו לו את המנחה אשר צידם הציתה, דקשה לו הלא כבר הוצאו ציתו של יוסף, אלא על כרחך נריך לומר מפרוזדור לטרקלין, ודו"ק):
- (28) ויקדו וישתחו. על שאלת שלום. קידה כפיפת קדקד, השתחוואה משטמט לארץ:
- (29) אלהים יחנך בני. צאש שצטים שמענו חניניה, אָשֶׁר

34	And portions were taken unto them from before him; but Benjamin's portion was five times so much as any of theirs. And they drank, and were merry with him.	וַיִּשָּׂא מִשָּׂאת מֵאֵת פָּנָיו אֲלֵהֶם וַתָּרֵב מִשָּׂאת בְּנִימִן מִמִּשָּׂאת כָּלֶם חֲמֵשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ:	34
XLIV	And he commanded the steward of his house, saying: 'Fill the men's sacks with food, as much as they can carry, and put every man's money in his sack's mouth.	וַיֹּצֵא אֶת־אֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ לֵאמֹר מִלֵּא אֶת־אֲמֹתַחַת הָאֲנָשִׁים אֶכֶל כַּאֲשֶׁר יוּכְלוּן שְׂאת וְשִׁים כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי אֲמֹתַחַתוֹ:	XLIV
2	And put my goblet, the silver goblet, in the sack's mouth of the youngest, and his corn money.' And he did according to the word that Joseph had spoken.	וְאֶת־גִּבְעִי גִבֵּעַ הַכֶּסֶף תָּשִׂים בְּפִי אֲמֹתַחַת הַקָּטָן וְאֶת כֶּסֶף שִׁכְרוֹ יִשֶׂשׁ כַּדְּבַר יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר:	2
3	As soon as the morning was light, the men were sent away, they and their asses.	הַבֹּקֶר אֹזֵר וְהָאֲנָשִׁים שָׁלְחוּ הֵמָּה וְחֲמֹרֵיהֶם:	3
4	And when they were gone out of the city, and were not yet far off, Joseph said unto his steward: 'Up, follow after the men; and when thou dost overtake them, say unto them: Wherefore have ye rewarded evil for good?	הֵם יֵצְאוּ אֶת־הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וַיּוֹסֶף אָמַר לְאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ קוּם רֵדֵף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהַשְׁתָּם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה שְׁלַמְתֶּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה:	4
5	Is not this it in which my lord drinketh, and whereby he indeed divineth? ye have done evil in so doing.'	הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא נֹחֵשׁ יִנְחֹשׁ בּוֹ הִרְעַתֶּם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם:	5
6	And he overtook them, and he spoke unto them these words.	וַיִּשְׁגֹּם וַיִּדְבֹּר אֲלֵהֶם אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:	6
7	And they said unto him: 'Wherefore speaketh my lord such words as these? Far be it from thy servants that they should do such a thing.	וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לָמָּה יִדְבֹּר אֲדֹנִי כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה חֲלִילָה לַעֲבֹדֶיךָ מַעֲשֹׂוֹת כַּדְּבַר הַזֶּה:	7

(30) כי נכמרו רחמיו. שאלו יש לך אח מאס, אמר והנרות אשר מנאוהו, בלע, שנבלע זין האומות. זכר, שהיה לו אח היה לי ואיני יודע היכן הוא, יש לך זנים, אמר לו יש לי עשרה, אמר לו ומה שמס, אמר לו, בלע וזכר וכו', אמר לו מה טיבן של שמות הללו, אמר לו כלם על שם אחי (לו:), מיד נכמרו רחמיו: נכמרו. נחממו, ובלשון משנה על הכומר של זיתים (בבא מציעא עד.), ובלשון ארמי במכמר בשרא (פסחים נח.), ובמקרא עורגו קטגור נקמרו, נחממו ונקמטו קמטים קמטים, מפגי זלעפות קעב. כן דרך כל עור

נחממממין אותו נקמט ונחכוץ: (31) ויתאפק. נתאמץ, והוא לשון ומיזח אפיקים קפה (חיוז

יב, כא), וכן אפיקי מגנים (שם מא, ז), חוזה:

8	Behold, the money, which we found in our sacks' mouths, we brought back unto thee out of the land of Canaan; how then should we steal out of thy lord's house silver or gold?	8 הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מָצְאנוּ בְּפִי אִמְתַּחֲתֵינוּ הֵשִׁיבנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאִידָּךְ נִגְנַב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב:
9	With whomsoever of thy servants it be found, let him die, and we also will be my lord's bondmen.'	9 אֲשֶׁר יִמָּצָא אֹתוֹ מֵעַבְדֶיךָ יִשְׁתַּכַּח עִמִּיהָ מֵעַבְדְּךָ וְגַם־אֲנַחְנוּ נִהְיָה לְאֹדְנֵי לַעֲבָדִים:
10	And he said: 'Now also let it be according unto your words: he with whom it is found shall be my bondman; and ye shall be blameless.'	10 וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה כְּדִבְרֵיכֶם כֵּן־הוּא אֲשֶׁר יִמָּצָא אֹתוֹ יִהְיֶה־לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּים:
11	Then they hastened, and took down every man his sack to the ground, and opened every man his sack.	11 וַיַּמְהָרוּ וַיּוֹרְדוּ אִישׁ אֶת־אִמְתַּחֲתוֹ אֶרֶצָה וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אֶת־אִמְתַּחֲתוֹ:
12	And he searched, beginning at the eldest, and leaving off at the youngest; and the goblet was found in Benjamin's sack.	12 וַיַּחְפֹּשׂ בַּגְּדוֹל הַחֹל וּבִקְטָן כָּלָה וַיִּמָּצֵא הַגִּבִּיעַ בְּאִמְתַּחֲת בִּנְיָמִן:
13	And they rent their clothes, and laded every man his ass, and returned to the city.	13 וַיִּקְרְעוּ שִׁמְלֹתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל־חֲמֹלּוֹ וַיִּשָּׁבוּ הָעִירָה:
14	And Judah and his brethren came to Joseph's house, and he was yet there; and they fell before him on the ground.	מפטיר 14 וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדְנָו שָׁם וַיִּפְּלוּ לִפְנָיו אֶרֶצָה:
15	And Joseph said unto them: 'What deed is this that ye have done? know ye not that such a man as I will indeed divine?'	15 וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מַה־הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם הֲלוֹא יָדַעְתֶּם כִּי־נִחַשׁ יִנְחָשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמוֹנִי:

- (34) משאות.מנות: חמש ידות.חלקו עם אחיו, ומשאת יוסף ואסנת, ומנשה ואפרים: וישכרו אמו. ומיזם שמכרוהו לא שמו יין ולא הוא שמה יין, ואותו היום שמו (צ"ר 35, ה) (2) גביע. כוס ארוך, וקורין לו מדריי"ש (רעמר): (7) חלילה לעבדיך. חולין הוא לנו, לשון גנאי. ותרגום חס לעבדיך, חס מאת הקצ"ה יהי עלינו מעשות זאת, והרצה יש בנמרא, חס ושלום:
- (8) הן כסף אשר מצאנו. זה אחד מעשרה קל וחומר האמורים צמורה, וכלן מנויין בצראשית רצה (1, 35): (10) גם עתה כדבריכם. אף זו מן הדין אמת, כדצריכס כן הוא, שכלס חייבים צדצר, עשרה שגמלאת גניבה ציד אחד מהס כלס נחפסים, אכל אני אעשה לכס לפנים משורת הדין, אשר ימצא אמו יהיה לי עבד:

<p>And Judah said: 'What shall we say unto my lord? what shall we speak? or how shall we clear ourselves? God hath found out the iniquity of thy servants; behold, we are my lord's bondmen, both we, and he also in whose hand the cup is found.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מִה־נֹּאמֶר לְאֲדֹנָי מִה־נִּדְבָר וּמִה־נִּצְטָדָק הָאֱלֹהִים מִצָּא אֶת־עֲוֹן עֲבָדֶיךָ הִנֵּנוּ עֲבָדִים לְאֲדֹנָי גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגִּבִּיעַ בְּיָדֵנוּ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מִה־נֹּאמֶר לְאֲדֹנָי מִה־נִּדְבָר וּמִה־נִּצְטָדָק הָאֱלֹהִים מִצָּא אֶת־עֲוֹן עֲבָדֶיךָ הִנֵּנוּ עֲבָדִים לְאֲדֹנָי גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגִּבִּיעַ בְּיָדֵנוּ: 16</p>
<p>And he said: 'Far be it from me that I should do so; the man in whose hand the goblet is found, he shall be my bondman; but as for you, get you up in peace unto your father.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר חֹס לִי מִלְמַעַבְדָּא דְּאֶבְרָא דְּאֲשֶׁתְּכֶח פְּלִידָא בְּיָדֶיהָ הוּא יְהִי לִי עֲבָדָא וְאַתֶּן סָקוּ לְשָׁלָם לְוֹת אֲבוֹכֹן:</p>	<p>וַיֹּאמֶר חֲלִילָה לִּי מֵעֲשׂוֹת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגִּבִּיעַ בְּיָדֵוֹ הוּא יִהְיֶה־לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם אֶל־אֲבִיכֶם: (ס) קמו פסוקים</p>
<p><i>The Haftara is I Kings 3:15 - 4:1 on page ?? . On Hanukka, read the Maftir on page ?? . See there for notes on which Maftir to read. The Haftara for the first Shabbat on Hanukka is on page ??, and for the second Shabbat on page ?? . If Shabbat and Hanukka coincides with Rosh Hodesh, combine the 6th and 7th aliyot of the parsha, read the Maftir for Rosh Hodesh as the 7th aliya on page ??, and read the Maftir and Haftara for Shabbat Hanukka.</i></p>		
<p>Then Judah came near unto him, and said: 'Oh my lord, let thy servant, I pray thee, speak a word in my lord's ears, and let not thine anger burn against thy servant; for thou art even as Pharaoh.'</p>	<p>וַיִּגֶשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי יִדְבַר־נָא עִבְדְּךָ דְּבַר בְּאֲזְנֵי אֲדֹנָי וְאַל־יָחַר אַפְּךָ בְּעִבְדְּךָ כִּי כָמוֹךָ כָּפַרְעֹה:</p>	<p>וַיִּגֶשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי יִדְבַר־נָא עִבְדְּךָ דְּבַר בְּאֲזְנֵי אֲדֹנָי וְאַל־יָחַר אַפְּךָ בְּעִבְדְּךָ כִּי כָמוֹךָ כָּפַרְעֹה: ויגש מ</p>
<p>My lord asked his servants, saying: Have ye a father, or a brother?</p>	<p>רַבּוֹנֵי שְׂאִיל יֵת עֲבָדֶיךָ לְמִימַר הָאִית לָכֹן אָבָא אוֹ אָחָא:</p>	<p>אֲדֹנָי שָׁאַל אֶת־עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ לָכֶם אָב אוֹ־אָח: 19</p>

- (12) בגדול החל. שלא ירגישו שהיה יודע היכן הוא;
 (13) ויעמס איש על חמורו. בעלי זרוע היו, ולא הוזכרו
 למייע זה את זה למעון; וישבו העירה. מטפולין היתה,
 והוא אומר העירה, העיר כל שהוא, אלא שלא היתה צעיניהם
 אלא כעיר ציננית של עשרה בני אדם לענין המלחמה;
 (14) עודנו שם. שהיה ממתיין להם:

20	And we said unto my lord: We have a father, an old man, and a child of his old age, a little one; and his brother is dead, and he alone is left of his mother, and his father loveth him.	וַנֹּאמֶר אֶל-אֲדֹנִי יֵשׁ-לָנוּ אָב אָבָא סָבָא וְכֵר סִיבְתִין זְעִיר וְאֲחֻהִי מִית וְאִשְׁתָּאֵר הוּא בְּלַחְדוּתֵי לֵאמִיה וְאֲבוּהִי רַחֵם לֵיהּ:	וַנֹּאמֶר אֶל-אֲדֹנִי יֵשׁ-לָנוּ אָב זָקֵן וְיָלֵד זָקִים קָטָן וְאֲחִיו מָת וַיִּנְתָּר הוּא לְבָדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהָבּוֹ:	20
21	And thou saidst unto thy servants: Bring him down unto me, that I may set mine eyes upon him.	וַתֹּאמֶר אֶל-עֲבָדֶיךָ הוֹרְדֵהוּ אֵלַי וְאֲשִׁימָה עֵינִי עָלָיו:	וַתֹּאמֶר אֶל-עֲבָדֶיךָ הוֹרְדֵהוּ אֵלַי וְאֲשִׁימָה עֵינִי עָלָיו:	21
22	And we said unto my lord: The lad cannot leave his father; for if he should leave his father, his father would die.	וַנֹּאמֶר אֶל-אֲדֹנִי לֹא-יִכּוֹל הַנֶּעַר לַעֲזֹב אֶת-אָבִיו וְעַזֵּב אֶת-אָבִיו וּמָת:	וַנֹּאמֶר אֶל-אֲדֹנִי לֹא-יִכּוֹל הַנֶּעַר לַעֲזֹב אֶת-אָבִיו וְעַזֵּב אֶת-אָבִיו וּמָת:	22
23	And thou saidst unto thy servants: Except your youngest brother come down with you, ye shall see my face no more.	וַתֹּאמֶר אֶל-עֲבָדֶיךָ אִם-לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטָן אִתְּכֶם לֹא תִסְפֹּן לִרְאוֹת פָּנָי:	וַתֹּאמֶר אֶל-עֲבָדֶיךָ אִם-לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטָן אִתְּכֶם לֹא תִסְפֹּן לִרְאוֹת פָּנָי:	23
24	And it came to pass when we came up unto thy servant my father, we told him the words of my lord.	וַהֲיָה כִּי עָלִינוּ אֶל-עֲבָדֶיךָ אָבִי וְנִגַּדְנוּ לוֹ אֶת דְּבַרֵּי אֲדֹנִי:	וַהֲיָה כִּי עָלִינוּ אֶל-עֲבָדֶיךָ אָבִי וְנִגַּדְנוּ לוֹ אֶת דְּבַרֵּי אֲדֹנִי:	24
25	And our father said: Go again, buy us a little food.	וַיֹּאמֶר אָבוּנָא תוּבוּ זְבוּנוּ לָנָא זְעִיר עֲבוּרָא:	וַיֹּאמֶר אָבוּנָא שָׁבוּ שִׁבְרוּ-לָנוּ מִעֵט-אֶכֶל:	25
26	And we said: We cannot go down; for our youngest brother be with us, then will we go down; for we may not see the man's face, except our youngest brother be with us.	וַנֹּאמֶר אֶל-אֲדֹנִי לֹא נִכּוֹל לְרֵדָת אִם-אִם אֵית אֲחֻנָא זְעִירָא עִמָּנָא וְנִחֻת אָרִי לֹא נִכּוֹל לְמַחְזִי אִפִּי גּוֹבְרָא וְאֲחֻנָא זְעִירָא לִיתוּהִי עִמָּנָא:	וַנֹּאמֶר אֶל-אֲדֹנִי לֹא נִכּוֹל לְרֵדָת אִם-אִם אֲחֻנָּנוּ הַקָּטָן אִתְּנוּ וְיִרְדְּנוּ כִּי-לֹא נִכּוֹל לִרְאוֹת פָּנָי הָאִישׁ וְאֲחֻנָּנוּ הַקָּטָן אֵינְנוּ אִתְּנוּ:	26
27	And thy servant my father said unto us: Ye know that my wife bore me two sons;	וַיֹּאמֶר עֲבָדֶיךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יָדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה-לִּי אִשְׁתִּי:	וַיֹּאמֶר עֲבָדֶיךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יָדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה-לִּי אִשְׁתִּי:	27
28	and the one went out from me, and I said: Surely he is torn in pieces; and I have not seen him since;	וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וַאֲמַר אֶךְ טָרַף טָרַף וְלֹא רָאִיתִיו עַד-הַנֶּה:	וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וַאֲמַר אֶךְ טָרַף טָרַף וְלֹא רָאִיתִיו עַד-הַנֶּה:	28

(15) הלא ידעתם כי נחש ינחש וגו'. הלא ידעתם כי (16) האלהים מצא. יודעים לנו שלא סרחנו, אצל מאת איש חשוב כמוני יודע לנחש, ולדעת מדעת ומסכר וזינה כי אתם גנבתם הגזיע:

שטר חובו: ומה נצטדק. לשון צדק, וכן כל תביעה שחללת יסודה צד"י והיא צאה לצד צדשון מתפעל או נתפעל, נותן טי"ת בצמקס ח"י, ואינו נותנה לפני אות ראשונה של יסוד התביעה, אלא באמצע אותיות העיקר, כגון נצטדק מגזרת צדק, ויִצְטָע מגזרת צע, ויִצְטָרו מגזרת ציר גמגמים, הִצְטָרו מגזרת צרה לצדק. ותביעה שחללתה סמ"ך או ש"ן כשהיא מתפעלת, הטי"ו מפרדת את אותיות העיקר כגון, ויִסְפָּל (החגב קהלת יב, ה), מגזרת סבל. מִשְׁפָּל הוּא בְּקָרְנָא (דניאל ז, ח), מגזרת סכל. ויִשְׁפָּר רַקוֹת עֲמָרִי (מכה ו, 93) ויִשְׁפָּר רַקוֹת עֲמָרִי (מכה ו, 93) ויִשְׁפָּר רַקוֹת עֲמָרִי (מכה ו, 93)

29	and if ye take this one also from me, and harm befall him, ye will bring down my gray hairs with sorrow to the grave.	וְלִקְחֶתֶם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִמִּי וְקָרְהוּ אֶסּוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שִׁבְתִּי בְרַעַה שְׂאֵלָה:	וְתִסְבִּיחַ אֶף יֵת דִּין מִן קִדְמִי וְיַעֲרַעֲנֶיהָ מוֹתָא וְתַחֲתוֹן יֵת סִבְתִּי בְּבִשְׂתָא לְשְׂאוּל:
30	Now therefore when I come to thy servant my father, and the lad is not with us; seeing that his soul is bound up with the lad's soul;	וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנֶּעֱר אֵינְנוּ אֶתְּנוּ וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ:	וְכַעַן כְּמִיתָא לָוֶת עַבְדְּךָ אָבִא וְעוֹלִימָא לִיתוּהִי עִמָּנָא וְנַפְשִׁיהָ חֲבִיבָא לִיהָ כְּנַפְשִׁיהָ:
31	it will come to pass, when he seeth that the lad is not with us, that he will die; and thy servants will bring down the gray hairs of thy servant our father with sorrow to the grave.	וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנֶּעֱר וְנָמַת וְהוֹרִידוּ עַבְדֶּיךָ אֶת־שִׁבְתְּךָ עַבְדְּךָ אָבִינוּ בְּיָגוֹן שְׂאֵלָה:	וְהָיָה כִּד יַחֲזִי אָרִי לִית עוֹלִימָא וְיָמוּת וְיַחֲתוֹן עַבְדְּךָ יֵת סִבְתְּךָ עַבְדְּךָ אָבִינוּ בְּדוֹנָא לְשְׂאוּל:
32	For thy servant became surety for the lad unto my father, saying: If I bring him not unto thee, then shall I bear the blame to my father for ever.	כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנֶּעֱר מֵעַם אָבִי לֵאמֹר אִם־לֹא אָבִיאָנֹהוּ אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי לְאָבִי כָל־הַיָּמִים:	אָרִי עַבְדְּךָ מְעָרַב בְּעוֹלִימָא מִן אָבִא לְמִימַר אִם לֹא אֵיתִיגִיהָ לָךְ וְאִיהִי חָטִי לְאָבִא כָּל יוֹמָיָא:
33	Now therefore, let thy servant, I pray thee, abide instead of the lad a bondman to my lord; and let the lad go up with his brethren.	וְעַתָּה יֵשְׁב־נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנֶּעֱר עַבְדִּי לְאֹדְנִי וְהַנֶּעֱר יַעַל עִם־אָחָיו:	וְכַעַן יְתִיב כְּעַן עַבְדְּךָ תַּחַת עוֹלִימָא עַבְדָּא לְרַבּוּנִי וְעוֹלִימָא יִסַּק עִם אָחָיו:
34	For how shall I go up to my father, if the lad be not with me? lest I look upon the evil that shall come on my father.'	כִּי־אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי וְהַנֶּעֱר אֵינְנוּ אִתִּי בֵּן אֶרְצָה בְּרַעַ אִשָּׁר יִמָּצֵא אֶת־אָבִי:	אָרִי אֵיכְדִין אֶסַּק לָוֶת אָבִא וְעוֹלִימָא לִיתוּהִי עִמִּי דְלָמָּא אָחָיו בְּבִשְׂתָא דְתַשְׁכַּח יֵת אָבִא:
XLV	Then Joseph could not refrain himself before all them that stood by him; and he cried: 'Cause every man to go out from me.' And there stood no man with him, while Joseph made himself known unto his brethren.	וְלֹא־יָכַל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלַי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְנוּדַע יוֹסֵף אֶל־אָחָיו:	וְלֹא יָכִיל יוֹסֵף לְאַתְחַסְנָא לְכָל דְקוֹיָמִין עֲלוּהִי וַיִּקְרָא אֲפִיקוּ כָּל אָנָּשׁ מֵעֲלוּי וְלֹא קָם אָנָּשׁ עִמִּיהָ כִּד אֶתִּידַע יוֹסֵף לְאַחָיו:
2	And he wept aloud; and the Egyptians heard, and the house of Pharaoh heard.	וַיִּתֵּן אֶת־קֻלּוֹ בְּכַיִּי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה:	וַיִּהְיֶה יֵת קְלִיָּה בְּכִיתָא וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרָאִי וַיִּשְׁמַע אָנָּשׁ בֵּית פַּרְעֹה:

(19) אדני שאל את עבדיו. מחלה בעלילה זאת עלינו, למה היה לך לשאול כל אלה, בתך היינו מזקשים, או אחותנו אחת מזקש, ואף על פי כן וגאמר אל אדוני, לא כחדנו ממך דצר (ב"ר שם ח):
 (20) ואחיו מות. מפני היראה היה מוֹנֵא דצר שקר מפיו, אמר, אם אומר לו שהוא קיים, יאמר הציאהו אללי: לבדו לאמו. מאותו האס חין לו עוד אח:
 (22) ועזב את אביו ומת. אם יעזוב את אביו, דואגיס אנו שמה ימות דדרך, שהרי אמו דדרך ממה:
 (29) וקרהו אסון. שהשטן מקטרג בשעת הסכנה (שם לא, ט): והורדתם את שיבתי וגו'. עכשיו כשהוא אללי, אני מתנחם בו על אמו ועל אחיו, ואם ימות זה, דומה עלי ששלטן ממו דיום אחד:

3 And Joseph said unto his brethren: 'I am Joseph; doth my father yet live?' And his brethren could not answer him; for they were affrighted at his presence.	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאֶחָוֵהוּ אֲנִי יוֹסֵף הָעֶד כֶּעֶן אָבָא קַיִים וְלֹא יָכִילוּ אֶחָוֵהוּ לְאַתְבָּא יְתִיָּה פִתְגָם אֲרִי אֶתְבְּהִילוּ מִן קִדְמוּהִי:	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אֲבִי חַי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו לִעֲנֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפָּנָיו:
4 And Joseph said unto his brethren: 'Come near to me, I pray you.' And they came near. And he said: 'I am Joseph your brother, whom ye sold into Egypt.'	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאֶחָוֵהוּ קְרִיבוּ כֶּעֶן לְוֹתִי וְקְרִיבוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֶחָוִיכֹן דְּזַבִּינְתוֹן יְתִי לְמִצְרַיִם:	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו גִּשְׁו־נָא אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֶחֱיָכֶם אֲשֶׁר־מָכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיִמָּה:
5 And now be not grieved, nor angry with yourselves, that ye sold me hither; for God did send me before you to preserve life.	וְכַעַן לֹא תִתְנַסְסוּן וְלֹא יִתְקַף בְּעֵינֵיכֹן אֲרִי זַבִּינְתוֹן יְתִי הֲלָכָא אֲרִי לְקַיִמָא שְׁלַחְנִי יְיָ קִדְמִיכֹן:	וְעַתָּה אֶל־תִּעַצְבוּ וְאֶל־יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מָכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי לְמַחֲיָה שְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם:
6 For these two years hath the famine been in the land; and there are yet five years, in which there shall be neither plowing nor harvest.	אֲרִי דְנָן תִּרְתִּין שְׁנִין כִּפְנָא בְּגוּ אֲרַעָא וְעוֹד חֲמִישׁ שְׁנִין דְּלִית זְרֵעָא וְחֻצָּדָא:	כִּי־זֶה שְׁנָתִים הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמִשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־תִּרְשִׁי וְקָצִיר:
7 And God sent me before you to give you a remnant on the earth, and to save you alive for a great deliverance.	וְשְׁלַחְנִי יְיָ קִדְמִיכֹן לְשׁוּאָה לְכוֹן שְׂאֲרָא בְּאֲרַעָא וְלְקַיִמָא לְכוֹן לְשׁוּזְבָא רַבָּא:	וַיִּשְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם לְשׁוֹם לְכֶם שְׂאֲרִית בְּאָרֶץ וּלְהַחְיֹת לְכֶם לְפָלִיטָה גְדֹלָה:
8 So now it was not you that sent me hither, but God; and He hath made me a father to Pharaoh, and lord of all his house, and ruler over all the land of Egypt.	וְכַעַן לֹא אֶתוֹן שְׁלַחְתוֹן יְתִי הֲלָכָא אֱלֹהִין מִן קִדְם יְיָ וְשׁוּיִי אָבָא לְפִרְעָה וְרַבּוֹן לְכָל בֵּיתָהּ וְשְׁלִיט בְּכָל אֲרַעָא דְּמִצְרַיִם:	וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי הָאֱלֹהִים וַיְשִׁימֵנִי לְאָב לְפִרְעָה וּלְאֲדוֹן לְכָל־בֵּיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־אֲרֶץ מִצְרַיִם:
9 Hasten ye, and go up to my father, and say unto him: Thus saith thy son Joseph: God hath made me lord of all Egypt; come down unto me, tarry not.	אֶחָו וְסָקוּ לְוֹת אָבָא וְתִימְרוּן לֵיהּ כְּדָן אֲמַר בְּרֹךְ יוֹסֵף שׁוּיִי יְיָ לְרַבּוֹן לְכָל מִצְרָאִי חוֹת לְוֹתִי לֹא תִתְעַפֵּב:	מִהֲרֹו וְעָלוּ אֶל־אָבִי וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה אָמַר בְּנִךְ יוֹסֵף שְׁמֵנִי אֱלֹהִים לְאֲדוֹן לְכָל־מִצְרַיִם רְדֵה אֵלַי אֶל־תִּעַמֹּד:

שלישי

- (31) והיה בראותו כי אין הנער ומת. אציו מזרמו: לגזרה ולמלחמה ולשמם:
 (32) כי עבדך ערב את הנער. ואם תאמר למה אני (1) ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים. לא
 נכנס למגר יותר מאשר אחי, הם כולם מזחוק, ואני נתקשרתי
 בקשר חזק להיות מנודה צד עולמות:
 (33) ישוב נא עבדך וגר. לכל דבר אני מעולה ממנו, (2) וישמע בית פרעה. ציתו של פרעה, כלומר עצדיו
 וצני ציתו, ואין זה לשון צית ממש, אלא כמו צית ישראל, צית
 יהודה, מישנ"דה צלע"ו:
 (3) נבהלו מפניו. מפני הצושה:
 (4) גשו נא אלי. ראה אותם נסוגים לאחור, אמר, עכשיו
 אחי נכלמים, קרא להם צלשון רכה ותחנונים והראה להם
 שהוא מהול (צ"ר נג, ח):

10 And thou shalt dwell in the land of Goshen, and thou shalt be near unto me, thou, and thy children, and thy children's children, and thy flocks, and thy herds, and all that thou hast;	וְיָשַׁבְתָּ בְּאֶרֶץ-גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קְרוֹב אֵלַי אַתָּה וּבְנֶיךָ וּבְנֵי בְנֶיךָ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ וְהָיִיתָ קְרוֹב אֵלַי אַתָּה וּבְנֶיךָ וּבְנֵי בְנֶיךָ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ וְהָיִיתָ קְרוֹב אֵלַי אַתָּה וּבְנֶיךָ וּבְנֵי בְנֶיךָ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ	10 וְיָשַׁבְתָּ בְּאֶרֶץ-גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קְרוֹב אֵלַי אַתָּה וּבְנֶיךָ וּבְנֵי בְנֶיךָ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ
11 and there will I sustain thee; for there are yet five years of famine; lest thou come to poverty, thou, and thy household, and all that thou hast.	וְאֶזְנֶיךָ יִתֶּן תָּמֶן אֲרִי עוֹד חֲמִישׁ שָׁנִים כִּפְּנֵי דִלְמָא תִשְׁפִּיץ אֶת וְאֶנֶשׁ בֵּיתְךָ וְכָל דְּלָךְ	11 וְכָל-כְּלִיתִי אֶתְּךָ שֵׁם כִּי-עוֹד חֲמִישׁ שָׁנִים רָעַב פֶּן-תִּהְיֶה אֶתְּךָ וּבֵיתְךָ וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ
12 And, behold, your eyes see, and the eyes of my brother Benjamin, that it is my mouth that speaketh unto you.	וְהָא עֵינֵיכֹן חֲזִין וְעֵינֵי אַחִי בְּנִמִּין אֲרִי כְּלִישְׁכֹן אֲנִי מִמְּלִיל עִמְכֹן	12 וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רְאוּת וְעֵינֵי אֶחָי בְּנִמִּין כִּי-פִי הַמְדַבֵּר אֵלֵיכֶם
13 And ye shall tell my father of all my glory in Egypt, and of all that ye have seen; and ye shall hasten and bring down my father hither.	וְתַחֲזִין לְאָבִא יֵת כָּל יִקְרִי דְּבִמְצָרִים וְיֵת כָּל דְּחִזִּיתִין וְתַחֲזִין וְתַחֲזִין יֵת אָבִא הִלְכָא	13 וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת-כָּל-כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר רָאִיתֶם וּמַהֲרֶתֶם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת-אָבִי הֵנָּה
14 And he fell upon his brother Benjamin's neck, and wept; and Benjamin wept upon his neck.	וַיִּפֹּל עַל צוֹרֵא דְּבִנְיָמִין אַחֻוּהִי וַיִּבְכֵּא וּבְנִימִין בָּכָא עַל צוֹרֵיָהּ	14 וַיִּפֹּל עַל-צוֹאֲרֵי בְנִימִן-אֶחָיו וַיִּבְכֵּא וּבְנִימִן בָּכָה עַל-צוֹאֲרָיו
15 And he kissed all his brethren, and wept upon them; and after that his brethren talked with him.	וַיִּנָּשֶׁק לְכָל אַחֻוּהִי וַיִּבְכֵּא עֲלֵיהֶן וּבִתְרָא פֶן מְלִילוֹ אַחֻוּהִי עֲמִיהּ	15 וַיִּנָּשֶׁק לְכָל-אֶחָיו וַיִּבְכֵּא עֲלֵיהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ
16 And the report thereof was heard in Pharaoh's house, saying: 'Joseph's brethren are come'; and it pleased Pharaoh well, and his servants.	וְקִלָּא אִשְׁתַּמַּע בֵּית פֶּרְעָה לְמִימַר אֶתּוֹ אַחִי יוֹסֵף וּשְׁפָר בְּעֵינֵי פֶרְעָה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו	16 וְהָקֵל נִשְׁמַע בֵּית פֶּרְעָה לְאֹמֶר בָּאוּ אֶחָי יוֹסֵף וַיִּיטֵב בְּעֵינֵי פֶרְעָה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו
17 And Pharaoh said unto Joseph: 'Say unto thy brethren: This do ye: lade your beasts, and go, get you unto the land of Canaan;	וַאֲמַר פֶּרְעָה לְיוֹסֵף אֵימַר לְאַחֲךָ דָּא עֲבִידוֹ טַעֲוֹנוֹ יֵת בְּעִירְכֹן וְאִיזִילוֹ אוֹבִילוֹ לְאַרְעָא דְּכַנְעָן	17 וַיֹּאמֶר פֶּרְעָה אֶל-יוֹסֵף אָמַר אֶל-אֶחָיךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת-בְּעִירְכֶם וּלְכוּ-בָאוּ אֶרְצָה כְּנָעַן

(5) למחיה. להיות לנס למחיה:

(6) כי זה שנתיים הרעב. עזרו משני הרעב:

(8) לאב. לחצר ולפטרון (לנס דעשיטער פאטראן):

(9) ועלו אל אבי. ארץ ישראל גזרה מכל הארצות:

(11) פן תורש. דלמא תתמסקן, לשון מוריש ומעשיר:

18	and take your father and your households, and come unto me; and I will give you the good of the land of Egypt, and ye shall eat the fat of the land.	וּקְחוּ אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־בְּתִיכֶם וּבָאוּ אֵלַי וְאֶתַּנַּחֵם לָכֶם אֶת־טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאָכְלוּ אֶת־חֶלֶב הָאָרֶץ:	18
19	Now thou art commanded, this do ye: take you wagons out of the land of Egypt for your little ones, and for your wives, and bring your father, and come.	וְאִתָּה צְוִיתָה זֹאת עֲשׂוּ קַחוּ לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגֻלוֹת לְטַפְכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם וּנְשֵׂאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם וּבָאתֶם:	רביעי
20	Also regard not your stuff; for the good things of all the land of Egypt are yours.'	וְעֵינֵיכֶם אַל־תַּחַס עַל־כְּלִיכֶם כִּי־טוֹב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא:	20
21	And the sons of Israel did so; and Joseph gave them wagons, according to the commandment of Pharaoh, and gave them provision for the way.	וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגֻלוֹת עַל־פִּי פַרְעֹה וַיִּתֵּן לָהֶם צֹדֶה לַדֶּרֶךְ:	21
22	To all of them he gave each man changes of raiment; but to Benjamin he gave three hundred shekels of silver, and five changes of raiment.	לְכָל־אֶחָד נָתַן לְאִישׁ חֲלָפוֹת שְׂמֹלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחֲמֵשׁ חֲלָפוֹת שְׂמֹלֹת:	22
23	And to his father he sent in like manner ten asses laden with the good things of Egypt, and ten she-asses laden with corn and bread and victual for his father by the way.	וּלְאָבִיו שָׁלַח כִּזְאֵל עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נִשְׂאִים מִטּוֹב מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת נִשְׂאֹת בָּר וּלְחֶם וּמִזֶּן לְאָבִיו לַדֶּרֶךְ:	23
24	So he sent his brethren away, and they departed; and he said unto them: 'See that ye fall not out by the way.'	וַיִּשְׁלַח אֶת־אֶחָיו וַיֵּלְכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תִּרְגְּזוּ בַּדֶּרֶךְ: וַיִּשְׁלַח יִתְ אֶחָיו וַיֵּאָזְלוּ וַיֹּאמֶר לָהֶן לֹא תִתְגַּזְזוּ בְּאֹרְחָא:	24

שילה שעמיד להיות בחלקו של יוסף וסופו להחריב, (ולענ"ד דיוקו של רש"י דיוסף כתיב ויפול ויבך, תרתי משמע, אשני מקדשות ולכך עשה צ' פעולות על זה הרמז, מה שאין כן בנימין, דלא כתיב רק ובנימין צכה, פעולה אחת, שלא רמז רק על חורבן אחד, ועיין צביאור תרגום יונתן ששם הוא צדריך (דש):

(15) ואחרי כן. מאחר שראוהו זוכה ולצו שלם עמהם: דברו אחיו אתו. שמתחלה היו צושים ממנו:

(16) והקול נשמע בית פרעה. כמו צבית פרעה, וזהו לשון צית ממש:

(12) והנה עיניכם רואות. צבדודי, ושאי אחיכם, שאני מהול ככם. ועוד, כי פי המדבר אליכם כלשון הקדש (צב"ר שם י): ועיני אחי בנימין. השוה את כולם יחד, לומר, שכסם שאין לי שנאה על בנימין אחי, שהרי לא היה צמירתי, כך אין צלצי שנאה עליכם:

(14) ויפל על צוארי בנימין אחיו ויבך. על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופו להחריב (מגילה טז:). ובנימין בכה על צואריו. על משכן

25	And they went up out of Egypt, and came into the land of Canaan unto Jacob their father.	וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל-יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: וַסְּלִיּוֹ מִמִּצְרַיִם וְאָתָּו לְאֶרֶץ דְּכַנְעַן לְוַת יַעֲקֹב אֲבִיהוֹן:	25
26	And they told him, saying: 'Joseph is yet alive, and he is ruler over all the land of Egypt.' And his heart fainted, for he believed them not.	וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי-הוּא מִשָּׁל בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפֹּג לִבּוֹ כִּי לֹא-הֶאֱמִין לָהֶם: וַחֲוִיאוּ לֵיהּ לְמִימַר עַד כֶּעַן יוֹסֵף קַיָּים וְאָרִי הוּא שְׁלִיט בְּכָל אֶרֶץ דְּמִצְרַיִם וַהּוֹאָה מַלְיָא פִּיגֹן עַל לְבִיָּה אָרִי לֹא הִימִין לָהוֹן:	26
27	And they told him all the words of Joseph, which he had said unto them; and when he saw the wagons which Joseph had sent to carry him, the spirit of Jacob their father revived.	וַיַּגִּדּוּ אֵלָיו אֶת כָּל-דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיֵּרָא אֶת-הָעֲגֻלּוֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח יוֹסֵף לְשֵׂאת אֹתוֹ וַתַּחֲי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: וּמִלִּילֹ עָמִיהּ יָת כָּל פִּתְגָמֵי יוֹסֵף דְּמִלִּיל עָמִהוֹן וַתִּחַזַּא יָת עֲגֻלָּתָא דְּשָׁלַח יוֹסֵף לְמַטְל יִתִּיהּ וּשְׂרַת רוּחַ קוֹדֶשָׁא עַל יַעֲקֹב אֲבִיהוֹן:	27
28	And Israel said: 'It is enough; Joseph my son is yet alive; I will go and see him before I die.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רֵב עוֹד-יוֹסֵף בְּנִי חַי אֵלָיָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטָרֵם אָמוּת: וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל סָגִי לִי חֲדָנָא עַד כֶּעַן יוֹסֵף בְּרִי קַיָּים אִיזִיל וְאֶחְזִינִיה עַד לֹא אָמוּת:	חמישי
XLVI	And Israel took his journey with all that he had, and came to Beer-sheba, and offered sacrifices unto the God of his father Isaac.	וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ וַיָּבֹא בְּאֶרֶץ שֹׁבַע וַיִּזְבַּח זִבְחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק: וַיִּגְּשׁ יִשְׂרָאֵל וְכָל דְּלִיהּ וְאָתָּא לְבָאָר שָׁבַע וַיִּדְבַּח דְּבַחִין לֵאלֹהֵא דְּאֲבִיהּ יִצְחָק:	XLVI
2	And God spoke unto Israel in the visions of the night, and said: 'Jacob, Jacob.' And he said: 'Here am I.'	וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנְנִי: וַיֹּאמֶר יְיָ לְיִשְׂרָאֵל בְּחֻזָּא דְּלִילָיָא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנְנָא:	2
3	And He said: 'I am God, the God of thy father; fear not to go down into Egypt; for I will there make of thee a great nation.'	וַיֹּאמֶר אֲנִכִּי הָאֵל אֱלֹהֵי אֲבִיךָ אֵל-תִּירָא מִרְדָּה מִצְרַיִמָּה כִּי-לִגְוִי גְדוֹל אֲשִׁימָךְ שָׁם: וַיֹּאמֶר אָנָּא אֵל אֱלֹהֵא דְּאֲבִיךָ לֹא תִדְחַל מִלְּמִיחַת לְמִצְרַיִם אָרִי לַעֲם סָגִי אֲשִׁינִיךְ תַּמּוֹן:	3

(17) טענו את בעירכם. תצוה: מצינו נכתב אלא וירא את העגלות, ולא שום חמורים ואתונות וק"ל. צעם הגאון מהרש"ל: משוב מצרים. מצינו צממא ששלח לו יין ישן, שדעת זקנים נוחה הימנו. ומדרש אגדה, גריסין של פול: בר ולחם. כתרמומו: ומזון. ליפתן (כך גירסת רא"ס): (24) אל תרגזו בדרך. אל תתעסקו בדבר הלכה, שלא תרגזו עליכם הדרך. דבר אחר אל תפסיעו פסיעה גסה, והנכסו צממה לעיר. לפי פשוטו של מקרא יש לומר, לפי שהיו נכלמים, היה דואג שמא יריצו דרך על דבר מכירתו, להטוכח זה עם זה ולומר, על ידך נמכר, אחת ספרת לשון הרע עליו, וגרמת לנו לשנאתו: (26) וכי הוא מושל. ואשר הוא מושל: ויפג לבו. נחלף לבו והלך מלהאמין, לא היה לבו פונה אל הדברים, לשון מפיגין טעמן בלשון משנה, וכמו מאין הפגות (איכה ג, מט), וריחו לא נמר (ירמיה מט, יא), מתרגמין וריחיה לא פג: (27) את כל דברי יוסף. סימן מסר להם, צממה היה עוסק כשפירש ממנו, בפרשת עגלה ערופה, וזה שנאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף, ולא נאמר אשר שלח פרעה: ותחדי דבר ויורה, שצממה וליי שצממה חמורים:

4	I will go down with thee into Egypt; and I will also surely bring thee up again; and Joseph shall put his hand upon thine eyes. ⁷	אֲנֹכִי אֶרְדָּה עִמָּךְ מִצְרַיִם וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶיךָ גַם-עֲלֶיהָ וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל-עֵינֶיךָ:	4
5	And Jacob rose up from Beer-sheba; and the sons of Israel carried Jacob their father, and their little ones, and their wives, in the wagons which Pharaoh had sent to carry him.	וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּעַר שֶׁבַע וַיֵּשְׂאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-יַעֲקֹב אָבִיהֶם וְאֶת-טַפָּם וְאֶת-נְשֵׁיהֶם בַּעֲגֻלֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח פַּרְעֹה לִשְׂאת אֹתוֹ:	5
6	And they took their cattle, and their goods, which they had gotten in the land of Canaan, and came into Egypt, Jacob, and all his seed with him;	וַיִּקְחוּ אֶת-מִקְנֵיהֶם וְאֶת-רֶכֶשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיִם יַעֲקֹב וְכָל-זֶרְעוֹ אִתּוֹ:	6
7	his sons, and his sons' sons with him, his daughters, and his sons' daughters, and all his seed brought he with him into Egypt.	בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ וּבָנוֹת בָּנָיו וְכָל-זֶרְעוֹ הֵבִיא אִתּוֹ מִצְרַיִם: (ס)	7
8	And these are the names of the children of Israel, who came into Egypt, Jacob and his sons: Reuben, Jacob's first-born.	וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִם יַעֲקֹב וּבְנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן:	8
9	And the sons of Reuben: Hanoch, and Pallu, and Hezron, and Carmi.	וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ וּפְלוּא וְחֶזְרוֹן וְקַרְמִי:	9
10	And the sons of Simeon: Jemuel, and Jamin, and Ohad, and Jachin, and Zohar, and Shaul the son of a Canaanitish woman.	וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יֶמְוָאֵל וַיָּמִין וְאֶחָד וַיַּכִּין וְצֹחַר וְשָׂאוּל בֶּן-הַכְּנַעֲנִית:	10
11	And the sons of Levi: Gershon, Kohath, and Merari.	וּבְנֵי לֵוִי גֶרְשׁוֹן וְקַהַת וּמֶרָרִי:	11
12	And the sons of Judah: Er, and Onan, and Shelah, and Perez, and Zerah; but Er and Onan died in the land of Canaan. And the sons of Perez were Hezron and Hamul.	וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֶׁלָּה וּפְרִץ וְזֶרַח וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּהִיו בְּנֵי פְרִץ חֶזְרוֹן וְחָמוּל:	12

(28) רב עוד. רצ לי עוד שמחה ומדוה, הואיל ועוד יוסף (3) אל תירא מרדה מצרימה. לפי שהיה מאר על שגזקק בנימי:

- (1) בארה שבע. כמו לבאר שבע ה"א צמח מינה, צמקום (4) ואנכי אעלה. הצטיחו להיות נקצר בארץ: למד צמחלה: לאלהי אביו יצחק. חייז אדם בכבוד אציו יותר מנכבוד זקנו לפיכך תלה צמח ולא באצרהס: (2) יעקב יעקב. לשון חנה:

13	And the sons of Issachar: Tola, and Puvah, and Iob, and Shimron.	וּבְנֵי יִשָּׁשְׁכָר תּוֹלַעַ וּפּוּחַ וְיֹב וְשִׁמְרוֹן:	13	וּבְנֵי יִשָּׁשְׁכָר תּוֹלַעַ וּפּוּחַ וְיֹב וְשִׁמְרוֹן:
14	And the sons of Zebulun: Sered, and Elon, and Jahleel.	וּבְנֵי זִבְלוּן סֶרֶד וְאֵלֹן וַיַּחֲלֵאל:	14	וּבְנֵי זִבְלוּן סֶרֶד וְאֵלֹן וַיַּחֲלֵאל:
15	These are the sons of Leah, whom she bore unto Jacob in Paddan-aram, with his daughter Dinah; all the souls of his sons and his daughters were thirty and three.	אֵלֶּה בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב בְּפַדְן אֲרָם וְיֵת דִּינָה כָּל נַפְשׁ בָּנָיו וּבָנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשׁ:	15	אֵלֶּה בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב בְּפַדְן אֲרָם וְיֵת דִּינָה כָּל נַפְשׁ בָּנָיו וּבָנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשׁ:
16	And the sons of Gad: Ziphion, and Haggi, Shuni, and Ezbon, Eri, and Arodi, and Areli.	וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחָגִי שׁוּנִי וְאַצְבֹּן עֲרִי וְאַרְוִדִי וְאַרְאֵלִי:	16	וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחָגִי שׁוּנִי וְאַצְבֹּן עֲרִי וְאַרְוִדִי וְאַרְאֵלִי:
17	And the sons of Asher: Imnah, and Ishvah, and Ishvi, and Beriah, and Serah their sister; and the sons of Beriah: Heber, and Malchiel.	וּבְנֵי אָשֶׁר יִמְנָה וְיִשְׁוּהָ וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׁרָח אֲחֹתָהּ וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיֶּאל:	17	וּבְנֵי אָשֶׁר יִמְנָה וְיִשְׁוּהָ וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׁרָח אֲחֹתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיֶּאל:
18	These are the sons of Zilpah, whom Laban gave to Leah his daughter, and these she bore unto Jacob, even sixteen souls.	אֵלֶּה בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְלֵאָה בְּתוֹלְדָהּ אֵת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עָשָׂרָה נַפְשׁ:	18	אֵלֶּה בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְלֵאָה בְּתוֹלְדָהּ אֵת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עָשָׂרָה נַפְשׁ:
19	The sons of Rachel Jacob's wife: Joseph and Benjamin.	בְּנֵי רָחֵל אִשְׁתּוֹ יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְנִימִן:	19	בְּנֵי רָחֵל אִשְׁתּוֹ יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְנִימִן:
20	And unto Joseph in the land of Egypt were born Manasseh and Ephraim, whom Asenath the daughter of Poti-phaera priest of On bore unto him.	וַיִּוָּלֶד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָהּ לּוֹ אֲסֵנַת בַּת פּוֹטִיפָרַע (בְּסֹפְרֵי תִימָן פּוֹטִיפָרַע בְּתִיבָה אַחַת) כֶּתֶן אֵן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרַיִם:	20	וַיִּוָּלֶד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָהּ לּוֹ אֲסֵנַת בַּת פּוֹטִיפָרַע (בְּסֹפְרֵי תִימָן פּוֹטִיפָרַע בְּתִיבָה אַחַת) כֶּתֶן אֵן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרַיִם:
21	And the sons of Benjamin: Bela, and Becher, and Ashbel, Gera, and Naaman, Ehi, and Rosh, Muppim, and Huppim, and Ard.	וּבְנֵי בְנִימִן בֶּלַע וּבְכֹר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אַחִי וְרָאשׁ וְחָפִים וְאַרְדִּי:	21	וּבְנֵי בְנִימִן בֶּלַע וּבְכֹר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אַחִי וְרָאשׁ וְחָפִים וְאַרְדִּי:

(6) אשר רכשו בארץ כנען. אצל מה שרכש צפדן (7) ובנות בניו. סרח צת אשר ויוכצד צת לוי: ארם נתן הכל לעשו, שצדיל חלקו צמערת המכפלה, אמר, (8) הבאים מצרימה. על שם השעה קורא להם הכחצ נכסי חוזה לארץ אינן כדאי לי, וזהו אֲשֶׁר קָרִיתִי לִי, העמיד צאים, ואין לתמוה על אשר לא כתב אשר צאו: לו צורין של זהב ושל כסף כמין כרי, ואמר לו טול את אלו:

22	These are the sons of Rachel, who were born to Jacob; all the souls were fourteen.	אלה בני רחל אשר ילד אליו בני רחל דאתילידו ליעקב כל נפשם ארבע עשר:	22
23	And the sons of Dan: Hushim.	ובני דן חשים:	23
24	And the sons of Naphtali: Jahzeel, and Guni, and Jezer, and Shillem.	ובני נפתלי יחזאל וגוני ויזר ושלים:	24
25	These are the sons of Bilhah, whom Laban gave unto Rachel his daughter, and these she bore unto Jacob; all the souls were seven.	אלה בני בלהה אשר נתן לבן לרחל בתו ותלד את אלה ליעקב כל נפש שבעה:	25
26	All the souls belonging to Jacob that came into Egypt, that came out of his loins, besides Jacob's sons' wives, all the souls were threescore and six.	כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה יצאי ירכו מלבד נשי בני יעקב כל נפשם ששים ושש:	26
27	And the sons of Joseph, who were born to him in Egypt, were two souls; all the souls of the house of Jacob, that came into Egypt, were threescore and ten.	ובני יוסף אשר ילד לו במצרים נפש שנים כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבועים: (ס)	27
28	And he sent Judah before him unto Joseph, to show the way before him unto Goshen; and they came into the land of Goshen.	ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה ויבאו ארצה גשן:	שמי מא
29	And Joseph made ready his chariot, and went up to meet Israel his father, to Goshen; and he presented himself unto him, and fell on his neck, and wept on his neck a good while.	ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה וירא אליו ויפל על צוואריו ויבך על צוואריו עוד:	29

(10) בן הכנענית. בן דינה שנצלה לכנעני. כשהרגו את שכם, לא הייתה דינה רואה לנאח עד שנצלה שמעון שישאנה (ב"ר פ, יא):

(15) אלה בני לאה ואת דינה בתו. הזכרים תלה צללה והנקבות תלה ביעקב, ללמדך, אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, איש מזרע תחלה יולדת נקבה: שלשים ושלש. ונפרטן אי אתה מואל אל לא ל"ב, אל לא זו יוכבד שנולדה בין החומות ככניסתן לעיר, שנאמר אשר ילדה אתה לגוי צמקרים, לידתה צמקרים ואין הורתה צמקרים:

30	And Israel said unto Joseph: 'Now let me die, since I have seen thy face, that thou art yet alive.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף אֲלֹהֵי אֲנִי מֵאִתּוֹתָהּ הִנֵּנִי וְהִנֵּנִי מִנְּחָם אֲנִי בְּתֵר דְּחַיִּיתִנִּי לְאַפְּדִי אֲרִי עַד כָּעַן מֵיָמַי אֵת:	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף אֲמוֹתָהּ הַפַּעַם אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת-פָּנֶיךָ כִּי עוֹדָךְ חַי:	30
31	And Joseph said unto his brethren, and unto his father's house: 'I will go up, and tell Pharaoh, and will say unto him: My brethren, and my father's house, who were in the land of Canaan, are come unto me;	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו וְאֶל-בֵּית אָבוֹהֵי אִסְקוּ וְאֶחָיו לְפָרְעָה וַיֹּאמֶר לָיה אֶחָי וּבֵית אָבִי דְּבִאֲרָעָא דְּכִנְעַן אֶתוּ לְוָתִי:	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו וְאֶל-בֵּית אָבוֹהֵי אִסְקוּ וְאֶחָיו לְפָרְעָה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֶחָי וּבֵית-אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ-כְּנָעַן בָּאוּ אֵלַי:	31
32	and the men are shepherds, for they have been keepers of cattle; and they have brought their flocks, and their herds, and all that they have.	וְגוֹבְרִיא רְעַן עָנָא אֲרִי גוֹבְרֵי מְרִי גִיתִי הָווּ וְעִנְהוֹן וְתוֹרִיהוֹן וְכָל דִּילְהוֹן אִיתִיאוּ:	וְהָאֲנָשִׁים רְעֵי צֹאן כִּי-אֲנָשִׁי מִקְנֵה הָיוּ וְצֹאנָם וּבָקָרָם וְכָל-אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ:	32
33	And it shall come to pass, when Pharaoh shall call you, and shall say: What is your occupation?	וְהָיָה אֲרִי יִקְרִי לָכֹון פְּרָעָה וַיֹּמַר מָא עוֹבְדֵיכֹון:	וְהָיָה כִּי-יִקְרָא לָכֶם פְּרָעָה וַאֲמַר מַה-מַּעֲשֵׂיכֶם:	33
34	that ye shall say: Thy servants have been keepers of cattle from our youth even until now, both we, and our fathers; that ye may dwell in the land of Goshen; for every shepherd is an abomination unto the Egyptians.'	וְתִימְרוּן גוֹבְרֵי מְרִי גִיתִי הָווּ עֲבָדְךָ מִזְעוּרֵנָא וְעַד כָּעַן אֲפִי אֲנַחְנָא אֲפִי אֲבָהֵתָא בְּדִיל דְּתַתְּבוּן בְּאֲרָעָא דְּגִשֵׁן אֲרִי מְרַחֲקִין מִצְרָאִי כָּל רְעֵי עָנָא:	וַאֲמַרְתֶּם אֲנָשִׁי מִקְנֵה הָיוּ עֲבָדְיָךְ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד-עַתָּה גַם-אֲנַחְנוּ גַם-אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תִּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גִּשֵׁן כִּי-תוֹשַׁעַת מִצְרַיִם כָּל-רְעֵה צֹאן:	34
XLVII	Then Joseph went in and told Pharaoh, and said: 'My father and my brethren, and their flocks, and their herds, and all that they have, are come out of the land of Canaan; and, behold, they are in the land of Goshen.'	וַאֲתָא יוֹסֵף וְחָיו לְפָרְעָה וַאֲמַר אָבִי וְאֶחָי וְעִנְהוֹן וְתוֹרִיהוֹן וְכָל דִּילְהוֹן אֶתוּ מִאֲרָעָא דְּכִנְעַן וְהָא אֲנוּן בְּאֲרָעָא דְּגִשֵׁן:	וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיֵּגֵד לְפָרְעָה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאֶחָי וְצֹאנָם וּבָקָרָם וְכָל-אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מִאֲרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּם בְּאֶרֶץ גִּשֵׁן:	XLVII
2	And from among his brethren he took five men, and presented them unto Pharaoh.	וּמִקְצַת אֶחָיו דְּבֵר חֲמִשָּׁה גוֹבְרִין וַאֲקִימוּן קֳדָם פְּרָעָה:	וּמִקְצַת אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצֵּגם לִפְנֵי פְרָעָה:	2

לתרגום יונתן ומשם תמצא לרעות צמאונך דרש"י. ולדברי האומר תאומות נולדו עם השבטים, צריכים אנו לומר שמתו לפני ירידתן למצרים, שהרי לא נמנו כאן. מנאמי בויקרא רבה (ד, ו) עשו שש נפשות היו לו, והכתוב קורא אותן נפשות ציתו לשון רבים, לפי שהיו עוזדין לאלהות הרבה. יעקב שבעים היו לו, והכתוב קורא אותן נפש, לפי שהיו עוזדים לאל אחד:

(28) להורות לפניו. כתרגומו, לפנות לו מקום ולהורות היאך יתיישב זה: לפניו. קודם שיגיע לשם. ומדרש אגדה להורות לפניו, לתקן לו בית תלמוד שמשם תלך הוראה: (29) ויאסר יוסף מרכבתו. הוא עצמו אסר את הסוסים למרכבה, להזדרז לכבוד צאיו: וירא אליו. יוסף נראה אל

צאיו: ויבך על צואריו עוד. לשון הרבות צביה, וכן פי לא על איש נשם עוד (איוב לד, כג), לשון רבוי הוא, אינו שם עליו עילות נוספות על חטאיו, אף כאלו הרבה והוסף צדקי יותר על הרגיל, אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמר ר' יוחנן, שהיה רוצה לאסור את יוסף:

(19) בני רחל אשת יעקב. וצולן לא נאמר צולן אשת, אלא שהיתה עיקרו של צולן.

(26) כל הנפש הבאה ליעקב. שיצאו מארץ כנען לבוא למצרים, ואין הבאה זו לשון עבר, אלא לשון הווה, כמו צָעַדָּהּ היא צָעָה (אסתר ב, יד), וכמו וְהָיָה רָחֵל צֹמָה צָעָה עם הצאן, לפיכך טעמו למטה צאל"ף, לפי שכשיצאו לבוא מארץ כנען, לא היו אלא ששים ושש, והשני, כל הנפש לבית יעקב הבאה ממצרים שבעים, הוא לשון עבר, לפיכך טעמו למעלה בצ"ת, לפי שמשבצו שם היו שבעים, שמשבצו שם יוסף ושני בניו, ונתוספה להם יוכבד צין החומות. (ועיין בצדור

<p>3 And Pharaoh said unto his brethren: 'What is your occupation?' And they said unto Pharaoh: 'Thy servants are shepherds, both we, and our fathers.'</p>	<p>3 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל-אֶחָיו מִה-מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל-פַּרְעֹה רְעָה צֹאן עֹבְדֵיךָ גַם-אֲנַחְנוּ גַם-אֲבוֹתֵינוּ:</p>
<p>4 And they said unto Pharaoh: 'To sojourn in the land are we come; for there is no pasture for thy servants' flocks; for the famine is sore in the land of Canaan. Now therefore, we pray thee, let thy servants dwell in the land of Goshen.'</p>	<p>4 וַיֹּאמְרוּ אֶל-פַּרְעֹה לְגֹר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן כִּי-אֵין מִרְעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לְעֹבְדֶיךָ כִּי-כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ-נָא עֹבְדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:</p>
<p>5 And Pharaoh spoke unto Joseph, saying: 'Thy father and thy brethren are come unto thee;</p>	<p>5 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל-יֹוסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ וְאֶחָיֶךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ:</p>
<p>6 the land of Egypt is before thee; in the best of the land make thy father and thy brethren to dwell; in the land of Goshen let them dwell. And if thou knowest any able men among them, then make them rulers over my cattle.'</p>	<p>6 אֶרֶץ מִצְרַיִם לִפְנֶיךָ הִוא בְּמִטֵּב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת-אָבִיךָ וְאֶת-אֶחָיֶךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם-יָדַעְתָּ וְיֶשְׁבָּם אֲנָשֵׁי-חֵיל וְשִׁמְתָם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל-אֲשֶׁר-לִי:</p>
<p>7 And Joseph brought in Jacob his father, and set him before Pharaoh. And Jacob blessed Pharaoh.</p>	<p>7 וַיָּבֵא יֹוסֵף אֶת-יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעַמְדֵהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּבְרָךְ יַעֲקֹב אֶת-פַּרְעֹה:</p>
<p>8 And Pharaoh said unto Jacob: 'How many are the days of the years of thy life?'</p>	<p>8 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל-יַעֲקֹב כַּמָּה יָמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ:</p>
<p>9 And Jacob said unto Pharaoh: 'The days of the years of my sojournings are a hundred and thirty years; few and evil have been the days of the years of my life, and they have not attained unto the days of the years of the life of my fathers in the days of their sojournings.'</p>	<p>9 וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-פַּרְעֹה יְמֵי שְׁנֵי מִגֻּרֵי שְׁלָשִׁים וּמֵאת שָׁנָה מַעַט וְרָעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיִּי וְלֹא הִשְׁגִּיתִי אֶת-יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבוֹתִי בְּיָמֵי מִגֻּרֵיהֶם:</p>

(30) אמותה הפעם. פשוטו כתרגומו. ומדרשו, סבור הייתי למות שמי מיתות. בעולם הזה ולעולם הבא, שנסחלקה ממני שכינה, והייתי אומר שיתצעני הקצ"ה מיתתך, עכשיו שעודך חי, לא אמות אלא פעם אחת:

(31) ואמרה אליו אחי וגר. ועוד אומר לו והאנשים רועי זאן וגו':

(34) בעבור תשבו בארץ גשן. והיא צריכה לכם, שהיא ארץ מרעה, וכשתאמרו לו שאין אתם בקיאים במלאכה אחרת,

10	And Jacob blessed Pharaoh, and went out from the presence of Pharaoh.	וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה וַיֵּצֵא מִן־קֶדֶם פַּרְעֹה: וַיִּבְלְּנִי פַרְעֹה:	10
11	And Joseph placed his father and his brethren, and gave them a possession in the land of Egypt, in the best of the land, in the land of Rameses, as Pharaoh had commanded.	וַיֹּשֶׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיֵּתֶן לָהֶם אֶחָדָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמִיטַב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעְמֶסֶס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַּרְעֹה: וְאֹתֵיב יוֹסֵף יֵת אֲבוֹהֵי וְיֵת אֲחוֹהֵי וַיִּתֵּב לָהֶן אַחְסָנָא בְּאֶרֶעָ דְּמִצְרַיִם בְּדִשְׁפִיר בְּאֶרֶעָ בְּאֶרֶע רַעְמֶסֶס כְּמָא דְּפִקִּיד פַּרְעֹה:	סניע
12	And Joseph sustained his father, and his brethren, and all his father's household, with bread, according to the want of their little ones.	וַיִּכְלֹכֶל יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וְאֶת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף: וַזֶּן יוֹסֵף יֵת אֲבוֹהֵי וְיֵת אֲחוֹהֵי וְיֵת כָּל בֵּית אֲבוֹהֵי לַחְמָא לְפֻם טַפְלָא:	12
13	And there was no bread in all the land; for the famine was very sore, so that the land of Egypt and the land of Canaan languished by reason of the famine.	וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כָבֵד הָרָעָב מְאֹד וַתָּלָה אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנָעַן מִפְּנֵי הָרָעָב: וְלַחְמָא לִית בְּכָל אֶרֶעָ אֲרִי תִקִּיד כַּפְנָא לַחְדָּא וְאַשְׁתִּלְהִי עֲמָא דְּאֶרֶעָ דְּמִצְרַיִם וְעֲמָא דְּאֶרֶעָ דְּכְנַעַן מִן־קֶדֶם כַּפְנָא:	13
14	And Joseph gathered up all the money that was found in the land of Egypt, and in the land of Canaan, for the corn which they bought; and Joseph brought the money into Pharaoh's house.	וַיִּלְקֹט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בְּשֹׁכֵר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁכְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתֵהוּ פַרְעֹה:	14
15	And when the money was all spent in the land of Egypt, and in the land of Canaan, all the Egyptians came unto Joseph, and said: 'Give us bread; for why should we die in thy presence? for our money faileth.'	וַיֵּיתֶם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֵאוּ כָל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הִבֵּה־לָנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נִגְדָּדָךְ כִּי אָפֶס כֶּסֶף:	15
16	And Joseph said: 'Give your cattle, and I will give you [bread] for your cattle, if money fail.'	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הֲבֹו מִקְנֵיכֶם וְאֶתְּנֶה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֶס כֶּסֶף: וַאֲמַר יוֹסֵף הֲבֹו גִיתִּיכֹן וְאֶתִּין לָכֹן בְּגִיתִּיכֹן אִם שְׁלִים כֶּסֶף:	16

(2) ומקצה אחריו. מן הפחיתים שזהם לגזורה, שאין נראים גבורים, שאם יראה אותם גבורים, יעשה אותם אנשי מלחמתו. ואלה הם, ראובן, שמעון, לוי, יששכר, וזננימן, שלנו: אותן שלא כלל משה שמונתם כשזכרן, אבל שמות הגבורים כלל. וזאת ליהודה שָׁמַע ה' קול יהודה, ולגד אָמַר צְרוּךְ מִרְחִיב 7, ולגִּפְסָלִי אָמַר נִפְסָלִי, ולְדָן אָמַר דָּן, וכן לזבולון, וכן לאשר. זהו לשון בראשית רבה (7, 7) שהיא אגדת ארץ ישראל, אבל בגמרא בבבלי שלנו מצינו, שאותן שכלל משה שמונתם הם החלשים, ואותן הציא לפני פרעה, ויהודה שהוכלל שמו, לא (10) ויברך יעקב. כדרך כל הנפטרים מלפני שרים, מצרכים אותם ונוטלים רשות. ומה צרכה צרכו, שיעלה נילוס לרגליו, לפי שאין ארץ מצרים שותה מי גשמים, אלא נילוס עולה ומשקה, ומצרכתו של יעקב ואילך, היה פרעה צא אל נילוס, והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ (תנחומא ישן 204, נשא כו): (11) רעמסס. מארץ גושן היא:

17	And they brought their cattle unto Joseph. And Joseph gave them bread in exchange for the horses, and for the flocks, and for the herds, and for the asses; and he fed them with bread in exchange for all their cattle for that year.	וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בְּסוּסִים וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבְחֻמְרֵים וַיִּנְהֲלֵם בַּלֶּחֶם בְּכָל־מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא:
18	And when that year was ended, they came unto him the second year, and said unto him: 'We will not hide from my lord, how that our money is all spent; and the herds of cattle are my lord's; there is nought left in the sight of my lord, but our bodies, and our lands.	וַתָּבוֹאוּ הַשָּׁנָה הַהִוא וַיָּבִיאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־נִכְתָּד מֵאֲדָנִי כִּי אִם־תָּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדָנִי לֹא נִשְׁאַר לִפְנֵי אֲדָנִי בְלֹתִי אִם־גּוֹיְתָנוּ וְאֲדָמָתָנוּ:
19	Wherefore should we die before thine eyes, both we and our land? buy us and our land for bread, and we and our land will be bondmen unto Pharaoh; and give us seed, that we may live, and not die, and that the land be not desolate.'	לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲדָמָתָנוּ קִנְיָה־אֲתָנוּ וְאֶת־אֲדָמָתָנוּ בַּלֶּחֶם וְנִחֵה אֲנַחְנוּ וְאֲדָמָתָנוּ עַבְדִּים לַפַּרְעֹה וְתֵן זֶרַע וְנִחִיָּה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תִשָּׁם:
20	So Joseph bought all the land of Egypt for Pharaoh; for the Egyptians sold every man his field, because the famine was sore upon them; and the land became Pharaoh's.	וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲדָמַת מִצְרַיִם לַפַּרְעֹה כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שְׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵהֶם הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לַפַּרְעֹה:
21	And as for the people, he removed them city by city, from one end of the border of Egypt even to the other end thereof.	וְאֶת־הָעָם הֵעֲבִיר אֹתוֹ לְעָרִים מִקְצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם וְעַד־קִצְהוּ:

(12) לפי השף. לפי הצריך לכלל בני ציטס:

(13) ולחם אין בכל הארץ. חוזר לענין הראשון, למחלת

שני הרעב: ותלח. כמו ותלחה, לשון עיפות כחרגומו,

ודומה לו קמקלהלס היכה וקיס (משלי כו, יח):

(14) בשבר אשר הם שוברים. נותנין לו את הכסף:

(15) אפס. כחרגומו שלים:

(17) וינהלם. כמו וינהגם, ודומה לו אין מנהל לה (ישעיה

נח, יח), על מי מנחות ונהלני (תהלים כג, ג):

22 Only the land of the priests bought he not, for the priests had a portion from Pharaoh, and did eat their portion which Pharaoh gave them; wherefore they sold not their land.	לְחֹד אֶרֶץ כּוֹמְרֵיָא לֹא קָנָא אֲרִי חוֹלָקָא לְכוֹמְרֵיָא מִן קָדָם פֶּרֶעָה וְאָכְלוּ יֵת חוֹלָקֶהוּן דִּיהֵב לַחֹן פֶּרֶעָה עַל כֵּן לֹא זָבִינוּ יֵת אֶרְעֵהוּן:	22 רַק אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֵק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פֶּרֶעָה וְאָכְלוּ אֶת־חֶקֶם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פֶּרֶעָה עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אֲדָמָתָם:
23 Then Joseph said unto the people: 'Behold, I have bought you this day and your land for Pharaoh. Lo, here is seed for you, and ye shall sow the land.	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת־אֲדָמָתְכֶם לְפֶרֶעָה הֵא־לְכֶם זֶרַע וְזִרְעֶתֶם אֶת־הָאֲדָמָה:	23 וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת־אֲדָמָתְכֶם לְפֶרֶעָה הֵא־לְכֶם זֶרַע וְזִרְעֶתֶם אֶת־הָאֲדָמָה:
24 And it shall come to pass at the ingatherings, that ye shall give a fifth unto Pharaoh, and four parts shall be your own, for seed of the field, and for your food, and for them of your households, and for food for your little ones.'	וַיְהִי בְּאֵעוּלֵי עַלְלָתָא וְתַתָּנֹן חֹד מִן חֲמִשָּׁא לְפֶרֶעָה וְאַרְבַּעָא חוֹלְקִין יְהִי לְכוֹן לְבַר זֶרַע חֶקְלָא וּלְמִיכְלָכוֹן וְלֶאֱנָשׁ בְּתִיכוֹן וּלְמִיכַל לְטַפָּלָכוֹן:	24 וְהָיָה בְּתַבּוּאֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפֶרֶעָה וְאַרְבַּעַ תִּהְיֶה יְהִיָּה לְכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וּלְאֹכְלֵכֶם וּלְאֲשֶׁר בְּבֵתֵיכֶם וּלְאֹכְלֵי לְטַפָּכֶם:
25 And they said: 'Thou hast saved our lives. Let us find favour in the sight of my lord, and we will be Pharaoh's bondmen.'	וַיֹּאמְרוּ קַיִמְתָּנָא נְשַׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רַבּוּנֵי וְנָהִי עַבְדֵּי לְפֶרֶעָה:	מפסיר 25 וַיֹּאמְרוּ חֲתִיתָנוּ נִמְצָא־חַן בְּעֵינֵי אֲדֹנֵי וְהָיִינוּ עַבְדִּים לְפֶרֶעָה:
26 And Joseph made it a statute concerning the land of Egypt unto this day, that Pharaoh should have the fifth; only the land of the priests alone became not Pharaoh's.	וַשׁוּי יֵתָּה יוֹסֵף לְגִזְרָא עַד יּוֹמָא הַדִּין עַל אֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם דִּיהוֹן יְהִיבִין חֹד מִן חֲמִשָּׁא לְפֶרֶעָה לְחֹד אֶרֶץ כּוֹמְרֵיָא בְּלַחוּדִיהוֹן לֹא הָיָה לְפֶרֶעָה:	26 וַיִּשָּׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֵק עַד־ הַיּוֹם תִּזָּה עַל־אֲדָמַת מִצְרַיִם לְפֶרֶעָה לְחֲמִשׁ רַק אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לְבָדָם לֹא הָיְתָה לְפֶרֶעָה:
27 And Israel dwelt in the land of Egypt, in the land of Goshen; and they got them possessions therein, and were fruitful, and multiplied exceedingly.	וַיִּתֵּב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם בְּאֶרֶעָא דְּגֹשֶׁן וַאֲחֻסֵּינוּ בָּהּ וּנְפִישׁוּ וּסְגִיאוּ לְחֻדָּא:	פסוקים קו 27 וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיַּאֲחֲזוּ בָּהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:

The Haftara is Ezekiel 37:15 - 37:28 on page ??.

(18) בשנה השנית. שנית לשני הרעב: כי אם תם צמוספתא דמוטה (י, ח): לא תשא שממה, לא הכסף וגו'. כי אשר תס הכסף והמקנה, וצא הכל אל יד אדוני: בלתי אם גוינתו. כמו אם לא גוינתו (וה"ג ר"ס) וכן בדפוס ישן ועיין בג"א מישב גירסא שניה): (19) ותן זרע. לזרוע האדמה, ואף על פי שאמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר, מכיון שבא יעקב למצרים, באה צרכה לרגליו, והתחילו לזרוע וכלה הרעב, וכן שנינו (ס:): מקצה גבול מצרים וגו'. קנעשה לכל הערים אשר צמלכות מצרים, מקצה גבולה ועד קצה גבולה: (22) הכהנים. הכוהנים, כל לשון כהן, משרת לאלהות הוא, חוץ מאותן שהם לשון גדולה, כמו פֶּהַן מִדְּנָן, פֶּהַן אֵין: חוק 206 הכהנים. חק, כך וכך לחם ליום:

And Jacob lived in the land of Egypt seventeen years; so the days of Jacob, the years of his life, were a hundred forty and seven years.

וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שִׁבְעַת שָׁנָה וַיְחִי יְמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חֲזֵי שִׁבְעַת שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וְשֵׁשׁ שָׁנִים וַיָּגָה:

ויחי

And the time drew near that Israel must die; and he called his son Joseph, and said unto him: 'If now I have found favour in thy sight, put, I pray thee, thy hand under my thigh, and deal kindly and truly with me; bury me not, I pray thee, in Egypt.

וַיִּקְרָבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוּת וַיִּקְרָא לְבָנּוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לֹא אֶם-נָא מִצְאֹתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׁים-נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וְאֱמֶת אֶל-נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם:

29

But when I sleep with my fathers, thou shalt carry me out of Egypt, and bury me in their burying-place.' And he said: 'I will do as thou hast said.'

וַשְׁכַּבְתִּי עִם-אֲבֹתִי וּנְשָׂאתָנִי מִמִּצְרַיִם וּתְקַבְּרֵנִי בְּקִבְרֹתָם וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אַעֲשֶׂה כְּדִבְרְךָ:

30

And he said: 'Swear unto me.' And he swore unto him. And Israel bowed down upon the bed's head.

וַיֹּאמֶר הַשְׁבָּעָה לִּי וַיִּשְׁבַּע לֹא וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל-רֹאשׁ הַמִּטָּה: (פ)

31

And it came to pass after these things, that one said to Joseph: 'Behold, thy father is sick.' And he took with him his two sons, Manasseh and Ephraim.

וַיְהִי אַחֲרַי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חָלָה וַיִּקַּח אֶת-שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת-מְנַשֶּׁה וְאֶת-אֶפְרַיִם:

לוי
מב

XLVIII

(23) הא. כמו הנה, כמו וגם אני הא דרפך צלאש נחתי (יחזקאל טז, מג):

(24) לזרע השדה. שכל שנה: ולאשר בבתיכם. ולאכול העזדים והשפחות אשר צמחים: טפכם. צנים קטנים:

(25) נמצא חן. לעשות לנו זאת כמו שאמרת: והיינו עבדים לפרעה. להעלות לו המס הזה בכל שנה, לחק שלא יעבור:

(27) וישב ישראל בארץ מצרים. והיכן בארץ גשן, שהיא מארץ מצרים: ויאחזו בה. לשון אחוזה:

(28) ויחי יעקב. למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב אזינו, נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מלכת השעבוד, שהחילו לשעבדם. דבר אחר, שנקש לגלות את הקץ לבניו, ונסתם ממנו (צ"ר לו, א):

2 And one told Jacob, and said: 'Behold, thy son Joseph cometh unto thee.' And Israel strengthened himself, and sat upon the bed.	וַיַּגֵּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְנִי יוֹסֵף בָּא אֵלַיךָ וַיַּתְחִיז יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל-הַמִּטָּה:	2
3 And Jacob said unto Joseph: 'God Almighty appeared unto me at Luz in the land of Canaan, and blessed me,	וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-יוֹסֵף אֵל שְׁדֵי נִרְאָה-אֵלַי בְּלוֹז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי:	3
4 and said unto me: Behold, I will make thee fruitful, and multiply thee, and I will make of thee a company of peoples; and will give this land to thy seed after thee for an everlasting possession.	וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲנִי מִפְּרֹךְ וְהִרְבֵּיתִיךָ וְנִתְּתִיךָ לְקָהָל עַמִּים וְנָתַתִּי אֶת-הָאֶרֶץ הַזֹּאת לְזֶרְעֶךָ אַחֲרַיִךְ אֶחָד עוֹלָם:	ישראל
5 And now thy two sons, who were born unto thee in the land of Egypt before I came unto thee into Egypt, are mine; Ephraim and Manasseh, even as Reuben and Simeon, shall be mine.	וְעַתָּה שְׁנֵי-בְנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לָךְ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד-בָּאִי אֵלַיךָ מִצְרַיִמָּה לִי-הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרֹאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יְהִי-לִי:	5
6 And thy issue, that thou begetteth after them, shall be thine; they shall be called after the name of their brethren in their inheritance.	וּמוֹלֶדְתְּךָ וְאֲשֶׁר-הוֹלִידְתָּ אַחֲרֵיהֶם לָךְ יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקְרָאוּ בְּנַחֲלָתָם:	6
7 And as for me, when I came from Paddan, Rachel died unto me in the land of Canaan in the way, when there was still some way to come unto Ephrath; and I buried her there in the way to Ephrath—the same is Beth-lehem.'	וְאֲנִי בְּבָאִי מִפָּדָן מָתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּדֶרֶךְ בְּעוֹד כְּבֶרֶת-אֶרֶץ לְבָא אֶפְרָתָה וְאֶקְבְּרָהָ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הוּא בֵּית לָחֶם:	7

(29) ויקרבו ימי ישראל למות. כל מי שנאמר בו קריצה למות, לא הגיע לימי אבותיו (צ"ר שם ג), (יחזק חי ק"פ ויעקב קמ"ו, דוד נאמר קריצה, אביו חי ת' שנים והוא חי ע'). ויקרא לבנו ליוסף. למי שהיה יכולת צידו לעשות (צ"ר שם ה): שים נא ידך. והשבע: חסד ואמת: חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת, שאינו מצפה למשלוש גמול: אל נא תקברני במצרים. סופה להיות עפרה כנים (ומקדשין תחת גופי), ושאין מתי חונה לארץ חיים אלא צער גלגול מחילות, ושלא יעשוני מצרים עבודת אלילים, צ"ר (שם):

(30) ושכבתי עם אבותי. וי"ו זו מחוצר למעלה לתחלת המקרא, שים נא ידך תחת ירכי והשבע לי, ואני סופי לשכב עם אבותי, ואמתה משאני ממצרים, ואין לומר ושכבתי עם אבותי השכיני עם אבותי צמעה, שהרי כתיב אחריו ונשאני ממצרים וקצרתני בקצורתם, ועוד, מזינו בכל מקום לשון שכינה עם אבותיו היא הגויעה, ולא הקבורה, כמו וישקב דוד עם אבותיו, ואחר כך ויקבר צעיר דוד (מלכים א' ב, י):

(31) וישתחו ישראל. פשעל צעיר צעיר סגיד ליה: על ראש המטה. הפך עצמו לזד השכינה, מכאן אמרו (שבת יב: דברים מ.), שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה. דבר אחר על ראש המטה, על שהיתה מטתו שלימה ולא היה בה רשע, שהרי יוסף מלך היה, ועוד שנשבע לבין הגוים, והרי הוא עומד בצדקו:

(1) ויאמר ליוסף. אחד מן המגידים, והרי זה מקרא קצר. ויש אומרים אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד, וכשחלה יעקב בארץ גושן, הלך אפרים אל אביו למצרים להגיד לו:

8 וַיִּבְרַח אֶת שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ. כדי שיצרכם יעקב לפני מותו:

8	And Israel beheld Joseph's sons, and said: 'Who are these?'	וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה:	8
9	And Joseph said unto his father: 'They are my sons, whom God hath given me here.' And he said: 'Bring them, I pray thee, unto me, and I will bless them.'	וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בְּזֶה וַיֹּאמֶר קָח־סָגָא אֵלַי וּבְרַכְּם:	9
10	Now the eyes of Israel were dim for age, so that he could not see. And he brought them near unto him; and he kissed them, and embraced them.	וַעֲיַנְי יִשְׂרָאֵל כְּבָדוֹ מִזֶּקֶן לֹא יוּכַל לִרְאוֹת וַיִּגֶּשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשָּׁק לָהֶם וַיַּחֲבֹק לָהֶם:	שני
11	And Israel said unto Joseph: 'I had not thought to see thy face; and, lo, God hath let me see thy seed also.'	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף רְאֵה פָנֶיךָ לֹא פָלַלְתִּי וְהִנֵּה הִרְאֵה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת־זַרְעֲךָ:	11
12	And Joseph brought them out from between his knees; and he fell down on his face to the earth.	וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם בְּרַכּוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ לָאָפִי אֶרְצָה:	12
13	And Joseph took them both, Ephraim in his right hand toward Israel's left hand, and Manasseh in his left hand toward Israel's right hand, and brought them near unto him.	וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמִינוֹ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֹל מִיְּמִין יִשְׂרָאֵל וַיִּגֶּשׁ אֵלָיו:	13

(2) ויגד. המגיד ליעקב, ולא פירש מי, והרבה מקראות קצרי לשון: ויתחזק ישראל. אמר, אף על פי שהוא בני מלך הוא, אחלק לו כבוד, מכאן שחולקין כבוד למלכות. וכן משה חלק כבוד למלכות, ויָרְדוּ כָל עֲבָדֶיךָ אֵלַי (שמות יא, ח), וכן אליהו וַיִּשְׁגַּם מַתְנֵיוֹ וגו' (מלכים א יח, מו):

(4) ונתתיך לקהל עמים. צשרני שעמידים לנחת ממני עוד קהל ועמים, ואף על פי שאמר לי גוי וקהל גוים, גוי אמר ליעל בנימין, קהל גוים, הרי שנים לצד מצנימין, ושז לא נולד לי בן, למדנו שעתיד אחד משצטי ליחלק, ועשה אותה מחנה אני נותן לך:

(5) הנוֹלָדִים לך וגו' עד בואי אליך. לפני צואי אליך, כלומר שנולדו מִשְׁפָּרְשָׁם ממני עד שבאתי אלך: לי הם. צחשון שאר בני הם, ליטול חלק צארץ איש כנגדו:

(6) ומוֹלַדְתְּךָ וגו'. אם תוליד עוד, לא יהיו צמנין צני, אלא צחון שצטי אפרים ומנשה יהיו נכללים, ולא יהא להם שם שצצטים לענין הנחלה. ואף על פי שנחלקה הארץ

למנין וגלגלותם, כדכתיב לָרֹב שָׂרָפָה נָחֲלָמוֹ, וכל איש ואיש נטל צשוע חוץ מן הצכורים, מכל מקום לא נקראו שצצטים אלא אלו, (להטיל גורל הארץ, למנין שמות השצטים, ונשיא לכל שצט ושצט, ודגלים לזה ולזה):

(7) ואני בבואי מפדן וגו'. ואף על פי שאני מטריח עליך להוליכני להקצר צארץ כנען, ולא כך עשיתי לאמר, שהרי מתה סמוך לצית לחס: כברת ארץ. מדת ארץ, והם אלפים אמה, כמדת תחום שצט, כדצרי ר' משה הדרשן, ולא תאמר שעכצו עלי גשמים מלהוליכה ולקצרה צחצרון, עת הָגִיד היה, שהארץ חלולה ומנוקצת כצצרה: ואקברה שם. לא הולכתיה אפילו לצית לחס להכניסה לארץ, וידעתי שיש צלצך עלי, אצל דע לך שעל פי הדיצור קצרתיה שם, שתהא לעזרה לצניה, קָשִׁיגָלָה אותם צחצוראדן והיו עוצרים דרך שם, ינאח רחל על קצרה וצוכה ומצקשת עליהם רחמים, שנאמר קול קָרָמָה נִשְׁמָע וגו' (ירמיה לא, יד), והקצ"ה מציצה יֵשׁ שָׁכָר לִפְעֻלָּתְךָ נָאָם ה' וגו' וַיִּצְוּ צָנִים לְגִצְלוֹם. ואונקלוס תרגם קרוצ אָרְעָא, כדי שיעור חרישת יוס (ס"א ארץ), ואומר אני שהיה להם קצצ שהיו קורין אותו כדי מחרישה אחת, קוריאל"א צלע"ו, כדאמרין קרוצ וקני, קָמָה דְּמַסִּיק פְּעֻלָּא מַצִּי פְּרָצָא:

(8) וירא ישראל את בני יוסף. צקש לצרכם ונתסלקה שכינה ממנו, לפי שעמיד ירצעם ואחאצ לנחת מאפרים, ויהוא וצניו ממנשה: ויאמר מי אלה. מהיכן ינאח אלו

<p>14 And Israel stretched out his right hand, and laid it upon Ephraim's head, who was the younger, and his left hand upon Manasseh's head, guiding his hands wittingly; for Manasseh was the first-born.</p>	<p>וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצָּעִיר וְאֶת־שְׁמֹאלוֹ עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׂכַל אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר:</p>	<p>14 וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצָּעִיר וְאֶת־שְׁמֹאלוֹ עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׂכַל אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר:</p>
<p>15 And he blessed Joseph, and said: 'The God before whom my fathers Abraham and Isaac did walk, the God who hath been my shepherd all my life long unto this day,</p>	<p>וַיְבָרֵךְ יִתְ יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יְיָ דִּפְלַחוּ אֲבֹתַי קִדְמוֹהִי אֲבָרְהָם וַיִּצְחָק יְיָ דָּוָן יְהִי מִדְּאִיתִנִּי עַד יוֹמָא הַדִּין:</p>	<p>15 וַיְבָרֵךְ אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְכּוּ אֲבֹתַי לִפְנֵי אֲבָרְהָם וַיִּצְחָק הָאֱלֹהִים הִרְעָה אֹתִי מִעוֹדִי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה:</p>
<p>16 the angel who hath redeemed me from all evil, bless the lads; and let my name be named in them, and the name of my fathers Abraham and Isaac; and let them grow into a multitude in the midst of the earth.'</p>	<p>מִלְּאֲכָא דִּפְרַק יְהִי מִכָּל בִּישָׁא וַיְבָרֵךְ יִתְ עוֹלָמִיָא וַיְתַקְרִי בְּהוֹן שְׁמִי וְשׁוֹם אֲבֹתַי אֲבָרְהָם וַיִּצְחָק וַיִּכְנוּנֵי יִמָּא וְסִגּוֹן בְּגוֹ בְּנֵי אֲנָשָׁא עַל אֶרֶעָא:</p>	<p>16 הַמַּלְאָךְ הַגָּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע וַיְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וַיִּקְרָא בָּהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתִי אֲבָרְהָם וַיִּצְחָק וַיִּדְּגוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:</p>
<p>17 And when Joseph saw that his father was laying his right hand upon the head of Ephraim, it displeased him, and he held up his father's hand, to remove it from Ephraim's head unto Manasseh's head.</p>	<p>וַחֲזָא יוֹסֵף אֲרִי שְׁנֵי אֲבֹהִי יָד יְמִינִיה עַל רִישָׁא דִּאֶפְרַיִם וּבֹאִישׁ בְּעִינֹהִי וְסַעְדָּה לִידָא דִּאֲבֹהִי לֹאֲעֲדָאָה יָתָה מַעַל רִישָׁא דִּאֶפְרַיִם לֹאֲנַחוּתָה עַל רִישָׁא דִּמְנַשֶּׁה:</p>	<p>17 וַיֵּרָא יוֹסֵף כִּי־יָשִׁית אָבִיו יָד־יְמִינוֹ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיִּפְרַע בְּעִינָיו וַיִּתְמַד יָד־אָבִיו לְהַסִּיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ־אֶפְרַיִם עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה:</p>
<p>18 And Joseph said unto his father: 'Not so, my father, for this is the first-born; put thy right hand upon his head.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לֹאֲבֹהִי לֹא כֵן אֲבָא אֲרִי דִּין בּוֹכְרָא שׁוֹ יְמִינֵךְ עַל רִישָׁהּ:</p>	<p>18 וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו לֹא־כֵן אָבִי כִּי־זֶה הַבְּכוֹר שִׁים יְמִינֶךָ עַל־רֹאשׁוֹ:</p>
<p>19 And his father refused, and said: 'I know it, my son, I know it; he also shall become a people, and he also shall be great; howbeit his younger brother shall be greater than he, and his seed shall become a multitude of nations.'</p>	<p>וְסָרִיב אֲבֹהִי וַיֹּאמֶר יִדְעָנָא בְּרִי יִדְעָנָא אִף הוּא יְהִי לְעַם וְאִף הוּא יִסְגִּי וּבְרָם אֲחֹהִי זַעֲרָא יִסְגִּי מִנִּיהּ וּבְנוֹהִי יִהְיוּ שְׁלֹטִין בְּעַמּוּמָא:</p>	<p>19 וַיִּמָּאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יִדְעָתִי בְּנִי יִדְעָתִי גַם־הוּא יִהְיֶה־לְעַם וְגַם־הוּא יִגְדֹּל וְאוֹלָם אָחִיו הַקָּטָן יִגְדֹּל מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם:</p>

- (9) בזה. הראה לו שטר אירוסין ושטר כחוצה, ונקש יוסף רחמים על הדבר, ונחה עליו רוח הקודש: ויאמר קחם נא אלי ואברכבם. זה שאמר הכתוב, וְאֵלֶיךָ תָּקֻעַ לְאִפְרַיִם קָסָם עַל זְרוּעָתוֹ (הושע יא, ג), מרגלתי רוחי ביעקב צבצול אפרים, עד שלקחן על זרועותיו:
- (11) לא פללתי. לא מלאני לצי לחשוב מחשבה שאראה פניך עוד. פללתי, לשון מחשבה, כמו דְּבִיאִי עֵצָה עָשׂוּ פְּלִילָה (ישעיה טז, ג):
- (12) ויוצא יוסף אתם. לאחר שנשקם, הוציאם יוסף מעם צרכיו, כדי לישבם זה לימין וזה לשמאל, לסמוך ידי עליהם ולזכרם: וישתחו לאביו. כשחזר לאחריו מלפני אביו:
- (13) את אפרים בימינו משמאל ישראל. הבא לקראת חצרו, ימינו כנגד שמאל חצרו, וכיון שהוא הבכור מִיָּמִין לַצִּדָּה:

20	And he blessed them that day, saying: 'By thee shall Israel bless, saying: God make thee as Ephraim and as Manasseh.' And he set Ephraim before Manasseh.	וַיְבָרֶכֶם בַּיּוֹם הַהוּא לְאִמּוֹר בְּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה וַיִּשֶׁם אֶת אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה:	20
21	And Israel said unto Joseph: 'Behold, I die; but God will be with you, and bring you back unto the land of your fathers.	וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף הִנֵּה אֲנֹכִי מוֹת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל-אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם:	21
22	Moreover I have given to thee one apportion above thy brethren, which I took out of the hand of the Amorite with my sword and with my bow.'	וְאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שָׂכָם אֶחָד עַל- אֲחִיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֲמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבִקְשָׁתִּי: (פ)	22
XLIX	And Jacob called unto his sons, and said: 'Gather yourselves together, that I may tell you that which shall befall you in the end of days.	וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל-בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֶאֱסֹפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֶת אֲשֶׁר- יִקְרָא אֲתֶכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים:	רביעי מג
2	Assemble yourselves, and hear, ye sons of Jacob; And hearken unto Israel your father.	הִקְבְּצוּ וּשְׁמְעוּ בְנֵי יַעֲקֹב וּשְׁמְעוּ אֶל-יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם:	2
3	Reuben, thou art my first-born, My might, and the first-fruits of my strength; The excellency of dignity, and the excellency of power.	רְאוּבֵן בְּכֹרִי אֶתָּה כְּחִי וְרֵאשִׁית אֹזְנִי יִתֵּר שְׁאֵת וַיִּתֵּר עֹז: רְאוּבֵן בְּכֹרִי אֶתָּה חִילִי וְרֵישׁ תּוֹקֶפִי לְךָ הָיָה חֲזִי לְמַסָּב תִּלְתָּא חוּלְקִין בְּכִירוּתָא כְּהוּנָתָא וּמַלְכוּתָא:	3

(14) שכל את ידיו. כחגומו ואקקמינון, צהשכל וחכמה השכל את ידיו לכך, ומדעת, כי יודע היה כי מנשה הצנור, ואף על פי כן לא שט ימינו עליו:

(16) המלאך הגואל אותי. מלאך הרגיל להשתלח אלי בצרתי, כענין שנאמר ויאמר אלי מלאך האלהים צלום יעקב וגוי אנכי האל בית אל: יברך את הנערים. מנשה ואפרים: וידגו. כדגים הללו שפריס וקצים ואין עין הרע שולטת בהם:

(17) ויתמך יד אביו. הרימה מעל ראש צנו ותמכה צידו: (19) ידעתי בני ידעתי. שהוא הצנור: גם הוא יהיה לעם. ויגדל, שעתיד גדעון לזאת ממנו, שהקצ"ה עושה נס על ידו: ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו. שעתיד יהושע לזאת ממנו, שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל: וזרעו יהיה מלא הגוים. כל העולם יתמלא צלחת שמעו ושמור, כשיעמיד חמה צנגעון וקדם צעמק אלון:

4	Unstable as water, have not thou the excellency; Because thou wentest up to thy father's bed; Then defiledst thou it—he went up to my couch.	עַל דִּאֲזַלְתָּ לְקַבִּיל אֶפְדִּי הָא כְּמֵיָא בְרָם לֹא אֶהְיֶתָא חוּלְק יִתִּיר לֹא תִסַּב אֲרִי סְלִיקְתָּא בֵּית מִשְׁכְּבִי אֲבוּדִי בְּכִין אֲחִילְתָּא לְשִׁינֵי בְרִי סְלִיקְתָּא:	פָּחַז כְּמֵיִם אֶל־תּוֹתֵר כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבִי אֲבִיךָ אֲזַ חִלְלָתָ יְצוּעֵי עָלָה: (פ)	4
5	Simeon and Levi are brethren; Weapons of violence their kinship.	שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחִין גִּבְרִין גִּבְרִין בְּאַרְעַ תּוֹתְבוּתָהוֹן עֲבָדוּ גִבּוּרָא:	שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחִים כְּלִי חֲמָס מִזְכֹּר־תִּיהֶם:	5
6	Let my soul not come into their council; Unto their assembly let my glory not be not united; For in their anger they slew men, And in their self-will they houghed oxen.	בְּרִזְהוֹן לֹא הָיָה נַפְשִׁי בְּאַתְכַּנּוּשִׁיהוֹן לְמִחְדָּה לֹא נִחְתִּית מִן יָקָרִי אֲרִי בְּרוּגְזָהוֹן קָטְלוּ קִטּוֹל וּבְרָעוּתָהוֹן תִּרְעוּ שׁוּר סִנְאָה:	בְּסֻדָּם אֶל־תֵּבֵא נַפְשִׁי בִקְהָלָם אֶל־תִּתְדַר כְּבֹדִי כִּי בְּאַפָּם תִּהְרֹגוּ אִישׁ וּבְרָצָנָם עָקְרוּ־שׁוּר:	6

(20) בך יברך ישראל. הצא לצרך את צניו, יצרכס זכרכס, ויאמר איש לצנו ישימך אלהים כאפרים וכמנשה: וישם את אפרים. זכרכסו לפני מנשה, להקדימו זדגלים וזכונות הנשיאים: (22) ואני נתתי לך. לפי שאתה טורח להתעסק בקבורתי, וגם אני נתתי לך נחלה שתקבר בה, ואיזו, זו שכס, שנאמר ואת עצמות יוסף יאסף הָעֵלּוּ גִגִּי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בְּעֶשֶׂה: שכס אחד על אחיך. שכס ממשי, היא תהיה לך חלק אחד יחירה על אחיך: בחרבי ובקשתי. כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכס, נתכנסו כל סביבותיהם להזדווג להם, וקָבַר יַעֲקֹב כְּלִי מִלְחָמָה כְּנָגֶד. דצר אחר שכס אחד, הוא הזכורה, שיטלו צניו שני חלקים, ושכס לשון חלק הוא, כתר גומו, והרצה יש לו דומים במקרא, פי קָשִׁיתָמוּ עָקָם (תהלים כא, יג), חשית שונאי לפני לחלקים, חָסְלָקָה עָקָם (שם ס, ח), דָּרַךְ יִרְצָחוּ עָקְמָה (הושע ו, ט) איש חלקו, לְעֶצְדוּ עָקָם אָחֵד (פְּנִיָה ג, ט): אשר לקחתי מיד האמורי. מיד עשו, שעושה מעשה אמורי. דצר אחר, שהיה זד אציו באמרי פיו: בחרבי ובקשתי. היא חמתו ותפלתו. (ועיין בראש"ס שכתב דאי אפשר לפרש על חרצם של שמעון ולוי, דהא לא עשו מדעתו, שהרי כעס עליהם על זה. ולעגד"נ בלאו הכי אי אפשר לפרש עליהם, דמה נתינת טעם יהיה על שנתנו ליוסף מפני שלקחוהו שמעון ולוי בחרצם ובקשתם, והלא אדרבה מזה הטעם ראוי שינתן לשמעון ולוי ולא ליוסף ודו"ק):

(1) ואגידה לכם. בקש לגלות את הקץ ונסחלקה ממנו

שכינה, והתחיל אומר דצרים אחרים (צ"ר נח, ז):

(3) וראשית אוני. היא טפה ראשונה שלו, שלא ראה קרי

7 Cursed be their anger, for it was fierce, And their wrath, for it was cruel; I will divide them in Jacob, And scatter them in Israel	אָרוֹר אַפָּם כִּי עָז וְעִבְרָתָם כִּי קָשָׁתָה אַחֲלָקֵם בִּיעֲקֹב וְאַפִּיצֵם בְּיִשְׂרָאֵל: (פ) לִיט רִוְגָזָהוֹן אָרִי תִקְיָף וְחִמְתָּהוֹן אָרִי קִשְׁיָא אֶפְלָגְנוּן בִּיעֲקֹב וְאַבְדְּרָנוּן בְּיִשְׂרָאֵל:	7 אָרוֹר אַפָּם כִּי עָז וְעִבְרָתָם כִּי קָשָׁתָה אַחֲלָקֵם בִּיעֲקֹב וְאַפִּיצֵם בְּיִשְׂרָאֵל: (פ)
8 Judah, thee shall thy brethren praise; Thy hand shall be on the neck of thine enemies; Thy father's sons shall bow down before thee.	יְהוּדָה אַתָּה אֲדִיתָא וְלָא בְּחִיתָא בָּךְ יוֹדוּן אַחֲךָ יָדְךָ תִּתְקַף עַל בְּעַלֵי דְבִבְךָ יִתְבָּרוּן סָנְאָךָ יִהְיוּ מַחֲזִירֵי קָדָל קִדְמָךְ יִהְיוּ מִקְדָּמִין לְמִשְׁאֵל בְּשִׁלְמָךְ בְּנֵי אָבוֹד:	8 יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךְ אַחֲךָ יִדְךָ בְּעִרְךָ אִבְיָךָ יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אָבִיךָ:
9 Judah is a lion's whelp; From the prey, my son, thou art gone up. He stooped down, he couched as a lion, And as a lioness; who shall rouse him up?	שְׁלֹטוֹן יְהִי בְּשִׁירֵיָא וּבְסוּפָא יִתְרַבֵּא מִלְכָּא מִדְּבִית יְהוּדָה אָרִי מִדִּין קִטְלָא בְּרִי נִפְשָׁךְ סְלִיקָתָא יְנוּחַ יִשְׂרֵי בְּתִקּוּף כְּאֲרִיא וְכָלִיתָא וְלִית מִלְכוּ דְּתַזְעֲזַעֵיהָ:	9 גֹּוֹר אֲרִיָּה יְהוּדָה מִטְרַף בְּנֵי עֲלִית פֶּרַע רַבֵּן כְּאֲרִיָּה וְכָלִבְיָא מִי יִקְיָמוּנוּ:
10 The sceptre shall not depart from Judah, Nor the ruler's staff from between his feet, As long as men come to Shiloh; And unto him shall the obedience of the peoples be.	לֹא יַעֲדִי עֲבִיד שׁוּלְטָן מִדְּבִית יְהוּדָה וְסִפְרָא מִפְּנֵי בְנוֹהֵי עַד עֲלָמָא עַד דִּיִּיתִי מִשִּׁיחָא דְּדִילִיָּה הִיא מְלִכּוּתָא וְלִיָּה יִשְׁתַּמְעוּן עִמָּמָיָא:	10 לֹא־יִסּוּר שִׁבְט־מִיְהוּדָה וּמַחֲקֶק מִבֵּין רַגְלָיו עַד כִּי־יָבֹא שִׁילָה וְלֹא יִקְהָת עַמִּים:

(4) פחז כמים. הפחז והצהלה אשר מהרת להראות כעסך, כמים הללו הממהרים למרוצתם. לך: אל תותר. אל תרצה ליטול כל היתרות הללו שהיו ראויות לך, ומהו הפחז אשר פָּחַזְתָּ: כי עליית משכבי אביך אז חללת. אותו שם שעלה על יצועי, והיא השכינה שהיה דרכה להיות עולה על יצועי: פחז. שם דבר הוא, לפיכך טעמו למעלה, וכולו נקוד פת"ח, ואלו היה לשון עזר, היה נקוד חזיו קמ"ץ וחזיו פת"ח, וטעמו למטה: יצועי. לשון משכב, על שם שמניעים אותו על ידי לָבִדִין וסְדִינִין, והרצה דומים לו, אִם וְכִרְסִיךָ על יצועי (תהלים סג, ז), אִם אֶעֱלֶה על עֶקֶשׁ יצועי (שם קלז, ג):

(5) שמעון ולוי אחים. צענה אחת, על שם ועל יוסף, ויאמרו איש אל אחיו וגו' ועָשָׂה לָכוּ וְנִהְיָהוּ, מי הם, אִם תֹּאמַר רִאוּנוּ אוֹ יְהוּדָה, הרי לא הסכימו צהריגתו, אִם תֹּאמַר בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת, הרי לא הייתה שנאתן שלמה, שנאמר והוא נער קָת בְּנֵי גִלְגָּה וְקָת בְּנֵי זָפָה וגו', יששכר וזבולון לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם, על כרחך שמעון ולוי הם שקראם אחיהם אחים: כלי חמס. אומנות זו של רציחה חמס הוא צידכם, מזכרת עָשָׂה היא, זו אומנות שלו היא, ואחם חמסתם אותה הימנו: מכרתיהם. לשון

(6) בסדם אל תבא נפשי. זה מעשה זמרי, כשנתקצו שצטו של שמעון להביא את המדינית לפני משה, ואמרו לו זו אסורה או מותרת, אִם תֹּאמַר אסורה, בתי יתרו מי החירה לך, אל יזכר שמי בדבר, שנאמר זמרי בן קליא נָשִׂיא בֵּית אֶבְרָם לְשִׁמְעוֹנִי, ולא כתב בן יעקב (צ"ר כט, ו): בקהלים. כשיקהיל קרח שהוא משצטו של לוי, את כל העדה על משה ועל אהרן: אל תחד כבודי. שם אל יתחד עמהם שמי, שנאמר קרח בן יִצְחָר בן קָהַת בן לֵוִי, ולא נאמר בן יעקב, אצל דבצרי הימים (א, כז), כשנתיחדו בני קרח על הדוכן, נאמר בן קרח בן יִצְחָר בן קָהַת בן לֵוִי בן יִשְׂרָאֵל: אל תחד כבודי. כבוד לשון זכר הוא, ועל כרחך אחת צריך לפרש כְּמִדְּבַר אל הכבוד, ואומר אתה כבודי אל תתיחד עמהם, כמו לא תִּסָּד אִתָּם בְּקִבּוּיָה (ישעיה יד, כ): כי באפם הרגו איש. אלו חמור ואנשי שכם, ואינן חשבוין כולם אלא כאיש אחד (שופטים ו, טז), וכן הוא אומר צגדעון, וְהִפִּיֵס אֶת מִדְּעִן פֶּלִישׁ אֶתֶד וכן צמזרים סוֹס וְרוֹכְבוֹ קָמָה בָּיִם, וזהו מדרשו. ופשוטו, אנשים הרבה קורא איש, כל אחד לעצמו, צאפם הרגו כל איש שבעסו עליו, וכן וְלָמַד לְטָרֵף טָרֵף אֶתֶד אֶלְל (יחזקאל יט, ג): וברצונם עקרו שור. ראו לעקור את יוסף שנקרא שור, שנאמר בְּכוֹר שׁוֹר וְקָדָר לוֹ. עקרו אשר ישור"ר בלע"ז, לשון

11	Binding his foal unto the vine, And his ass's colt unto the choice vine; He washeth his garments in wine, And his vesture in the blood of grapes;	יִסְחַר יִשְׂרָאֵל לְקֶרְתִּיהָ עֵמָּא וּבְנוֹן הִיכְלֶיהָ יִהְיוּ צְדִיקָא סָחֹר סָחֹר לִיהָ וְעִבְדֵי אוֹרִיתָא בְּאוֹלָפֵן עֲמִיהָ יְהִי אֲרָגוֹן טֵב לְבוּשִׁיהָ וּכְסוּתֶיהָ מִלֵּא מִלֵּא צָבַע זָהָרִי וְצָבָעִין:	אֶסְרִי לְגִפְנֵי עִירָה וְלִשְׂרָקָה בְּנִי אֲתֶנּוּ כִּפֶּס בִּילִין לְבָשׁוּ וּבְדָם־ עֲנָבִים סוּתָהּ:
12	His eyes shall be red with wine, And his teeth white with milk.	יִסְמְקוּן טוֹרוֹהִי בְּכֶרְמוֹהִי יִטּוּפוּן נַעֲוֹהִי בְּחֶמֶר יִחוּרָן בְּקַעֲתֶיהָ בַּעֲבוּר וּבַעֲדֵרִי עֲנִיהָ:	חֲכָלִילִי עֵינַיִם מִיָּין וּלְבֹן־שָׁנִים מִחֶלֶב: (פ)
13	Zebulun shall dwell at the shore of the sea, And he shall be a shore for ships, And his flank shall be upon Zidon.	זְבוּלוֹן עַל סֶפֶר יִמְמִיא יִשְׂרִי וְהוּא יִכְבִּישׁ מַחֲזוּיִן בְּסָפִין וְטוֹב יִמָּא יִכּוֹל וְתַחֲנוּמִיהָ יְהִי מָטִי עַד צִידוֹן:	זְבוּלוֹן לְחוּף יָמִים יִשְׁכֵּן וְהוּא לְחוּף אֲנִית וְיִרְכָּתוֹ עַל־ צִידוֹן: (פ)
14	Issachar is a large-boned ass, Couching down between the sheep-folds.	יִשְׁשַׁכָּר חֲמֹר גָּרָם רַבִּץ בֵּין אֲחֻסְתֵּיהָ בֵּין תַּחֲנוּמֵי־אֵי:	יִשְׁשַׁכָּר חֲמֹר גָּרָם רַבִּץ בֵּין הַמִּשְׁפָּתִים:
15	For he saw a resting-place that it was good, And the land that it was pleasant; And he bowed his shoulder to bear, And became a servant under task-work	וַיַּרְא מְנַחָה כִּי טוֹב וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי נַעֲמָה וַיִּט שִׁכְמוֹ לְסִבְלַי וַיְהִי לַמַּס־עֶבֶד: (ס)	וַיַּרְא מְנַחָה כִּי טוֹב וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי נַעֲמָה וַיִּט שִׁכְמוֹ לְסִבְלַי וַיְהִי לַמַּס־עֶבֶד: (ס)

(7) ארור אפם כי עז. אפילו בשעת תוכחה לא קלל אלא את אפם, וזהו שאמר צלעם מה אקב לא קצה אל: אחלקם ביעקב. אפרידם זה מזה, שלא יהא לוי בזמנין השבטים, והרי הם חלוקים. דבר אחר, אין לך עניים וסופרים ומלמדי חינוקות אלא משמעון, כדי שיהיו נפוצים, ושצטו של לוי עשהו מִסְחָר על הגרנות לתרומות ולמעשרות, נתן לו תפוצתו דרך כבוד:

(8) יהודה אתה יודוך אהיך. לפי שהוכיח את הראשונים בְּקִנְיָנוֹתֵיהֶם, התחיל יהודה לסוג לאחוריו (צ"ר נח, ה) (שלא יוכיחנו על מעשה תמר), וקראו יעקב בדברי רצוי, יהודה לא אתה כמותם: ירך בערף איביך. בימי דוד, ואֲצִיפְסָה לִי עֶרְךָ (שמואל ב, כב, מא): בני אביך. על שם שהיו מנשים הרבה, לא אמר בני אמך, כדרך שאמר יצחק:

(9) גור אריה. על דוד נתנבא בתחלה, גור, להיות שאל מלך עלינו אתה היית המוציא והמביא את ישראל (שם ה, ב), ולצטוף אריה, כשהמליכוהו עליהם. וזהו שתרגס שְׁלֹטוֹן יְהִי בְּשָׂרֵיָהּ, בתחלתו: משרף. ממה שחשדתיך בטרף טרף יוסף סָהָה רָעָה בְּלִלְתָּהּ, וזהו יהודה שנמשל לאריה: בני עליה. סלקם את עצמך ואמרת מה צָנַע וגו', וכן בהריגת תמר שהודה בְּקִדְקָה מִמֶּנִּי, לפיכך כרע רצן וגו', בימי שלמה

אֵיזֶשׁ פִּסְתָּ גִּפְנוֹ וגו' (מלכים א ה, ה):

(10) לא יסור שבט מיהודה. מדוד ואילך אלו ראשי גליות שבצבל (סנהדרין ה), שרודים את העם שבצט, הממונים על פי המלכות: ומחקק מבין רגליו. תלמידים, אלו נשיאי ארץ ישראל: עד כי יבא שילה. מלך המשיח שהמלוכה שלו, וכן תרגמו אונקלוס. ומדרש אגדה, שילו, שי לו שנאמר יוצילו שי למזבח (תהלים עו, יב): ולו יקדחת עמים. אסיפת העמים, שהיו ד' עיקר היא ציטוד, כמו יפְעֶשֶׂק, ופעמים שנופלת ממנו, וכמה אותיות משמשות בלשון זה, והם נקראים עיקר נופל, כגון נו"ן של נוגף, ושל נוסף, ואל"ף שבצִתְּתִי בְּאִיזִי (איוז יג, ז), ושבצִתְּתִי סָרַב (יחזקאל כא, כ), (והוא לשון חרב ופירוש אימת חרב והוא לשון זיין) וְאֶסוּךְ שָׁמֶן (מלכים ב ד, ב), אף זה יקדחת עמים, אסיפת עמים, שנאמר אֲלֵיו גוֹיִם יִקְדָּשׁוּ (ישעיה יא, י), ודומה לו עין פלעג לֶאֱכֹל וְצָדָה לִיקְדָּחַם (משלי ל, יז), לקבץ קמטים שבפניה מפני זקנתה, ובגמרא דיתבי ומקוהו אֲקָדְסָה שְׂוִיקִי דְּהִרְדָּקָא [דפומדיתא] במסכת יצמות (ק"י), ויכול היה לומר קהיית עמים:

- 16 Dan shall judge his people, As one of the tribes of Israel. 16 דָּן יִדְּיוֹן עַמּוֹ כְּאַחַד שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל: מִדְּבִית דָּן יִתְבַּחַר וַיִּקְוֶה גִּבְרָא בְיוֹמוֹהִי יִתְפָּרֵק עִמָּהּ וּבְשִׁנּוּתֵי יְנוּחוֹן כְּחֹדָא שְׁבִטָא דְיִשְׂרָאֵל:
- 17 Dan shall be a serpent in the way, A horned snake in the path, That biteth the horse's heels, So that his rider falleth backward. 17 יִהְיֶה-דָּן נָחֵשׁ עַל־דֶּרֶךְ שְׁפִיפֹן עַל־אַרְחַת הַנֶּשֶׁךְ עֶקְבֵי־סוֹס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אֲחֹר: יְהִי גִבְרָא דִּיתְבַּחַר וַיִּקְוֶה מִדְּבִית דָּן אֵימָתִיהּ תִּתְרַמִּי עַל עַמּוּמָא וּמַחְתִּיהּ תַּחֲשֵׁף בְּפִלְשֵׁתָאֵי כַּחוּי חוֹרְמָן יִשְׂרֵי עַל אוֹרְחָא וּכְפִתְנָא וּכְמוֹן עַל שְׂבִילָא יִקְטִיל גְּבֵרֵי מִשְׁרִית פְּלִשְׁתָּאֵי פָּרִשִׁין עִם רִגְלָאִין יַעֲקֹב סוֹסָן וְרַתְפִּין וַיִּמְגֹּר רֹכְבֵיהוֹן לְאַחָרָא:
- 18 I wait for Thy salvation, O Lord. 18 לְיִשׁוּעָתְךָ קִנִּיתִי יְהוָה: (ס) לְפִוְרָקְךָ סִבְרִית יִי: יְהוָה יִגְדֹּד יִגְדֵּנוּ וְהוּא יִגְדֵּ עֶקֶב: (ס) חמישי
- 19 Gad, a troop shall troop upon him; But he shall troop upon their heel. 19 מִדְּבִית גָּד מִשְׁרִית מְזִנִּין יַעֲבִרוּן יָת יִרְדְּנָא קִדָּם אַחִיהוֹן לְקִרְבָּא וּבִנְכָסִין סְגִיאִין יִתּוּבוּן לְאַרְעָהוֹן: דְּבִית גָּד מִשְׁרִית מְזִנִּין יַעֲבִרוּן יָת יִרְדְּנָא קִדָּם אַחִיהוֹן לְקִרְבָּא וּבִנְכָסִין סְגִיאִין יִתּוּבוּן לְאַרְעָהוֹן:
- 20 As for Asher, his bread shall be fat, And he shall yield royal dainties. 20 מֵאֲשֶׁר שְׂמִנְתָּ לַחֲמוֹ וְהוּא יִתֵּן מִרְבֵּיא תַּפְנוּקֵי מַלְכִין: מֵאֲשֶׁר שְׂמִנְתָּ לַחֲמוֹ וְהוּא יִתֵּן מִרְבֵּיא תַּפְנוּקֵי מַלְכִין: (ס)

(11) אסרי לגבן עירה. נתנא על ארץ יהודה שמה מושכת יין כמעין, איש יהודה יאסור לגבן עיר אחד, ויטענו מגפן אחת, ומשורק אחד צן אחת אחד: שרקה. זמורה ארוכה, קוריי"רא בלע"ז: כבס ביין. כל זה לשון רבוי יין: סותה. לשון מין בגד הוא, ואין לו דמיון במקרא: אסרי. כמו אסר, דוגמתו מקימי מעפר קל (תהלים קיג, ו), הַשְׂכִּי בְשָׁמִים (שם קכג, א), וכן בני אחונו כענין זה. ואונקלוס תרגם במלך המשיח. גפן הס ישראל, עירה זו ירושלים, שורקה אלו ישראל, וְאֶנְכִי נִטְעָמִיךָ שֶׁרָק (ירמיה ב, כא): בני אתנו. יִצְחָק הַיִּכְלִיָּה, לשון שער הַאִיתוֹן בספר יחזקאל (מ, טו), ועוד תרגמו בפנים אחרים. גפן אלו נדיקים, בני אחונו עֲצֵי אוֹרֵי־תָא אֲזֻלְפֹן, על שם רִקְצֵי אֲתִנּוֹת אֲחֹרוֹת: כבס ביין. יְהֵא אֲרֻגּוֹן טב לבושה, שזיבועו דומה ליין, ואצטנין הוא לשון סותה, שהאשה לוצשת, ומסיתה צהן את הזכר ליתן עיניו צה. ואף רבותיו פירשו בגמרא, לשון הסתת שכרות, במסכת כתובות (קיא:), ועל היין, שמה תאמר אינו מְרֻנָּה, תלמוד לומר סותה: (12) חכלילי. לשון אודס, כתרגומו, וכן לְמִי סְקָלִית עֵינִים (משלי כג, כט), שכן דרך שומי יין עיניהם מאדימין: מחלב. מרוב חלב, שיהא בארצו מרעה טוב לעדרי נאן, וכן פירוש המקרא, אדום עינים יהא מרוב יין, ולצן שנים יהא מרוב חלב. ולפי תרגומו עינים לי הרים שמשם נופים

למרחוק. ועוד תרגמו בפנים אחרים, לשון מעינות וקילות היקצים, נְעוּהִי, יקצים שלו, ולשון ארמי הוא במסכת עבודה זרה (עד:), נְעוּה ארמחו, יִסְוֹךְן זְקַעְסִיהּ תרגם שנים, לשון שני הסלעים: (13) זבלון לחוף ימים. על חוף ימים תהיה ארצו, חוף, כתרגומו ספר, מרק"א בלע"ז, והוא יהיה מאי תדיר אל חוף אניות, במקום הנמל, שאניות מציאות שם פרקמטיא, שהיה זבלון עוסק בפרקמטיא, וממציא מזון לשבט יששכר, והם עוסקים בתורה, הוא שאמר משה שָׁמַע וְזָבֻלן אֲזַלְתָּךְ וַיִּשְׁשָׁךְ אֲזַלְתָּךְ (דברים לג, יח), זבלון יואל בפרקמטיא, ויששכר עוסק בתורה באהלים (תנחומא ויחי יא): וירכתו על צידן. סוף גבולו יהיה סמוך לצידון, וירכתו, סופו, כמו וְלִצְרָתִי הַמִּשְׁכָּן:

(14) יששכר חמור גרם. חמור בעל עצמות, סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משה כצד: רבין בין המשפחים. כחמור המהלך ציוס וציללה ואין לו לינה צבית, וכשהוא רוצה לנוח, רוצץ בין החומין בתחומי העיירות שהולך שם פרקמטיא:

(15) וירא מנוחה כי טוב. ראה לחלקו ארץ מצורכת וטובה להוציא פירות: ויש שכמו לסבל. עול תורה: ויהי. לכל אחיו ישראל: למס עבד. לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עבודתו, שנאמר וּמִגְדֵי יִשְׁשָׁכָר יוֹדְעֵי צִינָה לְעֵתִים לְדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁיהֶם מְאֻמָּסִים (דברי

הימים יצ, לג), מאתים ראשי סנהדראות העמיד, וכל 15 אחיהם על פיהם: ויש שכמו. השפיל שכונו, כמו וַיִּטְ שָׁמַס הָטוּ אֲזַנֵּיקָם. ואונקלוס תרגם בפנים אחרים, ויט שכמו

לסבול מלחמות. ולכבוש מחוזות. שהם יושבים על הספר

21	Naphtali is a hind let loose: He giveth goodly words.	נַפְתָּלִי בְּאֶרֶע טָבָא יִתְּרָמִי עֲדָבִיהָ וְאַחְסֵנֶיהָ תְּהִי מִעֲבָדָא פִּירִין יְהוֹן מוֹדֵן וּמְבָרְכִין עֲלֵיהוֹן:	21 נַפְתָּלִי אֵילָה שְׁלַחַה הַנָּתַן אֲמָרֵי-שָׁפָר: (ס)
22	Joseph is a fruitful vine, A fruitful vine by a fountain; Its branches run over the wall.	בְּרִי דְסִגְי יוֹסֵף בְּרִי דְאַתְבָּרָךְ כְּגוֹפֶן דְנֹצִיב עַל עֵינָא דְמִיָּא תְּרִין שְׁבָטִין יִפְקִין מִבְּנוֹהֵי יִקְבְּלוּן חוּלְקָא וְאַחְסֵנָתָא:	22 בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף בֶּן פֶּרֶת עַל־עֵין בְּנוֹת צִעָה עַל־שׁוּר:
23	The archers have dealt bitterly with him, And shot at him, and hated him;	וְאַתְמָרְרוּ עִמּוּהָ וְנִקְמוּהָ וְאַעֲיָקוּ לָהּ גּוֹבְרִין גְּבָרִין בְּעַלֵּי פִלְגוּתִיהָ:	23 וַיִּמָּרְרוּהוּ וַיַּרְבּוּ וַיִּשְׁטְמֻהוּ בְּעַלֵּי חֲצִים:

(ט), לְשׁוֹצֵצַיְךָ אֵלָיו (ישעיה מט, ה), מְשׁוֹצֵצַי נְחִיבוֹת (שם נח, יז), אֵף יְגוּדְנוּ הָאִמּוֹר כֹּאֵן אֵינוֹ לְשׁוֹן שִׁיפְעִילוֹהוּ אַחֲרִיס, אֵלָא כְּמוֹ יְגוּד הַיַּמִּנּוּ, כְּמוֹ צְנִי יֶאֱלֹאֲנִי (ירמיה י, כ), יֵאֱלֹא מִמֶּנִּי. גִּדְדוֹד יְגוּדְנוּ, גִּדְדוֹדִים יְגוּדוֹ הַיַּמִּנּוּ, שִׁיעֲצְרוּ הִירְדֵּן עִם אַחֲיָהֶם לְמַלְחָמָה כָּל חֲלוּץ עַד שֶׁנִּכְצְשָׁה הָאָרֶץ: וְהוּא יִגְד עֶקֶב. כָּל גִּדְדוֹדֵי יִשׁוּבּוֹ עַל עֶקֶב־סָלְחָתָם שֶׁלְקָחוּ צִעֲזֵר הִירְדֵּן, וְלֹא יִפְקֵד מֵהֶם אִישׁ: עֶקֶב. צִדְרָכָן וְצִמְסִילוֹתָם שֶׁהִלְכוּ יִשׁוּבּוּ, כְּמוֹ וְעֶקֶב־טָרִיף לֹא נִוָּדְעוּ (תהלים עז, כ), וְכֵן בְּעֶקֶב־הַצֶּאֱזָן (שיר השירים א, ח), בִּלְשׁוֹן לַע"ז תִּרְצִיא"ס:

(16) דֵּן יִדִּין עִמּוֹ. יִנְקוּם נִקְמַת עִמּוֹ מִפְּלִשְׁתִּים, כְּמוֹ פִּי יִדִּין ה' עִמּוֹ: כֹּאחַד שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל. כָּל יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה כֹּאחַד עִמּוֹ, וְאֵת כָּלִם יִדִּין, וְעַל שֶׁמֶשׁוֹן נִצָּח נִצְוָה ז'. וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֶשׁ כֹּאחַד שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל, כְּמִיּוֹחַד שְׁבָטִים, הוּא דוֹד שֶׁצָּח מִיְהוּדָה:

(17) שְׁפִיפֵן. הוּא נַחֵשׁ, וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁקְרָאוּ כֵּן עַל שֶׁסָּהוּא נוֹשֵׁף כְּמוֹ וְאֵסָה תְּשׁוּפֵנוּ עֶקֶב (בראשית ג, טו): הַבוֹשֶׁךְ עֶקְבֵי סוֹס. כֵּךְ דִּרְכוֹ שֶׁל נַחֵשׁ. וְדַמְיוֹ לְנַחֵשׁ הַנוֹשֵׁף עֶקְבֵי סוֹס. וַיִּפֹּל רִכְצוֹ אַחֲרָיו. שֶׁלֹּא נִגַּע צוּ, וְדוּגְמָתוֹ מִזִּמְנוֹ בְּשִׁמְשׁוֹן, וַיִּלְפֹּת וְגו' אֵת שְׁנֵי עֲמוּדֵי הַסֹּדֶף וְגו' (שופטים טז, כט), וְשֶׁעַל הַגִּג מִתּוֹ. וְאוֹנֵקְלוֹס תִּרְגֵּם פְּחִיזֵי חוֹרְקָן, שֶׁסֶּם מִיֵּן נַחֵשׁ שֶׁאֵין רַפּוּאָה לְנִשְׁכָּתוֹ, וְהוּא לְפָעוּזִי, וְקִרְוֵי חוֹרְמָן עַל שֶׁסָּעוּשָׁה הִכָּל חֶרֶם, וְקִפְסָנָהּ, כְּמוֹ פֶתֶן, יִכְמוֹן, יִאֲרוֹב:

(18) לִישׁוּעַתָּךְ קוִיִּתִּי ה'. נִתְנַצָּח שִׁנְקֵרוֹ פִּלְשְׁתִּים אֵת עֵינָיו, וְסוֹפוֹ לִוְמֵר וְכִרְבִּי גָּל וְסִקְנִי גָּל אֵף הַפֶּעַס (שם כח):

(19) גִּדְדוֹד יְגוּדְנוּ. כּוֹלֵס לְשׁוֹן גִּדְדוֹד הֵם, וְכֵן חֲצִירוֹ מִנְחָם. וְאֵם תִּאֲמַר אֵין גִּדְדוֹד בִּלָּא שְׁנֵי דְלִתִּין, יֵשׁ לִוְמֵר גִּדְדוֹד שֶׁסֶּם דִּרְיָן שְׁנֵי דְלִתִּין, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ תִּיבָה צִת שְׁתֵּי אוֹתוּת לִהֲכַפֵּל בְּסוֹפָה, וְאֵין יִסּוּדָה אֵלָא שְׁתֵּי אוֹתוּת, וְכֵן אֲמַר פֶּאֶפּוֹר לְגוֹד (מְשָׁלִי כו, ז), מִגְזֵרֶת וְשִׁבְעָתִי נִדְדִים (אִיּוֹב ז, ד), שֶׁסֶּם נִפְלַע שְׁדוֹד (שופטים ה, כז), מִגְזֵרֶת יִשְׁדוֹד לְהָרִיס, אֵף יְגוּד יְגוּדְנוּ, וְגִדְדוֹד מִגְזֵרֶת אַחַת הֵם, וְכִשְׁהוּא מִדְּבַר בִּלְשׁוֹן יִפְעֵל, אֵינוֹ כְּפוֹל, כְּמוֹ יְגוּד, יְנוּד, יְרוֹס, יִשׁוּב, וְכִשְׁהוּא מִתְּפַעֵל אוֹ מִתְּפַעֵל אַחֲרִיס, הוּא כְּפוֹל, כְּמוֹ יִתְגוּדֵד, יִתְנוּדֵד, יִתְרוּמֵס, יִתְצוּלֵל, יִתְעוּדֵד, וְכִלְשׁוֹן מִתְּפַעֵל יְתוּס וְאֵלְמָנָה יְעוּדֵד (תהלים קמו),

24	<p>But his bow abode firm, And the arms of his hands were made supple, By the hands of the Mighty One of Jacob, From thence, from the Shepherd, the Stone of Israel,</p>	<p>וְתַבַּת בְּהוֹן נְבִיטֶיהָ עַל דְּמִיִּים אֹרִיתָא בְּסִתְרָא וְשׁוּי תוֹקְפָא רִוְחָצְנִיה בְּכֹן יִתְרַמָּא דְּהַב עַל דְּרַעוּהִי אַחְסִין מַלְכוּתָא וְתַקִּיף דָּא הָוֵת לִיה מִן קָדָם אֵל תַּקִּיפָא דִּיעֻקֵּב דְּבִמִּירִיה זֶן אֲבָהֵן וּבְנֵין זֶרְעָא דִּישְׂרָאֵל:</p>	<p>וַתֵּשֶׁב בְּאִיתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפְּזוּ זְרָעֵי יָדָיו מִיַּדִּי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רָעָה אֲבֵן יִשְׂרָאֵל:</p>	24
25	<p>Even by the God of thy father, who shall help thee, And by the Almighty, who shall bless thee, With blessings of heaven above, Blessings of the deep that coucheth beneath, Blessings of the breasts, and of the womb.</p>	<p>מִימַר אֱלֹהָא דְּאַבוּךְ יְהִי בְּסַעֲדָךְ וְיֵת שְׂדֵי וַיְבָרְכֶנְךָ בְּרָכֹן דְּנַחְתָּן מִטְּלָא דִּשְׁמַיָּא מִלְּעִילָא בְּרָכֹן דְּגִגְדִּין מִמַּעַמְקֵי אֲרַעָא מִלְּרַע בְּרַכְתָּא דְּאַבוּךְ וּדְאַמָּךְ:</p>	<p>מֵאֵל אֲבִיךָ וַיַּעֲזְרֶךָ וְאֵת שְׂדֵי וַיְבָרְכֶךָ בְּרַכְּת שָׁמַיִם מִמַּעַל בְּרַכְּת תְּהוֹם רַבְצָת תַּחַת בְּרַכְּת שְׂדֵיִם וְרָחֵם:</p>	25
26	<p>The blessings of thy father Are mighty beyond the blessings of my progenitors Unto the utmost bound of the everlasting hills; They shall be on the head of Joseph, And on the crown of the head of the prince among his brethren.</p>	<p>בְּרַכְתָּא דְּאַבוּךְ יִתּוּסְפֹן לְךָ עַל בְּרַכְתָּא דְּלִי בְּרִיכוּ אַבְהָתִי דְּחַמִּידוּ לְהוֹן רַבְּרִבָּא דְּמִן עֲלָמָא יְהוֹנָן כָּל אֲלִין לְרִישָׁא דִּיוֹסָף גּוֹבְרָא פְּרִישָׁא דְּאַחֵיהּ:</p>	<p>בְּרַכְּת אֲבִיךָ גְּבֻרוֹ עַל-בְּרַכְּת הוֹרֵי עַד-תְּאֻת גְּבַעַת עוֹלָם תַּהֲלִין לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקִדְקֵד נְזִיר אֲחִיו: (פ)</p>	26

- (20) מאשר שמנה לחמו. מאכל הצא מחלקו של אשר יחא שָׁמֶן, שיהיו זיתים מרובים בחלקו, והוא מושך שמן כמעין, וכן זרכו משה וטובל בַּשָּׁמֶן רָגְלוֹ, כמו ששנינו במנחות (פה:), פעם אחת הוֹאֲרָכוּ אֲנָשִׁי לִדְקָא לִשְׁמֵן וכו'.
- (21) אילה שלחה. זו בקעת גינוסר, שהיא קלה לזשל פירותיה, כאילה זו שהיא קלה לרוץ, אילה שלוחה, אילה משולחת לרוץ: הנתן אמרי שפר. כתר גומו. דבר אחר, על מלחמת סיסרא נתנא, וְלָקַחְסָ עִמָּךְ עֲשָׂרַת אֲלָפִים אִישׁ מִצְּבִי נִפְסָלִי וגו' (שופטים ד, ו), והלכו שם צוריות, וכן נאמר שם לשון שלוח, צֶעֱמָק שְׁלַח צְרִיגָלִיו. הנתן אמרי שפר. על ידס שְׁרוּ דְּזוּרָה וְצִרְק שִׁירָה. ורבותינו דרשוהו על יוס קצורת יעקב, כשערער עָשָׂו על המערה, במסכת סוטה

27 Benjamin is a wolf that ravenneth; In
the morning he devoureth the prey,
And at even he divideth the spoil.’

28 All these are the twelve tribes of Israel, and this is it that their father spoke unto them and blessed them; every one according to his blessing he blessed them.

29 And he charged them, and said unto them: 'I am to be gathered unto my people; bury me with my fathers in the cave that is in the field of Ephron the Hittite,

(22) בן פרת. בן חן, והוא לשון ארמי, אפריון נמטייה רביית חלים הוא, בן היה לו להנאקד, ואינו אלא לשון פועלו, לרצי שמעון, בסוף צבא מליעא (קיט): בן פרת עלי עין. חנו נמטי על העין הרואה אותו: בנות צעדה עלי שור. צנות מזרים היו זעודות על החומה להסתכל ציפיו, וצנות הרבה צעדה כל אחת ואחת במקום שחובל לראותו משם. (דבר אחר כ"ל, כי לפירוש ראשון הוא שור חומה וק"ל). עלי שור. על ראייתו, כמו אֶשְׁרֵנוּ וְלֹא קָרוּב. (במדבר כד, יז) ומדרש אגדה יש רבים, וזה נוטה ליישב המקרא. פרת.

(24) ותשב באיתן קשתו. תמישצה צחוק: קשתו. חזקו: ויפזו זרעי ידיו. זו היא נתינת טבעת על ידו, לשון זָרַב מופז, וזאת הייתה לו מידי הקצ"ה שהוא אביר יעקב, ומשם עלה להיות רועה אבן ישראל, עקרון של ישראל, לשון אָבֵן הָרֹאשָׁה, לשון מלכות, ואונקלוס אף הוא כך תרגמו, ותשב. וְצִבְתָּ בְּהֶון צְבִיאִיתָיָה, החלומות אשר חלם להם, על דָּקָים אֲרִיִּסָּה בְּסִמְרָא, תוספת הוא ולא מלשון עברי שבמקרא, וְשָׂי בְּחֻקָּא רֹפְאָהִי, תרגום של צאיתן קשתו, וכך לשון התרגום על העברי, ותשב נואחם, בשביל שאיתנו של הקצ"ה הייתה לו לקשת ולמבטת, בְּכֵן יִתְרָמָא דָּבַב על דְּרָעוּהִי, לכך ויפזו זרועי ידיו, לשון פז: אבן ישראל. לשון נוטריקון, אבון אבן וצנין, יעקב וצנין: ורבותינו דרשו ותשב צאיתן קשתו, על כניסת יצרו באשת אדוניו, וקוראו קשת על שם שהזרע יורה כחץ. ויפזו זרועי ידיו. כמו ויפזו, שיאל הזרע מבין אכזעות

(23) וימדרהו ורבו. וימדרהו אחיו, וימדרהו פוטיפר ואשתו לאסרו, לשון ויִמְדְּרוּ אֶת חַיִּים: ורבו. נעשו לו אחיו אנשי ריב, ואין הלשון הזה לשון פעלו, שאם כן היה לו לניקד וְרָבוּ כְמוֹ הָיָה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ וגו', ואף אם לשון

שד'. ועם הקצ"ה היה לנך כשלם שמעת לדברי אדונתך, והוא יצרכך: ברכת שדים ורחם. צרכתא דלצא ודלמא. כלומר יתצרכו המולידים והיוולדות, שיהיו הזכרים מזריעין טיפה הראויה להריון, והנקבות לא ישכלו את רחם שלהן להפיל עוצריהן: שדים. זלה יצאה מתרגמינן אישפדאי שפדי, אף שדים כאן על שם שהזרע יורה כחץ: 218

(26) ברכת אביך גברו וגו'. הזרכות שזרכני הקצ"ה

30	in the cave that is in the field of Machpelah, which is before Mamre, in the land of Canaan, which Abraham bought with the field from Ephron the Hittite for a possession of a burying-place.	בְּמַעְרָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי-מַמְרָא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת-הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֶפְרוֹן הַחִתִּי לְאַחֲזֵת-קֶבֶר:	בְּמַעְרָתָא דְּבַחְקֵל כְּפִילָתָא דְּעַל אַפִּי מַמְרָא בְּאֶרֶעָא דְּכְנַעַן דְּזִבֵּן אַבְרָהָם יְתָ חֶקְלָא מִן עֶפְרוֹן חֲתָאָה לְאַחְסֵנַת קְבוּרָא:
31	There they buried Abraham and Sarah his wife; there they buried Isaac and Rebekah his wife; and there I buried Leah.	שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת-אַבְרָהָם וְאֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת-יִצְחָק וְאֶת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי אֶת-לֵאָה:	תַּמָּן קָבְרוּ יְתָ אַבְרָהָם וְיְתָ שָׂרָה אִתְתִּיהָ תַּמָּן קָבְרוּ יְתָ יִצְחָק וְיְתָ רִבְקָה אִתְתִּיהָ וְתַמָּן קָבַרְתִּי יְתָ לֵאָה:
32	The field and the cave that is therein, which was purchased from the children of Heth.	מִקְנָה הַשָּׂדֶה וְהַמַּעְרָה אֲשֶׁר-בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי-חֵת:	זְבִינִי חֶקְלָא וּמַעְרָתָא דְּבִיָּה מִן בְּנֵי חֲתָאָה:
33	And when Jacob made an end of charging his sons, he gathered up his feet into the bed, and expired, and was gathered unto his people.	וַיִּכָּל יַעֲקֹב לְצַוֹת אֶת-בָּנָיו וַיֵּאסֹף רַגְלָיו אֶל-הַמֶּטֶה וַיָּגוּעַ וַיֵּאסֹף אֶל-עַמּוֹ:	וְשִׁיצִי יַעֲקֹב לְפָקְדָא יְתָ בְּנוֹהִי וּכְנֵשׁ רַגְלוֹהִי לְעַרְסָא וְאִתְגַּנֵּיד וְאִתְכַּנִּישׁ לְעַמִּיהָ:
L	And Joseph fell upon his father's face, and wept upon him, and kissed him.	וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל-פְּנֵי אָבִיו וַיִּבְךְּ עָלָיו וַיִּשְׁק-לּוֹ:	וַנִּפֹּל יוֹסֵף עַל אַפִּי אָבוֹהִי וּבָכָא עָלוֹהִי וְנָשִׁיק לִיהָ:
2	And Joseph commanded his servants the physicians to embalm his father. And the physicians embalmed Israel.	וַיִּצֹו יוֹסֵף אֶת-עֲבָדָיו אֶת-הַרְפָּאִים לְחַנֹּט אֶת-אָבִיו וַיַּחֲנֹטוּ הַרְפָּאִים אֶת-יִשְׂרָאֵל:	וּפְקִיד יוֹסֵף יְתָ עֲבָדוֹהִי יְתָ אֶסְנֹתָא לְמַחֲנֵט יְתָ אָבוֹהִי וַחֲנֹטוּ אֶסְנֹתָא יְתָ יִשְׂרָאֵל:
3	And forty days were fulfilled for him; for so are fulfilled the days of embalming. And the Egyptians wept for him threescore and ten days.	וַיִּמְלֹאוּ-לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כֵּן וַיִּמְלֹאוּ יְמֵי הַחֲנֻטִּים וַיִּבְכוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שִׁבְעִים יוֹם:	וְשְׁלִימוּ לִיהָ אַרְבַּעֵין יוֹמִין אַרְי כֵּן שְׁלִמִין יוֹמֵי חֲנִיטָא וּבְכוּ יְתִיהָ מִצְרָאִי שִׁבְעֵין יוֹמִין:
4	And when the days of weeping for him were past, Joseph spoke unto the house of Pharaoh, saying: 'If now I have found favour in your eyes, speak, I pray you, in the ears of Pharaoh, saying:	וַיַּעֲבְרוּ יְמֵי בְכִיתוֹ וַיִּדְבֹּר יוֹסֵף אֶל-בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר אִם-נָא מִצְאֹתִי חֵן בְּעֵינֶיכֶם דַּבְּרוּ-נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה לֵאמֹר:	וַעֲבְרוּ יוֹמֵי בְכִיתִיהָ וּמַלִּיל יוֹסֵף עִם בֵּית פַּרְעֹה לְמִימַר אִם כֵּעַן אֲשַׁכְחִית רַחֲמִין בְּעֵינִיכֹן מַלִּילוּ כֵּעַן קָדָם פַּרְעֹה לְמִימַר:

(27) בנימין זאב ישרף. זאב הוא אשר יטורף. נזא
על שיהיו עתידין להיות חטפנין, וטטפטס לקס איש אשתו
(שופטים כא, כא), צפגש צגצעה. ונזא על שאל שיהיה
נוטח צאיוציו סביב, שנאמר ושאול לצד המלוכה וגו' וילקס
בנימין זאב ישרף. זאב הוא אשר יטורף. נזא
על שיהיו עתידין להיות חטפנין, וטטפטס לקס איש אשתו
(שופטים כא, כא), צפגש צגצעה. ונזא על שאל שיהיה
נוטח צאיוציו סביב, שנאמר ושאול לצד המלוכה וגו' וילקס
(ס"א פריחתן) וזריחתן של ישראל: ולערב יחלק שלל.
אף משמשקע שמשן של ישראל, על ידי נצוחדנר שיגלם לצל:
יחלק שלל. מרדכי ואסתר שהם מצנימין, יחלקו את שלל
המן, שנאמר הנה בית המן נספי לאסתר. ואונקלוס תרגם על
שלל הכהנים צקדשי המקדש:
(28) וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם. והלא
יש מהם שלא צרכם אלא קנטרן, אלא כך פירושו, וזאת אשר
דבר להם אזיהם מה שנאמר צענין, יכול שלא צרך לראובן

<p>My father made me swear, saying: Lo, I die; in my grave which I have 5 digged for me in the land of Canaan, there shalt thou bury me. Now therefore let me go up, I pray thee, and bury my father, and I will come back.'</p>	<p>אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִי 5 מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה-נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת- אָבִי וְאָשׁוּבָה:</p>	<p>אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִי 5 מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה-נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת- אָבִי וְאָשׁוּבָה:</p>
<p>6 And Pharaoh said: 'Go up, and bury thy father, according as he made thee swear.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֶה וּקְבֹר יֵת אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶיךָ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֶה וּקְבֹר אֶת- 6 אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶיךָ:</p>
<p>7 And Joseph went up to bury his father; and with him went up all the servants of Pharaoh, the elders of his house, and all the elders of the land of Egypt,</p>	<p>וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת-אָבִיו וַיֵּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל-עֲבָדֵי פַרְעֹה זָקְנֵי בֵיתוֹ וְכָל זָקְנֵי אֶרֶץ- מִצְרָיִם:</p>	<p>וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת-אָבִיו 7 וַיֵּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל-עֲבָדֵי פַרְעֹה זָקְנֵי בֵיתוֹ וְכָל זָקְנֵי אֶרֶץ- מִצְרָיִם:</p>
<p>8 and all the house of Joseph, and his brethren, and his father's house; only their little ones, and their flocks, and their herds, they left in the land of Goshen.</p>	<p>וְכָל בֵּית יוֹסֵף וּבֵית אָבִיו אָבִיו לְחֹד טַפָּלָהוֹן וְעֹגְרוֹן וְתוֹרֵיהוֹן שְׁבָקוּ בְּאֶרֶץ דְּגָשֵׁן:</p>	<p>וְכָל בֵּית יוֹסֵף וּבֵית אָבִיו 8 אָבִיו לְחֹד טַפָּלָהוֹן וְעֹגְרוֹן וְתוֹרֵיהוֹן שְׁבָקוּ בְּאֶרֶץ דְּגָשֵׁן:</p>
<p>9 And there went up with him both chariots and horsemen; and it was a very great company.</p>	<p>וַיַּעַל עִמּוֹ גַם-רֶכֶב גַּם-פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כְּבֹד מְאֹד: לְחֹדָא:</p>	<p>וַיַּעַל עִמּוֹ גַם-רֶכֶב גַּם-פָּרָשִׁים 9 וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כְּבֹד מְאֹד: לְחֹדָא:</p>
<p>10 And they came to the threshing-floor of Atad, which is beyond the Jordan, and there they wailed with a very great and sore wailing; and he made a mourning for his father seven days.</p>	<p>וַיָּבֹאוּ עַד-גֶּרֶן הָאֲטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ-שָׁם מִסְפַּד גָּדוֹל וְכְבֹד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים:</p>	<p>וַיָּבֹאוּ עַד-גֶּרֶן הָאֲטָד אֲשֶׁר 10 בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ-שָׁם מִסְפַּד גָּדוֹל וְכְבֹד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים:</p>
<p>11 And when the inhabitants of the land, the Canaanites, saw the mourning in the floor of Atad, they said: 'This is a grievous amourning to the Egyptians.' Wherefore the name of it was called Abel-mizraim, which is beyond the Jordan.</p>	<p>וַיֵּרָא יוֹשֵׁב הָאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת- הָאֵבֶל בְּגֶרֶן הָאֲטָד וַיֹּאמְרוּ אֵבֶל-כְּבֹד זֶה לַמִּצְרָיִם עַל-כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אֵבֶל מִצְרַיִם אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן:</p>	<p>וַיֵּרָא יוֹשֵׁב הָאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת- 11 הָאֵבֶל בְּגֶרֶן הָאֲטָד וַיֹּאמְרוּ אֵבֶל-כְּבֹד זֶה לַמִּצְרָיִם עַל-כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אֵבֶל מִצְרַיִם אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן:</p>

(33) ויאסף רגליו. הכניס רגליו: ויגוע ויאסף. ומיתה

לא נאמרה צו, ואמרו רז"ל יעקב אבינו לא מת (תענית ה):

(2) לחנש את אביו. ענין מרחמת בָּשָׂמִים הוא:

(3) וימלאו לו. השלימו לו ימי חניטתו עד שמלאו לו

ארבעים יום: ויבכו אותו וגו'. ארבעים לחניטה ושלשים

לזכיה, לפי שזאה להם צרכה לרגלו, שְׁקָלָה הרעב והיו מי

נילוס מתזכרין:

12	And his sons did unto him according as he commanded them.	וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לֹא כֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּם: וַיִּפְקִידֵנוּן:	12
13	For his sons carried him into the land of Canaan, and buried him in the cave of the field of Machpelah, which Abraham bought with the field, for a possession of a burying-place, of Ephron the Hittite, in front of Mamre.	וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָּנָיו אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בַּמַּעְרָת שָׂדֶה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה לְאַחֲזֹת־קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרָן הַחִתִּי עַל־פְּנֵי מַמְרֵא:	13
14	And Joseph returned into Egypt, he, and his brethren, and all that went up with him to bury his father, after he had buried his father.	וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיִם הוּא וְאָחָיו וְכָל־הָעָלִים אֲתוֹ לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו אַחֲרֵי קִבְרוֹ אֶת־אָבִיו:	14
15	And when Joseph's brethren saw that their father was dead, they said: 'It may be that Joseph will hate us, and will fully requite us all the evil which we did unto him.'	וַיֵּרְאוּ אַחֲיוֹ־יוֹסֵף כִּי־מֵת אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהָשֵׁב יִשִּׁיב לָנוּ אֶת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ אוֹתוֹ:	15
16	And they sent a message unto Joseph, saying: 'Thy father did command before he died, saying:	וַיִּצְוּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אֲבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר: וַיִּפְקִידוּ לָךְ יוֹסֵף לְמִימְרֵי אָבִיו פִּקֵּיד קָדָם מוֹתִיָּה לְמִימְרֵי:	16

(5) אשר בריתי לי. כפשוטו, כמו פי יקרה איש (שמות כא, לג). ומדרשו, עוד מתישב על הלשון כמו אשר קניתי, אמר רבי עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה. ועוד מדרשו לשון קרי, דגור, שנטל יעקב כל כסף וזה שהביא מזית לבן, ועשה אותו כרי, ואמר לעשו, טול זה בשביל חלקך במערה:

(6) כאשר השביעך. ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך, אבל ירא לומר עבור על השבועה, שלא יאמר אם כן אעבור על שבועה שנשבעתי לך, שלא אגלה על לשון הקודש שאני מכיר עודף על שבעים לשון, ואתה אינך מכיר זו, כדאיחא במסכת סוטה (לו:):

(10) גרן האשד. מוקף חֲטָדִין היה. ורבותינו דרשו (סוטה יג.) על שם המאורע, שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה, וכיון שראו כתר של יוסף תלוי בארונו של יעקב, עמדו כלן ותלו בו כתריהם, והקיפוהו כתרים כגרן המוקף סייג של קוצים:

(12) כאשר צום. מהו אשר צום:

17	So shall ye say unto Joseph: Forgive, I pray thee now, the transgression of thy brethren, and their sin, for that they did unto thee evil. And now, we pray thee, forgive the transgression of the servants of the God of thy father.' And Joseph wept when they spoke unto him.	כֹּה-תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנָא שָׂא נָא פֶשַׁע אֶחָיד וְחַטָּאתָם כִּי-רָעָה גַּמְלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לַפֶּשַׁע עֲבָדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיַּבֶּךְ יוֹסֵף בְּדַבְרָם אֵלָיו:	כִּדְּיוֹ תִּימָרוּן לְיוֹסֵף בְּבָעוּ שְׂבוּק כָּעַן לְחֹבֵי אֶחָד וְלַחַטָּאֵיהֶון אָרִי בַשָּׂתָא גַּמְלוּךָ וְכָעַן שְׂבוּק כָּעַן לְחֹבֵי עֲבָדֵי אֱלֹהָא דְאַבּוּךָ וּבִכָּא יוֹסֵף בְּמִלְלָתְהֶון עֲמִיָּה:
18	And his brethren also went and fell down before his face; and they said: 'Behold, we are thy bondmen.'	וַיֵּלְכוּ גַם-אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לִפְנֵי וַיֹּאמְרוּ הִנֵּנוּ לְךָ לַעֲבָדִים:	וַאֲזָלוּ אַף אֶחָוֵהִי וַנִּפְּלוּ קִדְמוּהִי וַאֲמָרוּ הָא אֲנַחְנָא לְךָ לַעֲבָדִין:
19	And Joseph said unto them: 'Fear not; for am I in the place of God?'	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אַל-תִּירָאוּ כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי:	וַאֲמַר לְהֶון יוֹסֵף לֹא תִדְחַלּוּן אָרִי דְחַלָּא דִּי אֲנָא:
20	And as for you, ye meant evil against me; but God meant it for good, to bring to pass, as it is this day, to save much people alive.	וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשָׁבָה לְטֹבָה לְמַעַן עֲשֶׂה כִּיּוֹם הַזֶּה לְהַחְיֹת עַם-רַב:	וְאַתֶּון חֲשַׁבְתֶּון עָלֵי בִישָׂא מִן קָדָם יְיָ אֶתְחַשִּׁיבָת לְטָבָא בְּדִיל לְמַעַבְד כִּיּוֹמָא הַדִּין לְקִיָּמָא עִם סִגִּי:
21	Now therefore fear ye not; I will sustain you, and your little ones.' And he comforted them, and spoke kindly unto them.	וְעַתָּה אַל-תִּירָאוּ אֲנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת-טַפְכֶּם וַיְנַחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עִל-לֵבָם:	וְכָעַן לֹא תִדְחַלּוּן אֲנָא אֲזִין יִתְכוֹן וְיִתְ טַפְלִכוֹן וַנְּחִים יִתְהוֹן וּמִלִּיל תַּנְחוּמִין עַל לְבָהֶון:
22	And Joseph dwelt in Egypt, he, and his father's house; and Joseph lived a hundred and ten years.	וַיָּשָׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיָּחִי יוֹסֵף מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים:	וַיֵּתִיב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבּוּהִי וַיְחִיָּא יוֹסֵף מֵאָה וָעֶסֶר שָׁנִין:
23	And Joseph saw Ephraim's children of the third generation; the children also of Machir the son of Manasseh were born upon Joseph's knees.	וַיֵּרָא יוֹסֵף לְאַפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים גַּם בְּנֵי מָכִיר בֶּן-מְנַשֶּׁה יִלְדוּ עַל-בְּרִכֵּי יוֹסֵף:	וַיַּחֲזֵא יוֹסֵף לְאַפְרַיִם בְּנִין וַתִּלִּיתָאִין אַף בְּנֵי מָכִיר בְּר מְנַשֶּׁה אֶתְּלִידוּ וְרַבִּי יוֹסֵף:

(13) וישאו אותו בניו. ולא בני בניו שכן נוס, אל יסאו מטתי לא איש מזרי ולא אחד מזניכם שהם מזנות כנען, אלא אתם, וקבע להם מקום, ג' למזרח, וכן לארבע רוחות, וכסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאלו. לוי לא יסא, שהוא עמיד לשאת את הארון. ויוסף לא יסא, שהוא מלך. מנשה ואפרים יהיו תחתיהם, וזהו איש על דגלו צאות, צאות שמסר להם אציהם ליסא מטתו:

(14) הוא ואחיו וכל העולים אתו. צמורתן כאן הקדים אחיו למזרים העולים אתו, ובהליכתן הקדים מזרים לאחיו, שנאמר ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו' ואחר כך כל בית יוסף ואחיו, אלא לפי שראו כבוד שעשו מלכי כנען, שחלו כחריהם צארונו של יעקב, נהגו בהם כבוד:

(15) ויראו אחי יוסף כי מות אביהם. מהו ויראו, הכירו צמיתתו אל יוסף, שהיו רגילים לסעוד על שולחנו של יוסף, והיה מקרבן בשביל כבוד אביו, ומשמת יעקב לא קרבן: לו ישטמנו. שמה ישטמנו. לו מתחלק לעניינים הרבה, יש לו משמש בלשון בקשה ולשון הלוואה, כגון לו יהי קדִּיךָ, לו שְׁמֵנִי, ולו הֶאֱלֵנוּ, לו מְתָנוּ. ויש לו משמש בלשון אס ואולי, כגון לו סְכָמוּ, לו הִקְשָׁדָס לְמִלְסִי, ולוא אֶנְכִי שָׁקֵל עַל פִּי. ויש לו משמש בלשון שמה, לו ישטמנו, ואין לו עוד דומה במקרא, והוא לשון אולי, כמו אֵלֵי לא תִלְךָ הַאֲשָׁה אֶתְּרִי, לשון שמה הוא. 222 וְאֵלֵי לִשׁוֹן בִּקְשָׁה, כגון אֵלֵי יִרְאָה ה' צְעִינִי, אולי יסוב ה' אֹתִי, הרי הוא כמו לו יהי קדִּיךָ. ויש אולי לשון אס, אולי יש

תַּמְשִׁים לְדִיקָס:

24 And Joseph said unto his brethren:
'I die; but God will surely remember
you, and bring you up out of this
land unto the land which He swore
to Abraham, to Isaac, and to Jacob.'

24 וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו אֲנֹכִי
מֵת וְאֱלֹהִים יִפְקֹד אֶתְכֶם
וְהֵעֲלֶה אֶתְכֶם מִן-הָאָרֶץ
הַזֹּאת אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב:

25 And Joseph took an oath of the
children of Israel, saying: 'God will
surely remember you, and ye shall
carry up my bones from hence.'

25 וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים
אֶתְכֶם וְהֵעֲלֶתֶם אֶת-עַצְמוֹתַי
מִזֶּה:

26 So Joseph died, being a hundred
and ten years old. And they
embalmed him, and he was put in a
coffin in Egypt.

וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן-מֵאָה וָעֶשֶׂר
שָׁנִים וַיַּחַנְטוּ אוֹתוֹ וַיִּשֶׂם בְּאֵרוֹן
בְּמִצְרַיִם: פה פסוקים

The Haftara is I Kings 2:1 – 2:12 on page ??.

חזק חזק ונתחזק

